

Уилям Макдоналд
Коментар на Стария Завет
том 1

Издательство „Верен“

Уилиям Макдоналд

Коментар на Стария Завет

том 1

Битие – 4 Царе

Издателство „Верен“

Първо издание

© 1992 by William McDonald

Оригинално заглавие: Believer's Bible Commentary – Old Testament

© на българското издание: 2007 Издателство „Верен“ ЕООД

Превод от английски: Момчил Петров

Превод на стиховете: Красимира Ненова

Корица: Лидия Терзиева

Предпечат и печат: Издателство „Верен“ ЕООД

пл. „Славейков“ 1, 1000 София

www.veren.org

ISBN 978-954-8225-56-4

СЪДЪРЖАНИЕ

Предговор на автора	7
Въведение на редактора	9
Съкращения	11
Транслитерация на еврейските думи	13
Въведение в Стария Завет.	15
Въведение в Петокнижието	23
Битие.	29
<i>Знакът на обрязването</i>	53
<i>Хомосексуализъм</i>	54
<i>Символиката</i>	73
Изход.	83
<i>Диспенсациите</i>	102
<i>Скинията: Божият преобраз на Христос</i>	117
Левит.	131
Числа.	163
Второзаконие	193
Въведение в историческите книги	225
Иисус Навиев	229
<i>Прибежищните градове</i>	244
Съдии	251
<i>Таблица на съдиите</i>	257
<i>Господният Ангел</i>	260
Рут.	277
Първата книга на Царете	385
Втората книга на Царете.	315
Третата книга на Царете	343
<i>Разделянето на царството</i>	360
Четвъртата книга на Царете	379

ПРЕДГОВОР НА АВТОРА

Целта на *Коментара на Стария Завет* е да даде на обикновения читател християнин основни познания за съдържанието на Библията.

Той е предназначен да породи такава любов и глад към Писанията, че вярващият да пожелае да изследва още по-дълбоко техните неизчерпаеми съкровища. И макар че и богословите положително ще открият в него храна за душата си, те ще установят, че книгата не е предназначена предимно за тях.

Коментарът към всички книги е съпътстван от въведения, бележки и библиография.

С изключение на Псалми, Притчи и Екlesiаст, разглеждането на Стария Завет е направено пасаж по пасаж, а не стих по стих. Коментарите към текста са подсилени от примери за практическо приложение на духовните истини и изследване на символиката, където е необходимо.

Пасажите, които насочват към идва-

щия Спасител, са подчертани и разглеждани в по-големи подробности.

Книгите Псалми, Притчи и Екlesiаст са разгледани стих по стих, както понеже не се поддават на лесно обобщаване, така и защото повечето вярващи имат желание да ги изучават в по-голяма дълбочина.

Стремили сме се да не избягваме проблемните текстове и да предлагаме алтернативни обяснения, където е възможно. Много пасажи са ужас за коментаторите и трябва да признаем, че по отношение на тях все още „виждаме неясно, като в огледало“.

Далеч по-важно от всеки коментар е самото Божие Слово, осветлено от Светия Божи Дух. Без него няма живот, растеж, святост или богоугодно служение. Ние трябва да го четем, да го изучаваме, да го наизустяваме и най-вече да му се подчиняваме. Както е казал някой: „Покорството е органът на духовното познание.“

ВЪВЕДЕНИЕ НА РЕДАКТОРА

„Не презирайте коментарите.“ Това беше съветът на един библейски учител към неговия клас в библейското училище Емаус (сега колеж) в края на петдесетте години на ХХ век. Поне един студент запомни тези думи и до днес. Преподавателят беше Уилям Макдоналд, авторът на *Коментар на Стария Завет*. Студентът беше редакторът, Артър Фарстад, по онова време зелен първокурсник. Дотогава той беше чел само един коментар – „В небесни места“ (по Ефесяни) от Хари А. Айрънсайд. Четейки го едно лято всяка нощ, Арт Фарстад още като юноша откри какво всъщност представлява един коментар.

Какво представлява коментарът

Какво точно представлява един коментар и защо не бива да го презираме? Наскоро едно известно християнско издателство изброи *петнадесет* вида книги, свързани с Библията. И ако някой хора не знаят точно по какво един коментар се отличава например от учебна Библия или дори от конкорданс, атлас, интерлинеарна Библия или библейски речник (ако се ограничим до тези пет вида), това не бива да ни изненадва.

Коментарът тълкува или прави полезни (надяваме се) забележки по текста – или стих по стих, или пасаж по пасаж. Някои християни се мръщят на коментарите и казват: „Аз искам да слушам само проповядвано слово и да чета самата Библия!“ Това звучи благочестиво, но всъщност не е. Коментарът просто предлага в писмен вид най-добрия (и най-трудния) тип разглеждане на Библията – изучаването и проповядването на Божието слово стих по стих. Някои коментари (като този на Айрънсайд) са

съвсем буквално отпечатани проповеди. Нещо повече, най-великите тълкувания на Библията на всички времена и езици са достъпни на английски. За съжаление, много от тях са толкова дълги, толкова отживели и толкова трудни, че обикновеният християнин остава обезкуражен, да не кажем напълно объркан от тях. Затова *Коментарът на Стария Завет* на Уилям Макдоналд е още по-ценен.

Видове коментари

На теория, всеки, който се интересува от Библията, би могъл да напише коментар. По тази причина те варират от крайно либерални до много консервативни, с всички възможни междинни нюанси на мисълта. Настоящият коментар е много консервативен. Той приема Библията като вдъхновеното и непогрешимо Божие слово, напълно достатъчно за вярата и живота.

Един коментар може както да бъде строго специализиран (напр. да излага миниатюрни детайли от гръцкия или еврейския синтаксис), така и да представлява общи свободни размисли по текста. Настоящият коментар е някъде по средата. Нужните специализирани подробности са дадени главно в крайните бележки, но е направена и сериозна връзка с детайлите на текста, без да се подминават трудните пасажии или необходимите приложения. Трудът на Уилям Макдоналд е богат на обяснения и има за цел да помогне да се изградят не просто „любители“, „редови“, „среднотатистически“ християни, а „ученици“.

Коментарите се различават също така и по богословската си принадлежност – консервативни или либерални, протестантски или римокатолически, преми-

лениалистични или амилениалистични. Настоящият коментар е консервативен, протестантски и премилениалистичен.

Как да използваме тази книга

Съществуват няколко подхода към *Коментара на Стария Завет*. Ние предлагаме следните, в съответния ред:

Четене отгук-оттам – ако обичате Библията, прелистването на коментара и четенето на различни негови части ще ви помогне да усетите духа на целия труд.

Конкретни пасажи – може да имате въпроси и нужда от помощ за определени стихове и пасажи. Потърсете на съответното място в неговия контекст и със сигурност ще откриете добър материал за размисъл.

Доктрини – ако изучавате например сътворението, съботата, заветите, диспенсациите или спасението, потърсете пасажите, които разглеждат тези въпроси. В съдържанието са посочени редица изложения¹ по тези и други теми. Използвайте конкорданс, за да откриете с помощта на ключови думи централните пасажи, които съдържат теми, неупоменати в съдържанието.

Разглеждане на книга от Библията – може би вашият библейски час или

неделно събрание се занимава със систематично изучаване на някоя книга от Библията. Ще бъдете много обогатени (и ще имате какво да споделите, ако се провежда дискусия), ако всяка седмица четете предварително коментара към пасажа, който предстои да бъде разглеждан. (Разбира се, ако вашият ръководител също използва този коментар като основно учебно помагало, може би ще бъде по-добре да използвате два различни коментара!)

Цялата книга – в крайна сметка всеки християнин би трябвало да прочете цялата Библия. Тъй като в нея има трудни места, една внимателна, консервативна книга като Настоящият коментар много ще подпомогне вашето изучаване.

Изучаването на Библията може да започне от етапа на „счуканото жито“ – „хранително, но сухо“, но в процеса на развитието си със сигурност ще се превърне в „шоколадов сладкиш“!

Съветът на Уилям Макдоналд към мен преди много години беше: „Не презирай коментарите.“ След като с голямо внимание и старание изучих неговите коментари към книгите на Стария и Новия Завет, докато ги редактирах, аз мога да направя и още една крачка. Моят съвет е: „Наслаждавайте им се!“

Крайни бележки

¹ Разширено изложение по дадена тема, засегната в текста, в рамките на един библейски коментар се нарича *екскурс*.

СЪКРАЩЕНИЯ

Библейски книги

Бит.	Битие	Мат.	Евангелието според Матей
Изх.	Изход	Марк	Евангелието според Марк
Лев.	Левит	Лука	Евангелието според Лука
Чис.	Числа	Йн.	Евангелието според Йоан
Втор.	Второзаконие	Деян.	Деянията на светите апостоли
Иис. Нав.	Книгата на Исус Навиев	Як.	Съборното послание на Яков
Съд.	Книгата на Съдиите	1 Петр.	Първото съборно послание на св. апостол Петър
Рут	Книгата Рут	2 Петр.	Второто съборно послание на св. апостол Петър
1 Царе	Първата книга на царете	1 Йн.	Първото съборно послание на св. апостол Йоан
2 Царе	Втората книга на царете	2 Йн.	Второто послание на св. апостол Йоан
3 Царе	Третата книга на царете	3 Йн.	Третото послание на св. апостол Йоан
4 Царе	Четвъртата книга на царете	Юда	Съборното послание на Юда
1 Лет.	Първата книга на летописите	Римл.	Посланието на св. апостол Павел до Римляните
2 Лет.	Втората книга на летописите	1 Кор.	Първото послание на св. апостол Павел до Коринтяните
Езд.	Книгата на Ездра	2 Кор.	Второто послание на св. апостол Павел до Коринтяните
Неем.	Книгата на Неемия	Гал.	Посланието на св. апостол Павел до Галатяните
Ест.	Книгата Еستير	Ефес.	Посланието на св. апостол Павел до Ефесяните
Йов	Книгата Йов	Фил.	Посланието на св. апостол Павел до Филипяните
Пс.	Псалми	Кол.	Посланието на св. апостол Павел до Колосяните
Пр.	Притчи	1 Сол.	Първото послание на св. апостол Павел до Солунците
Екл.	Еклисиаст	2 Сол.	Второто послание на св. апостол Павел до Солунците
Пес.	Песен на песните	1 Тим.	Първото послание на св. апостол Павел до Тимотей
Ис.	Книгата на пророк Исая	2 Тим.	Второто послание на св. апостол Павел до Тимотей
Ер.	Книгата на пророк Еремия		
Плач	Плачът на Еремия		
Езек.	Книгата на пророк Езекиил		
Дан.	Книгата на пророк Даниил		
Ос.	Книгата на пророк Осия		
Йоил	Книгата на пророк Йоил		
Ам.	Книгата на пророк Амос		
Авд.	Книгата на пророк Авдия		
Йона	Книгата на пророк Йона		
Мих.	Книгата на пророк Михей		
Наум	Книгата на пророк Наум		
Авак.	Книгата на пророк Авакум		
Соф.	Книгата на пророк Софония		
Аг.	Книгата на пророк Агей		
Зах.	Книгата на пророк Захария		
Мал.	Книгата на пророк Малахия		

Тит	Посланието на св. апостол Павел до Тит	Евр.	Посланието до Евреите
Филим.	Посланието на св. апостол Павел до Филимон	Откр.	Откровението на Иисус Христос

Библейски версии, преводи и парафрази

ПБКДж	Превод на Библията на крал Джеймс (KJV)
НИПБКДж	Ново издание на превода на Библията от крал Джеймс (NKJV)
АСПБ	Американски стандартен превод на Библията (ASV)
НАСПБ	Нов американски стандартен превод на Библията (NASB)
НАБ	Нова английска Библия (NEB)
НАмБ	Нова американска Библия (NAB)
РИСПБ	Ревизирано издание на стандартния превод на Библията (RSV)
НРИСПБ	Ново ревизирано издание на стандартния превод на Библията (NRSV)
НМПБ	Нов международен превод на Библията (NIV)
ЖБ	Живата Библия (LB)
НПБДжНД	Нов превод на Библията от Джон Нелсън Дарби (JND)
САП	Съвременен английски превод (TEV)
НБФУГ	Номерирана Библия от Ф. У. Грант (FWG)
РИВ	Ревизирано издание на „Верен“
СИ	Синодално издание
РИ	Ревизирано издание от 1938 г.
LXX	Септуагинта

ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ НА ЕВРЕЙСКИТЕ ДУМИ

Тъй като Библейският коментар на вярващия е пригоден за обикновения християнин, който не е изучавал еврейски, той използва много малко еврейски думи в текста и малко повече в крайните бележки.

Еврейската азбука

Буква	в края	Име	Съответствие
א		алеф	няма
ב		бет	б
ג		гимел	г
ד		далет	д
ה		хе	х
ו		вав	в, у
ז		заин	з
ח		хет	х
ט		тет	т
י		йод	й
כ	ך	каф	х, к
ל		ламед	л
מ	ם	мем	м
נ	ן	нун	н
ס		самех	с
ע		айн	няма
פ	ף	пе	ф, п
צ	ץ	цаде	ц
ק		коф	к
ר		реш	р
ש		син, шин	с, ш
ת		тав	т

Старозаветният еврейски език използва двадесет и две букви, всички съгласни. Ранните библейски ръкописи не съдържат гласни. „Пунктуацията“, обозначаваща гласните, е измислена и въведена през седми век сл. Хр. Еврейските думи се пишат отрядно наляво.

Тук сме използвали една опростена система от съответствия (транслитерации), която естествено е несъвършена и не може да отрази разликата в произношението на някои звуци (напр. хе и хет, къси и дълги гласни), но за целите на настоящия коментар считаме за достатъчна.

ВЪВЕДЕНИЕ В СТАРИЯ ЗАВЕТ

„За нас върховното признание на Стария Завет е онова, което идва от Самия Христос... Онова, което е било жизненоважно за Изкупителя, винаги трябва да бъде жизненоважно и за изкупените.“

Професор Г. А. Смит

I. Наименованието „Стар Завет“

Преди да се гмурнем в дълбоките води на изучаването на Стария Завет (СЗ) или дори в сравнително по-малката област на изучаването на дадена книга от него, за нас ще бъде изключително полезно да обърнем внимание на някои общи факти за Свещената книга, която наричаме „Старият Завет“.

Нашата дума „завет“ е превод на еврейската дума *berit*¹. В НЗ съответната гръцка дума е *диатеке*. Тя означава договор, спогодба или завещание. Книгата на Свещеното Писание представлява един пакт, съглашение, или *завет* между Бога и Неговия народ.

Нарича се *Стар Завет* с цел да контрастира с „Новия“, въпреки че за много хора думата *стар* означава, че не си струва да бъде изучаван. Това би било фатална грешка от духовна, историческа и културна гледна точка. И двата Завета са вдъхновени от Бога и следователно необходими за всички християни. И макар че вярващите в Христос често се обръщат към онези части от Библията, които специално разказват за нашия Господ, за Неговата църква и за живота, който Той очаква от Своите ученици, важноста на СЗ за един пълноценен християнски живот не може да бъде подценена.

Взаимовръзката между Стария и Новия Завет е прекрасно изразена от Августин:

Новият Завет във Стария е скрит;
Старият е в Новия открит.²

II. Старозаветният канон

Думата *канон* (гр.) означава „правило“, по което нещо се измерва или оценява. Канонът на СЗ е тази сбирка от божествено вдъхновени и следователно с неоспорим авторитет книги, признати от духовните водачи на Израил в древни времена. Откъде знаем, че това са *единствените* книги, които трябва да бъдат включени в канона, или че *всички* тридесет и девет книги трябва да бъдат там? При положение, че съществуват и други религиозни писания (включително и еретични) от древни времена, как можем да сме сигурни, че точно тези са правилните?

Често се твърди, че някакъв еврейски съвет е съставил списък на каноничните книги в края на първи век от нашата ера. Всъщност книгите са били *канонични* още с написването си. Благочестивите и проникателни евреи са разпознали боговдъхновените Писания от самото начало. За някои книги обаче през различни периоди са водени спорове (напр. Естир, Еклисиаст, Песен на песните).

Евреите разделят СЗ на три части: Тората, Пророците (ранни и късни) и Писанията.³

Има различни теории защо например книгата на Даниил, която е пророчество, е сред Писанията, а не сред Пророците. Един разпространен либерален възглед гласи, че книгата Даниил е била написана твърде късно, за да влезе във втората част, която по онова време вече е била „приключена“ (вж. въведението към Да-

ниил). Консервативният възглед твърди, че Даниил е отнесен към третата част, защото не е бил пророк по *служба*, а държавник, използван от Бога за да запише едно пророчество. Д-р Мерил Ф. Ангър счита, че това деление на три части се обуславя от позицията на авторите⁴:

Това е консервативното и (вярваме) правилното гледище. Книгите на Стария Завет са написани с ясна цел да бъдат възприемани като свещени и с божествен авторитет. Следователно те са притежавали печата на каноничността от момента на своето появяване. Разделянето в три части се дължи на официалната позиция на писателите, а не на степента на боговдъхновеност, различия в съдържанието или хронология.⁵

Съветът, който официално е признал нашия канон, всъщност просто е *потвърдил* онова, което е било всеобщо признато вече в продължение на векове. Съветът не е съставил *боговдъхновен списък* от книги, а списък от *боговдъхновен книги*.

Още по-важен за християните е фактът, че нашият Господ често е цитирал и приемал за авторитетни книги и от трите части на еврейския СЗ. Вижте например Лука 24:27 и 44; крайна бележка 4. Освен това Христос никога не е цитирал от т. нар. апокрифни книги.

III. Апокрифите

Източноправославните, римокатолическите и протестантските изследователи на Библията са единодушни за двадесет и седемте книги на новозаветния канон, подредени общо взето⁶ в един същ ред, със същите 260 глави. Ситуацията при СЗ обаче е малко по-сложна.

Протестантите и евреите са единодушни за съдържанието на СЗ, но източноправославните и римокатолиците⁷ приемат още няколко еврейски исторически

и поетични книги, които те наричат „двтероканонични“ (от гр. – вторичен канон), а протестантите и евреите наричат „апокрифни“ (от гр. – скрит⁸).

Тридесет и деветте книги на СЗ в *съвременния* превод на крал Джеймс⁹, Новото издание на превода на крал Джеймс и други точни протестантски версии се състоят от точно същите текстове като двадесет и четирите книги на еврейската Библия. Разликата в броя им се дължи на няколко комбинации в еврейските издания. Там например шестте книги на Царете и Летописите се считат за три книги, а малките пророци се разглеждат като една книга, наричана „Книгата на дванадесетте“.

Евреите са писали и много други религиозни книги, които не са считали за боговдъхновени и авторитетни. Някои от тях, като например Първа и Втора Макавейска, са ценни от гледна точка на историята между двата завета. За други, като „Бел и змея“, е необходим само един внимателен прочит, за да се види тяхната неканоничност.

Най-ненадеждните от тези книги са наречени *псевдепиграфи* (от гр. – лъжливи писания), а по-сериозните – *апокрифи*.

Някои древни евреи и християни, и особено египетските гностици, са приемали по-широк канон, включващ и някои от тези книги.

Когато библейският учен св. Йероним трябвало да преведе апокрифните книги на латински по поръчение на римския епископ Дамас, той го направил *против волята си*. Причината била, че той добре познавал оригиналния *еврейски* текст и знаел, че тези книги не са автентична част от еврейския канон. И така, въпреки че Йероним разпознавал техния (в най-добрия случай) вторичен статус, той превел тези книги за латинската Вулгата. Днес те присъстват в римокатолическите версии като Новата Американска Библия и Ерусалимската Библия и обикно-

вено в такива икуменически версии като Новата Английска Библия, Ревизираната Английска Библия и Новата Ревизирана Стандартна версия.

Даже Римокатолическата църква не е признавала *официално* апокрифите за канонични до времето на Контрареформацията (XVI в.).¹⁰ Една от причините, поради които Ватиканът признал тези книги, била, че в тях могат да се открият някои от неговите учения, като например молитвите за мъртвите. В действителност апокрифите са предимно *еврейска* литература и история и не са пряко свързани с християнската доктрина. Макар че не са боговдъхновени, някои от тези книги заслужават внимание от културна и историческа гледна точка и си струва да бъдат прочетени, след като човек вече има ясно разбиране за боговдъхновените книги на еврейския канон.

IV. Авторство

Божественият автор на СЗ е Светият Дух. Той е водил Мойсей, Ездра, Исаия и неизвестните автори да пишат под Негово ръководство. Най-доброто и правилно разбиране за това, как са създадени книгите на Стария Завет, се нарича *двойно авторство*. СЗ не е частично човешко и частично божествено дело, а едновременно изцяло човешко и изцяло божествено. Божественият елемент е попречил на човешкия да допусне каквито и да било грешки. Резултатът е безпогрешният и безупречен текст на оригиналните ръкописи.

Една полезна аналогия на *писаното* слово е двойствената природа на *Живото* Слово – нашия Господ Исус Христос. Неговата природа не е отчасти човешка и отчасти божествена (както в някои гръцки митове), а изцяло човешка и изцяло божествена. Божествената природа е направила невъзможно за човешката да бърка или да съгрешава по какъвто и да било начин.

V. Датиране

За разлика от НЗ, за който е бил написан само за половин век (около 50–100 г. сл. Хр.), завършването на СЗ е отнело поне едно хилядолетие (около 1400–400 г. пр. Хр.).¹¹ Най-ранните книги са или Петокнижието (около 1400 г. пр. Хр.), или Йов (времето не е известно, но от контекста изглежда, че законът все още не е даден).

Следващите книги са писани *преди* завръщането от Вавилонския плен (около 600 г. пр. Хр.) – от Исус Навиев до Самуил; *по време* на плена – Плачът на Еремия и Езекиил; и *след* плена – Летописи, Агей, Захария и Малахия (ок. 400 г. пр. Хр.).

VI. Съдържание

Съдържанието на СЗ, представено по реда на протестантските версии, може да бъде обобщено както следва:

Петокнижие

Битие до Второзаконие

*Исторически книги*¹²

Исус Навиев до Естир

Поетични книги

Йов до Песен на песните

Пророчески книги

Исаия до Малахия

На съответните места в *Коментар* на СЗ ще намерите отделни въведения към тези четири основни части на СЗ.

Всеки християнин, който придобие добра представа за тези книги, заедно с последващото и по-пълно откровение на НЗ, ще бъде „свършено подготвен за всяко добро дело“.

Нашата молитва е настоящият коментар да помогне на много вярващи да станат точно такива.

VII. Езици

1. Еврейски

Освен няколко откъса на арамейски, сроден семитски¹³ език, СЗ в оригинал е бил написан на еврейски език.

Вярващите не се изненадват от факта, че Бог е използвал това съвършено подходящо средство за да поднесе по-ранната част от Своето Слово. Това е един изразителен и колоритен език, богат на идиоми и удобен за боговдъхновените разкази, поезия и закони, които съставляват СЗ. Еврейският е един от *древните* езици, но той е единственият, който (почти по чудо) се е запазил като *съвременна*¹⁴ ежедневна реч на един народ – Израил.

Еврейският се пише от дясно наляво, само със съгласни. Четецът произнася правилните гласни, тъй като знае езика.

По Божие провидение, това е правило възможно еврейският текст да може да се чете в продължение на много векове, тъй като предимно гласните звуци се променят през вековете и в различните области.¹⁵

Понякога *написаното* (наричано *кетиб*), като например Името на Бога,¹⁶ се е приемало за твърде свято, за да бъде произнасяно, и затова в полето е било отбелязвано как *да се чете (кере)*. Такива бележки в полето са били поставяни и за думи, които през вековете са започнали да се считат за вулгарни, както и за донесени от преписвачите грешки.

В ранната християнска епоха са се издигнали еврейски книжници, наречени мазорети (от еврейската дума за *традиция*). Виждайки, че еврейският език постепенно отмира, и в желанието си да съхранят правилния начин на четене на свещения старозаветен текст, те създали подробна фонетична система, състояща се от точки и чертички, изписвани главно под, но също и над и във двадесет и двете еврейски съгласни, които да указ-

ват приетото произношение на думите. Дори днес тази древна „пунктуационна“ система, както я наричат, е по-научна и прецизна от английския, френския и дори немския правопис.

Съставеният от съгласни текст понякога става причина за спорове относно начина на четене, тъй като даден набор от съгласни в някои случаи може да се прочете с различен набор от гласни, което води до различни *значения*. Обикновено контекстът показва кое е оригиналното значение, но не винаги. Например разликите в имената между Летописи (виж коментара там) и Битие отчасти се дължи на това явление.

В по-голямата си част обаче традиционният или *мазоретски* текст е забележително точно съхранен. Това е живо свидетелство за голямото благоговение на евреите към Божието Слово. Често древните преводи (Таргум, Септуагинта и Вулгата) ни помагат да изберем правилния вариант, където има проблем. В средата на ХХ в. свитъците от Мъртво море дадоха допълнителна информация за еврейския текст – главно потвърждение на точността на мазоретския текст.

За щастие на англоезичните, еврейският език се превежда много добре на английски – много по-добре отколкото например на латински, както посочва великият преводач от XVI в. Уилям Тиндейл.

Библейската версия, на която е базиран настоящият коментар, е пряк наследник на първоначалния труд на Тиндейл по СЗ. Той е успял да завърши превода на книгите от Битие до Летописи и някои части от поетичните и пророческите книги, преди инквизицията да го изгори на клада заради дейността му (1536 г.). Неговата работа по СЗ е била продължена и завършена от други. Впоследствие е актуализирана в Превода на крал Джеймс през 1611 г. и по-късно – в Новия превод на Библията на крал Джеймс от 1982.

2. Арамейски

Също като еврейския, арамейският е семитски език, но той е езически. Бил е използван широко в древния свят в продължение на много векове. Когато еврейският се е превърнал в мъртъв език за евреите, СЗ трябвало да бъде преведен за тях на арамейски – близък, но все пак различен език, който те постепенно били възприели. Писмеността, която свързваме с еврейския, вероятно е била възприета от арамейския ок. 400 г. пр. Хр. и се е развила до изящните квадратни букви, познати днес на изучаващите еврейски.¹⁷

Повечето от фактите, които споменахме по-горе относно еврейските части на СЗ, важат и за арамейските. Тези пасажии са няколко и по обясними причини са свързани с отношенията на Израил с езическите му съседни по време на Вавилонския плен и след това.¹⁸

VIII. Преводи

Английският е благословен с много (може би прекалено много) преводи на Библията. Съществуват обаче далеч по-малко преводи на СЗ, отколкото на НЗ. Тези преводи могат общо да се разделят на четири вида:

1. Много буквални

„Новият“ превод на Дж. Н. Дарби от 1882 г. (на НЗ много по-рано), Английската ревизирана версия от 1881 г. и нейният американски вариант, Американската стандартна версия от 1901 г., са крайно буквални. Това ги прави полезни за внимателно изучаване, но неподходящи за поклонение, публично четене и наизустяване. Мнозинството от вярващите никога не би заменило величието и красотата на традиционните преводи на Тиндейл и крал Джеймс за тези полезни, но твърде сковани версии.

2. Оптимална еквивалентност

Доста буквални версии, които стриктно

следват еврейския и гръцкия там, където английският го позволява, все пак допускат и по-свободен превод, където добрият стил и идиоматичното изразяване го изискват. Такива са Преводът на крал Джеймс, Ревизираното издание на стандартния превод на Библията, Новият американски стандартен превод на Библията и Новото издание на превода на крал Джеймс. За съжаление РИСПБ, марка и като цяло надеждна по отношение на НЗ, омаловажава много месиански пророчества в СЗ. Тази опасна тенденция днес се забелязва дори и сред учени, които по-рано са имали здрави разбирания. БКВ е редактиран в съответствие с НИПБКДж като най-добре балансирана между красивия (но архаичен) ПБКДж и съвременния език. (Българският превод на БКВ се придържа към Ревизираното издание на Библията на „Верен“, 2001 г., което също спада към оптимално-еквивалентните преводи. – бел. прев.)

3. Динамична еквивалентност

Този тип превод е по-свободен от изцяло еквивалентния тип и понякога клони към парафразата. Това е добро средство при положение, че читателите са информирани за употребата му. Новата английска Библия, Новият международен превод на Библията и Ерусалимската Библия попадат в тази категория. Прави се опит цели мисли да се изразят с такива средства, каквито Мойсей или Исая може би биха използвали, ако пишеха днес, и то на английски. Ако това се прави консервативно, тази методология би могла да бъде полезен инструмент. Опасността се крие в мъглявите богословски възгледи на много от преводачите, които използват този метод.

4. Парафраза

Парафразата се стреми да предаде текста мисъл по мисъл и често е свързана с много свободно *добавяне* на материал. Тъй

като при този подход използваните думи са твърде отдалечени от оригиналния текст, винаги съществува опасността от *прекаляване в интерпретацията*. „Живата Библия“ например която е евангелизационна по предназначение, съдържа много интерпретационни решения, които са *най-малкото* спорни.

Добре е да притежаваме поне три вида Библии, за да можем да ги сравняваме. Ние сме на мнение обаче, че оптимално-еквивалентният превод е най-сигурен за този вид подробно изучаване на Библията, който е предложен в настоящия коментар.

IX. Боговдъхновеност

Сред цялото това изобилие от исторически и технически подробности е добре да размислим над думите на великия английски баптистки проповедник Чарлз Хадън Спърджън:

Крайни бележки

¹ Появява се в името на еврейска организация, наречена „Б'най Б'рит“ („Синове на завета“).

² Думите му (от латински) са преведени и по следния начин:

Новият завет съдържа се във Стария;
Старият е обяснен във Новия.

³ Редът на двадесет и четирите старозаветни книги в еврейската Библия или в еврейските преводи е следният:

I. Законът (*Тора*)

Битие
Изход
Левит
Числа
Второзаконие

Тази книга е писмото на Живия Бог – всяка буква в нея е изписана от Всеомогъщия пръст; всяка дума в нея се е отронила от Вечните устни; всяко изречение е продиктувано от Светия Дух. Наистина Мойсей е написал своите истории със своето огнено перо, но Бог е водил това перо. Макар и Давид да е докосвал арфата и сладката музика на псалмите да се е леела под пръстите му, Бог е движил ръцете му по живите струни на златната арфа. Соломон е изпял песните на любовта и е изрекъл думи на ненадминатата мъдрост, но Бог е водил устните му и му е дарявал красноречие. Когато следвам страховития Наум с неговите налитаци коне, или Авакум, който вижда шатрите на Етиопия под скръб; когато чега Малахия, който вижда земята, горяща като пещ – това е Божият глас, а не човешки; думите са Божии думи, думите на Вечния, на Невидимия, Всеомогъщия, ГОСПОДА на цялата земя.¹⁹

II. Пророците (*Невиим*)

1. Ранните пророци

Иисус Навиев
Съдии
Самуил
Царе

2. Късните пророци

Исая
Еремия
Езекиил
Книгата на Дванадесетте (от Осия до Малахия)

III. Писанията (*Кетувим*)

Псалми
Йов
Притчи
Рут

- Песен на песните
 Екклесиаст
 Плачът на Еремия
 Естир
 Даниил
 Ездра-Неемия
 Летописи
- ⁴ Merrill F. Unger, *Introductory Guide to the Old Testament*, p. 59
- ⁵ пак там
- ⁶ Славянският НЗ има различна подредба на книгите след Евангелията.
- ⁷ Вж. въведението към НРИСПБ, съдържаща апокрифите, за книгите, които тези групи са добавили към канона. (Но те също не са единомисленици за всички книги.)
- ⁸ С времето с тази дума е започнала да се свързва представата за „фалшив“.
- ⁹ Някои ранни издания на ПБКДж от XVII в. са съдържали апокрифите, но те са били поместени между Стария и Новия Завет, за да се покаже техният по-низш статус. За много хора, които възприемат ПБКДж като единствената достоверна Библия, е шокиращо да установят, че той някога е съдържал цели книги, които не са с божествен произход!
- ¹⁰ На Трентския събор, проведен между 1545 и 1563 г. (с прекъсвания) в Тренто, Италия.
- ¹¹ Не толкова консервативни учени определят по-късни дати, но в крайна сметка стигат до подобен исторически период.
- ¹² Много библейски учени предпочитат да обединят тези две групи (от Битие до Естир) и да ги определят като *исторически*.
- ¹³ Семитските езици са били използва-

ни от потомците на Сим. Те включват арабския, финикийския и акадския, както и еврейския.

¹⁴ През XX в. лингвисти са възстановили този древен език, като са използвали френски и английски думи, както и новосъздадени на основата на еврейски корени и нови словосъчетания.

¹⁵ Например един англоговорящ човек е наясно с различното произношение на гласната в думата *past* в различните градове като Оксфорд, Бостън, Далас и Бруклин. Съгласните си остават същите, но „а-то“ звучи съвсем различно в различните райони! (За български език може да се направи аналогия с различното произношение напр. на звука *e* – меко в източните области и твърдо в западните – бел. ред.)

¹⁶ Например там, където в ПБКДж/НИПБКДж е написано *ГОСПОД* (с главни букви, в съответствие с *четената на глас* еврейска дума *Адонай*), всъщност *писаната* форма е свещената еврейска „тетраграма“ (четирибуквие, ЙХВХ), с които се изписва свещеното име на Бога, *Йахве*, или в английската традиция *Йехова*.

¹⁷ Unger, *Introduction*, p. 124

¹⁸ Арамейските части са: Ездра 4:8–6:18; 7:12–26; Еремия 10:11; Даниил 2:4–7:28.

¹⁹ Chalmers Haddon Spurgeon, *Spurgeon's Sermons*, I:28. Думата „продиктуван“ не трябва да се приема в съвременния смисъл на диктуване на секретарка. Както показва и останалата част от цитата, Спърджън е вярвал в консервативното учение за боговдъхновеността – двойното авторство (човешко и божествено) на всяка книга.

ВЪВЕДЕНИЕ В ПЕТОКНИЖИЕТО

„Съвременната критика си позволи да напада и да уронва авторитета на почти всички книги от Светото Писание, но никоя с такава дързост като Петокнижието – освен може би пророчествата на Даниил ... Нека се опрем на убедителния, сигурен и непоклатим факт, че авторитетът на Христос вече е решил този въпрос за всички, които Го приемат като Бог и Човек едновременно.“

Уилям Кели

„Петокнижието е жизненонеобходимото въведение към цялото Божие Слово. То слага началото на онова, което се разгръща по-нататък, и постоянно ни води в надеждата за награда, която, макар и далечна, е сигурна.“

Самюел Ридаут

Преди да се спрем поотделно на Мойсеевите книги, с оглед на това, че те представляват толкова съществена част от библейското откровение, бихме искали да представим някои факти за Петокнижието като цяло.

I. Заглавия на Петокнижието

Първите пет книги на Библията обикновено се наричат „Петокнижието“. В древните времена книгите са се изработвали във вид на свитъци, а не в добре познатата ни форма на подвързани страници. Тези свитъци, наричани *теухои*¹ на гръцки, са били съхранявани в специални калъфи. Гръцката дума за „пет свитъка“ е *пентатеухос*, и се превежда като „петокнижие“.

Евреите наричат Петокнижието „Тората“ (евр.: *тора* – закон, поучение) и се отнасят към него като към най-важната част от своята Библия.

Третото разпространено название на тези книги е „Мойсеевите книги“. По ирония, точно в Библиите на някои северноевропейски страни, които най-силно отричат Мойсеевото авторство на Петокнижието, тези книги не са наречени „Битие“, „Изход“, и т. н., а „Първата

книга на *Мойсей*“, „Втората книга на *Мойсей*“, и т. н.

Популярните имена на тези пет книги идват от гръцката Септуагинта (вж. въведенията към отделните книги за значението на тези заглавия).

Евреите често наричат тези книги с първите няколко думи от еврейския им текст. Битие например се нарича *Берешит* („В начало“).

II. Съдържание на Петокнижието

Употребата на нашата дума *закон* е потясна, отколкото е значението на еврейската дума *тора*, затова за християните терминът „Петокнижие“ е много подходящ за изразяване на голямото значение на тези първи пет книги.

A. Битие

Названието *Битие* е много уместно, тъй като на гръцки книгата се нарича *Генезис*, т. е. „Начало“, „Произход“. Първата книга на Библията проследява произхода на вселената, земята, човека, женитбата, греха, истинската религия, нациите, разбъркването на езиците и избрания народ. Първите единадесет глави обхващат обширен период от човешката история,

а главите от 12 до 50 се съсредоточават върху семействата на Авраам, Исаак, Яков и синовете на Яков.

Б. Изход

Книгата *Изход* разказва как в продължение на четиристотин години семейството на Авраам се разраства до цяла нация, полагайки тежък принудителен труд за фараоните на Египет. Разказва се и за освобождението на народа от робството под водачеството на Мойсей. Мойсеевият закон и подробното описание на скинията съставляват останалата част от книгата.

В. Левит

Книгата *Левит* е ръководство за левитите, откъдето идва и нейното название. Тя описва ритуалите, необходими, за да могат грешните хора от онази епоха да общуват със Светия Бог. Книгата съдържа образи и символи на жертвата на Христос.

Г. Числа

Книгата *Числа*, както подсказва и нейното име, съдържа описание на преброяването или записването на народа – едно в началото и едно в края на книгата. Еврейското заглавие на тази книга, „В пустинята“ (*Бемидбар*), е по-изразително, тъй като *Числа* разказва историческите събития, в които евреите участват по време на своите странствания из пустинята.

Д. Второзаконие

Второзаконие е нещо повече от просто преповтаряне на закона на едно ново поколение, въпреки че е и това. Тази книга осъществява връзката със следващите исторически книги, тъй като документира смъртта на Мойсей и заместването му от неговия приемник Иисус Навиев.

Грифит Томас, в характерния за него ясен и стегнат стил, обобщава съдържа-

нието на Мойсеевите книги по следния начин:

Петокнижието описва въвеждането на божествената религия в света. Всяка от петте книги показва един етап от Божия план, а взети заедно, те съставляват едно общо цяло. Битие говори за произхода на тази религия и за хората, избрани от Бога за нейни посредници. Изход описва превръщането на тези хора в народ и установяването на отношения между Бога и този народ. Левит показва начините, по които тези отношения се поддържат. Числа разкрива как е бил организиран народът, за да установи божествената религия в Обещаната земя. Тази книга говори и за провала на народа и последващото от това забавяне, както и за необходимата реорганизация. Накрая Второзаконие показва как непосредствено преди влизането в Обещаната земя, на границата ѝ, народът е бил подготвен за него.²

III. Значението на Петокнижието

Тъй като целият СЗ, а всъщност и цялата Библия се основават на тези пет книги, значението на Петокнижието за получената по откровение религия трудно може да бъде преувеличено. Ако скептичните, невярващи учени успеят да подкопаят доверието в достоверността и автентичността на *тези* книги, основите на юдаизма ще потънат в едно море от несигурност. Ние, християните, също не бива да мислим, че *нашата* вяра ще остане незасегната от такива атаки, тъй като НЗ и Самият Господ Иисус също цитира Мойсеевите книги като истинни и достоверни.

Д-р Мерил Ангър формулира това най-директно:

Основата на Божественото откровение и на Божия спасителен план се намира в

Петокнижието. Ако тази основа е ненадеждна, цялата Библия е ненадеждна.³

IV. Авторство на Петокнижието.

С изключение на някои, които в ранните дни на християнството са считали Ездра⁴ за възможен автор на Тората, юдео-християнската ортодоксална общност винаги, както и сега, е поддържала възгледа за авторството на Мойсей.

A. Авторството на Мойсей

Преди да разгледаме накратко документалната теория, която като цяло *отрича* авторството на Мойсей, нека разгледаме позитивните доказателства *в негова полза*.

1. Квалификацията на Мойсей

Германският критик от XIX в. Хартман отрича авторството на Мойсей с аргумента, че тогава нищо не можело да бъде написано, защото писмеността още не била открита. (Или поне така са мислели мнозина по онова време!) Археологията показва, че Мойсей би могъл да използва ранноеврейската азбука, египетски йероглифи или академски клинопис. Разбира се, Деяния 7:22 казва на вярващите далеч преди археологията да го потвърди, че Мойсей е бил „научен на цялата египетска мъдрост“. Когато казваме, че Мойсей е „написал“ Петокнижието, това не означава, че той не е могъл да използва за Битие и съществуващи по-ранни документи. Това не е пречка и за по-късни боговдъхновени осъвременявания и редакции с промяната на еврейското писмо през вековете. Разбира се, фактът, че Мойсей *би могъл да напише* Петокнижието, не доказва, че *го е направил*. Но като праотец на еврейската вяра той не е могъл да не запише Божието откровение за бъдещите поколения. Точно това му е заповядал Бог.

2. Твърденията на Петокнижието.

В текста на Тората изрично се казва, че в определени моменти Мойсей *е записвал* по заповед на Бога. Виж напр. Изход 17:14; 24:4; 34:27; Числа 33:2; Второзаконие 31:19.

3. По-късни библейски твърдения

Останалата част от Божието слово също приема авторството на Мойсей. Виж напр. Иисус Навиев 1:7 и 3 Царе 2:3, а в НЗ – Лука 24:44 и 1 Кор. 9:9.

4. Свидетелството на Христос

За християните фактът, че Господ Иисус Христос Сам приема авторството на Мойсей, би трябвало да решава въпроса. Мнението, че като човек Иисус не е бил запознат с науката и историята, или пък че е знаел нещо друго, но се е съобразявал с незнанието и предубежденията на Своите сънародници, е недостойно изобщо да бъде разглеждано от един вярващ.

5. Археологията и Петокнижието

Много обичаи, думи, имена и исторически и културни детайли, за които либералните критици твърдят, че са „твърде късни“, за да бъдат известни на Мойсей, се оказаха *предполагащи го* с векове. И макар това да не „доказва“ авторството на Мойсей, то съответства много по-добре на традиционното гледище, отколкото на теорията, че някакви „редактори“, живели векове по-късно, са познавали всички тези подробности (до това време в голяма степен вече изгубени) и са ги сглобили по такъв съвършен начин.

Б. Документалната хипотеза

През 1753 г. френският учен Жан Аструк лансира теорията, че Мойсей е компилирал два документа за написването на Битие. Пасажите, които използват името *Йахве* за Бога, идвали от единия използван източник, а тези, които използват

Елохим – от другия. Тези предполагаеми източници той нарекъл съответно „Й“ (J) и „Е“ (E).

По-късно либерални учени доразвиват тази теория, като определят всички свои предполагаеми източници като много по-късни от Мойсей. Другите предложени документи били означени с „В“ (от Второзаконие, D) и „С“ (свещенически, P). Петокнижието се представя като мозайка от различни източници, сглобена някъде между девети и шести век преди Христос. Хипотезата придобива публичност под названието „теорията ЙЕВС“ (JEDP).

Няколко неща правят тази хипотеза привлекателна за учените от XIX в. Първо, тя добре подходжала на Дарвиновата теория за еволюцията, която тогава се прилагала към много области извън биологията. Освен това надиганият се дух на материализма се радвал на опитите да бъде сведена Библията до чисто човешко ниво. На трето място тази теория хармонирала с тенденциите на хуманизма да се замести божественото откровение с човешки усилия.

През 1878 г. Юлиус Велхаузен популяризира документалната хипотеза по един хитър и измамно правдоподобен начин.

В това кратко въведение можем да споменем само някои от главните възражения срещу теорията.⁵

Ето някои от сериозните проблеми на тази теория:

1. Липса на ръкописи, които да я докажат

Никога не са били откривани ръкописи, които да потвърждават съществуването на който и да било от предполагаемите от теорията източници.

2. Противоречия и субективно структуриране

Различните учени разделят Петокнижието на съвсем различни фрагменти, кое-

то показва техните крайни и субективни становища и липсата на конкретни, обективни доказателства за теорията.

3. Археология

Археологията определя стила, обичаите, религиозното познание и пр. на Петокнижието по-скоро като много древни и определено *не* от късния период, предложен от теорията на Велхаузен.

4. Лингвистика

Предполагаемите „късни“ езикови форми и лични имена в Петокнижието са открити в източници, доста по-ранни от Мойсей. Пример в това отношение са наскоро откритите „плочки от Ебла“, които съдържат много наименования от Петокнижието.

5. Единството на Петокнижието

В смислово и стилово отношение петте книги на Мойсей показват пълно единство и съгласие и съвършено се допълват, което трудно би могло да се получи в резултат на предполагаемия им еволюционен произход чрез „рязане и лепене“ на отделни техни части.

6. Духовен провал

И накрая, от духовна гледна точка, документалните теории във всички техни модификации са недостойни за великите и прекрасни духовни истини, разкрити в Мойсеевите книги. Ако тези теории бяха верни, Петокнижието би било, по думите на д-р Ангър, „неавтентично, без исторически свидетелства и недостоверно, човешка измислица, а не Божие дело“.⁶

V. Датиране на Петокнижието

Съдържанието на Петокнижието ни връща към Сътворението, но самото написване, разбира се, е станало хиляди години по-късно. Очевидно датата, която ще посочим за него, зависи от това *кой* го е написал.

Либералните изследователи определят времето за различните теоретични етапи предимно в следния ред: т. нар. „документ Й (J)“ се отнася към 850 г. пр. Хр.; „документ Е (E)“ – около 750 г. пр. Хр.; „документ В (D)“ – около 621 г. пр. Хр.,⁷ а „документ С (P)“ – около 500 г. пр. Хр.

Консервативните изследователи като цяло датират Петокнижието около времето на излизането от Египет през XV в. пр. Хр. Някои считат, че това се е случило около век и половина по-късно.

Вероятно най-доброто датирание, съответстващо на цялата налична библейска информация, е някъде около 1450–1410 г. пр. Хр. За повече подробности вж. отделните книги в *Коментар на Стария Завет*.

Крайни бележки

¹ Първоначално думата *теухос* е означавала инструмент или сечиво, а впоследствие – свитък от материал за писане.

² W. H. Griffith Thomas, *The Pentateuch*, p. 25

³ Merrill F. Unger, *Unger's Bible Handbook*, p. 35

⁴ Еврейският философ Спиноза също приема Ездра за автор на Петокнижието.

⁵ Християнски подход може да бъде открит във *Въведение в Стария Завет* на Р. К. Харисън (R. K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, Grand

VI. Обобщение

Ще завършим въведението към Петокнижието с думите на прочутия канадски изследовател на СЗ:

Петокнижието е еднородна композиция в пет тома, а не конгломерат от отделни и може би само случайно свързани помежду си съчинения. На един достоверен исторически фон то описва начина, по който Бог се разкрива на хората и избира израилтяните за специално служение и свидетелство в света и в хода на човешката история. Мойсей играе главната роля във формулирането на тази литературна творба и има всички основания да заема почетно място в епичната история на израилевия народ и да бъде уважаван и от евреи, и от християни като великия посредник на древния Закон.⁸

Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1966). Американският романист от еврейски произход Хърман Уоук излага теорията в *Това е моят Бог* (H. Wouk, *This Is My God*, Garden, City, NY: Doubleday & Co., 1959).

⁶ Unger, *Handbook*, p. 35

⁷ Мнозина либерални богослови приемат точно тази дата в резултат от погрешното вярване, че Йосия е „открил“ (т. е. изфабрикувал) за свое удобство това, което днес наричаме Второзаконие, с цел да утвърди централното светилище в столицата Ерусалим.

⁸ Harrison, *Introduction*, p. 541

БИТИЕ

„По няколко причини първата книга на Библията е една от най-интересните и завладяващи части от Писанието. Нейното място в канона, връзката ѝ с останалата част на Библията и нейното разнообразно и впечатляващо съдържание я правят една от най-забележителните книги на Свещеното Писание. Ето защо ревностният интерес, който Божиите хора от всички времена са проявявали към тази книга, е израз на истинско духовно проникновение.“

У. Х. Грифит Томас

Въведение

I. Уникално място в Канона

Битие, наречена на еврейски *Берешит* (евр. – в начало) има много точно заглавие. Тази изключителна книга дава единственото автентично свидетелство за Сътворението от Единствения, който е присъствал на него – самия Творец!

Чрез Своя служител Мойсей Светият Дух е записал произхода на мъжа, жената, женитбата, дома, греха, жертвоприношенията, градовете, търговията, земеделието, музиката, религиозното поклонение, езиците, човешките раси и нации в световната история. Всичко това е в първите единадесет глави.

След това, в главите от 12 до 50, виждаме началото на Израил, Божия „експериментален народ“, който представлява умален духовен модел на всички народи. Животът на патриарсите Авраам, Исаак, Яков и дванадесетте сина на Яков, особено на благочестивия Йосиф, е вдъхновявал безброй милиони вярващи – от малки деца до учени изследователи на СЗ.

За разбирането на останалите шестдесет и пет книги от Библията е необходимо стабилно разбиране на Битие. Всичките са изградени върху неговата прекрасно балансирана основа.

II. Авторство

Ние приемаме древното еврейско и християнско виждане, че книгата Битие е съставена и написана от Мойсей, Божия човек и Законодателя на Израил. Тъй като всички събития в Битие са се случили преди времето на Мойсей, е сигурно, че той е използвал древни документи и може би устни предания под ръководството на Светия Дух. Вж. *Въведение към Петокнижието* за авторството на Мойсей.

III. Датиране

Най-консервативните изследователи датират излизането от Египет на около 1445 г. пр. Хр. Поради това Битие вероятно е написана някъде между тази дата и смъртта на Мойсей около четирдесет години по-късно. Но, разбира се, е възможно тази книга от Петокнижието да е написана *преди* излизането от Египет, тъй като всички събития в Битие предхождат това велико събитие.

Вж. *Въведение към Петокнижието* за повече подробности.

IV. Исторически фон и теми

С изключение на крайно предубедените срещу Библията, юдаизма и християнството, почти всички са единомислещи, че Битие е един завладяващ разказ за най-

древните времена и съдържа прекрасни епизоди, като например историята на Йосиф.

Но каква е *историческата обстановка*, в която се разиграват събитията от първата книга на Библията? Какъв е нейният исторически фон?

Онези, които отричат личността Бог, са склонни да определят Битие като сборник от *митове*, заети от езическите месопотамски предания и „прочистени“ от най-силните политеистични елементи за целите на монотеистичното еврейско поучение.

Други, не дотам скептични, разглеждат Битие като сборник от *саги* или *легенди* с известна историческа стойност.

Трети приемат разказите на Битие като обяснение на произхода на нещата в природата и културата (т. нар. *етиология*). В СЗ действително има много етиологии, и особено в тази първа книга (произходът на греха, на дъгата, на еврейския народ и т. н.), но това по никакъв начин не прави тези обяснения исторически недостоверни.

Битие е *история*. Като всяка друга история, тя включва и тълкуване. Това е *теологична* история – факти, разказани във връзката им с божествения план. Много уместно е било казано, че „историята е Негова история“.

Макар че Битие е първата книга от „Закона“, в нея има много малко *законови разпоредби*. Тя е „закон“ (*тора*, евр. – наставление), в смисъл, че образува основата за книгите от Изход до Второзаконие и даването на Божия закон чрез Мойсей. Всъщност Битие полага основата на цялата библиейска история, а и на историята въобще.

Неразривно свързаните *теми* за благословието и проклятието преминават през цялата книга, както и през цялото Божие Слово. Покорството води до богато благословение, а непокорството – до обратното.

Големите *проклятия* са наказанията за грехопадението, световният Потоп и объркването на езиците при Вавилон.

Великите *благословения* са обещанието за Изкупител, спасението на малцинската през Потопа и Божият избор на еврейския народ за специална нация, която да бъде проводник на Неговата благодат.

Ако Битие е реална история, как би могъл Мойсей да знае всички древни родословия, разговори и събития и правилната интерпретация на тези събития?

Нека първо да кажем, че археологията подкрепя (не „доказва“, но потвърждава и илюстрира) твърденията на Битие в много области, особено по отношение на патриарсите и техния начин на живот.

Някои либерално настроени изследователи от XIX в. като напр. Хартман¹ твърдят, че Мойсей не би могъл да напише Петокнижието, тъй като по негово време все още нямало писменост! Сега знаем, че Мойсей може да е използвал всяка от множеството древни писмености, тъй като е бил обучен в цялото египетско познание.

Мойсей без съмнение е използвал описания, оставени от Йосиф, клинописни таблички, пергаменти и устни предания, пренесени от Месопотамия от Авраам и неговите потомци. Те вероятно са включвали родословиата, разделите, наречени „родословието на Адам“ и т. н.

Но в крайна сметка и това не е достатъчно. Светият Дух на Бога е вдъхновил Мойсей да подбере точно правилния материал и да пропусне останалия. Възможно е той да е записал подробности от разговорите и други конкретни неща чрез директно откровение.

Всичко е въпрос на *вяра*. Бог или е способен да извърши това дело чрез Своите служители, или не е. Вярващите от всички поколения, от праисторически времена до ден-днешен, са потвърдили с печата си, че Бог е истинен.

Археологията може да ни помогне да

възстановим бита и обичаите на патриарсите, за да направим библиейските описания по-живи², но само Светият Дух може да осветли истините на Битие в нашите сърца и ежедневие.

Когато четете настоящия коментар върху Битие, както и върху всяка друга

книга от СЗ, вие трябва да бъдете зависими от светлината, която Самият Свети Дух ви дава, за да имате пълноценна полза от коментара. Истинският коментар не е независим инструмент, а стрелка, която сочи към: „така казва Господ“.

Схема на изложението

I. Най-ранните епохи на земята

(гл. 1–11)

A. Сътворението (гл. 1, 2)

B. Изкушението и грехопадението (гл. 3)

B. Каин и Авел (гл. 4)

Г. Сит и неговите потомци (гл. 5)

Д. Разпространението на греха и всемирния потоп (гл. 6–8)

Е. Ной след потопа (гл. 9)

Ж. Списъкът на нациите (гл. 10)

З. Вавилонската кула (гл. 11)

II. Патриарсите на Израил (гл. 12–50)

A. Авраам (12:1–25:18)

1. Призоваването на Авраам (12:1–9)

2. До Египет и обратно (12:10–13:4)

3. Събитията с Лот и Мелхиседек (13:5–14:24)

4. Обещаният наследник на Авраам (гл. 15)

5. Исмаил, синът по плът (гл. 16, 17)

6. Содом и Гомора (гл. 18, 19)

7. Авраам и Авимелех (гл. 20)

8. Исаак, синът на обещанието (гл. 21)

9. Принасянето на Исаак в жертва (гл. 22)

10. Семейната гробница (гл. 23)

11. Невяста за Исаак (гл. 24)

12. Потомците на Авраам (25:1–18)

B. Исаак (25:19–26:35)

1. Семейството на Исаак (25:19–34)

2. Исаак и Авимелех (гл. 26)

B. Яков (27:1–36:43)

1. Яков измамва Исав (гл. 27)

2. Бягството на Яков в Харан (гл. 28)

3. Яков, неговите жени и потомците му (29:1–30:24)

4. Яков надхитрява Лаван (30:25–43)

5. Завръщането на Яков в Ханаан (гл. 31)

6. Помирението на Яков и Исав (гл. 32, 33)

7. Греховете в Сихем (гл. 34)

8. Завръщането във Ветил (гл. 35)

9. Потомците на Исав, брата на Яков (гл. 36)

Г. Йосиф (37:1–50:26)

1. Продаването на Йосиф в робство (гл. 37)

2. Юда и Тамар (гл. 38)

3. Изпитанията и триумфът на Йосиф (гл. 39)

4. Йосиф разтълкува сънищата на виночерпеца и хлебаря (гл. 40)

5. Йосиф разтълкува сънищата на фараона (гл. 41)

6. Братята на Йосиф в Египет (гл. 42–44)

7. Йосиф се разкрива на братята си (гл. 45)

8. Йосиф се събира със семейството си (гл. 46)

9. Семейството на Йосиф в Египет (гл. 47)
 10. Яков благославя синовете на Йосиф (гл. 48)

11. Пророчеството на Яков за синовете му (гл. 49)
 12. Смъртта на Яков, а после и на Йосиф в Египет (гл. 50)

Коментар

I. Ранните епохи на земята (гл. 1–11)

A. Сътворението (гл. 1, 2)

1:1 „В начало Бог...“ Тези първи три думи на Библията съставляват основата на вярата. Ако вярвате на тези думи, можете да вярвате и на всичко останало, което следва в Библията. Битие предлага единственото авторитетно описание на Сътворението, разбираемо за хората от всички времена, но същевременно и без никой да може да го разбере напълно. Божествено вдъхновеното описание приема съществуването на Бога като даденост, а не се опитва да го доказва. Библията използва едно специално определение за човека, който избира да отрече факта на Божието съществуване. Това определение е *безумен* (Пс. 14:1 и 53:1). Също както Библията започва с Бога, така Той трябва да бъде на първо място и в нашия живот.

1:2 Едно от консервативните тълкувания на разказа за Сътворението в Битие, известно като възглед за „възстановяване на творението“, счита, че между ст. 1 и 2 се е случила някаква голяма катастрофа, може би падението на Сатана (вж. Езек. 28:11–19)³. Поради това земята от Божието първоначално, съвършено творение е станала *пуста и неустроена* (*тоху ва-воху*). Тъй като Бог не е *създал* земята пуста и празна (вж. Ис. 45:18), хаотичното състояние в ст. 2 може да се обясни само с някакъв мощен катаклизъм. Под-

дръжниците на това становище сочат, че думата, преведена като **беше** (*хаиета*) може също така да се преведе като „беше станала.“⁴ Или с други думи земята „беше станала пуста и неустроена.“

Дух Божи се носеше над водите, подготвяйки последващите велики дела на сътворение и възстановяване. Следващите стихове описват шестте дни на създаване и възстановяване, които подготвят земята да бъде обитаема от хората.

1:3–5 На **първия ден Бог** започва на **светлината** да изгрее от **тъмнината** и установява редуването на **ден и нощ**. Това не бива да бъде смесва със създаването на Слънцето, Луната и звездите на четвъртия ден. Във 2 Кор. 4:6 апостол Павел прави аналогия между първоначалното отделяне на светлината от тъмнината и обръщението на грешника.

1:6–8 Изглежда, че преди настъпването на **втория ден** земята е била изцяло обвита от дебел слой вода, може би под формата на тежка пара. На **втория ден** Бог разделя този слой на две – една част от водата покрива земята, една част образува облаци, а помежду им са атмосферните слоеве (**небесна твърд** или „свод“). **Бог нарича твърдата небе** – това е частта от пространството, непосредствено разположена над земята (не звездното небе, нито третото небе, където обитава Бог). От ст. 20 става ясно, че небето тук е пространството, където летят птиците.

1:9–13 След това **Бог казва сушата да се яви над водите**, които покриват лицето на планетата. Така се образуват **земята и моретата**. Също на третия ден Той

прави да растат по земята разнообразни дървета и всякаква растителност.

1:14–19 Едва на **четвъртия ден** Бог създава Слънцето, Луната и **звездите на небесната твърд** за източници на светлина и за определяне на календара.

1:20–23 На **петия ден** водите се изпълват с риби, а земята – с птици и насекоми. Думата, преведена като **птици**, означава „летищи“ и включва напр. прилепи и вероятно летящите насекоми.

1:24, 25 На **шестия ден** Бог най-напред създава животните и влечугите. Законът за възпроизводството постоянно се повтаря с думите **според видовете им**. В рамките на биологичните „видове“ съществуват големи вариации, но никога няма преминаване на един вид в друг.

1:26–28 Венецът на Божието дело е сътворението на **човека** по Негов **образ и подобие**. Това означава, че човекът е поставен на земята като представител на Бога и прилича на Бога в определени отношения. Също както Бог е триединен (Отец, Син и Свети Дух), така и човекът е съставен от три същности страни (дух, душа и тяло). Също като Бога и човекът има интелект, морална природа, способност да общува и емоционална същност, която надхвърля инстинктите. Тук не става дума за физическа прилика. За разлика от животните, човекът може да се покланя на Бога, използва членоразделна реч и има творчески способности.

В ст. 26 намираме намек или дори споменаване на Троицата: **И Бог** (Елохим, мн. ч.) **каза** (глагол в ед. ч. на евр.): „**Да направим** (мн. ч.) **човека по Наш образ...**“

Библията описва произхода на половете като творчески акт на Бога. Еволюционната теория никога не е могла да обясни как са възникнали половете. На човечеството е заповядано **да се плоди и множи**.

Бог заръчва на човека **да обладае земята и да владее** над творението – да го

използва, но да не злоупотребява с него. Съвременните проблеми с околната среда се дължат на човешката алчност, егоизъм и безотговорност.

1:29, 30 От тези стихове е ясно, че първоначално животните са били тревопасни и човекът е бил вегетарианец. Това се променя след Потопа (вж. 9:1–7).

Били ли са шестте дни на сътворението буквални 24-часови дни, или са били геоложки епохи? Или пък са били „дни на драматично видение“, в които описанието на сътворението е било *разкрито* на Мойсей? Досега никакво научно доказателство не е опровергало виждането, че това са били действителни астрономически дни. Изразът „вечер и утро“ говори за 24-часови дни. Навсякъде другаде в СЗ тези думи означават обикновени дни. Адам е преживял седмия ден и е умрял в деветстотин и тридесетата си година, така че седмият ден не би могъл да бъде геоложка епоха. Навсякъде в СЗ, където думата „ден“ се използва с пореден номер („първият ден“ и т. н.), тя означава буквален ден. Когато Бог заповядва на Израил да си почива в събота, Той обосновава тази заповед с факта, че Самият Той си е починал на седмия ден след шест дни труд (Изх. 20:8–11). Последователното тълкуване изисква същото значение на думата „ден“ и тук.

Проблематичното обаче е, че астрономическите дни, както отбелязахме, не биха могли да започнат преди четвъртия ден (ст. 14–19).

Библията не дава информация за времето на създаването на небесата и земята. Сътворението на човека също не е точно датирано. Но в Библията намираме родословия, и дори в тях да има известни пропуски, не е възможно човекът да е живял на земята милиони години, както твърдят еволюционистите.

От Йн. 1:1, 14, Колос. 1:16 и Евр. 1:2 научаваме, че Господ Исус е бил активното действащо лице в процеса на сътво-

рението. Заради неизчерпаемите чудеса на Своето творение Той заслужава вечна слава.

1:31 В края на шестте дни на сътворението **Бог видя всичко, което създаде. И ето, беше твърде добро.**

2:1–3 Бог си почива от Своята творческа дейност на седмия ден. Това не е почивка след изтощение, а почивка на удовлетворение от добре свършена работа. Въпреки че в този момент Бог не заповядва на човека да си почива в събота, Той постановява принципа за един почивен ден на шест работни.

2:4–6 Името **ГОСПОД Бог** (*Йахве Елохим*) се появява за първи път в ст. 4, едва след създаването на човека (1:27). С името Елохим Бог се изявява като Създател. С името Йахве се изразяват Неговите заветни отношения с човека. Като не отчитат тази разлика, някои библейски критици стигат до заключението, че тези различни имена за Бога могат да бъдат обяснени само с различно авторство.

„Това е произходът“ (ст. 4) се отнася за началото, описано в гл. 2, ст. 5, където пише: „и още никакво растение не беше поникнало на земята и никаква трева нямаше по полето“ и описва условията на земята в 1:10, когато се оформя сушата, но все още няма растителност. По това време **земята** се напоява от мъгла, а не от **дъжд**.

2:7 Тук се дава по-пълно описание на създаването на човека. **Бог образува** тялото му от **пръст от земята**, но едва след като вдъхва в него **жизнено дихание**, той става **жива душа**. Човекът бива наименуван по червената пръст, от която е направен, *Адам* (евр. – червен или пръст).

2:8–14 Градината, която **Бог насажда в Едем**, се намира на изток, т. е. точно от Палестина, отправната точка за библейските посоки. Тя е в района на Месопотамия, близо до реките **Тигър** (Хидекел) и **Ефрат**. **Дървото на позна-**

ване на доброто и злото е проверката за послушанието на човека. Единствената причина, поради която е грешно да се яде от плода на това дърво, е, че Бог е казал така. Под различни форми този плод *продължава да бъде с нас и днес*.

2:15–23 Наказанието за престъпването на заповедта е смърт (ст. 17) – незабавна духовна смърт и постепенна физическа смърт. Докато дава имена на различните животни, Адам вероятно забелязва, че те са мъжки и женски. Това го подготвя за **помощник**, който да е негово **съответствие**. Жена му бива направена от **едно от ребрата му**, което Бог взима от него, докато той спи. Така и Невястата на Христос е придобита от страната Му, когато Той пролива кръвта Си в неопикуема агония. **Жената** не е взета от главата на Адам, за да властва над него, нито от краката му, за да бъде тъпкана, а под ръката му, за да бъде защитавана, и близо до сърцето му, за да бъде обичана.

Бог дава първенство на мъжа още преди грехът да влезе в света. Павел обосновава този факт с реда на сътворението (мъжът е бил създаден първ) и с целта на сътворението (жената е била създадена за мъжа) (1 Кор. 11:8, 9). Също така, макар че Ева съгрешава първа, грехът влиза в света чрез Адам, главата. Тъй като той е глава, той е носил отговорността.

Ст. 19 е по-ясен в минало предварително време:⁵ „**ГОСПОД Бог беше образувал ... всички полски животни**“, т. е. преди да създаде човека.

2:24 С думите на ст. 24 Бог установява моногамния брак. Както всички божествени институции, той е създаден за доброто на човека и не може да бъде нарушаван безнаказано. Брачната връзка илюстрира отношението между Христос и църквата (Еф. 5:22–32).

2:25 Въпреки че Адам и Ева живеят в Едемската градина без никакви дрехи, те **не се срамуват**.

Б. Изкушението и Грехопадението (гл. 3)

3:1–6 Змията, която се явява на Ева, по-късно се разкрива като самият Сатана (вж. Откр. 12:9). Онези, които се опитват да „демитологизират“ Библията, смятат, че това описание на грехопадението е алегорично, а не буквално. Те сочат като доказателство говорещата змия. Може ли историята за змията, която излъгва Ева, да се приеме за действителна? Апостол Павел е смятал така (2 Кор. 11:3), както и апостол Йоан (Откр. 12:9; 20:2). Това не е единственият пример за говорещо животно в Библията. Бог дава говор на магаричката на Валаам, за да възпре лудостта на пророка (Чис. 22), и апостол Петър приема това буквално (2 Петр. 2:16). Тези трима апостоли са били вдъхновени от Светия Дух да напишат именно това, което са написали. Затова, да се отрича, че описанието на грехопадението е буквално, означава да се отрича боговдъхновеността на Писанието. В Библията има алегии, но това не е една от тях.

Забележете стъпките, които провалят човешкия род в греха. Най-напред Сатана внушава съмнение в думите на Бога: „**Истина ли каза Бог?**“ Той изопачава истината, внушавайки идеята, че Бог е заповядал на Адам и Ева да не ядат от **никое дърво**. После Ева заявява, че не бива да ядат и „**да се докосват**“ до **плода на дървото, което е сред градината**. Но Бог не е казал нищо за *докосване* на дървото. Тогава Сатана директно отрича думите на Бога за неизбежното осъждане на непокорството – също както и неговите последователи продължават да отричат реалността на пъкъла и вечното наказание. Дяволът създава у хората лъжливото впечатление, че Бог се опитва да укрие от тях нещо, което би им било от полза. Ева се поддава на тристранното изкушение: похотта на плътта (**добро за**

храна), пожеланието на очите (**приятно за очите**) и гордостта на живота (**дърво желателно, за да дава знание**). В това действа независимо от Адам, своята глава. Трябвало е да се посъветва с него, вместо да изнемва неговата власт. В думите „**и взе от плода му и яде**“ се крие обяснението за всички болести, скръби, страдания, ужаси, вина и смърт, които са измъчвали човешкия род оттогава до ден-днешен. Някой е казал: „Разрухата на света и милионите милиарди гробове свидетелстват, че Бог е истинен, а Сатана е лъжецът.“ Ева е била измамена (1 Тим. 2:14), но Адам е действал съзнателно, в преднамерен бунт срещу Бога.

Светският хуманизъм е продължение на лъжата на Сатана: „Ще бъдете като Бога.“

3:7–13 Първият резултат от греха е чувството на срам и страх. **Препаските от смокинови листа** говорят за опита на човека да спаси сам себе си с помощта на безкръвната религия на добрите дела. Когато Господ ги повиква да отговарят, грешниците започват да се оправдават. Адам казва: „**Жената, която Ти си ми дал с мен...**“, като че ли обвинявайки Бога (вж. Пр. 19:3). Ева казва: „**Змията...**“ (ст. 13).

В Своята любов и милост Бог търси Своите паднали творения с думите „**Къде си?**“ Този въпрос показва две неща – че човекът е изгубен, и че Бог е дошъл да го търси. Той показва човешкия грях и Божиата благодат.⁶ Бог поема инициативата за спасението, като демонстрира точно онова, в което Сатана е накарал Ева да се усъмни – Своята любов.

3:14 **ГОСПОД** Бог осъжда **змията** на деградация, позор и поражение. Фактът, че змията става **проклета измежду всички вид добитък и измежду всички полски животни**, подсказва, че тук става въпрос предимно за влечугите, а не за Сатана.

3:15 Ст. 15 обаче говори за самия дя-

вол. Този стих е известен като *протоевангелието*, което означава „първото евангелие“. То предсказва постоянната **вражда между Сатана и жената** (представяваща цялото човечество), и **между семето на Сатана** (неговите служители) и **нейното Семе** (Месията). **Семето** на жената ще **смаже главата** на дявола – смъртоносна рана, носеща пълно поражение. Тази рана бива нанесена на Голгота, когато Спасителят решително побеждава дявола. Сатана на свой ред ще **смаже петата** на Месията. Раната на **петата** тук говори за страдание и дори физическа смърт, но не и за окончателно поражение. Христос страда и дори умря на кръста, но Той възкръсна от мъртвите, побеждавайки греха, ада и Сатана. Фактът, че Исус е наречен **Семето на жената**, може да съдържа намек за Неговото раждане от девица. Забележете Божията благост – Той дава обещанието за Месията още преди да произнесе присъдата в следващите стихове.

3:16–19 Грехът неизбежно има последици. **Жената** бива осъдена на болки при раждането на деца. Тя ще бъде под властта на **мъжа си**. Мъжът бива осъден да добива прехраната си от **земята**, която ще бъде **проклета с тръни и бодили**. Това ще означава **скръб и пот** за него. А в края на живота си и самият той ще се **върне в пръстта**. Тук е важно да отбележим, че трудът сам по себе си *не е* проклятие – той по-често е благословение. Проклятието са мъката, трудностите, разочарованията, потта и изтощението, свързани с труда.

3:20, 21 Адам проявява вяра, като **наименува жена си Ева, ... майка на всички живи**, тъй като до това време още не е родено нито едно бебе. **Бог** им прави **кожени дрехи** с цената на смъртта на някакво животно. Това символизира дрехите на праведност, приготвени за виновните грешници чрез проливането

на кръвта на Божието Агне, и които те получават чрез вяра.

3:22–24 Има известна доза истина в лъжата на Сатана, че Ева ще стане като Бога (ст. 5). Но тя и Адам са се научили да различават **доброто и злото** по трудния път на опита. Ако след това те бяха яли от дървото на живота, щяха завинаги да живеят в тела, подвластни на болести, разруха и немощ. Затова Бог в Своята милост не допуска те да се завърнат в Едем. **Херувимите** са небесни същества, чиято задача е да „защитават Божията святост срещу арогантната гордост на падналия човек.“⁷

Адам и Ева трябвало да решат кой е лъжецът – Бог или Сатана. Те решили, че това е Бог. „Без вяра не е възможно да се угоди на Бога.“ Затова техните имена липсват от почетния списък на героите на вярата в Евреи 11 гл.

Идеалната среда в Едемския рай не е попречила на влизането на греха. И най-благоприятните външни условия не са отговор на човешките проблеми.

В. Каин и Авел (гл. 4)

4:1 Адам е **познал жена си Ева** в мисъл, че е имал сексуални отношения с нея. Когато се ражда Каин, Ева признава, че това е само Божия заслуга. Тя го нарича **Каин** (придобивка), като може би си мисли, че е родила обещаното Семе.

4:2–6 Изминалото **време**, за което четем в ст. 3а, е било достатъчно за значително увеличение на населението на земята. Положително **Каин и Авел** са били научени, че грешният човек може да общува със Светия Бог само на основата на кръвта на заместителна жертва. Каин отхвърля това откровение и идва пред Бога с безкръвния принос на плодове и зеленчуци. Авел повярва на божествената наредба и принася убити животни, като по този начин показва своята вяра и своето оправдание от Бога (Евр. 11:4).

Той принася **от първородните на стадото си**, което изразява, че Бог заслужава най-доброто. Жертвата на Авел сочи към заместническата смърт на Божието Агне, което отнема греха на света.

4:7 Тъй като ревнивият гняв на Каин е убийство в зародиш, Бог го предупреждава с любов. Ст. 7 може да бъде разбран по няколко начина:

1. „**Ако правиш добро** (като се покаеш), ще можеш отново да бъдеш свободен от гнева и вината. **Ако не вършиш добро** (като продължаваш да мразис Авел), **грехът лежи на вратата** ти, готов да те разкъса. Неговото (на Авел) **желание е към теб** (т. е. той ще признае първенството ти) и **ти ще го владееш** (т. е. ако вършиш добро).“

2. „**Ако правиш добро** (или, според Септуагинта, „ако принасяш правилната жертва“) няма ли да бъдеш приет?“ Вършенето на добро е свързано с жертвата. Авел е извършил добро, като се е скрил зад приемлива жертва. Каин е извършил зло, като е принесъл безкръвен принос и цялото му последващо поведение е закономерният резултат от това погрешно поклонение.⁸

3. РИСПБ казва: „Ако правиш добро, няма ли да бъдеш приет? Но ако е зло, грехът лежи на вратата и желанието му е към теб, но ти трябва да се справиш с него.“

4. Ф. У. Грант казва в своята *Номерирана Библия*: „Ако не вършиш добро, жертвата за грях лежи на вратата.“⁹ С други думи, има изход, стига той да иска да го приеме.

5. В своите *Събрани съчинения* У. Е. Вайн дава следното обяснение:

Може би най-добрият превод на Битие 4:7 гласи така: „Ако правиш добро, няма ли да бъдеш приет?“ (Каин все още би могъл да отиде и да принесе предписаната от Бога жертва.) „А ако не вършиш

добро“ (т. е. отказваш да извършиш Божиата воля, което все още е възможно), „грехът дебне пред вратата“ (грехът у убийството е готов да се хвърли върху жертвата му). „но ти трябва да владееш над него.“ Вместо да дава място на греха и да му позволява да придобие власт над него, Каин е трябвало да владее над греха. Вместо това обаче той пренебрегва милостивото предупреждение и позволява на греха да вземе властта и да го отведе до убийството на брат му. Така делата на Каин са зли от началото до края.¹⁰

4:8–12 Злите мисли на ревнива ярост у Каин скоро се превръщат и в зло действие – убийството на **брат му**. Макар и мъртъв Авел продължава да ни свидетелства, че животът на вярата и да го който си струва (Евр. 11:4). Когато любящият въпрос на Бога среща арогантен отговор и липса на покаяние, Той произнася присъдата над Каин – да не може вече да се прехранва от земята, а да се скита като **беглец** в пустощта.

4:13–16 Хленчещото оплакване на Каин показва по-скоро съжаление за последиците от неговия грях, отколкото за вината му. Но дори тогава Бог успокоява страховете на беглеца за живота му, като поставя защитен **белег на Каин**, и постановява проклятие за онзи, който би го убил. И така, **Каин излиза от присъствието на Господа** – най-тъжната възможна раздяла.

4:17–24 Каин взима за жена своя сестра или друга кръвна роднина. Както споменахме, Битие 4:3 казва, че е имало време за нарастване на населението, а Битие 5:4 специално отбелязва, че Адам е имал синове и дъщери. Тогава женитбата между близки роднини не е била забранена (нито пък е била генетично рискована).

В ст. 17 до 24 се изброяват потомците на Каин и една поредица от „първи“

неща: първия **град**, наречен **Енох**; първия случай на полигамия; началото на организираното скотовъдство; началото на изкуството, музиката и металообработването; първата песен на тема насилие и кръвопролитие. В песента **Ламех** обяснява **на жените си**, че е **убил ... юноша** при самоотбрана, но тъй като това не е било предумишлено, както когато Каин убива брат си, Ламех ще бъде още по-защитен от отмъщение.

4:25, 26 Тук с явно облекчение се въвежда благочестивата родословна линия на **Сит**. Именно чрез тази линия трябва да се роди Месията. Когато се ражда **Енос** (което означава „крехък“ или „смъртен“), хората започват да използват за Бога името **ГОСПОД** (Йахве), или може **би да призовават Името Йахве** в публично поклонение.

Г. Сит и неговите потомци (гл. 5)

Пета глава е наречена „звънът на погребалните камбани“ заради често повтаряния израз „и умря“. Тя проследява кръвната линия на Месията от Адам до Ноевия син Сим (ср. Лука 3:36–38).

5:1–17 Адам бива създаден **по Божието подобие**. Сит се ражда по **образа на Адам**. Междувременно идва грехопадението и Божият образ у човека бива обезобразен от греха. Ст. 5 съобщава за **физическото** изпълнение на онова, което Бог казва, че ще стане в гл. 2:17; **духовното** изпълнение се е случило в деня, когато Адам е съгрешил.

5:18–24 Споменатите тук **Енох** и **Ламех** не бива да се бъркат с тези от гл. 4. **Енох** в ст. 18 е седмият от Адам (Юда 14), а не третият. С вяра **Енох е ходил по Бога** в продължение на около триста години и е бил угоден на Бога (Евр. 11:5). Изглежда, че раждането на неговия син е имало освещаващ, облагородяващ ефект върху живота му (ст. 22). Прекрасно е човек да тръгне добре, но още по-прекрасно е да продължи с постоянство до

края. Думата *ходя* предполага устойчиво, развиващо се взаимоотношение, а не случайното познатство. Да ходиш **с Бога** е съдържание на целия живот, а не моментно постижение. **Енох** бива пренесен в рая преди Потопа, също както и църквата ще бъде грабната там преди началото на Скръбта (1 Сол. 4:13–18; Откр. 3:10).

5:25–32 **Матусал е живял** най-дълго от всички хора на земята (**деветстотин шестдесет и девет години**). Ако, както казва Уилямс, името **Матусал** означава „ще бъде изпратен“,¹¹ това може би е пророчество, тъй като Потопът настъпва в годината на неговата смърт. Може би предсказанието на Ламех, с което той нарича сина си **Ной**, е свързано с очакването на успокоението, което великият потомък на Ной – Господ Исус Христос – ще донесе на света. Името **Ной** означава „почивка“. С хода на времето продължителността на човешкия живот намалява. Пс. 90:10 казва, че нормално тя е седемдесет години.

Д. Разпространението на греха и всемирния Потоп (гл. 6–8)

6:1, 2 Съществуват две принципни тълкувания на ст. 2. Едното е, че **Божиието синове** са ангели, които са напуснали отредената им сфера на живот (Юда 6) и са започнали да се кръстосват със земни жени – форма на сексуално извращение, крайно омразна на Бога. Поддръжниците на този възглед сочат, че изразът „Божиието синове“ в Йов 1:6 и 2:1 означава ангели, които имат достъп до Божието присъствие. Също така „Божиието синове“ се използва в семитските езици като стандартен израз за ангелите. Пасаждът в Юда 6, 7 предполага, че ангелите, които са напуснали своето жилище, са виновни за гнусно сексуално поведение. Забележете думите „като Содом и Гомора“ в началото на ст. 7, непосредствено след описанието на падналите ангели.

Главното възражение срещу този възглед е, че, доколкото знаем, ангелите не се възпроизвеждат сексуално. Мат. 22:30 се използва като аргумент, че Исус е учил, че ангелите не се женят. Но в действителност това, което стихът казва, е, че ангелите *в небето* нито се женят, нито се омъжват. Ангели са се явявали в човешка форма на Авраам (Бит. 18:1–15), а от текста изглежда, че двамата ангели, които са отишли в Содом, са имали човешки тела и чувства.

Другото мнение е, че **Божиие синове** са благочестивите наследници на Сит, а **човешките дъщери** са порочното потомство на Каин. Логиката е следната: предшестваният контекст се занимава с потомците на Каин (гл. 4) и потомците на Сит (гл. 5). Битие 6:1–4 описва кръстосването на тези две родословни линии. Думата *ангели* не се среща в контекста. Ст. 3 и 5 говорят за злината на *човека*. Ако съгрешилилите са *ангели*, защо трябва да бъде унищожен *човешкият* род? На други места Божиите мъже са наричани „Божии синове“, макар и не със същата еврейска дума както в Бит. 6:2 (вж. Втор. 14:1; Пс. 82:6; Осия 1:10; Мат. 5:9).

Този възглед има редица проблеми. Защо всички *мъже* от рода на Сит са били благочестиви, а всички *жени* от рода на Каин – порочни? Също така няма свидетелство, че наследниците на Сит са *останали* благочестиви. Ако е било така, защо е трябвало да бъдат унищожени? И също така, защо от такъв съюз между благочестиви мъже и порочни жени са се раждали великани?

6:3 ГОСПОД предупреждава, че Неговият **Дух** няма да **пребъде вечно в човека**, но че ще има забавяне от **сто и двадесет години**, преди да настъпи осъждането чрез Потопа. Бог е дълготърпелив и не желае никой да погине, но и това има граница. Петър ни казва, че Исус Христос е бил онзи, който е проповядвал чрез Ной на допотопните хора чрез Све-

тия Дух (1 Петр. 3:18–20; 2 Петр. 2:5). Те са отхвърлили посланието и сега са в тъмнищата.

6:4, 5 По отношение на **великаниите** (евр. *нефилим* – паднали) Ангър обяснява:

„Мнозина смятат нефилимите за гигантски полубогове, неестественото потомство от съжителството на „човешките дъщери“ (смъртни жени) с „Божиие синове“ (ангели). Този крайно неестествен съюз, нарушаващ постановления от Бога ред на живот, е бил толкова шокиращо извращение, че е предизвикал осъждането на целия свят чрез Потопа.“¹²

6:6, 7 Божието разкаяние не е произволна промяна на намеренията Му, въпреки че на хората може да им изглежда така. По-скоро то изразява различно отношение от страна на Бога в отговор на определена промяна в човешкото поведение. Тъй като е свят, Той трябва да реагира срещу греха.

6:8–22 Ной намира благоволение пред ГОСПОДА и бива предупреден да построи **ковчег**. Размерите му са дадени в **лакти** (1 лакът = 44,38 см). Ковчегът бил дълъг ок. 133 м, широк – ок. 22 м и висок ок. 13 м. Имал е три палуби. Думата **прозорец** в ст. 16 буквално означава „място за светлина“. Това може би е бил отвор за светлина и въздух по цялата дължина на ковчега.

Ной е бил спасен по **благодат** – акт на Божествения суверенитет. Неговият отклик е бил да **извърши всичко, както му е заповядал Бог** (ст. 22) – акт на човешката отговорност. Ной е построил ковчега, за да спаси семейството си, но *Бог* е затворил и запечатал вратата. Божият суверенитет и човешката отговорност не се изключват взаимно, а се допълват.

Ной (ст. 9) и Енох (5:22) са единствените хора в Писанието, за които се казва,

че са **ходили с Бога**. Ако Енох е символ на църквата, която ще бъде грабната в небето, Ной символизира верния остатък от юдеите, който ще бъде запазен през Скръбта, за да живее на земята в Хилядолетното царство.

В ст. 18 за първи път се среща думата **завет** в Библията. Скофийлд изброява осем завета: Едемския (Бит. 2:16); Адамовия (Бит. 3:15); Ноевия (Бит. 9:16); Авраамовия (Бит. 12:2); Мойсеевия (Изра. 19:5); Палестинския (Втор. 30:3); Давидовия (2 Царе 7:16); и Новия Завет (Евр. 8:8). Тези осем завета плюс Соломоновия завет са разгледани в следващото тематично изложение. Излишно е да казваме, че толкова сложен въпрос като заветите е бил предмет на различни тълкувания от страна на различни богословски школи. Представеното тук разглеждане е в традицията на премилениализма и диспенсационализма.

ГЛАВНИТЕ ЗАВЕТИ В ПИСАНИЕТО

Едемският завет (Бит. 1:28–30; 2:16, 17)

Едемският завет възлага на човека в неговото състояние на невинност отговорността да се размножава, да насели земята и да я покори. Дава му се власт над всички животни. Той трябва да обработва градината и да яде от всичките ѝ плодове с изключение на плода на дървото за познаване на доброто и злото. Неподчинението на последната заповед води до смърт.

Заветът с Адам (Бит. 3:14–19)

След падението на човека Бог проклена змията и поставя вражда между змията и жената и между Сатана и Христос. Сатана ще нарани Христос, но Христос ще унищожи Сатана. Жената ще ражда

децата си с болки и ще бъде под властта на съпруга си. Земята бива проклета. Човекът ще трябва да се бори с тръни и бодили, докато я обработва. Трудът му ще бъде съпроводен с пот и изтощение и накрая той ще се върне в пръстта, от която е дошъл.

Ноевият Завет (Бит. 8:20–9:27)

Бог обещава на Ной, че повече няма да проклина цялата земя и да я унищожава с потоп. Той дава дъгата като знак за това. Но заветът също така съдържа и установяването на човешкото управление с пълномощието за налагане на смъртно наказание. Бог гарантира редовната смяна на времената и сезоните, нарежда на хората отново да населят земята и препотвърждава властта им над по-нисшите създания. За разлика от първоначалната вегетарианска диета, човекът вече може да яде и месо. Що се отнася до потомците на Ной, Бог проклена сина на Хам, Хаанаан, да бъде слуга на Сим и Яфет. Той поставя Сим в почетна позиция, която, както знаем, включва участие в родословната линия на Месията. На Яфет е обещано широко разпространение и че ще обитава в шатрите на Сим.

Авраамовият завет (Бит. 12:1–3; 13:14–17; 15:1–8; 17:1–8)

Заветът с Авраам е безусловен. Бог, във вид на „димяща пещ и пламтящ огън“, единствен преминава между двете части на разсеченото жертвено животно в Бит. 15:12–21. Това е знаменателно. Когато двама души са сключвали (евр. – срязвали) завет, те *и двамата* заедно са преминавали между частите, с което са показвали, че ще спазват условията на завета. Бог не поставя условия на Авраам, което означава, че изброените по-долу обещания ще се изпълнят (както и са се изпълнили) независимо от верността на Авраамовото потомство.

Онези, които не виждат бъдеще за

древния Божи народ, често се опитват да представят този завет като условен, поне по отношение на земята. Освен това претендират, че всички негови благословения принадлежат на Църквата, като оставят за Израил много малко или нищо.

Заветът включва следните обещания за Авраам и неговите потомци: велика нация (Израил); лични благословения за Авраам; славно име; да бъде източник за благословение за други (12:2); божествено благоволение за приятелите му и проклятие за враговете му; да бъде благословение за всички народи – изпълнено чрез Христос – (12:3); вечно притежание на земята, известна като Ханаан, а по-късно като Израил и Палестина (13:14, 15, 17); многобройно потомство, физическо и духовно (13:16; 15:5); бащинство на много народи и царе – чрез Исмаил и Исаак – (17:4, 6); специално отношение с Бога (17:76).

Мойсеевият завет (Изх. 19:5; 20:1–31:18)

В най-широкия си смисъл Мойсеевият завет включва Десетте заповеди, описващи задълженията на човека към Бога и към ближния му (Изх. 20:1–26), многобройни предписания за социалния живот на Израил (Изх. 21:1–24:11) и подробни наредби за религиозния живот (Изх. 24:12–31:18). Той е даден на народа Израил, а не на езичниците. Това е условен завет, изискващ подчинението на хората и поради това е „слаб чрез плътта“ (Римл. 8:3а). Десетте заповеди никога не са били предназначени да спасяват, а да обвиняват в грях и да изявяват провала на човека. Девет от десетте заповеди са повторени в Новия Завет (с изключение на заповедта за съботата) – не като закон, определящ наказания, а като описание на поведението, характерно за хората, които вече са били спасени по благодат. Християнинът е под благодат, а не под закон, но се подчинява на Хрис-

тос от любов, което е много по-висша мотивация.

Палестинският завет (Втор. 30:1–9)

Този завет е свързан с все още бъдещото завладяване на земята, която Бог е обещал на Авраам „от Египетската река (т. е. от Потока на Египет, а не река Нил) до голямата река, река Ефрат“ (Бит. 15:18). Досега Израил не е заселвал напълно тази земя. По време на Соломоновото царство източните страни са плащали налози (3 Царе 4:21, 24), но това не може да се счита за притежание или завладяване.

Палестинският завет предсказва разпръсването на Израил сред народите поради непокорството му, обръщането на евреите към Господа, Второто идване на Господа, тяхното завръщане в обещаната земя, процъфтяването им в нея, покаянието им (към любов и послушание на Бога) и наказанието на техните врагове.

Давидовият завет (2 Царе 7:5–19)

Бог обещава на Давид не само че царството му ще трае вечно, но и че винаги ще има негов пряк наследник, който да седи на престола. Този завет е безусловен, той по никакъв начин не зависи от послушанието или праведността на Давид. Христос е законният наследник на Давидовия престол чрез Соломон, както се вижда от родословието на Йосиф (Мат. 1).

Той е пряк потомък на Давид и чрез Натан, което се вижда от родословието на Мария (Лк. 3). Тъй като Той живее вечно, и царството Му е вечно. Неговото хилядолетно управление на земята ще прерастне във вечното царство.

Соломоновият завет (2 Царе 7:12–15; 3 Царе 8:4, 2 Летоп. 7:11–22)

Заветът със Соломон е безусловен, що се отнася до вечното царство, но е усло-

вен по отношение на преките потомци на Соломон, които ще царуват (3 Царе 8:4, 5; 2 Летоп. 7:17, 18). Един от потомците на Соломон, Йехония, е бил проклет да няма негов наследник на Давидовия престол (вж. Ер. 22:30). Както беше посочено по-горе, Исус не е потомък по плът на Соломон. В противен случай Той би попаднал под проклятието на Йехония.

Новият завет (Ер. 31:31–34; Евр. 8:7–12; Лука 22:20)

Новият завет е изрично сключен с дома на Израил и дома на Юда (Ер. 31:31). Той е бил в бъдещето, когато Еремия е писал (Ер. 31:31а). Това не е условен завет като Мойсеевия, който Израил нарушава (Ер. 31:32). В него Бог безусловно обещава следните неща: възстановяването на Израил (Езек. 36:25); заселването на Светия Дух (Езек. 36:27); сърце, което е съвършено разположено да върши Божията воля (Ер. 31:33а); уникални отношения между Бога и Неговия народ (Ер. 31:33б); повсеместно познаване на Бога в Израил (Ер. 31:34а); не само да прости, но и да забрави греховете им (Ер. 31:34б); вечно утвърждаване на нацията (Ер. 31:35–37).

Израил като народ все още не е получил благословенията на Новия завет, но това ще стане при Второто пришествие на Господа. Междувременно истинските вярващи имат дял в някои от обещанията на завета. Фактът, че Църквата е свързана с Новия завет, се вижда в Господната вечеря, където чашата е символ на завета и на кръвта, чрез която той е установен (Лука 22:20; 1 Кор. 11:25). Също така Павел нарича себе си и другите апостоли служители на Нов завет (2 Кор. 3:6).

В ковчега трябвало да бъдат прибрани по една двойка от всички живи същества, както и храна за тях. Критиците твърдят, че ковчегът не е бил достатъчно голям,

за да побере всички животински видове и достатъчно храна за тях за една година и седемнадесет дни. Но е много вероятно в ковчеза да са били само основните видове животни и птици, от които впоследствие да са се развили многобройните разновидности. За тази цел ковчегът е бил напълно достатъчен.

7:1 Думата „влез“ се появява за първи път в ст. 1 като благодатна покана на благата вест: „Влез в ковчеза на спасението.“

7: 2–18 Не е ясно защо Бог нарежда на Ной да вземе в ковчеза по **седем двойки от чистите животни**, а само по една двойка от **нечистите**. Може би те са били за храна и като подготовка на принасянето на жертва от чистите животни (вж. 8:20). Обитателите на ковчеза се заселват в него в продължение на **седем дни**, преди да започне да вали **дъждът** и да бликнат подземните водни извори. Пороят продължава на земята **четирдесет дни и четирдесет нощи**; в Библията **четирдесет** е числото на изпитанието или проверката.

7:19–24 Локален ли е бил потопът, както твърдят някои? Обърнете внимание, **че се покриха всичките високи планини, намиращи се под цялото небе** (ст. 19). Не би имало нужда Бог да нарежда на Ной да построи **ковчег** с дължината на едно и половина футболно игрище и обем колкото 800 жп-вагона, за да избегне някакво локално наводнение. Той лесно е можел да премести осем души и животните на друго място. Предания за Всемирен потоп съществуват във всички части на света. Араратските планини са с височина над 5000 м. Нивото на потопа е било с **петнадесет лакътя** (почти 7 м) над планините (ст. 19, 20). Какво чудо е било необходимо, за да се задържи тази вода в ограничен район? В Битие 9:15 Бог обещава, че никога вече водите няма да станат потоп, който да унищожи **всяка** плът. Оттогава насам е

имало много локални наводнения, но не и световен потоп. Ако библейският потоп е бил локален, това би означавало, че Бог е нарушил обещанието Си – едно абсурдно заключение. Петър използва унищожението на света чрез вода като символ на все още бъдещото унищожение на земята чрез огън (2 Петр. 3:6).

Ковчегът е образ на Христос. Водите изобразяват Божия съд. Господ Исус е преминал през водите на Божия гняв на Голгота. Които са в Христос, са спасени. Които са извън Него, са осъдени (вж. 1 Петр. 3:21).

8:1–19 Хронологията на Потопа е следната:

1. 7 дни – от момента, в който Ной влиза в ковчег, до началото на Потопа (7:10).
2. 40 дни и нощи – продължителността на дъжда (7:12).
3. 150 дни – от времето, когато започва дъждът, докато **водите** започват да **намаляват** (8:3) и **ковчегът засяда** върху **Арабатските планини** (ср. 7:11 и 8:4).
4. 224 дни – от началото на Потопа до момента, в който **се показват върховете на планините** (ср. 7:11 и 8:5).
5. 40 дни – откакто се показват върховете на планините до момента, в който Ной **изпраща гарвана** (8:7).
6. 7 дни – от изпращането на гарвана до първото изпращане на **гълъба** (8:6–10; ст. 10 – **още седем дни**).
7. Още 7 дни – до второто изпращане на **гълъба** (8:10).
8. Още 7 дни – до последното изпращане на гълъба (8:12).
9. 314 дни – от началото на Потопа, докато **Ной вдига покрива на ковчег** (ср. 7:11 и 8:13).
10. 371 дни – от началото на Потопа, докато **земята изсъхва** (ср. 7:11 и 8:14). В този момент Ной получава заповед да **излезе от ковчег** (ст. 16).
Нечистият **гарван** (ст. 7) и чистият

гълъб (ст. 8) са подходящи илюстрации за старата и новата природа на вярващия. Старата природа обича да се храни с боклуци и мърша, докато новата не може да намери удовлетворение в обстановка на смърт и осъждане. Тя не намира почивка, докато не стъпи на основата на възкресението.

8:20–22 Ной откликва на Божията спасителна благодат, като построява **олтар**. И ние, които сме спасени от идецията гняв, също трябва да принасяме своето сърдечно поклонение пред Бога. То е също толкова благоприятно и угодно днес, както е било и в дните на Ной. **ГОСПОД** постановява завет, че **няма да прокліна вече земята и да поразява всичко живо, както е направил**. Той обещава и че ще дава редовно сезоните, докато **земята** съществува.

В 6:5, както и тук в ст. 21, Бог говори за дълбоката злина на човешкото сърце. В първия пример *няма* жертва и последва осъждане. Тук *има* жертва и Бог постъпва милостиво.

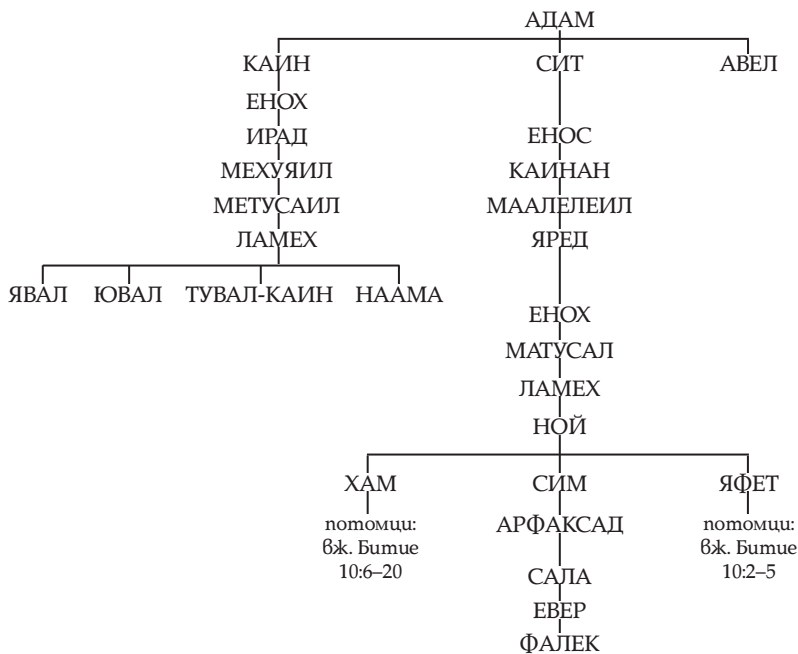
Е. Ной след Потопа (гл. 9)

9:1–7 Ст. 3 предполага, че след Потопа за първи път на хората се позволява да ядат месо. Яденето на **кръв** обаче се забранява, защото кръвта е **животът** на плътта, а животът принадлежи на Бога.

Въвеждането на смъртно наказание предполага установяване на държавна власт. Ако всеки безразборно отмъщава за извършени убийства, ще настъпи хаос. Само надлежно определените власти имат правото на това. Новият Завет потвърждава смъртното наказание, когато казва за властта, че „... тя не носи напрасно меч“ (Римл. 13:4).

9:8–17 **Дъгата** е дадена като залог, че Бог **няма вече да опустоши земята чрез потоп**.

9:18–23 Въпреки Божията благодат към Ной, той съгрешава, като се **опива** и лежи гол **в шатрата си**. Когато **Хам** го

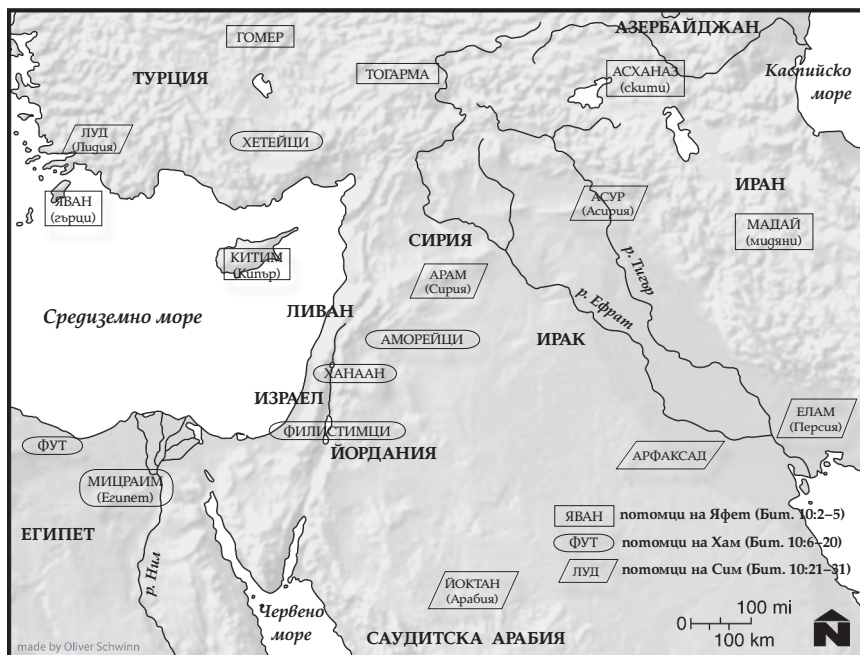
Потомците на Адам

вижда и казва за това на **братята си**, те **покриват** бащиния си срам, без да погледнат голото му тяло.

9:24, 25 Когато се **събужда**, **Ной** произнася проклятие над **Ханаан**. Възниква въпросът защо проклятието е насочено към Ханаан, а не към Хам. Едно от възможните обяснения е, че злата наклонност, проявена в **Хам**, е била още позизрана в **Ханаан**. По този начин проклятието е едно пророчество за неговото неморално поведение и подобаващото наказание. Друго възможно обяснение е, че самият Ханаан е извършил някакво вулгарно действие спрямо дядо си, а Ной по-късно е разбрал за това. Ной е **разбрал какво му е направил по-младият му син**. Може би ст. 24 говори по-скоро за Ханаан като *най-младия внук* на Ной, отколкото за Хам като *по-младия му син*. В Библията думата „син“ често означава „внук“ или друг потомък. В този

случай **Ханаан** не бива **проклет** заради греха на баща си, а заради своя собствен. Друго възможно обяснение е, че в Своята благодат Бог е позволил Ной да прокълне само малка част от потомството на Хам, вместо вероятната една трета от човечеството.

9:26–29 Ханаан е бил проклет да служи на **Сим** и **Яфет**. За поробването на ханаанците от Израил можем да прочетем в Иис. Нав. 9:23 и Съд. 1:28. Този пасаж е бил използван и в подкрепа на робството на чернокожите, но за това становище няма никакви основания. Ханаан е родоначалник на ханаанците, които са живели в Светите земи преди пристигането на Израил. Нищо не говори, че те са били чернокожи. **Сим** и **Яфет** биват благословени с власт. От ст. 27 може да се предполага, че **Яфет** ще сподели духовните благословения чрез потомците на Сим, израилтяните.

Предполагаме разселване на народите от Битие 10 гл.

Съществува спор за това дали Сим, или Яфет е най-големият син на Ной. Текстът в 10:21 може да се чете по два начина: „Сим, ... братът на Яфет, по-възрастния“ или „Сим, ... по-възрастния брат на Яфет“ (бел. в НИПБКДж). Последният прочит се предпочита. Сим е на първо място в родословията в Битие 5:32 и 1 Летописи 1:4.

Ж. Списъкът на народите (гл. 10)

10:1–32 Сим, Хам и Яфет стават бащи на народите.

Сим: семитските народи – евреи, араби, асирийци, арамейци, финикийци.

Хам: хамитските народи – етиопци, египтяни, ханаанци, филистимци, вавилонци, вероятно и африканските и ориенталските народи, макар че много учени

определят ориенталските народи като яфетически.

Яфет: яфетическите народи – мидяните, гърците, кипърците и т. н. Вероятно тук се включват и кавказките народи от Европа и северна Азия. Много учени причисляват към тях и ориенталците.

Редът в тази глава е: **синовете на Яфет** (ст. 2–5), **синовете на Хам** (ст. 6–20) и **синовете на Сим** (ст. 21–31). Божият Дух ще се фокусира върху синовете на Сим през останалата част от Стария Завет. Различните езици в ст. 5 може би сочат към времето след Вавилонската кула (11:1–9).

Обърнете внимание, че в тази глава на три пъти се споменава за разделяне на хората. Ст. 5 описва разделянето на яфетическите племена в техните различни области. Ст. 25 ни казва, че разделяне-

то на земята (по време на Вавилонския строеж) е станало в дните на **Фалек**. Ст. 32 служи като въведение на гл. 11 с Вавилонската кула, когато **племената на синовете на Ной** се разделят на различни **народи** с различни езици.

Нимрод (ст. 8–10) означава „бунтовник“. Той е посочен като първият „**силен на земята**“ след потопа (ст. 8) и първият, който основава **царство** (ст.10). Той построява **Вавилон** в бунт срещу Бога, а също и **Ниневия** в **Асирия** (виж ст. 11) – още един заклет враг на Божия народ.

Както вече споменахме, ст. 21 посочва **Сим** като *по-голям брат на Яфет*.

Невъзможно е да се определят със сигурност местата, където са се установили различните народи, но следните съответствия ще ни бъдат от полза в понататъшното изучаване.

Тарсис (ст. 4)	Испания
Китим (ст. 4)	Кипър
Хус (ст. 6)	Етиопия
Мицраим (ст. 6)	Египет
Фут (ст. 6)	Либия
Ханаан (ст. 6)	Палестина
Асур (ст. 11)	Асирия
Елам (ст. 22)	Персия
Арам (ст. 22)	Сирия и Месопотамия

3. Вавилонската кула (гл. 11)

11:1–4 В гл. 10, която *хронологично* е след гл. 11, човечеството е разделено на езици (ст. 5, 20, 31). Сега научаваме причината за разделението. Вместо да се разпръснат по земята, както е искал Бог, хората построяват **град и кула** в **Сенаар** (Вавилон). Те си казват един на друг: „Елате, да си съградим град и кула, чийто връх да стига до небето, и да си спечелим име, да не би да се разпръснем по лицето на цялата земя.“ Това е политика на гордост (да си създадат име) и неподчинение (да избягнат разпръсването по земята). За нас **кулата** може да бъде и образ на непрестанните усилия на

падналия човек да достигне до небето със собствени сили, вместо да приеме спасението като безплатен дар на благодатта.

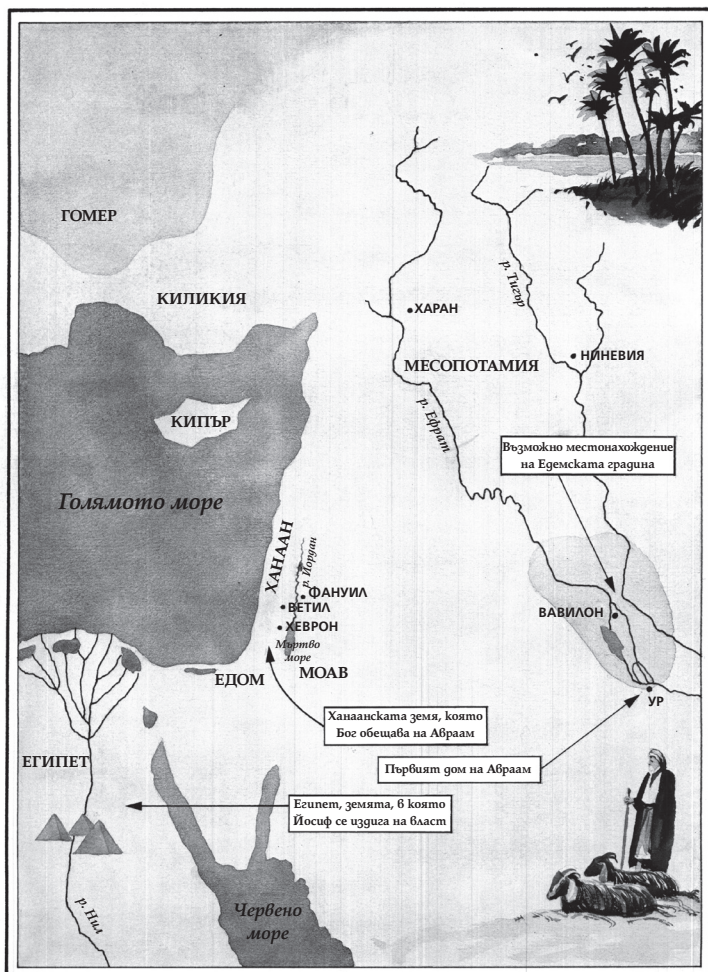
11:5–9 ГОСПОД осъжда хората, като обръква **езика им**. Това е началото на многото различни езици, които познаваме днес. Петдесетница (Деян. 2:1–11) е обратното на Вавилон, в смисъл, че тогава всички са слушали на своя собствен език за чудните Божии дела. Вавилон означава „объркване“ – неизбежният резултат от всеки съюз, който изключва Бога или не е в съгласие с Него.

11:10–25 Тези стихове проследяват родословната линия на **Сим** до **Аврам**. Така историческият разказ се стеснява от човешкия род до един негов клон (семитите), а след това до един човек (**Аврам**), който става главата на еврейската нация. Останалата част от Стария Завет съдържа основно историята на този народ.

11:26–32 Аврам е силен човек на вярата и един от най-важните хора в световната история. Почитат го три световни религии – юдаизъм, християнство и ислям. Името му е споменато в шестнадесет от книгите на Стария Завет и в единадесет от Новия Завет. Името му означава „извисен баща“ или, променено на Авраам, „баща на множество“.

В този пасаж има един математически проблем. Дерек Киднър обяснява:

Възрастта, на която умира Тара, представява трудност, тъй като най-големият му син би трябвало тогава да бъде на 135 години (ст. 26), докато Аврам е бил само на 75 (12:4, ср. с Деян. 7:4). Една от възможностите е да се предположи, че Аврам е бил най-младият син, роден шестдесет години след брат си, а е записан на първо място в списъка в 11:26, 27 поради първенството му (както Ефрем преди Манасия). Друга възможност е да се вземе под внимание Самарянският текст, който определя възрастта на Тара при смъртта му на 145 години. Това из-

Ранните библейски земи

глежда за предпочитане, защото Аврам едва ли би изразил учудването в 17:17, ако самият той се е родил, когато баща му е бил на 130 години.¹³

Ур Халдейски (ст. 31) в Месопотамия е бил център на езическо идолопоклонство. Тара и семейството му тръгват на северозапад към **Харан**, на път за **земята Ханаан**.

II. Патриарсите на Израил (гл. 12–50)

A. Авраам (12:1–25:18)

1. Призоваването на Авраам (12:1–9)

12:1–3 ГОСПОД призовава **Аврам**, когато той все още е в Ур (ср. ст. 1 с Деян. 7:1, 2). Той казва на Аврам да напусне

земята си, рода си и бащиния си дом, и да започне живот на странстване (Евр. 11:9). Бог сключва с него изключителен завет, който включва следните важни обещания: **земя** (ханаанската земя); **голям народ** (еврейският народ); материално и духовно благоденствие на Аврам и потомството му; велико **име** за Аврам и потомството му; те ще бъдат проводник на **благословение** за другите; приятелите на Израил ще бъдат **благословени**, а противниците му – **прокълнати**; **всички земни племена** ще бъдат **благословени** в Аврам чрез Иисус Христос, който ще бъде потомък на Аврам. Този завет е потвърден и разширен в 13:14–17; 15:4–6; 17:10–14 и 22:15–18.

12:4–9 След времето, наричано „пропилениите години в Харан“, т. е. години без развитие, Аврам се премества в Ханаан заедно с **жена си Сарая**, племенника си **Лот**, други роднини и **имота си**. Най-напред те пристигат в **Сихем**, където Аврам **издига олтар на ГОСПОДА**. Присъствието на враждебни **ханаанци** не е пречка за човека, който ходи с вяра. После Аврам се разполага между **Ветил (Божи дом)** и **Гай**. Верен на обичая си, той не само **разгъва шатрата си**, но и **издига олтар на ГОСПОДА**. Това ясно говори за приоритетите на този Божи човек. В ст. 9 Аврам се отправя на юг (към Негев).

2. До Египет и обратно (12:10–13:4)

12:10–20 Но понякога и вярата отпада. Когато настъпва тежък **глад**, **Аврам** напуска мястото, което Бог е избрал, и бга в **Египет** – образ на света. Този ход създава проблеми. Аврам бива обзет от страха, че фараонът може да го убие, за да вземе **красивата му жена Сарая** в харама си. Затова Аврам убеждава Сарая да лъже, като казва, че е негова **сестра**. Всъщност тя действително е негова полу-сестра (20:12), но това си остава лъжа с цел заблуда. Тази хитрост се

оказва полезна за Аврам (той бива щедро възнаграден), но вредна за Сарая (тя бива заведена в харама на **фараона**). Оказва се вредна и за **фараона** (той и домът му биват **поразени с язви**). Той постъпва по-праведно от Аврам, когато разбира за измамата. След като укорява **Аврам**, той го изпраща обратно в Ханаан.

Този инцидент ни напомня, че не можем да водим духовна война с плътски оръжия, че целта не оправдава средствата, и че не можем да вършим грях и да останем ненаказани.

Бог не изоставя Аврам, но позволява на греха да развие последствията си. Аврам бива публично порицан от фараона и позорно изгонен.

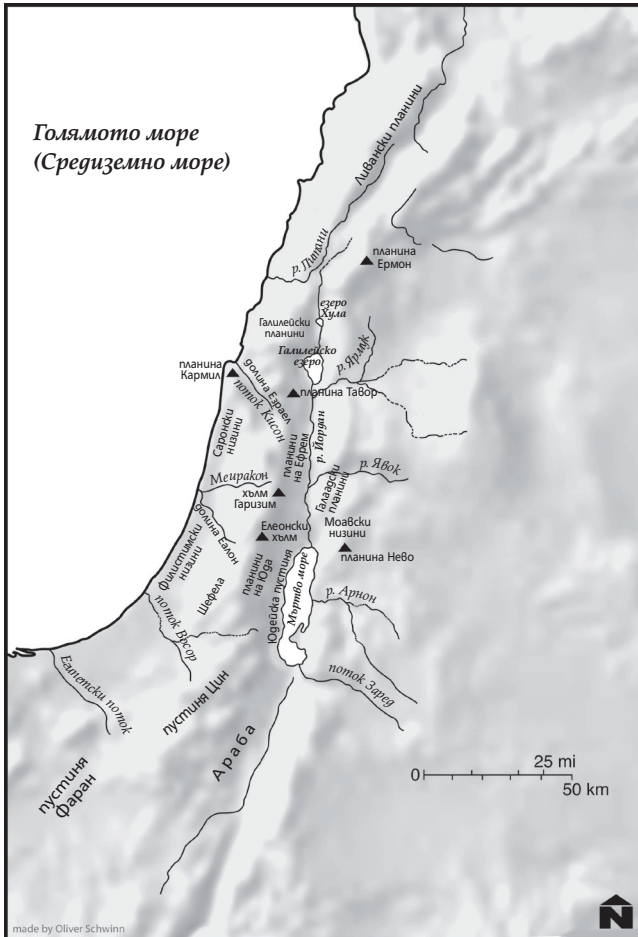
Думата „**фараон**“ не е собствено име, а титла, като напр. цар, император, президент и т. н.

13:1–4 Подтекстът на завръщането на Аврам от Египет във **Ветил** е възстановяване на общението с Бога. „Обратно към Ветил“ е лозунгът за всички, които са се отдалечили от Господа.

3. Събитията с Лот и Мелхиседек (13:5–14:24)

13:5–13 Говедарите на **Лот** и говедарите на **Аврам** се спречкват заради пашата за стадата. С истинска любезност, милост и щедрост Аврам предлага на Лот да избира от **цялата земя**. Със смирение той счита другия за по-горен от себе си (Фил. 2:3). Лот избира тучната паша на долината на **Йордан**, в непосредствена близост до греховните градове **Содом** и **Гомора**. Макар и истински вярващ (2 Петр. 2:7, 8), Лот живее на границата със света. Както е казал някой, „той получава трева за говедата си, а Аврам – благодат за децата си“ (ст. 15, 16).

Фактът, че **содомските мъже са твърде лоши и грешни пред ГОСПОДА**, не попречва на Лот да направи този свой избор. Обърнете внимание на стъпките, които водят до неговото затъване в света:

Обещаната земя

той (чрез своите хора) участва в **спречкване** (ст. 7); **вижда** (ст. 10); **избира** (ст. 11); **разпъва шатрата си** (ст. 12); заселва се далеч от мястото, където се намира Божият свещеник (14:12); сядя в портата – мястото на политическата власт (19:1). Той става местен водач в Содом.

13:14–18 Аврам се отказва от добрите пасбища, но Бог дава **цялата** Ханаанска земя на него и на **потомството** му до века. Освен това Господ му обещава

неизброимо потомство. След като се настанява в **Хеврон**, Аврам издига третия **олтар на ГОСПОДА** – винаги *олтар* на Господа, но никога *къща* за себе си!

Забележете, че Господ заповядва на Аврам да **обходи земята** и да разгледа своето притежание. Така и ние трябва да приемем лично за себе си Божиите обещания чрез вяра.

14:1–12 Тринадесет години преди главните събития в тази глава, **Ходолгомор**,

царят на Елам (Персия), покорява царете в равнините около **Солено** (Мъртво) **море**. На **тринадесетата година** петимата поборбени царе **възстават** срещу Ходолгомор. Затова той се съюзява с трима други царе от областта на Вавилон и поемат на юг покрай източния бряг на Мъртво море, после на север по западния бряг към **Содом**, **Гомора** и другите градове в равнината. Битката се разразява в **долината Сидим**, която била **пълна със смолни ями**. Нашествениците разгромяват метежниците и се оттеглят на север с плячка и пленници, между които е и Лот – отстъпилия в света племенник на Аврам.

14:13–16 Когато **Аврам** научава тези новини, той събира отряд от **триста и осемнадесет обучени мъже** и преследва победителите на север, до **Дан**. Разбива ги в близост до **Дамаск**, в Сирия, и спасява **Лот** и всичко заграбено. Отстъпниците съсипват не само своя живот, но и създават неприятности на другите. Тук Аврам спасява Лот с меч. По-късно той го спасява чрез застъпническа молитва (гл. 18, 19).

14:17, 18 Когато Аврам се завръща у дома, **царят на Содом излиза да го посрещне**, също както Сатана често изкушава вярващия след голяма духовна победа. Но **Мелхиседек, царят на Салим и свещеник на Всевишния Бог**, се явява с **хляб и вино** да укрепи Аврам. Това първо споменаване на **хляб и вино** не може да не ни напомни за символите на смъртта на нашия Спасител. Когато размислим за цената, която Той е платил, за да ни спаси от греха, това ни дава сили да устоим на всяко греховно изкушение.

Имената в Писанието имат своите значения. **Мелхиседек** означава „цар на правда“, а **Салим** (кратката форма на Ерусалим) означава „мир“. И така, той е цар на правда и цар на мир. Той е символ на Христос, истинския Цар на правда и мир и нашият велик Първосвещеник.

Когато в Евреи 7:3 се казва, че Мелхиседек е „без баща, без майка, без родословие, нямаш нито начало на дни, нито край на живот“, това трябва да се разбира *само във връзка с неговото свещенство*. Повечето свещеници наследяват своята служба и служат за ограничен период от време. Но свещенството на Мелхиседек е уникално в това, че, що се отнася до конкретния разказ, то не му е предадено от родителите му и няма начало или край. Свещенството на Христос е „според Мелхиседековия чин“ (Пс. 110:4; Евр. 7:17).

14:19, 20 Мелхиседек **благославя** Аврам, а Аврам на свой ред му **дава десетък** от цялата си плячка. От Евр. 7 гл. научаваме, че тези действия имат дълбок духовен смисъл. Тъй като Аврам е предшественик на Аарон, тук той представлява Аароновото свещенство. Фактът, че Мелхиседек **благославя** Аврам, означава, че свещенството на Мелхиседек е по-висше от това на Аарон, защото погорният благославя по-долния. Фактът, че Аврам плаща десетък на Мелхиседек, се приема като израз на признаване на превъзходството на Мелхиседековото свещенство от страна на Аароновото, защото по-низшият дава десетък на по-висшия.

14:21–24 **Содомският цар** по същество **казва**: „**Дай ми хората**, а ти **взemi** материалните неща.“ Така и Сатана ни изкушава да се занимаваме с преходни играчки, докато хората около нас погиват. Аврам отговаря, че няма вземе нищо – **нито конец, нито ремък за обувки**.

4. *Обещаният наследник на Авраам* (гл. 15)

15:1 Първият стих е тясно свързан с края на гл. 14. Тъй като патриархът отказва да вземе награда от царя на Содом, ГОСПОД му казва: „**Не се бой Авраме; аз съм твой щит, наградата ти – извънредно голяма**.“ Така Той осигурява

на Аврам както сигурна защита, така и наслословно богатство.

15:2–6 Тъй като е **бездетен**, Аврам се опасява, че неговият слуга, **Елиезер от Дамаск**, ще му стане **наследник**, защото по онова време законът е бил такъв. Но Бог му обещава син и **потомство**, многобройно като **звездите**. Погледнато по човешки, това е било невъзможно, тъй като Сарая вече е преминала възрастта, в която може да ражда деца. Но Аврам **повярва** на Божието обещание и Бог го обявява за праведен. Истината за оправданието чрез вяра, изложена тук, е повторена в Римл. 4:3, Гал. 3:6 и Яков 2:23. В 13:16 Бог обещава на Аврам **потомство**, многобройно като земния прах, а в 15:5 – многобройно като звездите. *Прахът* символизира естественото потомство на Аврам – евреите по рождение. *Звездите* изобразяват неговото духовно семе – онези, които са оправдани чрез вяра (вж. Гал. 3:7).

15:7–21 За да потвърди обещанието за потомство (ст. 1–6) и за земя (ст. 7, 8, 18–21), Бог извършва един много необикновен и забележителен символичен акт (ст. 9–21). Дейвид Берън обяснява:

Съгласно древния източен обичай на сключване на завет, двете договарящи се страни преминават между разделените части на закланите животни, като с това символично заявяват, че залагат живота си за изпълнението на задължението, което са поели (вж. Ер. 34:18, 19). Тук, в Бит. 15, Бог, чието присъствие се символизира от димящата пещ и огнения пламък, сам преминава между частите на разсечените животни, докато Аврам е просто зрител на тази прекарасна изява на щедрата Божия благодат.¹⁴

Това означава, че **заветът** е *безуслобен* и изпълнението му зависи единствено от Бога.

Според друго виждане за този пасаж,

частите на жертвените животни символизират народа Израил, а **хищните птици** – езическите народи. **Чуждата земя**, разбира се, е Египет. Израил ще бъде освободен от египетското робство и ще се върне в Ханаан в **четвъртото поколение**. **Димящата пещ** и **огненият пламък** описват съдбата на израилевия народ – страдание и свидетелство за истината.

Освобождението на Израил няма да настъпи, преди **беззаконието на аморейците** да е **стигнало до върха си**. Тези езически жители на Ханаан е трябвало впоследствие да бъдат избити. Но Бог често позволява на злото да се развива, понякога привидно във вреда на Своя народ, преди да го осъди. Той е дълготърпелив и не желае никой да погине – дори крайно покварените **аморейци** (2 Петр. 3:9). Освен това Той позволява на злото да достигне своя връх, за да могат ужасните му последици да станат явни за всички. Така се вижда, че Неговият гняв е напълно справедлив.

Ст. 13 и 14 създават хронологичен проблем. В тях се предсказва, че народът на Аврам ще бъде под тежко робство в чужда земя в продължение на **400 години**, и че в края на това време те ще напуснат тази земя, носейки със себе си **голямо** богатство. В Деян. 7:6 също се говори за 400 години.

В Изх. 12:40, 41 четем, че израилевите синове са били пришълци в Египет в продължение на **430 години**, до „същия онзи ден“.

А в Галат. 3:17 Павел казва, че периодът от постановяването на завета с Авраам до даването на Закона е бил **430 години**.

Как могат да се съгласуват тези числа?

400-те години, споменати в Бит. 15:13, 14 и в Деян. 7:6 се отнасят за времето на *тежко унетяване* на Израил в Египет. Когато първоначално са дошли в Египет,

Яков и семейството му не са били в робство. Напротив, с тях се отнасяли като с царе.

430-те години в Изх. 12:40, 41 се отнасят за цялото време, което народът на Израил е прекарал в Египет – до „същия онзи ден“. Това е точна цифра.

430-те години в Галат. 3:17 обхващат приблизително същия период като Изх. 12:40, 41. Те са пресметнати от момента, в който Бог потвърждава Авраамовия завет на Яков, точно когато Яков се готви да слезе в Египет (Бит. 46:1–4), до момента на даването на Закона, около три месеца след Изхода.

Четири поколения от Бит. 15:16 могат да се видят в Изход 6:16–20: Леви, Каат, Амрам, Мойсей. Израил все още не е завзел земята, обещана в ст. 18–21. Соломон я е владеел (3 Царе 4:21, 24) като васални провинции, но те не са били населени от неговия народ. Заветът ще бъде изцяло изпълнен, когато Христос се завърне като Цар. Нищо не може да спре изпълнението му. Онова, което Господ е обещал, е така сигурно, като че вече е станало!

Египетската река (ст. 18) най-често се смята не за река Нил, а за един малък поток южно от Газа, понастоящем известен като Вади ел Ариш.

5. Исмаил, синът по плът (гл. 16, 17)

16:1–6 Тук се вижда невъзможността на грешната природа да намери покой. Вместо да чака Бога, **Сарая** убеждава **Аврам** да се сдобие с дете от нейната **слугиня Агар**, вероятно придобита по време на злополучното им пребиваване в Египет. Бог правдиво описва брачните нередности на своя народ, макар и да не ги одобрява. Когато **Агар** забременява, тя започва да презира **господарката си Сарая** реагира, като най-напред обвинява Аврам, а после прогонва Агар от дома си. Това е илюстрация на конфликта

между закона и благодатта. Те не могат да съжителстват (Гал. 4:21–31). Макар и поведението, описано в този пасаж, да е било приемливо за тогавашната култура, от християнска гледна точка то е категорично нередно.

16:7–15 Докато **Агар** е в **пустинята при Сур**, на път за Египет, **Ангелът ГОСПОДЕН** идва при нея. Това е бил Господ Иисус в едно от Неговите явявания преди възплъщението, известни като *христофания*. (вж. Съд. 6 за тематично изложение за Ангела ГОСПОДЕН.) Той я съветва да се **върне** и да се **покорява** на Сарая и ѝ обещава, че нейният **син** ще стане глава на велик народ. Това обещание, разбира се, е изпълнено в арабския народ. Думите „**Върни се ... и се покори**“ са белязали важни повратни точки в живота на много вярващи.

Възклицанието на Агар в ст. 13, „**Не видях ли аз тук Онзи, който ме погледна?**“, може да се разбира и като: „Ти си Бог, който може да бъде видян.“ Тя нарича кладенеца „**Вир-Лакхай-Рои**“ (букв.: „кладенец на Онзи, който живее и ме вижда“).¹⁵

16:16 **Аврам** е на осемдесет и шест години, когато **Агар** ражда **Исмаил**. Името **Исмаил** означава „Бог чува“. В този случай Той е чул скръбта на Агар. През целия разказ трябва да помним, че Агар символизира закона, а Сарая символизира благодатта (вж. Гал. 4).

17:1–14 Божиите думи към Аврам в ст. 1 може би са завоалирано напътствие да престане да се опитва да прави нещата със собствени сили и да остави **Всемогъщия Бог** да действа за него. Непосредствено след това Бог подновява **Своя завет** и променя **името** на патриарха от **Аврам** („издигнат отец“) на **Авраам** („отец на множество“). Тогава бива постановено обрязването като знак на завета. Тази хирургическа манипулация, на която се подлагат всички **от мъжки пол**, е била физическият **знак**, че чове-

кът принадлежи на избрания от Бога земен народ. Въпреки че обрязването вече е било практикувано в Близкия Изток по онова време, то приема ново значение за Авраам и неговото семейство. Всеки от мъжки пол в дома на Авраам бива **обрязан** и оттогава нататък всяко мъжко дете трябва да бъде обрязано на **осмия ден**. Всеки необрязан е трябвало да се **изтреб**и (букв.: отсече) **от народа** – т. е. да бъде изключен от израилевото общество (ст. 9–14). Изразът „да бъде отсечен“ понякога означава да бъде умъртвен, както в Изх. 31:14, 15. На други места, както тук, той означава поставяне извън закона или отлъчване от обществото.

Апостол Павел грижливо отбелязва, че Авраам е бил оправдан (15:6), *преди* да бъде обрязан. Неговото обрязване е било „печат на правдата от вярата, която е имал, когато е бил необрязан“ (Римл. 4:11). Днес вярващите не се подпечатват с физически знак; те получават Светия Дух като печат в момента на своето обръщение (Еф. 4:30).

ЗНАКЪТ НА ОБРЯЗВАНЕТО

Обрязването било прието от Бога като физически знак на завета между Него и Неговия народ (Бит. 17:10–14). Така всички потомци на Авраам станали известни като „обрязаните“ (Деян. 10:45), а езичниците били наречени „необрязаните“ (Еф. 2:11). То е също и знак и печат на правдата, която Авраам е имал чрез вяра (Римл. 4:5).

Но впоследствие думите „обрязване“ и „обрязан“ придобиват разнообразни значения. „Необрязани устни“ (Изх. 6:12) означава неумение за публично говорене. „Необрязани уши“ и „необрязани сърца“ говорят за нежеланието на хората да слушат, да обичат и да се подчиняват на Господа (Лев. 26:41; Втор. 10:16; 30:6; Ер. 6:10; Деян. 7:51). „Необрязан по плът“ (Езек. 44:7) означава нечист.

В Новия Завет „обрязването, което е от Христос“ (Кол. 2:11), се отнася до Неговата смърт на кръста. Вярващите биват обрязани чрез своето отъждествяване с Христос; Павел казва: „бяхте обрязани с обрязване, не извършено от ръка, ... като съблякохте плътското тяло“ (Кол. 2:11). Това обрязване говори за смъртта на плътската природа. То е в сила за всеки вярващ поради неговото положение, но трябва да бъде следвано и от практическо умъртвяване на грешните дела на плътта (Кол. 3:5). Апостолът говори за вярващите като за истинските обрязани (Фил. 3:3), в противовес на групата еврейски законници, известни като „обрязаните“ (Гал. 2:12).

Освен символичното си значение някои от Божиите закони са имали и за цел да предпазват Неговия народ от болестите на езичниците. Много медици днес смятат, че обрязването може да предотврати появата на някои форми на рак както у мъжа, така и у съпругата му.

17:15–17 Бог променя името на Сарая на **Сара** („княгиня“) и обещава на Авраам, че деветдесетгодишната му съпруга ще има син. Патриархът се засмива, но в израз на радостно учудване, а не на неверие. Вярата му не се поклаща (Римл. 4:18–21).

17:18–27 Когато **Авраам** моли **Бог** **Исмаил** да намери благоволение **пред** Него, Бог му казва, че **заветът** ще бъде изпълнен чрез неговия син **Исаак**. **Исмаил** обаче ще бъде **плодовит**, ще се **умножи** и ще стане **велик народ**. **Исаак** е символ на Христос, чрез когото **заветът** получава своето окончателно изпълнение.

Забележете готовността, с която се покорява Авраам: **в същия този ден Авраам бива обрязан, както и синът му Исмаил**.

6. Содом и Гомора (гл. 18, 19)

18:1–15 Малко след събитията от гл. 17 на Авраам се явяват **трима мъже**. Възщност двама от тях са ангели, а третият е Самият **Господ**. С типичното за Близкия Изток гостоприемство, без нищо да подозират, **Авраам** и **Сара** приемат в дома си ангелите (Евр. 13:2) и Един повелик от ангелите. **Сара** подслушва как Господ казва, че след една година тя ще има дете, и нейният смях издава неверието ѝ. Господ я смъмря с риторичния въпрос: „**Има ли нещо невъзможно за ГОСПОДА?**“ Но обещанието се повтара независимо от нейните съмнения (ст. 9–15). Евр. 11:11 говори, че Сара е била човек на вярата въпреки тази моментна слабост.

18:16–33 След като **ГОСПОД** открива на **Авраам**, че ще унищожи **Содом**, и докато двамата ангели отиват към града, започва великото застъпническо обратно броене на Авраам – **петдесет ... четирдесет и пет ... четирдесет ... тридесет ... двадесет ... десет**. Дори заради **десет праведни** Господ няма да унищожи Содом! Молитвата на Авраам е чудесен пример за истинско застъпничество. То се основава на праведния характер на Съдията на цялата земя (ст. 25) и показва онази дързост, съчетана с дълбоко смирение, която може да даде само близкото познаване на Бога. Едва когато Авраам спира да се моли, Господ приключва въпроса и си отива (ст. 33). В живота има много загадки, за които истината на ст. 25 е единственият задоволителен отговор.

Обърнете внимание на уважението, с което Господ се отнася към Авраам като забележителен родоначалник (ст. 19). Нещо, което можем да си пожелаем!

19:1–11 Името на **Содом** е станало синоним на греха на хомосексуализма или содомията. Но сексуалните перверзии не са били единствената причина за унищожението на града. В Езек. 16:49,

50 Господ описва греха на Содом като „гордост, пресищане с храна и безгрижно спокойствие.“

Лот приема **двамата ангели** в дома си и настоява те да **пренощуват** при него, познавайки твърде добре опасностите, на които биха се изложили в противен случай. Въпреки това **содомските мъже** се опитват да изнасят хомосексуално небесните посетители. В отчаян опит да спаси гостите си, Лот безсрамно предлага **двете си дъщери**. Само чудо спасява положението – ангелите поразяват содомските мъже с временна объркваща **слепота**.

ХОМОСЕКСУАЛИЗЪМ

Както в Стария Завет (Бит. 19:1–26; Лев. 18:22; 20:13), така и в Новия (Римл. 1:18–32; 1 Кор. 6:9; 1 Тим. 1:10) Бог осъжда греха на хомосексуализма. Той изразява Своя гняв срещу него като унищожава градовете Содом и Гомора. Според Мойсеевия закон содомията се наказва със смърт. Никой практикуващ хомосексуалист няма да наследи Божието царство.

Така наречените „гейове“ плащат висока цена за своя неморален начин на живот. Павел казва, че те приемат в себе си „заслужената отплата за своята заблуда“ (Римл. 1:27б). Това включва венерически болести, пневмоцистит, саркома на Капоши (форма на рак) и СПИН. Включва също и натрапчиво чувство за вина, умствени и емоционални разстройства, ненормални промени на личността.

Както всички други грешници, хомосексуалист или лесбийка могат да бъдат спасени, ако се покаят за греха си и приемат Господ Исус Христос за свой личен Спасител. Бог обича човека, който е гей или лесбийка, въпреки че мрази греха му.

Има разлика между това някой да е *практикуващ* хомосексуалист и да има

хомосексуална *наклонност*. Библията осъжда практиката, а не ориентацията. Много хора имат влечение към своя собствен пол, но отказват да му се поддадат. Чрез силата на Духа те са се дисциплинирали да устояват на изкушението и да живеят в чистота. Много християни с хомосексуална ориентация

... гледат на своята наклонност със съжаление и угризения, но, неспособни да се променят, са се обърнали към Духа за силата да се въздържат и да устояват в чистота, което е истинско осветление. ... Посвещавайки се на Христос, те са предали на Бога своя вътрешен дефект, така че Божията сила да бъде изявена съвършена в човешката слабост.¹⁶

Някои обвиняват Бога, че са родени с такава наклонност, но за това не е виновен Бог, а човешката греховност. Всяко паднало Адамово дете има своите зли наклонности. Някои имат слабости в една област, други – в друга. Грехът не се състои в изкушението, а в подаването на изкушението.

От хомосексуализма или лесбийството има освобождение, както има освобождение и от всяка форма на похот. Съпътстващото библейско съветничество обаче е изключително важно в почти всички случаи.

Християните трябва да приемат гейовете и лесбийките като личности, без да одобряват техния начин на живот. Те са хора, за които е умрял Христос, и затова вярващите трябва да се стараят по всякакъв начин да ги спечелят за живот в „осветление, без което никой няма да види Бога“ (Евр. 12:14).

19:12–29 Ангелите настояват Лот и семейството му да напуснат града. Но когато се опитва да убеди **зетьовете си**

(вероятно бъдещите си зетьове), на тях им се струва, **че той се шегува**. Животът му на отстъпник обезсилва свидетелството му, когато настъпва кризата. **Когато се зазорява, ангелите извеждат Лот, жена му и двете му дъщери** извън Содом. Дори тогава Лот се бави и предпочита да остане в **Сигор**, един от сателитите на греховните градове. В Содом не се намират и десет праведници, така че Господ го унищожава. Но молитвата на Авраам не остава без отговор, защото **Бог си спомня за Авраам и извежда Лот изсред разорението**.

Въпреки че **жената** на Лот напуска града, сърцето ѝ остава в него и тя попада под Божието осъждане. С думите „Помнете жената на Лот“ (Лука 17:32) Христос я поставя като предупредителен пример всички, които се отнасят пренебрежително към Неговото предложение за спасение.

19:30–38 Като напуска **Сигор**, Лот се скрива в **една пещера в планината**. Там **дъщерите му го напиват** и го подмамват да извърши кръвосмешение с тях. Впоследствие първородната дъщеря **ражда син**, когото нарича **Моав**, а **по-младата ражда друг син**, когото нарича **Бен-Ами**. От тях произхождат **моавците** и **амонците**, които стават постоянни тръни в пътя на Израил. Моавските жени по-късно подлъгват израилтяните да блудстват (Чис. 25:1–3), а амонците научават Израил да жертва на Молох, което включва и жертвоприношения на деца (3 Царе 11:33; Ер. 32:35). От 2 Петр. 2:7, 8 знаем, че Лот е бил праведен човек, но заради любовта си към света той изгубва свидетелството си (ст. 14), жена си (ст. 26), зетьовете си, приятелите си, общността си (в Содом няма такава), имота си (той идва в Содом богат, но излиза беден), характера си (ст. 35), препитанието си, и едва не изгубва живота си (ст. 22). Порочното поведение на дъщерите му показва, че те са били повлияни от лоши-

те нравя на Содом. От това не може да се избяга (Евр. 2:3).

7. Авраам и Авимелех (гл. 20)

20:1–18 Струва ни се невероятно, че **Авраам** отново се опитва да представи **Сара** за своя **сестра**, двадесет години след като е направил същата злополучна грешка с фараона. Наистина е невероятно – ако забравим своята *собствена* постоянна склонност към греха! Случката с **Авимелех** в **Герар** е почти точно повторение на лицемерието на Авраам в Египет (12:10–17). Бог се намесва, за да осъществи Своите намерения в раждането на Исаак, което иначе е можело да бъде осуетено. Той заплашва **Авимелех** със смърт. Бог не е просто зрител на трибуната на историята. Той може да предотврати злото в живота на Своите хора дори като използва грешниците. При този случай езичникът **Авимелех** постъпва по-праведно от Авраам, „Божия приятел“. (*Авимелех* е титла, не собствено име.) Срамно е когато един вярващ бъде справедливо изобличен от човек от света! Когато една полуистина е представена като цялата истина, това я прави неистина. Авраам дори се опитва да прехвърли част от вината на Бога – за това, че първоначално го е направил да **странства**. По-мъдро би било от негова страна смирено да признае вината си. Но независимо от това той си остава Божия човек. И затова Бог изпраща Авимелех при него, за да се помоли Авраам за изцелението на домочадието на царя от безплодието му.

Изразът „**това ти е покривало за очите**“ (ст. 16) означава даването на подарък с цел помирение. Това може да се перифразира така: „Това ти се дава като заплащане за удовлетворение и като доказателство за теб, за онези, които са с теб, и за всички останали, че злото е поправено.“

8. Исаак, синът на обещанието (гл. 21)

21:1–10 Когато **Авраам** и **Сара** се сдобиват с обещания син, те възторжено го наричат **Исаак** („смях“), както Бог е наредил (17:19, 21). Това изразява възхищението и на родителите, и на онези, които биха научили това. Исаак е бил между две и петгодишен, когато е бил **отбит**. Исмаил трябва да е бил между тринадесет и седемнадесетгодишен. Когато **Сара вижда**, че Исмаил се присмива на Исаак на угощението по случай отбиването му, тя казва на Авраам да **изпъди** Агар и **сина ѝ**. Павел използва тази случка като илюстрация за това, че законът преследва благодатта, че законът и благодатта не могат да се съчетаят, и че духовните благословения не могат да се придобият на основата на закона (Гал. 4:29).

21:11–13 Авраам се наскърбява от загубата на Агар и Исмаил, **но Бог** го утешава с думите, че Исмаил ще стане баща на велик **народ**. Господ ясно заявява, че Исаак е обещаният син, чрез когото ще бъде изпълнен заветът.

21:14–21 Когато **Агар** и **момчето** почти загиват от жажда в пустинята южно от Ханаан, Бог прави така, че те намират **кладенец** и се спасяват. По това време Исмаил е бил младеж, но ст. 15 вероятно има предвид, че Агар го е бутнала **под един христ** в слабостта му. Името на Исмаил, „Бог чува“, се среща два пъти в ст. 17 – „**Бог чу**“. Децата и младежите трябва да бъдат насърчавани да се молят. Бог чува и отговаря!

21:22–34 **Авимелех** от ст. 22 не непременно е същият като този от 20 гл. **Слугите** на този владетел били отнели от мъжете на Авраам един **воден кладенец**. Когато **Авимелех** и **Авраам** сключват договор за приятелство, патриархът казва на Авимелех за присвоения кладенец. Като резултат те сключват **договор**, който гарантира кладенеца на Авраам. Той

незабавно го нарича **Вирсавее** („клетвен кладенец“). На това място по-късно възниква град, който бележи най-южната граница на земята. Там **Авраам насажда божие дърво** за спомен.

9. Принасянето на Исаак в жертва (гл. 22)

22:1–10 Едва ли в Библията има по-покрътителна сцена от тази, освен самата Голгота, и едва ли има друг по-ясен преобраз на смъртта на Божия единствен, възлюбен Син на кръста. Върховното изпитание на вярата на Авраам идва, когато Бог му заповядва да **принесе Исаак във всеизгаряне в местността Мория**. В действителност Бог не е имал намерение да позволи на Авраам да извърши това докрай; Той винаги е бил против принасянето на човешки жертви. **Мория** е хълмистата област, в която се намира Ерусалим (2 Лет. 3:1) и където се намира и Голгота. Божиите думи **„сина си, единствения си син, когото обичаш, Исаак“** вероятно са пронизали сърцето на Авраам, оставяйки незарастващи рани. Исаак е **единственият син** на Авраам в смисъл, че е **единственият син** по обещание – уникалният син, роден по чудо.

Първата поява на дадена дума в Библията често определя начина на нейната употреба в цялото Писание. **„Обичам“** (ст. 2) и **„покланям се“** (ст. 5) се срещат за първи път в този пасаж. Любовта на Авраам към неговия **син** е блед образ на Божията любов към Господ Исус. Жертвата на Исаак е образ на най-великия акт на поклонение – саможертвата на Спасителя за изпълнението на Божията воля.

22:11, 12 „Аврааме, Аврааме“ е първото от десетте повторения на имена в Библията. При седем от тях Бог се обръща към човек (Бит. 22:11; 46:2; Изх. 3:4; 1 Царе 3:10; Лука 10:41; 22:31; Деян.

9:4). Другите три са в Мат. 7:21, 22; 23:37; Марк 15:34. Те въвеждат въпроси от особено значение. **Ангелът ГОСПОДЕН** (ст. 11) е **Бог** (ст. 12).

22:13–15 Да принесе Исаак в жертва със сигурност е било върховното изпитание за вярата на Авраам. Бог бил обещал да даде на Авраам безбройно потомство чрез неговия син. По това време Исаак бил на около двадесет и пет години и не бил женен. Ако Авраам го убил, как щяло да се изпълни обещанието? Според Евр. 11:19 Авраам е вярвал, че дори ако убие сина си, Бог ще го възкреси от мъртвите. Това е забележителна вяра, тъй като до този момент не е имало документирани случаи на възкресение в световната история. Забележете и вярата му в 22:5: „аз и момчето ще отидем там, и като се поклоним, ще се върнем при вас“. Авраам първо е бил оправдан чрез вяра (15:6), а после тук бива оправдан и чрез дела (вж. Яков 2:21). Вярата му е средството за неговото спасение, а действията му в този случай са доказателството за реалността на неговата вяра. Когато Исаак пита: **„Къде е агнето?“**, баща му отговаря: **„Бог ще си предвиди агнето.“** Окончателното изпълнение на това обещание не е **овенът** от ст. 13, а Божият Агнец (Йн. 1:29).

В тази глава откриваме два ярки символа на Христос. Първият е Исаак – **единствен син**, възлюбен от баща си, готов да извърши волята на баща си, символично получен обратно от мъртвите. Вторият е **овенът** – невинна жертва, умираща вместо някой друг, кръвта му се пролива и той става **всеизгаряне**, изцяло предаден за Бога. Някой е казал, че осигурявайки овена като заместник на Исаак, „Бог е пощадил сърцето на Авраам от агонията, от която не е пощадил Своето сърце“. **Ангелът ГОСПОДЕН** в ст. 11 и 15, както и в целия Стар Завет, е Господ Исус Христос. Авраам нарича мястото **Господ ще предвиди** (Йахве-ире) (ст. 14). Това е

едно от седемте съставни имена на Бога в Стария Завет. Останалите са:

Йахве-Рофека – „Господ, който те изцелява“ (Изх. 15:26)

Йахве-Нисий – „Господ е мое знаме“ (Изх. 17:8–15)

Йахве-Шалом – „Господ, нашият мир“ (Съдии 6:24)

Йахве-Рои – „Господ, моят Пастир“ (Пс. 23:1)

Йахве-Цидкену – „Господ, наша правда“ (Ер. 23:6)

Йахве-Шамма – „Господ е там“ (Езек. 48:35)

22:16–19 Господ се заклева в Себе Си, защото няма никой друг по-велик, в когото да се закъсне (Евр. 6:13). Тук Божието обещание, потвърдено от Неговата клетва, включва благословението на езическите народи чрез Христос (вж. Гал. 3:16). В ст. 17в Бог добавя още нещо към вече огромното благословение – потомството на Авраам **ще завладее портата на враговете си**. Това означава, че потомците му ще „владееят над онези, които биха им се противопоставили. Превземането на градската порта означава превземане и на целия град.“¹⁷

22:20–24 **Нахор, братът** на Авраам, има дванадесет сина, докато Авраам има само двама – Исмаил и Исаак. Какво ли изпитание е било това за вярата на Авраам в Божието обещание, че потомството му ще бъде като небесните звезди! Може би това го е подтикнало да изпрати Елизезер да търси жена за Исаак (гл. 24). Обърнете внимание на името **Ревека** в 22:23.

10. Семейната гробница (гл. 23)

23:1–16 Когато **Сара умира на сто двадесет и седем години**, Авраам отива да се пазари с хетейците от **Хеврон** да купи **пещерата Махпелех** за **гробница** – единственият недвижим имот, който той придобива през целия си дълъг живот на

странстване. Този пасаж ни дава едно безценно описание на пазаренето, така характерно за източните страни. Най-напред хетейците предлагат на Авраам да си избере която иска от техните **гробници**. С учтива любезност той отказва и настоява да плати пълната цена на една пещера, собственост на **Ефрон**. Отначало **Ефрон** предлага не само пещерата, но и цялата нива като безвъзмезден подарък, но Авраам разбира, че това е само жест на учтивост. В действителност собственикът няма намерение да се откаже от нея. Когато Авраам отново настоява да я купи, Ефрон му предлага цената от **четирисотин сребърни сикла**, като представя това за много изгодна сделка. Всъщност цената е твърде висока и обичайното би било купувачът да продължи да се пазари. Затова всички много се изненадват, когато Авраам се съгласява на първоначално предложената от Ефрон цена. Авраам не е искал да задлъжнява към невярващ – и ние също не бива да го правим.

23:17–20 В **пещерата Махпелех** по-късно биват погребани Авраам, Исаак, Ревека, Яков и Лия. На нейното място сега е построена мюсюлманска джамия.

II. Невяста за Исаак (гл. 24)

24:1–9 Авраам **заклева най-възрастния си слуга**, когато търси жена за Исаак, да не му позволи да се ожени за ханаанка или да отиде да живее в Месопотамия. Чарлз Ф. Пфайфър описва древната форма на клетва, описана в ст. 2–4 и 9 така:

Според библейската изразност, децата се появяват от „бедрата“ или „семенниците“ на баща си (вж. Битие 46:26). Поставянето на ръката на бедрото означавала, че ако клетвата бъде нарушена, децата, които са излезли или ще излязат от „бедрото“, ще отмъстят за измяната. Това е наречено „заклеване в потомството“ и

е особено подходящо в този случай, тъй като мисията на слугата е да осигури потомство на Авраам чрез Исаак.¹⁸

24:10–14 Слугата символизира Светия Дух, изпратен от Отца да спечели годеница за „небесния Исаак“, Господ Иисус. Внимателно са описани подготовката за пътуването, даровете, които слугата взима със себе си, и знакът, по който той трябва да познае избраната от Господа жена. Мърдок Кемпбъл обяснява:

Това било знак, предвиден да хвърли обилна светлина върху характера и чертите на момичето, подходящо за сина на неговия господар. Той трябвало само да я помолви за „глътка“ (както може да се преведе еврейската дума) вода за себе си; но онази, която Бог е избрал да бъде майка на велик народ и далечна прабаба на Иисус Христос, щяла да разкрие своята щедра природа и готовността си да служи на другите, като му предложи не просто „глътка“ вода, а като изобилно „напои“ и него, и камилите – което било изненадващо допълнително предложение. Като си дадем сметка, че тези десет огромни животни след мъчителния път в пустинята са можели да погълнат поне 500 литра вода, разбираме, че спонтанната готовност на момичето от неговите молитви да послужи и на човек, и на животно е подсказвала благ и жертвоготовен нрав и най-очарователен характер.¹⁹

24:15–52 Разбира се, прекрасната **Ревека** се оказва онази, която изпълнява всички условия и съответно получава даровете на слугата. Когато тя го отвежда в дома на баща си, слугата на Авраам разбира, че търсенето е приключило. Ревека разказва за случилото се на брат си **Лаван** и той гостоприемно посреща свитата. Тогава слугата иска от него **Ревека** за годеница на Исаак. Невероятното стечение на обстоятелствата в отговор

на молитвата на слугата убеждава **Лаван** и **Ватуил**, бащата на Ревека, че всичко това е подредено от **ГОСПОДА**.

24:53–61 Тогава **слугата** поднася даровете си за **Ревека** на **Лаван** и на **майка ѝ**, като по този начин утвърждава годещата. На сутринта семейството иска да забави отпътуването ѝ, но готовността на Ревека да тръгне решава въпроса и тя заминава с тяхната благословия.

24:62–67 Първият път, когато виждаме **Исаак** след събитията на хълма **Мория**, е когато той **излиза** да посрещне Ревека. Така и първият път, когато ще видим Спасителя след Неговата смърт, погребение, възкресение и възнесение, ще бъде, когато Той се върне да вземе избраната Си годеница (1 Сол. 4:13–18). Срещата на Исаак с Ревека е изпълнена с нежност и красота. Въпреки че никога преди не я е виждал, той се оженва за нея и **я обиква**, и, за разлика от другите патриарси, не е имал друга жена освен нея.

12. Потомците на Авраам (25:1–18)

25:1–6 В 1 Летописи 1:32 Хетура е наречена наложница на Авраам. Това потвърждава и ст. 6. Това означава, че тя е била *второстепенна* съпруга, която не се е радвала на статута на пълноправна жена в дома. Тук Бог още веднъж е записал в Словото Си такива брачни отношения, които никога не е одобрявал.

25:7–18 **Авраам издъхва на сто седемдесет и пет годишна** възраст и става вторият **погребан в пещерата** край Хеврон. Дванадесетте **сина на Исмаил**, изброени в ст. 12–16 са изпълнение на Божието обещание към Авраам: „Дванадесет князе ще се родят от него“ (17:20). Със смъртта на **Исмаил Исаак** заема централното място в разказа.

Б. Исаак (25:19–26:35)

1. Семейството на Исаак (25:19–34)

25:19–34 В продължение на почти дваде-

сет години след сватбата **Ревека** остава **бездетна**. После, в отговор на молитвата на Исаак, тя **забеременява**. Борбата на двамата ѝ сина в нея я притеснява, докато Господ ѝ казва, че синовете ѝ ще станат глави на два съпернически народа (Израил и Едом). Първородният близък е наречен **Исав** („космат“). Името на другия е **Яков** („измамник“). Още при раждането си Яков се опитва да придобие превъзходство над брат си като **хваща с ръка пегата на Исав! Исаак е на шестдесет години** когато се раждат двамата близнаци.

25:27, 28 Когато децата порасват, Исав става полски човек и **изкусен ловец**. Яков пък е **кротък**, обича уюта и предпочита да **живее в шатрите**. **Исаак обича повече Исав, а Ребека обича Яков**. Може би той е бил „маминото синче“.

25:29–34 Като първороден син **Исав** е имал правото на двоен дял от имота на баща си, т. е. щял да наследи два пъти повече от другите синове. Той щял да стане и глава на рода. Това е означавало **първородството**. В случая с Исав то щяло да включва и възможността да бъде прародител на Месията. Един ден, когато Исав се връща от лов, той вижда Яков да готви някакво **червено вариво**. Исав толкова отчаяно го моли за малко от червеното ядене, че придобива прякора „Червен“ (**Едом**), който остава и за потомците му – едомците. Когато Яков му предлага ястието в замяна на **първородството** му, Исав твърде глупаво се съгласява. „Никоя друга храна освен забранения плод не е била толкова скъпо платена като тази яхния.“²⁰ Пророчеството от ст. 23 частично се изпълнява в ст. 29–34. Бог не извинява манипулацията и измамата, с които си служи Яков, но едно е очевидно – Яков оценява високо **първородството** и мястото в божествената родословна линия, докато Исав предпочита задово-

ляването на физическия си апетит пред духовните благословения.

Главата приключва с подчертаването на отношението на Исав към неговото **първородство**, а не с отношението на Яков към неговия брат. Потомците на Исав стават жестоки врагове на Израил. Окончателната им присъда е произнесена в книгата на пророк Авдия.

2. *Исаак и Авимелех (гл. 26)*

26:1–6 Когато в земята настава глад, **Исаак** реагира по същия начин като баща си (гл. 12 и 20). Той тръгва на юг, но **ГОСПОД му се явява край Герар** и го предупреждава да не отива в Египет. **Герар** е нещо като междинна база по пътя към Египет. Бог казва на Исаак да пребивава временно²¹ в Герар, но той **остава** там. Бог потвърждава и пред Исаак безусловния завет, който е направил с **Авраам**.

26:7–17 По отношение на страха **Исаак** реагира също като баща си. Той лъжливо представя **жена си** за своя **сестра** пред **местните жители**. Много е тъжно, когато слабостта на бащата се повтаря у неговия син. Когато измамата бива изобличена и порицана, Исаак я изповядва. Изповедта води до благословение. В Герар Исаак става богат – толкова богат, че Авимелех, който царува по това време, го моли да си отиде. И така Исаак се премества от Герар в **долината Герар**, която се намира недалеч.

26:18–25 **Филистимците са затрупали кладенците**, които Авраам е **изкопал** – враждебен акт, показващ, че пришълците не са добре дошли. Исаак ги изкопава наново. Последва разпавия с филистимците край **Есек** („кариница“) и **Ситна** („вражда“). Накрая Исаак напуска земите на филистимците. Този път не възниква караница, когато **изкопава кладенец**, и затова той го нарича **Роовот** („широта“). **Оттам отива във Вирсавее**,

където **ГОСПОД** отново го уверява в обещанието за благословение, и където Исаак **издига олтар** (поклонение), **разпъва шатрата си** (заселване), и **изкопава кладенец** (освежаване). Както водата е жизнено необходима в материалната сфера, така необходима е и водата на Божието слово в духовната сфера.

26:26–33 По отношение на ст. 26–31 Уилямс казва:

Едва когато Исаак ясно се разграничава от герарските мъже, те идват да при него, търсейки благословение от Бога. ... Християнинът най-добре помага на света, когато живее в разграничаване от него. ...²²

Слугите на Исаак ... намират вода в същия ден, когато той сключва договор за ненападение с **Авимелех**. Преди това Авраам е нарекъл мястото **Вирсавее**, защото там е сключил завет със своя съвременник **Авимелех** (21:31). Сега, при подобни обстоятелства, **Исаак** отново го нарича **Савее** или **Вирсавее**.

26:34, 35 Бракът на Исав с **Юдита** и **Васемата**, две езически жени, причинява **горест** на родителите му, както е ставало и при много други неподходящи връзки оттогава насам. Това проявява още повече и неговата непригодност за първородството.

В. Яков (27:1–36:43)

1. Яков измамва Исав (гл. 27)

27:1–22 От събитията в предходната глава са минали около 37 години. **Исаак** вече е на 137 години, зрението му е отслабнало и той очаква да умре, може би защото брат му **Исмаил** е умрял на същата възраст (Бит. 25:17). Но всъщност му предстои да живее още четирдесет и три години.

Когато **Исаак** помолва **Исав** да му

приготви ястие от дивеч и му обещава в замяна благословение, **Ревека** решава да измами мъжа си и да получи благословението за **Яков**, когото обича. Нейната измама не е била нужна, тъй като Бог вече бил обещал благословението за **Яков** (25:23б). Тя сготвя ярешко месо така, че да наподобява **вкусно ястие** от дивеч, и обвива с **ярешките кожи** ръцете на **Яков**, за да го представи за **косматия Исав**. Исаак прави грешката да се довери на усещанията си – косматите ръце на пипане са като на Исав. По отношение на духовните неща ние не бива да се доверяваме на своите емоции и чувства. Както е отбелязал Мартин Лутер:

Чувствата идват, чувствата си отиват, чувствата са лъжливи;
Нашата гаранция е Божието Слово – на нищо друго не може да се вярва.²³

Независимо от това, че Ревека планира измамата, **Яков** е еднакво виновен за извършването ѝ. И впоследствие той жъне това, което е посял. **Ч. Х. Макинтош** отбелязва:

... всеки, който разгледа живота на **Яков**, след като той крадешком е придобил благословението на баща си, ще забележи, че се е радвал на много малко земно щастие. Брат му иска да го убие, което го принуждава да избяга от дома на баща си; вуйчо му **Лаван** го измамва ... Той е принуден да го напусне скришом ... Понася подлостта на сина си **Рувим** ... коварството и жестокостта на **Симеон** и **Леви** спрямо **сихемците**; после трябва да понесе загубата на любимата си жена ... предполагаемия преждевременен край на **Йосиф**; и в края на краищата, бива принуден от глад да бяга в Египет и там умира в чужда земя...²⁴

27:23–29 Исаак **благославя** **Яков** с

благоденствие, власт и закрила. Интересно е, че благословенията, изречени от патриарсите, са пророчески; те буквално се изпълняват, защото съвсем реално тези мъже са говорили под Божието вдъхновение.

27:30–40 Когато Исав се завръща и научава за измамата, той със сълзи моли за **благословието**. Благословието обаче вече е дадено на **Яков** и не може да бъде отменено (Евр. 12:16, 17). Но, както виждаме, Исаак е имал какво да каже и на Исав:

Далеч от тлъстината на земята ще бъде жилището ти, и далеч от росата на небето горе. От меча си ще живееш и ще слугуваш на брат си; но ще дойде време, когато ще възтанеш и ще строшиш ярема му. (ст. 39, 40)

Това предполага, че едомците ще живеят в пустините, ще бъдат бойци, ще бъдат подчинени на израилтяните, но един ден ще възстанат срещу властта им. Последното пророчество се е изпълнило при царуването на Йорам, цар на Юда (4 Царе 8:20–22).

27:41–46 Исав намисля да **убие брат си Яков** веднага щом баща му умре и периодът на **оплакването** свърши. Когато **Ребека** научава за това, тя казва на Яков да отиде в дома на брат ѝ Лаван в **Харан**. Тя се страхува не само че Яков ще бъде убит, но и че Исав може да избяга или да бъде убит за отмъщение, и така тя да изгуби наведнъж и двамата си сина. Но за да обясни на Исаак заминаването на Яков, тя казва, че я е страх Яков да не се ожени за хетейка, както е направил Исав. Яков очаква да се завърне скоро, но докато това стане, минават двадесет години. Тогава баща му ще бъде все още жив, но майка му вече няма да я има.

2. *Бягството на Яков в Харан (гл. 28)*

28:1–9 Исаак повиква Яков, **благославя**

го и го изпраща в **Падан-Арам**, област в Месопотамия, за да си намери жена от народа на **майка си**, а не от ханаанците. Това подтиква Исав да се опита да си възвърне благословието на баща си, като се ожени за **дъщеря на Исмаил**. Това е пример за вършене на зло (много съпруги), за да дойде добро.

28:10–19 Във **Ветил Яков** сънува чуден сън, в който вижда **стълба**, издигаща се от земята до небето. Това подсказва „факта на реално, нарушено и близко общуване между земята и небето, и по-точно между Бога в Неговата слава и човека в неговото усамотение“.²⁵ При своята среща с Натанаил Господ Исус прави очевидна връзка с това събитие и го отнася към Своето Второ Пришествие и хилядолетната слава (Йн. 1:51). Но вярващите и сега могат да се радват на всекидневна близост с Бога. В този момент, когато сърцето на Яков може би е обзето от съжаление за миналото, самота в настоящето и несигурност за бъдещето, Бог милостиво прави завет с него, както е направил с Авраам и Исаак. Обърнете внимание на обещанията за *присъствие*: „**Аз съм с теб**“; *безопасност*: „**ще те пазя, където и да отидеш**“; *водителство*: „**ще те върна пак в тази земя**“; и *лична гаранция*: „**няма да те оставя, докато не извърша това, за което ти говорих**“.²⁶ Осъзнавайки, че там е срещнал Бога, Яков променя името на мястото от **Луз** („разделение“) на **Ветил** („Дом Божи“).

„Преди Ветил, където Яков бива „изненадан от радост“ и „смаян в благоговение“, той не бил имал личен контакт с Бога. Всичко било достигнало до него втора ръка.“ (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

28:20–22 В следващия момент Яков като че ли се пазари с Бога. Всъщност той се пазари за много *по-малко* от оно-

ва, което Бог му е обещал (ст. 14). Вярата на Яков не е достатъчно силна да се довери само на думата на Бога, затова поставя децата си в зависимост от изпълнението на Божията част от споразумението. Има обаче и друго виждане, според което думата „**ако**“ е просто характерен елемент на всички еврейски клетви и всъщност Яков се обрича да дава децата си безусловно (вж. Чис. 21:2; Съд. 11:30, 31; 1 Царе 1:11 за подобни еврейски клетви).

3. Яков, неговите жени и потомството му (29:1–30:24)

29:1–14 Яков е на 77 години, когато тръгва от Вирсавее към Харан. Той ще прекара двадесет години в служба на вуйчо си Лаван, още тридесет и три години в Ханаан, а последните седемнадесет години от живота си – в Египет. Пристигайки в Падан-Арам, той бива заведен точно на полето, където овчари от Харан почиват със стадата си. Божието разписание се оказва толкова съвършено, че Рахил пристига със своите овце точно когато Яков разговаря с овчарите. Сам добър овчар, той се учудва защо всички чакат при кладенеца, когато все още е светло и овцете могат да пасат. Пастирите му обясняват, че не отместват камъка от отвора на кладенеца, докато не пристигнат всички стада. Моментът, в който Яков се среща със своята братовчедка Рахил, е силно емоционален за него. Такъв е и за Лаван мигът, в който вижда своя племенник Яков.

29:15–35 Лаван се съгласява да даде Рахил на Яков в замяна на седем години служба. Годишите се виждат на Яков като няколко дни поради любовта му към нея. Такава трябва да бъде и нашата служба за Бога.

Лия е с влошено зрение и е непривлекателна. Рахил е хубава на глед.

Съгласно обичая през брачната нощ булката е трябвало да влезе при младо-

женеца забулена и може би на тъмно. Можете да си представите колко разгневен е бил Яков на сутринта, когато е установил, че невъзтата му е Лия! Лаван го е измамил, но оправдава лъжата с обяснението, че според местния обичай по-голямата дъщеря трябва да бъде омъжена първа. Тогава Лаван казва: „**Свърши сватбената седмица с тази** (т. е. приеми брака си с Лия) **и ще ти дадем и онази (Рахил) за работата, която ще ми вършиш още седем години.**“ В края на едноседмичното сватбено празненство Яков се оженва и за Рахил, след което работи още седем години за нея. Яков е посял измама и сега я жъне! Когато Господ вижда, че Лия не е обичана (т. е., че е обичана по-малко от Рахил), Той компенсирал това, като ѝ дава деца. Този закон за божествена компенсация все още е в сила – хората, които са оцетени в една област, са допълнително облагодетелствани в друга. Лия признава Господ и Неговата намеса, когато дава имена на децата си (ст. 32, 33, 35). От нея произхожда свещенството (Леви), царското родословие (Юда) и в крайна сметка Христос. В тази глава виждаме първите четирима от синовете на Яков. Пълният списък на синовете на Яков е следният:

Синове на Лия:

Рувим – „ето, син“ (29:32)

Симеон – „чуване“ (29:33)

Леви – „привързване“ (29:34)

Юда – „славословие“ (29:35)

Исахар – „награда“ (30:18)

Завулон – „живеене“ (30:20)

Синовете на Вала, слугинята на Рахил:

Дан – „съдия“ (30:6)

Нефталим – „моя борба“ (30:8)

Синовете на Зелфа, слугинята на Лия:

Гад – „щастие“ (30:11)

Асир – „блаженство“ (30:13)

Синовете на Рахил:

Йосиф – „дано прибави“ (30:24)

Вениамин – „син на десница“ (35:18)

30:1–13 В отчаяното си желание да има дете в скута си **Рахил** дава **слугинята си Вала** на **Яков** за жена или наложница. Независимо че това е било прието в онова време, това е в разрез с Божията воля. **Вала** ражда двама сина – **Дан** и **Нефталим**. За да не изостане от **Рахил**, и **Лия** дава **слугинята си Зелфа** за наложница на **Яков**, в резултат на което се раждат още двама сина – **Гад** и **Асир**.

30:14–24 **Мандрагорите ябълки**, които **Рувим** намира, са нещо като любовен плод, който според суеверието помагал при безплодие. Тъй като **Рахил** е бездетна, тя силно копнее за няколко от **мандрагорите ябълки**. В замяна на това тя се съгласява да разреши на **Лия** да живее като съпруга на **Яков**. (Поради някакви неясни причини тя очевидно е загубила привилегиите си на съпруга.) След това **Лия** ражда още двама сина – **Исахар** и **Завулон**, а също и **дъщеря** – **Дина**. Най-накрая и **Рахил** ражда първия си син и го нарича **Йосиф**, надявайки се, че Бог ще ѝ даде и **друг син**.

4. Яков надхитрява Лаван (30:25–43)

30:25–36 Когато **Яков** казва на **Лаван**, че иска да се завърне в дома си в **Ханаан**, вуйчо му го убеждава да **остане**. **Лаван** казва, **че е разбрал, че Господ го е благославил** заради **Яков** и му предлага да му даде заплата, ако остане. **Яков** се съгласява да продължи да служи на **Лаван**, ако той му даде **всички петнисти и пъстри овце и кози** и **тъмните агнета**. Всички останали животни в стадото ще бъдат собственост на **Лаван**. Той се съгласява на това, като казва: „**Нека да бъде, както си казал.**“ Тогава **Лаван** взема животните, определени за **Яков**, и ги дава на синовете си да се грижат за тях, съзнавайки, че те вероятно ще раждат малки с белезите, които ги определят като собственост на **Яков**. А своите собствени животни поверява на **Яков**, който е разделен на три дни път от не-

говите синове. Това прави невъзможно белязаните животни, отглеждани от синовете на **Лаван**, да се кръстосват с едноцветните животни на **Лаван**, за които се грижи **Яков**.

30:37–43 Отглеждайки стадата на **Лаван**, **Яков** поставя пред животните – и едноцветните, и петнистите – **пръчки с изрязани бели ивици, когато зачеват**. Така агнетата и яретата се раждат **шарени, петнисти и пъстри**. Това, естествено, означава, че те са собственост на **Яков**. Наистина ли тези **пръчки** са определяли оцветяването на животните? Този метод може да има, а може и да няма научна основа. (Новите генетични изследвания показват, че е възможно да има връзка.) Как иначе можело да се раждат именно такива животни, каквито е искал **Яков**?

На първо място, това може да е било чудо (вж. 31:12).

Или пък може да е било хитрост от страна на **Яков**. В разказа се намеква, че той е познавал изкуството на селективното развъждане. Чрез грижлива селекция той е успявал не само да произвежда животни с желаните белези, но също и **по-силни** животни за себе си и **по-слаби** за **Лаван**. Може би бележите **пръчки** са били просто трик, с помощта на който **Яков** е прикривал от другите своите тайни на селекцията. Каквото и да е обяснението, богатството на **Яков** нараства през последните му шест години в служба на **Лаван**.

5. Завръщането на Яков в Ханаан (гл. 31)

31:1–18 След като **Яков** открива, че **Лаван** и **синовете му** започват да му завиждат и да го мразят, **ГОСПОД** му казва, че е дошло времето да се **върне** в **Ханаан**. **Яков** най-напред **повиква Рахил и Лия** и обсъжда въпроса с тях, като подробно им разказва как **Лаван** го е лъгал и **десет пъти е променял заплата му**, как **Бог**

е преодолел това, така че стадата винаги са се размножавали в негова полза, как Бог му е напомнил за тържественото обещание, което му е дал двадесет години по-рано (28:20–22), и как Господ му е казал **да се върне** в Ханаан. Жените му се съгласяват, че баща им не е постъпвал честно, и че трябва да заминат.

Грифит Томас посочва тук няколко интересни принципа за разпознаване на Божието водителство. Първо, Яков е имал *желанието* (30:25). Второ, *обстоятелствата* са налагали необходимостта от някаква промяна. Трето, Бог ясно му е дал *думата Си*. И накрая, той е получил *потвърждаваща подкрепа* от своите съпруги, независимо от техните естествени връзки с Лаван...²⁶ Забележете, че Ангелът ГОСПОДЕН (ст. 11), е Богът от Ветил (ст. 13).

31:19–21 Преди тайното отпътуване, **Рахил открадва домашните идоли** на баща си и ги скрива под седлото на камилата си. Притежанието на тези домашни богове е означавало оглавяване на семейството, а в случая на омъжена дъщеря е давало на съпруга ѝ правата над имота на баща ѝ.²⁷ Тъй като Лаван е имал собствени синове, след бягството на Яков в Ханаан само те са имали правото над тези *терафими* на баща си. Ето защо кражбата на Рахил е сериозен акт, целящ да гарантира за мъжа ѝ първенството над имота на Лаван.

31:22–30 Когато **Лаван** научава за заминаването им, той и мъжете му се спускат да **ги гонят на седем дни** път, но Господ го предупреждава **насън** да не притеснява **Яков** и кербана му. Когато най-накрая ги настига, Лаван само изказва недоволството си, че му е била отказана привилегията да ги изпрати, и че идолите му са откраднати.

31:31–35 На първото обвинение **Яков отговаря**, че е тръгнал тайно, защото се е уплашил да не би Лаван да му **отнеме насила дъщерите си** (Рахил и Лия). По

второто обвинение той отрича да е откраднал **боговете** и строго постановява смърт за виновника. Лаван претърсва из основи целия кербан, но напразно. **Рахил** е седнала **върху тях** и се извинява, че не може да стане от седлото на камилата си, за да уважи баща си, тъй като, според думите ѝ, е в менструация.

31:36–42 Сега е ред на Яков да се **разсърди**. Той изобличава Лаван за това, че го е обвинил за кражбата и че се е отнасял към него толкова нечестно в продължение на **двадесет години**, въпреки неговата вярна и всеотдайна служба. Този пасаж показва, че Яков е бил усърден работник и че благословието на Господа е било върху всичко, което е вършил. Ние лоялни ли сме към нашите работодатели? Почива ли Божието благословение на нашия труд?

31:43–50 Лаван неумело измества въпроса, като се оправдава, че не би причинил вреда на своите собствени **дъщери**, внуци или добитък, и предлага да сключат договор. Това обаче не е благодатен, приятелски **завет**, съпътстван от молитва към Бога да се грижи за тях, докато са разделени. По-скоро това е споразумение между двама мошеници, които молят Бога да гарантира, че ще вършат онова, което е право, когато се изгубят от поглед! По своята същност това е договор за ненападение, но той също така задължава Яков да не се отнася зле с дъщерите на Лаван и да не взима други жени. Лаван назовава **грамадата от камъни**, издигната като знак на съгласието, **Йегар Сахадута**, арамейски израз. **Яков я нарича Галаад**, еврейска дума. И двете думи означават „**грамада на свидетелството**“. Никой от двамата не бива да преминава тази граница с цел нападение над другия.

31:51–55 Лаван се заклева в **Бога на Авраам, Бог на Нахор и Бог на баща им Тара**. Изписването на *Бог* с главна буква в някои преводи на Библията по-

казва, че преводачите са смятали, че Лаван визира единствения истинен Бог, с когото Авраам е влязъл във връзка. Но тъй като в еврейската азбука няма главни и малки букви, ние не можем да кажем дали Лаван не е имал предвид езическите божества, които тези мъже са почитали в Ур. **Яков се заклева в Страхата на баща си Исаак** – т. е. в Бога, от когото Исаак се е боял. Исаак никога не е бил идолопоклонник. **Яков** първо **принася жертва** и след това устройва пиршество за всички присъстващи. Всички **пренощуват на планината**.

Рано сутринта Лаван целува внуците и **дъщерите си** за сбогом и тръгва към дома си.

6. Помирението на Яков и Исав (гл. 32, 33)

32:1–8 На връщане към Ханаан Яков среща група **ангели** и нарича мястото **Маханаим** („две множества“ или „два стана“). Двата стана може да са били Божия войска (ст. 2) и придружители на Яков. Възможно е и два стана да е образен израз за голямо множество (ст. 10). Когато Яков приближава земята, той си спомня за **брат си Исав** и у него се надига страх от отмъщението му. Дали Исав ще бъде все така гневен, както когато е бил измамен за благословието? **Яков изпраща вестители до Исав** с поздрав на мир. Когато разбира, че Исав **идва да го посрещне** с отряд от **четиристотин мъже**, той толкова се ужасява, че **разделя** семейството си на **два стана**, така че ако едната група бъде разбита, другата да успее да избяга.

32:9–12 Молитвата на Яков е поредна от отчаяното му съзнание за нужда от божествена защита. Тя се основава на заветното взаимоотношение, което Господ е установил с него и неговите бащи, и е изречена в смирен и кротък дух. Яков обосновава молбата си със словото на Бога и Неговите обещания.

Най-добрата молитва идва от силна вътрешна потребност. С помощта на човешките системи за сигурност ние често се лишаваме от динамичен молитвен живот. Защо си причиняваме това зло?

32:13–21 След това Яков изпраща три последователни стада с общо 580 глави едър и дребен добитък **за подарък на Исав**, надявайки се **да го умилостиви**. Исав трябва да получи подаръка на три пъти. Маневрите на Яков издават неговото неверие или поне смесица от вяра и неверие.

32:22–32 След като изпраща непосредственото си семейство отвъд потока **Явок** („ще се изпразни“), Яков прекарва **нощта** сам край Фануил и преживява едно от най-великите събития в живота си. **Някой се бори с него**. Този мъж е ангел (Ос. 12:4), Ангелът Господен, Самият Господ. Той се **допира до ставата на бедрото му и ставата на бедрото на Яков се измества**, поради което той куца до края на живота си. Макар че Яков изгубва борбата физически, той спечелва велика духовна победа. Той се научава да побеждава чрез поражение и да бъде силен чрез слабост. Освободен от себе си и от доверието в собствената си хитрост, той признава, че е **Яков**, узурпатор, измамник. Тогава Бог променя **името** му на **Израил** (превеждано по различен начин – „Бог владее“, „онзи, който се бори с Бога“, „Божия княз“, „Божия воин“). Яков нарича мястото **Фануил** („Божие лице“), защото разбира, че е **видял** Бога. Пфайфър посочва, че ст. 32 е все още актуален сред евреите днес:

Седалищният нерв, или бедрената вена, трябва да се отстрани от закланото животно, преди тази част от него да бъде приготвена за консумация от ортодоксалните евреи.²⁸

33:1–11 Когато **Исав** приближава, Яков отново изпада в ужас и постъпва най-

естествено, като подрежда домочадието си по такъв начин, че да осигури максимална защита за онези, които най-много обича. **Самият той** тръгва към **брат си**, като се **покланя седем пъти до земята**, докато стигне до него. За разлика от него Исав е спокоен, добронамерен и възторжен, когато най-напред среща Яков, а после жените и децата му. Той меко се възпротивява срещу екстравагантния подарък от толкова много добитък, но накрая се съгласява да го приеме. Яков като че ли показва прекалено угодничество към брат си, като се нарича негов **слуга**. Някои смятат, че той прибегва до ласкателство и преувеличение, като казва на Исав, че да види **лицето му** е като да види **Божие лице**. Други смятат, че **Божие лице** тук означава благосклонно, помирено лице.

33:12–17 Когато **Исав** предлага да пътуват заедно към дома, Яков се преструва, че това не е възможно заради бавния ход на **децата** и младите животни. Яков обещава да се срещне с Исав в **Сиир** (Едом), въпреки че няма намерение да го направи. Дори когато Исав предлага да остави **неколцина от хората** си да пътуват с домочадието на Яков, той отказва предложението, без да разкрива истинските причини – страх и подозрение.

33:18–20 Вместо на юг към планината Сиир, Яков тръгва на северозапад. Когато пристига в **Сихем**, той се установява и издига **олтар**, който (може би самонадеяно) назовава **Ел-Елое Израил** („Бог, Бог на Израил“). Двадесет години по-рано, когато Бог му се е явил във Ветил, Яков се е заклекл, че Господ ще бъде негов Бог, че ще даде десетък от богатството си на Бога, и че ще издигне Ветил като Божи дом (28:20–22). Сега, вместо да се завърне във Ветил, той се заселва на 45 км оттам в плодородната област на Сихем, вероятно заради добитъка си. (Сихем символизира света.) Бог не му говори пряко през следващите го-

дини, а когато му проговаря, го подканя да изпълни клетвата си (гл. 35). Междувременно се случват трагичните събития от гл. 34.

7. Греховете в Сихем (гл. 34)

34:1–12 Божието име не се споменава в тази глава. През времето, когато Яков и семейството му живеят в Сихем, неговата **дъщеря Дина** се включва в обществото на езическите жени – неспазване на здравословното отделяне от безбожните. При един такъв случай, **Сихем, синът на Емор**, я изнасилва, а после силно пожелава да се ожени за нея. Осъзнавайки, че Яков и синовете му са силно разгневени, **Емор** предлага мирно решение – да се въведат смесени бракове между израилтяните и ханаанците и пълноправие на израилтяните като жители на земята. (Ст. 9 може да се разгледа като един от многото опити на Сатана да омърси божествената родословна линия.) Сихем също предлага да плати каквото и да е **вено** и да даде всякакви **дарове**, които бъдат поискани.

34:13–24 Синовете на Яков нямат никакво намерение да дадат **Дина** на Сихем, но излъгват, че ще го направят, ако мъжете от града **се обрежат**. Така свещеният знак на Божия завет бива използван за зло. **Емор, Сихем и всички** мъже от техния **град** доверчиво приемат условието.

34:25–31 Но докато сихемците се установяват от хирургическата операция, Симеон и Леви коварно ги избиват и **заграбват** богатството им. Когато Яков меко ги изобличава за стореното, **Симеон и Леви** отговарят, че със **сестра им** не е трябвало да се постъпи **като с блудница**. Яков обаче изглежда далеч по-загрижен за собственото си благосъстояние, отколкото за чудовищната несправедливост, извършена спрямо сихемските мъже (ст. 30).

8. Завръщането във Ветил (гл. 35)

35:1–8 Гл. 35 започва с Божията заповед към Яков да изпълни клетвата, дадена около тридесет години по-рано (28:20–22). Господ използва трагичните събития, описани в предишната глава, за да подготви патриарха да направи това. Забележете, че в тази глава Бог е споменат около двадесет пъти, за разлика от предишната, в която Името Му не се среща нито веднъж. Преди да изпълни Божията заповед да се върне **във Ветил**, Яков най-напред нарежда на домашните си да **изхвърлят чуждите домашни богове** и да облекат чисти дрехи. Веднага щом правят това, езическите им съседни биват обзети от **страх** от тях. Съвсем уместно, Яков издига олтар в „**Ел-Ветил**“ и се покланя на Бога, който го е защитил от брат му Исав.

35:9–15 Още веднъж Бог потвърждава, че **името** на Яков вече е **Израил**, и подновява завета, който е направил с Авраам и Исаак. Патриархът отбелязва священното място със **стълб** и още веднъж го нарича **Ветил**.

35:16–20 Докато семейството на Яков пътува на юг от Ветил, **Рахил умира** при раждане. Тя нарича детето **Венони** („син на скръбта ми“), но Яков дава на дванадесетия си син името **Вениамин** („син на десница“). Тези две имена предричат страданията на Христос и славите, които ще последват. Традиционното (но вероятно не автентично) местоположение на **гроба на Рахил** и до днес може да се види по пътя от Ерусалим към **Витлеем**. Защо тя не е била погребана с Авраам, Сара и Ревека в пещерата край Хеврон? Може би защото е внесла идоли в семейството.

35:21–29 Накратко се споменава грехът на Рувим с **Вала**, **наложницата на баща му** – грях, заради който той е

лишен от първородството си (49:3, 4). Последното изречение на ст. 22 въвежда нов пасаж: **Синовете на Яков бяха дванадесет**. Следващите два стиха съдържат списъка на дванадесетте **сина**. Въпреки, че в ст. 26 се казва, че тези синове са се родили на **Яков в Падан-Арам**, **Вениамин** е изключение. Той се ражда в Ханаан (ст. 16–19). Яков се връща в **Хеврон** навреме, за да види **баща си Исаак**, преди той да **умре**. Майка му Ревека е умряла няколко години по-рано. В тази глава са записани три погребения – на Девора, бавачката на Ревека (ст. 8), на Рахил (ст. 19), и на **Исаак** (ст. 29).

9. Потомците на Исав, брата на Яков (гл. 36)

36:1–30 Гл. 36 е посветена на наследниците на **Исав**, който се заселва в местността **Едом**, югоизточно от Мъртво море. **Родословието** представя изпълнението на обещанието, че Исав ще стане глава на цял народ (25:23). Исав е имал три или може би четири жени, в зависимост от това дали някои от жените са имали по две имена (ср. с 26:34; 28:9; 36:2, 3). В ст. 24 **Ана** намира **горещи извори в пустинята**.

36:31–43 Мойсей, авторът на Битие, е знаел чрез божествено откровение (вж. 35:11), че в крайна сметка Израил ще има **цар**. Както в четвърта глава са представени седем поколения на непокорната на Бога родословна линия на Каин, така и тук, в ст. 33–39, са представени седем поколения царе от неблагоприятната родословна линия на Исав. Седем, числото на пълнотата, вероятно означава цялата линия. Нито един от потомците на Исав не е споменат в Божия регистър на верните; всички са изгубени в мрака на отстъпилите от живия Бог. Те са имали временните богатства и преминаващата слава в този свят, но нищо за вечността.

Пътят на Йосиф до Египет

Г. Йосиф (37:1–50:26)

1. Продаването на Йосиф в робство (гл. 37)

37:1–17 Думите „Ето родословието на Яков“ ни връщат отново към историята на Яков (гл. 25–35), прекъсната от родословието на Исав (гл. 36). Тя продължава от гл. 37 до края на книгата, като особен интерес се обръща на сина на Яков Йосиф.

Йосиф е един от най-красивите преобрази на Господ Исус Христос в Ста-

рия Завет, макар Библията да не го посочва като символ. А. У. Пинкс посочва 101 аналогии между Йосиф и Исус,²⁹ а Ада Хабершон – 121. Например Йосиф е обичан от своя баща (ст. 3); той изобличава греха на своите братя (ст. 2); намразен е от **братята си** и продаден в ръцете на врагове (ст. 4, 26–28); наказан е несправедливо (гл. 39); после е извисен и става спасител на света, защото целият свят идва при него за хляб (41:57); докато е отхвърлен от братята си, придобива езическа невеста (41:45).

Шарената дрешка е знак на специалното внимание на баща му и събужда ревнивата омраза на братята му. В първия **сън** на Йосиф единадесет **снопи се покланят** на дванадесетия **сноп** – пророчество, че един ден братята му ще се поклонят пред него. В следващия **сън слънцето, луната и единадесет звезди се покланят на Йосиф**. Слънцето и луната символизират Яков и Лия (Рахил вече е умряла), а **единадесетте звезди са братята на Йосиф** (ст. 9–11).

37:18–28 Когато Йосиф бива изпратен с поръчка до братята си, те **се сговарят да го убият**, но по предложение на Рувим се съгласяват да го **хвърлят в един ров** близо до Дотан. Когато сядат да ядат, те виждат **керван исмаиляни** на път за **Египет** и по предложение на Юда решават да им продадат Йосиф. В този пасаж исмаиляните са наречени също мадиамци, както в Съд. 8:22–24. Когато **мадиамските търговци минават** край тях, братята на Йосиф го **изваждат от рова** и им го **продават**.

37:29–36 Рувим отсъства, докато се случва всичко това. Когато се **върща**, той се ужасява, тъй като той трябва да обясни на баща си отсъствието на Йосиф. Затова братята **натопяват дрешката** на Йосиф **в кръв** от козел и безсърдечно я връщат на Яков, който, разбира се, решава, че Йосиф е убит. Някога Яков е излъгал баща си с помощта на коза, използвайки кожата ѝ, за да имитира косматите ръце на брат си (27:16–23). Сега самият той е жестоко измамен от кръвта на козелата по дрешката на Йосиф. „Болката от измамата се връща обратно.“ **Мадиамците** несъзнателно изпълняват Божиите цели, като осигуряват безплатен транспорт на Йосиф до Египет и го продават **на Петефрий**, един от служителите на **фараона**. Така Бог кара човешката ярост да Го прослави и възпира всичко, което не Го прославя (вж. Пс. 76:10).

2. Юда и Тамар (гл. 38)

38:1–11 Отвратителният разказ за греха на Юда с **Тамар** ни помага да възвеличим Божиия благодат, като си спомним, че Господ Исус е потомък на **Юда** (Лука 3:33). **Тамар** е една от петте жени, споменати в родословието в Матей 1 гл.; три от тях са вършили неморални постъпки – Тамар, Рахав (ст. 5), и Витсавее (ст. 6). Другите са Рут, от езически произход (ст. 5) и Мария, богобоязлива девичка (ст. 16). Пинк отбелязва дълбокия смисъл на тази история на морален провал:

Тридесет и седмата глава на Битие приключва с разказ за това как синовете на Яков продават своя брат Йосиф на мадиамците, а те на свой ред го продават в Египет. Това символично говори за Христос – как Той ще бъде отхвърлен от Израил и предаден на езичниците. От момента, в който еврейските водачи предават своя Месия в ръцете на Пилат, те като нация вече нямат отношения с Него; и Бог също се е обърнал от тях към езичниците. Затова и в нашата символика на този етап настъпва важен обрат. Виждаме Йосиф *в ръцете на езичниците*. Но преди да ни каже какво се случва с Йосиф в Египет, Светият Дух проследява схематично и символично историята на евреите, докато Йосиф *отсъства от земята*.³⁰

Прекъсването на историята на Йосиф от гл. 38 не е случайно. Недостойното поведение на други членове на семейството на Йосиф поставят неговото поведение в пълен контраст с тяхното и го показват като ярка светлина в един безчестен свят.

Първата грешка на Юда е бракът му с една ханаанка, **дъщерята на ... Суя**. Тя му ражда трима сина – **Ир, Онан и Шела**. **Ир** се оженва за една ханаанка на име **Тамар**, но бива убит от ГОСПОДА заради някаква злина, която не е споме-

ната по-конкретно. По това време е имало обичай братът или друг близък роднина да се ожени за вдовицата и да отгледа деца за починалия. **Онан** отказва да направи това, защото първото дете, родено от този брак, би било законно **потомство** на Ир, а не негово. Грехът на Онан е не толкова сексуален, колкото егоистичен. Това не е било еднократна постъпка, а както личи от еврейския оригинал, постоянен отказ. А този отказ засяга родословната линия, чрез която Христос щял да наследи законното право над престола на Давид. Това така разгневява **ГОСПОДА**, че **Той** убива **Онан**. Като вижда това, **Юда** казва на **Тамар** да се върне в дома на баща си, докато третият му син, **Шела**, стане на възраст за женене. Всъщност това е само заблуждаващ тактически ход. Той изобщо не иска **Шела** да се ожени за Тамар – вече е изгубил двама сина и смята, че тя носи нещастие.

38:12–23 Когато Шела пораства, а Юда продължава да не прави нищо, за да уреди брака му с **Тамар**, тя решава да „хване“ Юда, като го вкара в капан. Облича се като **блудница** и сяда край **входа на Енаим** по пътя за **Тамна**, където Юда отива при своите **стригачи**. Той влиза при нея и преспива с нея, без да разбере, че това е **снаха му**. Уговореното възнаграждение е **яре от стадото**, но докато го изпрати, „блудницата“ иска в залог **печата, ширита и тоягата** на Юда. **Ширитът** може би е връзката, на която е бил окачен пръстенът с печата. Когато Юда се опитва да достави ярето и да си върне залога, той не успява да открие „блудницата“.

38:24–26 Три месеца по-късно **Тамар** е обвинена в **блудство**, защото се оказва **бременна**, въпреки че е вдовица. **Юда** нарежда тя да бъде **изгорена**. В този момент тя връща заложените вещи и заявява, че собственикът им е баща на детето ѝ. Те представляват сигурно доказателство, че Юда е имал сексуални отноше-

ния с нея. Уолтър К. Райт описва тази сцена много ярко:

Служителите на Юда му съобщават, че неговата снаха, Тамар, е блудствала. Неговата присъда е бърза и решителна: да бъде изгорена. Няма колебание, няма компромис. Когато произнася страховитата присъда, не долавяме дори потрепване в гласа му. Израилевото общество трябва да бъде предпазено от такова безумие и злина. Думата е казана; денят е определен; текаат приготовленията; кладата е издигната; дървата са натрупани; шествието тръгва; събира се тълпа; жената върви към явната си гибел. Но тя носи в ръцете си доказателствата; залогът е у нея; тя носи тоягата и пръстена. Тоягата е на Юда и пръстенът е негов! Залогът се превръща в обвинение към нейния съдия. Каква тежест ще има думата му сега?³¹

38:27–30 Когато на Тамар идва времето да роди, ръката на едното от децата се подава и **акusherката** му връзва **червен конец**, мислейки, че то ще **излезе първо**. Но **ръката** се дръпва назад и другото бебе се ражда първо. Тя нарича първородното **Фарес** („Пролом“), а другото – **Зара**. И двамата близници са споменати в Мат. 1:3, но месианската линия минава през **Фарес**. **Зара** е прародител на Ахан (Ис. Нав. 7:1). „Просто е удивително – коментира Грифит Томас, – как Бог може да поеме нишките на тази така оплетена бъркотия и да ги вплете в Своя план.“³²

Женитбата на Юда за ханаанката (ст. 2) е първата стъпка към смесването на Божия народ с едно племе, пословично със своята гнусна порочност. По-нататък Израил щял да бъде заразен с неописуеми, чудовищни форми на поклонение на творението. Бог е Бог на отделянето; когато се впуснем в приятелство със света, ние плащаме ужасна цена.

3. Изпитанията и триумфът на Йосиф (гл. 39)

39:1–19 Сега разказът се връща към Египет, където Йосиф е назначен за **началник на телохранилите** в двореца на фараона. ГОСПОД е с него и той **благоуспява**. Жената на Петефрий постоянно се опитва да прелъсти Йосиф, но той твърдо **отказва**. Той не желее да предаде доверието на господаря си или да съгреша срещу Бога. Един ден тя **го хваща за дрехата**, но той се изплъзва от нея и **избягва**, като я оставя в ръцете на жената. Йосиф изгубва връхната си дреха, но запазва характера си и в края на краищата спечелва корона. Жената на Петефрий използва дрехата като „доказателство“, че Йосиф се е опитал да я изнасили.

Вярващите са призвани да бягат от блудството, идолопоклонството и младежките страсти. По-добре е да избягаш, отколкото да паднеш.

39:20–23 Без надлежно разследване **господарят на Йосиф го хвърля в тъмница**; но дори и там той е благословен от Господа и получава отговорна длъжност. Фактът, че Йосиф не бива езекутиран, може би подсказва, че Петефрий не е повярвал напълно на жена си; той вероятно е познавал истинския ѝ характер. Истината от Римляни 8:28 се разкрива чудесно в тази глава. Бог действа зад кулисите в полза на Йосиф. Самият той се съпротивлява на изкушенията и се старее да избягва всички възможности за грях (ст. 8–10). Въпреки това срещу него бива скалъпено обвинението, че е изнасилвач. И така, Йосиф повторно се оказва в окови (Пс. 105:17–19). При тези обстоятелства той би трябвало да е обезсърчен. Но той стои над обстоятелствата и вижда в тях Божията ръка. Времето, което прекарва в затвора, е подготовка за царуването. Така нещата, замислени от другите за зло, се оказват за добро.

4. Йосиф разтълкува сънищата на виночерпеца и хлебаря (гл. 40)

40:1–19 Сред затворените заедно с Йосиф в тъмницата са и **виночерпецът и хлебарят на египетския цар** (ст. 1–14). Когато и двамата **сънуват сън**, Йосиф им предлага да го разтълкува (ст. 5–8). **Сънят на виночерпеца**, в който той вижда **лоза**, означава, че **фараонът ще издигне главата му** в благоприятно положение след **три дни** (ст. 9–15). Но сънят на хлебаря с **трите кошници бял хляб** показва, че **след три дни фараонът ще издигне главата му**, като го обеси (ст. 16–19).

Забележете, че Йосиф не чака обстоятелствата да се променят. Той прославя Бога и служи на другите при съществуващите обстоятелства.

40:20–23 Когато **началникът на виночерпците** е освободен, той забравя да се застъпи за Йосиф, както е обещал (ст. 23). Но Господ не е забравил „Спомни си за мен, когато те постигне благополучието“ (ст. 14). Спасителят изрича подобни думи в нощта, когато бива предаден, думи, на които можем да се подчиним, като приемаме символите на хляба и виното.

5. Йосиф разтълкува сънищата на фараона (гл. 41)

41:1–13 След като никой от **египетските гадатели** не успява да разтълкува **сънищата** на фараона за **седемте хубави и тлъсти** и **седемте грозни и мършави крави**, както и за **седемте пълни и добри житни класа** и **седемте тънки и прегорели класа**, тогава **началникът на виночерпците** си спомня за Йосиф и за неговата способност да тълкува **сънища**. **Двете цели години**, споменати в ст. 1, могат да се отнасят или за времето на затворничеството на Йосиф, или за времето, изминало от освобождаването на виночерпеца.

41:14–32 Когато бива повикан пред **фараона**, **Йосиф** обяснява, че **предстои** седем години на голямо **изобилие** в **египетската земя**, последвани от **седем години на глад**, който ще опустоши земята. Повторението на **съня** на фараона означава, че това е **решено от Бога** и Той **скоро ще го извърши**. Виждаме това и в двата съня на Йосиф за бъдещето му (37:6–9) и в двете сходни видения в Дан. 2 и 7 гл. В Библията *две* е числото на свидетелството. Йосиф отговаря на фараона в тронната зала със същия отговор, който е дал и на неговите служители в тъмницата. „**Не аз, Бог ще даде ... отговор за добро**“ (ст. 16; ср. 40:8). Тъкмо смиренieto на Йосиф прави възможно Господ да му повери огромна отговорност, без да се страхува, че тя може да го поквари.

41:33–36 Йосиф съветва **фараона** да задели настрана резерви от жито, докато трае изобилието, така че да има достатъчно и **за седемте гладни години**. Неговият план е онова, което оттогава се нарича „**държавен резерв**“.

41:37–46 Фараонът е толкова доволен, че поставя Йосиф на второто място в управлението, като му възлага изпълнението на програмата (ст. 40), уверява го, че **без** негово съгласие никой няма да направи нищо (ст. 44) и му дава ново име, **Цафнат-Панеах** (ст. 45а). Значението на името не е сигурно. Някои предлагат „Спасител на света“, други смятат, че то вероятно означава „Бог казва: той живее“. Фараонът също така дава на Йосиф езичничката **Асенета** за жена (ст. 45). Как е било възможно фараонът да постави над цял Египет един еврейски затворник само защото е разтълкувал сънищата му, без да изчака да види дали тълкуванията са верни? Отговорът се намира в Пр. 21:1 „Сърцето на царя е в Божията ръка.“ Каймакът винаги изплува на повърхността. Йосиф е първият от многото благочестиви евреи, които

се издигат до високи постове в езически правителства. Той е **на тридесет години**, когато започва тази служба (ст. 46); изминали са тринадесет години, откакто е бил продаден от братята си (ср. 37:2).

41:47–52 Изобилието на първите **седем години** е толкова голямо, че е невъзможно да се води точна отчетност. През тези години се раждат **двата сина** на **Йосиф** – **Манасия** („Забравяне“) и **Ефрем** („Плодоносен“). Йосиф забравя злините, извършени срещу него, и така става плодоносен.

41:53–57 Когато **настъпват седемте години на глад**, гладуващите хора от **Египет** и от **всички страни идват при Йосиф да купуват жито**. Тук Йосиф е образ (символ) на Христос, чрез когото всички благословения от Бога достигат до гладуващите по тази земя. Божието провидение довежда Йосиф в Египет, за да спаси неговия народ от глада, но също така и за да го изолира от моралната нечистота на ханаанската земя. Гл. 38 илюстрира какво се случва с израилевите синове в Ханаан. Божият лек е да ги доведе в Египет, където те на практика ще бъдат отделени от езичниците (43:32).

6. *Братята на Йосиф в Египет* (гл. 42–44)

42:1–5 Разказът отново се връща към **Яков** в Ханаан, където гладът е особено тежък. Когато чува, че в **Египет има** много храна, но без да знае, че Йосиф е там, той изпраща десетима от **синовете си за жито**. Само **Вениамин** остава у дома. Доколкото Яков знае, Вениамин е единственият жив син от любимата му Рахил.

42:6–25 Когато **братята на Йосиф** се явяват пред него, той се отнася с тях **грубо**, обвинява ги, че са **шпиони**, **поставя ги под стража** и изисква от тях да му бъде доведен **най-младият им брат**, Вениамин. Накрая **Симеон** бива задър-

жан като заложник, а другите се връщат в Ханаан за Вениамин, добре снабдени с **жито, храна** и с **парите** си, тайно върнати обратно в чувалите им. От разказа ясно прозира скритата любов и състрадание на Йосиф към братята му (ст. 24а, 25) и растящото им изобличение за греха, които са извършили спрямо „липсващия“ си брат преди повече от двадесет години (ст. 21, 22). Йосиф, разбира се, се опитва да ги подбуди да признаят вината си.

Ние вярваме, че Йосиф е *образ* на Христос в Неговите взаимоотношения с еврейските Му братя по време на предстоящия период на Голямата скръб. Събитията, водещи до помирението на Йосиф и братята му, са една от най-вълнуващите части на Библията. Почти никой друг разказ не дава толкова съкровена, подробна и цялостна картина на Христос.

СИМВОЛИКАТА

Определени личности, събития и неща в Стария Завет са ясно посочени в Новия Завет като „образи“ (гр. *τυποι*) или символи. Така например Адам е посочен като образ на Христос (Римл. 5:14). Други не са изрично указани като такива, но паралелите са твърде много и твърде очевидни, за да бъдат отречени. Йосиф например никъде не е посочен като символ на Господ Исус, но въпреки това има *повече от сто* аналогии между Исус и Йосиф.

Когато Господ Исус говори на двамата посърнали ученици по пътя към Емаус, „Той им тълкува писаното за Него във всичките Писания (курсив на автора)“ (Лука 24:27). Въплътеният Христос заявява: „В свитъка на книгата е писано за Мен“ (Евр. 10:7). Следователно търсенето на Христос в цялото Писание е оправдано.

За нещата, които се случват с Изра-

ил в Стария Завет, Павел ни казва, че „всичко това им се случи за пример (гр. *τυποι*) и беше записано за поука на нас, върху които са дошли последните времена“ (1 Кор. 10:11). Това силно подкрепя виждането, че са валидни не само специално посочените образи, но и много други.

Павел напомня на Тимотей, че цялото Писание е полезно (2 Тим. 3:16). Винаги има духовни уроци, които можем да научим, стига само да имаме очи да ги видим.

Обширни пасажи от Посланието към евреите са обяснение на символиката на скинията и нейното обзавеждане. Както е вярно, че твърде тясното възприемане на символиката ще ограничи духовната наслада на вярващия от Стария Завет, така трябва да се избягва и другата крайност – да се разглежда практически *всичко* като символично или цялата история да се смята за алгория.

Насилените или произволни обяснения на символите са донесли лоша слава на тази тема. Ние не бива да допускаме екстремизмът да ни лиши от духовното богатство на Стария Завет. Ако дадена интерпретация възвеличава Христос, служи за поучение на Неговия народ, възвестява евангелието на изгубените и е в съгласие с цялостното учение на Словото, тя най-малкото е валидно *приложение* на истината.

42:26–28 По пътя към дома един от братята намира **парите** си в **своя чувал**. Това ги хвърля в паника, защото се страхуват да не бъдат обвинени в кражба (ст. 26–28).

42:29–38 Когато стигат къщи и разказват какво им се е случило, останалите също намират **парите** си и страховете им нарастват. Яков е неутешим. Дори и след като Рувим предлага като гаранция

живота на **дватама си сина**, патриархът се страхува да пусне **Вениамин** да тръгне за Египет от страх **да не му се случи нещастие**.

43:1–15 Накрая Яков бива принуден от усилването на **гледа** да предприеме нещо. Братята не могат да се върнат в Египет без Вениамин – това е условието, поставено от управителя, **Йосиф**. Затова **Юда** предлага да бъде поръчител и **да отговаря** за Вениамин, а Яков приема предложението. Поне в това Юда ни напомня за своя потомък, Господ Исус, който стана поръчител за нас на Голготския кръст. Яков изпраща на управителя на Египет **подарък**, който съдържа **балсам, мед, аромати, подправки, смирна, фъстъци и бадеми** – плодове, които не са пострадали от глада. Той освен това настоява синовете му да вземат **двойно** повече пари, в случай че връщането на парите им се окаже **грешка**.

43:16–25 Йосиф е дълбоко развълнуван, когато отново вижда братята си, но все още не разкрива кой е в действителност. Той нарежда на слугите си да приготвят трапеза. Докато отвеждат братята на **Йосиф в дома му**, те си мислят, че ги водят **заради парите**, които са намерили в чувалите си. Те подробно обясняват случилото се на главния **домакин**, а той на свой ред ги уверява, че няма за какво да се тревожат. Сметките му показват, че всичко е платено. **Симеон** е освободен от затвора и се присъединява към братята си, докато се подготвя угощението. Те **подготвят подаръка** на баща си, за да го поднесат на Йосиф, когато той пристигне **по обяд**.

Ако се питаме дали върнатите пари са били открити *по пътя към Ханаан* (42:27; 43:21), или *когато вече са пристигнали*, в присъствието на Яков (42:35), отговорът е: *и двете*. Откриването им е станало на два етапа. Единият от братята ги открива *по пътя*, а другите – *когато*

пристигат вкъщи. Разбираемо е, че пред домакина на Йосиф събитията са предадени съкратено. (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

43:26–34 Когато **Йосиф** идва, братята му се **покланят пред него** в изпълнение на неговия сън (37:7). Той е силно развълнуван, когато разпитва за семейството и вижда **Вениамин**. На угощението Йосиф се храни **отделно**; на единадесетте братя сервира отделно; и **египтяните** също се хранят **отделно**. Удивлението на братята е предизвикано от подреждането им на траpezата според възрастта им. Как може някой в Египет да знае реда на раждането им? Специално благоволение се оказва на **Вениамин**, единствения пълен брат на Йосиф.

44:1–13 Когато братята тръгват да се връщат в Ханаан, Йосиф **заповядва сребърната му чаша** да бъде скрита в **чувала** на Вениамин. Това е не просто чашата, от която той пие, но която използва за **гадаене** – вероятно свързано с тълкуването на сънища.

По-късно на Божия народ е забранено да практикува гадаене (Втор. 18:10–12). Но дори и в това ранно време не е много вероятно Йосиф да е практикувал египетските начини на предсказване на бъдещето. Неговата интуиция и проницаелност идват от Господа, но може би е използвал чашата като реквизит, за да затвърди убеждението на братята си, че е египтянин.

След това, когато братята на Йосиф биват обвинени в кражбата на чашата, те защитават своята невинност, като бързо предлагат живота на онзи, у когото бъде открита. Домакинът на Йосиф се съгласява виновният да стане негов роб. Когато чашата **се намира в чувала на Вениамин**, братята са съкрушени и се **връщат в града**.

44:14–17 След като Йосиф ги укорява за стореното, **Юда** предлага те всички

да станат негови роби, но Йосиф казва, че Вениамин е достатъчен и другите могат да се върнат у дома. Скриването на сребърната чаша в чувала на Вениамин и задържането му са целенасочено замислени, за да доведат братята му до признаване на тяхната вина за кръвта му. Джордж Уилямс пише:

Той действа така, че да накара братята си да си припомнят своя грях и да го признаят със собствените си устни ... Задържането на Симеон, а след това и на Вениамин, са умело замислени, за да се разкрие дали те все още са безразлични към виковете на заробенния брат и сълзите на съкрушения баща. Планът има завиден успех; неговата твърдост и нежност действат заедно, за да ги обезпокоят; а добротата му им помага да достигнат до покаяние.³³

Цялата сцена предвещава идния ден, когато остатъкът от Израил ще признае вината си за смъртта на Месията и ще плаче за него, когато се оплаква единствен син (Зах. 12:10).

44:18–34 Юда се **приближава** до Йосиф и подробно му обяснява ролята на Вениамин – как Йосиф е изискал присъствието на най-младия син, как техният баща, все още скърбящ за загубата на един син, се е възпротивил на тръгването на Вениамин за Египет и как Юда е предложил себе си като **поръчител** за сигурността на Вениамин. Юда казва, че **баща им ще умре**, ако братята се върнат без Вениамин, и предлага самият той да остане в Египет и да служи **като роб** вместо него.

Каква промяна е станала в Юда! В гл. 37 той безмилостно продава Йосиф за печалба, без да се замисли за разбирането сърце на баща си. В гл. 38 участва в измама и разврат. Но Бог действа в сърцето му, и в гл. 43 той вече става поръчител за Вениамин. Сега, в гл. 44,

той излива сърцето си в ходатайство за него пред Йосиф, като предлага себе си за роб, само и само да предпази баща си от смазващата скръб от загубата на Вениамин. От продажбата на собствения си брат в робство, той стига дотам, сам да отиде в робство на мястото на брат си; от коравосърдечие спрямо баща си стига до до саможертвена загриженост за неговото благо – това е резултатът от Божията благодат в живота на Юда!

7. Йосиф се разкрива на братята си (гл. 45)

45:1–8 Това е една от най-вълнуващите сцени в цялата Библия. Йосиф нарежда на служителите си да излязат от стаята, докато той в изблик на бурни чувства **разкрива на своите братя** самоличността си. Йосиф им казва да не скърбят за начина, по който са се отнесли с него, защото **Бог** го е обърнал за добро.

45:9–15 Те трябва да **доведат баща си**, домовете си и собствеността си в **Гесен** в Египет за оставащите **пет години на глад**. „**Разкажете на баща ми за цялата ми слава в Египет**“ – заповед, на която си спомняме пред Бога за славата на Неговия възлюбен син. Реки от сълзи текат, когато **Йосиф** прегръща **Вениамин**, а после **целува всичките си братя**.

Това е едно щастливо предвкусване на радостта, която очаква народа на Израил, когато Христос от Голгота се яви пред него и се разкрие като неговия Месия-Цар.

45:16–24 Когато фараонът чува какво става, той казва на **братята на Йосиф** да доведат **баща си** и семействата си от Ханаан, но да не се тревожат за тежката си покънина и **вещите си**, защото той ще им осигури всичко необходимо. Така те се връщат в Ханаан с коли, предоставени от фараона, с красиви **дрехи**, животни и провизии от Йосиф. **Вениамин** получава като подарък пари и специални дре-

хи. Опасявайки се, че братята му могат взаимно да се обвиняват за неправдата, която са извършили срещу него преди години, Йосиф ги предупреждава да не се карат по пътя към дома.

45:25–28 Когато пристигат вкъщи, те съобщават новините на **Яков**. В първия миг това му идва прекалено много. Но когато чува цялата история и вижда товарените **коли**, той разбира, че това е вярно – **Йосиф е още жив** и те отново ще се срещнат!

Йосиф споменава баща си пет пъти в тази глава. Това разкрива неговата христоподобност, заедно с безусловната прошка, която дава на братята си. Именно любовта на нашия Господ към Неговия Отец и Неговото желание да върши волята на Отца Си Го доведоха в света, за да изкупи падналия човек. Любовта на Йосиф към Яков е само бледа сянка на тази любов.

8. Събирането на Йосиф със семейството му (гл. 46)

46:1–7 По пътя си към Египет **Израил** спира край историческото място **Вирсавее**, за да се поклони на **Бога на баща си Исаак**. Това е мястото, където Бог се явява на Авраам във връзка с принадлежето на Исаак в жертва (21:31–22:2). На същото място Бог се явява на Исаак (26:23, 24). Сега Той се явява на **Яков**, за да го насърчи. Това е последното от седемте явявания на Господа на Яков. Второто обещание в ст. 4 на пръв поглед казва, че **Яков** ще се върне в Ханаан. Всъщност, както е известно, той умира в Египет. Но обещанието се изпълнява по два начина. Тялото му е върнато обратно в Ханаан, за да бъде погребано; а в друг смисъл той пак се връща, когато потомците му се завръщат в Ханаан в дните на Исус Навиев. Изразът „**Йосиф ще сложи ръката си на очите ти**“ предвещава мирна смърт. Аткинсън красиво описва тази изразност:

... Йосиф ще сложи ръката си на очите на баща си при смъртта му. Йосиф ще бъде до него, когато умира. Забележете личното обещание, милостиво дадено на Яков, което ще компенсира дългите години на скръб и мъка по Йосиф. Бог се грижи за личните потребности на своите служители (1 Петр. 5:7).³⁴

Така **Яков** пристига в **Египет** с **целия си род, добитъка** и личните си вещи.

46:8–27 В ст. 8–27 ни се дава родословието на **Яков** и **синовете му**. **Шестдесет и шест** души от семейството му пристигат с **Яков в Египет**. Съществуват признати трудности в съгласуването на това число със **седемдесетте** от ст. 27 и Изход 1:5 и седемдесет и петте от Деяния 7:14. Най-очевидното обяснение е, че броят нараства от преките потомци към по-широк кръг от роднини.

46:28–34 Вълнуващата среща между **Израил** и **Йосиф** се разиграва в **Гесен**, най-плодородната област на Египет, в близост до делтата на Нил. Яков и синовете му предпочитат да останат там, защото могат да намерят най-добра паша за стадата си. Уговорено е да **кажат на фараона, че са скотовъдци**. Тъй като овчарите са презрени за **египтяните**, фараонът ще ги остави да живеят в **Гесен**, далеч от царския дворец. В Гесен те са били изолирани от социални взаимоотношения с египтяните, първо заради своята националност (43:32) и второ заради **занятието си**. Бог ги оставя в този инкубатор, докато станат силен народ, способен да притежава земята, която Той е обещал на прародителите им.

9. Семейството на Йосиф в Египет (гл. 47)

47:1–6 Когато петима от **братята** на Йосиф казват на **фараона**, че са **овчари**, той реагира според очакванията и им казва да се заселят в тучните пасища на **Гесен**. Освен това иска от Йосиф да

намери **способни мъже** от роднините си, които да се грижат за царските стада.

47:7–12 Йосиф организира **баща му**, който тогава е на **сто и тридесет** години, да бъде **представен на фараона**. Фактът, че **Яков благославя фараона**, означава, че този стар, скромнен евреин е по-велик от властелина на Египет, защото по-долният се благославя от по-горния (Евр. 7:7). Яков казва, че дните му са били **малко и зли**. Всъщност той сам си е причинил *повечето* от злините! **Йосиф** настанява близките си в най-добрата част на Египет и им осигурява всичко, от което се нуждаят. Там те водят наистина изобилен живот.

47:13–26 Когато хората от **египетската и ханаанската земя** вече са похарчили **всичките си пари** за храна, Йосиф приема техния **добитък** като заплащане. По-късно той **купува и цялата земя**, с изключение на земята на египетските **жреци**, дава на хората **семе** да засеят земята и им определя **една пета** от реколтата като рента за **земята** – много справедливо споразумение.

47:27–31 Когато **Израил** приближава края на живота си, той кара **Йосиф** да му обещае, че ще го **погребат** в Ханаан. После той се покланя **на възглавницата на леглото си** (или „на върха на тоягата си“, Евр. 11:21). Всъщност едни и същи еврейски съгласни могат да бъдат прочетени и като „легло“ и като „тояга“, в зависимост от гласните, които се добавят. В традиционния еврейски текст пише „легло“, но в Септуагинта, цитирана в пасажа от Евреи, пише „тояга“. Киднър коментира:

Докато в 48:2 и в двете версии пише „легло“, в този случай става дума за Яков преди последното му заболяване (ср. 48:1), и „тояга“ лесно може да бъде правилното значение. Тоягата е подходяща като символ на неговото странстване (ср. благодарствените му думи в 32:10) и

заслужава известността, която получава в новозаветния пасаж.³⁵

И така, бившият измамник е на път да приключи живота си с акт на поклонение. Той е единственият герой на вратата от Евр. 11 гл., който е удостоен да бъде известен като поклонник. Той е изминал дълъг път с Божията благодат и е на прага на ослепителната слава.

10. Яков благославя синовете на Йосиф (гл. 48)

48:1–7 Когато **съобщават на Йосиф**, че **баща му е болен**, той бързо отива при него с **Ефрем** и **Манасия**. Умиращият патриарх **сяда на леглото си** и осиновява **двамата си внука** за свои собствени деца. С това той постановява племето на Йосиф да получи двоен дял в ханаанската земя, когато тя се разпределя между племената години по-късно. Така Йосиф получава първородството по отношение на територията. Всички **деца**, родени на Йосиф **след** тези двама сина, ще бъдат наследници на Йосиф, а не на Яков, и ще живеят в земята, определена за Ефрем и Манасия. Ст. 7 обяснява защо Яков е искал да приеме двамата сина на Йосиф за свои собствени. Те са внуци от неговата любима съпруга **Рахил**, за която му се струва, че е умряла твърде рано.

48:8–22 Тогава Яков **благославя** внуците си, като дава първородството на **Ефрем**, който е по-младият. **Йосиф** се опитва да поправи това в полза на **Манасия, първородния**, но Яков му казва, че е направил това **нарочно**. Какви ли спомени са минавали през ума му, когато той с вяра дава благословието на **по-младия**. Преди много години неговият собствен баща несъзнателно е благословил него, по-младия. Но сега той благославя по-младия не поради незнание, а защото е в досег с Бога, който държи бъдещето в ръцете Си. Израил вярва, че един ден неговите потомци ще

се завърнат в обещаната земя. Яков дава на Йосиф един планински склон, който е завладял от **аморейците**. Може би тук става въпрос за областта, в която се намира кладенецът, известен като „Якововия кладенец“ (Йоан 4:5).

11. Пророчеството на Яков за синовите му (гл. 49)

49:1, 2 Последните думи на Яков са едновременно *пророчество* (ст. 1) и *благословение* (ст. 28).

49:3, 4 **Рувим**, като първороден син, изразява превъзходството на мъжката **сила** на баща си в създаването на потомство и заема място на **достойнство и сила**. Първородството, с неговия двоен дял, е принадлежало на него. Но той е лишен от първенството си, защото е кипнал в тъмна страст и е съгрешил с Вала, наложницата на **баща си** (35:22).

49:5–7 Тъй като **Симеон и Леви** жестоко са избили сихемските мъже и **прерязали жилите на вол**, двамата **братя** ще бъдат разделени в **Яков** и разпръснати в **Израил**. При второто преброяване (Числа 26), това са двете най-малобройни племена. Това разпръсване се изпълнява и когато племето на Симеон до голяма степен бива асимилирано от Юда, а племето на Леви бива разпределено в 48 града в страната. Яков **проклина** тяхната **жесток** измама, но не и самите хора от тези племена.

49:8–12 **Юда** („Славословие“) ще бъде хвален и уважаван от **братята** си заради победите над **враговете** си. Той е сравнен с **лъв**, който се хвърля върху **плячката** си, а после се връща за заслужената си почивка, която никога не дръзва да наруши. Както Йосиф наследява първородството по отношение на земята, така Юда го наследява по отношение на управлението. Управлението в това племе ще продължи, докато дойде **Сило** (Месията), у когото то ще остане завинаги. **На него ще се покоряват народите** в деня на си-

лата Му. Значението на името „**Сило**“ е неясно. Някои предлагани значения са: „Княз на мир“, „Мирен“, „Семе“ (на Юда), „Негов наследник“, „На когото принадлежи“ (сравни с Езек. 21:27).

49:13 **Завулон** ще се радва на благоденствие от презморска търговия. Тъй като територията на това племе в старозаветни времена няма излаз на море, това пророчество може би сочи към Хилядолетното царство.

49:14, 15 **Исахар** е сравнен с **кокалесто магаре**, толкова доволно да **почива на приятни пасища**, че няма волята да се бори за независимост и се оставя враговете му да го заробят.

49:16–18 **Дан**, съответно на името на своето племе, ще се занимава със съдене на **народа**. Ст. 17 е труден. Той може да намеква за въвеждането на идолопоклонство от Дан, което причинява **падането** на народа (Съд. 18:30, 31). Мнозина смятат, че това е скрит намек, че Антихристът ще произлиза от **Дан** и поради това племето не е споменато в 1 Лет. 2:3–8:40 и Откр. 7:3–8. В ст. 18 Яков вмъква една молитва за окончателното спасение на своя народ от враговете му или за своето собствено спасение.

49:19 **Гад**, с незащитената си територията източно от Йордан, ще бъде обект на чести вражески набези. Но племето ще отблъсква противниците си обратно по стъпките им.

49:20 За щастие на **Асир** („Блаженство“), това племе ще придобие плодородна земя и ще произвежда лакомства, достойни за царска трапеза.

49:21 **Нефталим** е оприличен на кошута, пусната от клетка. Тя бяга напред с шеметна скорост и носи добри вести. Всички ученици освен предателя идват от територията на **Нефталим**, а и голяма част от служението на Господа е преминала там (Мат. 4:13–16).

49:22–26 Заемайки териториите на Ефрем и Манасия, **Йосиф** е **плодоносна**

фиданка, пръскаща благословения далеч отвъд своите граници. Той е бил обект на ожесточена вражда, но не е отстъпил, защото е бил укрелен от **Силния Яковов** – Онзи, от когото е **пастирът, Израилевият камък** (Месията). Бог благославя Йосиф с изобилие от дъжд, кладенци и бликащи извори, а също и многобройно потомство. Яков скромно признава, че е бил благословен по-богато от **предците** си. Сега той пожелава такива **благословения** да дойдат и върху **Йосиф, превъзходния между братята му**.

49:27 Вениамин, племе от бойци, постоянно ще завладява и ще дели **плячка**. Някой е казал, че Вениамин се е изявил като най-храброто и най-войнственото от всички племена.

49:28–33 Накрая Яков поръчва на синовете си да го **погребат в пещерата ... Махпелах**, близо до дома му в Хеврон, гробницата на **Авраам и Сара, Исаак и Ребека, и Лия**. След това той се отпуска обратно на **легло** и **издъхва**.

12. Смъртта на Яков, а след това и на Йосиф в Египет (гл. 50)

50:1–14 Дори египтяните **оплакват седемдесет дни** Яков, когато той умира. Тялото му бива **балсамирано** от придворните **лекари**. **Фараонът** дава на Йосиф разрешение да придружи тялото до Ханаан с голяма процесия от официални лица, роднини и слуги. Те спират източно от **Йордан** и в продължение на **седем дни** ридаят толкова горчиво, че **ханаан-**

ците ... наричат мястото Авел-Мисраим, „Египетски поток (или плач)“. След като извършват погребението в **пещерата ... Махпелах** край Хеврон, **Йосиф** и придружителите му **се връщат в Египет**.

50:15–21 Сега, когато **Яков е мъртъв**, **братята на Йосиф** се опасяват, че той може да поиска да им отмъсти. **Те изпращат да му кажат**, че **баща** му Яков е заповядал да кажат на **Йосиф да им прости**. Йосиф отрича да има каквото и да било намерение да търси възмездие или да съди, тъй като това принадлежи по право на Бога. После той успокоява страховете им с незабравимите думи: **„Вие наистина намислихте зло против мен, но Бог го намисли за добро...“**

50:22–26 Изглежда, че **Йосиф** умира пръв от дванадесетте сина на Яков. Това става петдесет и четири години след смъртта на баща му. Вярата му, че Бог ще върне народа на Израил обратно в Ханаан, е прославена в Евреи 11:22. Той поръчва **костите** му да бъдат погребани в тази земя.

Отбелязвано е, че Битие започва със свършеното Божие творение и завършва с един **ковчег в Египет**. Това е книга на биографии. Само две глави от нея са посветени на сътворението на небесата и земята, а четирдесет и осем глави се занимават предимно с живота на мъже и жени. Бог се интересува най-вече от хората. Каква утеха и предизвикателство за онези, които Го познават!

Крайни бележки

¹ (Въведение) Anton Hartmann (1831).

See Merrill F. Unger, *Introductory Guide to the Old Testament*, p. 244.

² (Въведение) See, e.g., Gleason Archer, *Archaeology and the Old Testament*.

³ (1:2) Други поставят катастрофата

преди ст. 1 и разглеждат ст. 1 като обобщено твърдение.

⁴ (1:2) Еврейският глагол *хая* обаче обикновено е последван от предлога *ле*, когато означава „ставам“, а случаят тук не е такъв.

⁵ (2:15–23) В еврейския език няма гла-

- голни времена, а само свършен и несвършен вид на глаголите. Контекстът определя времето, в което е най-добре да се преведе дадена глаголна форма.
- ⁶ (3:7-13) C. H. Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, p. 33.
- ⁷ (3:22-24) Merrill F. Unger, *Unger's Bible Dictionary*, p. 192.
- ⁸ (4:7) Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, p. 42.
- ⁹ (4:7) F. W. Grant, „Genesis“ *The Numerical Bible*, I:38.
- ¹⁰ (4:7) W. E. Vine, *Collected Writings*, Glasgow: Gospel Tract Publications 1985 Vol. 3, p. 534.
- ¹¹ (5:25-32) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, p. 12.
- ¹² (6:4, 5) Unger, *Bible Dictionary*, p. 788.
- ¹³ (11:26-32) Derek Kidner, *Genesis*, p. 112.
- ¹⁴ (15:7-21) David Baron, *The New Order of the Priesthood*, pp. 9-10 footnote.
- ¹⁵ (16:7-15) F. Davidson, *The New Bible Commentary*, p. 90.
- ¹⁶ (Ексккурс) Bennett J. Sims, „Sex and Homosexuality,“ *Christianity Today*, February 24, 1978, p. 29.
- ¹⁷ (22:16-19) Charles F. Pfeiffer, *The Book of Genesis*, p. 6.
- ¹⁸ (24:1-9) *Ibid.*, p. 62.
- ¹⁹ (24:10-14) Murdoch Campbell, *The Loveliest Story Ever Told*, p. 9.
- ²⁰ (25:29-34) D. L. Moody, *Notes From My Bible*, p. 23.
- ²¹ (26:1-6) Думата *живея* в ст. 3 на еврейски е различен глагол от същата дума в ст. 6 и предполага по-кратко-временно пребиваване.
- ²² (26:26-33) Williams, *Student's Commentary*, p. 31.
- ²³ (27:1-22) Martin Luther, *further documentation unavailable*.
- ²⁴ (27:1-22) Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, p. 114.
- ²⁵ (28:10-19) H. D. M. Spence and J. S. Exell, „Genesis,“ in *The Pulpit Commentary*, pp. 349-50.
- ²⁶ (31:1-18) W. H. Griffith Thomas, *Genesis: A Devotional Commentary*, p. 288.
- ²⁷ (31:19-21) Unger, *Bible Dictionary*, p. 550.
- ²⁸ (32:22-32) Pfeiffer, *Genesis*, p. 80.
- ²⁹ (37:1-17) Arthur W. Pink, *Gleanings in Genesis*, pp. 343-408.
- ³⁰ (38:1-11) *Ibid.*, pp. 343-408.
- ³¹ (38:24-26) Walter C. Wright, *Psalms*, II:27.
- ³² (38:27-30) Griffith Thomas, *Genesis*, p. 366.
- ³³ (44:14-17) Williams, *Student's Commentary*, p. 39.
- ³⁴ (46:1-7) Basil F. C. Atkinson, *The Pocket Commentary of the Bible, The Book of Genesis*, p. 405.
- ³⁵ (47:27-31) Kidner, *Genesis*, p. 212.

Библиография

Atkinson, Basil F. C. *The Pocket Commentary of the Bible. The Book of Genesis*. Chicago: Moody Press, 1957.

Campbell, Murdoch. *The Loveliest Story Ever Told*. Inverness: Highland Printers Ltd., 1962.

Grant, F. W. *Genesis in the Light of the New Testament*. New York: Loizeaux Bros. Inc., n.d.

— — — „Genesis.“ In *The Numerical Bible*, Vol. 1. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1977.

Keil, C. F. and Delitzsch, F. „Genesis.“ In *Biblical Commentary on the Old Testament*, Vol. 3. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1971.

Kidner, Derek. *Genesis*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1973.

Pfeiffer, Charles F. *The Book of Genesis*. Grand Rapids: Baker Book House, 1976.

Pink, Arthur W. *Gleanings in Genesis*. Chicago: Moody Press, 1922.

Ross, Allen P. „Genesis.“ In *The Bible Knowledge Commentary*. Wheaton: Victor Books, 1985.

Spence, H. D. M. and Exell, J. S. „Genesis.“ In *The Pulpit Commentary, Genesis*. New York: Funk and Wagnalls, n.d.

Thomas, W. H. Griffith. *Genesis: A Devotional Commentary*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1973.

Yates, Kyle M., Sr. „Genesis.“ In *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1968.

ИЗХОД

„За онези, които разглеждат теологията по същество като разказ за Божиите спасителни дела, гл. 1–15 на книгата Изход са върховният пример, около който може да бъде сглобена останалата част от библейския разказ. Онези, които приемат Стария Завет като резултат от поклонението на еврейската общност на Бога, ще намерят в сърцето на книгата Изход разказа за постановяването на Пасхата, най-великия и най-характерния сред еврейските празници ... За онези, които приемат Божията тора, Неговия закон, като централен момент в мисленето на по-късния Израил, Изход описва даването на закона и съдържа ядрото на закона под формата на Десетте заповеди.“

Р. Алън Коул

Въведение

I. Уникално място в канона

Книгата Изход продължава разказа за израилтяните след смъртта на Йосиф. Основите на еврейската религия, Пасхата, се коренят в бягството на Израил от четиривековно робство в Египет, Божия символ за света. Това обаче става едва след като упоритият фараон е предизвикал Бога на евреите и е станал причина неговият народ да бъде сполетян от десет ужасяващи язви.

Разказът за преминаването през Червено море, множество други невероятни чудеса, даването на закона на планината Синай и подробните напътствия за изграждането на скинията, заемат останалата част от тази чудесна книга.

II. Авторство

Ние поддържаме традиционното еврейско и християнско виждане, че Втората книга на Моисей, както и всички останали книги от Петокнижието, е написана от Моисей. За защита на тази позиция вж. Въведение към Петокнижието.

III. Датиране

Библейските учени датират излизане-

то от Египет най-рано около 1580 г. пр. Хр. и най-късно около 1230 г. пр. Хр. В 3 Царе 6:1 се казва, че Изходът се е състоял 480 години преди Соломон да започне строителството на храма. Тъй като това се е случило около 960 г. пр. Хр., излизането от Египет се пада около 1440 г. пр. Хр., като това е най-консервативното датиране. Много изследователи смятат, че археологията по-добре подкрепя по-късно датиране (ок. 1290 г. пр. Хр.), но други археологически открития съответстват в по-голяма степен на по-ранното датиране. Ние, разбира се, не можем да бъдем сигурни за точното време, но ако се разгледат всички данни, най-добра изглежда ранната дата, 1440 г., за събитията от Изход, и малко по-късната дата за написването на книгата.

IV. Исторически фон и теми

В началото на книгата намираме израилтяните в Египет, където сме ги оставили в края на Битие. Но *обстановката* се е променила изцяло. Изминали са повече от четири века; някога облагодетелстваните евреи сега са роби, които произвеждат тухли за мащабните строителни проекти на фараона.

Темите на книгата Изход са *изкуплението* и *основаването на израилевата*

нация. В продължение на 3400 г. евреите от цял свят празнуват с Пасхата това събитие – бягството от Египет чрез сила и кръв и превръщането на народа на Израил в истинска нация. Християнската Господна вечеря, в която също се празнува изкуплението на Божия народ чрез сила и кръв, произхожда от Пасхата, както исторически, така и богословски. До известна степен хлябът и виното на причастието сочат към същите елементи в Пасхалния ритуал.

След Изхода от Египет сцената се премества в пустинята, където Мойсей получава Божия Закон за Неговия народ.

Почти половината от книгата засяга скитията и нейното свещенство (гл. 25–40). Тези подробности са важни не само от историческа гледна точка.

За да оценим истински книгата Изход, трябва да търсим в нея Христос. Мойсей, пасхалното агне, скалата и скитията са само някои от образите (символите) на Господ Иисус, много от които са споменати и на други места в Писанието (вж. напр. 1 Кор. 5:7; 10:4; Евр. гл. 3–10). Дано Господ направи и за нас същото като за двамата ученици по пътя към Емаус – да ни разтълкува „писаното за Него във всичките Писания“ (Лука 24:27).

Схема на изложението

- I. Робството на Израил в Египет (гл. 1)
- II. Раждането, спасението и подготовката на Мойсей (гл. 2)
- III. Призоваването на Мойсей (гл. 3, 4)
 - A. Йахве се открива на Мойсей (гл. 3)
 - B. Съпротивата на Мойсей (4:1–17)
 - B. Завръщането на Мойсей в Египет (4:18–31)
- IV. Сблъсъкът на Мойсей с фараона (5:1–7:13)
 - A. Първият сблъсък (5:1–7:7)
 - B. Вторият сблъсък (7:8–13)
- V. Първите девет язви (7:14–10:29)
 - A. Първата язва – водите на Нил се превръщат в кръв (7:14–25)
 - B. Втората язва – жаби (8:1–15)
 - B. Третата язва – въшки (8:16–19)
 - Г. Четвъртата язва – мухи (8:20–32)
 - Д. Петата язва – мор по добитъка (9:1–7)
 - Е. Шестата язва – гноини циреи (9:8–12)
 - Ж. Седмата язва – град и огън (9:13–35)
 - З. Осмата язва – скакалци (10:1–20)

- И. Деветата язва – три дни мрак (10:21–29)
- VI. Пасхата и гибелта на първородните (11:1–12:30)
- VII. Изходът от Египет (12:31–15:21)
 - A. Бягството към морето (12:31–13:22)
 - B. Преминаването през Червено море (гл. 14)
 - B. Песента на Мойсей (15:1–21)
- VIII. Пътуването към Синай (15:22–18:27)
 - A. Пустинята Сур (15:22–27)
 - B. Пустинята Син (гл. 16)
 - B. Рафидим (гл. 17)
 - Г. Мойсей и Йотор (гл. 18)
- IX. Даването на Закона (гл. 19–24)
 - A. Подготовката за разкриването на Бога (гл. 19)
 - B. Десетте заповеди (гл. 20)
 - B. Други закони (гл. 21–24)
 - 1. Закони относно робството (21:1–11)
 - 2. Закони относно престъпления срещу личността (21:12–36)
 - 3. Закони относно кражба и щети на собствеността (22:1–6)

4. Закони относно измама и нечестно поведение (22:7–15)
 5. Закони относно прелъстяване (22:16, 17)
 6. Закони относно граждански и религиозни задължения (22:18–23:19)
 7. Закони относно завладяването на земите (23:20–33)
 8. Утвърждаването на Завета (24:1–8)
 9. Разкриването на Божията слава (24:9–18)
- Х. Скинията и свещенството (гл. 25–40)
- А. Инструкции за изграждането на скинията (гл. 25–27)
 1. Събирането на материали (25:1–9)
 2. Ковчегът на Завета (25:10–16)
 3. Умилостивилището (25:17–22)
 4. Масата за присъствените хлябове (25:23–30)
 5. Златният светилник и принадлежностите му (25:31–40)
 6. Самата скиния (гл. 26)
 7. Бронзовият олтар за всеизгаряния (27:1–8)
 8. Дворът, стълбовете и завесата (27:9–19)
 9. Маслото за светилника (27:20, 21)
 - Б. Свещенството (гл. 28, 29)
 1. Облеклото на свещениците (гл. 28)
 2. Освещаването на свещениците (гл. 29)
 - В. Други инструкции относно скинията (гл. 30, 31)
 1. Олтарът за кадене на тамян (30:1–10)
 2. Приносът за откуп (30:11–16)
 3. Умивалникът (30:17–21)
 4. Маслото за помазване (30:22–33)
 5. Тамянът (30:34–38)
 6. Изкусните занаятчии (31:1–11)
 7. Знакът на съботата (31:12–18)
- Г. Залитане в идолопоклонство (гл. 32, 33)
1. Златното теле (32:1–10)
 2. Застъпническата молитва и гневът на Мойсей (32:11–35)
 3. Покаянието на народа (33:1–6)
 4. Шатърът за срещане на Мойсей (33:7–11)
 5. Молитвата на Мойсей (33:12–23)
- Д. Подновяването на Завета (34:1–35:3)
- Е. Изработката на обзавеждането на скинията (35:4–38:31)
1. Даровете на хората и надарените хора (35:4–36:7)
 2. Завесите за покрив на скинията (36:81–19)
 3. Дъските за трите страни на скинията (36:20–30)
 4. Гредите за сглобяване на дъските (36:31–34)
 5. Завесата, преграждаща пътя към Пресвятото място (36:35, 36)
 6. Завесата за входа на Святото място (36:37, 38)
 7. Ковчегът на Завета (37:1–5)
 8. Умилостивилището (37:6–9)
 9. Масата за присъствените хлябове (37:10–16)
 10. Златният светилник и принадлежностите му (37:17–24)
 11. Кадилният олтар (37:25–28)
 12. Маслото за помазване и тамянът (37:29)
 13. Олтарът за всеизгаряне (38:1–7)
 14. Умивалникът (38:8)
 15. Дворът, стълбовете и завесата (38:9–31)
- Ж. Изработката на облеклото на свещениците (гл. 39)
- З. Издигането на скинията (гл. 40)

Коментар

I. Робството на Израил в Египет (гл. 1)

1:1–8 Първите думи на тази книга „**И ето имената**“ (евр.: *уеле шемот*) са заглавието на книгата Исход според еврейската традиция. Колко лично е отношението на Бога! Не номера или цифрови комбинации в електронна карта, а **имена**. Исус казва за Добрия Пастир, че „Той вика овцете Си по име и ги извежда“ (Йоан 10:3). Точно това виждаме тук. Израилтяните са дошли в Египет като пастири, а сега са роби. Но Бог, Добрият Пастир, възнамерява „да ги изведе“.

За обяснение на **седемдесетте души**, потомци на **Яков**, вж. коментара към Бит. 46:8–27. До времето, когато еврейският народ е готов да тръгне от Синай към Ханаан, **седемдесетте души** са се умножили до няколко милиона, сред които 603 550 мъже, които могат да воюват (Чис. 1:46). Ст. 6 и 7 показват, че са изминали много години между края на Битие и събитията в Исход. Смисълът на ст. 8 е, че се е **възцарил нов цар**, който *не е бил добронамерен* спрямо потомците на **Йосиф**; самият Йосиф, разбира се, отдавна вече е бил мъртъв.

1:9–10 Израилтяните дотолкова са нараснали по брой и сила, че фараонът смята, че могат да представляват заплаха за Египет във време на война и затова решава да зароби народа и да убива всяко мъжко дете, като по този начин постепенно унищожи цялата еврейска нация. Трима зли владетели в Писанието са заповядали избиването на невинни деца: фараонът, Готолия (4 Царе 11) и Ирод (Мат. 2). Тези вдъхновени от Сатана зверства са целяли унищожението на месиянската родословна линия. Сатана не е забравил Божието обещание в Битие 3:15.

1:11–14 Фараонът използва поробе-

ните евреи за строителството на **градовете за житници Питом и Рамесий**. Но вместо да бъдат унищожени от потисничеството, те още повече **се умножават!** Фараонът замисля **тежкия труд** за зло на евреите, но Бог го замисля за добро. Той спомага те да бъдат подготвени за трудното си пътуване от Египет към Обещаната земя.

1:15–19 Когато **Шифра и Фуа**, които вероятно са главните **еврейски акушерки**, помагат на еврейските майки при раждането на децата им, те не убиват момченцата, както е заповядал **фараонът**. Бездействието си те извиняват с обяснението, че **еврейките** обикновено раждали твърде бързо – **преди акушерките да дойдат** при тях. В това твърдение вероятно има известна доза истина.

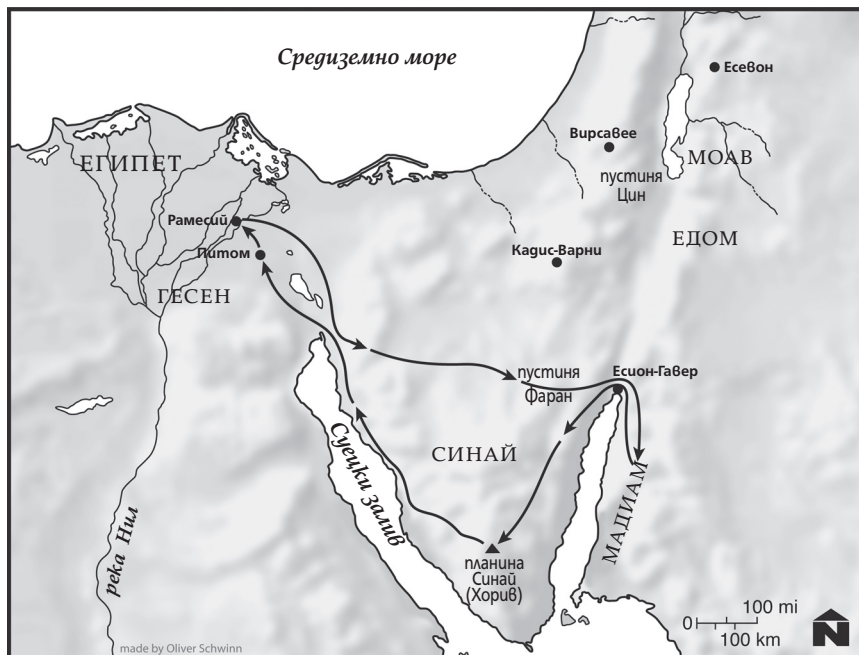
1:20–22 В *Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън* откриваме следния коментар за акушерките:

Благословието на акушерките със семейно благоденствие (ст. 21) е награда не за лъжата, която използват, а за тяхната човечност. Това не означава, че делта оправдава средствата, а още по-малко, че няма абсолютни морални норми. Но в един свят, дотолкова отровен от греха и неговите последствия, в какъвто се е превърнал нашият, може да стане така, че подчинението на по-великия принцип да бъде възможно само с цената на пренебрегването на по-маловажния. В този, както и във всички останали случаи, „страхът от Господа е началото на мъдростта“.

Измамен от еврейските акушерки, **фараонът** сега **поръчва** на собствения си народ да изпълнява заповедта му.

II. Раждането, спасението и подготвката на Мойсей (гл. 2)

2:1, 2 Човекът от Левиевия дом в ст. 1 е Амрам, а левиевата дъщеря е Йоха-

Бягството на Мойсей от Египет и завръщането му

веда (6:20). Така и двамата родители на Мойсей произхождат от свещеническото племе на Леви. С вяра родителите на Мойсей го **крият** в продължение на **три месеца** (Евр. 11:23). Вероятно те са получили някакво откровение, че Мойсей е дете със съдбовно значение, защото вероятно трябва да бъде основана на някакво дадено от Бога обещание.

2:3–8 Кошчето на Йохаведа, също като Ноевия ковчег, е образ на Христос. **Сестрата** на Мойсей е Мариам (Чис. 26:59). Тази глава е пълна с привидно случайни съвпадения. Защо например **дъщерята на фараона** отива да се **изкъпе** точно там, където плува кошчето? Защо **детето** започва да **плаче** и така предизвиква нейното състрадание? Защо **дъщерята на фараона** приема **майката** на Мойсей за **кърмачка** на детето?

2:9, 10 Родителите християни трябва

да приемат думите на ст. 9 като свещено задължение и ненарушимо обещание. На египетски „**Мойсей**“, името, с което **дъщерята на фараона** го нарича, вероятно означава „дете“ или „син“. На еврейски същото име означава „извлечен“ – т. е. извлечен от водата.¹ Макинтош коментира със своето невероятно проникновение:

Дяволът бива измамен от своето собствено оръжие, тъй като фараонът, когато той използва, за да осуети Божиите цели, е употребен от Бога да отхрани и отгледа Мойсей, който ще стане Божият инструмент за унищожаване на силата на дявола.²

2:11, 12 От Деяния 7:23 знаем, че **Мойсей** е на четиридесет години, когато посещава своя народ. Убийството на

египтянина е неразумно; усърдието на Мойсей избързва пред благоразумието. Един ден Бог ще употреби Мойсей, за да освободи своя народ от египтяните, но времето за това още не е дошло. Най-напред той трябва да прекара четиридесет години в края на пустинята, и да се учи в Божието училище. Бог е предрекъл, че Неговият народ ще робува в египетската земя в продължение на 400 години (Бит. 15:13), така че действията на Мойсей изпреварват времето си с четиридесет години. Той се нуждае от още подготовка в самотата на пустинята, а народът – край тухлените пещи. Господ подрежда всички неща според Своята безгранична мъдрост. Той не бърза, но и няма да остави народа Си в бедствие нито миг по-дълго от необходимото.

2:13–15а Когато **излиза на другия ден**, Мойсей се опитва да прекрати караницата между **двама евреи**. Те обаче отхвърлят водачеството му, също както по-късно евреите ще отхвърлят водачеството на Онзи, който е по-велик от Мойсей. Като разбира, че те знаят, че е **убил египтянина**, Мойсей изпада в паника. Когато **фараонът чува** за убийството, той решава да убие Мойсей и Мойсей **избягва в мадиамската земя** – т. е. Арабия или областта на Синай.

2:15б–22 На един кладенец в мадиамската земя Мойсей **помага на седемте дъщери на мадиамски свещеник**, които някакви груби овчари гонят от водата, и **напоява стадото им**. Този **мадиамски свещеник** има две имена – Йотор (3:1) и Рагуил (ст. 18). Мадиамците са далечни роднини на евреите (Бит. 25:2). **Дъщерята** на Йотор, **Сепфора**, става съпруга на Мойсей и му ражда **син**, **Гирсом** („Пришълец тук“).

2:23–25 Бог не забравя вика на Своя народ. Когато на трона се издига **нов цар**, **Бог чува**, **спомня си**, **поглежда на израилевите синове** и **се загрижва** за състоянието им. Неговият отговор е да

върне Своя служител обратно в Египет (гл. 3) и да изведе народа си оттам с най-забележителната демонстрация на сила от сътворението на света.

Ш. Призоваването на Мойсей (гл. 3, 4)

А. Йахве се открива на Мойсей (гл. 3)

3:1–4 Докато **пасе стадото на Йотор**, **Мойсей** научава ценни уроци за това как да води Божия народ. Когато идва на **Хорив** (планината Синай), Господ му се явява в една **къпина**, която **гори в огън, но не изгаря**. Къпината изобразява Божията Слава, пред която Мойсей може да стои само с боси **крака**. Тя може и да символизира, че Бог обитава сред Своя народ, без народът да загине. Някои дори виждат в нея съдбата на Израил, изпитван сред пламъците на страданието, но не унищожен. Всички ние трябва да бъдем като **горящата къпина** – да горим за Бога, без да изгаряме.³

3:5 Господ обещава на Мойсей, че ще освободи Своя народ от Египет и ще го заведе в земя на изобилие, Ханаан, населявана в момента от шест езически народа, изброени в ст. 8. Това е първото място в Библията, където се използва думата „**свят**“. Като събува **обувките** си, Мойсей признава, че **мястото е свято**.

3:6 Бог уверява Мойсей, че Той е Богът на предците му – Авраам, Исаак и Яков. Коул показва значението на това откровение:

Мойсей не представя на своя народ някакъв нов или непознат бог, а едно попълно разкриване на Онзи, когото те са познавали. Дори думите на Павел към атиняните в Ареопага не са достатъчно точен паралел на този случай (Деян. 17:23). Единственият истински паралел е продължаващото себеразкриване на Бога през следващите векове, достигашо

своята кулминация в идването на Христос. Разкриването на Бога пред Мойсей, като изпълнение на обещанията, дадени на патриарсите, е било също толкова ново и разтърсващо за Израил в онова време, каквото се оказва по-късно и идването на Месията.⁴

3:7–12 Мойсей възразява пред Бога, че не желае да бъде изпратен при **фараона**, като изтъква своята неспособност за това дело. Но Господ уверява Мойсей в Своето постоянно присъствие и му обещава, че той ще се върне да Му **послужи на тази планина** (планината Синай) заедно с освободения народ. Дж. Осуалд Сандърс отбелязва:

Неговият списък от неспособности включва липса на качества (3:11), липса на послание (3:13), липса на авторитет (4:1), липса на красноречие (4:10), липса на специална пригодност (4:13), липса на предишен успех (5:23) и липса на предишно приемане (6:12). Трудно може да се състави по-пълнен списък от неспособности. Но вместо да угоди на Бога, неговото привидно смирение и нежеланието му предизвикват Неговия гняв. „Гневът на ГОСПОДА пламна против Мойсей“ (4:14). Всъщност оправданията, които Мойсей посочва, за да покаже своята неспособност, са именно причините, поради които Бог го избира за изпълнението на задачата.⁵

3:13, 14 Мойсей очаква въпроси от страна израилевите синове, когато се върне при тях като говорител на Бога, и иска да може да им каже кой го е изпратил. Тук Бог за първи път се разкрива като Йахве, Великият **АЗ СЪМ**. Йахве идва от еврейския глагол „съм“, *хайа*. Това свещено име е известно като *тетраграма* („четирибуквие“). Използваното понякога име *Йехова* идва от еврейското *ЙХВХ*, в което са включени

гласни от Елохим и Адонай, други имена на Бога. Никой не знае със сигурност правилното произношение на *ЙХВХ*, защото в древното еврейско писмо няма гласни. Но вероятно произношението „Йахве“ е правилно. Евреите смятат *ЙХВХ* за твърде свещена дума, за да бъде произнасяна. Името изявява Бога като самосъществуващ, самодостатъчен, вечен⁶ и суверен. По-пълното име **АЗ СЪМ ОНЗИ, КОЙТО СЪМ** може да значи **АЗ СЪМ, ЗАЩОТО СЪМ**, или **АЗ ЩЕ БЪДА, КОЙТО ЩЕ БЪДА**.

3:15–22 След като го укрепва с откровението, че действително присъства и е готов да се притече на помощ на Своя народ, Бог казва на Мойсей да провъзгласи на Израил скорошното му освобождение. Освен това Мойсей трябва да изпита фараона, като поиска от него да пусне израилтяните **на тридневен път в пустинята, за да принесат жертва на ГОСПОДА**. Това не е опит за измама, а един минимален тест за готовността на фараона да изпълни Божията заповед. Това също би спестило на египтяните и гледката на клане на животни, които те смятат за свещени. Бог знае, че фараонът няма да отстъпи, докато не бъде принуден със свръхестествена сила. **Чудесата** в ст. 20 са язвите, които Господ изпраща върху Египет. Когато Господ приключи с тях, египтяните вече ще се радват да дадат на еврейските жени всичко, което те биха посикали! Така придобитото богатство ще бъде просто компенсация за целия робски труд, положен от евреите под принудата на египетските надзиратели. Израилтяните не „вземат назаем“ ценности и дрехи (както гласят някои преводи); те ги „искат“ от тях. Тук няма измама – само заслужена заплата.

Б. Съпротивата на Мойсей (4:1–17)

4:1–9 **Мойсей** продължава да се съмнява, че народът ще го приеме като говорител на Бога. Може би разочарованието

от 2:11–15 дълбоко е разяло душата му. Затова Бог му дава три белега – чудеса, които да потвърдят божественото му дълномощие. (1) Неговият **жезъл**, хвърлен на земята, **става змия**. Уловена за **опашката**, змията отново **става жезъл**. (2) **Ръката му**, поставена в **пазвата му**, става **прокажена**. Когато Мойсей отново постави същата **ръка в пазвата си**, тя се очиства от проказата. (3) **Водата** от Нил, изляна на **сухо**, се превръща в **кръв**.

Бог поставя тези белези, за да убеди израилевия народ, че Мойсей е изпратен от Него. Те говорят за Божията власт над Сатана (**змията**) и греха (изобразен чрез **проказата**), както и за факта, че Израил ще бъде освободен и от двете чрез **кръв**.

4:10–17 Мойсей все още не желае да се подчини на **ГОСПОДА**, като се извинява с това, че не е **красноречив**. След като му напомня, че Господ е **направил на човека уста** и следователно може да го направи красноречив, Бог възлага на **Аарон, брата на Мойсей**, да **говори** вместо него. Мойсей е трябвало да се подчини на Бога и да се остави в зависимост от Него, като си даде сметка, че Божиите заповеди съдържат и способността за изпълнението им. Бог никога не иска от нас да направим нещо, без да ни даде нужните сили. Тъй като Мойсей не се задоволява с най-доброто от Бога, той трябва да приеме по-малко доброто – Аарон ще бъде негов говорител. Мойсей смята, че Аарон ще му бъде от помощ, но по-късно той се оказва спънка, като дава на народа златното теле, на което да се кланят (гл. 32).

В. Завръщането на Мойсей в Египет (4:18–31)

4:18–23 Четиридесет години, след като е избягал в Мадиаи, Мойсей се завръща в Египет по заповед на Бога и с благословията на Йотор. Жената и синовете му са **Сепфора, Гирсом** и Елиезер (18:2–4).

Тоягата от ст. 2 става **Божия жезъл** в ст. 20. Господ използва обикновени неща, за да извършва с тях необикновени дела, така че да е явно, че силата идва от Него. **Чудесата**, които Бог нарежда на Мойсей да извърши **пред фараона**, са язвите, които последват. Бог **закоравява сърцето** на фараона, но едва след като този деспотичен владетел най-напред сам е **закоравил сърцето си**. „**Първородният**“ понякога се отнася до реда на физическото раждане, но тук означава положението на почит, полагащо се обикновено на първородния син. Фараонът е предупреден, че ако не се подчини, Бог ще убие неговия **син**.

4:24–26 Но преди да занесе посланието, Мойсей сам трябва да се научи на подчинение. Той не е обрязал своя собствен син (Гирсом или Елиезер), може би поради съпротивата на Сепфора. Когато Бог заплашва да убие Мойсей, може би чрез опасна болест, Сепфора гневно обрязва сина си и спасява съпруга си. Тя го нарича „**кръвен младоженец**“. Тази случка, както и впечатлението, че Сепфора изглежда не е вярвала в Бога, може би са причината Мойсей да я изпрати у дома при баща ѝ заедно с двамата ѝ сина (18:2, 3).

4:27–31 **Аарон** излиза да посрещне Мойсей, когато той се връща в Египет. Те двамата застават пред народа на Израил, предават посланието от Господа и го потвърждават с трите **знамения**, които Той им е дал. Така **народът повярва и се покланя** на Господа.

IV. Сблъсъкът на Мойсей с фараона (5:1–7:13)

A. Първият сблъсък (5:1–7:7)

5:1 В 3:18 Бог казва на Мойсей да вземе със себе си старейшините на Израил, когато се явява пред фараона. Междувременно Господ призовава Аарон за гово-

рител на Мойсей (4:14–16). Така **Аарон** отива с **Мойсей** вместо старейшините. Божието послание е недвусмислено: „**Пусни народа Ми.**“

5:2–14 Когато Мойсей и Аарон поставят първия си ултиматум на фараона, той ги обвинява, че отвлечат **народа от определените му работи**. Заради това той утежнява работата на евреите, като им заповядва занаят **сами да събират плявата** за тухлите, които произвеждат, но изисква от тях да правят същото количество, както дотогава. Фараонът поставя евреите в непосилно положение, което напомня за отношението на нацистите към тях в концентрационните лагери. Те трябва да обикалят стърнищата **на цялата египетска земя, за да събират слама за плява**. Еврейският текст изразява презрението, на което е бил подложен този потиснат народ. Коул посочва, че сламата е лош заместител на плявата, защото е груба и разнородна.

5:15–23 Дотогава плявата е била осигурявана на евреите. Тя се използвала за подсилване на тухлите и за да не залепват за калъците, в които се печат. Еврейските началници протестират пред фараона за това, че ги **бият**, но той не им обръща внимание. Тогава те обвиняват **Мойсей и Аарон**, а Мойсей на свой ред обвинява **ГОСПОДА**. Съпротивата *отсред* редиците на Божия народ често се понася далеч по-трудно отколкото преследването *отвън*.

6:1–12 **ГОСПОД** милостиво отговаря на сприхавите думи на Мойсей, като най-напред го уверява, че **фараонът ще пусне** израилтяните, защото ще бъде принуден от **силната Му ръка**. Тогава Той напомня на Мойсей, че първоначално се е открил на патриарсите като Ел-Шадай или **Бог Всемогщият**, а не като Йахве (в РИВ: „ГОСПОД“), личното име на Бога, който изпълнява Своя завет. Изглежда идеята тук е, че сега Той ще се разкрие като Господ по нов

начин – с нова сила, освобождавайки народа Си. Той е направил завет и сега ще го изпълни, като освободи израилтяните от Египет и ги заведе в Обещаната земя. Обърнете внимание на седемте действия, които Бог заявява, че ще извърши в ст. 6–8. Името „Йахве“ (или „ГОСПОД“) е било използвано и преди, но сега то придобива ново значение. В целия пасаж има двадесет и пет неща, които Бог лично е направил, прави и ще направи. Мойсей изглежда пропуска същината, продължавайки да се занимава със собствената си недостатъчност. След повторните уверения, които получава, той накрая се подчинява на думите на Бога (гл. 7). „**Необрязани устни**“ в ст. 12 и 30 означава неумело говорене. Мойсей не се е смятал за велик оратор.

6:13–30 Родословията в ст. 14–25 са ограничени до **Рувим, Симеон и Леви**, първите трима сина на Яков. Авторът не е имал намерение да дава пълно родословие, а само да проследи линията до Мойсей и Аарон. Той се спира бегло на Рувим и Симеон, за да достигне до священническото племе.

7:1–6 В края на шеста глава Мойсей се учудва как могщият фараон ще послуша такъв лош говорител като него. Отговорът на Господа е, че Мойсей стои пред **фараона** като представител на **Бога**. Мойсей ще говори на Аарон, а **Аарон** ще предава посланието на **фараона**. **Фараонът няма да послуша**, но Бог въпреки това ще освободи Своя народ!

7:7 **Мойсей и Аарон** са съответно на **осемдесет и осемдесет и три години**, когато започва тяхната велика служба на освобождението. Дори и в тази „напреднала възраст“, както бихме я нарекли днес, Бог може да използва мъже и жени за Своя слава.

Б. Вторият сблъсък (7:8–13)

Фараонът е предупреден за предстоящи неприятности. Когато **Аарон хвърля**

своя жезъл и той се превръща в змия, мъдреците и заклинателите на фараона успяват да възпроизведат чудото с помощта на демонични сили. От 2 Тим. 3:8 научаваме, че **египетските магьосници** са Яний и Ямврий. Те се възпротивяват на Мойсей и Аарон, като имитират техните чудеса, но **Аароновият жезъл поглъща техните жезли**. Бог закоравява **сърцето на фараона**, но не произволно, а в отговор на неговото собствено упорство. Дошло е времето за първата язва.

V. Първите девет язви (7:14–10:29)

A. Първата язва – водите на Нил се превръщат в кръв (7:14–25)

7:14–18 ГОСПОД казва на Мойсей лично да застане пред **фараона** край реката, когато негово величество отива **при водата**. (Може би се е къпел в „свещения“ Нил.) Мойсей трябва да предупреди царя, че **рибите ще измрат, реката ще се усмърди** и водата и ще стане гнусна за **египтяните**, след като **се превърне в кръв** от **жезъла** в ръката на Мойсей.

7:19–25 Мойсей и Аарон извършват, каквото е заповядал Бог. Те простират **жезъла над водите на Египет**. **Водите на Нил и на египетската земя се превръщат в кръв, рибите . . . измират и реката се усмърдява**. Магьосниците възпроизвеждат това чудо с вода, която явно взимат от някъде другаде. Това вероятно подтиква фараона да отхвърли искането на Мойсей да пусне народа. През **седемте дни**, през които Нил е замърсен, хората се снабдяват с вода като копаят кладенци.

B. Втората язва – жаби (8:1–15)

Язвата от **жабите**, които покриват **египетската земя**, е толкова тежка, че фараонът като че ли омеква. Когато той моли Мойсей да отмени язвата, Мойсей казва: „**Определи ми кога да се помоля**

за теб, за слугите ти и за народа ти, за да изтреби жабите от теб и от къщите ти и да останат само в реката.“ **Магьосниците** също успяват да произведат **жаби** – като че ли вече няма достатъчно! Те вероятно правят това с помощта на демонична сила, но не посяват да **унищожат** жабите, защото почитат жабата като бог на плодовитостта! Когато жабите измират на следващия ден, от мъртвите им тела се разнася отвратителна смрад. **Фараонът** още веднъж **закоравява сърцето си**.

B. Третата язва – въшки (8:16–19)

При третата язва **земната пръст** се превръща във **въшки**. Този път **магьосниците** не успяват да произведат **въшки** и предупреждават фараона, че това е дело на сила, по-велика от тяхната. Той обаче остава упорит. Колкото повече закоравява **сърцето си**, толкова повече и Бог го закоравява.

G. Четвъртата язва – мухи (8:20–32)

8:20–24 Така Бог изпраща четвъртата язва – **рояци мухи**. Еврейският текст буквално гласи **рояци** (или „смес“), а точният вид на летящите насекоми (**мухи**) е добавен от преводачите. Може би **рояците** са били смес от много видове. Тъй като повечето или всички язви са насочени срещу фалшивите богове на Египет (Нил и едва ли не всяко създание са били обожествявани в Египет!), възможно е това да са били бръмбари – язва насочена срещу Кепри, бога на свещения бръмбар.⁷

8:25–32 Фараонът е притеснен до степен да позволи на евреите да **принесат жертва** на Бога в египетската земя. Но това не е възможно, тъй като те ще пожертват животни, боготворени от **египтяните**, и така ще предизвикат размирици. Фараонът прави следваща отстъпка: евреите могат да отидат в **пустинята** да принесат жертва, но да **не отиват мно-**

го далеч. Това също е незадоволително, защото Бог им е заповядал да отидат на тридневен път. Веднага щом Египет получава облекчение от язвата, фараонът променя намерението си и забранява на народа да тръгне.

Д. Петата язва – мор по добитъка (9:1–7)

След като **фараонът** е предупреден, Бог изпраща **мор**, вероятно антракс, който убива **всичкия добитък** на египтяните, **който е по полето**. Животните на евреите не са засегнати. Поради тази явна разлика язвата не може да не може да бъде обяснена с естествено явление. Всички опити язвите да бъдат обяснени с естествени процеси се провалят. Не всички животни на египтяните са унищожени, тъй като някои се споменават в ст. 19, а други са убити по-късно, през нощта на Пасхата (12:296). Част от тях са били прибрани (ст. 20). Така че „**всички**“ от стих ба означава „всички на полето“ или „всички видове“. Овенът, козелът и бикът са били свещени животни в Египет. Сега техните разлагащи се трупове отравят околността.

Е. Шестата язва – гнойни циреи (9:8–12)

Когато **фараонът** продължава да се закоравява, Бог прави **пепелта** от пещ да предизвика **гнойни циреи** по всички хора и животни на Египет. Дори **магьосниците** са засегнати. Колкото повече фараонът закоравява сърцето си, толкова повече и Бог го **закоравява**.

Ж. Седмата язва – град и огън (9:13–35)

Изразът „всичките Ми язви“ вероятно означава пълната мощ на Божиите язви. Господ напомня на фараона, че е можел да унищожи и него и египтяните с **мор**, но вместо това го е пощадил, за да покаже в него Своята **сила** и да изяви славата

Си. Ст. 16 не съдържа идеята, че фараонът е бил предопределен за осъждане. Предварителната обреченост не е библейско учение. Господ използва фараона като пример за това, какво става с човек, който твърдо е решил да се възпротиви на Божията сила (вж. и Римл. 9:16, 17).

Следващата язва се състои от **град** и светкавици или **огън**, придружени от **гръм**. Тя унищожава хора и животни, както и **лена** и **ечемика**, които са вече готови за жетва (ср. ст. 31, 32). **Но пшеницата и бялото жито не са изпобити, защото са късни култури**. Израилтяните, които живеят в **гесенската земя**, са незасегнати. В отговор на молбата на фараона Мойсей се помолва и язвата престава. Но, както **Мойсей** очаква, **фараонът** още по-ожесточено отказва да пусне евреите.

З. Осмата язва – скакалци (10:1–20)

Мойсей и Аарон предупреждават фараона за надвисналата язва от скакалци, но той се съгласява да **пусне само мъжете** да направят празник на **ГОСПОДА** в пустинята. Жените и децата трябва да останат. Но Бог не иска мъжете да ходят в пустинята, а семейства им да останат в Египет. Язвата е с небивала тежест, **скакалците покриват земята** и изяждат всичко, което може да се яде. Това показва, че египетското божество Серапис не може да предпазва от **скакалците**. **Фараонът** изглежда готов да отстъпи, но накрая все пак **не пуска израилевите синове**.

И. Деветата язва – три дни мрак (10:21–29)

10:21–28 Деветата язва се състои в **три дни тъмнина, която може да се пипа**. Само **израилевите синове имат светлина в жилищата си** – явно чудо. Египетският бог на слънцето Ра се оказва безсилен. Фараонът казва на Мойсей да отидат

в пустинята с жените и децата си, но да оставят **овците и говедата** си. Той смята, че това ще гарантира връщането им. (А може би се е надявал и да възстанови собствените си стада.) Но в такъв случай евреите няма да има какво да принесат в жертва на Йахве, а именно **жертвата** е причината, заради която те искат да излязат от Египет. Когато Мойсей отказва да направи искания компромис, фараонът му заповядва завинаги да излезе от присъствието му.

10:29 Твърдото изказване на Мойсей „**Добре каза, няма да видя вече лицето ти**“ като че ли влиза в противоречие с 11:8, където се казва, че Мойсей „излезе отпред фараона с голям гняв“. Матю Хенри предполага, че „**няма . . . вече**“ означава „след този път“, а 11:8 се отнася за срещата „среща“. Ето какво пише той:

Така че след тази среща Мойсей повече не идва, докато не бива повикан. Забележете, че когато хората отхвърлят Божието слово от себе си, Бог справедливо ги оставя на собствените им заблуди и им отоговаря според многото им идоли. Когато гадаринците пожелават Христос да си отиде от тях, Той веднага ги напуска.⁸

VI. Пасхата и гибелта на първородните (11:1–12:30)

11:1–10 Мойсей все още не е излязъл от присъствието на фараона. В ст. 4–8 той все още говори на владетеля. Първите три стиха могат да се разглеждат като скоба. В навечерието на десетата и последна язва Бог казва на Мойсей израилтяните да поискат (не да вземат назаем) **сребърни и златни вещи** от египтяните. Мойсей предупреждава фараона, че **всяко първородно в египетската земя** ще умре в полунощ на определената дата (вж. 12:6), че израилтяните няма да бъдат засегнати от язвата, и че служителите на фараона **ще паднат** пред евреите и

ще ги молят да си отидат веднъж завинаги. Тогава Мойсей напуска владетеля с **голям гняв**. Фараонът остава глух за предупреждението и ГОСПОД още повече **закоравява сърцето** му.

12:1–10 ГОСПОД дава подробни указания на **Мойсей и Аарон** как да се подготвят за първата Пасха. **Агнето**, разбира се, е символ на Господ Иисус Христос (1 Кор. 5:7). То трябва да бъде **без недостатък**, символизиращо свършената безгрешност на Христос; **едногодишно мъжко**, вероятно за да напомня, че нашият Господ е бил отсечен в началото на живота Си. Агнето трябва да бъде пазено **до четиринадесетия ден на месеца**, което сочи към тридесетте години живот на Спасителя в Назарет, през които Той е бил изпитван от Бога, и следващите три години публичен живот под внимателното наблюдение на хората. То трябва да бъде заклано от **цялото събрание на израилевото общество**, също както Христос е хванат чрез ръцете на беззаконници и убит (Деян. 2:23). Трябва да бъде заклано **привечер**, между деветия и единадесетия час, както и Иисус е убит в деветия час (Мат. 27:45–50). **Кръвта** му трябва да бъде нанесена на вратата, за да донесе спасение от унищожителя (ст. 7), също както кръвта на Христос, приета чрез вяра, носи спасение от греха, плътта и Сатана. **Месото** му трябва да бъде **изпечено на огън**, за да напомня за Христос, който понася Божия гняв за нашите грехове. Трябва да се яде **с безквасен хляб и с горчиви треви**, които символизират Христос като храна за Неговия народ. Ние трябва да живеем живот на искреност и истина, без квас на злоба и злина, и в истинско покаяние, като помним горчивите страдания на Христос. Нито една кост от агнето не бива да се строши (ст. 46) – заповед, която буквално се изпълнява в случая с нашия Господ (Йоан 19:36).

12:11–20 Първата **Пасха** трябва да

бъде отбелязана от хора, готови за път – подробност, която ни напомня, че който пътува надалеч, трябва да носи лек багаж. **Пасхата** е наречена така, защото Господ *отминава* къщите, по които е нанесена кръвта. Изразът „пасха“ обаче не означава „подминавам“. Коул обяснява:

Независимо дали е правилна етимология или игра на думи, *песах* за евреите означава „отминаване“ или „прескачане“ и се отнася за историческото Божие действие в този случай, когато Той пощадява Израил.⁹

Пасхата е на **четирнадесетия ден** от годината според еврейския религиозен календар (ст. 2). Тясно свързан с Пасхата е и **Празникът на безквасните хлябове**. През тази първа пасхална нощ народът толкова е бързал да напусне Египет, че не е имало време тестото да се закваси (ст. 34, 39). Оттогава нататък отбелязването на празника в продължение на **седем дни** ще им напомня за бързината, с която са излезли от Египет. Но тъй като квасът е символ на греха, това ще им напомня също, че изкупените чрез кръв трябва да оставят зад себе си греха и света (Египет). Всеки, който яде **квасен хляб**, ще бъде **изтребен** (или: „отсечен“) – т. е. ще бъде изключен от обществото и неговите привилегии. В друг контекст изразът „отсечен“ може да означава осъден на смърт.

12:21–27 След това **Мойсей** предава указанията на **старейшините** на народа. Включени са и допълнителни напътствия **вратите** да се поръсят с **кръвта**. **Исопът** може би е символ на вярата, която е пътят за лично приемане на **кръвта** на Христос. **Пасхата** ще бъде и повод за разясняване на историята за изкуплението на бъдещите поколения, когато те попитат за значението на ритуала.

12:28–30 В **полунощ** ударът бива нанесен съгласно предупреждението. На-

дава се **голям писък в Египет, защото няма къща, в която да няма мъртвец**. Най-накрая на израилтяните е разрешено да си тръгнат.

VII. Изходът от Египет (12:31–15:21)

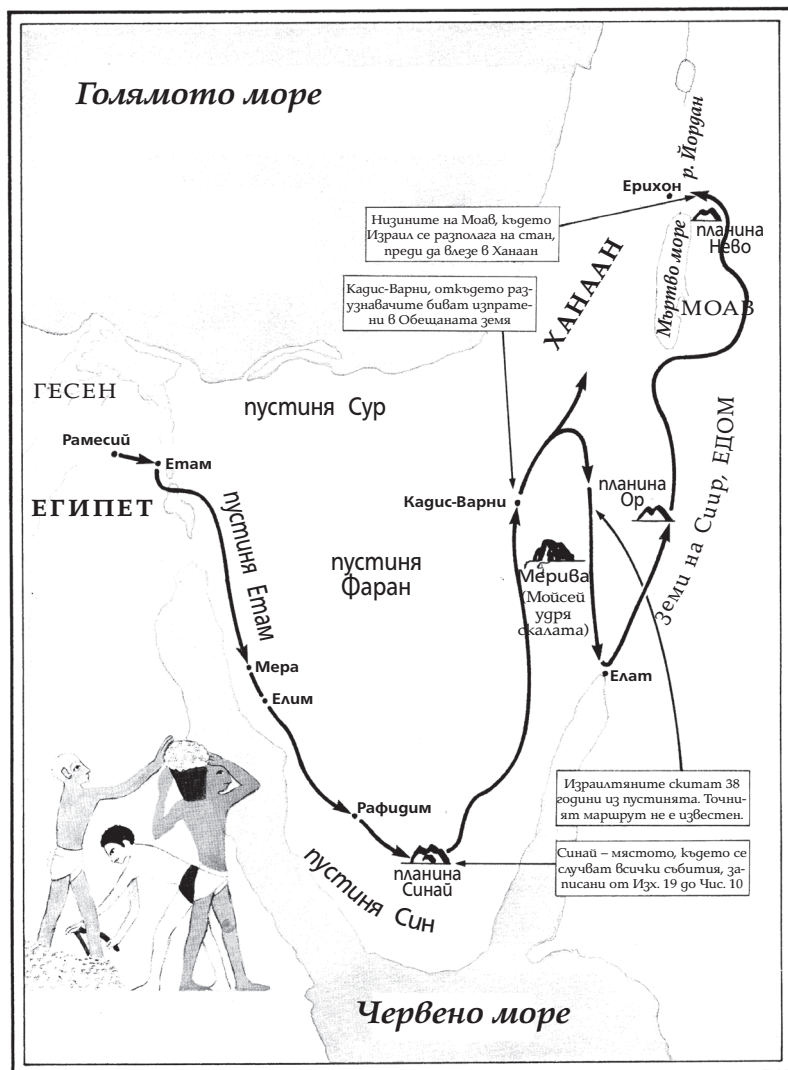
A. Бягството към морето (12:31–13:22)

12:31–37 Ст. 31 не непременно означава, че **Мойсей** се е срещнал с **фараона** лице в лице (вж. 10:29). Нещо, предадено от служител, често се смята за казано от господаря му. Мойсей е предсказал, че служителите на фараона ще се молят на евреите да си тръгнат (11:8).

Израилтяните **се вдигат ... за Сокхот**, област в Египет, която не бива да се бърка с едноименния град в Палестина (Бит. 33:17). **Египтяните** с готовност дават богатствата си на евреите, за да се отърват по-бързо от тях. За евреите това е справедлива компенсация за целия труд, който са положили за фараона. Това им осигурява необходимите вещи за пътуването и материалите, с които да послужат на Бога. **Около шестстотин хиляди мъже** напускат Египет, без да се броят жените и децата. Точният брой на мъжете е 603,550 (38:26). Общият брой на израилтяните е около два милиона.

12:38, 39 Води се сериозна дискусия за датата на Изхода. Най-разпространената консервативна дата е около 1440 г. пр. Хр. Други учени го датират ок. 1290 г. пр. Хр., или още по-късно (вж. Въведението). Заедно с евреите, когато излизат от Египет, тръгва и **разноплеменно множество**. Тези хора са споменати отново в Числа 11:4, където роптаят против Господа въпреки добрината Му към тях.

12:40–42 По отношение на хронологията в ст. 40 вж. коментара към Бит. 15:13, 14. **Четиристотин и тридесетте години**, споменати тук, се отнасят за цялото време, което евреите са прекарвали в

Излизането от Египет и странстването на израилевите синове

Египет. Това е точна цифра – до **сѣция онзи ден**. Тук е важно да отбележим, че Господ не е забравил обещанието, което е дал векове по-рано. Като извежда на-

рода си, Той изпълнява Своето слово. Бог не забавя и обещанието за *нашето* изкупление (2 Петр. 3:9). В един бъдещ ден Господ Иисус, за когото Мойсей е

символ, ще изведе Своя народ от света във вечната Обещана земя.

12:43–51 Наредбата за постоянната **Пасха** постановява, че само обрязаните могат да участват в нея, без значение дали са пришълци, съседи или слуги. Но не може необрязан **чужденец** да яде от нея, нито **пришълец** и **наемник**.

13:1–15 Бог е спасил **първородните** на израилтяните от смърт в Египет, затова **първородните** от хората и животните трябва да бъдат **посветени** на Бога, да принадлежат на Него. Първородните синове стават свещеници на Бога, докато по-късно племето на Леви бива отделено за тази служба. Първородните от чистите животни трябва да бъдат принесени в жертва на Бога на едногодишна възраст. Първородните на нечистите животни, като **магарето** например, не могат да бъдат жертвани, а трябва да бъдат изкупени със смъртта на агне, което да умре вместо тях. Ако магарето не бъде изкупено, трябва да му се **пречупи вратът**. Това е избор между изкупение и унищожение. По-късно е дадена възможност магарето да бъде изкупено и с пари (Лев. 27:27; Числа 18:15). Първородното дете, родено в грях, също трябва да бъде изкупено, като цената е пет сикъла (Числа 18:16). Това е едно сериозно напомняне за нечистото нравствено състояние на човека пред Бога.

Както посвещаването на първородните е свързано с отдаване на Бога, така Празникът на безквасните хлябове е свързан с моралната чистота, която се очаква от един изкупен народ. В продължение на **седем дни** народът трябва да яде **безквасен хляб**, а в къщите не бива да се намира квас. Посвещението на първородните, както и Празникът на безквасните хлябове, ще служат като нагледни уроци за бъдещите поколения за това как Господ е освободил Своя народ от Египет.

13:16 По-късно евреите изпълняват ст. 9 и 16 буквално, като си правят фи-

лактерии – малки кожени кутийки или превръзки, съдържащи части от Божието Слово, които връзват на челата и китките си. Но *духовният* смисъл е, че всичко, което правим (**ръката**), и всичко, което пожелаваме (**очите**), трябва да бъде в съответствие с Божието Слово.

13:17–20 Най-прекият път от Египет до Ханаан би бил през **филистимската земя** – около две седмици по крайбрежния път, известен като „Пътят на Хор“. Но той бил натоварена артерия и под постоянния контрол на египетската войска. За да предпази народа Си от нападение и последващо обезсърчение, Бог го **повежда** по южния маршрут през Синайския полуостров. Израилевите синове излизат **строени**. Те носят и костите на Йосиф обратно към родния Ханаан, в съответствие с тържествената клетва, с която ги е заклел техният праотец. К. Ф. Пфайфър пише:

Библейското наименование за морето, което Господ разделя пред израилтяните, е „Ям Суф“, буквално „Тръстиково море“ (Изх. 13:18). Районът, известен днес като Горчивите езера, може би в древността е бил свързан с Червено море, което обяснява традиционното превеждане на „Тръстиково море“ като „Червено море“. Съществуват безброй теории за точното място на преминаването му, но никоя не е получила неоспоримо потвърждение.¹⁰

13:21, 22 Божието присъствие сред народа Му е изявено **денем** от **облачен стълб**, а **нощем** от **огнен**. „Това са били – както пише Матю Хенри, – постоянно присъстващи чудеса.“¹¹ Този облак на славата е известен като *Шекина*, от еврейската дума за „обитавам“. Стълбът говори, че Бог води народа Си и го защитава от враговете му (Изх. 14:19, 20). И в двата смисъла това е добър символ на Господ Иисус Христос.

Б. Преминането през Червено море (гл. 14)

14:1–9 Четиринадесета глава е една от най-драматичните в цялата Библия. ГОСПОД заповядва на **израилевите синове** да вървят на юг към **Пиайрот**, някъде западно от Червено море. Това прави бягството невъзможно, но прави и последващото чудо още по-грандиозно. Фараонът мисли, че евреите са хванати в капан, и изпраща след тях своята войска от **шестстотин избрани колесници и всичките египетски колесници с началници над всяка**. С тях той лесно може да се справи с два милиона явно беззащитни израилтяни, **разположени на стан близо до морето**.

14:10–14 Когато израилевите синове **повдигат очи** и виждат, че египетската армия препуска **след тях**, те естествено се ужасяват, но мъдро **извикват към ГОСПОДА**. Въпреки това веднага обвиняват определения от Господа водач Мойсей, както вече са сторили веднъж преди това. Те казват, че за тях би било **по-добре да работят на египтяните, отколкото да измрат в пустинята**. Това е чисто неверие от тяхна страна и във всеки случай не е последният такъв пример. Но вече добил смелост, Мойсей заявява: **„Стойте и гледайте спасението на ГОСПОДА!“**

14:15–18 Предстои да се случи едно от най-великите чудеса в цялата история:

ГОСПОД нарежда на Мойсей: „Кажете на израилевите синове да тръгнат. ... А ти вдигни жезъла си и протри ръката си над морето, и го раздели и израилевите синове ще преминат през морето по сухо.“

Във връзка с това, че Бог **закоравява сърцето на египтяните и се прославя над фараона и цялата му военна мощ**, Матю Хенри пише:

Справедливо е от страна на Бога да постави под ударите на Своя гняв онези, които дълго са се съпротивлявали на влиянието на Неговата благодат. Тези думи изразяват триумф над един упорит и арогантен бунтовник.¹²

14:19–28 **Божият Ангел** (Христос, за коментар по въпроса вж. Съд. 6) застава като **облачен стълб** зад израилевото множество, като го защитава **от египтяните**. **Облачният стълб свети** на евреите, но за египтяните е мрак. По заповед на Мойсей Червено море се разделя на две, образувайки две водни стени и сух път между тях. Израилтяните преминават по него безопасно, но когато войската на **фараона** се опитва да ги последва, **ГОСПОД ... ги смущава** и поврежда колесниците им, така че **те се теглят мъчно**. Преди да успеят да се изтеглят, морето се затваря над тях, пак по заповед на Мойсей. **Не остава нито един от тях**. Същата вяра, която разделя Червено море, ни прави способни да извършим невъзможното, когато вървим напред по Божията воля.

14:29–31 Преминането на Червено море е сочено като най-великата изява на Божията сила *в Стария Завет*, но най-великата сила *на всички времена* е онази, която е възкресила Христос от мъртвите.

В. Песента на Мойсей (15:1–21)

Както Пасхата говори за изкупление чрез *кръв*, така Червено море говори за изкупление чрез *сила*. Песента на Мойсей възпява именно него. Д-р Х. К. Уудринг разглежда песента така:¹³ Прелюдия (ст. 1) – Триумфът на Йахве. Куплет 1 (ст. 2, 3) – Онова, което *Той е: сила, песен, спасение*.

Куплет 2 (ст. 4–13) – Онова, което *Той е извършил*: победа над някогашни врагове, освобождение на Своя народ от Египет.

Куплет 3 (ст. 14–18) – Онова, което *Той ще извърши*: победа над бъдещи врагове; ще въведе народа Си в наследството му.

Заключение (ст. 19) – Контрастът между поражението на Египет и спасението на Израил.

Отговор на втори глас от **Мариам и всички жени** (ст. 20, 21).

Преди близо три века английският писател и коментатор на Библията Матю Хенри изразява своето възхищение и своите размисли за тази велика духовна ода по следния начин:

Докато се наслаждаваме на тази песен, можем да забележим, че тя е (1) древна песен, най-древната, която познаваме; (2) възхитителна композиция във възвишен и величествен стил, с ярки, живи и характерни образи, изключително вълнуваща; (3) свята песен, посветена на преклонение пред Бога, замислена да възвеличи Името Му и да възвее Неговата и само Неговата слава, която никога човек не може да сподели; Божията святост е вътъкана в песента, и само за Него е била пята; (4) символична песен: триумфът на новозаветната църква в победите над враговете ѝ е изразен в песента на Мойсей и в песента на Агнето, които заедно се пеят край стъкленото море, също както тази е изпята край Червеното море (Откр. 15:2, 3).¹⁴

VIII. Пътуването към Синай (15:22–18:27)

A. Пустинята Сур (15:22–27)

Със ст. 22 започва разказът за пътуването от **Червено море** към планината Синай. Всяка крачка от това пътуване съдържа духовни уроци за вярващите от всички времена. Например **Мера**, което значи „горчив“, говори за горчивите опитности на живота. Дървото е символ на Голгот-

ския кръст, който превръща горчивината на живота в сладост. Край **Мера** Господ се разкрива като „*ГОСПОД, който те изцелява*“ (*ИХВХ Рофека*). Той обещава да избави Израил от **болестите**, които поразяват египтяните. **Елим**, със своите **дванадесет водни извора** и **седемдесет палмови дървета**, символизира почивката и освежаването, които получаваме, след като отидем при кръста.

B. Пустинята Син (гл. 16)

16:1–19 Пътувайки на югоизток, народът достига **пустинята Син**. Тук израилтяните горчиво **роптаят** заради липсата на храна и копнеят за храната в **Египет**, очевидно забравяйки за ужасяващото робство, което я е съпътствало. Бог обаче милостиво им отговаря, като изпраща ята **пъдпъдъци** вечерта и **манна на сутринта**. Бог изпраща пъдпъдъци само два пъти – тук и в Числа 11:31, докато манната Той предоставя постоянно. „Манна“ означава „**Какво е това?**“ Това е храна, осигурена по чуден начин от Бога – нито един от опитите да се обясни с естествени процеси не е бил успешен. Манната е **дребна, тънка**, бяла и сладка (ст. 31). Тя е символ на смирението, съвършенството, чистотата и сладостта на Христос, Божия хляб (Йн. 6:48–51). Появата ѝ по някакъв начин е свързана с утринната **роса**, което ни напомня, че Светият Дух е Онзи, който разкрива Христос на душите ни. На израилтяните е позволено да събират **по един гомор** (около 1,5 л) на човек. Независимо дали са събирали повече или по-малко, старайки се да е приблизително един гомор, те винаги са имали достатъчно и никога излишък. Това говори за достатъчността на Христос да задоволи всяка нужда на Своя народ и за резултатите от готовността на християните да споделят благата си с онези, които са в нужда (2 Кор. 8:15). Манната трябва да се събира рано **сутринта**, преди **слънцето** да я **стопи**.

Така и ние трябва да се „храним“ с Христос в началото на деня, преди ежедневните задължения да се стоварят отгоре ни. Тя трябва да се събира всеки ден, също както и ние трябва да се храним с духовната храна от Господа всеки ден. Манната трябва да се събира в продължение на първите шест дни от седмицата, на седмия ден я няма.

16:20–31 На шестия ден хората трябва да съберат **двойно** повече отколкото през другите дни, за да им стигне и за **съботата**. Когато те **оставят** неизядена манна **до сутринта** на всеки друг ден освен съботата, тя **червясва и се усмърдява**. Манната е **бяла и прилича на кориандрово семе, а вкусът ѝ е като на пита с мед**. Тя може да се пече и да се вари. Мойсей изобличава онези, които излизат да търсят манна в съботата.

16:32–34 Известно количество **манна** е поставено в златна **стомна** и е запазено за спомен, като по-късно стомната трябва да бъде поставена в ковчега на Завета (Евр. 9:4). Бог си почива на седмия ден от Сътворението (Бит. 2:2), но до този момент Той не е заповядал на човека да прави същото. Сега Той дава закона за съботата на народа на Израил. По-късно това става една от Десетте заповеди (20:9–11). Съботата е знак на Завета, направен с Израил на Синайската планина (31:13) и е седмично напомняне за освобождението на евреите от робството в Египет (Втор. 5:15). На езичниците никога не е заповядвано да пазят съботата. Девет от Десетте заповеди са повторени в Новия Завет като морални норми за църквата. Единствената, която *не* е повторена, е заповедта за съботата. Независимо от това обаче за цялото човечество съществува *принцип* за един почивен ден на всеки седем. За християните това е първият ден от седмицата, Господния ден. Това не е законово задължение, а благодатна привилегия, ден, в който сме свободни от светските си занимания и

можем по-пълно да се отдадем на поклонение и служба на Бога.

„**Свидетелството**“ означава „ковчег“ на Завета и тук се споменава още преди да съществува. Това е илюстрация на принципа за предварителното упоменаване в Библията. В зависимост от контекста „**свидетелството**“ може да означава и Десетте заповеди.

16:35, 36 Изхранването с манна в продължение на **четиридесет години** е пророчество за времето, в което израилтяните ще обикалят из пустинята. Манната престава в Галгал, непосредствено след преминаването на **границите на хананската земя** (Ис. Нав. 5:12).

В. Рафидим (гл. 17)

17:1–7 В Рафидим народът започва да **се кара с Мойсей** заради недостига на **вода**. Господ нарежда на Мойсей да продължат към областта **Хорив** („пусто място“) и там да **удари канарата с жезъла си**. Когато Мойсей я удря, от нея бликва вода – илюстрация на Светия Дух, който е даден в деня на Петдесетница като резултат от това, че Христос е бил ударен, поразен на кръста. **Маса** („изкушение“ или „изпитание“) е името, което мястото получава за това, че израилтяните изпитват Господа, а **Мерива** („кавга“ или „караница“) – за това, че се карат с Мойсей.

17:8–16 Тук за първи път на сцената се явява **Иисус** („Йахве и спасение“) Навиев. Като слуга на Мойсей, той се **бие с Амалик** в Рафидим. Докато **Мойсей** държи ръката си издигната в застъпничество пред Бога и в зависимост от Него, израилтяните настъпват към победата. Но когато ръката му се уморява и той я отпуска, Амалик взема надмощие. **Амалик**, който е потомък на Исав, е символ на плътта – злата, покварена природа на човека, носеща началото си от Адам. Обърнете внимание на следните паралели между плътта и Амалик: (1) Тя се проявява дори след като Светият Дух

се е заселил у вярващия при обръщението и воюва срещу Духа; (2) **ГОСПОД ще воюва** с плътта от **поколение в поколение**; (3) Вярващият не може да се освободи от плътта преди смъртта си или Грабването на църквата; (4) Има две средства за борба срещу плътта – молитвата и Божието Слово.

Според древния еврейски историк Йосиф Ор е съпругът на Мариам, сестрата на Мойсей. Това е същият Ор, който заедно с Аарон е оставен да надзирава народа, докато Мойсей е на Синайската планина (24:14).

ГОСПОД е мое знаме (евр.: *ЙХВХ Нисий*) е едно от съставните имена на Йахве.

Г. Мойсей и Йотор (гл. 18)

18:1–12 Гл. 18 представлява специална част от книгата Изход. До този момент сме видели манната, ударената скала и бликналата вода – символи, които говорят за възплъщението на Христос, Неговата смърт и даването на Светия Дух. В този момент като че ли виждаме проблемън на бъдещата слава на Христос. **Мойсей** е символ на Христос, който царува над земята. Виждаме също и евреите, представени от неговите **синове**; езичниците, изобразени от **Йотор**; и църквата, символизирана от езическата съпруга на Мойсей **Сенфора**. Всички тези хора ще се наслаждават на благословенията на Хилядолетното царство – евреите и езичниците като негови поданици, а църквата – като царуваща с Христос над земята.

Събитията не са изложени в хронологичен ред. В ст. 5 се казва, че Йотор идва при Мойсей край планината Синай, но израилтяните стигат там едва в 19:2. Един коментатор на Стария Завет предполага, че този ред на излагане на събитията има за цел впоследствие да не се прекъсва описанието на срещата с Йахве и даването на Закона. Мойсей вероятно е върнал жена си и двамата си сина в Мадиям, ко-

гато се е връщал в Египет. Сега **Йотор** води **Сенфора**, **Гирсом** и **Елиезер** („Бог е мой помощник“) на щастлива среща с Мойсей. Изглежда, че тук Йотор се обръща към единствения истинен **Бог**, макар че някои изследователи смятат, че той вече е бил поклонник на Йахве.

18:13–27 Когато Йотор вижда огромната задача, с която е натоварен **Мойсей** – да **съди народа**, той съветва своя зет да **избере мъже** с висок морал, **които се боят от Бога**, **обичат истината** и **мразят несправедливата печалба**, за да му помагат. Предложението на Йотор включва **хилядници**, **стотници**, **петдесетници** и **десетници**. Това ще облекчи товара на Мойсей и ще даде възможност работата да се върши по-бързо. Някои смятат, че съветът на Йотор е вдъхновен от Бога и насърчава разумното предоставяне на отговорности и власт на други хора. Други обаче ни напомнят, че Бог никога не поставя задачи, без да даде и благодат за изпълнението им. До този момент Бог е говорил с Мойсей, както човек говори с приятеля си, и не е използвал посредник. Следователно Мойсей е трябвало да продължи както дотогава, докато Бог Сам не му даде други нареждания.

IX. Даването на Закона (гл. 19–24)

A. Подготовката за разкриването на Бога (гл. 19)

19:1–9 Тук израилевите синове вече пристигат край Синайската планина. Останалата част от книгата Изход, цялата книга Левит и първите девет глави на Числа разказват за събитията, които се случват тук.

От Адам до този момент не е имало пряко даден от Бога закон. Отношенията на Господа с Неговите хора са били предимно на основата на благодатта. Сега Той им предлага един условен завет, обвързан със закона: „**Ако усърдно ще**

слушате гласа Ми и ще пазите завета Ми, вие ще бъдете Мое собствено приращение от всички народи ... ще Ми бъдете царство от свещеници и свят народ.“ Ако те се подчиняват, Той ще ги благославя. Без да осъзнават своята греховност и безпомощност, хората с готовност се съгласяват. Д. Л. Муди коментира:

„Всичко, което ГОСПОД е казал, ще направим.“ Дързък и самоуверен език. Златното теле, строшените плочи, пре небрегнатите наредби, убитите с камъни пророци, отхвърленият и разпънат Христос са съкрушителните доказателства за неспазените човешки клетви.¹⁵

ДИСПЕНСАЦИИТЕ

Тук виждаме голям прелом в историята на отношенията на Бога с човечеството, особено с Неговия избран народ Израил. Промяната в Божественото управление на човешките дела тук и на други места показва промяна в *диспенсациите* или „администрациите“.

Августин веднъж казал: „Разграничи епохите, и Писанията ще се съгласуват.“ Бог е разделил човешката история на епохи: „... чрез Когото направи също и вековете“ (Евр. 1:2, алтернативен прочит). Тези епохи могат да бъдат продължителни или краткотрайни. Онова, което ги отличава, е не времетраенето им, а начинът, по който Бог се отнася с човечеството през тях.

Докато Бог *Сам по Себе Си* никога не се изменя, Неговите *методи* търпят промяна. Той действа по различни начини в различните времена. Ние наричаме начина, по който Бог управлява делата Си с човека през определена епоха, *диспенсация*. Строго казано, диспенсация не означава епоха, а по-скоро начин на управление, стопанисване, настояничество, ред или *икономика* (нашата дума „икономи-

ка“ идва от *ойкономиа*, гръцката дума за „диспенсация“ или „администрация“, използвана в Новия Завет). Трудно е обаче да се мисли за диспенсация, без да се мисли за време. Историята на американското управление например се разделя на администрации. Говорим за администрацията на Кенеди или администрацията на Буш. С това, разбира се, имаме предвид начина, по който правителството е управлявало, докато тези президенти са били на служба. Важното тук е политиката, която те са следвали, но ние по необходимост свързваме тази политика с определен период от време.

Следователно ние наричаме *диспенсация начина, по който Бог се отнася с хората през определен исторически период*. Диспенсационните действия на Бога могат да бъдат сравнени с начина, по който се управлява едно семейство. Когато семейството се състои само от съпруг и съпруга, се следва определена програма. Когато обаче се появят малки деца, се въвежда изцяло нов ред на нещата. Когато децата пораснат, нещата в семейството отново се променят. Същия модел виждаме и в Божиите отношения с човечеството (Гал. 4:1–5).

Когато например Каин убива своя брат Авел, Бог му поставя белег, така че никой, който го намери, да не го убие (Бит. 4:15). След Потоп а обаче Бог постановява смъртното наказание: „Всеки, който пролее човешка кръв, и неговата кръв от човек ще се пролее“ (Бит. 9:6). Разликата се дължи на промяната в диспенсациите.

Друг пример е Псалм 137:8, 9, където авторът призовава към жестоко осъждане на Вавилон: „О, дъще вавилонска, която ще запустееш, блажен онзи, който ти отплати за всичко, което си ни сторила! Блажен онзи, който хване децата ти и ги разбие в скалата!“

По-късно обаче Господ поучава Своя народ: „Обичайте неприятелите си; пра-

вете добро на тези, които ви мразят; благославяйте тези, които ви кълнат; молете се за тези, които ви нанасят вреда“ (Лука 6:27, 28).

Ясно е, че езикът, който използва псалмистът, живеещ под закона, вече не е подходящ за християнина, живеещ под благодатта.

В Левит 11 гл. *определени храни* са посочени като *нечисти*. Но в Марк 7:19б Исус обявява *всички храни за чисти*.

В Ездра 10:3 на евреите е заповядано *да изгонят* своите жени чужденки и децата си от тях. В Новия Завет на вярващите се дава напътствието да *не напускат* невярващите си съпруги и съпрузи (1 Кор. 7:12–16).

Под Закона *само първосвещеникът* може да влиза в Божието присъствие (Евр. 9:7). Под благодатта *всички вярващи* имат достъп до Пресвятото място (Евр. 10:19–22).

Тези промени ясно показват, че са настъпили промени и в диспенсациите.

Не всички християни са еднородни за броя на диспенсациите или наименованията, които следва да им се дадат. Всъщност, не всички християни приемат диспенсациите изобщо.

Но ние можем да покажем съществуването на диспенсациите по следния начин. Преди всичко, съществуват поне две диспенсации – закон и благодат: „Защото законът беше даден чрез Мойсей, а благодатта и истината дойдоха чрез Исус Христос“ (Йоан 1:17). Фактът, че нашите Библии са разделени на Стар и Нов Завет, показва, че е настъпила промяна в управлението. По-нататъшно доказателство е и фактът, че от вярващите в тази епоха не се изисква да принасят в жертва животни. Това също показва, че Бог е въвел нов ред. Едва ли има християнин, който да не вижда този съществен прелом между Заветите.

Но ако се съгласим, че съществуват две диспенсации, ще бъдем принудени

да се съгласим, че има и три, защото диспенсацията на Закона се появява едва тук, в Изход 19 гл., стотици години след Сътворението. Така че трябва да е имало поне една диспенсация преди Закона (вж. Римл. 5:14). Това прави най-малко три.

А тогава ще трябва да се съгласим и за съществуването на четвърта диспенсация, защото Писанията говорят за „бъдещия век“ (Евр. 6:5). Това е времето, наречено Милениум или Хилядолетно царство, когато Господ Исус Христос ще се завърне да царува над земята.

Павел също прави разлика между *настоящия век* и *бъдещия век*. Най-напред той говори за настоящия век, което му е било поверено във връзка с истината за евангелието и църквата (1 Кор. 9:17; Еф. 3:2; Кол. 1:25). Това е настоящият век. Но след това той ни насочва към една бъдеща епоха, която (Еф. 1:10) ще настъпи, „когато се изпълнят времената“. От неговото описание е очевидно, че тя още не е дошла.

И така, ние знаем, че не живеем в последната епоха от човешката история.

Д-р К. И. Скофилд изброява следните седем диспенсации:

1. Невинност (Бит. 1:28). Тази диспенсация продължава от сътворението на Адам до неговото грехопадение.
2. Съвест или Морална отговорност (Бит. 3:7) – от грехопадението до края на Потопа.
3. Човешко управление (Бит. 8:15) – от края на Потопа до призоваването на Авраам.
4. Обещание (Бит. 12:1) – от призоваването на Авраам до даването на Закона.
5. Закон (Иzx. 19:1) – от даването на Закона до деня на Петдесетница.
6. Църква (Деян. 2:1) – от деня на Петдесетница до Грабването.
7. Царство (Откр. 20:4) – хилядолетното царуване на Христос.¹⁶

Макар че не е толкова важно да сме

съгласни с точните детайли, за нас е много полезно да видим, че съществуват различни диспенсации. Разграничението между закона и благодатта е особено важно. В противен случай ще взимаме части от Писанието, които се отнасят за други епохи, и ще ги отнасяме към себе си. Всички Писания са *полезни за нас* (2 Тим. 3:16), но не всички са отправени директно *към нас*. Текстовете, отнасящи се за други епохи, съдържат приложения за нас, но първичното им значение е за епохата, за която са били написани. Ние вече отбелязахме ограниченията по отношение на храната от Левит 11 гл. Независимо, че тази забрана не важи за християните днес (Марк 7:18, 19), зложеният в нея принцип остава в сила – ние трябва да избягваме моралната и духовна нечистота.

Бог обещава на израилтяните, че ако Му се подчиняват, Той ще ги благослови материално (Втор. 28:1–6). Акцентът тогава е бил върху материалното благословение на земята. Но днес това не важи. Бог не обещава да възнагради покорството ни с финансов успех. Благословенията на настоящата диспенсация са духовните благословения в небесни места (Еф. 1:3).

Независимо че между отделните епохи има разлики, едно нещо никога не се променя, и това е евангелието. Спасението винаги е било, е, и ще бъде чрез вяра в Господа. А основата на спасението за всяка епоха е завършеното дело на Христос на кръста.¹⁷ Хората в Стария Завет са били спасявани чрез вярата си във всяко откровение, което им е давал Господ. Авраам например е бил спасен, като е повярвал на Бога, когато Той му е казал, че потомството на патриарха ще бъде многобройно като звездите (Бит. 15:5, 6). Авраам вероятно не е знаел нищо или почти нищо за онова, което е щяло да се случи на Голгота векове по-късно. Но

Господ е знаел. И когато Авраам е повярвал на Бога, Той му е приписал цялата стойност на бъдещото дело на Христос на Голгота.

Както някой е казал, старозаветните светии са били спасявани „на кредит“. Това означава, че те са били спасявани въз основа на цената, която Господ Исус е щял да плати много години по-късно (това е смисълът на Римл. 3:25). Ние сме спасени на основание на делото, което Христос е извършил преди повече от 2000 години. Но и в двата случая спасението е чрез вяра в Господа.

Ние трябва да пазим от идеята, че хората от диспенсацията на Закона са се спасявали, като са спазвали Закона, или дори като са принасяли животни в жертва. Законът може само да осъжда; той не може да спасява (Римл. 3:20). А кръвта от юнци и козли не може да премахне нито един грях (Евр. 10:4). Не, Божият начин за спасение е чрез вяра и само чрез вяра! (вж. Римл. 5:1)

Друго важно нещо, което трябва да помним, е следното: когато говорим за настоящата епоха на Църквата като за епоха на Благодатта, ние не искаме да кажем, че Бог не е проявявал благодат в миналите диспенсации. Имаме предвид само, че сега Бог изпитва човека чрез благодат, а не чрез закон.

Важно е да осъзнаем също и че диспенсациите не приключват в точно определен момент. Често между тях има период на застъпване или на преход. Виждаме това например в Деяния. На новосъздадената църква ѝ е било необходимо известно време, докато отхвърли хомота на предишната диспенсация. Възможно е също така и да има период от време между Грабането и Голямата скръб, през който да се изяви Човекът на греха и да бъде построен храмът в Ерусалим.

Една последна дума. Както всички добри неща, и учението за диспенсациите

може да бъде опорочено. Някои християни стигат до такава крайност в диспенсионализма, че приемат само Затворническите послания на апостол Павел като приложими за църквата днес! В резултат на това те не приемат кръщението или Господната вечеря,¹⁸ тъй като те не се споменават в Затворническите послания. Те учат също, че евангелието, проповядвано от Петър, не е същото като това на Павел (вж. Гал. 1:8, 9 за опровержение на това твърдение). Тези хора понякога са наричани ултрадиспенсионалисти или Бълингърити (по името на техния учител Е. У. Бълингър). Тяхното крайно гледище за диспенсиациите трябва да бъде отхвърлено.

19:10–20 На народа е казано да се подготви за срещата с Бога, като хората **изперат дрехите си** и се въздържат от сексуални отношения. Това е имало за цел да им покаже необходимостта от чистота в присъствието на Бога. **Планината Синай** е забранено място. Нито човек, нито животно не бива да се допира до нея под заплахата от смърт. Ако някой наруши забраната, не бива да бъде последван на планината, а да бъде **убит с камъни или със стрели** от разстояние. Само Мойсей и Аарон могат да се изкачат (ст. 24), и то едва когато биват повикани. Планината се покрива с **гъст облак; има гърмове и светкавици, огън и дим; цялата планина се тресе силно**. Всичко това говори за ужасите на срещата с Бога, особено на основата на спазването на закона.

19:21–25 ГОСПОД повтаря на **Мойсей** предупреждението Си, че народът не бива да докосва планината. Мойсей най-напред смята, че това не е нужно да се напомня на народа, но после се подчинява. **Свещениците** от ст. 22 и 24 вероятно са първородните синове.

Б. Десетте заповеди (гл. 20)

Господ Исус разделя Десетте заповеди на две части: първата засяга любовта към Бога, а втората – любовта към ближния (Мат. 22:37–40). Някои предполагат, че любовта към Бога е представена в първите четири заповеди, докато други включват в тази група и петата заповед. Изразът „ГОСПОД, твоят Бог“ се среща в първите пет заповеди.

I.

20:1–3 **Да нямаш други богове.** Това е забрана за поклонението на много богове (политеизъм) и за поклонението на който и да било друг бог освен Йахве.

II.

20:4–6 **Да не си правиш кумир.** Не само поклонението на идоли е забранено, но и тяхната изработка. Това включва рисунки, образи и статуи, използвани за поклонение. Но забраната не се отнася до изображения изобщо, тъй като в скинията е имало изображения на херувими. Освен това Бог заповядва на Мойсей да направи бронзова змия (Чис. 21:8). Заповедта несъмнено включва изображенията на божества.

Бог е **ревнив Бог** – ревнив за поклонението и любовта на Своя народ. Той **въздава вината на бащите върху синовете до третото и четвъртото поколение** посредством наследствени недостатъци, бедност, болести и скратен живот. Но Божията **милост** продължава към **хиляди** (поколения) на **онези, които Го любя**т и **пазят заповедите** Му.

III.

20:7 Произнасянето на Божието **име напразно** е забранено. Това включва закляване в Божието име, че дадена лъжа е истина. Може да включва и богохулство, проклинане, неискрени клетви или

заклеване в дадено обещание и неизпълнението му.

IV.

20:8–11 Помни съботния ден. Съботата се споменава за първи път в Битие 2:1–3 и се празнува във връзка със събирането на манната (Изх. 16). Сега заповедта за спазването ѝ се дава официално на народа Израил за стриктно изпълнение. Тя е образ на почивката, на която сега вярващите се наслаждават в Христос, и на която изкупеното творение ще се радва по време на Хилядолетното царство. Съботата е седмият ден на седмицата, започва при залез слънце в петък и завършва при залез слънце в събота. Никъде в Новия Завет на християните не е заповядано да пазят съботата.

V.

20:12 Почитай баща си и майка си. Тук да почиташ означава да се подчиняваш. Заповедта учи, че покорството към родителите е начинът на живот, който, най-общо, осигурява дълголетие. Животът в непокорство и грях често води до преждевременна смърт. Това е първата заповед с обещание (Еф. 6:2). Тя учи на уважение към авторитетите.

VI.

20:13 Не убивай. Тази заповед се отнася специално за предумишленото убийство, а не за смъртното наказание или непредумишленото убийство. Тя учи на уважение към човешкия живот.

VII.

20:14 Не прелюбодействай. Тази забрана учи на уважение към женитбата и е предупреждение срещу експлоатацията на тялото на друг човек. Тя *може* да включва и всички форми на незаконно сексуално поведение.

VIII.

20:15 Не кради. Това се отнася за всяко действие на незаконно отнемане на собствеността на друг човек. Заповедта ни учи на уважение към частната собственост.

IX.

20:16 Не свидетелствай лъжливо. Тази заповед забранява опетняването на характера на друг човек чрез изявления, които не са верни, и които могат да донесат на този човек наказание или дори екзекуция. Тя учи на уважение към репутацията на човека.

X.

20:17 Не пожелавай. Десетата заповед преминава от действията към мислите и показва, че е грешно да се желае нещо, което Бог не е възнамерявал да ни даде. Павел заявява, че тази заповед е предизвикала дълбоко изобличение за грях в неговия живот (Римл. 7:7).

20:18–21 След даването на Десетте заповеди **хората** се ужасяват от изявата на Неговото присъствие. Те се страхуват, че ще умрат, ако Бог им говори пряко, и затова **Мойсей** става техен посредник.

20:22–26 Целта на Мойсеевия закон е да покаже на хората тяхната греховност. По-нататък Бог милостиво дава напътствия за издигането на **олтар**, което напомня на народа, че грешниците могат да се приближават до Бога само на основата на пролята кръв. Олтарът сочи към Христос като пътя за достъп до Бога. Човекът не може да добави нищо към съвършенството на Христос, нито чрез лични усилия, нито чрез човешките постижения. Свещениците, които се качват на олтара с дълги висящи дрехи могат случайно да се изложат по начин, който е неподходящ за подобен тържествен случай.

В. Други закони (гл. 21–24)

1. Закони относно робството (21:1–11)

21:1–6 След Десетте заповеди Бог дава още много други разнообразни закони за поведението на израилевите синове.

Един евреин можел да стане роб, за да плати дълг, да възстанови щетите от кражба или като се роди в робство. **Робът евреин** може да работи в продължение на **шест години, но на седмата** трябва да бъде освободен. Ако е бил женен, когато е станал роб, тогава **жена му** също трябва да бъде освободена с него. Но ако се е оженил по време на службата си, тогава **жена му и децата ѝ** са собственост на **господаря**. В този случай робът може по собствено решение да остане такъв, като господарят му пробие ухото му на стълба на вратата. С това робът доброволно се отъждествява с дома на господаря си и занаят ще бъде с „белязано ухо“. Това е един прекрасен символ на Христос, съвършения Служител, който толкова ни е възлюбил, че е предпочел да отиде на кръста, вместо да бъде освободен. Заради това, което Спасителят е направил за нас, ние трябва с готовност да желаем да бъдем Негови доброволни роби, както пише епископ Моул:

Отведи ме до вратата, Господарю мой,
продупчи отново покорното на Теб ухо.
Твоите окови свобода са –
нека с Теб остана
в труд, търпение, покорство.¹⁹

21:7–11 Когато става въпрос за **робиня**, тя не може да бъде освободена на седмата година, ако господарят ѝ е взел за жена или наложница и е готов да изпълнява отговорностите си спрямо нея. Но ако не иска да изпълнява задълженията си към нея, тя трябва да бъде **откупена**,

но не и продадена на езичници. Ако господарят я иска за жена на **сина си**, той трябва да се отнася с нея както с всяка друга снаха. Ако господарят си вземе **още една жена**, той продължава да е отговорен да осигури на робинята всички брачни права. Последното вероятно не означава нищо повече от условия на живот. В противен случай тя трябва да бъде освободена **даром**, без заплащане на откуп. Фактът, че Бог дава закони относно робството, не означава, че го одобрява. Той само защитава гражданските права на поробените.

2. Закони относно престъпления срещу личността (21:12–36)

21:12–14 Ст. 12 постановява общото правило, че за убийство на човек се полага смъртна присъда. Изключение се допуска в случай на непредумишлено убийство; ако смъртта е причинена неволно, убиецът може да **прибегне** при Божия олтар, а по-късно и в специално определените за целта прибежищни градове. Но в случаите на предумишлено убийство и Божият **олтар** не осигурява безопасност за виновния.

21:15–17 Родителите са специално защитени, като удрянето на **баща или майка** е престъпление, наказуемо със смърт. Отвличането на хора, както и злословенето по адрес на родителите също се наказват със смърт.

21:18, 19 Ако някой нарани друго лице в караница, той е отговорен да **плати** загубеното му работно време и медицинските разходи.

21:20, 21 Господарят може да наказва робите си, но няма право да ги убива. Ако слугата умре незабавно, след като е бил ударен или бит, господарят му е виновен; но ако преживее **един или два дни**, господарят не подлежи на наказание, защото

то очевидно не е възнамерявал да убие роба си, за когото е платил с пари.

21:22 Ако бременна жена бъде ударена при сбиване на двама мъже и в резултат от това **пометне**, но не последва **друга** сериозна **повреда**, тогава съпругът ѝ трябва да определи глоба и случаят да бъде разгледан от **съдиите**.

21:23–25 Общото правило по отношение на уврежданията на личността е **живот за живот, око за око, зъб за зъб** и т. н. *Наказанието трябва да съответства на престъплението*, като се избягват както прекомерната снизходителност, така и крайната строгост. На практика всички престъпления, с изключение на убийството, могат да бъдат уредени със заплащането на глоба или обезщетение (вж. Чис. 35:31).

21:26–36 Ако **някой** повреди **око** или **зъба** на свой роб, робът трябва да бъде освободен. **Ако вол** неочаквано убие човек, той трябва да се **убие с камъни** и **месото му да не се яде**. Ако обаче **стопанинът му** е знаел, че волът е опасен, и е бил предупреден за възможността да нападне човек, тогава той също следва да бъде умъртвен. Предвидена е обаче и възможността собственикът да плати **откуп за живота си**. Откупът е същият и при смъртта на **син** или **дъщеря**. За смъртта на **роб** при подобен случай размерът на откупа е **тридесет сребърни сикъла**, а **волът** трябва да се **убие с камъни**. Забележете, че Юда предава Исус за същата цена, която се изисква за роб, убит от вол, като по този начин Го оценява на стойността на мъртъв роб. **Ако някой** остави непокрита **яма**, той е отговорен за всяка загуба в резултат от падането на животни в нея. **Ако волът на някого** убие **вола** на друг, стойността на двете животни трябва да се раздели по равно между двамата. Ако собственикът на виновното животно е знаел за опасния му нрав, тогава той трябва да плати за

убитото животно, но може да задържи месото му.

3. Закони относно кражба и щети на собствеността (22:1–6)

Крадецът трябва да заплати пълно обезщетение за онова, което е откраднал, като размерът му зависи от естеството на кражбата. Ако **крадецът** бъде убит докато **разбива** през нощта, **убиецът** му не подлежи на отговорност; той не е можел да знае дали целта е била кражба или убийство. Но ако крадецът бъде убит през деня, **убиецът** му е виновен. Ако крадецът в ст. 1 не може да заплати обезщетение, тогава той трябва да бъде продаден за роб. Ако откраднатото животно бъде намерено живо, крадецът трябва да **плати двойно**. Когато стопанин остави **добитъка** си да пасе в нивата на съседа му, той трябва да обезщети собственика на нивата със същото количество, което е било увредено, от **най-доброто от нивата си** и **най-доброто от лозето си**. Всеки, който безотговорно предизвика пожар и унищожи посеви, трябва да заплати обезщетение на собствениците им.

4. Закони относно измама и нечестно поведение (22:7–15)

22:7–13 Ст. 7–9 разглеждат въпроса за кражбата на **пари** или **вещи**, поверени за съхранение от един човек на друг. Онзи, който ги е откраднал, трябва да **плати двойно**. Ако крадецът не може да бъде открит, човекът, на когото парите са били поверени за съхранение, трябва да се яви пред **съдиите**, за да се установи дали самият той не е виновен. В случай на злоупотреба с доверие, съдиите трябва да решат дали виновен е обвиняемият, или обвинителят, и след това изискват **двойно** заплащане на щетата. Когато **животно**, поверено за пазене, **умре** или **се нарани**, или **бъде откарано**, ако онзи,

на когото е било предадено, се закълне **пред ГОСПОДА**, че не е било по силите му да предотврати станалото, не е необходимо обезщетение. Но ако животното е било **откраднато от него** или поради негова небрежност, той трябва да плати обезщетение. Не се изисква обезщетение за разкъсано животно, когато трупът му бъде предоставен като свидетелство.

22:14, 15 Ако дадено назаем животно бъде наранено или убито, този, който го е взел, трябва да плати за него. Ако обаче стопанинът на животното е присъствал на инцидента и следователно е можел да го предпази, не се изисква обезщетение. Заплащане не се изисква и в случай, че животното е било **наето с пари**, тъй като рискът за загубата му е бил включен в цената.

5. *Закони относно прелъстяване* (22:16, 17)

Ако някой прелъсти негодна девица да съгреша с него, той е длъжен да се ожени за нея и да заплати изискващата се сума за **вено**. Ако обаче **баща ѝ** откаже да даде дъщеря си, мъжът пак трябва да плати **вено** на бащата, тъй като шансовете момичето някога да се омъжи са силно намалели.

6. *Закони относно граждански и религиозни задължения* (22:18–23:19)

22:18–20 За още три престъпления освен убийството се налага смъртно наказание – това са магьосничество или врачуване, сексуално сношение с **животно** и идолопоклонство.

22:21–24 Евреите трябва да бъдат състрадателни спрямо чужденците в земите си, защото самите те също са били **чужденци** в чужда **земя**. Изисква се хуманно отношение и спрямо вдовиците и сирачетата. Сам Господ поема грижата да гарантира изпълнението на тази заповед.

На хората се възлага налагането на наказания за всички останали нарушения, но в този случай Бог ще наказва пряко. Неговото отношение към беззащитните не се е променило и днес. Той все още се грижи за **вдовиците** и **сирачетата**, а ние като вярващи трябва да правим същото.

22:25–27 Не се разрешава да се налага лихва на заем, предоставен на израилтянин, въпреки че за езически длъжник може (Втор. 23:20). Взета в **залог дреха** трябва да бъде върната преди падането на нощта, тъй като наметалото се използва за завивка.

22:28–31 Забранено е да се **хули** Бога или да се проклинат началниците **на народа** (ср. Деян. 23:5). Господ трябва да получи онова, което Му се дължи – и от реклтата, и от животните, и от **синовете**. **Първородните** животни трябва да бъдат принесени в жертва на осмия ден. Забранява се да се яде **месо, разкъсано от зверове**. В този случай кръвта на животното не е била източена незабавно, а яденето на кръв е нарушение на Божия закон (Лев. 17). Освен това е имало опасност от заразяване с различни болести, пренасяни от животни (както например бяс), от които Бог е искал да предпази народа Си.

23:1–12 По отношение на съдебните дела е забранено да се **разнасят лъжливи слухове**, да се заговорничи с **неправедния**, за да се защити виновния, да се следва **множеството** за зло, както и да се **показва пристрастие към сиромаша**. Не бива да се проявява лошо отношение към животно, което принадлежи на враг. Ако се е изгубило, трябва да бъде върнато на собственика му; ако е паднало под тежък товар, трябва да му се помогне да стане. Трябва да се постъпва справедливо със **сиромаша** и да не се осъждат **невинният** и **праведният** посредством нечестни съдебни трикове. Забранено е да се приема подкуп, както и да се **угне-**

тяват чужденците. Седмата година е събота, по време на която **земята** трябва да бъде оставена **необработена**. На **сиромасите** е разрешено да се хранят от **самораслото** през тази година. **Седмият ден** също трябва да осигури почивка за господаря, слугите и животните. Забележете, че старозаветният Бог е милостив и справедлив, противно на нападките, отправените срещу Него от невярващи съвременни критици.

23:13–17 На евреите се забранява да споменават **други богове** (идоли), освен може би с цел осъждането им, както са правели пророците. Тук се постановява спазването на три големи празника на Йахве: (1) **Празникът на безквасните хлябове**. Този празник се е провеждал в началото на годината, непосредствено след Пасхата. Той говори за това, колко важно е да очистим живота си от злоба и злина. (2) **Празникът на жетвата**, наричан още Петдесетница или Празник на седмиците. Той е свързан с идването на Светия Дух в деня на Петдесетница и основаването на Църквата. (3) **Празникът на беритбата**, наречен също Празник на колибите. Той символизира мирния живот на Израил в неговата земя по време на Хилядолетното царство. Всички възрастни от мъжки пол са *длъжни* да присъстват на тези празници; за останалите е *доброволно*. В Новия Завет обаче виждаме не само Йосиф, но и Мария и момчето Исус да отиват в Ерусалим всяка година за Пасхата.

23:18, 19 **Квасният хляб** (квасът е символ на греха) не бива да се принася заедно с **кръвта на Божията жертва**, т. е. Пасхата. **Тлъстината** на жертвата принадлежи на Господа, защото е най-добрата част от нея; тя не бива да се оставя **до сутринта**, а вероятно трябва да бъде изгорена. Най-доброто от **първите плодове** трябва да бъде донесено **в дома на ГОСПОДА**. Животно не бива да се вари в **млякото на майка** си. Това вероятно е

било насочено срещу ритуалите за плодородие, практикувани от идолопоклонническите народи. Стриктните евреи днес не готвят месо и млечни продукти в един и същ съд, както и не ядат месо със сметанови сосове и др.²⁰

7. *Закони относно завладяването на земите (23:20–33)*

Тук Бог обещава да изпрати **Ангел** (Самият Господ) **пред** израилтяните, който да ги **заведе** в Обещаната земя и да **изтреб**и езическите ѝ обитатели. Ако евреите се въздържат от идолопоклонство и се покоряват на Господа, Той ще извърши велики дела за тях. Хенри пише следното във връзка с предупреждението срещу непокорството:

Много добре ще направим, ако внимаваме да не предизвикваме своя Защитник и Благодетел, защото, ако Неговата защита се отдръпне от нас и потоците на Неговата благодост секнат, ние сме изгубени.²¹

Техните предели ще се простират от **Червено море до Филистимското море** (Средиземно море) и от **пустинята** (Негев южно от Ханаан) **до реката** (Ефрат).

Забележете заповедта да се **изгонят** жителите на земята. Забранени са всякакви преговори, идолопоклонство или смесване с тези племена. Бог вече е обещал да унищожи покварените ханаанци, но Израил трябва да съдейства. Това постановява един важен духовен принцип: Бог ще ни даде победа над нашите врагове (света, плътта и дявола), но Той очаква от нас да се борим в добрата борба на вярата.

Ст. 33 намира своя паралел във 2 Кор. 6:14–18. Отделянето от света винаги е било Божията воля за Неговия народ. Неизпълнението на тази заповед от страна на Израил е довело до неговото паде-

ние. Все още е вярно, че „лошите другари покриват добрите нрави“.

8. Утвърждаването на Завета (24:1–8)

24:1, 2 Мойсей се намира на планината Синай, когато Бог му предава законите и наредбите, описани в Изх. 20–23. Преди Мойсей да слезе от върха, Бог му казва да се върне заедно с **Аарон** и двамата му сина, **Надав** и **Авиуд**, както и със **седемдесет от старейшините**. Но само **Мойсей** може да се **приблужи при ГОСПОДА**, а другите трябва да останат на разстояние. Под управлението на закона между грешника и Бога трябва да се поддържа разстояние. Под благодатта имаме „дръзновение да влезем в светилището чрез кръвта на Исус“ (Евр. 10:19). Законът казва: „Те да не се приближават.“ Благодатта казва: „Нека пристъпваме“ (Евр. 10:22).

24:3–8 След това **Мойсей** отива при народа и му представя закона. Хората незабавно се съгласяват да го спазват, без да осъзнават своето безсилие за това. За да утвърди този условен завет между Бога и Израил, **Мойсей** най-напред **издига олтар с дванадесет стълба** (за дванадесетте племена на Израил). После той **взима кръв** от жертвите и с **половината** от нея **поръсва олтара** (който изобразява Божия дял в завета), а с другата половина – **народа** (което изобразява тяхната решимост да изпълнят своя дял от съгласението).

9. Разкриването на Божията слава (24:9–18)

24:9–11 След това **Мойсей** и останалите се **изкачват** на планината Синай, според дадените им в ст. 1 и 2 нареждания. Там те **виждат Бога** в Неговата слава. Обикновено, ако човек види Бога, това е достатъчно, за да го убие, но тук не става така. Бог не ги унищожава: „**Те видяха Бога и ядеха, и пиха.**“ С други думи, те

виждат Бога и остават живи, за да ядат примирителната жертва.

В Библията съществува привиден парадокс по въпроса за виждането на Бога. От една страна има текстове, според които е невъзможно да се види Бог (Изх. 33:20; Йн. 1:18; 1 Йн. 4:12). От друга страна има пасажи, които говорят за хора, които виждат Бога, като Бит. 32:30; Изх. 24:10; 33:23. Обяснението е, че Бог в Своята неприкрита слава е по-яждащ огън, унищожаващ всеки, който би погледнал към Него. Но Той въпреки това може да се открива във вид на човек, ангел или облак на славата (Втор. 5:24), които човек може да види и да остане жив.

24:12–18 Тук очевидно се описва друго изкачване на Синайската планина. Този път придружител на **Мойсей** за част от пътя е **Исус** Навиев. **Мойсей** определя **Аарон** и **Ор** да служат като съдии на народа, докато той отсъства. В продължение на **шест дни** **Мойсей** чака на планината, докато **облакът** на славата **покрива** върха ѝ. После, по покана на Бога, той се изкачва на върха и влиза в **облака**, където трябва да остане следващите четиридесет дни и четиридесет нощи. Четиридесет е числото на проверката или изпитанието. Тук проверката е по-скоро за народа отколкото за **Мойсей**. Те не устояват на изпитанието и падат в грях. Така чрез закона **Бог** разкрива какво има в човешкото сърце.

Наредбите, които **Мойсей** получава по това време, са описани до 31:18.

X. Скинията и свещенството (гл. 25–40)

Следващите седем глави се занимават с инструкциите за изграждането на скинията, уреждането на свещенството и свързаните с това закони. Цели петдесет глави от Библията са посветени на скинията, което показва нейното значение в Божиите очи.

Скинията представлява съоръжение, подобно на шатра, което е било предвидено за обиталище на Бога сред Неговия народ. Всяка част от скинията ни предава духовни уроци, свързани с личността и делото на Христос и пътя за достъп до Бога. Свещенството напомня на хората, че грехът ги е поставил на разстояние от Бога, и че те могат да се приближат до Него само чрез тези представители, които Той е определил и направил годни за тази служба.

A. Инструкции за изграждането на скинията (гл. 25–27)

1. Събирането на материали (25:1–9)

На Мойсей е заповядано да вземе от народа **принос** от материали, които ще бъдат необходими за издигането на **светилище** (скинията). Ценните метали, фините тъкани, кожите, **маслото**, **ароматите** и скъпоценните **камъни** несъмнено са били заплатата, която израилтяните са получили от египтяните, напусвайки Египет. Те са работили, и то робски, за тези неща. Сега те ги предоставят в жертва. Бог настоява **скинията** да бъде направена точно според предоставения от Него образец. Ако този принцип важи за една материална постройка, колко по-важно е Христовите събрания (Неговият народ) да бъдат изградени според разкрития в Новия Завет боговдъхновен образец!

2. Ковчегът на Завета (25:10–16)

Ковчегът е дървен сандък, обкован с **чисто злато отвън и отвътре**. От всяка страна има **златни халки**, през които се провират **прътове**, с помощта на които ковчегът ще бъде пренасян. В ковчеза трябва да се постави **свидетелството** – това са двете плочи на Закона (ст. 16), а по-късно Аароновият жезъл и стомна с манна (Евр. 9:4).

3. Умилостивилицето (25:17–22)

Капакът на ковчеза е наречен **умилостивилице**. Той представлява масивна златна платформа, върху която са поставени две приличащи на ангели фигури. Тези **херувими**²² трябва да са с **лица едно срещу друго, крилете** им да са разперени отгоре и да покриват умилостивилицето. Бог ще се явява в облака на славата **отгоре на умилостивилицето измежду двата херувима**. Херувимите се споменават поне в тринадесет книги в Библията. Те се свързват главно със светостта и праведността на Йахве и често се споменават във връзка с Божия престол. Описани са в Езекиил, гл. 1 и 10.

4. Масата за присъствените хлябове (25:23–30)

Масата за присъствените хлябове е дървена маса, обкована с **чисто злато**. Тя има **златен венец** в горната си част и златен **перваз** или рамка, широк **една длан**, с втори **златен венец**. Както и ковчегът, **масата** се пренася с **прътове**, поставени в **халки**, на **четирите ѝ ъгъла**, **при четирите ѝ крака**. Върху масата се поставят дванадесет хляба (ст. 30) за дванадесетте племена на Израил. Освен това има и различни **блюда, тамяници, поливалници и тасове**.

5. Златният светилник и принадлежностите му (25:31–40)

25:31–39 Светилникът е изработен от масивно **злато**. Той има седем **клона**, върху всеки от които е поставена малка лампа с фитил за масло. За използването на светилника трябва да се изработят и **щипци и пепелници**, с които да се събира пепелта на изгорелите фитили (ст. 38, 39).

25:40 Основното и най-важно изискване при изработката на всички тези предмети е стриктно да се следва **образецът**, който Бог е дал **на планината**. Тук няма място за човешки импровизации. Така е

и с всички духовни неща – ние трябва да следваме божествените наредби и да не се отклоняваме от **образеца**, който Господ в Своята мъдрост ни е дал.

Цялото обзавеждане на скинията говори за Христос: ковчегът символизира Неговата божественост (злато) и човешка природа (дърво). Умилюствилището изобразява Христос като умилюствление (Римл. 3:25) за нас. Масата с присъствениците хлябове представя Христос като хляба на живота. Светилникът Го показва като светлината на света. Бронзовият олтар (гл. 27) символизира Христос като всеизгаряне, изцяло погълнато за Бога. Кадилният олтар или златният олтар (гл. 30) илюстрират благоуханието на Христос пред Бога. Умивалникът разкрива, че Христос очисти народа Си с водно умиване чрез Словото (ср. Тит 3:5; Ин. 13:10; Еф. 5:26).

6. Самата скиния (гл. 26)

26:1–6 Гл. 26 описва самата скиния. Размерите ѝ са около 14 м дължина, 4,5 м ширина и 4,5 м височина. Двете ѝ страни и гърбът ѝ са изградени от изправени дъски, поставени върху подложки и свързани една с друга. На входа има стълбове.

Първият покрив, който тук е наречен **скинията**, е изработен от **препреден висон от синьо, мораво и червено, с изкусно извезани херувими**. Той се състои от два комплекта от по **пет завеси, съединени една с друга**. Двата комплекта са свързани с помощта на **златни куки**, които, както изглежда, са минавали през **петдесет сини петлици**. Целият покрив е с размери 13 на 18 м. Той образува тавана на шатрата и покрива стените до височина около половин метър над земята.

26:7–13 Вторият покрив над скинията трябва да бъде изработен от **завеси от козина**. Един комплект от **пет** такива **завеси** трябва да се съедини с друг

комплект от **шест завеси** с помощта на **бронзови куки**, минаващи през **петдесет петлици**. Целият покрив, с размери 14 на 20 м покрива всички страни на скинията с изключение на предната ѝ част. Част от завесата остава да **виси над задната страна на скинията**.

26:14 Третото покривало е изработено от **овнешки кожи**, а четвъртото – от **язовски кожи** (превеждано също и като тюленови, китови и делфинови кожи).²³ Размерите не са посочени; вероятно са същите като на покрива от завеси от козина.

26:15–30 Изправените **дъски**, които образуват трите страни на скинията, са описани в ст. 15–25. Всяка **дъска** има размери 4,4 на 0,7 м. Изработена е от **акациево дърво**, покрито със **злато**, и в долната си част има **два шипа**, които се поставят в **подложки**. От всяка **страна** на скинията има **двадесет дъски**, а на гърба – **шест**. За всеки от **ъглите на задната страна** са изработени по **две специални дъски**. Дъските са скрепени с помощта на дървени **греди**, покрити със **злато**, които преминават през **златни халки по дъските**. **Средната греда** е дълга и преминава по цялата дължина на скинията, като свързва дъските. Възможно е две по-къси греди с различна дължина да са били свързани, за да образуват една греда за горната част на стената, и други две – за долната. Някои смятат, че дъските са представлявали дървени рамки от преплетени клони.

26:31–37 Самата скиния е разделена на две помещения – отпред е **Свящото място**, с размери 9 на 4,5 м, а зад него е **Пресвящото място** (Светая Светих), което е с дължина, равна на ширината му – 4,5 м. Тези две помещения са разделени със **завеса, изкусно изработена от препреден висон** и с избродирани по нея **херувими**. **Завесата** е окачена на **четири стълба**. **Ковчегът и умилюствилището** трябва да се поставят в **Прес-**

вялото място, а масата с присъствените хлябове и златният светилник – в Свящото място. Там е поставен още само кадилният олтар (гл. 30), който се намира пред завесата. **Светилникът** трябва да бъде поставен **към южната страна на скинията**, а масата – **към северната**. Вратата на скинията представлява **завеса**, подобна на завесата между Свящото и Пресвящото място, но окачена на **пет стълба от акациево дърво**, покрити със **злато** и поставени върху **бронзови подложки**.

7. Бронзовият олтар за всеизгаряния (27:1–8)

Олтарът за всеизгаряния, познат още като бронзовият олтар, е изработен **от акациево дърво** и обкован с **бронз**. Основата му е квадрат със страна 2,2 м, а височината му е 1,3 м. От четирите му ъгли стърчат **рогове**. Олтарът се пренася с помощта на **прътове**, прикрепени към долната страна.

8. Дворът, стълбовете и завесата (27:9–19)

Около скинията е оградена обширна площ, известна като **дворът**. Тя е оградена със **завеси от препреден висон**, опънати между **бронзови стълбове**. Оградата е с размери 45 м дължина, 22 м ширина и 2,2 м височина. **Входът** е разположен на източната страна и е широк 9 м. Той има **везана завеса от висон**, подобна на завесите на скинията. Ако не е предписано друго, **всичките принадлежности на скинията** трябва да бъдат **бронзови**.

9. Маслото за светилника (27:20, 21)

Маслото за светилника трябва да бъде **чисто маслинено масло първоток**, символ на Светия Дух. То трябва да **гори постоянно** – всеки ден, **от вечер до сутрин**. Изразът „**шатъра за срещане**“

тук се използва за скинията, която ще бъде Божие обиталище, но в 33:7 е използван за временната шатра, издигната от Мойсей.

Б. Свещенството (гл. 28, 29)

1. Облеклото на свещениците (гл. 28)

28:1, 2 Гл. 28 разглежда облеклото на първосвещеника и **синовете му**. Всички тези **одежди**, цветовете им, скъпоценностите и т. н., говорят за разнообразните слави на Христос, нашия велик Първосвещеник. Свещеническото семейство е семейството на **Аарон**.

28:3–29 Първосвещеникът има комплекта **одежди**: (1) облекло за слава и великолепия, богато оцветено и сложно избродирано; (2) едноцветни бели ленени дрехи. Тук са описани първите (ст. 2–4). **Ефодът** (ст. 6, 7) е подобен на престилка и е съставен от две части, свързани на раменете и отворени от двете страни. **Препаската** представлява колан, който преминава около кръста точно над ръба на ефода. В **златните гнезда** (ст. 13) се влагат скъпоценни камъни. На всяко рамо се поставя **ониксов** камък, върху който са издълбани **шест от имената** на племената на **Израил** (ст. 9–12). Отпред върху ефода се поставя **нагръдник** с **дванадесет** скъпоценни **камъка**, всеки от които носи името на едно от племената. Нагръдникът се прикрепя към ефода с помощта на **златни халки** и **верижки** (ст. 13–28). По този начин първосвещеникът носи пред Бога имената на племената на Израил на **раменете** си (мястото на силата, ст. 12) и на **сърцето си** (мястото на любовта, ст. 29).

28:30 Нагръдникът е наречен **съдийският нагръдник** (ст. 15, 29, 30), вероятно защото в него са се намирали **Урим и Тумим**, които са били използвани за определяне на Божията присъда (Чис. 27:21).

Изразът „Урим и Тумим“ означава *светлини и съвършенства*. Ние не знаем какво точно са представлявали те, но знаем (както беше обяснено по-горе), че са били свързани с нагръдника и са били използвани за водителство от Господа (1 Царе 28:6).

28:31–35 Мантията на ефода е синя дреха, носена под ефода и дълга до под коленете. По полите ѝ са прикрепени малки звънци и нарове, символизиращи свидетелство и плодове. Звънтенето на звънците трябва да се чува, когато Аарон влиза и излиза от святото място.

28:36–38 На тюрбана, или митрата, първосвещеникът носи златна плочича, на която са гравирани думите „Свят на ГОСПОДА“, и която трябва винаги да бъде на челото му. Тя е предназначена да отнема беззаконията на светите неща, едно напомняне, че дори и нашите най-свети дела са омърсени с грях. Както е казал архиепископ Бевъридж, „Мога да се моля само в грях ... Покаянието ми се нуждае от покаяние и сълзите ми трябва да бъдат измити в кръвта на моя Изкупител.“²⁴

28:39–43 Пъстротъканият хитон е дреха от висон, която първосвещеникът носи под синята мантия. Той има и везан пояс. Синовете на Аарон носят и чисто бели хитони, пояси и тюрбани, за слава и великолепие (ст. 40). За долно облекло имат ленени гащи. Те са облечени от главата до глезените, но краката им са боси. Това се дължи на факта, че те стоят на свята земя, когато служат на Господа (3:5). „Да ги посветиш“ (ст. 41) означава буквално „да им напълниш ръката“ (т. е. с приноси).

2. Посвещаването на свещениците (гл. 29)

29:1–9 Бог определя Аарон и синовете му за първите свещеници. Оттогава нататък единственият начин човек да стане свещеник е да бъде роден в племето

и семейството на свещениците. В Църквата единственият начин човек да стане свещеник е чрез *новото раждане* (Откр. 1:5, 6). Поставянето на свещеници от хора е чисто човешка измислица.

Ритуалът, описан тук, е изпълнен в Левит 8 гл. Освещаването на свещениците донякъде напомня очистването на прокажените (Лев. 14). И в двата случая е необходимо самият човек да бъде поръсен с кръв от жертвата, което говори за нуждата от изкупление, преди грешният човек да може да се доближи до Бога.

Материалите за приносите са описани в ст. 1–3, а по-късно са дадени подробни инструкции за тяхната употреба. Първата стъпка в освещаването на свещениците е измиването на Аарон и синовете му с вода при вратата на шатъра (ст. 4). След това Аарон трябва да бъде облечен с одеждите, описани в предходната глава (ст. 5, 6). После той трябва да бъде помазан с масло (ст. 7). Тогава синовете му трябва да бъдат облечени в техните свещенически хитони (ст. 8, 9).

29:10–21 Следват три жертвоприношения: на юнец в жертва за грях (ст. 10–14), на овен за всеизгаряне (ст. 15–18) и на друг овен за посвещение (ст. 19–21). Полагането на ръцете на главата на жертвата изразява отъждествяване с нея и показва, че животното ще умре на мястото на онзи, който го принася в жертва (ст. 10). Кръвта, разбира се, е символ на кръвта на Христос, пролята за прощаване на греховете. Тлъстината се е считала за най-отбраната част от животното и следователно трябва да бъде предадена на Господа (ст. 13). Първият овен трябва да бъде изцяло изгорен на олтара (ст. 15–18). Това говори за пълното посвещение на Христос на Бога и за пълното Му принасяне в жертва на Него. От кръвта на втория овен (овена на посвещението) трябва да се сложи на края на дясното ухо на Аарон и на синовете му, на палеца на дясната им ръка и на

палеца на десния им крак (ст. 20), и да се поръсят **одеждите** им (ст. 21). Това изразява необходимостта от очистване от греха във всяка област на човешкия живот: ухото – за покорство на Божието Слово, ръката – за дела и служба, краката – за поведението. Може би изглежда странно, че красивите **одежди** на свещениците е трябвало да бъдат поръсени с кръв; кръвта на изкуплението може да не е привлекателна в очите на хората, но тя е абсолютно необходима в Божиите очи.

29:22–34 След това Господ заповядва на Мойсей да сложи в **ръцете** на свещениците материалите, необходими за приносите, и така да ги упълномощи да принасят жертвите (ст. 22–28). Първият принос (ст. 22–25) трябва да бъде подвижен **пред ГОСПОДА**, а след това изгорен на **олтара над всеизгарянето**. **Гърдите на овена** трябва да се движат **пред ГОСПОДА**, вероятно хоризонтално, а **плешката или бедрото** трябва да се издигат пред Него, несъмнено вертикално. Тези две части се дават на свещениците за храна (ст. 26–28). Движените гърди са символ на Божията любов към нас, а издиганата плешка говори за Неговата сила, с която Той се грижи за нас. **Одеждите** на Аарон трябва да останат на **синовете му след него**, тъй като свещенството се предава от баща на син (ст. 29, 30). Храната на свещениците и начинът, по който се приготвя, са описани в ст. 31–34.

29:35–46 Церемонията по освещаването продължава **седем дни**, като жертвите се повтарят **всеки ден**, а **олтарът** се очиства с кръв и се помазва с масло (ст. 35–37). Оттогава нататък свещениците трябва да **принасят на олтара** за всеизгаряне **всеки ден по две еднодошни агнета** – **едното агне сутрин, а другото – привечер** (ст. 38–42). Тогава Бог обещава да **се среща** с израилтяните

при шатъра, да обитава между тях и да бъде **техният Бог** (ст. 43–46).

В. Други инструкции по отношение на скинията (гл. 30, 31)

1. Олтарът за кадене на тамян (30:1–10)

Олтарът за кадене на тамян е **от дърво, обкован със злато**, и се намира в святото място. Основата му е квадрат със страна 45 см, а височината му е 90 см. Той е известен и като златният олтар. На него и сутрин, и вечер се изгаря тамян, което символизира застъпничеството на Христос за нас. Въпреки че този олтар се намира в Святото място, той е дотолкова тясно свързан със Пресвятото място, че авторът на Евреи може би има пред вид него под „златната кадилница“ зад втората завеса (Евр. 9:3, 4).²⁵ Олтарът се пренася с помощта на **прътове**, помествани в **халкички**, разположени под **венеца**.

2. Приносът за откуп (30:11–16)

Бог заповядва всеки мъж израилтянин **от двадесет години нагоре** да плати **половин сикъл откуп за душата си**. Този налог, който е еднакъв за **богатия** и за **бедния**, се събира при всяко **преброяване** и се използва за **службата на шатъра за срещане**. Той гарантира и защита срещу язви (ст. 12). При първото преброяване среброто е било използвано за изработката на сребърните подложки, върху които стоят дръските на скинията. Среброто говори за изкуплението, което е основата на нашата вяра. Изкуплението е необходимо за всички и е достъпно за всички при еднакви условия.

3. Умивалникът (30:17–21)

Бронзовият умивалник се намира между входа на **шатъра за срещане и олтара**. Това е голям съд, където свещениците могат да **измиват ръцете си и**

краката си. Той е изработен от бронзовите огледала, дарени от жените (38:8). Размерите му не са посочени. Всеки свещеник, който докосне свети неща, преди да се измие, е осъден на смърт. Това е сериозно напомняне, че ние трябва да бъдем духовно и морално чисти, преди да започнем каквато и да било служба за Господа (вж. Евр. 10:22).

4. Маслото за помазване (30:22–33)

За помазването на **шатъра за срещане**, неговото обзавеждане и самите свещеници трябва да се използва **масло за свято помазване**. То не бива да се използва за никаква друга цел. Маслото в Писанието често е *символ на Светия Дух*. Помазването на свещениците е знак за необходимостта от упълномощаване от Духа за всяка духовна служба.

5. Тамянът (30:34–38)

Тамянът е благоуханна смес, приготвена от разнообразни аромати, която се изгаря на златния олтар сутрин и вечер. Също като маслото, тамянът не бива да се имитира или да се използва за нещо друго.

6. Изкусните занаятчии (31:1–11)

Бог определя изкусните занаятчии **Весе-леил**²⁶ и **Елиав** да изработят скинията и цялото ѝ обзавеждане. Те надзирават и други работници в изпълнението на святата задача (ст. 6б). Многократното повторение на „Аз“ в този пасаж показва, че заедно със заповедта Бог дава и способностите за нейното изпълнение. Той избира Своите работници, надарява ги със способности и таланти и им възлага изпълнението на работа за Неговата слава (ст. 6). Работата е изцяло на Господа, но Той я осъществява посредством Своите човешки инструменти, а след това богато възнагражда служителите Си.

7. Знакът на съботата (31:12–18)

31:12–17 Пазенето на **съботата** трябва да бъде **знак между** Бога и Израил. На **седмия ден** не трябва да се **върши** никаква **работа**, дори и по изграждането на скинията. Неподчинението се наказва със смърт.

31:18 Тук Господ дава на **Мойсей две каменни плочи**, върху които е написан Божият Закон – Десетте заповеди (ср. Втор. 10:4).

СКИНИЯТА: БОЖИЯТ ПРЕОБРАЗ НА ХРИСТОС

В основата си скинията говори за Христос, Словото, което стана плът и „разпъна шатра“ между нас (Йоан 1:14, гр.).²⁷

Тя може да бъде разглеждана и като илюстрация на Божия път за спасение и по-нататъшния живот и служение на вярващия.

Но макар че изобразява пътя на спасението, скинията е дадена на хора, които вече са в заветни отношения с Бога. Скинията по-скоро дава средствата за очистване от външното, ритуално осквернение, за да може човек да се приближи до Бога в поклонение, а не осигурява път за спасение.

Скинията и службите, свързани с нея, са копие на небесните неща (Евр. 8:5; 9:23, 24). Това не означава, че в небесата има някакво тяхно структурно или архитектурно подобие, а че скинията илюстрира духовните реалности в небесата. Обърнете внимание на следните връзки:

Земно светилище (Евр. 9:1–5)	Небесно свети-лице (Евр. 8:2; 9:11–15)
Пресвятото място (Евр. 9:3б)	Пресвятото място, Божието присъствие (Евр. 10:19)

Завесата (Евр. 9:3а)	Завесата, тялото на Христос (Евр. 10:20)
Кръвта на животни (Евр. 9:13)	Кръвта на Христос (Евр. 9:14)
Олтарът (Евр. 7:13; Изх. 27:1–8)	Христос, нашият олтар (Евр. 13:10)
Първосвещеникът (Евр. 5:1–14)	Христос, нашият Велик Първосвещеник (Евр. 4:14, 15; 5:5–10; 7:20–28; 8:1; 10:21)
Жертвите (Евр. 10:1–4, 11)	Христос, нашата жертва (Евр. 9:23–28; 10:12)
Ковчегът (Евр. 9:4)	Престолът на благодатта (Евр. 4:16)
Кадилният олтар (златната кадилница) (Евр. 9:4)	Златният олтар за тамян в небето (Откр. 8:3)

Ленените завеси, образуващи външния двор (45 на 22 м)

Завесите са изработени от фино изтъкан бял ленен плат (*висон*), символизиращ съвършената праведност на Бога. Те са високи 2,2 м и образуват параван, над който човек не може да погледне. Това подсказва невъзможността на човека да достигне Божия стандарт на праведност (Римл. 3:23) и неспособността на грешника да вижда и разбира Божиите неща (1 Кор. 2:14). Завесите са окачени на 56 стълба, поставени върху бронзови подложки, и имат сребърни куки и връзки.

Портата

За да влезе в двора, човек трябва да премине през вратата или портата. Има само един вход, също както Христос е единственият път към Бога (Йоан 14:16; Деян. 4:12). Портата е широка 9 м, което символизира, че Христос е достъпен за цялото човечество (Йоан 6:37; Евр. 7:25).

Завесите, използвани за портата, са изработени от бял ленен плат, извезан със синьо, мораво и червено. Тези цветове са символ на Христос, както е представен в четирите евангелия:

Мораво	Матей	Царят (Мат. 2:2)
Червено	Марк	Смиреният Служител, страдащ за греховете, които са сравнени с червено в Исаия 1:18
Бяло	Лука	Съвършеният Човек
Синьо	Йоан	Небесният (Йоан 3:13)

Бронзовият олтар за всеизгаряния (квадратна основа 2,2 м, височина 1,3 м)

Първият предмет във вътрешния двор е олтарът. Това е мястото на жертвата. То сочи към Христос на Голгота (Евр. 9:14, 22). Оттук грешникът трябва да започне своя път към Бога. Олтарът е изработен от бронз и акация, негниещото дърво на пустинята. Бронзът е символ на осъждането, а дървото говори за безгрешната, непоковарена човешка същност на Христос. Онзи, който не знаеше грях, понесе Божията присъда за нашите грехове (2 Кор. 5:21).

Олтарът е кух, по средата с решетка, на която се поставя животното. На всеки от четирите му ъгъла има четири рога, покрити с бронз (Изх. 27:2). Изглежда жертвата е била връзвана за роговете (Пс. 118:276). Не възетата и дори не гвоздеите са държали Спасителя на кръста, а Неговата вечна любов към нас.

Когато някой израилтянин доведе животно за всеизгаряне, той поставя ръката си върху главата на жертвата, като по този начин се отъждествява с нея и изразява, че животното ще умре вместо него.

Това е заместителна жертва. Животното се заколва и кръвта му се излива, сочейки към кръвта на Христос, без която няма прощение за греховете (Евр. 9:22).

Всичко, с изключение на кожата, се изгаря върху олтара. В тази подробност, както често става и другаде, символът се разминава с действителността, защото Христос е бил *напълно* отдаден на волята на Своя Отец на Голгота.

Това е жертва на сладко благоухание, което сочи към пълното одобрение на делото на Христос от Бога. Тя осигурява умилоствие за онзи, който я принася.

Умивалникът

Умивалникът е изработен от бронзовите огледала на жените (Изм. 38:8). Дж. Х. Браун отбелязва: „Те предават на Бога нещата, които са използвали за собствено удовлетворение, неща, които до известна степен за служили за задоволяване на плътта.“ Поклонението трябва да бъде предшествано от съд над себе си (1 Кор. 11:31).

Умивалникът е предназначен за свещениците. Той говори за необходимостта от очистване за служение на Бога (Ис. 52:11). Свещениците най-напред са били изкъпвани при началото на тяхната служба (Лев. 8:6). След това от тях се е изисквало редовно да измиват ръцете и краката си. Едно пълно изкъпване – много периодични измивания. Днес всички варянци са свещеници (1 Петр. 2:5, 9). Ние се нуждаем от окъпването на новороденото само веднъж (Йоан 3:5; 13:10; Тит 3:5), но имаме нужда постоянно да измиваме ръцете си (за служба на Бога) и краката си (за благочестив живот) (Йоан 13:10). Това става с водата на Словото (Пс. 119:9–11; Йоан 15:3; Еф. 5:26).

Възможно е умивалникът да е имал горен съд за измиване на ръцете и долен – за краката. Библията не описва точната форма и размери на умивалника.

Самата скиния (14 на 4,5 м)

Самата постройка е проста отвън, но красива отвътре. Всичко вътре е покрито със злато или е изкусно избродирано. Това сочи към Христос, който е обитавал между нас (Йоан 1:14). Външно Той не е имал хубост, заради която да Го пожелаем (Ис. 53:26), но отвътре е бил удивително красив.

Отвътре навън скинията има четири покрития:

Фин избродиратан висон	Праведността и красотата на Христос
Козина от козли	Умилоствието на Христос, който стана изкупителна жертва за нас (ср. Лев. 16)
Овнешки кожи, боядисани в червено	Посвещението на Христос (ср. овена на посвещението, Изм. 29:19–22)
Язовски кожи	Прежеждано също като китови, делфинови и тюленови кожи. Те предпазват скинията от външните стихии, сочейки към Христос, който предпазва Своя народ от външното зло.

Дъските

Някои предполагат, че това са били по-скоро дървени рамки с решетка, а не плътни дъски. И в двата случая те са символ на варявците, свързани в Божие обиталище в Духа (Еф. 2:22). Те са изработени от акациево дърво, обковано със злато, и изразяват нашата човешка същност и положението ни в Христос. Бог ни вижда в Него. Дъските са високи 4,5 м и са свързани с пет хоризонтални греди, обковани със злато (Изм. 26:26–28). Средната греда преминава през всички дъски, тя вероятно е символ на Светия Дух. Всяка дъска стои на мястото си с

помощта на шипове в две сребърни подложки. Среброто говори за изкупление (ср. Изх. 30:15, където сребърният сикъл е откуп). Основата на вярващия е изкупителното дело на Христос (1 Петр. 1:18, 19).

Святото място

Завесата, водеща към Святото място, символизира Христос като пътя за общуване с Бога (Еф. 2:18; 3:12). В Святото място няма стол, тъй като работата на свещениците никога не е завършена. За разлика от нея, делото на Христос е завършено веднъж завинаги (Евр. 10:12).

Масата с присъствените хлябове (дължина 90 см, ширина 45 см, височина 67 см; разположена откъм северната страна)

Масата е изработена от акациево дърво, обковано със злато, и символизира човешката и божествената същност на нашия Господ. Върху нея са поставен дванадесет безквасни пити, символизиращи начина, по който Божият народ стои пред Бога чрез Христос. Около хлябовете има два златни венеца, също както и ние сме пазени в безопасност от възцарения, прославен Христос.

Светилникът (тегло 34 кг, без посочени размери; разположен откъм южната страна)

Светилникът е изкован от злато. Той има основа, от която излиза стебло, което се разклонява на седем клона. На върха на всеки клон има лампа, която гори с масло. Светилникът е единственият източник на светлина в скинията. Той вероятно е символ на Светия Дух в Неговото служение на прослава на Христос (Йоан 16:14) или на Христос, който е светилото в небесата (Откр. 21:23) и изворът на духовната светлина (Йоан 8:12). Чистото злато е символ на божествеността.

Светилата горят от вечер до сутрин (Изх. 27:21; 1 Царе 3:3).

Кадилният олтар за тамян (45 на 45 см, височина 90 см; в центъра пред завесата)

Той е изработен от акациево дърво и злато, които символизират човешката и божествената същност на Христос. Олтарът изобразява прославения Христос, който се застъпва за Своя народ (Евр. 7:24–26; Откр. 8:3, 4). Тамянът говори за благоуханието на Неговата личност и дело. Огньят трябва да бъде взет от олтара за всеизгаряне – благоуханието на Христос, който Сам се принася на Бога в жертва без петно и недостатък.

Тамянът е приготвен от стакти, оникс, халван и ливан, които се смесват, за да създадат едно общо благоухание – сладкият аромат на Христос (Еф. 5:2).

Пресвятото място

Завесата, закриваща Пресвятото място, е символ на плътта на Христос (Евр. 10:19–22), разкъсана при смъртта Му на Голгота (Лука 23:45). Докато само свещениците могат да влизат в Святото място, а само първосвещеникът може да влиза в Пресвятото място, и то само един ден в годината, сега вярващите имат достъп до Божие присъствие винаги и по всяко време (Евр. 10:19–22).

Ковчегът (дължина 90 см, ширина и височина 60 см)

Той представлява сандък от акациево дърво, покрит със злато. Свързва се с Божия престол. Съдържанието му може да се тълкува по два начина: единият – свързан с човека, и до известна степен отрицателен, а другият – свързан с Христос и изцяло положителен:

Първо, в ковчегата има три спомена за бунт (манната, Изх. 16:2, 3; законът, Изх. 32:19; жезълът на Аарон, Чис. 17:1–13), които може би илюстрират

Христос, който понася проклятието на нашата бунт.

От друга страна, може манната да изобразява *Христос* като Божия хляб; законът – Божията святост, която Господ Исус възвеличава и прославя; а жезълът на Аарон – Христос в Неговото възкресение, избрания от Бога свещеник.

Умилостивилището

Умилостивилището е капакът на ковчега. Върху него са поставени два херувима, изковани от злато – пазители на Божия престол и защитници на Неговата праведност. Те гледат надолу към кръвта, която се поръсва пред ковчега и върху умилостивилището. Кръвта на Христос удовлетворява Божията праведност и покрива всички наши престъпления. Така престолът на съда става престол на милостта. Христос е нашето Умилостивилище (същата дума като *умилостивение*, 1 Йн. 2:2). Бог приема грешника в Христос.

Облакът на Славата

Когато скинията е завършена, Господ се появява над умилостивилището в облак на славата, известен и като *Шекина*; от еврейската дума за „обитавам“. Това е бил видимият символ на Неговата слава.

Г. Залитане в идолопоклонство (гл. 32, 33)

1. Златното теле (32:1–10)

Нетърпелив от закъснението на Мойсей да се завърне при него, **народът** иска от **Аарон** да му **направи** идол. Той меко се съгласява и от **златните обичи** изработва **изляно теле** – нещо, което е изрично забранено (Изх. 20:4). Тогава хората се впускат в гуляй, като се покланят на идола, ядат, пият и се държат неморално.

Те претендират, че се покланят **на ГОСПОДА** (ст. 5), но посредством телето. Бог е благословил Своя народ със слава, когато е напуснал Египет (12:35, 36), но благословието се превръща в проклятие заради грешните сърца на хората. Бог уведомява **Мойсей** за това, което става в подножието на планината (ст. 7, 8), и заплашва да унищожи **този народ** (ст. 9, 10).

2. Застъпническата молитва и гневът на Мойсей (32:11–35)

32:11–13 В своя отговор **Мойсей** се проявява като един от великите застъпници в Библията. Обърнете внимание на сериозните аргументи, които той използва: това е Божият **народ** (ст. 11, 12). Бог се е грижил за този народ, за да го освободи от **Египет** (ст. 11). **Египтяните** ще злорадстват, ако Бог направи на Своя народ онова, което те не са могли да му сторят (ст. 12). Бог трябва да остане верен на заветите, които е сключил с патриарсите (ст. 13).

32:14 „И ГОСПОД се разкая за злото ...“ Думата *зло* в този контекст означава наказание. В отговор на застъпничеството на Мойсей Господ се отказва от наказанието, което иначе би нанесъл на **народа Си**.

32:15–20 Мойсей слиза от планината с **две плочи на свидетелството**, среща **Иисус** Навиев по пътя и отива при народа тъкмо в разгара на разюзданото идолопоклоническо пиришество. В израз на праведен **гняв** той строшава плочите на закона като свидетелство за онова, което народът вече е сторил. После **стрива златното теле на прах, разпръсва го по водата и кара народа да я изпие** (ст. 20) – вероятно като предупреждение, че греховете ни се връщат върху нас като горчива отрова.

32:21–24 Когато **Мойсей** пита Аарон с **какво** народът е заслужил такова отношение от негова страна, Аарон дава обяс-

нение на случилото се, от което излиза, че златното теле е **излязло от огъня** по твърде мистериозен начин (ст. 24). Само заради застъпничеството на Мойсей Господ не убива Аарон (Втор. 9:19, 20).

32:25–29 Част от **народа** продължава да се весели **разюздано**. Когато Мойсей потърсва лоялни последователи на ГОСПОДА, племето на Леви се отзовава и се заема да избие с **меч** излезлите „извън контрол“. Не са пощадени дори близки роднини (ст. 25–29). Тук нарушаването на закона донася смърт на **около три хиляди души**. На Петдесетница евангелието на благодатта донася спасение на три хиляди души. Героичната лоялност на левитите може би е причината, поради която те са избрани за свещеническо племе (вж. ст. 29).

32:30–35 Мойсей се връща на планината да се срещне с ГОСПОДА, надявайки се да извърши **умилостивение за греха** на народа (ст. 30–32). Отговорът на Господа е двустранен: първо, Той ще накаже хората, които са направили телето (Той прави това като изпраща язва – ст. 35); второ, ще изпрати **Ангела** Си да върви **пред** Мойсей, когато той води **народа** към Обещаната земя. Характерът на Мойсей блести ярко в ст. 32 – той е готов да умре за народа си. „**Мен заличи от книгата Си**“ е фигуративен израз, който означава „вземи живота ми.“²⁸ Бога пощадява Мойсей, но не пощадява Своя възлюбен Син. Колко много напомня тази случка за нашия Господ, който умря – Праведният за несправедните!

3. Покаянието на народа (33:1–6)

Господ отказва да придружава грешните израилтяни по пътя им към Ханаан, **да не би да е принуден да ги унищожи по пътя**. Вместо това Той ще изпрати ангел като Свой представител. **Когато народът чува това лошо известие, горчиво заплаква** и никой **не си слага** вече **украшенията** – същите украшения като

онези, които са използвали за направата на златното теле. От **планината Хорив** нататък никой вече не си слага украшения.

4. Шатърът за срещане на Мойсей (33:7–11)

Шатрата, спомената в ст. 7, *не е* скинията, която все още не е издигната, а временна шатра, разпъната от **Мойсей** и наречена тук „**шатър за срещане**“. Всеки, който жее да потърси Господа, може да отиде там, **вън от стана**. Самият стан вече е бил осквернен от греха на народа и затова шатърът е разпънат извън него. Когато **Мойсей влиза** в шатъра, **облачният стълб слиза**, което показва Божието присъствие. Ст. 11 не може да означава, че Мойсей вижда Бога в Неговата истинска същност. Но той е имал пряко, **лице в лице**, безпрепятствено общение с Бога. Струва си да отбележим, че Исус Навиев, тогава **младеж, не се отдалечава от шатъра**. Може би това е тайната на по-нататъшния му духовен успех.

5. Молитвата на Мойсей (33:12–23)

33:12–17 Мойсей моли Бога за Неговото присъствие, за да заведе Неговия **народ** в Ханаан. Тогава Господ милостиво отговаря, че Неговото **присъствие** ще остане с тях. Мойсей настоява, че нищо по-малко от това няма да е достатъчно. Също като Ной, и Мойсей е **намерил благоволение** пред Господа и молбата му е удовлетворена. „Безопасността не се състои в отсъствието на опасност, а в присъствието на Бога.“

33:18–23 После Мойсей моли да види Божията **слава**. Бог му отговаря, като обещава да разкрие Себе Си като Бог на благодатта и състраданието (вж. Изх. 34:6, 7). Мойсей не може да види Божието **лице** и да **остане жив**, но Бог му позволява да **застане** на една **канара**, докато славата Му мине край него, а после да Го зърне **изотзад**. Това, разбира се, са

образни изрази, тъй като Бог няма тяло (Йн. 4:24). Както казва Хайуъл Джоунс, „Мойсей ще види само вечерното сияние, което обаче е сигурен признак за пълния блясък на деня.“²⁹

Никой не може да види Божието лице и да остане жив (ст. 20). Това означава, че никой не може да гледа неприкритата Божия слава; Той обитават „в непристъпна светлина, която никой човек не е виждал, нито може да види“ (1 Тим. 6:16). В този смисъл, никой никога не е виждал Бога (1 Йн. 4:12). Как тогава да обясним случаите в Библията, в които хора виждат Бога и не умират? Такива са например Агар (Бит. 16:13); Яков (Бит. 32:30); Мойсей, Аарон, Надав, Авиуд и седемдесет от старейшините на Израил (Изх. 24:9–11); Гедеон (Съд. 6:22, 23); Маной и жена му (Съд. 13:22); Исая (Ис. 6:1); Езекиил (Езек. 1:26, ср. 10:20); Йоан (Откр. 1:17).

Отговорът е, че тези хора са видели Бога, представен от Господ Иисус Христос. Понякога Той се явява като ГОСПОДНИЯ ангел (коментар по тази доктрина потърсете в Съдии 6), друг път като Човек, а веднъж и като Глас (Изх. 24:9–11; ср. Втор. 4:12). Единородният Син, който е в лоното на Отца, напълно е изявил Бога (Йоан 1:18). Христос е сиянието на Божията слава и отпечатъка на Неговата Личност (Евр. 1:3). Ето защо Той може да каже: „който е виждал Мен, е виждал Отца“ (Йоан 14:9).

Д. Подновяването на Завета (34:1–35:3)

34:1–9 Господ отново призовава **Мойсей** да се изкачи сам на **Синайската планина**, този път с **две каменни плочи**, които сам трябва да приготви. Там Господ се разкрива като **Бог състрадателен и милостив, дълготърпелив и многомилостив, и истинен** (ст. 6, 7).

В ст. 7 са използвани три различни думи за вършене на неправда. **Беззако-**

нието е свързано с изкривяване на Божията пътища. **Престъпление** означава бунт срещу Бога. **Грях** е буквално „нарушение“ и се свързва с неизпълнение на поставената от Бога цел. Всички тези думи изразяват идеята за незаслужаване на Божията слава (Римл. 3:23). Израилтяните би трябвало да умрат за това, че са нарушили Божия закон, но Бог в Своята милост ги пощадва. Мойсей се **покланя** пред Господа и Го моли за Неговото присъствие и **благоволение** въпреки недостойнството на Неговия народ (ст. 8, 9).

34:10–17 Тогава Бог подновява **завета**, обещавайки да извърши **чудеса** за Израил, като **изгони** жителите на Ханаан. Той предупреждава евреите да не се смесват с езичниците и да не възприемат техните идолопоклоннически практики. Ашерите са били неприлични скулптури или фалически идоли, символи на плодородието. Тъй като Бог е направил **завет** със Своя народ, те не бива да сключват **договор с жителите на земята**. Невъзможно е човек да служи едновременно на Бога и на идолите (вж. 1 Кор. 10:21).

34:18–27 Бог повтаря наредбите за **празника на безквасните хлябове** (ст. 18); **посвещението на първородните** (ст. 19, 20); **съботата** (ст. 21); **празника на седмиците** и **празника на беритбата** (ст. 22). **Всички от мъжки пол** трябва да се **явяват пред ГОСПОДА** за трите ежегодни празника, споменати в 23:14–17 (ст. 23, 24). Забележете, че в ст. 24 Бог обещава да контролира волята на ханаанците, така че да не се опитват да заграбят притежанията на израилтяните, когато всички мъже **три пъти в годината** отиват в Ерусалим. След като повтаря и други правила (ст. 25, 26), ГОСПОД заповядва на Мойсей да напише думите, които Той току що е изговорил в ст. 11–26 (ст. 27). После Господ Сам написва **десетте заповеди** на каменните **плочи** (ст. 28; ср. ст. 1 и Втор. 10:1–4).

34:28–35 След като прекарва **четири-десет дни и четиридесет нощи** на планината, Мойсей **слиза долу с двете плочи в ръка** (ст. 28, 29а). Той не знае, че **лицето му** блести заради това, че е бил в Божието присъствие (ст. 29б, 30). Народът се страхува да се доближи до него. След като предава Господните заповеди на Израил, Мойсей **слага покривало на лицето си** (ст. 31–33). Във 2 Кор. 3:13 Павел обяснява, че Мойсей е покривал лицето си, за да не гледа народът избледняващата слава на закона – на диспенсацията на закона.

35:1–3 Тогава **Мойсей събира цялото общество** и повтаря пред него закона за **съботата**.

Е. Изработката на обзавеждането на скинията (35:4–38:31)

1. Даровете на хората и надарените хора (35:4–36:7)

35:4–20 **Мойсей** дава нареждания да се съберат доброволен **принос за ГОСПОДА**, състоящ се от материали за изграждането на скинията (ст. 4–9). Той призовава и надарени майстори да изработят различните части (ст. 10–19). Бог е имал две сгради за поклонение – скинията и храма. Средствата за изграждането и на двете са събрани предварително. Бог подбужда сърцата на хората да дарят всичко, което ще бъде необходимо (ст. 5, 21, 22, 26, 29). Нашето даване и служене също така трябва бъде доброволно и с готовност.

35:21–36:1 Мнозина от народа се отзовават щедро, като донасят съкровищата, които са взели от Египет (ст. 21–29). Онези, които са дали злато за телето, са го изгубили напълно. Онези, които са инвестирали в скинията, имат радостта да виждат богатството си, употребено за славата на Йахве.

Мойсей публично посочва **Веселеил** и

Елиав като определени от Бога да работят всякаква **художествена работа**. Те имат способността да обучават и други (35:30–36:1).

36:2–7 Изкусните работници се заемат със задачата по изработването на **светилицето**, но хората продължават **всяка сутрин** да носят толкова много материал, че се налага Мойсей да ги спре.

От ст. 8 на 36 гл. до края на 39 гл. намираме подробно описание на устройството и обзавеждането на скинията. Повторението на толкова много подробности ни напомня, че Бог никога не се отегчава от нещата, които Му говорят за Неговия възлюбен Син.

2. Завесите за покрив на скинията (36:8–19)

Вътрешните **завеси**, направени от **препreden висон**, са наречени „**скинията**“ (ст. 8). Следват завесите от **козина**, наречени „**покрив**“ (ст. 14). Завесите от **овнешки кожи** и **язовски** (или може би тюленови или китови) **кожи** са наречени „**покривало**“ (ст. 19).

3. Дъските за трите страни на скинията (36:20–30)

Тези **дъски** са изработени от **акациево дърво**, единственият вид дърво, използван в скинията. Акациите виреят в сухи райони, много са красиви на вид и дървесината им е практически негниеща. Също като тях Господ Иисус израства от суха земя (Ис. 53:2), Той е нравствено прекрасен и е Вечният.

4. Гредите за сглобяване на дъските (36:31–34)

Четири от **гредите** се виждат, а една от тях е невидима, защото преминава през средата на **дъските**. Невидимата дъска е подходяща илюстрация за Светия Дух, който сплотява вярващите в „свят храм на Господа“ (Еф. 2:21, 22). Другите четири греди може да сочат към живота, лю-

бовта, положението и изповедта, които са общи за всички Божии хора.

5. Завесата, преграждаща пътя към Пресвятото място (36:35, 36)

Завесата изобразява плътта на Господ Иисус (Евр. 10:20), разкъсана на Голгота, за да отвори за нас пътя за достъп до Бога. Херувимите, изобразени на завесата, са пазители на праведния престол на Бога.

6. Завесата за входа на Свящото място (36:37, 38)

Тази **завеса** е изработена от същия материал като портата на двора и описаната по-горе завеса. Тя е символ на Христос като пътя към Бога.

7. Ковчегът на Завета (37:1–5)

Ковчегът е сандък **от акациево дърво, обкован с чисто злато**. Той напомня за човешката същност и божествеността на нашия Господ. В него се намират плочите на Закона, златна стомна с манна и жезълът на Аарон, който разцъфва. Отнесени към Христос, тези неща говорят за Него като за Онзи, който казва: „Твоят закон е във вътрешностите ми“ (Пс. 40:86), Божият хляб, който е слязъл от небето (Йоан 6:33), и избраният от Бога Първосвещеник, възкресен от мъртвите (Евр. 7:24–26). По отношение на народа на Израил, те са спомени за падението и бунта.

8. Умилостивилището (37:6–9)

Умилостивилището е Божият престол, мястото, където Той обитава на земята. Когато златните **херувими** гледат надолу към него, те не виждат Закона (който Израил е нарушил), нито стомната с манна или Аароновия жезъл, които също са свързани с бунта на Израил. Вместо тях те виждат поръсената кръв, благодарение на която Бог може да бъде милостив

към бунтовните грешници. Умилостивилището символизира Христос като Онзи, „когого Бог е поставил за престол на милостта“ (Римл. 3:25, букв.).³⁰ Умилостивилището е капак на ковчега.

9. Масата с присъствените хлябове (37:10–16)

Върху **масата** с присъствените хлябове има дванадесет пити, „символизиращи мястото на Израил пред Бога в приемливостта на Христос, който като истинския Аарон дори сега се застъпва за тях пред Бога.“³¹ Дванадесетте пити могат да се свържат и с Божията грижа за всяко от дванадесетте племена.

10. Златният светилник и принадлежностите му (37:17–24)

Някои приемат **светилника от чисто злато** за символ на Христос, истинската светлина на света (Йоан 8:12). Други предпочитат да виждат в него символ на Светия Дух, чиято мисия е да прославя Христос, тъй като той осветява всичко, което говори за Христос в свящото място. Трети пък го приемат като илюстрация на единството на Христос с явяващите. **Стъблото** по средата на светилника е уникално, защото другите **шест клона** излизат от него, по **три клона** от всяка страна; но всички са изковани заедно от един къс злато.

11. Кадилният олтар (37:25–28)

Кадилният олтар говори за Христос като постоянно сладко благоухание пред Бога. Той изразява и настоящото служение на Господ Иисус, който се застъпва за нас в небесата.

12. Масло за помазване и тамянът (37:29)

Маслото символизира Светия Дух, а **тамянът** напомня за вечното благоухание на съвършенствата на нашия Господ, които носят наслада на Неговия Отец.

13. Олтарът за всеизгаряния (38:1–7)

Олтарът за всеизгаряния изобразява кръста, където Господ Исус изцяло е принесъл Себе Си в жертва на Бога. Не е възможно да се достигне до Бога без Неговата саможертвена смърт.

14. Умивалникът (38:8)

Умивалникът е символ на настоящото служение на Христос, който очиства Своя народ, като го измива във водата на Словото (Еф. 5:26). Свещениците трябва да измиват ръцете и краката си преди да започнат каквато и да е служба. Така и нашите действия и пътища трябва да бъдат чисти, преди да можем ефективно да служим на Господа. Умивалникът е изработен от бронзовите огледала на жените, които искали да послужат на Бога. Прославата на плътта дава път на служението на Бога.

15. Дворът, стълбовете и завесата (38:9–31)

38:9–20 Външният двор около скинията е ограден от бели **завеси** от **препреден висон**, петдесет и шест **стълба** с **бронзови подложки** и **сребърни куки** и извезана **завеса** за портата. Белият висон е символ на праведността, която препречва на невярващия грешник достъпа до Бога, но също и отделя и пази вярващите вътре в Неговото присъствие. Единственият вход към двора е портата, изработена от **препреден висон** и извезана със **синьо**, **мораво** и **червено**. Тя е символ на Христос („Аз съм вратата“, Йоан 10:9) като единствения път към Бога. Финият висон говори за Неговата неопетнена чистота, синьото – за Неговия небесен произход, моравото – за царската Му слава, а червеното – за страданията Му за греха.

38:21–23 Имената на изкусните работници са повторени. Когато Бог постави задача, Той издига и хора, които да я

изпълнят. За скинията Той призовава и снабдява с необходимото **Веселеил** и **Елиав**. За изграждането на храма Той използва Хирам да достави материалите. За изграждането на църквата Бог използва Своите избрани работници Петър и Павел.

38:24–31 Материалите, използвани за изграждането на скинията, са внимателно изчислени. Тяхната стойност днес би надхвърлила милиони долари. Ние също можем да посветим своите притежания на делото на Господа – „Вземи среброто и златото ми; и стотинка няма аз да задържа.“⁴³²

Ж. Изработката на облеклото на свещениците (гл. 39)

39:1–7 Тук виждаме подготовката на **одеждите** на свещениците. От самото начало прави впечатление повторението на четирите цвята. Някои ги приемат за илюстрация на разнообразните слави на Христос, разкрити в четирите Евангелия: **мораво** – Матей – Царят; **червено** – Марк – страдащият Слуга; **бяло** – Лука – безгрешният Човек; **синьо** – Йоан – Божият Син, който е слязъл от небето. **Златните нишки** в ефода говорят за божествеността на Христос (ст. 3). На всяка презрамка на **ефода** има по един **ониксов** камък, върху който са издълбани имената на шест от израилевите племена.

39:8–21 На **нагръдника** са закрепени **дванадесет** скъпоценни **камъка**, по един за всяко от **дванадесетте** племена (ст. 10–14). Така е и с нашия Велик Първосвещеник. Проповедникът на евангелието Питър Пел красиво изразява тази илюстрация: „Силата на раменете Му и любовта на сърцето Му носят имената на Божия народ в присъствието на Бога.“

39:22–26 **Мантията на ефода** е **синя** дреха, която се носи под ефода. По **полите** ѝ са закачени **звънци от чисто злато** и **нарове от синьо, мораво и червено**.

Тези предмети говорят за духовните плодове и свидетелството, които са характерни за нашия Велик Първосвещеник, и които трябва да изработваме и у себе си.

39:27–29 Ленените **хитони** са първите дрехи, които свещениците обличат (Лев. 8:7). Едва след тях идват одеждите на славата. Бог най-напред облича каещия се грешник със Своята собствена праведност (2 Кор. 5:21). Когато Господ Исус се завърне, Той ще облече Своя народ с одежди на слава (Фил. 3:20, 21). Праведността трябва да предхожда прославата.

39:30, 31 Върху златната **плочица** на тюрбана на първосвещеника **като печат** са издълбани думите „Свят на ГОСПОДА“, за да може първосвещеникът да отнема беззаконието на светите неща (Изм. 28:38). Всичко, което правим, е омърсено с грях, но нашият Велик Първосвещеник очистиwa нашето поклонение и служение от всеки недостатък, преди да достигнат Отца.

39:32–43 Когато народът завършва работата и донася частите на скиинята на Мойсей, той ги оглежда и установява, че цялата работа е изпълнена точно **както ГОСПОД е заповядал**. И **Мойсей благославя народа**.

3. Издигането на скиинята (гл. 40)

40:1–8 Бог заповядва скиинята да бъде **издигната в първия ден** на годината (ст. 1, 2); т. е. около една година след Изхода и около осем месеца и половина след пристигането на Израил в подножието на Синай. Той посочва и къде точно да се постави всяка част от обзавеждането на скиинята (вж. фиг. 4 към Изх. 26).

40:9–17 В ст. 9–15 са повторени ин-

струкциите за **помазване на скиинята** и обзавеждането ѝ, както и на първосвещеника и **синовете му**. Това е изпълнено на първия ден от първия месец, близо една година, след като израилтяните са напуснали Египет (ст. 16, 17).

40:18–33 И **Мойсей издига скиинята** ... Този пасаж ни разказва как великият законодател изпълнява всички подробни наредби, **както ГОСПОД е заповядал на Мойсей**, за всяка част от самата постройка, както и за всеки елемент от принадлежностите ѝ.

Последно от всичко **Мойсей издига двора около скиинята**. Тук е върховният момент на успешното завършване на една изключително важна задача: „**Така Мойсей завърши делото.**“

40:34–38 **Облакът** на славата слиза и изпълва скиинята, така че **Мойсей** не може да влезе. Този облак предстои да придружава народа в неговите пътувания. Израилтяните трябва да тръгват на път само когато облакът се **вдигне**. Когато той спре, те също трябва да спрат (ст. 34–38). Като член на племето на Леви **Мойсей** очевидно е можел да изпълнява свещенически функции, докато **Аарон** и синовете му бъдат упълномощени за тази отговорност (Лев. 8).

И така, книгата Изход е историята на Божия народ през годината между неговото освобождение от Египет и издигането на скиинята при Синайската планина. Книгата е изпълнена с прекрасни илюстрации на Христос и Неговите нравствени съвършенства. Наша отговорност е да се покланяме на този славен Христос и да живеем в светлината на Неговата святост.

Крайни бележки

- ¹ (2:9, 10) Еврейската дума *маша*, „извличам“, вероятно представлява двуезична игра на думи. Евреите са използвали каламбури дори в сериозни ситуации, като даването на имена на деца. (Вж. за пример имената на синовете на Яков в Битие 29, 30.)
- ² (2:9, 10) С. Н. Mackintosh, *Genesis to Deuteronomy*, p. 144.
- ³ (3:1–4) Съвсем подходящо шотландските заветни християни възприели за своя емблема горящата къпина, като отдолу поставили латинското мото: „*Nec consummaretur*“ („Не изгаря“).
- ⁴ (3:6) R. Alan Cole, *Exodus: An Introduction and Commentary*, p. 66.
- ⁵ (3:7–12) J. Oswald Sanders, *On to Maturity*, p. 56.
- ⁶ (3:13, 14) Някои Библии, като Превода на Мофат (Moffatt Version), преведат името с „Вечният“ (ср. също и френската версия Louis Segond's: „l'eternel“).
- ⁷ (8:20–24) Септуагинта, която е създадена в Египет и следователно е възможно да отразява местните познания и еврейската традиция, превежда мухите като *конска муха* (*киномуйа*), хапеща болезнено. Вж. Cole, *Exodus*, стр. 93, 94 за повече подробности.
- ⁸ (10:29) Matthew Henry, „Exodus,“ in *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, 1:314.
- ⁹ (12:11–20) Cole, *Exodus*, p. 108.
- ¹⁰ (13:17–20) C. F. Pfeiffer, *Baker's Bible Atlas*, pp. 73, 74.
- ¹¹ (13:21, 22) Henry, „Exodus,“ I:328.
- ¹² (14:15–18) Henry, „Exodus,“ I:332.
- ¹³ (15:1–21) Dr. H. C. Woodring, unpublished notes, Emmaus Bible School.
- ¹⁴ (15:1–21) Henry, „Exodus,“ I:335, 336.
- ¹⁵ (19:1–9) D. L. Moody, *Notes From My Bible*, pp. 33, 34.
- ¹⁶ (Екскурс) *The New Scofield Study Bible, New King James Version*, p. 4.
- ¹⁷ (Екскурс) Старото обвинение, че диспенсационалистите вярват в „седем различни начина за спасение“, е напълно невярно.
- ¹⁸ (Екскурс) Някои приемат едното постановление.
- ¹⁹ (21:1–6) Това е вторият куплет на песента „Моят Славен Победител, Божественият Принц“, от епископ Хендли К. Г. Моул, „*Hymns of Truth and Praise*“, #535.
- ²⁰ (23:18, 19) Ортодоксалните евреи използват съвсем отделни комплекти съдове за месни продукти и за млечни продукти. За да попречат на евреите да консумират млечни и месни продукти заедно, някои закусвални в Израил принуждават посетителите да чакат за тях на две отделни опашки. В един ерусалимски ресторант, който редакторът на този коментар посети, тези опашки бяха дори на различни етажи!
- ²¹ (23:20–23) Henry, „Exodus,“ I:376.
- ²² (25:17–32) Възможно е думата *херув* да произлиза от семитски корен, означаващ „благославям“, „хваля“, или „обожавам“, но по-често се приема, че идва от еврейската дума *карав* – „приближавам“. В този смисъл херувимите са „засеняващи“ или такива, които се приближават като защитници.
- ²³ (26:14) Причината за многобройните преводи е, че всъщност не знаем точно какво животно обозначава еврейската дума.
- ²⁴ (28:36–38) Archbishop Beveridge, further documentation unavailable.
- ²⁵ (30:1–10) Гръцката дума *тумиате-рион* буквално означава „място (или нещо) за тамян“. Следователно тя може да се отнася както за кадилния олтар, така и за кадилницата, която се

внся зад завесата в Деня на Изкуплението и се пълни с тамян от олтара.
²⁶ (31:1–11) Струва си да отбележим, че националната академия за изкуства в съвременен Израил носи името на Веселеил.
²⁷ (Екскурс) Символиката на скинията се поддържа широко сред евангелските вярващи, макар че очевидно няма единодушие по всички детайли. Някои християни приемат само онези символи, които са изрично споменати в Новия Завет, предимно в Евреи. В коментара към Битие 42 гл. разглеждаме въпроса за символиката.
²⁸ (32:30–35) Някои вярват, че също както Павел петнадесет века по-късно, Мойсей е бил готов сам да бъде

отлъчен и изгубен, ако това би спасило неговите сънародници.
²⁹ (33:18-23) Hywel R. Jones, further documentation unavailable.
³⁰ (37:6–9) Същата гръцка дума, *хиластерион*, означава както *умилостивение (удовлетворение чрез жертва)*, така и *място на умилостивение* (т. е. умилостивилице – престол на милост).
³¹ (37:10-16) G. Morrish, *New and Concise Bible Dictionary*, p. 754.
³² (38:24–31) Далеч по-лесно е да *изнеем* строфата от великия духовен химн на Франсис Ридли Хавергал „Вземи живота ми и го владей“, отколкото да *я приложим на практика!*

Библиография

- Borland, James A. „Exodus.“ In *Liberty Bible Commentary*. Lynchburg, VA: The Old-Time Gospel Hour, 1982.
- Cole, R. Alan. *Exodus: An Introduction and Commentary*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1973.
- Dennett, Edward. *Typical Teachings of Exodus*. Reprint. Denver: Wilson Foundation, n.d.
- Henry, Matthew. „Exodus.“ In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 1. *Genesis to Deuteronomy*. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.
- Keil, C. F. and Delitzsch, F. „Exodus.“ In *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vols. 1, 2. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.
- Lange, John Peter. „Exodus.“ In *Commentary on the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal and Homiletical*. Vol. 2. Reprint (24 vols. in 12). Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1980.
- Pell, Peter, Jr. *The Tabernacle* (Correspondence Course). Oak Park, IL: Emmaus Bible School, 1957.
- Ridout, Samuel. *Lectures on the Tabernacle*. New York: Loizeaux Brothers, Inc., 1973.
- Rosen, Moishe and Ceil. *Christ in the Passover*. Chicago: Moody Press, n.d.
- Sanders, J. Oswald. *On to Maturity*. Chicago: Moody Press, 1962.

ЛЕВИТ

„Няма друга книга в целия вдъхновен Свитък, даден ни от Светия Дух, която да съдържа повече думи, директно изречени от Бога, от Левит. Тук Бог е прекият говорител на почти всяка страница. Благодарните Му думи са записани точно така, както са били произнесени. Този факт не може да не ни подтикне да я изучаваме с изключителен интерес и внимание.“

Андрю Бонар

Въведение

I. Уникално място в канона

Дж. Н. Дарби е предупредил за опустошителните резултати, които настъпват, ако християните започнат да се отегчават от светостта. Светостта е основната тема на Левит, а със сигурност тази книга е една от най-трудните за четене за мнозина християни. Разбира се, ако нейните постановления се приемат просто като подробности на древните еврейски жертвени ритуали и закони, целящи святост в ежедневието и отделяне от езичниците, благословенията от четенето ѝ ще бъдат ограничени. Но щом осъзнаем, че всяка подробност на жертвите илюстрира съвършенството на личността и делото на Христос, ще имаме много поводи за размисъл. Още по-големи благословения ще дойдат, когато започнем да разглеждаме връзките на книгата Левит с нейното новозаветно съответствие – Посланието към евреите.

II. Авторство

Двадесет от двадесет и седемте глави на Левит и около тридесет и пет други пасажа започват с думите: „И ГОСПОД говори на Мойсей и каза...“ или с друг подобен, равнозначен израз. До сравнително късни времена повечето от хората, изповядващи юдаизма или християнството, са приемали тези думи като неподлежащ

на съмнение факт. Сам нашият Господ се позовава на Левит 13:49 (изцеленият прокажен да се покаже на свещеника и да принесе принос) като на „това, което е заповядал Мойсей“ (Марк 1:44). Днес обаче в много кръгове е модерно да се отрича или най-малкото да се подлага на съмнение авторството на Мойсей, и то не само на Левит, а и на цялото Петокнижие.

Тъй като ние вярваме, че традиционното гледище е не само достоверно, но и много важно, разгледахме въпроса по-подробно в нашето Въведение към Петокнижието, което препоръчваме да прочетете внимателно.

III. Датиране

Като приемаме Мойсеевото авторство на Левит и вътрешните доказателства в Петокнижието, ние предполагаме, че съдържанието на книгата е било предадено на Мойсей по време на петдесетдневния период след издигането на скинията (Изх. 40:17) и преди израилтяните да тръгнат от Синай (Чис. 10:11). Точната година на написването не е известна, но се приема, че е някъде между 1450 и 1410 г. пр. Хр.

IV. Исторически фон и теми

Един лесен начин да запомним съдържанието на Левит е да свържем името на книгата с думата „левити“ или „свещеници“ и да разберем, че книгата представлява наръчник за свещениците. Изход

приключва с издигането на скинията в пустинята. Сега свещениците и левитите имат нужда от инструкции за принасянето на жертвите, свързани с нея, както и за някои други ритуали (например очистването на „прокажените“ къщи).

В Изход виждаме как Бог освобождава Израил от Египет и го отделя за Свое собствено притежание. В Левит четем как евреите трябва да се отделят от греха и нечистотата, за да могат да пристъпят към Бога в светилището. Светостта се

превърща в ръководен принцип за живот в стана. Както в Стария, така и в Новия Завет Бог изисква от Своите хора да бъдат свети, защото Той е свят. Това поставя сериозен проблем, тъй като човекът е невят както по природа, така и в своето поведение. Решението е в умиловивението чрез кръв (Лев. 17:11). Жертвите на животни в Стария Завет сочат към уникалната, еднократна жертва на Божието Агне, разкрита в Новия Завет, особено в Посланието към евреите.

Схема на изложението

- I. Видове жертви (1:1–6:7)
 - A. Приносът за всеизгаряне (гл. 1)
 - B. Хлебният принос (гл. 2)
 - B. Примирителната жертва (гл. 3)
 - Г. Жертвата за грях (4:1–5:13)
 - Д. Жертвата за вина (5:14–6:7)
- II. Закони за приносите (6:8–7:38)
- III. Освещаването на свещениците (гл. 8–10)
 - A. Посвещаването на свещениците от Мойсей (гл. 8)
 - B. Жертвите, принесени от Аарон (гл. 9)
 - B. Светотатството на Надав и Авиуд (гл. 10)
- IV. Чистото и нечистото (гл. 11–15)
 - A. Чисти и нечисти храни (гл. 11)
 - B. Очистване след раждане (гл. 12)
 - B. Диагностициране на проказа (гл. 13)
 - Г. Очистване от проказа (гл. 14)
 - Д. Очистване след течения от тялото (гл. 15)
- V. Денят на умиловивението (гл. 16)
- VI. Закони за жертвите (гл. 17)
- VII. Закони за личното поведение (гл. 18–22)
 - A. Закони за сексуална чистота (гл. 18)
 - B. Закони за ежедневиия живо
- V. Наказание на сериозни престъпления (гл. 20)
- Г. Поведение на свещениците (гл. 21, 22)
- VIII. Празници на Господа (гл. 23)
 - A. Съботата (23:1–3)
 - B. Пасхата (23:4, 5)
 - B. Празникът на безквасните хлябове (23:6–8)
 - Г. Празникът на първите плодове (23:9–14)
 - Д. Празникът на седмиците (23:15–22)
 - E. Празникът на тръбите (23:23–25)
 - Ж. Денят на умиловивението (23:26–32)
 - З. Празникът на колибите (23:33–44)
- IX. Церемониални и морални закони (гл. 24)
- X. Съботната година и юбилейната година (гл. 25)
- XI. Благословения и проклятия (гл. 26)
 - A. Благословения за покорство на Бога (26:1–13)
 - B. Проклятия за непокорство на Бога (26:14–39)
 - B. Възстановяване чрез изповед и покаяние (26:40–46)
- XII. Обреци и десетъци

Коментар

I. Видове жертви (1:1–6:7)

A. Приносът за всеизгаряне (гл. 1)

Левит започва с ГОСПОД, който повиква **Мойсей и му говори от шатъра за срещане**. Както казва Бонар в цитата, с който започнахме, никоя друга книга не „съдържа повече думи, директно изречени от Бога от Левит“, поради което би трябвало да я изучаваме с „изключителен интерес и внимание“. В началото Бог постановява принасянето на пет вида жертви – всеизгаряне, хлебна, примирителна, за грях и вина. Първите три са известни като жертви на благоухание, а последните две – като жертви за грях. Първите три са доброволни, а последните две – задължителни.

Първото послание, което Бог отправя към **израилевите синове**, е че те трябва да **принасят своя принос на ГОСПОДА от добитъка си – от едрия или дребния**.

Първа глава разглежда **приноса за всеизгаряне** (евр. *olah*¹). Съществуват три възможности за този принос, в зависимост от материалните възможности на приносителя: **юнец от едрия добитък** (ст. 3; ср. ст. 5), **мъжко без недостатък**; овен или козел от дребния добитък (ст. 10), **мъжко без недостатък**; **гургулицы или гълъбчета** (ст. 14). Всички са кротки животни – нищо диво не се принася на Господния олтар.

Питър Пел предполага, че юнецът е символ на нашия Господ като търпеливия, неуморен Работник, винаги вършещ волята на Отца в един живот на съвършено служение и смърт на съвършена саможертва. Овцата представя Господ Иисус като кротък и смирен, подчинен на Божията воля в покорство и себеотдаване. Козелът е символ на Христос като наш Заместник. Гургулицата Го изявява като Онзи, който е слязъл от небето,

както и като Човека на скърби (тъгуващият гълъб).²

Виж! Невинна жертвата умира,
Моят Заместник на дървото!
Приносът – Божият Агнец,
Той отдаде Себе Си за мен!

Неизвестен автор

Задължения на приносителя на жертвата: Той довежда жертвата до **входа на шатъра за срещане**, близо до бронзовия олтар (ст. 3); **полага ръката си на главата ѝ** (ст. 4) (или „отпуска ръката си върху нея в знак на упование“); **заколва юнеца** (ст. 5) или овена, или козела (ст. 11); **одира животното и го разсича на късове** му (ст. 6, 12); **измива вътрешностите и краката му с вода** (ст. 9, 13). В някои преводи изразът от ст. 3 „за благоволение за него“ е преведен „за да бъде приет“. Забележете ст. 4.

Задължения на свещениците: Те **поръсват с кръвта** на животното **олтара от всички страни** (ст. 5, 11); **слагат огън и дърва на олтара** (ст. 7) и после **нареждат частите на животното на дървата** (ст. 8, 12). Всичко с изключение на кожата се изгаря на олтара (ст. 13; 7:8); в случай, че жертвата е **от птици**, свещеникът **извива главата ѝ, изцежда кръвта по стената на олтара, хвърля гушата** (хранопровода) **и нечистотиите ѝ на изток до олтара**, отваря тялото на птицата, без да я нарязва на части, и я изгаря **на олтара**. Думата, използвана тук за *изгарям*, е същата, която се използва за изгарянето на тамян; за жертвата за грях е използвана друга дума.

Разпределяне на жертвата: Всичко, изгорено на олтара, принадлежи на Бога; кожата се дава на свещениците (7:8); приносителят не получава нищо от тази конкретна жертва.

Човекът, който принася жертва на всеизгаряне, изразява своята пълна отдаденост и посвещение на Господа. От

други текстове в Библията научаваме, че тази жертва се принася в много различни случаи. (Потърсете подробности в библейския речник.)

Всеизгарянето символизира неопетнената жертва на Христос пред Бога. На Голготския олтар Божието Агне беше напълно изгорено в пламъците на божествената справедливост. Химнът на Амелия М. Хъл предава духа на това събитие:

Аз бях при олтара и Агнеца гледах,
изгорен изцяло до пепел за мен;
ухание сладко в небе се издигна,
прието, о, Татко, от Теб.

Б. Хлебният принос (гл. 2)

Хлебният принос (евр. *мина*) се състои от хлебно брашно или зърно.³

Описание на приноса: Съществуват различни видове **хлебен принос**, както следва: **пшенично брашно**, полято с **маслиново масло** и **ливан** (ст. 1). Този принос не трябва да се пече, а една **пълна шеп** от него трябва да се изгори на **олтара** (ст. 2). Питите или хлябовете са три вида: печен в **пещ** (ст. 4), изпечен на **тава** (ст. 5), приготвен в **гърне** (ст. 7). Освен това се принасят и **житни зърна**, **изпечени в огън**, представителни за **първите плодове** от жетвата (ст. 14). Ст. 12 се отнася за особен хлебен принос (23:15–21), който **не бива да се изгаря на олтара**, защото съдържа квас.

С никой от тези хлебни приноси не бива да се принася **квас** или **мед** (ст. 11). Тези продукти са свързани с ферментация и естествена сладост. Трябва обаче да се добавя **сол** като знак на завета между Бога и Израил. Тя се нарича **солта на завета** (ст. 13) и символизира неговата ненарушимост. Други пасажи, в които се споменава „завет със сол“, са Чис. 18:19; 2 Летоп. 13:5; Езек. 43:24.

Задължения на приносителя: Той

приготвя приноса вкъщи и го носи на **свещениците** (ст. 2, 8).

Задължения на свещениците: Свещеникът представя приноса при олтара (6:14), след това взема **шепа** от него и го изгаря **за спомен на олтара** (ст. 2, 9).

Разпределяне на приноса: „Шепата за спомен“, която се изгаря на олтара заедно с *всичкия* ливан, принадлежи на Господа; свещениците могат да вземат останалото количество от приноса за храна (ст. 3, 10). На свещеника, който принася приноса, принадлежи всичко, печено в пещ или сготвено в гърне или на тава (7:9). Всичко, смесено с масло, както и всичко сухо, се полага на останалите свещеници (7:10); приносителят не получава нищо от този принос.

Човекът, който принася хлебния принос, признава щедростта на Бога, който насища живота му с блага, символизиращи от брашното, ливана, маслото (и вино в случай на възлияние).

Този принос символизира моралното съвършенство на живота на Спасителя (чистото брашно), неопетнен от зло (без квас), благоухание пред Бога (ливан) и изпълнен със Светия Дух (масло). Авторът на химна прекрасно изразява това:

Живот – живот на любов,
излян в благоухание и святост!
Сред груби земни тръни,
живот неопетнен и сладък!
Живот, в който Божието лице,
любящо, славно, но смирено,
сияе, за да приведе и нас,
о, Боже, в Твоите нозе!

Ф. Алабен

В. Примирителната жертва (гл. 3)

3:1–15 Примирителната или мирната жертва (евр. *шелем*⁴) отбелязва мира с Бога, който е установен на основата на кръвта на умилостивението. Тя е празник на радост, любов и общение.

Описание на жертвата: И за този вид жертва съществуват три варианта: животното **от едрия добитък, мъжко или женско** (ст. 1–5); **агне от дребния добитък, мъжко или женско** (ст. 6–11); **коза от дребния добитък, мъжка или женска** (ст. 12–17).

Задължения на приносителя: Той представя животното **пред ГОСПОДА** (ст. 1, 2, 7, 12); полага **ръката си на главата** на жертвата (ст. 2, 8, 13); заколва **я при входа на шатъра за срещане** (ст. 2, 8, 13); отделя някои части от животното – **тлъстината, бъбреците, цялата опашка и тлъстината** заедно с **булото на дроба** – за да бъдат изгорени на олтара (ст. 3, 4, 9, 10, 14, 15).

Задължения на свещениците: Те поръсват с кръвта **олтара от всички страни** (ст. 2, 8, 13); изгарят Господния дял (тлъстината и всичко отделено) **над всеизгарянето** (ст. 5).

Разпределяне на жертвата: Господният дял, **наречен храна на жертвата чрез огън** (ст. 11), включва тлъстината, бъбреците, булото на дроба и тлъстата опашка; от Левит 7:32, 33 научаваме, че изпъгляващият ритуала свещеник получава дясното бедро, след като най-напред е било представено като възвишаем принос; другите свещеници получават гърдите на животното (7:31). Гърдите най-напред се представят като движим принос пред Господа; приносителят на жертвата получава останалите части (7:15–21). Това е единствената жертва, от която приносителят получава дял. Вероятно той е организиран с него празненство за семейството и приятелите си като израз на общение. Така тази жертва съдейства за мира между израилтяните на основата на завета.

Човекът, който принася тази жертва, изразява своята радостна благодарност за мира, на който се наслаждава в общението си с Йахве. Примирителната жертва се е принасяла и във връзка с обрек, да-

ден пред Господа, или като благодарност за някакво специално благословение.

По отношение на нейното символично значение Питър Пел коментира:

В примирителната жертва се вижда завършеното дело на Христос за вярващия. Господ Иисус е нашият мир (Еф. 2:14), въдворен чрез кръвта на Неговия кръст (Кол. 1:20). Той възвестява този мир на далечните и на близките (Еф. 2:17), като по този начин разрушава средната стена, разделяща евреи от езичник. В Христос Бог и грешникът се срещат в мир; враждата вече я няма. Бог е умилостивен, грешникът е примирен, и двамата са удовлетворени от Христос и от онова, което Той е извършил.⁵

Химнът на лорд Адълбърт Съсил възвеличава онова, което Христос е сторил за нас:

О, мирът, неспирно бликащ
от Божията мисъл за Неговия Син!
О, мирът да знаеш, че на Кръста
всичко е извършено докрай!
Мир със Бога! На небето
кръвта проглася прошка и за мен.
Мир със Бога! Господ възкръсна –
аз съм оправдан, освободен!

3:16, 17 На народа на Израил е забранено да яде **тлъстина** или **кръв**, тъй като и двете принадлежат на Господа. Освен символичното си значение това правило за тлъстината е и една ранна форма на превантивна медицина. Съвременните лекари препоръчват намален прием на мазнини с цел ограничаване на риска от повишено кръвно налягане, сърдечни болести, инсулти, диабет и белодробни болести.

Тези три вида жертви – всеизгаряне, хлебен принос и примирителна жертва – са свързани с публичното поклонение на нацията, но те могат и да бъдат

принасяни на Бога от отделни хора, по всяко време, доброволно. Следващите две жертви е заповядано да се принасят, когато някой е съгрешил. Тук виждаме двата огледални принципа на *доброволно поклонение* и *задължително умилостивение*, заложени в жертвоприношенията.

Г. Жертвата за грях (4:1–5:13)

Гл. 4 Жертвата за грях (евр. *хатат*⁶) е определена за вече изкупените хора. Тя не говори за грешника, който идва при Господа за *спасение*, а за израилтянина, вече встъпил в заветни отношения с Бога, който търси *прошка*. Тази жертва е за грехове, извършени несъзнателно или непреднамерено.

Описание на жертвата: Този принос има различни степени в зависимост от човека, който е съгрешил: **Ако помазаният свещеник**, т. е. първосвещеникът, **съгреши и народът стане виновен** (ст. 3), трябва да принесе **юнец без недостатък**; ако **цялото общество съгреши** (ст. 13), също принася **юнец**; когато съгреши някой **първенец** (ст. 22), той трябва да принесе **козел, мъжки, без недостатък**; обикновеният човек (ст. 27) трябва да принесе **коза, женска, без недостатък** (ст. 28), или **женска овца без недостатък** (ст. 32). (Еврейските думи тук се отнасят за възрастни животни.)

Задължения на приносителя (приносителите): Най-общо, приносителят трябва да заведе животното до портата на двора на скинията, да го представи пред Господа, да постави ръката си на главата му, да го заколи, да отдели тлъстината, бъбреците и тлъстото було около черния дроб. **Старейшините** извършват всичко това от името на **обществото** (ст. 15). Смъртта на жертвата символично се приема за смъртта на съгрешилия.

Задължения на свещеника: Когато принася жертва за себе си и за обществото, първосвещеникът внася кръвта на жертвата в свящото място на скинията

и поръсва с нея седем пъти пред завесата (ст. 5, 6, 16, 17) и по роговете на златния олтар за кадене на тамян (ст. 7, 18). След това излива останалата част от кръвта в основата на олтара за всеизгаряне (ст. 7, 18). Когато жертвата е за първенец или обикновен човек, свещеникът поръсва с кръвта роговете на олтара за всеизгаряне, а останалата част от нея излива в основата на олтара (ст. 25, 30, 34). И в двата случая той изгаря тлъстината, бъбреците, тлъстото було около дроба и опашката с тлъстината ѝ на олтара за всеизгаряне (ст. 8–10, 19, 26, 31). Когато жертвата се принася за първосвещеника или за цялото общество, всички останали части на животното се изнасят вън от стана и там се изгарят (ст. 11, 12, 21).

Разпределяне на жертвата: Господният дял включва онези части, които се изгарят върху олтара – тлъстината, бъбреците, тлъстото було около дроба и т. н. Свещеникът може да яде от месото на жертвата на първенец или обикновен човек, тъй като кръвта на тези жертви не се внася в светилището (7:30), както е в случая с жертвата за първосвещеника и цялото общество (4:5, 6, 16, 17). По същата причина свещеникът може да яде и от приносите, описани в 5:6, 7, 11. Нищо от горните жертви не се отделя за приносителя.

Тялото на всяка жертва за грях, чиято кръв се внася в Свящото място, се изгаря вън от стана. Така и Господ, чрез Своята кръв, влезе веднъж завинаги в светилището (Евр. 9:12), след като пострада извън град Ерусалим. Ние сме призвани да „излизаме към Него вън от стана, понасяйки Неговия позор“ (Евр. 13:13).

Забележка: Изразът „да съгреши от незнание“ изглежда означава нещо повече от липса на информация за греха. Той вероятно означава, че грехът не е бил съзнателен, преднамерен или извършен предизвикателно и в израз на бунт. За преднамерен грях не е предвидена жерт-

ва; смъртното наказание е трябвало да бъде изпълнено (Чис. 15:30).

Човекът, който принася жертва за грях, изразява по този начин, че е съгрешил непреднамерено, в резултат на слабост или небрежност. Той търси прошка и ритуално почистване.

Жертвата за грях символично сочи към Христос, който е „направен грешен“ заради нас, въпреки че не е знаел грях, за да можем ние чрез Него да станем праведни пред Бога. Някои предполагат, че жертвата за грях е символ на Христовата жертва за *онова, което сме*, докато жертвата за вина е свързана с *онова, което сме извършили*.

Светият, който грях не знаеше,
направи Господ грях за нас.
За да спаси душите ни умря
Спасителят на срамен кръст.
Единствено безценната Му кръв
ще може да умие греховете.
Чрез слабост Той надви смъртта,
чрез смърт спечели свобода.

Хана К. Бърлингъм

5:1–13 На пръв поглед първите 13 стиха на гл. 5 като че ли описват жертвата за вина (вж. ст. 6), но е общоприето схващането, че тези стихове са свързани с два допълнителни варианта на жертвата за грях. Причината те да не бъдат разглеждани като описание на жертвата за вина е, че не се споменава нищо за обезщетението, което е съществена част от жертвата за вина. (Но, разбира се, ст. 1–13 са тясно свързани както с жертвата за грях, така и с жертвата за вина.)

За разлика от разгледаните досега, тези жертви не са свързани с различни групи хора, а с различни видове грехове. Ст. 1 описва човек, който има информация за някакво престъпление, но отказва да свидетелства, след като първосвещеникът или съдията го е поставил **под клетва**. Като евреин, живеещ под зако-

на, Иисус свидетелства, когато главният свещеник Го поставя под клетва (Мат. 26:63, 64). Ст. 2 разглежда осквернението, което евреин си навлича, докосвайки мъртво тяло, дори ако това не му е било известно в момента. Ст. 3 описва нечистотата от докосване на човек с проказа, течение от рана и т. н. Ст. 4 е свързан с даването на прибързани клетви или обещания, за които човек по-късно разбира, че не може да ги изпълни.

Описание на жертвата: Има три вида жертви за такива грехове в зависимост от възможностите на приносителя: **женско агне или яре – в жертва за грях** (ст. 6); **две гургулици или две гълъбчета – едното в жертва за грях, а другото за всеизгаряне** (ст. 7); **една десета част от ефа пшенично брашно без масло и без ливан** (ст. 11). Това прави жертвата за грях достъпна и за най-бедния човек. По същия начин и прошката чрез Христос е достъпна за всички. По отношение на ст. 11–13 възниква въпросът как е възможно един хлебен принос да служи като жертва за грях и за умилоствение за греха, след като ни е известно, че без проливането на кръв няма опрощение (Евр. 9:22). Отговорът е, че този принос се изгаря *над* жертвата чрез огън на олтара (в която има кръв) и това придава на хлебния принос стойността на кръвна жертва.

Задължения на приносителя: Най-напред той трябва да **изповяда** своята вина (ст. 5), а след това да занесе приноса **на свещеника** (ст. 8).

Задължения на свещеника: Когато жертвата е женско агне или яре, той я принася по правилата за жертвата за грях в гл. 4. Ако приносът е от две птици, той най-напред принася едната от тях в **жертва за грях**, като ѝ пречупва **шията**, поръсва с кръв страната на олтара, а останалата кръв изцежда в **подножието на олтара** (ст. 8, 9). След това свещеникът принася **втората** птица като

всеизгаряне, като я изгаря цялата върху бронзовия олтар (ст. 10). Ако приносят е от **пшенично брашно**, свещеникът взема една пълна шепа от него и го изгаря върху олтара за всеизгаряне. Той го изгаря върху другите приноси, включващи проливането на кръв, и така му придава характер на принос за грях (ст. 12).

Разпределяне на жертвата: Господният дял включва всичко, изгорено върху олтара. Свещеникът получава останалото (ст. 13).

Д. Жертвата за вина (5:14–6:7)

Жертвата за вина (евр. *ашам*⁷) е разгледана в 5:14–6:7. Отличителна черта на този вид жертва е, че трябва да се извърши обезщетение за извършения грях преди принасянето на жертвата (5:16).

Има няколко вида престъпления, за които трябва да бъде принесена такава жертва.

Престъпление спрямо Бога: задържане от Господа на онова, което Му принадлежи по право – десетъци и приноси, посвещаване на първите плодове или на първородните и т. н. (5:15); несъзнателно извършване на някакво действие, забранено от Господа (5:17) и вероятно изискващо обезщетение. „В случаи, в които не е можел да знае дали не е оцетил и някой друг, добросъвестният и благочестив израилтянин е принасял и самостоятелна жертва за вина.“ (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юнгън*)

Престъпление спрямо човек: онеправдаване на ближния относно залог или сделка, грабеж или потисничество (6:2). Намиране на нещо изгубено и лъжливо заклеване за него (6:3). Жертва за вина се изисква и в случай на сексуален грях с робиня, която е сгодена (19:20–22), очистване на прокажен (14:10–14) и оскверняване на назирей (Чис. 6:6–12).

Описание на жертвата: овен без не-

достатък (5:15, 18; 6:6) или мъжко агне в случая с прокажен (14:12) или назирей (Чис. 6:12).

Задължения на приносителя: В случай на престъпление спрямо Бога виновният най-напред дава обезщетението на свещеника, като прибавя двадесет процента към стойността му. След това завежда животното при свещеника до входа на двора на скинията, представя го пред Господа, полага ръката си на главата му и го заколва. После отделя тлъстината, опашката с тлъстината ѝ, бъбреците и тлъстото було около дроба. Процедурата е същата и при престъпление спрямо ближния. И в двата случая приносителят трябва да плати двадесет процента глоба, което служи като напомняне, че грехът е неизгоден и скъп.

Задължения на свещеника: Той пръсва с кръвта бронзовия олтар от всички страни (7:2), после изгаря тлъстината, опашката с тлъстината ѝ, бъбреците и тлъстото було на дроба върху олтара (7:3, 4).

Разпределяне на жертвата: Господният дял е онова, което се изгаря на олтара (7:5). Изгълняващият ритуала свещеник получава кожата на овена (7:8). Останалите свещеници си поделят месото на жертвата за храна (7:6). Приносителят няма дял в жертвите за грях или вина.

Както споменахме по-горе, човекът, който принася жертва за вина, желае да поправи някакво свое действие, което е причинило загуба или щети на някой друг.

Жертвата за вина символизира този аспект от делото на Христос, че Той трябва да възстанови онова, което не е откраднал (Пс. 69:46). Чрез греха на човека Бог е бил несправедливо лишен от служение, поклонение и слава. И самият човек е бил лишен от живот, мир, радост и общение с Бога. Като наша жертва за вина, Господ Иисус не само е възстановил огра-

беното от човешкия грях, но е добавил и още. *Така Бог е получил повече слава от завършеното дело на Христос, отколкото би получил, ако грехът никога не беше влизал в света.* А ние в Христос сме далеч по-добре, отколкото бихме били в Адам, преди да падне в грях.

Божествена одежда Той отхвърли,
Божествеността Си в пръстен съд
забули.

И с тази чудна любов преизпълнен,
върна, каквото не беше ограбил.

Неизвестен автор

II. Закони за приносите (6:8–7:38)

В пасажа от 6:8 до 7:38 е представен „законът за приносите“. В много отношения той е подобен на предходните правила. Разликата е, че е адресиран до свещениците, докато предишните инструкции са отправени към израилевите синове (1:2).

6:8–13 *Законът за всеизгарянето:* Тук са представени допълнителни подробности, свързани с облеклото, което свещеникът носи, докато изпълнява ритуалите по приноса, отстраняването на **пепелта** от **всеизгарянето** и грижата, която свещеникът трябва да положи, за да не изгасне **огънят на олтара**. Пепелта най-напред се оставя на източната страна на олтара, а след това се изнася **вън от стана на чисто място**.

6:14–17 *Законът за хлебния принос:* Тук научаваме, че свещениците трябва да **ядат** своя дял от приноса **в двора на шатъра за срещане**, и то **безквасен**, защото е **пресвят** на Господа.

6:18 Всеки **от мъжки пол** от потомството на **Аарон** може да **яде** от хлебния принос, но трябва да бъде **свят**, т. е. ритуално чист. Свещениците не стават свети, като се докосват до приносите. Светостта не се придобива чрез допир, за разлика от нечистотата или осквернението (Агей 2:11–13).⁸

6:19–23 Тези стихове описват специален вид **хлебен принос**, който първосвещеникът трябва да принася постоянно сутрин и вечер. Той се **изгаря** в огъня **цял**.

6:24–30 *Законът за жертвата за грях:* Ккато обяснихме по-горе, **свещеникът** има право да яде части от някои жертви за грях (описаните в Лев. 4:22–5:13, при които **кръвта** не се внася в светилището). Жертвата трябва да **се яде в двора на шатъра за срещане**. Забележете, че този принос е **пресвят**. Ако обикновен човек се допре до **месото** на жертвата, той трябва да стане свят или да бъде посветен и трябва да се очисти от ритуално осквернение също като свещениците, макар че няма право да упражнява свещенически функции. Ако **някоя дреха** бъде опръскана от **кръвта**, тя трябва да се изпере – не защото е нечиста, а за да не може пресвятата кръв да бъде изнесена от светилището в ежедневния бит, където ще бъде осквернена. Всеки **пръстен съд**, използван за готвене на месото на жертвата, трябва да **се строши**, тъй като порьозната глина, от която е изработен, поема част от кръвта, а съдът може по-късно да бъде използван за несвети цели. Ако използваният съд е **бронзов**, той трябва да бъде не само изтърган, но и измит с вода, за да не може никаква част от пресвятата жертва да влезе в контакт с нещо обикновено или нечисто. **Жертвата за грях**, също както и жертвата за вина, трябва да **се заколи** на мястото, **където се коли всеизгарянето**. Това е северната страна на олтара (1:11), мястото на сенките.

7:1–7 Първите седем стиха на гл. 7 припомнят **закона за жертвата за вина**, която в по-голямата си част вече е разгледана в 5:14–6:7.

7:8 Ст. 8 се отнася за **всеизгарянето** и напомня, че на изпълняващия приноса **свещеник** се полага **кожата** на животното.

7:9, 10 Ст. 9 определя дела от **хлебния принос**, който се полага на *изпълняващия ритуала свещеник*, а ст. 10 посочва какво принадлежи на *останалите* свещеници.

7:11–18 **Законът за примирителната жертва** е даден в пасажа 7:11–21. Има три вида **примирителна жертва**, които зависят от побудата или целта на приноса: за **благодарност** (ст. 12) – в прослава на Бога за някакво специално благословение; за **обрек** (клетвен принос) (ст. 16) – „в изпълнение на обещание или клетва пред Бога като благодарност за отговор на специална молба, например за защита в опасно пътуване“⁹; **доброволен принос** (ст. 16, 17) – „един вид спонтанна възхвала на Бога за Неговата същност, която Той е изявил.“¹⁰ Самата **примирителна жертва** е жертвено животно (гл. 3), но тук научаваме, че тя се придружава от различни **пити** и хлябове. **Питите**, които се принасят заедно с жертвата за благодарност, са изброени в ст. 12 и 13. Приносителят трябва да донесе **по едно от всички** неща, съставляващи приноса, за **възвишаем принос**. Те трябва да бъдат предоставени като дял на изпълняващия церемонията **свещеник** (ст. 14). **Месото на благодарствената жертва** трябва да се яде **същия ден** (ст. 15), докато жертвата за **обрек** и **доброволният принос** могат да се ядат на първия или на втория ден (ст. 16). Всичко, което остане след двата дни, трябва да се **изгори** (ст. 17); човекът, който яде такова месо, ще бъде „отсечен“, което означава да бъде отлъчен или изключен от привилегиите на еврейския народ. „Това показва – пише Джон Райд, – че общуването с Бога трябва да бъде свежо и да не е твърде отдалечено от извършеното на олтара.“¹¹

7:19–21 Ако до **месото се допре нещо нечисто**, то не може да се яде, а трябва да се **изгори**. Само хората, които са ритуално чисти, могат да ядат от чистото месо. Всеки **човек**, който е ритуално не-

чист и яде от **примирителната жертва**, ще бъде **изтребен**.

Фактът, че различни части от примирителната жертва са предназначени за Господа, за свещениците и за приносителя на жертвата, показва, че нейната цел е установяването на дружба и общуване. Но тъй като Бог не може да има нищо общо с грях или нечистота, онези, които участват в това празнично ястие, трябва да бъдат чисти.

7:22–27 **Тлъстината**, която се счита за най-добрата част от животното, принадлежи на **ГОСПОДА**. Тя се изгаря за Него на олтара и не бива да се яде (ст. 22–25). Също така и **кръвта**, в която е животът на плътта, принадлежи на Бога и не може да се яде (ст. 26, 27). И днес много евреи все още се стараят да спазват тези закони за храната си. За да бъде месото годно за консумация от тях, или „кашер“, кръвта трябва да бъде отстранена. За да не допуснат консумация на тлъстини, много еврейски домакинства дори не използват сапуни, съдържащи животински мазнини. Освен духовната причина да не се консумират тлъстини, съществува и медицинска, както посочва д-р С. И. Макмилън:

През последните години медицинската наука обръща внимание на факта, че консумацията на животински мазнини е важен фактор за атеросклерозата. Мазнините образуват отлагания от холестерол по вътрешната част на кръвоносните съдове, което възпрепятства нормалното кръвообращение. В последното десетилетие списания, радио и телевизия разгласяват добрата новина, че ние можем да ограничим опустошителното въздействие на най-големия убиец на човека, като намалим приема на животински мазнини. В голямото си задоволство от разкриването на този факт вероятно ще бъдем удивени да научим, че нашите ултрамодерни проучвания са изостанали с

около три хиляди и петстотин години от Книгата на книгите.¹²

7:28–34 Човекът, който принася жертвата, трябва да подвижи **гърдите** на примирителната жертва **пред ГОСПОДА**. След това гърдите стават дял на свещениците. **Дясното бедро** се издига пред Господа и след това се предава на **свещеника**, който изпълнява ритуала, за храна за него и семейството му.

7:35, 36 Тези стихове повтарят, че гърдите и дясното бедро ще бъдат дял на **Аарон и синовете му** от деня, в който Господ първоначално ги е помазал, **за да свещенодействат**. Както вече казахме, гърдите говорят за божествената обич, а бедрото – за божествената сила.

7:37, 38 С този пасаж приключва описанието на законите за жертвите, започнало от 6:8. Бог е посветил толкова много място в Своето Слово на жертвите и правилата за тях, защото те са важни за Него. Тук личността и делото на Неговия Син могат да бъдат видяни в изключителна образност и с големи подробности. Също като стеници на диамант всички тези символи отразяват блестящата слава на Онзи, „който чрез вечния Дух принесе Себе Си без недостатък на Бога“ (Евр. 9:14). Мис Ф. Т. Уиграм изразява своята прослава в песента:

Личността на Христос
разкрива всяка благодат.
Веднъж убит, но жив отново,
Той заслужава нашата хвала.

III. Освеждаването на свещениците (гл. 8–10)

A. Посвещаването на свещениците от Мойсей (гл. 8)

8:1–5 В Изход 28 и 29 гл., Бог дава на Мойсей подробни указания за освеждаването на Аарон и синовете му за свеще-

ници. Тук, в Левит 8–10 гл., четем как Мойсей изпълнява тези указания. Той събира цялото общество – свещениците и народа – **при входа на шатъра за срещане**. Церемонията по въвеждането на свещениците в служба се извършва публично.

8:6–9 **Мойсей измива Аарон и синовете му с вода**. После той облича **Аарон** с всички първосвещенически одежди – хитона, пояса, мантията, ефода, **препаската, нагръдника, Урим и Тумим, митрата и светия венец**. Каква внушителна гледка!

8:10–13 После **Мойсей** помазва **скинията и всичко в нея** и ги освежава.

Фактът, че той **излива** (не поръсва) маслото **на главата на Аарон** е прекрасен образ на Светия Дух, който е излян без мярка на Господ Исус, нашия велик Първосвещеник.

След това **Мойсей** облича **синовете на Аарон** с хитоните и поясите и слага на главите им **тюрбаните**.

8:14–17 След като **Аарон и синовете му полагат ръцете си на главата на юнеца на жертвата за грях**, Мойсей го заколва. Дори най-висшите религиозни водачи – тогава, както и сега – са просто грешници, които се нуждаят от Божията изкупителна жертва също както и най-незначителния член на обществото.

8:18–21 После Мойсей довежда и овен за **всеизгаряне за Аарон и синовете му** и извършва предписаните ритуали.

8:22–29 Жертвата за посвещаване на **Аарон и синовете му** се нарича още **овенът на посвещението** (или още по-буквално овенът на „приноса за напълване“). Тя се различава от обичайната примирителна жертва по използването на **кръвта** (ст. 23, 24), както и по изгарянето на **дясното бедро** и хлебните питеи, които иначе биха били изядени. Тъй като **Мойсей** изпълнява церемонията, той получава **гърдите** като свой дял.

Кръвта се поставя на **ухото, ръката и**

крака на Аарон и синовете му. Това ни напомня, че кръвта на Христос трябва да се отрази на нашето *покорство, служение и поведение*.

8:30–36 Мойсей поръчва Аарон и синовете му с кръв и с масло от маслото за помазване от жертвата. Свещениците трябва да ядат от месото на примирителната жертва с хляб.

Горният ритуал на **посвещение** трябва да се повтаря **седем дни**, през които те не бива да излизат извън входа на шатъра за срещане.

В своя коментар към тази глава Матю Хенри отбелязва един елемент от посещението, който липсва в церемонията:

След всички ритуали, извършени при оседщаването, остава един момент на утвърждаване, който е запазен за свещенството на Христос като Негова основа и чест. И той е, че те *ставаха свещеници без заклване, а Той – със заклване* (Евр. 7:21), защото нито тези свещеници, нито тяхното свещенство можеха да продължат завинаги, а свещенството на Христос е вечно и неизменно.¹³

Б. Жертвите, принесени от Аарон (гл. 9)

9:1–4 Аарон и синовете му поемат официалните си задължения **на осмия ден**. Най-напред те трябва да принесат за себе си **мъжко теле в жертва за грях** и **овен в жертва за всеизгаряне**. След това трябва да пожертват за народа – **козел в жертва за грях**, **едногодишни теле и агне за всеизгаряне**, **юнец и овен за примирителна жертва** и **хлебен принос**.

9:5–23 Цялото общество се приближава до присъствието на Господа **пред шатъра за срещане**. След като Аарон е изпълнил всички указания на Мойсей относно **жертвата за грях, всеизгарянето, приноса за народа, хлебния принос**,

примирителната жертва и движимия принос (ст. 5–21), той **вдига ръцете си към народа и го благославя** (ст. 22, 23).

9:24 Тогава от Пресвятото място на скинията излиза **огън** и **пояжда всеизгарянето** върху **бронзовия олтар**. Това е знак, че Бог приема жертвата. Този Господен огън трябва да се поддържа да гори постоянно на олтара за всеизгаряния.

В. Светотатството на Надав и Авиуд (гл. 10)

10:1–3 Надав и Авиуд, синовете на Аарон, **горят тамян пред ГОСПОДА, всеки с кадилницата си, но с чужд огън** – вероятно **огън**, който не е взет от бронзовия олтар. Тъй като този олтар е символ на Голгота, използването на огън, взет от друго място, е олицетворение на приближаването към Бога по друг път, а не чрез изкупителното дело на Христос. От Пресвятото място излиза **огън** и ги **пояжда**, както стоят до златния олтар в Святото място. Мойсей предупреждава Аарон, че всяко недоволство би било бунт срещу праведните присъди на Бога.

10:4–7 След като **Мисаил и Елисафан** изнасят трупите от скинията извън **стана**, Мойсей казва на Аарон и на останалите му **двама сина**, че не бива да плачат, а трябва да останат в **шатъра за срещане**. **Целият израилен дом** обаче ще плаче заради изпепеляващия изблик на Божия гняв.

10:8–11 От забраната да се пие **вино или спиртно питие** при влизане в **шатъра за срещане** някои стигат до заключението, че е възможно Надав и Авиуд да са били пияни, когато са принесли чуждия огън.

10:12–18 Мойсей заповядва на Аарон и на останалите му **синове Елеазар и Итамар** да ядат **хлебния принос** (ст. 12, 13) и **гърдите на движимия принос** (ст. 14, 15). Търсейки **козела**, принесен в **жертва за грях за народа**, той устано-

вява, че **Елеазар и Итамар** са изгорили жертвата, вместо да я ядат **на свято място**. (Вероятно са се страхували от Божия гняв, току-що поразил братята им.) Правилото е, че ако **кръвта** на жертвата за грях е била **внесена в светилището**, тогава месото ѝ трябва да бъде изгорено (6:30). В противен случай то трябва да се изяде (6:26). Мойсей им напомня, че в този случай **кръвта** не е била внесена в Свящото място и това означава, че те е трябвало да изядат месото (ст. 16–18).

10:19, 20 В отговор на укора на Мойсей **Аарон** обяснява, че те са принесли **жертвата за грях и всеизгарянето** според изискванията, но заради суровото наказание от Господа над Надав и Авивуд той не е знаел дали ще е **угодно на ГОСПОДА**, ако яде от жертвата за грях. **Мойсей** приема това извинение.

С десета глава приключва разделът за свещенството.

IV. Чистото и нечистото (гл. 11–15)

Следващите пет глави разглеждат въпросите за ритуалната чистота и нечистота. За евреите е имало неща, които не са морално погрешни, но са ги възпрепятствали да участват в ритуалите на юдаизма. Онези, които се омърсявали, не можели да участват в церемониите, докато не бъдат очистени. Един свят народ трябва да бъде свят във всяка област от живота. Бог използва дори храната, за да илюстрира разликата между чисто и нечисто.

A. Чисти и нечисти храни (гл. 11)

11:1–8 *Чисто* животно е онова, което има **напълно разцепени копита** и **преживя** храната си. Изразът „**което има раздвоени копита** и **е с напълно разцепени копита**“ на пръв поглед изглежда като повторение на едно и също нещо. Но думите означават, че **копитото** трябва да бъде *изцяло* раздвоено. Чисти

животни са говедата, овцете, козите, елените и др. **Нечисти** животни са свинете, камилите, скалните язовци¹⁴, зайците и т. н. Духовното приложение на това ритуално правило е, че християните трябва да размишляват над Божието Слово (да преживят храната) и в живота си да се отделят от греха (разцепеното копито).

Но освен това Бог се грижи за здравето на Своя народ, като му забранява да яде месо, което е вероятно да се окаже източник на зарази във времена, в които почти не се е извършвало охлаждане на храните, а използването на антибиотици в животновъдството е било непознато.

11:9–12 Чисти са рибите, които имат едновременно **перки** и **люспи**. Риби като скумрията, змиорката, както и мекотелите и раците, са нечисти. Люспите често се приемат като образ на доспехите на християнина, които го пазят във враждебния свят, докато перките символизират божествената сила, която го прави способен да се движи в света, без да бъде победен от него.

11:13–19 Грабливите **птици** са нечисти – напр. орлите, ястребите, лешоядите, прилепите. (Прилепите не са птици, но еврейската дума, превеждана като „птици“, е с по-широк смисъл и означава „летици“.)

11:20–23 Ст. 20–23 се занимават с някои видове **крилати** насекоми. Само онези, които имат **пищали** на краката си, са чисти – това са скакалците, прелетните скакалци, шурците и акридите.

11:24–28 Докосването до **мършата** на някое от гореизброените нечисти създания прави човека **нечист до вечерта**. Специално са посочени животните, които **ходят на лапи**, като котките, кучетата, лъвовете, тигрите, мечките и т. н.

11:29–38 След това са споменати други пълзящи животни – **къртицата, мишката, гущерът, ящерът, ящерицата, саврата, самиамитът и хамелеонът**. Човек, който се докосне до мършата им, **ще**

бъде нечист до вечерта. Ако **мъртвото** тяло на някое от тези създания попадне върху някой **съд**, той трябва да се измие с **вода** и остава **нечист до вечерта**. Ако съдът е **пръстен**, трябва да се счупи. В такъв съд всяка **храна, която се яде**, става нечиста и негодна за консумация. Има две изключения – **извор** с течаща вода не става нечист при контакта си с мъртвото тяло на някое от тези животни, нито пък **семето за сеене**, освен ако не е било наkisнато във вода – тогава е нечисто.

11:39, 40 Допирът до мършата на чистото **животно**, което е умряло (а не е било заклано), както и несъзнателната консумация на месо от такова животно, прави човека **нечист до вечерта**. Той **трябва да изпере дрехите си**.

11:41–47 Ст. 41–43 се отнасят за червеите, змиите, гризачите и насекомите. Ако някой яде от тях, той става ритуално **нечист**. Като дава този закон за чистите и нечистите създания, Бог илюстрира Своята святост и необходимостта Неговият народ също да бъде **свят** като Него (ст. 4–47).

В Марк 7:18, 19, Господ Иисус обявява всички храни за ритуално чисти. Апостол Павел също учи, че никоя храна не е за отхвърляне, ако се приема с благодарение (1 Тим. 4:1–5). Но дори и това не включва използването на храни, които са заразни, неприемливи за дадена култура или здравословно неподходящи за даден човек.

Б. Очистване след раждане (гл. 12)

12:1–4 Гл. 12 разглежда въпроса за нечистотата, свързана с раждането. Жена, която роди момче, е **нечиста** в продължение на **седем дни** както в дните на нечистотата поради менструацията ѝ. **На осмия ден** момчето трябва да се **обреже** (ст. 3). Осмият ден е най-безопасен по

отношение на кръвосъсирването. Днес проблемът с кръвосъсирването се решава с помощта на инжекции с витамин К. След това жената трябва да остане у дома си още **тридесет и три дни**, по време на които не бива да се **допира до никаква свята вещ** или да влиза в **светилището** – т. е. в двора около скинията.

12:5 Когато новороденото е момиче, майката е **нечиста** в продължение на **две седмици** и трябва да остане вкъщи още **шестдесет и шест дни**.

12:6–8 След като изтече времето на **очистването ѝ**, майката трябва да **донесе едногодишно агне за всеизгаряне и гълъбче или гургулица за жертва за грях**. Ако е твърде бедна, за да си позволи да донесе агне, тя може да донесе **две гургулици или две гълъбчета – едното за всеизгаряне, а другото за жертва за грях**. Майката на нашия Господ принася две птици (Лука 2:22–24), което е показателно за бедността, в която се ражда Иисус.

Може би фактът, че раждането на деца е свързано с нечистота, изглежда странно, тъй като женитбата е постановена преди влизането на греха в света. Освен това Писанието учи, че бракът е свят, и Бог заповядва на хората да се множат. Нечистотата вероятно е напомня, че всички ние, с изключение на нашия Господ, сме родени в нечестие и заченати в грях (Пс. 51:5). По-продължителното време на нечистота при раждането на момиче може би има за цел да напомня, че мъжът е създаден преди жената, че жената е създадена за мъжа, че жената е поставена в положение на подчинение на мъжа (но не е по-низша по естество), и че жената е съгрешила първа.

В тези постановления Уилямс вижда и нежната Божия грижа за предпазване на майката от посетители във време, в което нейната слабост и опасността от инфекции са най-големи.¹⁵

В. Диагностициране на проказа (гл. 13)

Гл. 13 е посветена на диагностицирането на проказа, а гл. 14 – на очистването ѝ. Съществуват различни мнения за естеството на библейската проказа. Проказените в Библията обикновено са подвижни, не са обезобразени, не са опасни, ако са изцяло покрити с проказа, и понякога се излекуват.

В някои отношения свещеникът изпълнява ролята и на лекар – може би намек за тясната връзка между духовното и физическото. Човекът е триединно същество и онова, което засяга една от неговите части, засяга и останалите.

Гл. 13 определено е трудна, тъй като дава описания на болести, които са или не са „проказа“, както и на „проказа“ по къщи и дрехи. Д-р Р. К. Харисън, който има медицинско образование и същевременно е изследовател на еврейския език, посочва, че „няма задоволителен превод, който да обхваща всички състояния, описани с еврейската дума, но тя е с достатъчно широк смисъл, за да включва заболяването, което наричаме болест на Хенсън.“¹⁶

Той обобщава известните факти за този еврейски термин и неговия гръцки превод:

Еврейската дума *saraat* идва от корен със значение „заболяване на кожата“ и е родово, а не конкретно понятие. В Стария Завет употребата на тази дума е разширена и включва мухъл или плесен по тъканите, както и избиването на минерали по стените на сградите и вероятно и сухоото загиване на материалите им. В Септуагинта тази еврейска дума е преведена с гръцката *lepra*, която изглежда е била още по-неопределена. Гръцките медицински автори са я използвали, за да опишат заболявания, от които по-

върхността на кожата става ронлива или люспеста, докато Херодот я споменава във връзка със страдание, известно като *леуке*. Това е вид кожен обрив, който може би е същият като заболяването, известно като *елефантиазис* и е подобен на съвременната клинична проказа (болестта на Хенсън).¹⁷

13:1–3 Встъпителният пасаж описва **свещеника**, който преглежда **човек** за симптомите на библейската проказа.

13:4–8 След това се описва съответната процедура, когато случаят е неясен. Човекът трябва да бъде затворен за **седем дни**. Ако дотогава **раната не се е разпростряла** по кожата, той трябва да бъде затворен за **още седем дни**. След това, ако изглежда, че болестта е спряла, **свещеникът** обявява човека за **чист**. Ако след втория преглед **лишеят се е разпрострял по кожата** още повече, свещеникът трябва да го обяви за **нечист**.

13:9–11 Когато **проказата** е стара или хронична, свещеникът трябва да обяви проказения за нечист.

13:12, 13 Колкото и странно да изглежда, когато човек стане целия **бял**, болестта вече не е активна и **свещеникът** обявява проказения за **чист**.

13:14, 15 Когато по човека се появи **живо месо**, **свещеникът** го обявява за **нечист**. **Това е проказа**.

13:16, 17 В случай на проказа, при **който живото месо** се е изцелило и отново е **побеляло**, човекът отново е **чист**.

13:18–23 След това са представени три възможни диагнози във връзка с появата на **цирей**. Когато **свещеникът** вижда, че **циреят е по-дълбок от кожата и космите му са побелели**, той трябва да **обяви** пациента за **нечист** (ст. 18–20). Ако по време на седемдневния карантинен период раната се разпространи, тя е от **проказа** (ст. 21, 22). Ако обаче петното не

се разпространява, човекът се обявява за **чист** (ст. 23).

13:24–28 Тук е описан случай на възможно развитие на проказа в **изгорено** място. Когато симптомите очевидно говорят за проказа, **свещеникът** трябва да **обяви** човека за **нечист** (ст. 24, 25). Седемдневен изпитателен период показва дали увреждането се разпространява и съответно дали е **проказа** (ст. 26, 27). Когато петното е просто **отток от изгореното**, то не се дължи на проказа (ст. 28).

13:29–37 По-нататък се описва случай на **кел** на главата или на брадата. Когато симптомите на някой **мъж или жена** очевидно говорят за **проказа**, човекът се обявява за **нечист** (ст. 29, 30). Когато обаче това не е сигурно (ст. 31–37), човекът трябва да се затвори за **седем дни**. Ако раната не се разпростира, човекът трябва да обръсне косата си и да изчака **още седем дни**. Ако **келът се е разпрострял**, човекът е **нечист**. Ако **келът е в застой**, човекът е **чист**.

13:38, 39 **Мъж или жена** със **светли и бели петна по кожата на тялото** се обявяват за ритуално **чисти**. Според специализирания превод на Харисън това е „петно, което се е появило върху кожата.“¹⁸

13:40–44 Обикновената плешивост (алопеция) се разграничава от предизвиканата от **проказа**.

13:45, 46 **Прокаженият** е нещастен човек. Той трябва да живее извън **стана** на Израил, да носи **раздрани дрехи** и да остави **главата си непокрита**. Когато приближат хора, той трябва да **покрие** горната си устна или **брадата си и да вика „Нечист! Нечист!“** Тук отново виждаме един ранен пример за превантивна медицина. Изоляцията е приета медицинска процедура за предотвратяване на разпространението на инфекции.

13:47–59 Случаят на „проказа“ по **дреха** вероятно се отнася до някои видове

мухъл или плесен по **вълнена или ленева дреха** или **кожено** облекло. Харисън обяснява колко е уместно унищожаването на увредени по този начин дрехи:

Мухълът е гъбично образуване върху мъртви или разлагачи се животински или растителни продукти и се появява под формата на петна с различни цветове и нюанси.¹⁹

Той прави и духовно приложение на този принцип:

Гъбичните образувания влияят с присъствието си на целия предмет, също както покварата на първородния грях засяга всички сфери на човешката личност.²⁰

Народът на Йахве трябва да бъде **чист** както външно, така и вътрешно:

Сърце да слави моя Бог,
сърце, от грях освободено,
сърце да вярва във кръвта,
що щедро бе за мен проляна.

Смирено и разкаяно сърце,
чисто, уповаващо и вярно,
ни смърт, нито живот ще раздели
от Тоз, що в него обитава.

Чарлз Уесли

Г. Очистване от проказа (гл. 14)

14:1–7 Тук е описан ритуалът по очистването на прокажен, след като е **оздравял**. Най-напред той трябва да бъде прегледан от **свещеника** извън **стана**. Ако е изцелен, трябва да **принесе две живи чисти птичета** с **кедрово дърво, червена вълна и исоп**. **Кедровото дърво и исопът**, които се добиват от високо дърво и нисък храст, символизират Божия съд над всички хора и всичко в света, от най-високите до най-ниските неща. **Чер-**

веното в Исаия 1:18 се свързва с греховете, така че тук може би се говори за Божия съд над греховете. **Едното** птиче трябва да се **заколи над изворна вода**, а другото, заедно с **кедровото дърво, червената вълна и исопа**, да се **натопа в кръвта** на закланото птиче. Очистеният прокажен трябва да бъде поръсен с кръвта **седем пъти** и да бъде обявен за **чист**. После **живото птиче** трябва да бъде **пуснато**.

В много отношения проказата е символ на греха. Тя прави човека нечист, изключва го от Божия стан и от Божия народ, прави жертвата нещастна и т. н. Ето защо за очистването на прокажения е необходимо използването на **кръв** (кръвта на Христос) и на **изворна вода** (обновяващото дело на Светия Дух). Когато един грешник се обърне към Господа с покаяние и вяра, смъртта и възкресението на Христос (изобразени чрез двете птици) се приписват на неговата сметка. **Кръвта** се отнася към него чрез силата на Духа и в Божиите очи човекът става **чист**.

Вековна канара, разломена за мен,
нека прибегна под Твоята сянка.

Нека водата и кръвта, изтекли
от Твоята прободена страна,
да бъдат двоен цар за моя грях –
спаси ме от вината му и от властта му.

Огъстъс Топлейди

14:8–20 Прокаженият, който се **очиства**, трябва да **изпере дрехите си, да обръсне цялата си коса и да се изкъпе** (ст. 8). Тогава може да влезе в **стана**, но не бива да **влиза в шатрата си** още **седем дни**. След изтичането на това време той отново трябва да се **изкъпе** и да се **обръсне** и ще бъде обявен за **чист** (ст. 9). **На осмия ден** трябва да **принесе жертви на ГОСПОДА** (ст. 10, 11): **жертва за вина** (ст. 12–18), **жертва за грях** (ст. 19) и **всеизгаряне** (ст. 20). **Свещеникът** сла-

га **от кръвта на ухото** на прокажения, на **ръката** и на **крака** му (ст. 14). Това говори за *слушане* на Божието слово, за *вършване* на Божията воля и за *ходене* по Божиите пътища.

14:21–32 Ако очистеният прокажен е толкова **беден**, че не може да донесе всички изисквани животни, се допуска да донесе **две гургулици или две гълъбчета, едното за жертва за грях, а другото – за всеизгаряне**. Във всички случаи обаче трябва да донесе **агне за жертвата за вина**.

Хлебният принос винаги съпътства жертвите за вина, за грях и всеизгарянето.

14:33–53 Накрая са дадени закони за откриване на **проказа в къща**. Те ще се прилагаат, когато народът стигне в **ханаанската земя** и заживее в постоянни къщи вместо в шатри. „Проказата“ в къщата вероятно е някакъв вид гъбички, плесен или сухо гниене. Господ дава възможност **къщата** да бъде изпразнена, **преди да свещеникът да влезе**, така че покъщнината да не стане **нечиста** или да бъде поставена под карантина (ст. 36, 38). Първоначално само засегнатите **камъни** трябва да се извадят. Но ако проказата продължи да се разпространява, къщата трябва да се събори (ст. 39–45). В случай, че проказата в къщата спре да се развива, свещеникът изпълнява ритуал на очистване, подобен на този за прокажен (ст. 48–53).

14:54–57 Този пасаж е обобщение на гл. 13 и 14.

Д. Очистване след течения от тялото (гл. 15)

15:1–18 Гл. 15 разглежда **нечистотата**, която възниква в резултат от отделянето на секрети от човешкото тяло – както нормални, така и болестни. Ст. 1–12 изглежда се отнасят за изтичащо **течение** на **мъж** в резултат на някаква болест

като напр. гонорея. Риуталът за **очистването** е описан в ст. 13–15. Ст. 16–18 се отнасят за **изливане на сперма**, както неволно (ст. 16, 17), така и съзнателно (ст. 18).

15:19–33 Ст. 19–24 се занимават с нормалния менструален цикъл на жената. Той не изисква принасянето на жертви. Ст. 25–30 описват **крвотечение на жена**, но не свързано с менструацията и следователно болестно. Ст. 31–33 обобщават съдържанието на главата.

V. Денят на умилостивението (гл. 16)

Най-великият ден в еврейския календар е Денят на умилостивението (евр.: *Йом Кипур*), в който първосвещеникът влиза в Пресвящото място с жертвена кръв, за да извърши умилостивение за себе си и за народа. Той се пада на десетия ден от седмия месец, пет дни преди Празника на колибите. Независимо от това, че Денят на умилостивението се поставя наред с празниците на Йахве, той по-скоро е време на *постене* и сериозна тържественост (23:27–32).

Полезно е да имаме предвид, че в тази глава Пресвящото място (Светая светих) се нарича „светилището“, а Святото място се нарича „шатърът за срещане“.

16:1–3 Настоящите указания са дадени на фона на светотатството на **двамата сина на Аарон**, Надав и Авиуд. Подобна участ ще сполети първосвещеника, ако той влезе в Пресвящото място в който и да било друг ден освен Деня на умилостивението. И тогава той трябва да носи кръвта на **млад юнец в жертва за грях и овен за всеизгаряне**.

16:4–10 Не е лесно да се проследи редът на събитията, но обобщението на ритуала е следното: най-напред първосвещеникът трябва да се изкъпе и да се облече с бели **ленени одежди** (ст. 4). В хода на предарителната подготовка

той трябва да доведе млад юнец и овен в скинията. Тези животни той ще принесе **за себе си** и за семейството си – юнеца в **жертва за грях**, а овена във всеизгаряне (ст. 3). Освен това трябва да доведе и два козела и един овен, които ще принесе за народа – козлите в **жертва за грях**, а овена за **всеизгаряне** (ст. 5). Той трябва да **представи козлите при входа на шатъра за срещане** и да **хвърли жребий – един жребий за ГОСПОДА и един жребий за освобождение** (популярно: *козел отпущения*, евр.: *азазел*) (ст. 7, 8).

16:11–22 След това той трябва да **заколи юнеца в жертва за грях ... за себе си и за дома си** (ст. 11). После взема **кадилница, пълна с разгорени въглини от олтара**, гребва с двете си шепи **ситно счукан благоуханен тамян** и внася тези неща в Пресвящото място. Там тамянът се изсипва върху въглените, за да може **облакът дим**, който се вдига от него, да **покрие умилостивилището** (ст. 12, 13). След това първосвещеникът се връща до олтара за всеизгаряния, взема **от кръвта на юнеца**, внася я в Пресвящото място и поръсва с нея **умилостивилището и пред него седем пъти** (ст. 14). Той **заколта козела**, избран за жертва за грях (ст. 8) и поръсва с **кръвта му**, както е поръсил с кръвта на юнеца, **над и пред умилостивилището** (ст. 9, 15). Така първосвещеникът прави **умилостивение за светилището заради нечистотиите на израилевите синове** (ст. 16). Също с поръсване с кръв той извършва **умилостивение за шатъра за срещане и за олтара** за всеизгаряния (ст. 18–20), макар че тук подробностите не са много ясни. Умилостивението започва от Пресвящото място, продължава в Святото място и приключва при бронзовия олтар (ст. 15–19). След като Аарон е положил **двете си ръце на главата** на козела за освобождение (ст. 8) и е изповядал греховете на народа (ст. 10, 20, 21), **определен човек**

трябва да заведе козела в **пустинята** (ст. 21, 22). Двата козела символизират два отделни аспекта на умилостивението: „този, който удовлетворява характера и светостта на Бога, и този, който посреща нуждата на грешника от премахване на греховете му.“²¹ Полагането на ръцете на Аарон върху главата на живия козел е символ на възлагането на греховете на Израил (както и на нашите) на Христос, който ги отнема завинаги (ст. 21).

Поетът изразява тази истина по следния начин:

Греховете ми бяха възложени
върху безгрешното Божие Агне.
Той ги понесе, а аз съм свободен
от прокълнатия товар.
Вината ми Иисус понесе,
очисти ярката червенина
в кръвта Си свята, чиста
и не остана никакво петно.

Хорацій Бонар

16:23–33 Първосвещеникът се изкълъпва на **своято място**, може би в бронзовия умивалник, и облича **одеждите си** на слава и великолепие (ст. 23, 24а). Според еврейската традиция белите ленени дрехи не се обличали никога повече. След това първосвещеникът принася два овена във **всеизгаряне** – единия **за себе си**, а другия **за народа** (ст. 24б). Той изгаря **тлъстината** на двете жертви за грях на **олтара**, а **кожата, месото и изпражненията им** се изгарят **вън от стана** (ст. 25, 27). Дори кожата на всеизгарянето, която обикновено се дава на свещеника (7:8), трябва да бъде изгорена. Според еврейския Талмуд първосвещеникът влиза в Светая светих след вечерната жертва, за да изнесе кадилницата. По време на ритуала на умилостивението народът изповядва греховете си и се въздържа от работа (ст. 29).

От описаното по-горе се вижда, че първосвещеникът влиза в Пресвящото

място поне четири пъти. Това не противоречи на Евреи 9:7–12, където мисълта е, че има само **един ден** в годината, в който първосвещеникът може да влезе.

16:34 Въпреки тържествените ритуали този ден не може да се справи с греховете и това се вижда от думите „**веднъж в годината**“. „Защото не е възможно кръвта от юнци и от козли да отстрани греховете“ (Евр. 10:4). В ярък контраст с тези ритуали е делото на Христос, чрез което човешките грехове са напълно премахнати, а не само покрити за една година! Айзък Уотс изразява тази прекрасна истина в своето стихотворение:

На безброй животни кръвта,
заклани на еврейските олтари,
не успокоява съвестта
и не отнема вината.

Христос обаче, Ангелът небесен,
отмахна всичките ни грехове.
По-свята кръв, по-чиста жертва,
принесе Той в небе.

VI. Закони за жертвите (гл. 17)

17:1–9 Коментаторите са на различни мнения за ст. 1–9. (1) Пасажът забранява убиването на каквито и да било животни, дори и за храна, без да бъдат принесени в жертва при скинията. (2) Той забранява принасянето на животни в жертва на полето или което и да било друго място освен в скинията. (3) Забранява се клането за храна на животни, които се принасят в жертва, докато народът е в пустинята. Това се променя, когато народът достига Обещаната земя (Втор. 12:15). Морган обяснява:

Еврейската дума [превеждана като „дявол“ в ПБКДж и „демони“ в АСПБ] означава буквално „космати“. В Исая 13:21 и 34:14, тя е предадена с думата „сатир“ в Авторизирания превод и „диви

козли“ в АСПБ. Сатирът е въображаемо същество с демонична природа, наполовина козел и наполовина човек. В Египет козело-човекът Пан, е бил боготворен. Изглежда, че тази дума изтъква факта, че те са се покланяли на лъжлив бог в Египет.²²

17:10–14 Яденето на **кръв** също се забранява. Кръвта е предназначена за **умилостивение**, а не за храна. „**Животът на плътта е в кръвта**“ (ст. 11). Принципът на умилостивението е живот за живот. Тъй като заплатата на греха е смърт, символизирана от проливането на кръв, „без проливането на кръв няма опрощаване“. Прощката се дава не защото наказанието за греха е *отменено*, а защото е *прехвърлено* върху жертва, чиято кръв се пролива. Ст. 11 е един от ключовите стихове в Левит и е добре да бъде запомнен. Когато едно животно бъде заклано, кръвта му веднага се източва. Случайно умряло животно е нечисто, ако кръвта му не е била незабавно източена.

17:15, 16 Това се отнася за **човек**, който от незнание е ял месо от животно, чиято кръв не е била източена. За него е осигурена възможност за очистване. Но ако той откаже тази възможност, трябва да бъде наказан.

VII. Закони за личното поведение (гл. 18–22)

A. Закони за сексуалната чистота (гл. 18)

18:1–5 Гл. 18 се занимава с различни форми на незаконни брачни отношения, познати на израилтяните от **Египет**, но които трябвало да бъдат изцяло отхвърлени в **ханаанската земя**.

18:6–18 Тук изразът „**да открие голотата**“ означава да има сексуални отношения. Ст. 6 постановява общия принцип. Забранен е бракът с близки роднини като **майка** (ст. 7), **мащеха** (ст.

8), **сестра** или полу-сестра (ст. 9), **внучка** (ст. 10), **дъщеря** на **мащеха** (ст. 11), **леля** (ст. 12, 13), **чичо** (ст. 14a). Съвременната медицина потвърждава, че при бракове между кръвни роднини физическите и умствени недъзи на родителите понякога се засилват у децата. Забраната обаче включва и роднините по брак (ст. 14b–16) или некръвни роднини. Причината, която понякога се посочва за това правило, е че понятието „една плът“ в Битие 2:24 определя семейните отношения като толкова близки и трайни, че дори връзката между некръвни роднини се приема за кръвосмешение. Човек не бива да се жени за **снаха си** (ст. 15) или за доведена внучка (ст. 17), нито да взема жена, която да стане съперница на сестра си (ст. 18), както в случая с Анна и Фенина (1 Царе 1:1–8). Правилото от ст. 16 по-късно е отменено от Втор. 25:5 – ако човек умре бездетен, брат му е задължен да се омъжи за вдовицата. Това е известно като *левират*.

18:19–21 Забранени са сексуални отношения с **жена** по време на менструацията ѝ, както и прелюбодейство с **жената на ближния**. Забраняват се ужасните практики, свързани понякога с поклонението на идола **Молох**, при които новородени деца били прекарвани **през огън** (4 Царе 23:10; Ер. 32:35). Молох е бил богът на амонците, неговият идол се е намирал в долината Хином. Франсис Шефър описва този ритуал:

Според едно предание бронзовият идол имал отвор на гърба, в който се разпалвал огън. След това всеки родител трябвало със собствените си ръце да донесе първородното си дете и да го постави в нажежените до бяло протегнати ръце на Молох. Според това предание на родителите не се позволявало да изразяват емоции, а писъците на умиращите в ръцете на Молох бебета се заглушавали от биещи барабани.²³

18:22, 23 Содомията или хомосексуализмът се забранява, а така също и сексуалният контакт с **животно**. Забранявайки хомосексуализма, Бог може би е предвиждал и съвременната епидемия от СПИН и се е стремил да предпази хората от нея.

18:24–30 Ст. 1–23 казват на хората *какво* да не правят; ст. 24–30 им казват *защо* да не го правят. Неслучайно сексуалната нечистота и идолопоклонството са засегнати в една и съща глава (вж. също и гл. 20). Моралът на човека е плод на неговата теология, на неговата представа за Бога. Ханаанците са нагледна илюстрация на деградацията, до която води идолопоклонството (ст. 24–27). Когато израилевите синове завладяват земята, те избиват хиляди хора от тези народи по заповед на Йахве. Когато осъзнаем моралната деградация на ханаанците, описана в ст. 24–30, можем да разберем защо Бог постъпва толкова сурово с тях.

Б. Закони за ежедневиия живот (гл. 19)

19:1–25 Основата на всяка святост се крие в думите „**Аз, ГОСПОД, вашият Бог, съм свят**“ (ст. 2). Тук са представени разнообразни закони за поведението на Божиите хора:

Майката и бащата трябва да се почитат (ст. 3) – петата заповед.

Божиите **съботи** трябва да се спазват (ст. 3) – четвъртата заповед.

Идолопоклонството е забранено (ст. 4) – втората заповед.

Да се яде примирителната жертва на **третия ден** е забранено (ст. 5–8).

Когато жъне **нивата си**, собственикът ѝ трябва да **остави** малко неожънато зърно по края за бедните и чужденците (ст. 9, 10). Зърнените култури и лозята са дадени само като пример, а не като изчерпателен списък.

Кражбата, измамата и лъжата са забранени (ст. 11) – осмата заповед.

Лъжливото заклеване в **Името** на Бога е престъпление (ст. 12) – третата заповед.

Мошеничеството, грабителството и неизплащането на заплатите са забранени (ст. 13).

Злословенето на **глухия** и спъването на **слепия** е подсъдно (ст. 14). Хората трябва да изразяват почитта си към Йахве в уважението си един към друг (25:17). Онези, които се боят от Йахве, трябва да се отнасят добре и към недъгавите (ст. 14), старите (ст. 32) и бедните (25:26, 43).

Проявата на **пристрастие в съд** също се забранява (ст. 15).

Клеветата и заговорите **против кръвта на ближния** се забраняват (ст. 16).

Забранява се и омразата срещу **брат**: „**Да избличиш смело ближния си, за да не се натовариш с грях заради него**“ (ст. 17). Проблемите трябва да се решават открито и честно, за да не породят вътрешна ненавист, която води до явен грях.

Отмъщението и храненето на злоба се забраняват (ст. 18). Втората част на ст. 18, да **обичаш ближния си както себе си**, е обобщение на целия закон (Гал. 5:4). Иисус казва, че това е втората по важност заповед (Марк 12:31). Най-великата заповед е във Втор. 6:4, 5.

Приема се, че ст. 19 забранява кръстосването на животни от различни видове. **Добитък** тук означава животни въобще.

По същия начин и засяването на **нива** с различни видове **семена**, както и носенето на дрехи, изтъкани от **разнородна** тъкан, са забранени. Бог е Бог на отделеното и в тези примери с материални неща Той учи народа Си да се отделя от греха и нечистотата.

Ако **някой** мъж има незаконна връзка с робиня, която е **сгодена** за друг **мъж**,

и двамата трябва да бъдат наказани, а мъжът трябва да принесе жертва за вина (ст. 20–21).

Когато се заселят в Ханаан, израилтяните не бива да берат **плодовете от дърветата си** в продължение на **три години**. **Плодът от четвъртата година** трябва да бъде принесен **на ГОСПОДА**, а на **петата** вече може да се яде (ст. 23–25). Може би плодът от четвъртата година е бил предназначен за левитите или, както предполага един коментатор, се е ядъл пред Господа като част от втория десетък.

19:26–37 Други забранени практики са яденето на месо, от което не е източена **кръвта** (ст. 26а), **гадаенето и магьосничеството** (ст. 26б), стриженето на косата в съответствие с идолопоклонническите практики (ст. 27), правенето на **нарязвания по тялото** в израз на скръб **заради мъртвец** (ст. 28а), чертаенето на **белези** по тялото, както правели езичниците (ст. 28б), принуждаването на **дъщеря** да проституира, както е било обичайно в езическите поклонения (ст. 29), нарушаването на съботата (ст. 30), съветването с **врачове** и такива, **които извикват мъртви** (ст. 31). Трябва да се почитат възрастните (ст. 32), а към чужденците трябва да се проявява доброта и гостоприемство (ст. 33, 34). Насърчени са честните търговски практики (ст. 35–37).

В. Наказание на сериозните престъпления (гл. 20)

Тази глава постановява наказанията за някои от престъпленията, изброени в гл. 18 и 19. Човекът, който прекара дете през огън в жертва на **Молох**, трябва да бъде **убит с камъни** (ст. 1–3). Ако **народът** не го убие, Бог ще унищожи него и рода му (ст. 4, 5). Смъртна присъда се произнася и за онези, които се съветват с **врачове** и викачи на **мъртви** (ст. 6), които **кълнат баща си или майка си** (ст. 9), за **прелю-**

бодейците и прелюбодейките (ст. 10), за онези, които имат полови контакти с **жената на баща си** (ст. 11) или със **снаха си** (ст. 12), както и за хомосексуалитетите (ст. 13). (В случаите на незаконни сексуални отношения трябва да бъдат умъртвени и двамата участници.) Когато някой има незаконни полови контакти с **майка** и дъщеря ѝ, и тримата престъпници трябва да бъдат изгорени (ст. 14). Сексуалните контакти между хора и животни подлежат на смъртно наказание; и човекът и животното трябва да бъдат убити (ст. 15, 16). Смъртна присъда (или както мислят някои, отлъчване) се предвижда и за сексуален контакт със сестра или полу-сестра (ст. 17), както и с **жена** в менструация (ст. 18). За сношение с леля се казва, че „**те ще носят беззаконие си**“, но не са дадени подробности (ст. 19). Според някои това означава, че ще умрат бездетни, както е в ст. 20, където мъжът се сношава с жената на чичо си, и в ст. 21, където престъплението е със снаха.

Принципът на ст. 21 е в сила само докато братът е жив. Ако той умре, без да остави син, който да носи името му, брат му трябва да се ожени за вдовицата и да нарече първия син с името на починалия (Втор. 25:5). Такива бракове са известни като *левират*.

Копнежът на Божието сърце е да има свят народ, отделен от мерзостите на езичниците, който да се наслаждава на благословенията на Обещаната земя (ст. 22–26). Медиумите и хората с **дух на запитване на мъртви** трябва да бъдат убивани с **камъни** (ст. 27).

Г. Поведение на свещениците (гл. 21, 22)

Гл. 21 и 22, както и гл. 16 и 17, са адресирани до Аарон и неговите синове.

21:1–4 **Свещениците** не бива да се **оскверняват**, като се докосват до **мъртвец, освен** в случай на смърт на най-близки роднини. Дори влизането в ша-

трата на мъртвец прави човека нечист за седем дни (Чис. 19:14). Така свещеникът би станал негоден да служи на Господа през това време, затова му се забранява да се осквернява за някой друг освен за близки роднини. Ст. 4 вероятно означава, че поради високото си положение свещениците не бива да се **оскверняват** по никакви причини освен посочените в ст. 2 и 3.

21:5–9 Практиките на езичниците да обезобразяват телата си с белези в знак на скръб по мъртвите са забранени. На свещениците не е позволено да се женят за жена, **осквернена** с блудство, или за **разведена жена**. Те могат обаче да се женят за вдовици. **Дъщеря** на свещеник, която стане блудница, трябва да бъде **изгорена**.

21:10–15 На **първосвещеника** не е позволено да скърби по обичайните начини или да напуска **светилището**, за да почете мъртвец. Той трябва да се ожени за еврейска **девица** и брачният му живот трябва да бъде безупречен.

21:16–24 Човек с физически **недостатък** – сляп, куц, с деформации по лицето или крайниците, с увреждания на ръцете или краката, гърбав, джудже, с дефекти на очите, с кожни болести и с увредени полови органи – не може да участва в служението на свещениците. Ако някой от **потомството на Аарон** е с такъв недъг, той може да получава дял от храната на свещениците, но не може да служи като свещеник пред Господа (ст. 22, 23). **Светите** неща са делът на свещениците от примирителните жертви, а **пресветите** – техният дял от другите видове жертви. Свещениците, които принасят жертви, трябва да бъдат без **недостатък**, защото те символизират Христос като нашия съвършен Първосвещеник.

22:1–9 Ако някой свещеник е ритуално нечист поради проказа, **течение**, контакт с нещо, осквернено от мъртво тяло, ядене на месо, от което кръвта не е изте-

кла, или по каквато и да е друга причина, той не може да участва в храната на свещениците. Това се има предвид с думите „да се **въздържат от свещите неща**“ (ст. 2). Ако свещеникът е прокажен или има течение от тялото, изключването му от служение вероятно продължава дълго време. В останалите споменати случаи е предвиден следният ритуал за почистване: първо свещеникът трябва да се изкъпе, а после да изчака до вечерта, когато ще бъде отново **чист**.

22:10–13 В общия случай чужденците, гостуващите и наемниците не могат да **ядат от святата** храна. Но роб, **купен с пари от свещеника**, както и децата на роба, могат да ядат от нея. Ако **дъщерята на свещеник** се омъжи за **външен**, не ѝ се позволява да **яде** от тази храна, но ако овдолее или бъде **напусната**, без да има деца, и живее при баща си, тогава може да яде от дела на свещениците.

22:14–16 Ако някой от незнание **яде** от святата храна, той може да извърши обезщетение, като възстанови изяденото и му прибави още **една пета**, както в случая с жертвата за вина.

22:17–30 Жертвите, които се принасят на **ГОСПОДА**, трябва да бъдат **без недостатък** (ст. 19) – както за **всеизгаряне** (ст. 18–20), така и за **примирителна жертва** (ст. 21). Жертването на болни, сакати или увредени животни е забранено (ст. 22). **Говедо или овца** с прекомерно развит или закрънял крайник може да се принесе като **доброволен принос**, но не и в случай на **обрек** (ст. 23). Кастрирани животни или с увредени полови органи са неприемливи за принос (ст. 24). Израилтяните не бива да приемат животни с такива дефекти и като жертва от чужденци (ст. 25). Жертвеното животно не бива да бъде принасяно, докато не навърши поне осем дни (ст. 26, 27). Майката на животното не бива да се коли в един и **същ ден** с **малкото ѝ** (ст. 28). Месото на **благодарствената жертва** трябва да

се изяде на същия ден, в който е била принесена (ст. 29, 30).

22:31–33 Финалният пасаж обяснява защо израилтяните трябва да **паят** и да **вършат** всички тези **заповеди** на ГОСПОДА – защото Бог, който ги е **извел от египетската земя, е свят**. Редица изрази от този кратък откъс подчертават посланието на цялата книга Левит: „**да не осквернявате**“, „**свято Име**“, „**да бъда аз осветен**“ и „**Аз съм ГОСПОД, който ви освещавам**“.

VIII. Празници на Господа (гл. 23)

А. Съботата (23:1–3)

Тук предмет на Божието законодателство е религиозният календар на Израил. ГОСПОД чрез Мойсей казва на **израилевите синове** да свикват **свети събрания** на ГОСПОДНИТЕ празници.

След шест дни труд **седмият ден, или съботата**, е ден за **почивка** от всякаква **работа**. Това е единственият свят ден, който се отбелязва всяка седмица.

Б. Пасхата (23:4, 5)

Пасхата на ГОСПОДА трябва да се празнува на **четирнадесетия ден от първия месец** (Нисан или Авив). Тя отбелязва освобождението на Израил от робство в Египет. Пасхалното агне е символ на Христос, Божието Агне, нашата Пасха (1 Кор. 5:7), чиято кръв беше пролята, за да ни изкупи от робството на греха. Той е умрял не при Сътворението, а когато се е изпълнило времето (Гал. 4:4–6).

В. Празникът на безквасните хлябове (23:6–8)

Празникът на безквасните хлябове е свързан с Пасхата. Той се празнува в продължение на **седем дни**, като започва в деня след Пасхата, т. е. **петнадесетия ден** от месец Нисан, и продължава до двадесет и първия ден. Имената на тези

два празника често се използват взаимозаменяемо. През това време евреите трябва да изхвърлят от дома си всякакъв квас. В Писанията квасът е символ на греха. Празникът символизира един живот, освободен от кваса на злоба и злина, живот, характеризирани от „безквасни хлябове от искреност и истина“ (1 Кор. 5:8). Между **Пасхата** (нашето изкупление) и **Празника на безквасните хлябове** (нашето задължение да ходим в святост) няма промеждутък. Дори днес евреите ядат безквасен хляб по време на този празник. Този хляб се нарича *мацо*. Приготвянето на мацо включва пробождане на хляба, а по време на печенето той става на ивици. Този **безквасен хляб** ясно напомня за безгрешния Месия. Той беше прободен за нас и с Неговите рани от бич ние бяхме изцелени.

Г. Празникът на първите плодове (23:9–14)

На втория ден от Празника на безквасните хлябове (**на другия ден след съботата** – т. е. в първия ден от седмицата) свещеникът трябва да подвижи пред Господа ечемичен **сноп**. Този ден е известен като Празника на **първите плодове**. Той отбелязва началото на ечемичната жетва, първата реколта за годината. Ечемичният **сноп** трябва да се подвижи **пред ГОСПОДА** като благодарност за жетвата. Трябва да се принесат и **всеизгаряне** и **хлебен принос**. Тази първоначална жетва се приема като обещание, че предстои по-голяма жетва. Тя е образ на Христос в Неговото възкресение – „Христос ... първият плод от починалите“ (1 Кор. 15:20). Неговото възкресение е гаранция, че всички, положили вярата си в Него, също ще придобият безсмъртие чрез възкресение.

Д. Празникът на седмиците (23:15–22)

23:15–22 Празникът на седмиците (евр.:

шавуот) или Петдесетница се отбелязва **петдесет дни след пасхалната събота**. Той е израз на празнична благодарност към Бога за началото на пшеничната жетва. На този празник се принасят **първите плодове** от пшеничната жетва, заедно с **всезгаряне**, пресен **хлебен принос**, **възлияние** и **примирителна жертва**. Според еврейската традиция Мойсей е получил закона в този ден от годината. Празникът е символ на слизането на Светия Дух в деня на Петдесетница, което поставя началото на църквата. **Движният принос** се състои от **два хляба**, изпечени от чисто брашно от прясно ожънатата пшеница. (Това е единственият принос, който се приготвя с **квас**.) Тези хлябове са символичен образ на евреите и езичниците, които са направени „един нов човек [в Христос]“ (Еф. 2:15).

След Петдесетница следва продължителен период, около четири месеца, преди да дойде времето на следващия празник. Този период от време може би изразява настоящата епоха на църквата, в която ние с нетърпение очакваме завръщането на нашия Спасител.

Е. Празникът на тръбите (23:23–25)

Празникът на **тръбите** се отбелязва на **първия ден от седмия месец**. Звукът на тръбите призовава всички израилеви синове на **свято събрание**. Следва период от десет дни за себеизпитване и покаяние, завършващ с Деня на умилостивението. Тези дни символизират времето, когато Израил ще бъде отново събран в земята си, преди да настъпи националното покаяние на народа. Това е първият ден на гражданската година, който днес се нарича Рош Хашана („глава на годината“). Някои приемат този празник за символ на още едно събиране – това на светиите, когато те ще срещнат Господа във въздуха при Грабването.

Ж. Денят на умилостивението (23:26–32)

Денят на умилостивението (евр.: *Йом кипур*), който се отбелязва на десетия ден от седмия месец, е подробно описан в гл. 16. Той пресъздава националното покаяние на Израил, когато остатък от вярващи евреи ще се обърне към Месията и ще получи опрощение (Зах. 12:10; 13:1). В почти всеки стих, свързан с Деня на умилостивението, Бог повтаря заповедта **да не се върши никаква работа**. Единственият човек, който трябва да работи в този ден, е първосвещеникът. Господ подчертава заповедта като заплашва да **изтреби** всеки, който я наруши. Това се дължи на факта, че спасението, което нашият Първосвещеник е придобил за нас, е „не чрез праведни дела, които сме извършили“ (Тит. 3:5). Не е възможно човешки дела да участват в премахването на нашите грехове. Само и единствено делото на Христос е изворът на вечно спасение. Да „**смирите душите си**“ (ст. 27, 29) означава да постите. Дори и днес религиозните евреи отбелязват този ден като време за пост и молитва. Въпреки, че **Денят на умилостивението** е избран заедно с празниците на Йахве, той е по-скоро време за *пост* отколкото за *празнуване*. Но след като въпросът с греха е решен, идва времето на радост – Празника на колибите.

З. Празникът на колибите (23:33–44)

Празникът на колибите (евр.: *Сукот*, „колиби“) започва на **петнадесетия ден от седмия месец**. В продължение на **седем дни** израилтяните живеят в **колиби** от разлистени **клони** (ст. 42). Това символизира окончателната почивка и окончателната жетва, когато Израил ще живее в безопасност в земята си по време на Хилядолетното царство на Христос. Този празник се нарича още Празникът

на беритбата (Изх. 23:16). И той е свързан с жетвата. Всъщност, няколко от празниците, споменати в тази глава, са свързани с жетва. Двете **съботи** може би символизират Милениума и вечната почивка. Моше и Сейл Розен описват традицията:

Евреите строили нещо подобно на колиби и живеели в тях по време на този празник, за да си припомнят временните жилища, в които са живели в пустинята. Дори и днес много евреи си строят колиби с три стени и без покрив за този празник. Те ги украсяват с клони от дървета и есенни плодове, които да им напомнят за жетвата.

Всеки, който имал възможност, идвал всяка година в Ерусалим за този празник на жетвата. Поклонението в храма за празника включвало ритуално изливане на вода от къпалнята Силоам, която символизирала молитвите за дъжд през зимата. Именно по това време Исус е извикал: „Ако някой е жаден, нека дойде при Мен и да пие“ (Йоан 7:37–38).

След окончателния Ден на милостиивението на Израил Празникът на колибите отново ще се празнува в Ерусалим (Зах. 14:16).²⁴

Едно от нещата, на които Господ е искал да научи Своя народ с помощта на тези празници, е че между духовните и физическите аспекти на живота съществува тясна връзка. Времето на изобилие и благословение трябва да бъде време на радост пред ГОСПОДА. Той е, който щедро задоволява техните ежедневни потребности. Техният отговор на Неговата благодат намира израз в празниците, свързани с жетвата.

Обърнете внимание на многократното повторение на заповедта никой от израилтяните **да не върши никаква работа** по време на такива тържествени събития (ст. 3, 7, 8, 21, 25, 28, 30, 31, 35, 36).

В празниците на Йахве може да се забележи определен хронологичен ред. Съботата ни връща към Божията почивка след сътворението. Пасхата и Празникът на безквасните хлябове сочат към Голгота. После идва Празникът на първите плодове, който е свързан с Христовото възкресение. Петдесетница символизира идването на Светия Дух. След това, с поглед към бъдещето, Празникът на тръбите изобразява събирането на Израил и завръщането му в Обещаната земя. Денят на милостивението е предобраз на времето, в което остатък от Израил ще се покае и ще признае Исус за Месия. Накрая Празникът на колибите изобразява Израил, който се наслаждава на хилядолетното царуване на Христос.

IX. Церемониални и морални закони (гл. 24)

Гл. 23 разглежда годишните празници. Тук се изброяват ежедневните и седмичните служения на Господа.

24:1–9 Чисто маслинено масло първото трябва **постоянно да гори пред ГОСПОДА** в златния **светилник**. **Дванадесет пити** трябва да се подреждат **на два реда** или купа на **масата** за присъствениите хлябове и да се сменят всяка събота. **Ливанът**, споменат в ст. 7, принадлежи **на ГОСПОДА**. Той се принася в жертва на Йахве, когато старият хляб се вдига и се дава на свещениците за храна.

24:10–23 Следва неочакваният разказ за **сина на една израилтянка**, чийто баща е **египтянин**, който бива убит с **камъни**, защото прокллина Бога (ст. 10–16, 23). Този инцидент показва, че законът е един и същ за всички, които живеят в израилевия стан, без значение дали са чистокръвни евреи, или не (ст. 22). Богоулството, също както и убийството, се наказва със **смърт** (ст. 14, 16, 17, 23). (Ст. 16 вероятно е законът срещу богохулството, на който се позовават евреите, когато казват: „Ние имаме закон и

според нашия закон Той (Господ Иисус) трябва да умре, защото направи Себе Си Божи син“ [Йоан 19:7.] Уточнява се, че за някои други престъпления може да се извърши компенсация (ст. 18, 21). И накрая, този случай показва, че:

... възмездие е основен принцип на закона; неправдата трябва да се изправи. Снизхождението компрометира закона. Законът за съответстващото възмездие днес е подложен на присмех в западния свят, но мъдрите хора няма да го отхвърлят. (а) В древното общество наказанието често е било напълно несъразмерно с извършеното нарушение. Следователно, съответстващото възмездие е една голяма крачка към истинската справедливост. (б) Възпитателното наказание, което е най-често предлаганата алтернатива, страда от субективизъм. Кой ще реши кога даден човек е превъзпитан, готов отново да се присъедини към обществото? Днес тези понятия може да изглеждат милостиви, но какво да кажем за утре? Истинската справедливост е едно око (не повече) за едно око. *(Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън)*

В ст. 1–9 виждаме Израил такъв, какъвто го иска Бог. Но в ст. 10–16 богохулникът представя Израил такъв, какъвто е станал в действителност – богохулстващ и проклинащ Неговото Име („Кръвта Му да бъде на нас и на нашите деца.“).

Х. Съботната година и юбилейната година (гл. 25)

Законите, записани в гл. 25–27, са дадени на **Мойсей на Синайската планина**, а не в скнинията (25:1; 26:46; 27:34).

25:1–7 Всяка **седма година** трябва да се пази като **събота**. **Земята** трябва да се остави незасята (да не се обработва). **Храната** за народа ще се осигури от **самораслото**, което собственикът не бива

да жъне, а да остави за свободна употреба от хората.

25:8–17 **Петдесетата година**, известна като **юбилейна година**, също е съботна. Тя започва в **Деня на умилюванието**, след като са изминали **седем** цикъла от съботни години (**четиридесет и девет години**). Робите трябва да бъдат освободени, а **земята** да се остави необработена и да се върне на първоначалния ѝ собственик. **Цените** на робите и на земята намаляват с приближаването на юбилейната година (ст. 15–17) и всички търговски сделки трябва да бъдат съобразени с този факт. Вярващите днес могат да открият **юбилейната** година на идването на Господа. С приближаването на Неговото идване стойността на нашите материални богатства намалява. В мига, в който Той дойде, нашите пари, недвижими имоти и инвестиции ще станат безполезни за нас. Поуката е да използваме тези неща за Него *днес!*

25:18–22 Фактът, че в съботната година земята няма да се обработва, може да накара хората да се замислят дали достатъчно храна. Бог им обещава, че ако са покорни, през шестата година Той ще им даде такава реколта, която да им стигне за **три години**.

Веднъж на всеки петдесет години ще има две последователни години, в които няма да има нито сеитба, нито жетва. Това е времето, когато след обичайната съботна година ще дойде юбилейната година. Може да се предположи, че в четиридесет и осмата година Бог ще даде реколта, която ще е достатъчна за четири години.

Някои изследователи смятат, че трябва да се изчислява по друг начин, така че петдесетата година всъщност съвпада с четиридесет и деветата. Във всеки случай обаче това е един древен пример за добра екология – запазване на почвата чрез принудителна почивка. В днешно

време все по-актуален става проблемът за опазването на ресурсите на нашата планета. Както става много често, Божието Слово изпреварва времената с векове.

25:23–28 Земята може да се продава, но не **завинаги**, защото нейният собственик е Йахве. Има три начина, по които земята може да бъде „изкупена“ (върната на първоначалния еврейски собственик): Близък **сродник** („изкупител“) може да я откупи обратно за продавача (ст. 25); продавачът (първоначалният собственик), в случай че отново стане платежоспособен, може да я откупи сам, като плати на купувача за годините, оставащи до юбилейната година (ст. 26, 27); ако и това не стане, земята автоматично се връща на първоначалния си собственик в **юбилейната година** (ст. 28).

25:29–34 Къща в ограден град може да бъде откупена в продължение на една година; след това тя става собственост на купувача си **завинаги**. **Къщите в неоградените села се считат за част от земята и трябва да се връщат на първоначалния собственик в юбилейната година**. Къщите, собственост на **левитите в градовете**, специално определени за тяхно **притежание**, могат да се откупват винаги. **Полегата**, предвидени за **землища на левитите**, не могат да се **продават**.

25:35–38 Ако някой израилтянин задлъжне и **обеднее**, заемодателите евреи не бива да го угнетяват. Те не бива да му искат **лихва** нито за пари, нито за храна, която са му заели.

25:39–46 Ако някой обеднял израилтянин се продаде на друг израилтянин заради неплатен дълг, той не бива да бъде третиран като роб, а **като наемник**, и трябва да бъде освободен в **юбилейната година**, ако тя настъпи преди края на шестгодишната му служба. На евреите е позволено да притежават роби от езическите народи, които се смятат за тяхна

собственост и преминават в **наследство** на децата им. Но самите евреи не могат да бъдат роби.

25:47–54 Ако евреин се продаде на езичник, който живее в земята, той може винаги да бъде откупен и освободен. **Цената** за откупуване се определя от **броя на годините**, които остават до **юбилейната година**. Роднината, който откупи евреина, може да го използва като **наемник до юбилея**. Ако никой роднина не го откупи, той трябва да бъде освободен в годината на юбилея.

25:55 Този стих е едно ярко напомняне, че израилтяните и тяхната земя (ст. 23) принадлежат на **ГОСПОДА**, и че Той трябва да бъде признаван за пълноправен собственик. Нито Божиите хора, нито Божията земя могат да се продават **завинаги**.

XI. Благословения и проклетия (гл. 26)

А. Благословения за покорство на Бога (26:1–13)

В тази глава е отделено два пъти повече място на предупрежденията отколкото на благословенията. Бедствията – обещаеният плод на непокорството – са инструмент, който Бог използва не за отмъщение, а за довеждане на Своя народ до покаяние (ст. 40–42). Наказанието на народа като цяло ще става все по-тежко, докато народът не признае своето беззаконие. Обърнете внимание на градацията в ст. 14, 18, 21, 24 и 28.

След предупрежденията срещу идолопоклонство (ст. 1), нарушаване на съботата и непочтителност (ст. 2) Господ обещава на народа следните благословения, ако той спазва Неговите заповеди: **дъжд**, плодородие (ст. 4), изобилие, сигурност (ст. 5), **мир**, безопасност (ст. 6), победа над **враговете** (ст. 7, 8), **плодовитост** и Божието присъствие (ст. 9–13). Интерпретацията на ст. 13 от Нокс е особено

изразителна: „Не Аз ли ... строших око-вите от врата ви и ви дадох да ходите из-правени като свободни хора?“

Б. Проклетия за непокорство на Бога (26:14–39)

26:14–33 Непокорството ще донесе ужас, болести, нападения от **врагове**, суша, безплодие, **диви зверове**, **мор**, нашествия и робство.

Ст. 26 описва състояние на тежък глад. **Хлябът** ще бъде толкова оскъден, че **десет жени** ще могат да **пекат** дажба-та си в **една пещ**, която нормално е само за едно семейство. Още по-жесток глад е описан в ст. 29, където настъпва канибализъм (вж. 4 Царе 6:29 и Плач 4:10 за историческото изпълнение на това предупреждение).

26:34–39 Упоритото неподчинение от страна на Израил ще доведе до заробването им от чужда сила. **Земята** на Израил **ще се радва** на период **на почивка**, равен на съботните години, които народът е пренебрегнал. Това се е случило по времето на вавилонския плен. В годините от Саул до плена народът не е спазвал съботните години. Затова той прекарва седемдесет години в изгнание, а земята се наслаждава на почивката си (2 Лет. 36:20, 21).

В. Възстановяване чрез изповед и покаяние (26:40–46)

Последният пасаж от гл. 26 дава на непокорния народ възможността за възстановяване чрез изповед и покаяние. Бог няма завинаги да изостави Своя народ, а **ще си спомни завета Си** и обещанията, които е дал на **праотците му**.

ХП. Обреци и десетъци (гл. 27)

Последната глава на Левит разглежда доброволните обреци, които се правят на Господа. Изглежда, че в израз на благодарност за някакво благословение човек е можел да посвети на Бога човек (себе

си или член на семейството си), животно, къща или нива. Посветените неща се предават на свещениците (Чис. 18:14). Тъй като тези дарове не винаги са можели да бъдат използвани от свещениците, е осигурена възможността човекът, който е направил обрека, да заплати на свещеника определена сума пари в замяна на посветеното нещо.

27:1, 2 Обректът за посвещение е много специален.

27:3–7 Ако обектът на обрека е човек, цената, която трябва да се заплати на свещениците за него, е както следва:

Мъж от 20 до 60 год.	50 сикъла
Жена от 20 до 60 год.	30 сикъла
Момче от 5 до 20 год.	20 сикъла
Момиче от 5 до 20 год.	10 сикъла
Момче от 1 месец до 5 г.	5 сикъла
Момиче от 1 месец до 5 г.	3 сикъла
Мъж над 60 год.	15 сикъла
Жена над 60 год.	10 сикъла

27:8 Ако някой човек е твърде **беден**, за да откупи обрека си според тази оценка, **свещеникът** трябва да определи друга сума, която е в съответствие с възможностите му.

27:9–13 Ако обректът е за животно, се прилагат следните правила: чисто **животно**, което може да се принася в жертва, не може да бъде откупено (ст. 9). То трябва да се принесе на Господа на олтара (Чис. 18:17); нищо не може да се постигне чрез замяна на едно **животно** с друго, защото в такъв случай и двете животни стават собственост на Господа (ст. 10, 33); нечисто животно може да се откупи, като се заплати цената, определена за него от **свещеника**, плюс още **една пета** от нея (ст. 11–13).

27:14, 15 Ако някой **посвети къщата си ... на ГОСПОДА**, може да размисли и да си я откупи обратно, като заплати на свещеника цената, определена от него, плюс една пета.

27:16–18 Оценяването на стойността на **нива** е сложно поради факта, че тя се връща на първоначалния си собственик в **юбилейната година**.

Ако е посветена от първоначалния собственик, т. е. този, който я е наследил, се прилагат правилата, описани в ст. 16–21. Нивата се оценява в зависимост от количеството на **семето, което може да се засее в нея**. Например, ако в нея може да се засее **един кор ечемично семе**, цената ѝ ще бъде **петдесет сикъла сребро**. Тази оценка важи, ако **нивата** е била посветена от **юбилейната година**. Но ако е посветена известен брой години **след юбилея**, тогава стойността ѝ съответно намалява. С други думи, нивата ще струва само 30 сикъла, ако е била посветена 20 години след юбилейната година.

27:19–21 Ако **нивата** бъде откупена, към цената ѝ трябва да се добави още **една пета**.

Ако, след като е дал земята си на Господа, собственикът ѝ **не я откупи** преди юбилейната година или ако тайно я **продаде на друг**, тя вече не може да бъде откупена, а става **притежание на свещеника** в юбилейната година. Тогава тази земя става „**обречена**“ или „**святая**“ на **ГОСПОДА**.

27:22–25 Когато **нивата** е посветена от някой, който не е неин първоначален собственик, т. е. някой, който я е купил, се прилагат правилата от ст. 22–25. **Свещеникът** определя цената ѝ в зависимост от реколтите, които могат да се добият от нея преди годината на юбилея. В тази година **нивата** се връща обратно на първоначалния собственик.

27:26, 27 **Първородното** на животно, което може да се принася в жертва, не може да бъде посвещавано на Господа, защото то така или иначе Му принадлежи. **Първородното** на **нечисто животно** може да се откупи, като се заплати на свещеника цената, определена от него,

плюс една пета. В противен случай **свещеникът** може да го продаде.

27:28, 29 Нищо осъдено на смърт или **проклятие** не може да бъде откупено. Това се разбира под „**обречено**“. Затова син, който злослови родителите си, не може да бъде откупен, а трябва да бъде умъртвен.

Трябва да отбележим, че в тази глава съществува важна разлика между нещата, които са „посветени“ или „свети“ и онези, които са „обречени“. Посветените, т. е. отделени за божествена употреба неща, могат да бъдат откупени. Обречените неща се дават изцяло и окончателно и не могат да бъдат откупени.

27:30, 31 **Десятъкът** или една десета част от зърното и плодовете принадлежи на Господа. Ако собственикът им иска да ги запази за себе си, той може да заплати стойността им, като прибави към нея **една пета**.

27:32, 33 Изразът „**всичко, което минава под тоягата**“ е свързан с практиката на броене на овце или кози, като те преминават под тоягата на овчаря. Лесли Флин коментира:

С тояга в ръка той (овчарят) докосва всяка десета овца. Той по никакъв начин не може да промени реда им, така че някое добро животно да избегне десетото място. Ако се опита да промени реда, тогава и действително десетото по ред животно, и онова, с което е трябвало да бъде подменено, ще бъдат на Господа.²⁵

Първият **десятък** е наречен **десятък** на левитите, защото той се събира за тях (Чис. 18:21–24). Вторият **десятък**, изглежда различен от първия, е описан във Втор. 14:22–29.

27:34 **Заповедите, които ГОСПОД заповяда на Мойсей**, вероятно обхващат цялата книга Левит. След като изучим множеството подробни ритуали

и кръвни жертви, ние можем заедно с Матю Хенри да се зарадваме, че:

... ние не сме под *тъмните сенки* на закона, а се наслаждаваме на ярката светлина на евангелието, ... че не сме под *тежкия ярем* на закона и на неговите плътски постановления, ... а под сладките и прости принципи на евангелието, което обявява за *истински поклонници онези, които се покланят на Отца с дух и истина*, само чрез Христос и в Неговото име, който е нашият свещеник, храм, олтар, жертва, очистване и всичко, от което се нуждаем. Нека обаче да не мислим, че щом не сме обвързани с ритуалните очиствания,

празници и жертвоприношения, малко внимание, време и дарения ще са достатъчни, за да почитаме Бога. Вместо това нека разширим сърцата си с доброволен принос на хвала за Него, нека ги разпалим със свята радост и любов и нека Му предадем ума си с пълна сериозност и искрени намерения. *Като имаме дръзновение да влезем в светилището чрез кръвта на Исус, нека пристъпваме с истинно сърце в пълна увереност на вярата*, като се покланяме на Бога с още повече радост и смирено доверие, казвайки: *Благословен да бъде Бог в Исус Христос!*²⁶

Краини бележки

¹ (гл. 1) Еврейската дума *ола* идва от корен със значение „издигам се“. Идеята е, че цялото животно се издига върху Божия олтар и се принася като дар без остатък.

² (гл. 1) Peter Pell, *The Tabernacle*, pp. 102, 103.

³ (гл. 2) Някои учени смятат, че думата *мина* произхожда от корен със значение „вода“. Повечето обаче я свързват с корен със значение „дар, подарък“.

⁴ (3:1–15) Тази дума, която почти винаги се среща в множествено число *шеламим*, е свързана с добре известната еврейска дума *шалом*. Еврейското понятие обаче е с по-широк смисъл и изразява не само отсъствие на враждебност, а и благополучие, пълнота, както и мир с Бога. Едно второ значение на тази дума е жертва за общение с Бога в Неговото присъствие. Обикновено, макар и не в този случай, примирителната жертва е последна по ред и въз основа на това някои учени обясняват произхода на

думата с рядко срещаното ѝ значение „завършвам“. Кар прави следното насърчително приложение: „Ако това значение е правилно, определянето на Христос като наш *мир* в Новия Завет (напр. в Еф. 2:14) става още по-ясно, защото Той е последната жертва за нас (ср. Евр. 9:27; 10:12).“

⁵ (гл. 3) Pell, *Tabernacle*, p. 92.

⁶ (гл. 4) Колкото и да е странно за нас, същата тази еврейска дума, която се среща около 300 пъти в Стария Завет, може да означава както „грях“, така и „жертва за грях“.

⁷ (5:14–6:7) Възможен е и преводът „жертва за престъпление“.

⁸ (6:18) Кайл и Делиш тълкуват последната част на този стих в смисъл, че „всеки обикновен човек, който се докосне до тези пресвети неща, става свят в резултат от контакта си с тях и затова и занаяпред трябва да се пази от осквернение по същия начин, както осветените свещеници“.

⁹ (7:11–18) A. G. Clarke, *Precious Seed Magazine*, No. 2, Vol. 11, March–April 1960, p. 49.

- ¹⁰ (7:11-18) *Ibid.*
- ¹¹ (7:11-18) John Reid, *The Chief Meeting of the Church*, p. 58.
- ¹² (7:22-27) Dr. S. I. McMillen, *None of These Diseases*, p. 84.
- ¹³ (гл. 8) Matthew Henry, *Matthew Henry's „Commentary on the Whole Bible*, I:474.
- ¹⁴ (11:1-8) Дамани или скокливи мишки, *Procavia capensis* – дребен растителнояден бозайник, подобен на гризач, разпространен в Африка и на Арабския полуостров – бел. прев.
- ¹⁵ (гл. 12) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, p. 71.
- ¹⁶ В Приложение А, стр. 241 от своя коментар той дава специален превод на гл. 13, който може да бъде полезен за интересуващите се от медицинските аспекти на описаните състояния.
- ¹⁷ (13:Въведение) *Ibid.*, pp. 136, 137.
- ¹⁸ (13:38, 39) *Ibid.*, p. 245.
- ¹⁹ (13:47-59) *Ibid.*, p. 146.
- ²⁰ (13:47-59) *Ibid.*
- ²¹ (16:11-22) G. Morrish, publisher, *New and Concise Bible Dictionary*, p. 91.
- ²² (17:1-9) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, p. 38.
- ²³ (18:19-21) Francis A. Schaeffer, *The Church at the End of the 20th Century*, p. 126.
- ²⁴ (23:33-44) Moishe and Ceil Rosen, *Christ in the Passover*, pagination unavailable.
- ²⁵ (27:32, 33) Leslie B. Flynn, *Your God and Your Gold*, pp. 30, 31.
- ²⁶ (27:34) Henry, „Leviticus,“ I:562.

Библиография

- Bonar, Andrew. *A Commentary on the Book of Leviticus*. 1852. Reprint. Grand Rapids: Baker Book House, 1978.
- Borland, James A. „Leviticus.“ In *Liberty Bible Commentary*. Lynchburg. VA: The Old-Time Gospel Hour, 1982.
- Coleman, Robert O. „Leviticus.“ In *Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.
- Harrison, R. K. *Leviticus: An Introduction and Commentary*, The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1980.
- Henry, Matthew. „Leviticus.“ In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 1. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.
- Jukes, Andrew. *The Law of the Offerings*. London: The Lamp Press, 1954.
- Keil, C. F., and Delitzsch, F. „Leviticus.“ In *Biblical Commentary on the Old Testament. The Pentateuch, Vol. 4*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.
- Lindsey, F. Duane. „Leviticus.“ In *The Bible Knowledge Commentary*. Wheaton, IL: Victor Books, 1985.
- Smith, Arthur E. *Leviticus for Lambs*. Privately Printed, n.d.

Периодични издания

- Clarke, A. G. „The Levitical Offerings,“ *Precious Seed Magazine*, 1960.

ЧИСЛА

„Книгата Числа има уникален принос към живота на християнина, когато разнобразната последователност от исторически събития в нея се разглежда като ситуация, аналогична на християнския живот. Авторът на Посланието към Евреите изразява това важно приложение, като посвещава на тази книга две глави (Евр. 3 и 4).“

Ървинг Л. Йенсен

Въведение

I. Уникално място в Канона

Българското наименование на четвъртата книга на Мойсей е превод на нейното заглавие в Септуагинта – *Αριθμοι*, – където очевидно е наречена така заради преброяванията на народа, описани в глави 1 и 26, както и заради многобройните други числени данни, които се съдържат в нея.

Еврейското заглавие е далеч по-описателно за цялостното съдържание на книгата: „В пустинята“ (*Бемидбар*). Разказът за четиридесетте години, прекарани в пустинята, изобилства от интересни и добре познати истории: съгледвачите, изпратени в Ханаан, бунтът на Корей, разцъфналият жезъл на Аарон, бронзовата змия, Валаам и неговото магаре, както и други, по-малко известни събития.

Не бива да се смята, че това е просто „еврейска история“. Всички тези неща са се случили за наша духовна поука. Ние трябва да се учим от грешките на израилевите синове, а не да ги повтаряме. Следователно Числа е една много важна книга.

II. Авторство

Според еврейското и християнското учение Числа е написана от великия законодател Мойсей. Това традиционно вижда-

не се приема скептично в либералните среди, затова във Въведение към Пето-книжието е изложена кратка защита на авторството на Мойсей.

III. Датиране

Учените-рационалисти поставят Пето-книжието твърде късно в еврейската история, но датирането му около 1406 г. пр. Хр. е съвместимо с вижданията на консервативните и вярващи изследователи. (Вж. Въведение към Пето-книжието за подробности.)

IV. Исторически фон и теми

Историческият фон на книгата Числа, както предполага еврейското ѝ заглавие, е странстването в пустинята. Пътуванията, описани тук, обхващат около тридесет и осем години – от отпътуването на израилтяните от Синайската планина до момента, в който те достигат низините на Моав, разположени срещу Обещаната земя. Това странстване се дължи на неверието на народа, затова Бог не описва неговия маршрут. Както отбелязва Скроджи: „Движенията на Божия народ извън Неговата воля са и извън Неговия календар.“¹

Докато Левит набляга на поклонението и духовното положение, темата на Числа е *поведението* и духовният *напредък* (или неговата липса!). Християните не бива да смятат, че това е една суха ев-

рейска историческа книга. Тя е пълна с приложения за съвременния християнски опит. Много приятно е да мислим, че всички (или повечето) християни бързо напредват от спасението към пълното усвояване на Божиите обещания за победа в своя живот. Наблюдението и опитът обаче показват колко много ние приличаме на древните израилтяни – в

нашето роптаене, отстъпление и открито неверие.

Добрата новина е, че не е необходимо да повтаряме лутанията на Израил в нашето духовно пътуване. Бог е осигурил пълно обезпечение за духовния успех посредством вяра. (Вж. *Коментар на Новия Завет*, особено Римл. 6–8.)

Схема на изложението

I. Последните дни край Синайската планина (1:1–10:10) A. Преброяването на народа и разположението на племената (гл. 1, 2) Б. Брой и задължения на левитите (гл. 3, 4) В. Чистота и изповед (5:1–10) Г. Законът за ревността (5:11–31) Д. Законът за назиреите (гл. 6) Е. Приносят на първенците (гл. 7) Ж. Служенията в скинията (гл. 8) З. Пасхата, облакът и сребърните тръби (9:1–10:10) II. От Синайската планина до низините на Моав (10:11–22:1) A. Потегляне от Синайската пустиня (10:11–36) Б. Бунт в стана (гл. 11) В. Бунтът на Аарон и Мариам (гл. 12) Г. Разузнаване на Обещаната земя (гл. 13, 14) Д. Разнообразни закони (гл. 15) Е. Бунтът на Корей (гл. 16, 17) Ж. Указания към левитите (гл. 18, 19) З. Грехът на Мойсей (20:1–13)	И. Смъртта на Аарон (20:14–29) Й. Бронзовата змия (21:1–22:1) III. Събитията в низините на Моав (22:2–36:13) A. Пророкът Валаам (22:2–25:18) 1. Валак изпраща да извикат Валаам (22:2–40) 2. Речите на Валаам (22:41–24:25) 3. Валаам покварява Израил (гл. 25) Б. Второто преброяване (гл. 26) В. Наследствени права на дъщерите (27:1–11) Г. Иисус Навиев, приемникът на Мойсей (27:12–23) Д. Приноси и обреци (гл. 28–30) Е. Изтребването на мадиамците (гл. 31) Ж. Наследството на Рувим, Гад и половината от Манасиевото племе (гл. 32) З. Преглед на пътуванията и лагеруванията на Израил (гл. 33) И. Границите на Обещаната земя (гл. 34) Й. Градовете на левитите (35:1–5) К. Прибежищните градове и смъртното наказание (35:6–34) Л. Женитбата на дъщерите наследнички (гл. 36)

Коментар

I. Последните дни край Синайската планина (1:1–10:10)

A. Преброяването на народа и разположението на племената (гл. 1, 2)

1:1 Когато започват събитията, описани в книгата Числа, са изминали една година и един месец от излизането на израилевите синове от Египет и един месец от издигането на скинията (Изх. 40:17). Както отбелязахме, книгата е получила своето заглавие поради факта, че народът е бил преброен два пъти (гл. 1, 26). Преброяването, посочено тук, не е онова, което е записано в Изход 30:11–16. Тези две преброявания са били извършени по различно време и по различни причини. Второто преброяване (в Чис. 1) вероятно е осъществено въз основа на по-ранното, на което се дължат и сходните резултати.

1:2, 3 Народът на Израил скоро ще започне своето пътуване от планината Синай към Обещаната земя. Било е жизненоважно евреите да бъдат подредени по определен начин според **войнствата им** и по тази причина Бог заповядва да се извърши преброяване. То трябва да включи всички мъже **от двадесет години и нагоре, които могат да излизат на бой**.

1:4–17 От всяко племе е определен по един мъж, който да помага на Мойсей при преброяването. Имената на тези мъже са посочени в ст. 5–16. Ст. 17 казва: „И Мойсей и Аарон взеха тези **назовани по име мъже**.“

1:18–46 Резултатите от преброяването са както следва:

Племе	Цитат	Брой
Рувим	ст. 20, 21	46,500
Симеон	ст. 22, 23	59,300

Гад	ст. 24, 25	45,650
Юда	ст. 26, 27	74,600
Исахар	ст. 28, 29	54,400
Завулон	ст. 30, 31	57,400
Ефрем	ст. 32, 33	40,500
Манасия	ст. 34, 35	32,200
Вениамин	ст. 36, 37	35,400
Дан	ст. 38, 39	62,700
Асир	ст. 40, 41	41,500
Нефталим	ст. 42, 43	53,400
Общо		603,550

Забележете, че **Ефрем** е по-многоброен от **Манасия**. Това е изпълнение на благословието на Яков в Битие 48:19, 20. Племената са изброени, като се започва с **Рувим**, първородния, и неговия стан (разположен на юг от скинията), продължава с **Юда** и неговия стан (на изток), после идва **Дан** с неговия стан (на север), и накрая **Ефрем** с неговия стан (на запад).

1:47–54 Левитите не са преброени между мъжете, които могат да воюват (ст. 47). Те са натоварени със **снемането и издигането на скинията** и със служенията, свързани с нея. Като разполагат своя стан около скинията, те я предпазват от оскверняване и по този начин предпазват и народа от наказание (ст. 53).

2:1, 2 Израилевите племена трябва да разпънат шатрите си в пространството около **шатъра за срещане**, по три племена от всяка страна.

2:3–16 От източната страна, под знамето на **Юда**, са племената на **Юда, Исахар и Завулон** (ст. 3–9). Всяко племе има свой собствен военен **първенец**. Тези три племена наброяват **сто осемдесет и шест хиляди и четиристотин души**. **На юг**, под знамето на **Рувим**, се разполагат племената на **Рувим, Симеон и Гад** (ст. 10–16). Станът на Рувим наброява **сто петдесет и една хиляди четиристотин и петдесет души**.

2:17–31 На запад, под знамето на **Ефрем**, са разположени **Ефрем**, **Манашия** и **Вениамин** (ст. 18, 24). Този лагер е с численост **сто и осем хиляди и сто души**. Под знамето на **Дан** откъм северната страна са **Дан**, **Асир** и **Нефталим** (ст. 25–31). Те наброяват **сто петдесет и седем хиляди и шестстотин**. Племената трябва да се вдигат на път в посочения ред – най-напред племето на **Юда** и т. н. **Левитите** се движат след **Гад** и преди **Ефрем** (ст. 17).

2:32–34 Общият брой на мъжете, които могат да воюват, е **шестстотин и три хиляди петстотин и петдесет** (ст. 32). Общият брой на мъжете, включително левитите (3:39), е 625,550. Ако приемем, че мъжете съставляват около една трета от нацията, тогава общата численост на населението трябва да е била поне 1,876,650. Броят на воините в църквата е по-добър показател за нейната сила, отколкото броят на заемащите пейките ѝ!

Б. Брой и задължения на левитите (гл. 3, 4)

Трета и четвърта глава са свързани със служението на левитите, които не са включени в преброяването на населението в гл. 1 и 2. Левиевото племе е определено от Бога за служба на святилището. Първоначално Той определя първородните синове за Свое притежание, но по-късно избира племето на Леви да изпълнява божествените служения вместо тях (ст. 12, 13). Леви има трима сина – Гирсон, Каат и Мерарий. Техните потомци са натоварени с грижата за скинията и всичките ѝ принадлежности.

3:1–10а Семейството на Аарон (който е потомък на Каат) е свещеническото семейство (ст. 9). Всички останали левити имат служба във връзка със скинията, но не са свещеници. (Изразът „свещениците, левитите“, който се среща по-нататък в Петокнижието, означава свещениците от левитите. Той не означава, че

всички левити са свещеници, а че всички свещеници произхождат от Леви.) Свещеническото семейство е описано в ст. 1–4. След като Надав и Авиуд биват убити заради светотатството си, Аарон остава с двама сина – Елеазар и Итамар. Левитите са служители на свещениците (ст. 5–9). Никой освен **Аарон и синовете му** не може да служи в **свещенството** (ст. 10а).

3:10б–13 Посредничеството на старозаветните свещеници не може да въведе отделния грешник в близко общуване с Бога. Грешникът трябва да стои далеч от светите неща под заплаха от смърт (ст. 10б). Но сега посредничеството на Господ Иисус Христос, нашия Велик Първосвещеник, ни дава не само достъп до Бога, но и дързост да влезем в самото Му присъствие (Евр. 4:16). Тази драстична промяна се дължи на великото събитие, случило се между Числа и Евреи – чудото на Голгота.

3:14–39 Левитите също са преброени, но не като войници, а като поклонници (ст. 15). Потомците на всеки от синовете на Леви са натоварени с отговорността за определени части от скинията:

Племя	Грижа за	Цитат	Брой
Гирсон	Всички завеси, покривала и завесите на входа на шатъра за срещане и завесата на двора , с изключение на „завесата“, с която се увива ковчегът.	ст. 18–26	7,500
Каат	Пресветите неща – ковчегът, масата за присъствените хлябове, принадлежностите, завесата, олтарите, златния свещилник и др.	ст. 27–32	8,600

Мерарий **Дъските, гредите, стълбовете, подложките, коловете и вжетата.** ст. 6,200 33–37

Левитите трябва да разпъват шатрите си непосредствено до оградата на скинията, като **гирсонците** трябва да ги поставят на запад (ст. 23), **каатците** – на юг (ст. 29), а **родовете на мерариевците** – на север (ст. 35). **Мойсей и Аарон и синовете му** трябва да **поставят шатрите си ... на изток**, пред входа на скинията (ст. 38, 39).

Левиевото племе е най-малкото в Израил. Общият брой на левитите на възраст от един месец и нагоре е **двадесет и две хиляди** (ст. 39). Сборът от числата, записани в ст. 22, 28 и 34 обаче е 22,300. Предложени са различни обяснения на това несъответствие. Уилямс предполага, че допълнителните триста души са първородните синове, родени след Изхода от Египет, които разбира се, е трябвало да бъдат пропуснати, когато левитите са били избрани да заместят първородните от другите племена.²

3:40–51 Значението на този пасаж е следното: Бог избира **левитите** за Себе Си **вместо всички първородни синове**. Левитите са 22,000, а първородните синове са 22,273. Поради това няма достатъчно левити, които да компенсират броя на всички първородни синове на Израил, които биха служили според първоначалния план. Господ заповядва **двеста седемдесет и тримата** първородни синове, които са в повече от броя на левитите, да бъдат откупени, като се заплатят по **пет сикъла ... за всеки**. Парите за откупването ($273 \times 5 = 1,365$ сикъла) са дадени на Аарон и синовете му (ст. 51). Важно е да отбележим, че **първородните**, посочени в ст. 43, могат да включват само родените след излизането от Египет.

4:1–3 Преброяването в четвърта глава има за цел да определи броя на левитите,

които са способни на активна **работа** във връзка със скинията. Това са мъжете на възраст **от тридесет ... до петдесет години**.

4:4–20 В Изход 25:15 се казва: „Прътовете да остават в халките на ковчега, да не се изваждат от там.“ Но в шести стих се казва, че свещениците трябва „**да проврат прътовете му**“.³ Едно възможно обяснение, представено в коментара на Кайл и Делиш, е че ст. 6 може да бъде преведен „да нагласят прътовете му за носене“.³

Най-напред са представени задълженията на **каатците** (ст. 4–20). Аарон и синовете му са определени да събират скинията и осветените съдове (ст. 5–13). **Ковчегът** (ст. 5, 6), **масата на присъственик хлябове** (ст. 7, 8), **златният светилник** (ст. 9, 10), **златният олтар** (ст. 11), **принадлещостите** (ст. 12), и **бронзовият олтар** трябва да се **покрият с покривка от язовски кожи**. Другите **синове на Каат** са определени да **носят** тези покрити предмети. (Тук не е споменат умивалникът, но вероятно те са носили и него.) Те не бива да ги **погледжат**, когато не са покрити, за да не умрат (ст. 15, 17–20). **Елеазар, синът на Аарон** е поставен за надзор над скинията и всички нейни свещени принадлежности (ст. 16).

Завесата между Пресвято и Свято място винаги скрива ковчега от погледа (ст. 5). Дори и когато Израил е на път, ковчегът е покрит със същата завеса, която символизира тялото на нашия Господ Иисус Христос. Никой освен първосвещеника не може да погледне към Божия престол, разположен над ковчега, докато не идва Голгота, когато завесата бива **винаги разкъсана на две**.

4:21–28 **Гирсонците** трябва да **носят завесите на скинията, на шатъра за срещане, завесите на двора** и останалите завеси. **Итамар, синът на Аарон**, е надзорник над гирсонците.

4:29–33 Родовете на синовете на Мерарий са определени за пренасянето на дъските, гредите, стълбовете, подложките, коловете и въжетата.

4:34–49 Резултатите от преброяването са следните:

Каатци	2,750
Гирсонци	2,630
Мерариевци	3,200
Общ брой на левитите на възраст от 30 до 50 г.	8,580

В. Чистота и изповед (5:1–10)

Този раздел разглежда предпазните мерки, които Израил трябва да съблюдава, за да предпази стана си от осквернение. Причината за заповедта в ст. 3 може да бъде открита във Втор. 23:14: Бог ходи сред стана.

5:1–4 Прокажените, хората с течения и онези, които са докоснали мъртво тяло, трябва да бъдат изведени ... вън от стана. Станът се състои от площадката на скинията плюс пространството, заето от шатрите на Израил.

5:5–10 Когато мъж или жена ... извърши какъвто и да било грях срещу някой друг, той или тя трябва да изповяда греха си, да принесе жертва за вина, да върне онова, за което е виновен, и да му добави една пета част. Ако човекът, срещу когото е извършено злото, е умрял или не може да бъде намерен, и ако няма близки сродници, плащането трябва да се издължи на свещеника.

Г. Законът за ревността (5:11–31)

5:11–15 Този пасаж описва ритуал за откриване на лъжа, известен като проверка от ревност. Целта на тази церемония е да установи вината или невинността на жена, която е заподозряна в невярност към мъжа си. Жената трябва да изпие ... вода, смесена с пръст от пода на ски-

нията. Ако е виновна, тази смес ще ѝ причини проклятие, като надуе корема ѝ и предизвика изсъхване на бедрото ѝ. Ако е невинна, няма да последват никакви увреждащи ефекти. От ст. 12–14 е очевидно, че мъжът ѝ не знае дали съпругата му наистина му е изневерила. От него се изисква най-напред да доведе жена си при свещеника заедно с хлебен принос.

5:16–31 Свещеникът приготвя сместа от вода и пръст в ... пръстен съд. Той довежда жената до олтара пред ГОСПОДА, открива косата на главата ѝ и слага хлебния принос ... в ръцете ѝ. След това трябва да я накара да се съгласи с клетвата, според която ще бъде проклета, ако е виновна. След като напише тези клетви на книга, накъса ги и ги изсипе в горчивата вода, свещеникът трябва да подвижи хлебния принос пред ГОСПОДА, да изгори една пълна шепа от него върху олтара, и после да накара жената да изпие водата. Наредането в ст. 24 да накара жената да изпие водата е повторено отново в ст. 26. Тя изпива водата само веднъж. В случай, че е виновна, освен всички предсказани осъждения ще я постигне и безплодие. Ако обаче е невинна, жената трябва да бъде обявена за чиста, да бъде освободена от наказание и ще може да води нормален семеен живот, както и да забременява. Ст. 29–31 са обобщение на проверката от ревност.

Ревността може да разруши брака, независимо дали е основателна, или не. Този ритуал осигурява начин за решаването на въпроса веднъж завинаги. Божието осъждение ще постигне виновната, а невинната ще бъде освободена от подозрение от страна на партньора си.

Някои библейски изследователи вярват, че този откъс има своето специално приложение в един бъдещ ден, когато народът на Израил ще бъде изпитан за своята невярност към Йахве.

Д. Законът за назирейте (гл. 6)

6:1–8 Думата „назирей“ идва от корен със значение „отделям“. **Обректът на назирейство** е доброволен обрек, който някой **мъж или жена** може да направи за определен период от време. *Мишна* посочва, че назирейският **обрек** може да продължи до сто дни, но най-често продължителността му е тридесет дни. В някои редки случаи хора са били назирей за цял живот – напр. Самуил, Самсон, Йоан Кръстител. Обректът включва три задължения: (1) Назирейте не бива **нищо ... да ядат, нито да пият** от плода на **лозето** – включително **оцет, вино**, гроздов сок, **прясно** или **сухо грозде** (ст. 2–4); (2) не бива да режат косата си (ст. 5); (3) не бива да **се приближават до мъртвец** (ст. 6–8).

Виното говори за човешката радост. Дългата коса, която е срам за мъжа, е знак на унижение. Мъртвото тяло причинява осквернение и нечистота.

Така назирейт е бил и остава загадка за синовете на този свят. За да бъде щастлив, той изоставя веселието; за да бъде силен, става слаб; и за да обича роднините си, той ги „намузва“ (Лука 14:26).⁴

6:9–12 Този пасаж описва процедурата, която се прилага, когато някой наруши обрека на неволнен контакт с мъртвец. Най-напред той трябва да премине през седемдневната церемония на **очистване**, описана в Чис. 19 гл. **На седмия ден** трябва да **обръсне главата си**, а на следващия ден да **принесе две гургулицы или две гълъбчета, едното в жертва за грях, а другото във всеизгаряне**. Освен това той трябва да **принесе и едногодишно агне в жертва за вина**. Въпреки всички приноси обаче дните на първоначалното му отделяне са изгубени и той трябва да започне всичко отначало. Така, независимо от факта, че оск-

верненият назирей може отново да бъде посветен, дните на неговата нечистота са изгубени. За нас това означава, че ако един явряващ падне в грях, той може да бъде възстановен, но времето, прекарано извън общението с Бога, е пропиляно.

6:13–21 Тук виждаме ритуала, който трябва да се извърши, когато някой достигне до края на периода на своя обрек. Необходимо е да се принесат четири приноса – **всеизгаряне, жертва за грях, примирителна жертва и хлебен принос** (ст. 14, 15). **Назирейт** трябва да **обръсне главата си** и да изгори **космите на косата си в огъня ... под ... примирителната жертва** (ст. 18). Участието на свещеника в този ритуал е описано в ст. 16, 17, 19, и 20. Ст. 21 се отнася за доброволен **принос**, който **назирейт** би могъл да принесе по случай изпълнението на своя обрек.

6:22–27 Финалните стихове на шестата глава представят красивото и добре познато на яврящите благословение, с което **Аарон и синовете му** трябва да **благославят** народа. За великия проповедник на евангелието Д. Л. Мууди тези думи означават изключително много:

Това е благословение, което може да обходи всички краища на света и да достигне до всички времена, без да се изчерпи. Всяко сърце може да изрече тези думи; те са Божията реч; всяко писмо може да завърши с тях; всеки ден може да започне с тях; всяка нощ може да бъде осветена с тях. Това е благословение, запазване, осияване, издигането на лазурното небесно утро над нашия беден живот. Сам Господ праща тези сладки трели от безкрайните небесни химни.⁵

Е. Приносът на първенците (гл. 7)

7:1–9 Тази глава ни връща обратно в Изход 40:17, когато **скинията** току-що е издигната. **Израилевите първенци** са

главите на отделните племена. Техните имена вече са посочени в Чис. 1:5–16 и Чис. 2. Те първо донасят принос от **шест покрити каруци и дванадесет вола** (ст. 3). **Мойсей** предоставя **две каруци и четири вола ... на синовете на Гирсон и четири каруци и осем вола ... на синовете на Мерарий**, за да ги използват за пренасянето на поверените им части от обзавеждането на скинията. На каатците не са предоставени коли и волове, защото те трябва да носят своя скъпоценен товар от свещените съдове **на рамена**.

7:10–83 В дванадесет последователни дни **първенците** на племената донасят приносите си за **освещаването на олтара**. Тези приноси са описани до най-малките подробности в следния ред:

Ден	Първенец	Племя	Цитат
1	Наасон	Юда	ст. 12–17
2	Натанаил	Исахар	ст. 18–23
3	Елиав	Завулон	ст. 24–29
4	Елисур	Рувим	ст. 30–35
5	Селумиил	Симеон	ст. 36–41
6	Елиасаф	Гад	ст. 42–47
7	Елисама	Ефрем	ст. 48–53
8	Гамалиил	Манасия	ст. 54–59
9	Авидан	Вениамин	ст. 60–65
10	Ахiezер	Дан	ст. 66–71
11	Фагеил	Асир	ст. 72–77
12	Ахирей	Нефталим	ст. 78–83

7:84–89 В ст. 84–88 са дадени всички дарове общо. Бог не забравя нищо, което някой е направил за Него. Той внимателно записва всичко. След завършването на целия **принос Мойсей влиза в Пресвятото място и чува гласа на Бога, който му говори отгоре от умилостивилището**, вероятно изразявайки задоволство от даровете на първенците (ст. 89). Въпреки че Мойсей е от левиевото племе, той не е свещеник. В този случай Бог прави изключение, като не просто го упълномощава да влезе в Пресвятото място, а му заповядва да го стори (Иzx. 25:21, 22).

Ж. Служенията в скинията (гл. 8)

8:1–4 **Аарон** получава указания да подреди **светилата на светилника** по такъв начин, че те да светят **към предната му страна**. Ако светлината се приеме за символ на Светия Дух, а светилникът – на Христос, тогава светилникът ни напомня, че служението на Духа е да прославя Христос.

8:5–13 След това е описано освещаването на **левитите**. Те трябва да бъдат очистени, като най-напред трябва да се поръсат **с вода за очистване** (както е обяснено в Чис. 19), после да избърснат телата си с бръснач, да се изкъпят и да **изперат дрехите си** (ст. 7). Представители от народа трябва да поставят **ръцете си върху главите на левитите** до входа на скинията, а **Аарон** трябва да **подвижи левитите пред ГОСПОДА като движим принос**. Това ни напомня за Римляни 12:1, 2, където се казва, че днешните вярващи трябва да представят телата си в жива жертва на Бога. След това Мойсей трябва да **принесе всеизгаряне и жертва за грях**.

8:14–22 Бог повтаря, че е избрал **левитите** да Му принадлежат **вместо ... първородните**, които е определил за Свое притежание след Изхода. **Левитите** са определени да служат на свещениците. Освещаването на **левитите** се извършва според заповяданото и те поемат **службата си, свързана с шатъра за срещане**.

8:23–26 **Левитите** трябва да служат от **двадесет и пет** до петдесетгодишна възраст (ст. 24). В Числа 4:3 началната възраст е определена на тридесет години. Някои смятат, че казаното в гл. 4 се отнася за онези, които носят скинията през пустинята. Те приемат, че по-ниската възраст в гл. 8 важи за служението в скинията, след като тя бъде издигната в Обещаната земя. Други пък разбират петте допълнителни години като един вид стаж за обучение. Онези, които се оттеглят на петдесетгодишна възраст, вече не

вършат тежка работа, но могат да продължат да помагат като надзорници (ст. 25, 26). Тези стихове разграничават „работата“ от служението или грижата за **заповяданото**. Първото е тежка работа, а второто – надзираване.

Някой е отбелязал, че левитите напомнят за християните, които са изкупени, очистени, отделени, за да служат на Господа, и нямат наследство на земята.

3. Пасхата, облакът и сребърните тръби (9:1–10:10)

9:1–14 Божиите указания за спазването на **Пасхата** (ст. 1–2) предхождат събитията в първа глава. Не всички събития в Изход са изложени в хронологичен ред. Пасхата се отбелязва на **четирнадесетия ден от първия месец**. За онези, които са ритуално **нечисти** (вероятно неволно) в резултат от допир с **мъртво тяло**, или са били на път по това време, е осигурена специалната възможност да могат да празнуват Пасхата с един месец по-късно – **на четирнадесетия ден от втория месец** (ст. 6–12). Но ако някой друг не спазва Пасхата, той трябва да **бъде изтребен отсрещ народа си** (ст. 13). **Ако някой чужденец** (езичник) желае да празнува Пасхата на **ГОСПОДА**, той може да го направи, но по същите правила като евреите (ст. 14).

9:15–23 Тези стихове се отнасят до събитията, разказани в следващите глави. Те описват **облака** на славата, който **покрива скинията** – денем като облак, а нощем – като **огнено явление**. Когато **облакът се вдигне** от скинията, **израилевите синове** трябва да вдигнат стана си и да потеглят. Когато облакът застане някъде, те трябва да спрат и да разпънат шатрите си. Облакът, разбира се, е символ на Бога, който води Своя народ. Независимо че днес Господ не ни води по такъв видим начин – ние ходим чрез *вяра*, а не чрез *виждане* – принципът остава в сила. Тръгнете, когато Господ тръгне, но

не по-рано, защото „тъмнината за тръгване е светлина за оставане“.

10:1–10 **ГОСПОД** заповядва на **Мойсей** да си **направи две сребърни тръби**. Те трябва да се използват: (а) за да се събира **обществото до входа на шатъра за срещане** (ст. 3, 7); (б) за да се подава сигнал за потегляне; (в) за да се събират **първенците** (когато затръби **само една** тръба) (ст. 4); (г) за сигнал за тревога във време на **война** (ст. 9); (д) за оповестяване на определени специални дни като празниците (ст. 10).

Различните начини на тръбене се използват за различни цели. **Високото** затръбяване в ст. 5 е сигнал за потегляне. Племената, които са разположени **на изток** от скинията, се вдигат първи. **Второто високо** затръбяване е сигнал за потегляне за онези, които са разположени от южната страна. Вероятно разположените на запад и север се вдигат в същия ред. **Тръбите** са предназначени не само за похода през пустинята, но ще бъдат използвани и в земята (ст. 9). Обърнете внимание на думите „**в земята си**“. Бог ще изпълни Своето обещание, което е дал на Авраам. На неговите потомци *ще бъде* дадена земя, но тяхното непокорство *ще забави* влизането им в нея с четиридесет години.

I. От Синайската планина до низините на Моав (10:11–22:1)

A. Потегляне от Синайската пустиня (10:11–36)

10:11 Ст. 11 отбелязва повратен момент в книгата. Дотогава народът е бил разположен на стан край Синайската планина. От ст. 11 до 22:1 е описано пътуването от Синай до низините на Моав, непосредствено до Обещаната земя. Пътуването обхваща период от почти четиридесет години. Народът не потегля преди **двадесетия ден** заради празнуването на втората Пасха (вж. Чис. 9:10, 11).

10:12, 13 Първият етап от пътуването е от планината Синай до **пустинята Фаран**. Преди да пристигнат в тази пустиня обаче има три спирки – Тавера, Киврот-Атаава и Асирот. Всъщност израилтяните достигат пустинята Фаран в Числа 12:16.

10:14–28 След това е представен редът, в който се движат племената. Начело на всяко племе е неговият първенец. Редът е същият като представения в гл. 2, но с едно изключение: в 2:17 изглежда, че левитите се движат след Гад и преди Ефрем. В 10:17 гирсонците и мерариевците са изброени след Завулон, а каатците – след Гад. Очевидно гирсонците и мерариевците са се движили първи с оборудването, което са носили, за да могат да са приключили с разпъването му на мястото за лагеруване, когато пристигнат каатците със свещените съдове.

10:29–32 Овав е зет на Мойсей. Рагуил (известен още като Йотор) е баща на Овав и тъст на Мойсей. Тъй като е **мадиамец**, Овав вероятно много добре е познавал **пустинята**. Може би затова Мойсей го кани да придружи израилтяните – „ще бъдеш очи за нас“. Много тълкуватели на Библията смятат, че тази покана издава липса на вяра от страна на Мойсей, защото Бог вече е обещал да ги води.

Друго гледище застъпва Кърц:

Облачният стълб определял общата посока на маршрута, който трябвало да бъде поет, мястото за разполагане на стана, както и дължината на престоя във всеки лагер. Независимо от това обаче човешката разсъдливост по никакъв начин не е изключена, както по отношение на уреждането на стана, така и във връзка с най-благоприятното съчетаване на обстоятелства като наличие на вода, паша, подслон, снабдяване с гориво. Във всички тези подробности опитът на Овав и доброто познаване на пустинята биха

били извънредно полезни като допълнение към водителството на облака.⁶

10:33, 34 **Ковчегът на завета** се обвива със завесата, която отделя Свящото място от Пресвящото (Чис. 4:5). Каатците го носят пред шествието. Придвижването от Синай до Кадис-Варни продължава три дни. **Облакът** на славата покрива народа, докато Господ му търси **място за почивка**.

10:35, 36 Не се казва дали Овав действително е придружил израилтяните. От Съдии 1:16 и 4:11 обаче изглежда, че това е станало, защото потомците му са сред евреите. Когато сутрин **ковчегът се вдига**, **Мойсей** призовава **ГОСПОД** за победа. А когато вечер спре за почивка, той се моли **ГОСПОД** да се **върне** при народа на Израил.

Б. Бунт в стана (гл. 11)

11:1–3 Читателят е потресен от готовността на **народа** да роптае срещу Бога след всичко, което Той е направил за него. Вероятната причина за недоволството откриваме в ст. 1 – „**пояждаше в края на стана**“. Бунтовниците са далеч от ковчега. **Огън** от Бога „**пояжда**“ в края на **стана** и заради това мястото получава името **Тавера** (пожар). Преводите ПБКДж и НИПБКДж казват, че огънят е пояждал някои от бунтовниците. АСПБ посочва само, че огънят е опустошавал най-отдалечените части на стана. И в двата случая това е едно милостиво предупреждение към целия народ, че ще последва тежко осъждение.

11:4–9 Втората вълна на недоволство е сред стана, но този път откриваме причината в израза **разноплеменното множество** или „сбирщина“. Заедно с израилтяните от **Египет** са излезли и някои невярващи, и това **разноплеменно множество** е източник на постоянни проблеми за тях. Непокорството на тези езичници се разпростира и върху евреите и ги кара

стръвно да пожелаят храната на **Египет** и да презрат **манната**. В Пс. 78:17–33 можем да открием Божия коментар по отношение на тяхното непокорство.

Колко чудно, че души,
хранени с небесна манна от Исус,
със зли дела Го наскърбяват,
срещу любовта Му съгрешават.
Но още по-чудно е, че Той,
от когото те тъй упорито бягат,
търпи бунтовната им воля,
греховете им умива и прощава.

11:10–15 Най-напред **Мойсей** вика към **ГОСПОДА** заради своята неспособност **сам** да се грижи за такъв народ, после описва пълната невъзможност да се осигури **месо** за такава множество. Накрая той се моли да умре, за да се избави от тези проблеми.

11:16, 17 Първият отговор от страна на Бога е да се погрижи за определянето на **седемдесет ... старейшини**, които да споделят с **Мойсей** **товара** на народа. Много библейски учени смятат, че това не е най-доброто, което Бог е бил предвидил за **Мойсей**. Те заключават, че след като Бог дава сила за изпълнението на онова, което заповядва, **Мойсей** щял да получава и по-малко божествена сила, когато отговорностите му намалеели.⁷ По-рано по съвета на тъста си **Мойсей** поставя мъже, които да изпълняват ролята на граждански власти (Иzx. 18:25; Втор. 1:9–15). Вероятно **седемдесетте** избрани трябва да му помагат да носи *духовния* товар. Тези два отделни случая на упълномощаване на служители не бива да бъдат смесвани.

11:18–23 Що се отнася до народа, Бог казва, че ще има достатъчно **месо** за ядене. Той ще изпрати на хората толкова много **месо**, че ще им **втръсне** от него. Ще трябва да го ядат **цял месец**. **Мойсей** поставя под въпрос възможността да се случи такова нещо, но Господ обещава

да го осъществи. По време на пътуването към Синайската планина Бог по чудоден начин снабдява израилевите синове с месо (Иzx. 16:13). **Мойсей** е трябвало да си спомни за това и да не се съмнява в способностите на Господа. Колко бързо забравяме предишните Господни милости, когато обстоятелствата ни поставят натясно!

11:24–30 Когато **седемдесетте** старейшини официално встъпват в задълженията си, **Духът на ГОСПОДА идва на тях и те пророкуват**; това означава, че говорят преки откровения от Бога. Дори и **двама от мъжете**, които са **останали в стана**, също **пророкуват**. Исус Навиев вижда в това чудо заплаха за водачеството на **Мойсей** и го призовава да им забрани да правят това. Но **Мойсей** проявява своето великодушие с благородния си отговор в ст. 29.

11:31–35 Обещаното месо идва във вид на ята от **пъдпъдъци**. Ст. 31 може да означава или че **пъдпъдъците** са летели на височина два лакътя от земята, или че са се нарупали по земята на слой с дебелина **два лакътя**. Последното не е невъзможно; известни са случаи, в които изтощени от миграцията **пъдпъдъци** са кацали върху кораб в количества, достатъчни да го потопят.⁸ Народът се впуска да пирува с месото, но много от тях скоро са поразени от страшна **язва**. Мястото получава името **Киврот-Атаава** („гробовете на лакомството“), защото лакомията на хората ги вкарва в гроба. Следващото споменато място на лагеруване е **Асирот** (ст. 35).

В. Бунтът на Аарон и Мариам (гл. 12)

12:1, 2 Следващата тъжна глава от историята на Израил засяга **двама** от водачите на народа – **Мариам и Аарон**. Въпреки че са сестра и брат на **Мойсей**, те говорят против него заради това, че е **взел за жена една етиопка**. Поне това е пре-

текстът. Изглежда истинската причина е разкрита в ст. 2 – те отхвърлят водачеството на Мойсей и искат да му го отнемат от завист. По това време не е имало закон, който да забранява женитбата за **етиопка**, макар че, когато евреите се заселват в Обещаната земя, им се забранява да сключват бракове с неевреи.

12:3 Мойсей не се опитва да се защити сам, а се доверява на Бога, който го е поставил в положението на водач. Семейството му (гл. 12), първенците (гл. 16) и в крайна сметка цялото общество (16:41, 42) оспорват неговия авторитет. Въпреки това, когато Божието осъждение постига противниците му, Мойсей не злорадства, а се застъпва за тях. Той действително е **много кротък човек, повече от всички хора, които са на земята**. Фактът, че той пише това за себе си, не противоречи на неговото смирение; по-скоро това е илюстрация на твърдението на 2 Петр. 1:21б; той е писал така, както е бил воден от Светия Дух.⁹

12:4–8 Бог призовава **Мойсей, Аарон, и Мариам** при вратата на **шатъра за срещане**, изобличава Мариам и Аарон и им напомня, че Мойсей заема такова положение на близост с Бога, каквото никой друг пророк никога не е имал. Господ може да говори на другите косвено, чрез видения и сънища, но на Мойсей Той говори директно, **лице в лице**. (Думата **ясно** в ст. 8 означава „пряко“, т. е. без посредник.) Изразът **образа на ГОСПОДА** означава някаква изява или видим израз на Неговата същност. Въпреки че самата **Мариам** също е пророчица (Изх. 15:20), Господ подчертава разликата между взаимоотношенията Си с Мойсей и с другите пророци. Единственото нещо, записано за Мариам след този инцидент, е нейната смърт (Чис. 20:1).

12:9, 10 ГОСПОД се разгневява на Мариам и Аарон и си отива. Като наказание за бунта **Мариам** е поразена с проказа. Тъй като **Аарон** не е наказан,

някои предполагат, че подстрекател на недоволството е била Мариам. Те посочват, че глаголът в първи стих е в женски род единствено число. Други пък вярват, че наказанието на Аарон е било да види сестра си **прокажена**. Тъй като Аарон е първосвещеник, той би бил неспособен да служи от името на народа, ако е прокажен. Може би неговото положение го е спасило от унижението, през което е трябвало да премине Мариам.

12:11–16 **Аарон** изповядва **греха си** на **Мойсей** и го моли Мариам да не бъде **като мъртвородено дете, на което половината от тялото се е разложило, когато излиза от утробата на майка си**.¹⁰ В отговор на застъпничеството на Мойсей Бог изцелява Мариам от проказата, но настоява тя да премине през обичайния седемдневен период за очистване на прокажен. Господ напомня на Мойсей, че тя трябва да **бъде затворена извън стана** като нечиста, също както ако баща ѝ я беше заплюл в лицето.

Г. Разузнаване на Обещаната земя (гл. 13, 14)

13:1–20 В тази глава изпращането на разузнавачите е заповядано от ГОСПОД. Във Втор. 1:19–22 то е предложено от народа. Несъмнено Божието нареждане е в отговор на молбата на хората въпреки тяхното неверие. Имената на дванадесетте съгледвачи са дадени в ст. 4–15. Обърнете особено внимание на **Халев** (ст. 6) и **Осия** (ст. 8). **Мойсей** нарича **Осия** с името **Иисус** (ст. 16). Мойсей иска от дванадесетте шпиони да донесат подробно описание на земята и нейните жители (ст. 17–20). Най-напред те трябва да тръгнат към Негев, в **южната страна**, а след това към хълмистата област в централната част на земята.

13:21–29 Съгледвачите обикалят **земята от пустинята Цин** в южната ѝ част до **Реов** на север (ст. 21). Ст. 22–24 описват разузнавателната операция. В **Хеврон** те

виждат тримата синове на **Енак**, които според Втор. 2:10, 11 са великани. В близост до Хеврон разузнавачите достигат до една долина с лозя. Там те отрязват голям **грозд**, който двама мъже трябва да **носят ... на прът**, и набират **нарове и смокини**, които отнасят обратно в стана на Израил. Мястото бива наречено **долина Есхол**, което означава „грозд“. Когато се връщат, повечето разузнавачи описват една прекрасна **земя** с опасни обитатели. Съгледвачите се съмняват в способността на Израил да надвие над жителите на земята (въпреки обещанието на Бога да ги изтреби).

13:30–32 Споменаването на нефилитите (ст. 33, евр.) не означава, че тези **великани** са преживели Потопа. Израилтяните са чували за нефилитите, които са живели преди Потопа, и сега свързват тези великани с тях. **Халев** (говорейки и от името на Иисус) изразява увереност, че Израил ще победи. Но другите категорично отричат това. Изразът „**земя, която изпояжда жителите си**“, означава, че настоящите ѝ обитатели ще унищожат всички други, които биха се опитали да се заселят там.

13:33 Десетима от съгледвачите имат неправилна гледна точка. Те виждат себе си така, както ги виждат и жителите на Ханаан – **като скакалци**. Иисус Навиев и Халев виждат Израил от Божията гледна точка – като напълно способен да завладее земята. За десетимата невярващи разузнавачи проблемът с **великани**те е непреодолим. А за двамата вярващи присъствието на великаните е нещо незначително.

14:1–10 Цялото общество избухва в ожесточен ропот **против Мойсей и Аарон** и обвинява Господ, че е извел хората от **Египет** само за да бъдат избити в Обещаната земя. Те предлагат и да си издигнат нов **началник**, който да ги заведе обратно в **Египет** (ст. 1–3). Когато **Иисус и Халев** се опитват да ги убедят, че

могат да победят врага, те се наговарят **да ги убият с камъни** (ст. 6–10).

Ст. 3 и 4 нагледно демонстрират глупостта на неверието. **Да се върнат в Египет!** Да се върнат в земята, опустошена от техния Бог! В земята, която все още оплаква своите първородни синове! В земята, обрана от тях в навечерието на излизането им! Да се върнат при Червеното море, в което египетската армия се е издала, докато ги е преследвала! А как ли щял да ги посрещне фараонът? И все пак всичко това им изглежда по-безопасно, отколкото да повярват, че Бог ще им даде победа в Ханаан. Йахве е опустошил Египет, разделил е морето на две, хранил ги е с хляб от небето и ги е водил през пустинята, а те все още не могат да Му се доверят, че може да се справи с няколко великана! Техните действия ясно разкриват какво мислят за Бога. Те се съмняват в Неговата сила – наистина ли Господ е достоен противник на великаните? Те не са успели да схванат онова, което толкова явно им е било разкрито през изминалата година – същността и пътищата на Йахве. Ниското мнение за Бога може да съсипе един човек или цяла нация, както толкова болезнено е илюстрирано тук.

14:11–19 Господ заплашва да изостави евреите и да издигне нов народ от потомците на Мойсей (ст. 11, 12). Но Мойсей се застъпва за тях, като припомня на Господа, че ако това се случи, езичниците ще кажат, че **ГОСПОД не е можал да заведе народа** Си в Обещаната земя (ст. 13–19). Божията репутация е поставена под въпрос и Мойсей изтъква този аргумент със забележителна убедителност. В Изход 34:6, 7 Господ се разкрива на Мойсей. В ст. 18 Мойсей повтаря почти дословно онова, което Бог му е разкрил за Себе Си, като основа за своята молитва. Колко различна е теологията на Мойсей от теологията на народа! Неговата е основана на божественото откровение, а тяхната – на човешкото въображение.

14:20–35 Въпреки че Бог отговаря, че няма да унищожи народа, Той постановява, че никой от всички мъже от **двадесет години и нагоре**, които са излезли от Египет и които могат да воюват, няма да влезе в Обещаната земя (Чис. 26:64, 65; Втор. 2:14). Само **Иисус** Навиев и **Халев** ще влязат в нея. Народът **ще скита по пустинята** в продължение на **четиридесет години**, докато невярващото поколение измре. Синовете ще трябва да **теглят заради блудствата** на бащите си (ст. 33). След 40 години обаче ще им бъде позволено да влязат в земята. Определени са **четиридесет години**, защото разузнавачите са прекарали **четиридесет дни в земята** при разузнавателната си обиколка. Тук 40 години е дадено като кръгло число; всъщност те скитали около тридесет и осем години, а общото време от излизането от Египет до влизането в Ханаан е четиридесет години. Народът отказва доброто, което Господ иска да му даде, затова вместо него трябва да изстрада злото, което сам е избрал. Но фактът, че тези хора не са допуснати до земята, не означава, че са изгубени за вечността. Много от тях са били спасени чрез вяра в Господа, въпреки че в този живот са понесли Неговото управленско наказание заради своето непокорство.

Съществува голяма неяснота по отношение на точния маршрут на израилтяните по време на техните лутания из пустинята. Не е ясно също и колко дълго те са оставали на всяко от местата. Някои например смятат, че те са прекарвали повече от тридесет и седем години в Кадис и една година в придвижване на юг към брега на Червено море, към мястото, известно днес като залива Акаба. Много от названията на местата по пътя между Синай и равнините на Моав вече не могат да бъдат идентифицирани.

ГОСПОДНАТА слава в ст. 21 се отнася до Неговата слава като праведен Съдия, който наказва непокорния народ

Израил. Израилтяните са изпитали Бога **десет пъти** (ст. 22). Тези случаи са следните: при **Червеното море** (Изх. 14:11, 12), при Мера (Изх. 15:23), в пустинята Син (Изх. 16:2), два бунта заради манната (Изх. 16:20, 27), при Рафидим (Изх. 17:1), при Хорив (Изх. 32:7), при Тавера (Чис. 11:1), при Киврот-Атаава (Чис. 11:4 и сл.) и при Кадис (роптаенето заради разказа на разузнавачите, Чис. 14).

От 603,550 мъже, годни за война, само **Иисус** Навиев и **Халев** влизат в Обещаната земя (ст. 29, 30; Втор. 2:14).

14:36–38 Десетте невярващи разузнавачи, които пускат **лошия слух**, са поразени от **язва**, а **Иисус** и **Халев** са пощадени.

14:39–45 Когато чуват за съдбата, която им е отредена, мъжете казват на Мойсей, че ще се подчинят на Бога и ще влязат в земята, като вероятно имат предвид това да стане пряко на север от Кадис-Варни (ст. 40). Но Мойсей им казва, че вече е твърде късно, че Господ се е отгледил от тях, и те ще бъдат разгромени, ако се опитат да сторят това. Пренебрегвайки съвета на Мойсей, те се изкачват на **върха на хълма**, където са нападнати и изтласкани назад от част от езическите обитатели на земята (ст. 45).

Д. Разнообразни закони (гл. 15)

15:1, 2 Ние не знаем колко време изминава между събитията в гл. 14 и 15, но контрастът е поразителен. „... наистина те няма да видят земята“ (14:23). „**Когато влезете в земята**“ (15:2). Божиите намерения, макар и понякога да бъдат възпрепятствани от греха, никога не могат да бъдат осуетени. Той е обещал Ханаанската земя на Авраам, и ако едно от поколенията на неговите потомци е твърде невярващо, за да я получи, Той ще я даде на следващото.

15:3–29 Първите 29 стиха от главата описват жертвите, които израилевите синове трябва да принасят, когато се

заселят в земята. Повечето от тези приноси вече са били описани в детайли. Особено е наблюдавано на греховете, **неволено извършени от обществото** (ст. 22–26) или от отделен човек (ст. 27–29). Ст. 24 посочва две жертви за обществото – **юнец** и козел. В Левит 4 гл. обаче се казва, че обществото трябва да принесе само юнец. Пак там се казва, че първенец трябва да принесе козел. Може би описанието тук, в Числа, представя тези два приноса заедно, докато в Левит те са разгледани поотделно. В ст. 20 и 21 откриваме една често повтаряна заповед в Писанието: „**От първото ... на ГОСПОДА.**“ Дали от първородните, или от първите плодове, Господ трябва да получи най-доброто от всичко. Това е и едно напомняне към народа, че всичко, което притежава, идва от Йахве и съответно принадлежи на Него.

15:30–36 Няма жертва за греха, извършен съзнателно и дръзко – за умишления, предизвикателен бунт срещу словото на Господа. Всеки, който извърши такъв грях, трябва да **бъде изтребен** (ст. 30, 31). Един пример за такъв дръзък грях е даден в ст. 32–36. **Един човек е намерен ... да събира дърва в съботен ден** в ясно нарушение на Закона. Знаело се е, че той трябва да бъде **умъртвен** (Изх. 31:15), но начинът на екзекуцията още не е бил определен. Сега Господ обявява, че той трябва да бъде **убит с камъни въвн от стана**.

15:37–41 Господ заповядва на евреите да **правят ресни по краищата на дрехите си** и да **сложат син ширит на ресните на краищата**. Синьото е цветът на небето и то трябва да им напомня за светостта и покорството, които им подхождат като Божии деца.

Е. Бунтът на Корей (гл. 16, 17)

16:1–3 Корей, братовчед на Аарон (Изх. 6:18–21), е левит, но не е свещеник. Явно

той отхвърля факта, че семейството на Аарон трябва да притежава изключителното право над свещенството. **Датан, Авирон и Он** са от племето на **Рувим** и отхвърлят водачеството на Мойсей над тях. След ст. 1 **Он** не се споменава повече и затова е невъзможно да знаем дали е споделил участва на останалите. **Двеста и петдесет** от водачите – **първенците** на Израил – също се присъединяват към бунта срещу свещенството и гражданската власт (ст. 2). Те твърдят, че всички хора са **свети** и не могат да бъдат изключвани от принасянето на жертви (ст. 3).

16:4–11 За да разреши въпроса, **Мойсей** заповядва на **Корей** и неговите бунтовници да се явят на следващия ден с **кадилници** (ст. 6, 7). Горенето на **тамяна** е свещеническа функция; ако Бог не ги приеме като свещеници, Той ще покаже Своето неодобрение.

16:12–15 **Датан и Авирон** отказват да напуснат шатрите си, когато **Мойсей** ги вика, и започват да критикуват водачеството му. Те се позовават на първоначалното обещание (Изх. 3:8), че Бог ще ги заведе в „земя, където текат мляко и мед“, и сега (саркастично) роптаят, че вместо това **Мойсей** ги е **извел от земята, в която текат мляко и мед** (Египет) и ги е **довел** в земя, където *не текат мляко и мед* (пустинята).

Идеята на ст. 14 вероятно е, че след като не е успял да изпълни обещанието си, сега **Мойсей** се опитва да заблуди народа по отношение на своя провал или на истинските си намерения. **Мойсей** припомня пред Господа, че не е изисквал данъци от народа, както обикновено правят владетелите.

16:16–22 На следващия ден **Корей ... Аарон и двеста и петдесетте** бунтовници застават пред скинията с кадилници. Израилевото общество също се събира, може би симпатизирайки на Корей. Тогава **ГОСПОДНАТА слава се явява** пред

цялото общество. И ГОСПОД казва на **Мойсей и Аарон** да се **отделят от сред обществото**, преди Той да го унищожи. Поради застъпничеството на Мойсей и Аарон осъждението не бива изпълнено.

16:23–35 Действието сега се измества при **шатрите**, в които живеят **Корей, Датан и Авирон** (ст. 24). Мойсей предупреждава останалите от народа да се дръпнат встрани от околността на тези шатри. Тогава Мойсей обявява, че ако **тези мъже** умрат от естествена смърт или ако им се въздаде, както се въздава на всички хора, това означава, че той не е изпратен от Бога. Но ако ГОСПОД чудодейно направи така, че **земята** да ги погълне, тогава народът ще може да знае със сигурност, че **тези мъже** са виновни за бунт (ст. 30). Малко след като Мойсей произнесе **тези думи, земята се отваря и поглъща** Датан и Авирон и семействата им (**домочадията им**), които вероятно са подкрепили бунта им (ст. 32, 33). Остава открит въпросът кога е умрял **Корей**. Някои вярват, че е бил погълнат от земята заедно с Датан и Авирон (ст. 32, 33). Други предполагат, че той е унищожен от същия **огън**, който убива **двеста и петдесетте** бунтовници (ст. 35). От Чис. 26:10 изглежда, че той е бил погълнат заедно с Датан и Авирон. Ст. 11 от същата глава посочва, че синовете му са били пощадени. Следващият велик пророк на Израил, Самуил, е потомък на Корей (1 Лет. 6:22–23, 28). Шеол в ст. 30 се отнася за гроба, но може също да означава и безплътното състояние.

В определени исторически моменти Бог е показвал крайното Си негодувание срещу определени грехове, като незабавно ги е осъждал. Той осъжда Содом и Гомора (Бит. 19:24); Надав и Авиду (Лев. 10:1, 2); Мариам (Чис. 12:10); Корей, Датан и Авирон и 250-те първенци (в тази глава); Анания и Сапфира (Деян 5:5, 10). Очевидно е, че Той не прави това всеки път, когато някой извършва тези грехо-

ве, но в определени моменти от историята Той се намесва, за да отправи предупреждение към бъдещите поколения.

Хората на Корей (ст. 32) може би са неговите слуги или последователите му.

16:36–40 Светите кадилници, използвани от грешниците, трябва да бъдат преработени на **плочи за обковане на олтара** за всеизгаряния. Това служи за напомняне, че само семейството на **Аарон** има свещенически привилегии. **Огънят** от кадилниците трябва да бъде разпръснат надалеч.

16:41–50 В деня след тези важни събития израилтяните обвиняват **Мойсей и Аарон**, че избиват Божия народ. В гнева Си Господ заплашва да ги унищожи, но **Мойсей и Аарон** отиват **пред шатъра за срещане**, несъмнено за да се застъпят за тях. Тогава Господ поразява народа с ужасна **язва**. Едва когато **Аарон изтичва сред събранието с тамян** и извършва **умилостивение за народа, язвата престава**. Дотогава обаче **четирнадесет хиляди и седемстотин души** вече са загинали. Първенците, заедно с цялото общество, са оспорили свещенството на **Аарон**. Сега тъкмо свещеническото застъпничество на **Аарон** е прекратило язвата. Мойсей и Аарон не убиват Божия народ, а го спасяват!

17:1–9 За да подчертае пред народа, че свещенството е предадено само на семейството на Аарон, Бог заповядва по един **жезъл за всяко** от племената на Израил да бъде оставен **в шатъра за срещане** за през нощта. **Левиевият жезъл** носи **името на Аарон**. Правото на свещенството принадлежи на **жезъла**, който разцъфне. На сутринта, когато преглеждат жезлите, се оказва, че **жезълът на Аарон е цъфнал с пъпки и цветове** и е **завързал зрели бадеми**. Жезълът на Аарон символизира възкресения Христос като свещеник по Божия избор. Както бадемовото дърво е първото, което цъфти през пролетта, така и Христос е първият

плод на възкресението (1 Кор. 15:20, 23). Светилникът в святото място е изработен като бадемов цвят, с топчици и цветовете (Изх. 25:33, 34). Свещеникът има задължението да се грижи всекидневно за светилника. По своя вид и по плода си жезълът на Аарон е съответствие на светилника, което означава, че домът на Аарон е избран от Бога, за да изпълнява свещеническото служение.

17:10–13 От този момент занаятчиците **жезълът на Аарон** трябва да бъде пазен в ковчега на завета за символичен **знак** срещу **бунтовниците**. След този случай народът е обзет от ужас и се страхува да се доближи до **скинията**.

Ж. Указания за левитите (гл. 18, 19)

18:1–7 Гл. 18 е тясно свързана с последните два стиха на предшестващата глава. За да успокои страховете на народа, Господ повтаря указанията за служение в скинията. Ако народът спазва тези указания, няма да има защо да се страхува от гнева Му. Ст. 1 се състои от две части. „**Ти, синове ти и домът на баща ти се теб**“ се отнася за всички левити, включително и свещениците. „**Ти и синовете ти**“ се отнася само за свещениците. Първите ще отнемат **беззаконието на святилището**, а последните – **беззаконието**, свързано с тяхното **свещенство**. Изразът „отнемат беззаконието“ означава поемане на отговорност за всяка небрежност или неспособност да се изпълнят свещените задължения. Левитите са помощници на свещениците, но те не трябва да влизат в **святилището** за изпълнение на свещеническо служение, **за да не умрат**.

18:8–20 За свещениците е предвиден определен дял от различните **приноси** като възнаграждение (ст. 8–11). За тях са предназначени и **първите плодове** от **маслото, виното, житото и плодовете** (ст. 12, 13), нещата, посветени на ГОС-

ПОДА (ст. 14), както и **първородните**. В случая на **първородни** синове и **нечисти животни** свещениците получават парите за откупването на синовете или животните. В случая на жертвени животни **първородните** трябва да се пожертват на **ГОСПОДА**, а свещениците да получат своя дял (ст. 17–19). **Завет със сол** (ст. 19) означава ненарушим и неизменен завет. Свещениците не получават **земя**, защото Господ ще бъде техният специален дял и **наследство** (ст. 20).

18:21–32 **Левитите** ще получават **десятъци** от народа, но те на свой ред са отговорни също да дават **десятък** на свещениците. Този **десятък** трябва да бъде принасян като **възвишаем принос на ГОСПОДА**.

19:1–10 Гл. 19 представя един от най-силните символи на очистването в Стария Завет – употребата на **пепел от червеникава юница**. Този принос е свързан специално с премахването на нечистотата, причинена в резултат от допир с мъртвец. Израилевите синове току-що са се разбунтували срещу Бога в Кадис. Сега те биват изпратени в пустинята, за да измрат заради неверието си. Повече от 600,000 души ще умрат за период от тридесет и осем години, което прави повече от четиридесет души на ден. Разбираема е нуждата от пепелта на червената юница. Кой би могъл да избегне досега със смъртта при такова пътуване?

Юницата трябва да бъде изведена **вън от стана и заклана** (ст. 3). **Свещеникът Елеазар** трябва да поръси с **кръвта ѝ седем пъти** пред **шатъра за срещане**, след което юницата трябва да бъде **изгорена** цяла, с всичките ѝ части, заедно с **кедрово дърво, исоп и червена прежда**. Същите материали се използват и за очистването на прокажени (Лев. 14:4, 6). **Свещеникът** и човекът, който е изгорил юницата, са **нечисти до вечерта**. **Тогавата един човек**, който е **чист**, трябва внимателно да **събере пепелта** и да я съхрани

вън от стана за бъдещо използване (ст. 9); после той е **нечист до вечерта**.

19:11–19 Този пасаж описва как трябва да се използва пепелта. Ако някой човек е станал ритуално **нечист**, като се е докоснал **до мъртво тяло** или е бил в **шатра**, където някой е умрял, **чист човек** трябва да вземе **от пепелта** и да я смеси с **изворна вода**. Чистият човек трябва да поръси с **исоп**, натопен във **водата**, нечистия човек или предмет **на третия и на седмия ден**. **На седмия ден** нечистият човек трябва да изпере **дрехите си**, да се изкъпе, и **вечерта** ще бъде **чист** (ст. 19).

Уилямс смята, че червеникавата юница е символ на Христос – без петно отвън и без недостатък отвътре, свободен от оковите на всеки грях, облечен с червеникавата пръст на човешката същност.¹¹ Но трябва да внимаваме да не отидем твърде далеч с тази символика.

Едно от историческите описания на употребата на пепел от юница се намира в Чис. 31. Мантъл казва, че

... пепелта се смята за концентрат на най-съществените свойства на жертвата за грях и може да бъде употребена по всяко време със сравнително малко усилия и без загуба на време. Една червена юница е достатъчна за векове. Твърди се, че за цялата еврейска история са били необходими само шест; и най-малкото количество от пепелта е достатъчно, за да придаде очистващо свойство на чистата изворна вода.¹²

Авторът на Посланието към евреите посочва, че докато пепелта от червена юница не може да направи повече от това, да отстрани външната, ритуална нечистота, кръвта на Христос има безкрайната сила да извърши вътрешно очистване на съвестта от мъртви дела (Евр. 9:13, 14). Един неизвестен автор коментира:

Червената юница е Божието решение за неминуемия, неизбежен контакт с духовната смърт, която е навсякъде около нас. Тя вероятно има особено отношение към вината на Израил за кръвта на Месията. Тя прилича на жертвата за вина, но не я заменя.

Старозаветните предписания за измиване с вода, понякога с течаша вода (Лев. 15:13), днес са общоприета медицинска практика за дезинфекция.

19:20–22 За човека, който не използва **водата на нечистотата**, наказанието е неизбежно. Освен това Бог посочва, че всеки, който докосне водата или поръси с нея, ще бъде **нечист до вечерта**, и всеки друг, когото той докосне, също ще бъде **нечист** за останалата част от деня.

3. Грехът на Мойсей (20:1–13)

20:1 Вече са изминали 40 години, откакто израилтяните са напуснали Египет и 38 години, откакто са изпратили разузнавачите в земята. Народът е скитал в продължение на 38 години и сега отново се е върнал в **Кадис**, в **пустинята Цин** – на същото място, откъдето са били изпратени разузнавачите. Сега те не са по-близо до Обещаната земя, отколкото са били преди тридесет и осем години! Тук **Мариам умира** и бива **погребана**. Повече от 600,000 души са измрели през пропилените години между гл. 19 и 20. Горчивият плод на неверието е жънат в тишина от цяло едно поколение.

20:2–9 Хората, които роптаят пред **Мойсей** и **Аарон** заради липсата на вода, са ново поколение, но те постъпват като бащите си (ст. 2–5). **ГОСПОД** казва на **Мойсей** да *говори* на скалата, и **тя ще даде вода**. Той трябва да вземе **жезъла** на Аарон, който се пази в скинията (ст. 9; ср. 17:10), макар че в ст. 11 той вече е „неговия **жезъл**“. Жезълът на Аарон е жезълът на свещенството; жезълът на Мойсей е жезъл на съд и власт.

20:10–13 Веднъж вече се е случвало народът да роптае за вода. Това е било на мястото, наречено Маса (и Мерива). Тогава Господ е казал на Мойсей да *удар*и скалата (Изх. 17:1–7). Но сега търпението на Мойсей се е изчерпило. Първо, той говори необмислено с устните си, като нарича народа **бунтовници** (ст. 10). Второ, той **удря скалата два пъти**, вместо да ѝ говори. Скалата, ударена в Изх. 17 гл., е символ на Христос, който е поразен на Голгота. Но Христос ще бъде поразен само веднъж. След Неговата смърт трябва да бъде даден Светият Дух, за когото е символ водата от ст. 11. Заради греха на **Мойсей и Аарон** при тази случка Бог обявява, че те няма да влязат в Обещаната земя. Той нарича мястото **Мерива**, но това не е същата Мерива от Изх. 17. Понякога мястото се нарича и Мерива-Кадис. Г. Кемпбъл Морган коментира:

Чрез този изблик на гняв, за който казахме, че е толкова естествен, Божият слуга представя по погрешен начин Бога пред народа. Провалът му се дължи на факта, че за момент неговата вяра не успява да достигне най-високото ниво на своята активност. Той продължава да вярва в Бога и в Неговата сила, но той не вярва в Него така, че *да Го освети в очите на Неговия народ*. Това е наистина един много изобличителен урок. Правилните неща могат да бъдат направени по такъв неправилен начин, че да доведат до лоши резултати. Или, както се казва в една песен, чийто дълбок смисъл можем да пропуснем, ако не се замислим:

Господи, така ми говори,
че аз да мога да говоря
като живо ехо на Твоя глас.

Това е далеч повече от молитвата да бъдем способни да предадем Божието послание. По-скоро това е стремежът да можем да го представим в Неговия тон, с Неговия маниер. Ето къде се проваля

Мойсей и заради това провал той не е допуснат до земята.¹³

И. Смъртта на Аарон (20:14–29)

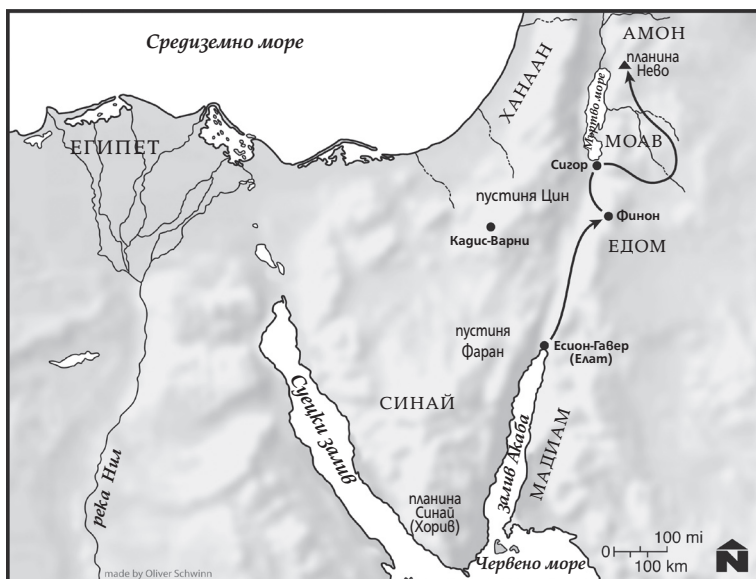
20:14–21 Планът за влизането в земята не е да се пътува пряко на север от пустинята, а на изток през територията на едомците и после на север по източния бряг на Мъртво море. След това народът ще прекося Йордан. Но **едомският цар** отказва безопасно преминаване на **Израил**, и то въпреки уверенията, че евреите няма да ядат, да **пият** или да увредят нищо от запасите на Едом. По-късно в историята Израил под управлението на Саул се бие с едомците, потомците на Исав, брата на Яков, и ги разгромява.

20:22–29 Когато народът е пристигнал от **Кадис** до **планината Ор**, близо до **границите на едомската земя**, Аарон умира и бива заместен от **сина си Елеазар** (ст. 22–29). Матю Хенри пише:

Въпреки че умира заради греха си, Аарон не е поразен като престъпник от изва или огън от небето, а умира в покой и почит. Той не бива *изтребен от народа си*, както израз обикновено се използва за онези, които умират от ръката на Божията справедливост, а *се прибира при народа си* като такъв, който умира в ръцете на Божията благодат. ... Ръцете на Мойсей, които за първи път обличат Аарон в неговите свещенически одежди, сега ги събличат от него; защото благоговението към свещенството не допуска той да умре с тях.¹⁴

Й. Бронзовата змия (21:1–22:1)

21:1–3 Арадският цар владее над южната част на Обещаната земя. Когато **чува**, че израилтяните са на стан в пустинята и се канят да завладеят земята, той ги напада, но е разгромен на едно **място, наречено Хорма** (ст. 1–3).

От пустинята към Ханаан

21:4–9 Названието **Червено море** (ст. 4) не се отнася за залива, който израилтяните са прекосили по време на бягството си от Египет, а за един участък от Червено море, който ни е известен като залив Акаба. **Пътят към Червено море** обаче може да бъде и название на маршрут; по това време евреите може да не са стигнали до залива Акаба.

Народът отново се оплаква от условията си на живот и в резултат на това Бог **изпраща отровни змии между тях**. Много народ **измира**, а още повече са на умирање. В отговор на застъпничеството на Мойсей Бог му заповядва да направи **една бронзова змия** и да я издигне на **прът**, като обещава, че всеки, който **погледне към бронзовата змия**, ще бъде изцелен от ухапването. Господ Исус използва тази случка, за да покаже на Никодим, че Христос трябва да бъде издигнат (на кръста), така че грешниците, които погледнат с вяра към Него, да имат вечен живот (Йоан 3:1–16).

По-късно змията става препънка за на-

рода и накрая бива унищожена в дните на Езекия (4 Царе 18:4).

21:10–20 Пътуванията на израилевите синове от планината Ор до равнините на Моав вече не могат да се проследят точно. Спирките им обаче са изредени в Числа 21:10 до 22:1. **Книгата на ГОСПОДНИТЕ войни** (ст. 14) вероятно е исторически летопис на ранните войни на Израил. Тя вече е изгубена. При **Вир** Господ чудодейно осигурява вода, когато първенците **изкопават кладенец с жезлите си** в безводната пустиня.

21:21–26 Когато Израил приближава страната на **аморейците**, той иска разрешение да **мине** през нея, но получава отказ. **Сион, аморейският цар**, дори обявява война на Израил, но бива разгромен. Аморейският цар, също както фараонът преди него, бива закоравен от Господа, за да може народът му да бъде унищожен в битка от Израил (Втор. 2:30). „Беззаконието на аморейците“ (Бит. 15:16) вече е достигнало върха си и Израил е инструментът, чрез който Йахве ги съди.

21:27–30 Песента-притча в ст. 27–30 вероятно означава следното: **аморейците** наскоро са завладяли **Есевон** от моавците. Сега Есевон пада под властта на Израил. Ако онези, които са отнели града от Моав, сами са били победени, тогава **Моав** е третокласна сила. Освен това тази притча вероятно е цитирана като доказателство, че земята вече е била изцяло владение на аморейския цар Сион, а не моавска територия. Важно е да се отбележи този факт, защото Господ забранява на Израил да отнема земя на **Моав** (Втор. 2:9).

21:31–22:1 Трудно е да се възстанови точният маршрут на израилтяните. Предполага се, че те са се движили на изток от планината Ор, след това на север около западната граница на Едом към река Заред. След това са вървели по протежението на Заред на изток между Едом и Моав, после на север покрай източната граница на Моав към Арнон, а после на запад към Царския път. Те разбиват Сион, аморейския цар, след това настъпват на север да завладеят **Васан**, царството на **Ог. Васан** е област с богати пасища, разположена на изток от Йордан и на север от мястото, където Израил ще прекоси реката, за да влезе в земята. След като превземат **Васан**, израилтяните се връщат в **низините на Моав и разполагат стан срещу Ерихон** (ст. 1). Тези низини са отнети на Моав от аморейците (Чис. 21:26), но остават с името на **Моав**.

III. Събитията в низините на Моав (22:2–36:13)

A. Пророкът Валаам (22:2–25:18)

1. Валак изпраща да извикат Валаам (22:2–40)

22:2–14 Когато **моавците**, които живеят на юг, чуват как са били разгромени

аморейците, те се ужасяват (ненужно, вж. Втор. 2:9). **Валак**, техният **цар**, се опитва да наеме пророка **Валаам**, за да **прокълне** Израил. Макар и езически пророк, Валаам явно е имал някакво знание за истинския Бог. Господ го използва, за да разкрие Своите намерения за отделянето, оправдаването, красотата и славата на Израил. Първият опит да бъде взет **Валаам**, за да **прокълне** евреите, е описан в ст. 7–14. Пратениците на **Валак** идват при Валаам с **възнаграждение за врачуването** – т. е. възнаграждение, ако успешно произнесе проклятие над Израил. Но **Бог** му казва да **не проклина народа**, защото Той го е **благословил**. Валак означава „прахосник“. Валаам значи „погълщащ народа“ или „смутител на народа“.

22:15–21 След това е описан вторият опит на Валаам. **Валаам** знае каква е Божията воля, но въпреки това дръзва да се яви пред Господа, може би с надеждата, че Той ще промени намерението Си. Господ му казва да отиде с **мъжете**, но да прави само онова, което Той му каже. Причината Валаам да тръгне е ясно посочена във 2 Петр. 2:15, 16. Той е мотивиран от любовта си към „заплатата на неправдата“. Той е образ на „продажния пророк“, който протитуира дадената му от Бога способност за пари.

22:22–27 **Ангелът ГОСПОДЕН** (ст. 22) е Христос, който се явява преди Своето възплъщение. **Три пъти** Той застава пред **Валаам** и **магаричата** му, за да го спре, защото знае какви са мотивите му. Първия път **магаричата** вижда **Ангела** и се отклонява **в полето**. Заради това **Валаам** **удря** горкото животно. Втория път **Ангелът** застава на **един нисък път** между лозята. Ужасената **магарича** **притиска крака** на Валаам в зида и отново бива малтретирана от него. Третия път **Ангелът** се изпречва пред тях на **едно тясно място**. Отчаяното животно ляга на земята и си спечелва трети бой

от Валаам. Дори **магарето**, символът на ината, знае кога да спре, а упоритият, своеволен пророк – не!

22:28–40 Магарецата получава способността да проговори на Валаам и го избличава за нечовешкото му отношение (ст. 28–30). Тогава Валаам **вижда Ангела ГОСПОДЕН с голия меч в ръка**. Той му разкрива намерението си да попречи на непокорството му (ст. 31–35). Ангелът позволява на пророка да отиде при Валак, но с условието да **говори само словото**, което Бог му даде (ст. 35). След като посреща Валаам, **Валак** принася жертви на своя бог.

2. Речите на Валаам (22:41–24:25)

22:41–23:12 На сутринта Валак завежда Валаам на една **висока** планина (Фасга), откъдето да погледне към шатрите на Израил. По-късно от същата тази планина Мойсей ще хвърли единствения си поглед към Обещаната земя и след това ще умре (Втор. 34:1, 5). Тази и следващата глава съдържат четири забележителни предсказания на Валаам за Израил. Първите три са предшествани от принасянето на **седем юнеца и седем овена** във всеизгаряне. Първата **реч** изразява неспособността на Валаам да **прокълне** народа, **когото Бог не проклена**. Тя предрича за Израил живот, отделен от езическите народи, и безчислено потомство. В нея Израил е изобразен като праведна нация, чиято по-късна съдба може само да бъде желана (ст. 7–10). Протестът на Валак срещу това благословение е безполезен. Пророкът е принуден да говори словото **на ГОСПОДА**.

23:13–15 После Валак завежда Валаам на друга позиция, като се надява, че от нея пророкът ще види Израил в по-неблагоприятна светлина (ст. 13, 14).

23:16–26 Втората **реч** уверява **Валак**, че първоначалното Божие благословение за Израил е непроменено (ст. 18–20).

Първата част на ст. 21 описва положението на нацията, а не нейната практика. Бог приема народа за праведен въз основа на вяра. Така и вярващите днес стоят пред Бога в цялото съвършенство на Неговия възлюбен Син. Господ е с Израил и народът може да **ликува**, защото Той царува сред тях (ст. 21б). Той го е извел от **Египет** и му е дал **сила**. Никаква злонамерена клетва срещу него няма да успее. Напротив, победите, които Израил скоро ще спечели, ще карат езичниците да казват: „**Какво е извършил Бог!**“ (ст. 22–24). Понеже **Валаам** отказва да **прокълне** народа, **Валак** му заповядва поне да не го **благославя** (ст. 25), но пророкът възразява, че може да направи само онова, което **ГОСПОД** казва.

23:27–30 За трети път **Валак** се опитва да изстръгне от Валаам проклетие, този път от **върха** на планината **Фегор**.

24:1, 2 Съзнавайки, че Бог е решил да **благославя Израил**, Валаам вече не **търси** послание на проклетие. Той просто поглежда надолу към стана на **Израил** и **Божият Дух слиза на него**, като му дава да говори неща, далеч надхвърлящи неговата собствена мъдрост и воля.

24:3–9 Третото послание говори за красотата на израилевите **шатри** и предрича неизмерима плодовитост, обширно потомство, славно **царство** и съкрушителна сила над всички врагове. **Агаг** (ст. 7) вероятно е широкоразпространено име сред амаличаните. Никой няма да посмее да **вдигне** този лежач лъв (ст. 9). Онези, които благославят Израил, ще бъдат **благословени**, а който го проклена, само ще си навлече проклетие. Пророчеството на Валаам тук звучи като ехо на завета, сключен с Авраам: „Ще благословя онези, които те благославят, и ще прокълна онези, които те кълне“ (Бит. 12:3).

24:10–14 Вече напълно разочарован, **Валак** обвинява **Валаам** за неуспеха му да съдейства. Но пророкът му напомня,

че от самото начало е казал, че може да **говори** само **ГОСПОДНОТО** **слово**. Преди да остави Валак и да се прибере у дома си, Валаам предлага на царя да му каже какво ще **направи** Израил **на** моавския **народ** в по-нататъшните дни.

24:15–19 Четвъртата реч е свързана с един цар („звезда“ и „скиптр“), който ще се въздигне в Израил и ще победи Моав и всичките потомци на бунтовниците (ст. 17; ср. Ер. 48:45). Едом също ще бъде покорен от този владетел. Това пророчество частично се изпълнява от цар Давид, но окончателното му изпълнение ще бъде при Второто идване на Христос.

24:20–25 Валаам предрича сходна съдба и за амаличаните, кенейците, Асирия (Асур) и народа на Евр (ст. 20–24). Амаличаните ще бъдат напълно унищожени. Кенейците постепенно ще намаляват на брой, докато асирийците накрая ги завладеят. Дори и асирийците ще бъдат разгромени от въоръжените сили на Китим (което обикновено обозначава Кипър, но тук вероятно е представително за Гърция и силите на Александър Велики). Името **Евр** вероятно включва нееврейските потомци на този живял след Потоп патриарх.

Преди Валаам да напусне Валак, той задвижва трагичните събития от глава 25.

3. Валаам покварява Израил (гл. 25)

25:1–3 Въпреки че името на Валаам не се споменава в тази глава, от Числа 31:16 научаваме, че той е отговорен за ужасната поквара на израилевите синове, описана тук. Възнагражденията, обещани от Валак, не успяват да накарат Валаам да прокънее Израил, но накрая го убеждават да поквари Израил, като подведе някои от народа да блудстват с дъщерите на Моав и да се кланят на боговете им. Често пъти, когато някоя пряка атака на

Сатана се окаже безуспешна, той успява с косвена.

Тук се проявява истинският характер на Валаам. До този момент бихме могли да го помислим за благочестив пророк, верен на Божието слово и приятел на Божия народ. Но от Числа 31:16 и 2 Петр. 2:15, 16 научаваме, че той е зъл вероотстъпник, който обича заплатата на неправдата. Валаам дава съвет на Валак как да препъне израилтяните – като ги подведе „да ядат идоложертвено и да блудстват“ (Откр. 2:14). Валак последва този съвет. Това довежда до ужасно идолопоклонство в храма на Ваал-Фегор.

25:4–8а Бог заповядва всички виновни началници да бъдат обесени срещу слънцето. Преди присъдата да бъде произнесена, един от началниците на Симеоновото племе довежда една мадиамка в израилевия стан, за да я заведе в шатрата си (ст. 14). Финеес, синът на първосвещеника (Елеазар), убива и мъжа, и жената с копието си. Самоъл Ридуаут коментира:

Финеес, „погубителят на безчестието“, е прозвище, подходящо единствено за онзи, който е бил така непоклатимо верен на Бога и със своята неумолима присъда над греха е осигурил постоянното свещенство за себе си и рода си.¹⁵

25:8б–13 Бог изпраща язва в стана на Израил, която убива общо двадесет и четири хиляди от виновниците (23,000 в един ден, 1 Кор. 10:8). Именно героичната проява на Финеес спира язвата. Понеже той е ревностен за своя Бог, ГОСПОД постановява, че родът на Финеес ще бъде носител на вечно свещенство.

25:14, 15 Положението на първенството на Зимрий в неговото племе и фактът, че жената е дъщеря на мадиамски началник, може би биха възпрели съдиите да го осъдят, но не възпират Финеес. Той е ревностен за Йахве.

25:16–18 ГОСПОД заповядва на **Мойсей** да воюва срещу **мадиамците** (които по това време са смесени с моавците). Тази заповед се изпълнява в гл. 31.

Б. Второто преброяване (гл. 26)

26:1–51 Мойсей отново получава заповед да **преброи израилевите синове**, понеже им предстои да влязат в земята, за да воюват срещу обитателите ѝ и да получат своя дял от наследството. Народът е намалал с 1,820 души в сравнение с първото преброяване, както се вижда от следните цифри:

Племя	гл. 1	гл. 26
Рувим (ст. 5–11)	46,500	43,730
Симеон (с 12–14)	59,300	22,200
Гад (ст. 15–18)	45,650	40,500
Юда (ст. 19–22)	74,600	76,500
Исахар (ст. 23–25)	54,400	64,300
Завулон (ст. 26, 27)	57,400	60,500
Йосиф (ст. 28–37):		
- Манасия (ст. 34)	32,200	52,700
- Ефрем (ст. 37)	40,500	32,500
Вениамин (ст. 38–41)	35,400	45,600
Дан (ст. 42–43)	62,700	64,400
Асир (ст. 44–47)	41,500	53,400
Нефталим (ст. 48–51)	53,400	45,400
Общо	603,550	601,730

Ето как Муди коментира намаляването на **израилевите синове** от 603,550 на 601,730 за дългия период между глави 1 и 26:

Нарастването на Израил спира за четиридесет години. Така ще стане и с нашите църкви и всичко останало, ако сме невярващи.¹⁶

Най-драстичното намаляване е при симеонците – с близо 37,000 души. Главното симеоновото племе е свързано с инцидента при Фегор в предишната глава (Зимрий е първенец в това племе), и може би

повечето от убитите са от него. Ст. 11 ни казва, че синовете на Корей не са умрели заедно с баща си.

26:52–56 Земята трябва да се **раздели** в зависимост от **броя** на хората във всяко племе, но също така и чрез **жребий**. Това може да означава само, че *големината* на племенната територия ще бъде определена от числеността на племето, а *местоположението* на земята ще се определи по жребий.

26:57–65 Левитите са преброени отделно и са **двадесет и три хиляди**. Само **Иисус** и **Халев** са включени и в двете преброявания. Всички други мъже, годни да носят оръжие, изброени при първото преброяване, вече са измрели в пустинята. Ст. 64 и 65 се отнасят за мъжете, които могат да излизат на война. Левитите и жените не са включени, въпреки че някои от тях също са умрели по време на тридесет и осем годишното странстване.

В. Наследствени права на дъщерите (27:1–11)

Петте **дъщери на Салпаад** от манасиевото племе идват при **Мойсей** да поискат притежание за рода си при разпределянето на земята, въпреки че от тях няма мъже сред преброените от Израил, между които ще бъде разделен Ханаан (26:53). **Баща им е умрял, но не** като един от виновните съучастници на **Корей**. **ГОСПОД** отговаря, че те трябва да наследят дела **на баща си**. По принцип Божията воля е земята да бъде наследявана първо от синовете, после от дъщерите, братята, чичовците или другите най-близки роднини. По този начин тя винаги остава в даденото семейство (ст. 1–11).

Г. Иисус Навиев, приемникът на Мойсей (27:12–23)

27:12–14 Бог предупреждава **Мойсей**, че скоро ще умре и му казва да се **изкачи на хълма Аварим** (това всъщност е планинска верига на изток от Мъртво море).

Планината Нево, където Мойсей умира, е част от тази верига.

27:15–23 Мойсей без никаква себичност иска от Бога свой наследник, който да води народа, и на негово място бива определен **Иисус, синът на Навий**. Свещенството, а по-късно и царството в Израил обикновено се предават от едно поколение на следващото в едно семейство. Наследникът на Мойсей обаче не е неговият син, а неговият слуга (Изх. 24:13).

Д. Приноси и обреци (гл. 28–30)

Гл. 28, 29 В тези глави ГОСПОД напомня на народа приносите и празниците, които трябва да се спазват в земята.

Ежедневни приноси:

Постоянно всеизгаряне, сутрин и вечер, заедно с **хлебен принос и възлияние** (28:3–8).

Абсолютно всеки ден, докато съществува храмът, трябва да се принасят следните жертви, както **сутрин**, така и **вечер** (Чис. 28:3–8):

Всяка сутрин и всяка вечер по едно едногодишно мъжко **агне без петно или недостатък** трябва да се принася **във всеизгаряне**. Заедно с него се принася и **хлебен принос**, който се състои от една десета от ефа пшенично брашно, смесено с четвърт ин чисто масло. Има и **възлияние**, което се състои от четвърт ин вино.

Преди тези жертви сутрин и след тях вечер се извършва принос от тамян. Откакто е изграден еврейският храм и докато е съществувал, тази постоянна практика на жертвоприношения е продължавала. Това е било като една неспирна вържележка на приноси. Мофет говори за „левитите-черноработници“, които ден след ден постоянно са принасяли тези жертви. Този процес нямал край, но колкото и жертви да се принасяли, хората пак оставали със съзнанието за греха си и отчуждението си от Бога.

Седмични приноси:

Седмично **всеизгаряне** всеки **съботен ден**, заедно с **хлебен принос и възлияние** (28:9, 10).

Месечни приноси:

Всеизгаряне в първия ден от всеки месец, заедно с **хлебен принос и възлияние** (28:11–14).

Жертва за грях (28:15).

Празници на Йахве:

Пасха – **четиринадесетият ден на първия месец** (28:16).

Празникът на **безквасните хлябове** – от **петнадесетия ден** до двадесет и първия ден на първия месец (28:17–25).

Празникът на седмиците (28:26–31).

Забележка: *Денят* на първите плодове (ст. 26) не бива да се бърка с *Празника* на първите плодове (Лев. 23:9–14).

Празникът на **тръбите** – **първият ден на седмия месец** (29:1–6).

Денят на умилостивението – **десетият ден на седмия месец** (29:7–11).

Празникът на колибите – от **петнадесетия ден** до двадесет и първия ден на **седмия месец** (29:12–34). **На осмия ден** се отбелязва специална събота (29:35–39).

30:1–5 Гл. 30 съдържа специални указания за **обречите**. Мъж, който **направи обрек на ГОСПОДА**, трябва непременно да го спазва. **Ако** млада жена, която все още е под опеката на **баща си**, **направи обрек и баща ѝ я чуе**, той може да го забрани **на първия ден**, и обректът ще бъде отменен. Ако той изчака първият ден да отmine или не каже нищо, обректът остава в сила и трябва да бъде спасен.

30:6–16 Ст. 6–8 очевидно се отнасят за обрек, направен от жена, преди тя да се омъжи. Въпреки че мъжът ѝ, разбира се, не е чул обрека в деня, в който тя го е направила, той може да го **отмени в деня**, когато за първи път чуе за него. Обреците, направени от **вдовица или разведена жена**, са обвързващи (ст. 9).

Обреците, направени от омъжена жена, могат да бъдат отменени от **мъжа ѝ** на първия ден (ст. 10–15). Това утвърждава водачеството на мъжа в семейството. Ако съпругът отмени обрека ѝ по-късно от първия ден, **той** ще трябва да **носи нейното беззаконие** – т. е. да принесе изискваната жертва или да бъде наказан от Господа (ст. 15).

Е. Изтребването на мадиамците (гл. 31)

31:1–11 Бог заповядва на **Мойсей** да унищожи **мадиамците** заради това, че са съблазнили Неговия народ с блудство и идолопоклонство при Ваал-Фегор. **Дванадесет хиляди** израилтяни излизат срещу врага и **убиват всичко от мъжки пол**. Финеес излиза на война (ст. 6) вместо баща си, първосвещеника, може би защото именно Финеес отвърща Божия гняв като убива Зимрий и мадиамката (гл. 25). Сега той предвожда войските на живия Бог, за да изпълнят Господната присъда над Мадиам. „**Всичко от мъжки пол**“ (ст. 7) означава всички мадиамски войници, а не въобще всички мадиамци, тъй като в дните на Гедеон те отново стават напад за Израил (Съд. 6). **Сур** (ст. 8) вероятно е бащата на Хазвия, мадиамката, убита в израилевия стан (25:15). (**Валаам** или не е успял да се завърне у дома си, или по някаква причина отново е отишъл в Мадиам, тъй като той също е бил **убит**.)

31:12–18 Въпреки че убиват всички мадиамски войници, израилевите синове пощадяват **жените** и децата и гордо ги **докарват в стана** заедно с голямо количество **плячка**. **Мойсей се разгневява**, че са пощадили именно онези, които са подвели Израил да съгрешни, и заповядва всички **мъжки деца** и **всички жени**, които са лежали с мъж, да бъдат избити. Младите **момичета** са пощадени, вероятно за домашни слугини. Това наказание е справедливо и необходимо, за да бъде

Израил предпазен от по-нататъшна поквара.

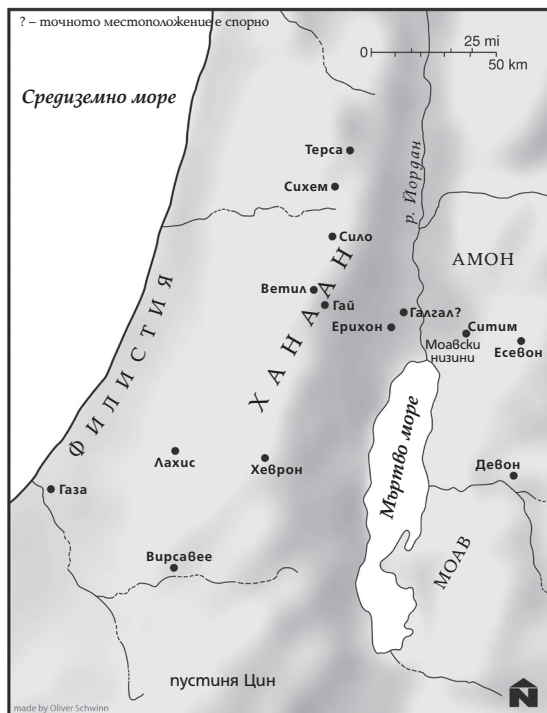
31:19–54 Бойците и пленниците трябва да преминат през обичайното седмично очистване (ст. 19). Плячката също трябва да бъде очистена – или чрез **огън**, или чрез измиване с **вода** (ст. 21–24). **Плячката** трябва да бъде разпределена сред войниците и цялото **общество** (ст. 25–47). От благодарност за това, че никой от тях не е загинал, **войниците** принасят голям дар на **ГОСПОДА** (ст. 48–54).

Ж. Наследството на Рувим, Гад и половината от Манасиевото племе (гл. 32)

32:1–15 Когато синовете на Рувим и Гад виждат богатата на пасища земя източно от река Йордан, те молят **Мойсей** да се заселят там за постоянно (ст. 1–5). **Мойсей** мисли, че това означава, че те нямат намерение да преминат Йордан и да се бият срещу езическите обитатели на Ханаан заедно с братята си (ст. 6–15). Техните бащи са обезсърчили израилтяните при Кадис-Варни, така че те са отказали да влязат в земята.

32:16–42 Но когато Рувим и Гад три пъти го уверяват, че **възнамеряват** да се бият за земята на запад от **Йордан** (ст. 16–32), **Мойсей** им дава разрешение. **Гад, Рувим и половината от племето на Манасия, сина на Йосиф**, придобиват **царството на аморейския цар Сион и царството на васанския цар Ог**. Те съграждат **укрепени градове** и **кошари** и превземат малки **градове** и села (ст. 33–42).

Мнозина смятат, че Рувим и Гад не са направили мъдър избор, тъй като, макар и плодородна, територията е изложена на вражески нападения. Те нямат защитата на река Йордан. Племената на **Рувим и Гад** (и **половината от племето на Манасия**, което се присъединява към тях) са първите, които в по-късни времена би-

Централен Ханаан и околностите му

ват превзети и отведени в плен. От друга страна, какво е трябвало да се прави със земята източно от Йордан, ако никой от израилевите синове не се заселил в нея? Бог им е дал тази земя и им е казал да я притежават (Втор. 2:24, 31; 3:2).

3. Преглед на пътуванията и лагеруванията на Израил (гл. 33)

33:1–49 В тази глава са обобщени пътуванията на израилевите синове от Египет до низините на Моав. Както споменахме и по-рано, днес е невъзможно да се посочат с точност всички градове. Главата може да бъде разделена по следния начин: от Египет до **Синайската** планина (ст. 5–15); от **Синайската** планина до **Кадис-Варни** (ст. 16–36); от **Кадис-Варни** до **планината Ор** (ст. 37–40); от **планината Ор** до **низините**

на Моав (ст. 41–49). Този списък не е пълен, както може да се види от сравняването му с други списъци на местата на лагеруване като този в гл. 21.

33:50–56 Божията заповед към преминаващата в земята войска е да се изстребят напълно жителите на ханаанската земя. Това може днес да ни изглежда жестоко, но всъщност тези народи са били сред най-покварените, най-неморалните, най-извратените същества, които светът някога е познавал. Бог е проявявал търпение към тях повече от 400 години, без да има и най-малка промяна от тяхна страна. Той знае, че ако не бъдат изстребени, Израил ще се зарази от тяхната неморалност и идолопоклонство. Израилтяните трябва не само да избият хората, но и да унищожат всяка следа от идолопоклонство (ст. 52).

И. Границите на Обещаната земя (гл. 34)

34:1–15 Границите на земята, която Бог е обещал на Израил, са посочени в ст. 1–15. Най-общо южната граница се простира от южния край на **Соленото (Мъртво) море** до **египетския поток** (не река!) и до **Средиземно море** (ст. 3–5). **Западната граница** е **Голямото (Средиземно) море** (ст. 6). **Северната граница** преминава от **Средиземно море** до **планината Ор** (не посочената при странстванията на Израил), после до **прохода на Емат и Асаренан** (ст. 7–9). **Източната граница** преминава от **Асаренан** на юг към **езерото Хинерот**¹⁷ (Галилейското) и **слиза** по река **Йордан** до **Соленото (Мъртво) море** (ст. 10–12). **Деветте** и половина **племена** ще наследят тази земя, докато на **двете** и половина **племена** вече е обещана земята на изток от **Йордан** (ст. 13–15).

34:16–29 **Имената на мъжете**, които са определени да **разделят земята**, са изброени в ст. 16–29.

Й. Градовете на левитите (35:1–5)

Тъй като племето на Леви няма наследство заедно с другите племена, Бог заповядва четиридесет и осем **града** да бъдат предоставени на **левитите**. Трудно е да се разберат размерите, посочени в ст. 4 и 5, но поне е ясно, че градовете са обградени от **землища** за отглеждане на добитък. (Може би тези **две хиляди лакътя**, споменати в ст. 5, включват вече споменатите в ст. 4 **хиляда лакътя**.)

К. Прибежищните градове и смъртното наказание (35:6–34)

35:6–8 Шест от градовете на левитите трябва да бъдат определени за **прибежищни градове**. Човек, който *случайно* е убил друг, може да избяга в някой от тези градове и там да бъде в безопасност до съдебния процес. Племената, които

притежават голяма територия, трябва да предоставят повече **градове** за **левитите**. Онези, които имат по-малко, трябва да предоставят и по-малко градове.

35:9–21 От всяка страна на река **Йордан** трябва да се намират по **три** от **прибежищните градове**. Човекът, извършил непредумишлено убийство, обикновено би бил преследван от близък роднина на жертвата, известен като **отмъстителят**. Ако **убиецът** се добере до прибежищен град, той е в безопасност там, докато случаят му стигне до съдебен процес (ст. 12). Прибежищните градове не осигуряват защита за **убиец**, който е извършил предумишлено убийство (ст. 16–19). Престъпленията, извършени от **омраза**, се наказват със смърт (ст. 20, 21).

35:22–28 Ако убийството се окаже непредумишлено, човекът трябва да бъде изправен на съд пред **обществото** (ст. 22–24). Ако бъде оправдан, **убиецът** трябва да остане в **прибежищния си град до смъртта на първосвещеника**. След това той **може да се върне** у дома си (ст. 28). Ако напусне **пределите** на града преди смъртта на първосвещеника, **отмъстителят за кръвта** може да го убие, без да си навлече вина (ст. 26–28).

Смъртта на първосвещеника носи свобода на онези, които са избягали в прибежищните градове. Те повече не могат да бъдат нападнати от **отмъстителя** за **кръвта**. Смъртта на нашия велик Първосвещеник ни освобождава от осъдителните изисквания на Закона. Колко глупаво би било това постановление, ако човек не успее да види в него символ на делото на нашия Господ на Кръста!

Ангър описва някои подробности от традицията, свързана с прибежищните градове:

Според равините, с цел да помогне на беглеца, Синедрионът е имал задачата да поддържа пътищата към прибежищните градове, във възможно най-добро състо-

яние. По тях не били оставяни стръмници, над всяка река имало мост, а самият път трябвало да бъде поне тридесет и два лакътя широк. На всеки завой имало табела с думата „Прибежище“; а по двама ученици на законоучителите били определяни да придружават бежанеца, както и да успокояват, ако е възможно, отмстителя, ако настигне беглеца.¹⁸

Символичната поука е, че Израил е убиецът, предал Месията на смърт. Но те са сторили това от незнание (Деян. 3:17). Господ Исус се моли: „...те не знаят какво правят“ (Лука 23:34). Също както извършилият непредумишлено убийство напуска дома си и трябва да живее в прибежищния град, така и Израил оттогава е в изгнание. Пълното възстановяване на нацията в притежанието ѝ ще стане не при смъртта на нашия Велик Първосвещеник (защото Той никога не умира), а когато Той се завърне да царува.

35:29–34 За предумишлените убийци е предвидено смъртно наказание; за тях няма бягство или откуп (ст. 30, 31). Извършилият непредумишлено убийство също не може да откупи освобождението си от **прибежищния град** (ст. 32). **Кръвта, пролята** при умишлено убийство, осквернява **земята** и такава кръв изисква смъртта на убицеца (ст. 33, 34). Помислете за това във връзка с кръвта на Христос!

Л. Женитбата на дъщерите наследнички (гл. 36)

Представители на половината от племето на **Манасия**, които се заселват в **Галаад**

на изток от Йордан, идват при Мойсей с един проблем (вж. Чис. 27:1–11). Ако **дъщерите на Салпаад се омъжат** за мъже от друго **племе**, тяхната собственост ще премине на това **племе**. Годината на **юбилея** окончателно ще утвърди прехвърлянето на земята на другото племе (ст. 4). Решението е жените, които получават земя в наследство, да се **омъжат** за мъже от собственото си **племе**, и така земята няма да преминава от едно племе на друго (ст. 5–11). **Дъщерите на Салпаад** се подчиняват на решението, като се омъжват за мъже от племето на **Манасия** (ст. 10–12). Ст. 13 обобщава пасажа от гл. 26.

Три неща се открояват особено в книгата Числа:

1. Неизменната злина и неверие на човешкото сърце.
2. Светостта на Йахве, укротена от Неговата милост.
3. Божият човек (Мойсей), който стои като посредник и застъпник между грешните хора и светия Бог.

Човешкото сърце не се е променило от времето, когато е написана книгата Числа. Не са се променили и светостта и милостта на Бога. Но Мойсей е заместен от своя прототип – Господ Исус Христос. В Него ние имаме силата да избегнем греховете, които са характеризирали Израил, и така да избегнем Божието негодувание, което те са предизвикали. За да се възползваме от това, което изучавахме досега, ние трябва да осъзнаем, че „всичко това им се случи за пример и беше записано за поука на нас“ (1 Кор. 10:11).

Крайни бележки

¹ (Въведение) W. Graham Scroggie, Know Your Bible, Vol. 1, The Old Testament, p. 35.

² (3:14–39) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, p. 80.

³ (4:4–20) C. F. Keil and F. Delitzsch,

- „Numbers,“ in *Biblical Commentary on the Old Testament*, III:25.
- ⁴ (6:1-8) Williams, *Student's Commentary*, p. 82.
- ⁵ (6:24-26) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, p. 41.
- ⁶ (10:29-32) Quoted by John W. Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, p. 431.
- ⁷ (11:16, 17) В защита на Мойсей си струва да се отбележат следните моменти: (1) Бог не избличава Мойсей; (2) Бог по-скоро насърчава Мойсей, като му обещава, че след като седемдесетте бъдат надарени с Неговия Дух, те ще споделят неговия товар; (3) Бог Сам отговаря на тази нужда; (4) Мойсей води повече от 2,000,000 роптаещи и недуховни хора; (5) ст. 17 не показва намаляване на изпълването на Мойсей с Духа, а по-скоро даване на същия Дух и на седемдесетте.
- ⁸ (11:31-35) See *International Standard Bible Encyclopedia* under „Quails“ IV:2512.
- ⁹ (12:3) Разбира се, възможно е и някоя боговдъхновен редактор (напр. Иисус Навиев) да е добавил тези думи впоследствие.
- ¹⁰ (12:11-16) Keil and Delitzsch, „Numbers,“ III:81.
- ¹¹ (19:11-19) Williams, *Student's Commentary*, p. 88.
- ¹² (19:11-19) J. G. Mantle, *Better Things*, p. 109.
- ¹³ (20:10-13) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, pp. 47-48.
- ¹⁴ (20:22-29) Matthew Henry, „Numbers,“ in *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, I:662.
- ¹⁵ (25:4-8a) Samuel Ridout, *The Pentateuch*, p. 253.
- ¹⁶ (26:1-51) Moody, *Notes*, p. 43.
- ¹⁷ (34:1-15) Хинерот е еврейската дума за *арфа*. Галилейското езеро е получило това название заради формата си.
- ¹⁸ (35:22-28) Merrill F. Unger, *Unger's Bible Dictionary*, p. 208.

Библиография

- Harrison, R. K. „Numbers.“ In *the Introduction to the Old Testament*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1969.
- Henry, Matthew. „Numbers.“ In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. I. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.
- Jensen, Irving L. *Numbers*. Chicago: Moody Press, 1964.
- Keil, C. F. and Delitzsch, F. „Numbers“ In *Biblical Commentary on the Old Testament. The Pentateuch*. Vol. 3. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.
- Lange, John Peter. „Numbers,“ In *Commentary on the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal and Homiletical*. Vol. 3. Translated by Philip Schaff. Reprint. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1980.
- Merrill, Eugene H. „Numbers.“ In *the Bible Knowledge Commentary*. Wheaton: Victor Books, 1985.
- Ridout, Samuel. *The Pentateuch*. New York: Bible Truth Library, n.d.
- Wenham, Gordon J. *Numbers: An Introduction and Commentary*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1981.

ВТОРОЗАКОНИЕ

„Второзаконие е една от най-великите книги в Стария Завет. Нейното влияние върху семейната и личната вяра не е било надминато от никоя друга книга в Библията. Тя е цитирана повече от осемдесет пъти в Новия Завет и с това принадлежи към една малка група от четири старозаветни книги [Битие, Второзаконие, Псалми, и Исаия], на които ранните християни често са се позовавали.“

Дж. А. Томпсън

Въведение

I. Уникално място в Канона

Нашият Господ Иисус Христос е бил изкушаван от Сатана в пустинята в продължение на четиридесет дни и четиридесет нощи. Три от тези изкушения са изрично записани в Евангелията за наша духовна полза. Христос не само използва старозаветния „меч на Духа“ три пъти, но всеки път Той използва една и съща част от „острието“ – Второзаконие! Изглежда, че тази книга е била една от любимите на Иисус, и такава тя трябва да бъде и за нас. За съжаление, Второзаконие е била пренебрегвана в продължение на много епохи, може би заради неудачното ѝ заглавие, което идва от гръцката Септуагинта. Неговото значение, „Втори закон“, е внушило лъжливата представа, че тази книга е просто преповтаряне на материала, който вече е представен в книгите от Изход до Числа. Бог никога не повтаря нещо заради самото повторение – винаги се набляга на нещо различно или има нови детайли. Така е и с Второзаконие, една чудесна книга, която заслужава внимателно изучаване.

II. Авторство

Мойсей е авторът на Второзаконие като цяло, въпреки че Господ може да е използвал редактори, вдъхновени от Него,

който да изложат и да осъвременят някои подробности. Последната глава, която описва смъртта на Мойсей, може да е написана пророчески от самия него или да е добавена от Иисус Навиев или някой друг.

Либералните критици уверено твърдят, че Второзаконие е „Книгата на Закона“, която е открита по времето на Йосия (ок. 620 г. пр. Хр.). Те поддържат виждането, че тя всъщност е една „благочестива измама“, написана по онова време *от името на Мойсей* с цел да обедини поклонението на евреите около главното светилище в Ерусалим.

Всъщност няма такава категория като „благочестива измама“ – ако е измама, не е благочестива, а ако е благочестива, не е измама.

Освен това няма данни, че изразът „Книгата на Закона“ в 4 Царе 22 гл. не се отнася за *цялото Петокнижие*. И двамата предшественици на Осия – Манасия и Амон – са били покварени царе. Те са практикували идолопоклонство в самия храм на Йахве, където Мойсеевият закон явно е бил скрит от богобоязливи хора.

Преоткриването на Божието Слово и подчинението пред него винаги носят съживление и възраждане, както става при великата протестантска Реформация.

Кратка защита на авторството на Мойсей е изложена във Въведение към Петокнижието.

III. Датиране

Основната част от Второзаконие е написана до 1406 г. пр. Хр., но известна част, също така боговдъхновена, може да е била добавена след смъртта на Мойсей, както вече отбелязахме.

IV. Исторически фон и теми

Второзаконие е едно *повторно излагане* (не просто повторение) на закона, предназначено за едно ново поколение, израснало по време на скитането из пустинята. Предстои им влизането в Обещаната земя. За да може народът да се наслаждава на Божиите благословения в нея, той трябва да познава закона и да му се подчинява.

На първо място книгата съдържа един духовен коментар на историята на Израил след отпътуването му от Синайската планина (гл. 1–3). Тук идеята е, че онези, които отказват да се поучат от истори-

ята, са осъдени да я преживеят отново. Основният раздел на книгата е повторен преглед на важни елементи от Божието законодателство за Неговия народ (гл. 4–26). Този преглед е последван от едно предварително описание на Божиите намерения за благодат и управление от влизането на Израил в земята до второто идване на Месията (гл. 27–33). Книгата завършва със смъртта на Мойсей и издигането на Исус Навиев като негов наследник (гл. 34).

Апостол Павел ни напомня, че тази книга съдържа важно послание не само към Израил, но и към нас. Коментирайки Второзаконие 25:4, той казва, че тези неща са написани „заради нас“ (1 Кор. 9:10).

Книгата е изпълнена с призови, които могат да се обобщят с глаголите от Второзаконие 5:1: „Слушай ... научи ... спазвай и върши.“

Схема на изложението

- I. Първата беседа на Мойсей – приближаване към земята (гл. 1–4)
 - A. Въведение (1:1–5)
 - B. От Хорив до Кадис (1:6–46)
 - B. От Кадис до Есевон (гл. 2)
 - D. Осигуряване на преминаването през Йордан (гл. 3)
 - E. Призив към покорство (гл. 4)
- II. Втората беседа на Мойсей – чистота в земята (гл. 5–28)
 - A. Преглед на Синайския завет (гл. 5)
 - B. Предупреждения срещу непокорство (гл. 6)
 - B. Напътствия за отношението към идолопоклонническите народи (гл. 7)
 - G. Уроци от миналото (8:1–11:7)
 - D. Награди за покорство (11:8–32)
 - E. Наредби за поклонението (гл. 12)

- Ж. Наказание на лъжливите пророци и идолопоклонниците (гл. 13)
- З. Чисти и нечисти храни (14:1–21)
- И. Десятъци (14:22–29)
- Й. Отношение към длъжниците и робите (гл. 15)
- K. Трите определени празника (гл. 16)
- Л. Съдии и царе (гл. 17)
- M. Свещеници, левити и пророци (гл. 18)
- H. Закони за престъпността (гл. 19)
- O. Закони за войната (гл. 20)
- П. Разнообразни закони (гл. 21–25)
 1. Умилостивение за неразкрити убийства (21:1–9)
 2. Жени-военнопленнички (21:10–14)
 3. Права на първородния (21:15–17)
 4. Необуздани и бунтовни синове (21:18–21)

5. Телата на обесени престъпници (21:22, 23)
 6. Девет закона за поведението (22:1–12)
 7. Престъпления срещу целомъдрието (22:13–30)
 8. Хора, които не могат да бъдат допускани в събранието (23:1–8)
 9. Чистота в стана (23:9–14)
 10. Социални и религиозни закони (23:15–25)
 11. Развод и повторна женитба (24:1–4)
 12. Различни социални закони (24:5–25:4)
 13. Законът за левирата (25:5–10)
 14. Три отделни закона (25:11–19)
- Р. Ритуали и утвърждаване (гл. 26)
1. Ритуалът за първите плодове (26:1–11)
 2. Ритуалът за десетъка на третата година (26:12–15)
 3. Утвърждаване на Завета (26:16–19)
- С. Благословения и проклетия (гл. 27, 28)
- III. Третата беседа на Мойсей – заветът за земята (гл. 29, 30)
- А. Заветът, сключен в Моав (29:1–21)
- Б. Наказание за нарушаването на Завета (29:22–29)
- В. Възстановяване при завръщането към Завета (гл. 30)
- IV. Последните дни на Мойсей – смърт във от земята (гл. 31–34)
- А. Заместването на Мойсей (гл. 31)
- Б. Песента на Мойсей (гл. 32)
- В. Благословието на Мойсей (гл. 33)
- Г. Смъртта на Мойсей (гл. 34)

Коментар

I. Първата беседа на Мойсей – приближаване към земята (гл. 1–4)

А. Въведение (1:1–5)

1:1, 2 Когато започва книгата Второзаконие, израилевите синове са разположени на стан в низините на Моав, където са достигнали в Числа 22:1. Във Второзаконие 1:1 се казва, че тяхното местоположение е в **равнината срещу Суф**. Това означава, че пустинята, на която низините на Моав се явяват продължение, се простира на юг до онази част от Червено море, известна като Залива Акаба. За пътуването от **Хорив** (Синай) по пътя на планината **Сиир до Кадис-Варни**, непосредствено пред Ханаан, са необходими само **единадесет дни**, но са изминали **тридесет и осем години** до момента, в който израилтяните вече са готови да влязат в Обещаната земя!

1:3–5 Това обръщение на **Мойсей** към израилевите синове е направено, когато те се готвят да влязат в Ханаан, в четиридесетата година след излизането от Египет. Това се случва след поражението на аморейския цар Сион и на васанския цар Ог (Чис. 21).

Б. От Хорив до Кадис (1:6–46)

Във Второзаконие 1:6–3:28 е направен преглед на периода от достигането до Синайската планина до равнините на Моав. Тъй като по-голямата част от тези събития вече бяха коментирани в Числа, тук само ще ги обобщим: заповедта на Бога към израилтяните да тръгнат към Обещаната земя и да я **завладеят** (ст. 6–8); поставянето на **съдии**, които да решават житейските дела (ст. 9–18); пътуването от Синай до **Кадис-Варни** (ст. 19–21); изпращането на разузнавачите и последващият бунт (ст. 22–46). С изключение на **Иисус Навиев** и **Халев**, нито един от мъжете, годни за бой, които са напусна-

ли Египет, не влиза в Обещаната земя (ст. 34–38).

В. От Кадис до Есевон (гл. 2)

2:1–23 Пътуването от Кадис-Варни до границите на Едом (ст. 1–7) предотвратява сблъсък с едомците. Пътуването от границите на Едом до **потока Заред** предотвратява сблъсък с моавците. ГОСПОД заповядва на израилтяните да не притесняват амонците, защото Той е дал тази земя на синовете на Лот за притежание (ст. 16–19). Бог вече е изтребил някои великани,¹ които амонците са наричали замзумими, също както е направил за синовете на Исав, като е унищожил хорейците, авейците и кафторимите (ст. 20–23).

2:24–37 Останалата част от втора глава описва в подробности съкрушителното поражение на амореца Сион, цар на Есевон. Стих 29а посочва, че синовете на Исав, едомците, са продавали храна и вода на израилтяните, докато те са се придвижвали покрай страната им. Записаното в Числа 20:14–22 обаче предполага, че царят на Едом напълно е отказал да сътрудничи. Той е бил непоколебим в отказа си да подпомогне Израил, но изглежда, че някои от неговия народ са продавали храна и вода на евреите, макар това да не е сигурно. Ст. 10–12 и 20–23 вероятно са добавени по-късно от някой друг, но въпреки това те са боговдъхновено Писание.

Д. Осигуряване на преминаването през Йордан (гл. 3)

3:1–11 Васанският цар Ог е притежавал шестдесет града, всичките укрепени с високи стени, порти и лостове, както и много неоградени градове. ГОСПОД Бог предава и тези врагове в ръката на Своя народ. Ог е запомнен като великан, който имал огромно желязно легло, дълго девет лакътя и широко четири

лакътя (около 4 на 1,7 метра). Томпсън твърди, че това „легло“ е мястото му за сетен покой, а не леглото, на което обикновено спял:

След смъртта си той е погребан в масивен саркофаг (букв. *легло*, „място за почивка“) изработен от базалт, който е наречен *железен* заради цвета си ... Според написаното тук саркофагът е можел да бъде видян в Рава-Амон (днешния Оман) по времето, когато е писано Второзаконие.²

3:12–20 Завладяната земя източно от Йордан е разпределена между рувимците, гадците и половината от манасиевото племе (ст. 12–17). Мойсей заповядва на всички техни храбри мъже да минат в боен ред пред братята си, за да им помогнат да завладеят територията на запад от Йордан. След това те ще могат да се върнат в притежанието си и при жените, децата и добитъка си, в градовете, които са завладели.

3:21–29 Освен това Мойсей заповядва и на Исус Навиев да помни предишните победи и да се довери на Бога за бъдещите (ст. 21, 22).

Но ГОСПОД е разгневен на Мойсей за неподчинението му заради израилевите синове и няма да го допусне да премине отвъд Йордан. Той обаче му разрешава да види Обещаната земя надлъж и нашир от върха на планината Фасга (ст. 23–29).

Е. Призив към покорство (гл. 4)

Четвърта глава представя повторното излагане на закона от Мойсей. Тук той поставя акцента на поклонението на единствения истински Бог и на последиците, които ще предизвика всяко отклонение в идолопоклонство.

4:1–24 Мойсей заповядва на Израил да се подчинява на наредбите и правилата на ГОСПОД Бог, когато влезе в Ханаан

(ст. 1). Не бива нито да им се **прибавя** нещо, нито да се **отнема** нещо от тях (ст. 2). Божието наказание над идолопоклонниците от **Ваал-Фегор** трябва да служи като постоянно предупреждение (ст. 3, 4). (Може би тук е споменат точно този случай на божествен гняв срещу идолопоклонството, защото е скорошен и все още е свеж в умовете им.) Подчинението на **закона** ще накара езичниците да се възхищават от Израил като **велика нация** (ст. 5–8). Евреите трябва особено много да помнят даването на **Десетте заповеди** на планината Синай (**Хорив**) (ст. 9–13). Тогава те не са видели образа на Бога; това означава, че макар да са видели Божието проявление, те не са видели физически **образ**, който може да бъде пресъздаден чрез някакво изображение или идол. Забранено им е да **правят** каквото и да било **подобие**, което да представя Бога, или да се покланят на **слънцето**, **луната** или **звездите** (ст. 14–19). Мойсей напомня на израилтяните за тяхното освобождение от Египет, за своето непокорство и последвалото го осъждане и за Божия гняв срещу идолопоклонството (ст. 20–24). „**Само внимавай на себе си ... да не би да забравиш**“ (ст. 9); „**Внимавайте много за душите си ... да не би да се покварите**“ (ст. 15, 16); „**Внимавайте на себе си, да не забравите**“ (ст. 23). Мойсей твърде добре познава естествената склонност на човешкото сърце и заради това настойчиво призовава народа да бъде изключително внимателен.

4:25–40 Ако в по-късни години народът се обърне към идолите, той ще бъде откаран в плен (ст. 25–28). Но дори и тогава, ако народът се покае и се обърне към **ГОСПОДА с цялото си сърце**, Той ще го възстанови (ст. 29–31). Никоя нация никога не се е радвала на привилегиите на Израил, особено на чудесата, свързани с освобождението им от **Египет** (ст. 32–38). Затова те трябва да бъ-

дат покорни на Бога и така да се радват на постоянното Му благословение (ст. 39, 40). Тъжен факт от еврейската история е, че народът е бил подложен на очистващ плен заради непокорството си и заради това, че не е възприел сериозно предупрежденията на Йахве. Божиите предупреждения не са празни приказки. Никой човек и никой народ не може да ги подмине безнаказано.

4:41–43 **Мойсей** отделя **три** прибежищни **града** на източния бряг на **Йордан** – **Восор**, **Рамот-Галаад** и **Голан** (ст. 41–43).

4:44–49 Тук започва втората реч на Мойсей, която той произнася в равнините на Моав, на изток от **Йордан**. Ст. 48 е единственият пример, в който планината **Ермон** е наречена **планината Сион**.³

II. Втората беседа на Мойсей – чистота в земята (гл. 5–28)

A. Преглед на Синайския завет (гл. 5)

5:1–6 Пета глава прави повторен преглед на Десетте заповеди, дадени на планината Синай (**Хорив**). В ст. 3 добавете думата „само“ преди „с башите ни“. Заветът е *направен* с башите, но е *предвиден* и за бъдещите поколения израилтяни.

5:7–21 Десетте Заповеди

1. Никакви **други богове** не бива да бъдат почитани (ст. 7).
2. Не бива нито да се изработват, нито да се почитат каквито и да било **кумири** или изображения (ст. 8–10). Тази заповед не е повторение на първата. Хората могат и без да използват идоли, да се покланят на митични същества, на Слънцето или Луната. **Синовете**, които по този начин мразят Бога, ще понесат същото наказание като башите си (ст. 9).
3. **Името на ГОСПОДА** не бива да се произнася **напразно** (ст. 11).

4. Съботата трябва да се пази и да се освещава (ст. 12–15). Тук е представена различна причина за спазването на съботата от посочената в Изход 20:8–11 (Божията почивка при Сътворението). Евреите трябва да си спомнят, че са били роби в Египет (ст. 15). Тези две причини не си противоречат, а се допълват.
 5. Родителите трябва да бъдат почитани (ст. 16).
 6. **Убийството** е забранено (ст. 17).
 7. **Прелюбодейството** е забранено (ст. 18).
 8. **Кражбата** е забранена (ст. 19).
 9. **Лъжесвидетелстването против ближния** е забранено (ст. 20).
 10. **Пожелаването** е забранено (ст. 21).
- 5:22** Дж. А. Томпсън коментира този стих:

Изразът *и Той не прибави нищо повече* е необичаен и е възможно да означава, че тези заповеди са дотолкова пълно обобщение на фундаменталните изисквания на завета, че не е необходимо да се добавя никакъв друг закон. Всеки друг закон е просто тълкуване или разширение на тези основни принципи. Друга възможност е изразът да се отнася до конкретен случай, в който Господ е оповестил точно тези десет закона. Другите закони вероятно са били дадени по друго време, тъй като целият законодателен материал, известен в Израил и произхождащ от Бога, е значителен.⁴

5:23–33 Когато Господ дава закона, народът се ужасява от проявите на божественото присъствие и се уплашва за живота си. Израилтяните изпращат Мойсей да говори с Бога и да Го увери, че ще правят всичко, което Той е казал. (Те не осъзнават своята греховност и безсилието си, когато дават това прибързано обещание.) Затова останалата част от законите и наредбите е дадена

чрез посредничеството на Мойсей. Изглежда, че Десетте **заповеди** са били изговорени устно на цялата нация, когато се е намирала край Синайската планина (ст. 30, 31).

В ст. 28 **ГОСПОД** одобрява народа не заради обещанието му да спазва закона, а по-скоро заради проявата му на страх и благоговение (ср. 18:16–18). Бог знае, че те нямат **такова сърце**, че да **пазят заповедите** Му. Той иска да имаха такава сърце, за да можеше изобилно да ги благослови (ст. 28–33).

Б. Предупреждения срещу непокорство (гл. 6)

6:1–9 Бог иска народът да бъде нравствено чист, когато влезе в Обещаната земя. За да могат да се наслаждават на земята, както Той е предвидил, евреите трябва да бъдат покорен народ. Ето защо Мойсей им дава практически напътствия, които да прилагат в живота си в Ханаан (ст. 1, 2). Израилтяните трябва да държат свидетелството за истината, че Бог е единственият истински **Бог** (ст. 3, 4). Те трябва безпределно да Го обичат и да пазят Словото Му (ст. 5, 6). Децата им трябва **усърдно** да бъдат учени на заповедите на Господа, за да могат те да ги водят във всяка област от живота им.

Много родители християни възприемат този пасаж като заповед да учат своите деца не само на вярата, но също и на т. нар. светски предмети, вместо да ги изпращат в светски училища.

В дните на Христос евреите действително поставяли на ръцете си или **над очите** си **превръзки** с части от закона (ст. 8). Но несъмнено Бог по-скоро е искал техните дела (**ръка**) и желания (**очи**) да бъдат подчинени на закона.

Пасажът в ст. 4–9 е известен като „Шема“ (евр. – „слушам“) и е бил рецитиран ежедневно като символ на вярата от благочестивите евреи заедно с 11:13–21 и Числа 15:37–41.

Еврейската дума за „един“ в ст. 4 е много показателна, ако се разгледа в светлината на по-пълното откровение на Новия Завет. Тя говори не за неделимо единство, а за съставно единство, и по този начин е в съгласие и с двете имена на Бога, използвани в този стих. Йахве (ГОСПОД) подчертава Неговата единственост (уникалност). Елохим (Бог) набляга на Неговите три личности. Същото мистериозно загатване за триединството в Божието единство се появява в самия първи стих на Библията, където „Елохим“ е последван от глагол в единствено число (създаде) и в Битие 1:26, където множественото местоимение *наш* е последвано от съществителните в единствено число *образ* и *подобие*. (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

6:10–15 Съществува опасност, когато народът се засели в **земята** и започне да се наслаждава на огромните ѝ богатства, да забрави Онзи, който му е дал закона, или да последва **други богове**. Подчинението на закона не е средство, с което да се спечели *благоразположението* на Йахве, а по-скоро начин да се *покаже любов* към Него. Библейската любов е не топла сантименталност, а целенасочено отношение на съобразяване с изявената воля на Бога. Любовта не е една от многото възможности, а задължителна необходимост за благополучието. Божията ревност (ревност за славата, която принадлежи само на Него) ще **изтреб**и народа, ако хората нарушат Неговия завет чрез непокорството си.

6:16 Господ Исус цитира този стих в Матей 4:7 и Лука 4:12 в отговор на предложението на изкушителя да се хвърли от покрива на храма. При **Маса** не е имало достатъчно вода за пиене и народът е поставил под съмнение, че Йахве е с тях (Иzx. 17). Да се съмняваш в Божията грижа и доброта означава да Го **изпитваш**.

6:17–25 Покорството ще доведе до победа над враговете на Израил (ст. 17–19). Бъдещите поколения трябва да бъдат информирани как Бог е освободил народа от **Египет** и му е дал закона за негово добро и благословение (ст. 20–25). Сравнете ст. 25 с Римл. 3:21, 22. Законът казва: **„ако внимаваме да спазваме“**; благодатта казва: „за всички и на всички, които *вярват*“. Днес вярващите са облечени с правдата, на която е основан законът – Божията праведност (2 Кор. 5:21), и то чрез вяра, а не чрез дела (Римл. 4:5).

В. Напътствия за отношението към идолопоклонническите народи (гл. 7)

7:1–5 Бог сериозно предупреждава народа на Израил да не допуска да се смеси с езическите идолопоклоннически **народи**, които обитават Ханаан по това време. За да накаже тези **седем народа** – **хетейците, гергесейците, аморейците, ханаанците, ферезейците, евейците и евусейците** – за техния неописуем грях и да предпази Израил от поквара, Бог заповядва тези езичници да бъдат напълно изтребени и всяка следа от идолопоклонство да бъде унищожена. Може би ст. 3 предугажда неподчинението на евреите на заповяданото в ст. 2, защото, ако унищожат всички жители на земята, очевидно няма да има опасност от смесени бракове.

7:6–11 ГОСПОД е избрал Израил за **народ**, който да бъде отделен за Него. Той не иска те да бъдат като другите народи. Той **ги е избрал не** заради числеността им превъзходство (те са най-малкият **от всички народи**). Избрал ги е просто защото ги обича и желае да Му се покоряват във всичко. **Хиляда поколения** означава завинаги. Господ мрази ханаанските народи заради злите им дела. Той обича народа на Израил не заради някакво негово добро, а просто защото го е възлюбил и понеже пази **клетвата**,

с която се е заклел на бащите му. Кой може да разбере тази избирателна благодат на суверенния Бог!

7:12–26 Ако Божият народ остане верен на Бога **в земята**, Той ще го **благослови** с многобройно потомство, изобилна реколта, огромни стада, здраве и победа над враговете му (ст. 12–16). Ако някога евреите бъдат изкушени да се уплашат от враговете си, те само трябва да си **спомнят** големите победи, които Бог е извоювал за тях в миналото, особено освобождението от Египет (ст. 17–19). Онова, което е направил за тях в миналото, Той ще го стори отново, като изпрати **стършела** да **унищожи** техните врагове. Стършелът може да се разбира буквално, може и да е образен израз за завоевателска армия (ст. 20–24). Бог няма да унищожи враговете им наведнъж, за да не се пренасели земята с диви **зверове** (ст. 22). (Незаселените територии се превръщат в развъдници за диви животни, докато в населените области броят им е под контрол.) Друга причина победата да не бъде незабавна можем да открием в Съдии 2:21–23: Бог ще използва останалите езичници, за да изпита Израил. Всички идоли трябва да бъдат напълно унищожени, за да не станат изкушение за израилтяните (ст. 25, 26). Най-сериозната заплаха за Израил са не народите на Ханаан, а техните идоли и отвратителната поквара, свързана с тези идоли. Битката, за която трябва най-добре да се подготвят, са по-скоро духовни, а не физически.

Г. Уроци от миналото (8:1–11:7)

Във връзка с описаното в осма и девета глава Дж. А. Томпсън коментира лаконично:

Тук са посочени два важни урока от миналото. На първо място преживяването на Божията грижа в пустинята, когато народът на Израил не е можел да напра-

ви нищо за себе си, ги учи на урока на смирението, резултат от наказанието от Господа, което Той е предвидил в Своята мъдрост. Споменът за това преживяване трябва да ги предпазва от гордост за техните собствени постижения сред сигурността и благополучието в новата земя (8:1–20). На второ място, никой от успехите, на който биха се радвали при предстоящото завладяване на земите, не трябва да се възприема като знак за божествено одобрение на тяхната собствена праведност (9:1–6). В действителност, както в случката със златното теле (9:7–21), така и при многобройни други случаи (9:22–29), Израил се е доказал като упорит и бунтовен народ.⁵

8:1–5 Мойсей отново насърчава народа да се подчинява на Бога, изтъквайки като мотив любящата, пазеща Божия грижа. Бог е допуснал в техния живот да дойдат изпитания, за да ги **смири**, да ги провери и да **изпита** покорството им. Но освен това Той ги е **хранил** с **манна** от небето и им е осигурил дрехи, които **не овехтяват**, и обувки, които са предпазвали краката им от отгичане в продължение на **четиридесетте години** скитане из пустинята.

Бог знае **какво има в сърцата** на народа. Като изпитва Израил **в пустинята** (ст. 2), Той не се опитва да научи нещо, а показва на самия народ собствената му бунтовна природа, за да може той попълно да оцени Неговата милост и благодат. Още един урок, който народът е трябвало да научи по време на скитанията си, е да се бои от Господа.

8:6–20 Мойсей се позовава не само на това, което Бог вече е извършил, но и на онова, което предстои да направи (ст. 6, 7). Благословенията на **добрата земя** на Ханаан са описани подробно (ст. 7–9). Благополучието може да доведе до забравяне, а забравянето – до непокорство, ето защо народът трябва да внимава да

не допусне тези опасности (ст. 10–20). Верността от Божия страна трябва да бъде посрещната от подобаваща върност и от страна на Израил. Бог пази Своя завет с патриарсите (ст. 18); в отговор на това народът трябва да спази своята дума към Бога (Изх. 19:8). Ако народът забрави мощните Божии дела и припише благосъстоянието си на своите собствени сили, Йахве ще го унищожи, както е изтребил езическите **народи** в Ханаан.

9:1–3 Гл. 9 започва с описание на **народите**, срещу които **Израил** скоро ще излезе на бой. Израилтяните не трябва да се страхуват както преди четиридесет години, защото Бог ще воюва за тях. „**Той** ще ги изтреби ... и **ти** ще ги изгониш и ще ги погубиш бързо.“ Обърнете внимание на взаимно допълващото се действие на божественния суверенитет и човешката дейност. И двете са жизненонеобходими за осигуряването на Обещаната земя.

9:8–23 След като Бог поразил ханаанските обитатели на земята, израилтяните не бива да се гордеят със себе си. Три пъти Мойсей предупреждава народа да не приписва успеха си на своята собствена **правда** (ст. 4–6). Бог ще им даде **земята заради безбожието** на настоящите ѝ жители (ст. 4) и заради клетвата Си към **Авраам, Исаак и Яков** (ст. 5), а не заради каквато и да е тяхна заслуга или достойнство. Истината за евреите е, че те са **коравовратен** (упорит) (ст. 6), както и предизвикателен и **непокорен** народ (ст. 7).

9:8–23 Мойсей посочва като пример поведението на народа при планината **Хорив** (Синай) (ст. 8–21). Ст. 22 и 23 посочват други места, където народът е съгрешил – **Тавера** (Чис. 11:3); **Маса** (Изх. 17:7); **Киврот-Атава** (Чис. 11:34); **Кадис-Варни** (Чис. 13:31–33). Забележете как безвъзвратно е било унищожено златното **теле** (ст. 21).

9:24–29 На синайската планина само застъпничеството на Мойсей спасява на-

рода от гнева на Йахве. Той не мотивира защитата си с правдата на народа (която, както по-нататък се вижда, изобщо не съществува), а с Божието *притежание*: „**Твоят народ и Твоето наследство**“ (ст. 26); *обециание*: „**Спомни си слугите Си Авраам, Исаак и Яков**“ (ст. 27); *сила* (египтяните ще се присмеят на Божията сила): „**да не каже земята, от която ни изведе: Понеже ГОСПОД не можа**“ (ст. 28).

В ст. 1 на гл. 10 разказът се връща обратно към събитията от Синайската планина и следователно следва след ст. 29 на гл. 9. Библията не винаги е хронологична; често последователността на събитията следва духовен или морален ред, който е по-важен от простата им хронология. Вероятно по-подходящо място за разделянето на главите⁶ би било след ст. 11, тъй като първите единадесет стиха на главата разглеждат събитията от синайската планина (темата започва в 10:8), докато стиховете от 12 нататък представляват призив за покорство заради благодатната милост на Бога.

10:1–5 Този пасаж описва второто даване на закона и поставянето на **двете плочи в ковчега**. Ст. 3 не означава, че Мойсей лично е изработил ковчега, а че е наредил да бъде направен. Често се казва, че даден човек е направил нещо, което е заповядал да се направи.

10:6–9 Ст. 6 и 7 като че ли са прекъсване на разказа и смяна на темата. Те всъщност представляват вмъкнат пасаж, който описва събития, случили се в по-късно време, както посочва и НИПБКДж. Но те довеждат читателя до момента на смъртта на **Аарон**. (НИПБКДж поставя ст. 6–9 в скоби, което прави пасажа по-лесен за разбиране.)

Мосера вероятно е област, в която се намира планината Ор, тъй като на тази планина **Аарон умира** (Чис. 20:25–28). Точното местоположение на Мосера днес е неизвестно. Вероятно това спо-

менаване на смъртта на **Аарон** кара **Мойсей** да се замисли за свещенството и той обръща поглед към избирането на **Леви** за свещеническо племе (ст. 8, 9). В ст. 8 е представена тройната задача на свещенството: (1) **да носи ковчега на ГОСПОДНИЯ завет**; (2) **да стои пред ГОСПОДА**, за да **Му служи**; (3) **да благославя в Неговото Име**. Инструкциите по отношение на свещенството са важни за поколението, на което предстои да влезе в ханаанската земя.

10:10, 11 **Мойсей** отново напомня на народа за второто си пребиваване на синайската планина, когато в продължение на **четиридесет дни и четиридесет нощи** той се застъпва за тях. Бог чува, отменя присъдата и им казва **да влязат и да завладеят земята**.

10:12–22 Желанието на **Йахве** за Неговия народ може да се обобщи с думите „**да се боиш ... да ходиш ... да любиш ... да служиш ... да спазваш**“ (ст. 12, 13). Всички Божии **заповеди** са предвидени за негово **добро** (ст. 13б). **Мойсей** насърчава народа да се покорява на Бога заради Неговото величие (ст. 14), Неговия суверен избор на Израил за Свой специален народ (ст. 15), Неговата правда и справедливост (ст. 17–20) и предишните Му добрини към народа (ст. 21, 22). **Обязано сърце** (ст. 16) означава покорно сърце.

11:1–7 Още веднъж **Мойсей** припомня миналата история на Израил, за да извлече от нея духовни уроци. Във втори стих той говори на оцелелите от старото поколение, като прави разлика между тях и родените в пустинята. Мъжете, способни да воюват, които са били на над 20 години, когато са напуснали Египет, не са допуснати да влязат в Ханаан (2:14; Иис. Нав. 5:6). Бог е освободил Своя народ от Египет и го е превел през **пустинята**, но Той няма да търпи бунта на **Датан и Авирон**. Божията присъда над идолопоклонниците египтяни и суровото Му осъж-

дение над бунтовниците от Собствения Му народ трябва да ни послужат за поука колко е безумно да се предизвиква Неговото негодувание.

Д. Награди за покорство (11:8–32)

11:8–17 Обратно, начинът да **продължат дните си в земята** (ст. 9), е да **спазват целия закон** (ст. 8). Земята, на която ще се радват, ако са покорни, е описана в ст. 10–12. Изразът „**напояваше с крака си**“ може да визира използването на някакъв задвижван чрез педали механизъм за изпомпване на вода или отварянето на система от шлюзове с крак. **Египетската земя** е суха, облагородявана чрез напояване, но Обещаната земя се радва на специалната грижа на Бога, Творец и Управител на природата (ст. 11, 12). **Наградите** за покорство ще бъдат **изобилен дъжд** и богата жетва (ст. 13–15), но забравянето на Бога или идолопоклонството ще предизвикат суша и безплодие.

11:18–21 Божие Слово трябва да бъде предмет на разговори у дома. То трябва да бъде обичано и живяно. **Наградата**, която ще дойде като резултат от практикуването на Словото, е че **дните им в земята** ще се **умножат** и ще **бъдат като дните на небето над земята** (ст. 21).

По-късните евреи възприемали ст. 18б буквално и носели малки торбички с текстове от Писанието на челата си, както и ги поставяли по портите си (както някои все още правят). Но стих 19а подсказва каква е идеята – Словото на ръцете означава ръце, които няма да посегнат към порочни или недостойни дела; Словото между очите ни е израз на контрола на Бога над нашата визия – какво гледаме и какво пожелаваме; Словото върху портата говори, че домашният и семейният живот трябва да са в границите на отговорността към Бога, особено по отношение на живота на децата и младежите,

поверени на нашите грижи. (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

11:22–25 Онези, които ходят в пътищата на Господа, ще **изгонят** ханаанците-езичници и ще завладеят цялата земя, на която стъпи кракът им. Принципът на завладяването е разкрит в ст. 24. Според обещанието цялата земя е тяхна, но те трябва да влязат в нея и да започнат да я притежават, също както и ние трябва да приемем за себе си Божиите обещания. Израил никога в историята не е заемал границите, посочени в ст. 24. Вярно е, че царството на Соломон се е простирало от реката (Ефрат) до границата на Египет (3 Царе 4:21), но в действителност израилтяните не са притежавали цялата тази територия. Тя е включвала провинции, които са *плащали данък* на Соломон, но са имали свое собствено вътрешно управление. Ст. 24, заедно с много други, ще получи своето окончателно изпълнение по време на хилядолетното царуване на Господ Исус Христос.

11:26–32 И така, изборът за Израил е **благословение** или **проклятие** – **благословение**, ако са покорни, и **проклятие** за непокорството. Два хълма в Ханаан илюстрират тази истина – **хълмът Гаризим** е олицетворение на **благословието**, а **хълмът Гевал** – на **проклятието**. Между тези два хълма, разположени недалеч от Сихем, има малка долина. Половината от израилевите племена трябва да застанат на **Гаризим**, докато свещениците произнасят благословиенията, които ще последват в резултат от покорството. Другите шест племена трябва да застанат на **хълма Гевал**, докато свещениците изричат проклятията, които ще произтекат от непокорството. Всеки път народът трябва да каже „Амин!“ Във Втор. 27:11–26 можем да открием подробности за значението на тези два хълма.

Дъбовете Море вероятно са същите, които са споменати в Битие 35:1–4. Тук

няколко века по-рано Яков прочиства дома си от идоли. Може би това споменаване има за цел да даде не само географско, но и духовно напътствие.

Е. Наредби за поклонението (гл. 12)

12:1–3 Когато влезе в земята, Божият народ трябва да **унищожи всички** идоли и техните капища, всички места, на които се е извършвало поклонение пред фалшивите богове. Дървените изображения (евр. *ашерим*) са символ на женско божество. **Стълбовете** са символи на Ваал, мъжкото божество.

12:4–14 Бог ще определи място за поклонение, където да се принасят **жертвите** и **приносите**. Това е мястото, където първоначално бива разпната скинията (Сило, Ис. Нав. 18:1), и по-късно – мястото, на което бива издигнат храмът (Ерусалим). Само на това определено място поклонението е одобрено. Центърът на поклонението на християните е една Личност – Господ Исус Христос, видимата изява на невидимия Бог. Бог е бил низходятелен към някои нередности в пустинята, които не бива да бъдат допускани в ханаанската земя (ст. 8, 9).

12:15–28 В Левит 17:3, 4 Бог заповядва, когато някое от животните, използвани за жертва, като бикове, овце, кози, бъде заклано, то да бъде донесено при скинията. Сега, когато народът ще влезе в Ханаан, законът трябва да бъде променен. Занапред евреите могат да колят и да ядат домашни животни, използвани обикновено за жертва, така както могат да ядат сърна и елен (чисти животни, които не са били принасяни в жертва). Това позволение се дава както на ритуално **нечистия**, така и на **чистия**. Отново обаче Бог отпраща предупреждението **да не ядат кръв**, защото **кръвта е животът** на плътта, а **животът** принадлежи на Бога.

12:29–32 Израилтяните получават сериозното предупреждение дори да не проучват идолопоклонническите практи-

ки на езичниците, за да не бъдат изкушени да въведат тези отвратителни ритуали в поклонението на истинския **Бог**. Ст. 31 се отнася за ужасните практики, свързани с поклонението пред Молох и Хамос. В Новия Завет Апостол Павел ни казва, че движещата сила на идолопоклонството е демонична (1 Кор. 10:20). Можем ли да се изненадваме от жестокостта и деградацията на идолопоклонството, когато осъзнаем истинската му природа? Фактът, че човешкото сърце с по-голяма лекота може да бъде привлечено от този мрак, отколкото от светлината на истинския Бог, е илюстриран от нацията, към която е адресирано Второзаконие. Соломон, третият цар на Израил, дори издига жертвеник на Хамос и Молох точно в Ерусалим – града, в който Господ е поставил Своето Име (3 Царе 11:7).

Ж. Наказание на лъжливите пророци и идолопоклонниците (гл. 13)

Отделни хора или групи, които биха могли да подмамат Божия народ към практикуването на идолопоклонство – пророци (ст. 1–5), близки роднини (ст. 6–11) или общности (ст. 12–18) – трябва да бъдат убити с камъни. Пророк, който тласка народа към идолопоклонство, в никакъв случай не бива да бъде слушан, дори ако някое чудо, което той е предсказал, **се сбъдне**. Такъв човек е лъжлив **пророк** и трябва да бъде **умъртвен**. Дори ако някой близък роднина подлъже семейството си да практикува идолопоклонство, той също трябва да бъде убит.

Злите хора от ст. 13 са пропаднали типове, или „негодници“ (евр. – „синове на нищожност“, „синове на *велиал*“). Всяка такава шайка, която отклонява народа **на града си** от Бога и го тласка към поклонение на идоли, трябва да бъде изтребена, заедно с **жителите на онзи град**, а **градът** трябва да бъде изгорен.

Една и съща присъда трябва да бъде изпълнена както над израилев **град**, из-

паднал в идолопоклонство, така и над ханаанските градове, а именно пълно унищожение. Бог е безпристрастен, Той ще се отнесе сурово към греха дори и сред Своя избран народ. Но мотивите Му са различни. Когато наказва еврейски град, Неговият мотив е бащинското наказание, а целта – да се поправи народът като цяло.

3. Чисти и нечисти храни (14:1–21)

14:1, 2 Тези два стиха забраняват идолопоклонническата практика на обезобразяване на тялото **заради** скръбта по **мъртвец**. Евреите са се отнасяли с по-голямо уважение към тялото като Божие творение отколкото езичниците.

14:3–21a Този пасаж прави повторен преглед на въпроса за **чистите** и **нечистите** храни – **животни** (ст. 4–8), риби (ст. 9, 10), летящи насекоми (ст. 19) и **птици** (ст. 11–18, 20). (За изключения от ст. 19 вж. Лев. 11:21, 22.) Подобен списък е представен в Левит 11. Двата списъка не са еднакви във всички подробности, нито пък е трябвало да бъдат. Някои **животни** са обявени за **нечисти** от хигиенни съображения, а други, защото са били използвани при идолопоклоннически ритуали или са били обожествявани от езичниците.

Новозаветният принцип за храните може да бъде намерен в Марк 7:15, Римл. 14:14, и 1 Тим 4:3б–5. На езичниците е позволено да ядат месото на животно, умряло от само себе си, докато на евреите – не (ст. 21a). Това би било нарушение на Втор. 12:23, защото кръвта от животното не е отстранена правилно.

14:21б Яре не бива да бъде **сварено** в съд с **мляко** от **майка му** (ст. 21б). (Изглежда, че ханаанците са имали такава практика. В Петокнижието това е забранено три пъти.) От естествена гледна точка това правило ще предпази народа от отравяне, което често се случва при консумация на развалени ястия от месо

със сметана. Освен това съществуват сведения, че усвоимостта на калция намалява, когато двете се консумират заедно. От тази забрана произтичат подробните правила на равините за използването на различни комплекти съдове за консумация на месо и млечни продукти.

И. Десятъци (14:22–29)

14:22–27 Ст. 22–29 разглеждат въпроса за десетъците. Някои коментатори смятат, че този раздел не се отнася до първия **десятък** (Лев. 27:30–33), който принадлежи само на Бога, дава се на левитите и израилтяните не бива да ядат от него. Той може би се отнася по-скоро за един вторичен **десятък**, наречен празничен **десятък**, от който приносителят му може да яде една част. Най-общо казано, тези вторични десетъци трябва да бъдат донесени на **мястото**, което **Бог** е определил за център на поклонението. Ако обаче приносителят живее толкова **далеч** от **мястото**, където Бог е поставил **Името Си**, че **не може да занесе десетъка си там**, той може да **размени** продукцията за **пари**, да **занесе парите** в Божието светилище, да си купи храна и **питиета** и там да се весели **пред ГОСПОДА**. Забележете, че от ст. 26 се вижда, че Библията не учи пълно въздържание. Но тя призовава към умереност, самоконтрол, избягване на пристрастяването и въздържане от всичко, което би могло да навреди на някой друг. Разликата между виното и спиртното питие е, че виното се прави от грозде, а спиртното питие – от зърно, плодове или мед. В продължение на две години приносителят трябва да се изкачва на мястото с десетък или с неговия паричен еквивалент.

14:28, 29 На третата година той трябва да използва **десятъка**, за да нахрани **левита, чужденеца, сирачето и вдовичката**. Още веднъж виждаме, че бедните и нуждаещите се имат голям приоритет за **ГОСПОДА**. „Който оказва милост на

сиромаха, заема на ГОСПОДА и Той ще му отплати за благоденствието“ (Притчи 19:17).

Й. Отношение към длъжниците и робите (гл. 15)

15:1–3 В края на всеки седем години всички дългове сред израилевите синове трябва да бъдат опростени. Седмата година вероятно съвпада със съботната година. Евреите не са задължени да опрощават дълговете на чужденци; този закон се прилага само за дългове, vznikнали между евреи. Матю Хенри коментира:

Всяка седма година е година на освобождение, в която земята си почива от обработка, а слугите са освободени от своите задължения; и сред другите прояви на благодат е и тази, че онзи, който е взел пари назаем и не е могъл да ги плати дотогава, трябва да бъде освободен от дълга си в тази година; и въпреки че – ако по-късно стане платежоспособен – би бил дължен по съвест да върне парите, оттогава нататък заемодателят вече никога няма да има правото да си ги върне по закон.⁷

Седем е числото на пълнотата и целостта в Писанието. Когато се изпълват времената, Бог изпраща Своя Син и чрез Него обявява опрощение на греховете – „година на опрощение“ не само за евреите (ст. 3), но и за всички хора.

15:4–6 Ст. 4 като че ли противоречи на ст. 11. Ст. 4 навежда на мисълта, че ще има време, в което няма да има бедни хора в земята, докато ст. 11 казва, че винаги ще има бедни хора. Една бележка на Бълинджър се оказва много полезна в този случай. Той предполага, че ст. 4 означава: „за да няма бедни сред теб“.⁸ С други думи, те трябва да опрощават дълговете на братята си на всеки седем

години, *така че* да няма хора в постоянна нищета. Заемодателят няма да страда от липса, защото Бог богат ще го благослови. Идеята в ст. 11 е, че винаги ще има бедни хора, отчасти като наказание и отчасти с цел да се учат другите на съчувствие и споделяне на благата.

15:7–11 Фактът, че всички дългове се опрощават на седмата година, не бива да е причина човек да откаже да даде назаем пари на бедния израилтянин, тъй като приближава **годината на опрощаването**. Отказът е подлата или **зла мисъл** от ст. 9. В тази връзка еврейският народ заслужено е бил добре известен с грижата си към своите в историята. Във 2 Кор. 9:7 Павел казва същото, което казва и Мойсей в ст. 10: „Бог люби онзи, който дава на драго сърце.“ Този стих е не само заповед, но и обещание, тъй като Бог не е длъжник на никой човек. „Благотворителната душа ще бъде наситена и който пои, сам ще бъде напоен“ (Пр. 11:25).

15:12–15 **Евреинът** роб също трябва да бъде освободен на **седмата година** (ст. 12–18). Но той не бива да бъде **изпратен**, без да му се даде **щедро** необходимото. Бог изобилно е отрупул с блага Своя народ, когато го е извел от робство в **египетската земя** (Иzx. 12:35, 36), и по тази причина освободеният роб не бива да си отиде с **празни ръце**. Божието желание за Неговия народ е той да следва Неговия пример или, ако перифразираме златното правило: „Прави на ближния си онова, което Господ е направил на теб.“

15:16–18 От друга страна, робът може да откаже свободата и да избере да стане „вечен **роб** от любов“. Той трябва да изрази това, като ухото му бъде пробито на вратата на дома на господаря му. Робът струва **двойно** повече от един **наемник**.

15:19–23 В пасажа от ст. 19 до 16:17 са представени правила за определени дейности, които трябва да бъдат извършвани на мястото, където Йахве е избрал да постави Името Си:

1. Посвещаването на първородните животни (15:19–23).
2. Пасхата и Празникът на безквасните хлябове (16:1–8).
3. Празникът на седмиците или Петдесетница (16:9–12).
4. Празникът на колибите (16:13–17).

Първородните от чистите животни трябва да бъдат принесени на **ГОСПОДА**, а народът може да **яде** своя дял от тях с изключение на **кръвта**. Животните трябва да бъдат без петно или **недостатък** – на Бога принадлежи най-доброто.

К. Трите определени празника (гл. 16)

16:1–8 Гл. 16 представя трите празника, за които мъжете от Израил трябва да отиват до централното светилище всяка година. По отношение на тяхната цел Муди пише:

Светите празници (най-общо) са постановени за следните цели и предназначения:

1. Да отличават Божия народ от другите нации.
2. Да държат буден спомена за вече получените блага.
3. Да бъдат символ и образ на благословенията, с които ще бъдат удостоени за в бъдеще чрез Христос.
4. Да обединят Божия народ в свято поклонение.
5. Да опазят чистотата в свящото поклонение, постановено от Бога.⁹

Пасхата и Празникът на **безквасните хлябове** са тясно свързани. **Пасхата** е описана в ст. 1, 2, 5–7; Празникът на **безквасните хлябове** – в ст. 3, 4, и 8. Тези празници трябва да напомнят на Божия народ за Неговото изкупително дело. Господната вечеря е ежеседмичен празник за спомен за новозаветния вярващ, който служи да напомня за Христос, нашата Пасха, пожертвана за нас.

Празникът на **безквасните хлябове** символизира живота, който трябва да живеят изкупените – изпълнен с прослава „според благословието на ГОСПОДА, твоя Бог“ (ст. 17) и чист от злоба и злина (1 Кор. 5:8).

Представените тук подробности за Пасхата са различни в няколко отношения от тези, представени в Изход 12 и 13. Например онова, което трябва да бъде пожертвано, и къде трябва да бъде принесено, са различни в двата пасажа.

16:9–12 Празникът на седмиците (Петдесетница) започва с първите плодове на пшеничната жетва и е символ на дара на Светия Дух. Той не трябва да се обърква с Празника на първите плодове (от ечемика), който се провежда на втория ден от Празника на безквасните хлябове. Доброволният принос, също както във 2 Коринтяни 8 и 9, трябва да бъде пропорционален на Божието благословение на труда на човека, в този случай – неговата реколта.

16:13–15 Празникът на колибите е в края на сезона на жетвата и е предобраз на времето, когато Израил отново ще бъде събран в земята под управлението на Христос.

16:16, 17 Три пъти в годината всички израилтяни от мъжки пол трябва да се явяват пред ГОСПОДА с дар, съответен на възможностите им. Муди изразява духовния смисъл на трите празника, които те трябва да посещават:

Пасхата, Петдесетница и Празникът на колибите символизират цялостното изкупление:

1. Чрез мъките на Христос на кръста: Страдание.
2. Чрез идването на Светия Дух: Благодат.
3. Чрез окончателния триумф на идещия Цар: Слава.¹⁰

16:18–20 Съдиите трябва да бъдат честни, **справедливи** и безпристрастни.

Те не бива да приемат **подарък**, защото подкупът прави човека неспособен да отсъжда честно.

16:21, 22 Ашерата представлява **стълб**, изработен от дърво, и изобразява езическа богиня. Впоследствие **олтарът** на Господа щял бъде издигнат в храма в Ерусалим, където не могат лесно да се саят дървета, но където може да се постави идол, което всъщност и се случва (2 Царе 23:6).

Л. Съдии и царе (гл. 17)

17:1 Жертвените животни трябва да бъдат без **недъг**. Те са символ на безгрешното, неопетнено Божие Агне.

17:2–7 Човек, заподозрян в идолопоклонство, трябва да бъде разследван. Изискват се **думите на двама или трима свидетели**. Ако бъде намерен за виновен, той трябва да бъде убит с камъни.

17:8–13 Ако възникнат правни спорове, които са **прекалено трудни**, за да бъдат решени от старейшините на града, те трябва да бъдат отнесени до **съдията**. Като се сравни 17:9 със 17:12 и 19:17, изглежда, че е съществувала група от **свещеници** и група от съдии, които са разглеждали тези сложни случаи. Първосвещеникът и главният **съдия** са съответните ръководители – това се потвърждава от определителния член, с който са споменати в ст. 12. Това съдилище се събира на **местото**, където е Божието светилище. Решението на този трибунал е окончателно – той е Върховният съд на Израил. Ако обвиненият откаже да **послуша свещеника ... или съдията**, той трябва да умре (ст. 12, 13).

17:14–20 Бог изпреварва желанието на народа да има **цар** с около 400 години и постановява следните изисквания за владетеля: (1) Той трябва да бъде мъж по Божия избор (ст. 15). (2) Трябва да бъде израилтянин – **отсред братята си** (ст. 15). (3) Не бива да **умножава коне** – това означава, че не бива да разчита на такива

естествени средства за победа над враговете си (ст. 16). Упованието му трябва да бъде в Господа. (4) Не бива да се опитва да **върне народа в Египет**, като мисли, че **коне**, които могат да се придобият там, ще го спасят (ст. 16). (5) Не трябва да си **взема много жени** (ст. 17). Това е не само забрана за полигамията и предупреждение за опасността жените му да го тласнат към идолопоклонство, но също и забрана за бракове, сключвани с цел създаване на политически съюзи (ст. 17). (6) Той не бива да **трупа много сребро и злато**, защото те могат да го подмамят да се отдалечи от зависимостта от Господа (ст. 17). (7) Той трябва да **си направи препис на закона** на Господа, да го **чете** и да му се покорява, за да не стане горд и своеволен (ст. 18–20). Прекарвайки продължително време в изучаване на закона, царят трябва да стане пример за народа. (8) Той не бива да се **надигне над братята** си с гордост (ст. 20).

Соломон, който владее Израил в неговите златни дни, нарушава почти всяко едно от тези предписания – за своя собствена гибел и разруха на своето царство (3 Царе 10:14–11:10).

М. Свещеници, левити и пророци (гл. 18)

18:1–8 Тук отново се вижда Божията грижа за **свещениците и левитите**. Тъй като **нямат наследство** от земята за своето племе, те трябва да бъдат подкрепяни материално от народа. Техен дял в приносите са **плешката, двете челюсти, шкембето и първите плодове от житото, виното, маслото и руното**. Ст. 6–8 описват **левит**, който е продал къщата си и се е преместил на **мястото**, където Бог е поставил Името Си, за да Му **служи**. Той трябва да получи дял с другите левити, и то като допълнение към онава, което е получил **от продажбата на**

имота си. (Въпреки че нямат племенно наследство от земя, левитите могат да притежават собственост.)

18:9–14 На израилтяните е забранено да имат какъвто и да било контакт с всеки, който твърди, че може да общува с невидимия свят. Представени са осем начина на връзка с духовния свят. Бог ги нарича **мерзости**. Те включват: **врач** (гледач; лъжепророк), **астролог** (който гадае по звездите), **заклинател** (лечител, знахар, екстрасенс), **гадател** (гледач на ръка, или нещо друго), такъв, **който прави магии** (вещица или магьосник), **медиум** (който разговаря с духове), **спиритист** (който води сеанси), **който вика мъртвите** (некромант). Някои от тези „професии“ се припокриват.

Трагично е, че тази близо 3,400-годишна забрана е също толкова необходима и в днешните „просветени“ модерни времена както е била преди толкова много време. Хенри Г. Бош пише:

Сатанизмът, демонизмът и окултизмът са мрачна, злокобна реалност, а не фокуси. Един от безелите, че приближаваме края на нашата епоха, е широко разпространеният интерес към магьосничеството, астрологията и други форми на окултното. ... Хиляди се съобразяват със своя хороскоп всеки ден, посещават сеанси или се опитват да се свържат с починалите си близки и приятели. Съществува голям интерес и към сатанизма и демоните. Библията постоянно предупреждава срещу такива практики (Лев. 19:31; 20:27; 2 Лет. 33:6; Ер. 10:2; Гал. 5:19, 20).

Колко настойчиви и актуални са предупрежденията на Писанието! Нека не си играем с нещо, което може да се окаже целувката на смъртта.¹¹

Да **принадлежиш изцяло на ГОСПОДА** (ст. 13) във връзка с тези забра-

нени „отношения“ означава да слушаш единствено Божия глас.

18:15–19 В ярък контраст със злините на представителите на окултното ст. 15 представя едно прекрасно пророчество за Христос, истинския Божи Пророк (Деян. 3:22, 23). Обърнете внимание на описанията в ст. 15, 18 и 19: (1) **Пророк** – това е човек, който говори Божиите думи; (2) **отсред теб** – т. е. истински човек; (3) **от братята ти** – т. е. израилтянин; (4) **като мен** – т. е. като Мойсей в смисъл, че е издигнат от Бога; (5) **ще сложа думите Си в устата му** – пълнота на вдъхновението; (6) **той ще им говори всичко, което аз му заповядам** – пълнота на откровението; (7) всички са отговорни да Го **слушат** и да Му се подчиняват.

Този пасаж учи също, че този Пророк ще бъде Посредник между Бога и човека. Хората са били дотолкова ужасени на синайската планина, че са помолли Бог вече да не им говори пряко и да не виждат вече огъня, за да не умрат. В отговор на тяхната молба Бог обещава Христос за Посредник. От Евангелията ясно се вижда, че в този пасаж се съдържа надеждата на евреите за Месията (Йоан 6:14; 7:40).

18:20–22 Лъжливите пророци могат да бъдат разкрити по различни начини. По-рано видяхме, че те са фалшиви пророци, ако се опитват да отклонят народа от поклонението на истинския Бог (13:1–5). Тук е представено друго средство за разпознаване: ако предсказанието не се сбъдне, **този пророк** трябва да бъде умъртвен и никой няма защо да се страхува от проклятията, които той би произнесъл.

Н. Закони за престъпността (гл. 19)

19:1–10 Три града на изток река Йордан вече са определени за прибежищни градове. Тук Мойсей напомня на народа да определи **три града** и от другата страна, които да са удобно разположени, за

да може **убиецът**, извършил непредумишлено убийство, да избягва **там** от **отмъстителя за кръвта** (ст. 1–7). Към първоначалните указания по този въпрос е добавено и това за осигуряване на **три** допълнителни прибежищни **града**, ако народът някога завладее цялата земя, която му е обещана първоначално (ст. 8–10). Тези три допълнителни града не се споменават по-нататък, тъй като Израил никога не е заел цялата земя, обещана в Битие 15:18. **Трите града** на *запад* от Йордан са Кедес, Хеврон и Сихем (Иис. Нав. 20:7).

19:11–13 Прибежищният град не осигурява безопасност за убиеца, виновен в предумишлено убийство. Дори ако **той избяга в един от тези градове, старейшините** трябва да преценят доказателствата и ако сметат, че е виновен, **да го предадат ... на отмъстителя**.

19:14 Граничният камък е камък, който се поставя на полето, за да показва **границите** на нечия земя. Той може да бъде преместен тайно през нощта, за да се разшири нечия нива, като по този начин бъде измамен съседът. Защо този стих е поставен наред с пасажа, разглеждащ съдебни въпроси – а именно прибежищните градове и лъжливите и истинни свидетели – е трудно да се каже, но неговото местоположение не прави учението му по-неясно.

19:15–21 Свидетелството на един човек не е достатъчно при съдебен процес. Трябва да има двама или трима свидетели. Неправедният свидетел трябва да бъде разследван от свещениците и съдиите (17:8, 9) и да бъде наказан с наказанието за престъплението, в което е обвинявал ответника (ст. 16–21).

Принципът **„око за око и зъб за зъб“** е наречен *Lex talionis* в западната култура (лат. за „закон за отплатата“). Той често се представя неправилно като отмъстителен, но в действителност не е. Този

закон е не *позволение* за жестокост, а *ограничение* срещу нея. В контекста той се отнася до това, какво наказание може да бъде наложено на лъжесвидетеля.

О. Закони за войната (гл. 20)

20:1–8 Двадесета глава е военно ръководство за Божия народ. Свещениците имат задачата да насърчават народа, когато излиза на бой **против** враговете си. Различни групи са освободени от военна служба: (1) онези, които току-що са си **построили нова къща**; (2) онези, които са си **насадили лозе** и не са вкусили от първите му плодове; (3) онези, които са **сгодени**, но още **не са взели жените си**; (4) онези, които са **страхливи и сърцата им са отпаднали**.

Еврейските писатели са съгласни, че тази свобода да се върнат е била позволена само при войните, които те доброволно са водели ... не при тези, които са започнати по божествена заповед срещу Амалик и ханаанците, в които всеки мъж е задължен да се бие.¹²

20:9 Тъй като във всяка добра армия трябва да има организация и йерархия, надзорниците определят **военачалници начело на народа**.

20:10–20 За разлика от другите нации, Израил трябва да води военните действия по различен начин, под насоките на Йахве. Тези особености във воюването са една по-нататъшна изява на Израил като свят народ на един любящ Бог. Войната е необходима, но Господ ще контролира злото, което тя причинява. Човек трябва само да проучи жестоките практики на другите народи, като например асирийците,¹³ за да оцени тези насоки. Дадени са указания за това как трябва да се водят войните. Обърнете внимание на следните особености:

1. Градове ... близки и далечни (10–18).
Градовете в Обещаната земя пред-

ставяват непосредствена опасност, те са напълно покварени и подлежат на унищожение. На градовете извън земята, но в границите на останалата територия, обещана на Авраам, трябва най-напред да се предложи мир. Ако откажат, трябва да бъдат избити само мъжете; жените и децата трябва да бъдат пощадени. Тези градове не представяват толкова сериозна заплаха за оскверняване на Израил колкото намиращите се в неговите граници.

2. Плодоносни и неплодоносни дървета (19, 20). Принципът тук е, че Израил не бива да практикува „опустошителна война“. Те трябва да пазят онова, което е полезно, а не да опустошават поголовно земята.

П. Разнообразни закони (гл. 21–25)

1. Умилостивение за неразкрити убийства (21:1–9)

Ако бъде намерен **убит човек в земята** и убиецът не може да бъде разкрит, **старейшините** на най-близкия **град** трябва да извършат **умилостивение**. Те трябва да заведат **юница ... в долината на постоянно течащ поток** и там да я убият. Измивайки **ръцете си над юницата**, те тържествено заявяват своята невинност за престъплението и молят да не им бъде счестена вина за проливането на кръв. Дори когато личната **вина** не може да бъде установена, продължава да е наличие колективна **вина**, за която трябва да се вземат мерки; земята трябва да бъде очистена от осквернението с **кръв**. Това е отговорност на най-близкия град.

Някой е нарекъл ст. 1–9 „Великото Божие следствие за Неговия Син.“ Израил е виновен за проливането на кръв във връзка със смъртта на Христос и трябва да бъде очистен по справедлив начин.

2. Жени-военнопленнички (21:10–14)

Израилтянинът има право да се ожени за

хубава жена, пленена във **война**, но след като тя премине през ритуално очистване и отделяне. (Но този пасаж *не* се прилага за жителки на ханаанската земя.) Този брак е с пробен характер; впоследствие мъжът може да я остави да си отиде, ако не е доволен от нея. Той обаче не може да я **продава** или да я **заробва**.

3. Права на първородния (21:15–17)

Синът на **нелюбимата** съпруга не може да бъде лишен от правото на първородството, ако той е **първородният**. Тези стихове не доказват, че Бог някога е одобрявал двуженството, а просто, че Той защитава **правото на първородния** дори и в случаи на многобройни бракове. Понякога Бог суверенно пренебрегва първородния, за да благослови по-младия – напр. Яков и Исав, Ефрем и Манасия. Това обаче е изключението, основано на Божия избор, а не правилото, което е постановено тук.

4. Необуздани и бунтовни синове (21:18–21)

Бунтовният син трябва да бъде убит с **камъни**, след като е бил признат за виновен от **старейшините на града**. Сравнете това с приемането, което получава разкаялият се блуден син в Лука 15.

5. Телата на обесени престъпници (21:22, 23)

Този текст определено сочи към Христос. Въпреки че Самият Той е невинен, Той е окачен **на дърво**. Той понася проклятието, което *ние* заслужаваме. **Тялото** Му не е оставено да виси на кръста **през нощта** (вж. Йоан 19:31).

На Него, пострадал на дървото, с душата Си да купи нашите души, да бъде слава и величие – достойно е закланото Агне!

На Него, възцарен и славен Син, отдайте сила на земя и в небеса, чест и слава, и благословение – достойно е закланото Агне!

Джеймс Монтгомери

6. Девет закона за поведението (22:1–12)

22:1–3 Гл. 22 разширява Левит 19:18, като разяснява значението на общата заповед „да обичаш ближния си“. Дори към враговете си човек трябва да се отнася с братска грижа (Изх. 23:4, 5). Един израилтянин не бива да се отнася безразлично към нещо, изгубено от ближния му (**брат му**). Без значение дали това е животно, **дреха** или нещо друго, той е задължен да го **прибере в дома си** и да го пази, докато бъде потърсено.

22:4 Израилтяните са длъжни да помогнат на животното на съседа си, ако то е паднало.

22:5 Мъжете не бива да носят женски дрехи или обратното. Бог мрази травеститите.

22:6, 7 Малките птичета могат да бъдат взети от **птиче гнездо**, но **майката** трябва да бъде освободена, вероятно, за да може да продължи да се възпроизвежда.

22:8 Около плоския **покрив** на всяка **къща** трябва да бъде изградена **ограда** или парапет, за да предпази хората от падане. Покривът е място за общуване. Важно е да се пази общението, особено на младите и невнимателните.

22:9–11 На евреите е забранено: (1) да **засяват лозе с разнородни семена**; (2) да **орат с вол (чист) и магаре (нечисто) заедно** в един ярем; (3) да носят дрехи, изработени от смес от **вълна и лен**. Първата забрана говори за прибавяне на нещо към чистото учение на Божието Слово. Втората се отнася до неравно об-

вързване в служението. Третата говори за смесицата от праведност и неправда в практическия живот на вярващите.

22:12 Евреите трябва да носят **ресни** по **четирите краища** на връхните си дрехи, за да им напомнят постоянно да се покоряват на Господа (Чис. 15:37–41). Причината за тези **ресни** е дадена в Числа 15:37 и сл.

7. Престъпления срещу целомъдрието (22:13–30)

22:13–21 Този пасаж се отнася за мъж, който се е оженил за момиче и след това го е заподозрял, че **не е девица**. **Доказателството за девствеността** вероятно се състои в петната върху постелката на брачното легло, останали след първото сексуално преживяване на жената.¹⁴ Ако **бащата и майката на момичето** могат да представят **доказателството за девствеността** на дъщеря си, прекомерно мнителният съпруг трябва да бъде наказан, глобен **сто сребърни сикъла** и е длъжен да живее с момичето. Ако обаче **момичето** е блудствало преди брака си, то трябва да бъде убито с **камъни**.

22:22–30 Останалите стихове от тази глава разглеждат различни сексуални грехове: (1) Както **мъжът**, така и **жената ... намерени** в акт на прелюбодеяство, трябва да бъдат умъртвени. (2) Ако **мъж** изнасили **сгодено момиче в града** и тя **не е извикала** за помощ, тогава и двамата са виновни в прелюбодеяство и трябва да бъдат умъртвени. (3) Ако **мъж** изнасили **сгодено момиче в полето**, където виковете ѝ за помощ не могат да бъдат чути, **мъжът** трябва да бъде убит, но **момичето** е невинно. (4) **Мъж**, който има сексуални отношения с **девица**, трябва да заплати **петдесет сребърни сикъла на баща ѝ** и да се ожени за нея. (5) Ст. 30 забранява кръвосмешението – т. е. сексуалните отношения с член от семейството.

8. Хора, които не могат да бъдат допускани в събранието (23:1–8)

Различни категории хора са лишени от правото да влизат в **ГОСПОДНОТО събрание**, което означава, че не са пълноправни като граждани и поклонници: (1) мъж, чиито репродуктивни органи са увредени или липсват; (2) **незаконороден човек** – т. е. роден извънбрачно;¹⁵ (3) **амонец или моавец**; (4) **едомец или египтянин**. Ст. 4 казва, че моавците „не са посрещнали израилтяните с хляб и вода по пътя“, докато Втор. 2:29 подсказва, че някои моавци са продавали храна на евреите. „Да посрещнеш с хляб и вода“ е идиоматичен израз, който означава да окажеш гостоприемство. Това моавците не са направили.

Евнухът е изключен от събранието. Незаконороденият човек, **моавецът** и **амонецът** не могат да влизат в **събранието до десетото си поколение**. **Едомецът** и **египтянинът** могат да влязат след три поколения. Имало е обаче изключения, когато отделни хора са търсели Йахве. Сред силните мъже на Давид например има и амонец, и моавец (1 Лет. 11:39, 46). Някои смятат, че правилата за изключване са важали само за мъжете, и следователно не са се отнасяли например за Рут. Други мислят, че „**десетото поколение**“ е идиом, който означава завинаги.

9. Чистота в стана (23:9–14)

Ст. 9 предупреждава за съблезните, с които се сблъскват мъжете, които са далеч от дома на военна служба. (Или може би служи като въведение към пасажа в ст. 10–14.)

Законът за нощните секреции показва колко свещено е възпроизводството на живота.

Всеки войник трябва заедно с оръжията си да носи и лопатка, която да използва за хигиената на стана. Всички изпражнения трябва незабавно да се затрупат с

пръст. Ако всички армии в хода на историята бяха следвали това просто правило, биха избегнали разпространението на много смъртоносни зарази.

10. Социални и религиозни закони (23:15–25)

23:15, 16 Роб чужденец, който е **избягал** на свобода, не бива да бъде връщан на **господаря си**. Така Израил трябвало да бъде убежище за потиснатите.

23:17, 18 Мъжката или женската проституция не бива да се толерират и парите, придобити по такъв неморален начин, никога не бива да бъдат донасяни **в дома на ГОСПОДА** като заплащане за оброк. „Куче“ означава проституиращ мъж.

23:19, 20 Евреите не бива да изискват **лихва** за нещо, което са заели на друг евреин, но им е позволено да **заемат с лихва на чужденец**. Това е доразвиване на вече постановения в Изход 22:25 принцип, който забранява да се изискват лихви от бедните.

23:21–23 Клетвите са доброволни. Човек не е задължен да се кълне с **клетва на ГОСПОДА**, но след като веднъж е направил клетвата, той е длъжен да я **изпълни**.

23:24, 25 На пътниците е разрешено да берат **грозде**, за да задоволят настоящата си нужда от храна, но те не бива да слагат нищо **в съда** си. Също така те могат да късат **класове** от нива, но само колкото могат с ръцете си, не **със сърп**. В дните на нашия Господ Неговите ученици се възползват от тази привилегия (Марк 2:23).

11. Развод и повторна женитба (24:1–4)

Човек може да се разведе с **жена** си, ако намери **нещо лошо в нея**, като напише **разводно писмо** и ѝ го връчи. Тогава тя е свободна да се омъжи за някой друг. Но ако вторият ѝ съпруг умре или я напусне, първият ѝ съпруг не може отново да

се ожени за нея. Йахве е дал на Израил разводно писмо (Ер. 3:1–8); но в един бъдещ ден Той отново ще го вземе за Себе Си, след като го очисти от неговата невярност. Колко са дълбоки богатствата на Божията любов; колко ниско се привежда Той заради любовта си към онези, които не заслужават любов!

12. Различни социални закони (24:5–25:4)

24:5 Мъж, който наскоро се е оженил, не е длъжен да **излиза с войската** през първата **година** от брака си. Това му дава време да развие и заздрави брачната си връзка и да основе семейство. Ако той отиде на война и бъде убит, името му ще изчезне от Израил, освен ако негов близък роднина не създаде потомство вместо него. Този „сродник-изкупител“¹⁶ е най-близкият роднина, който е способен и желае да се ожени за вдовицата. Първото момче, родено от такъв съюз, става наследник на предишния съпруг. Това продължава името на рода и земята остава в семейството.

24:6 Тъй като воденичният камък е средство за препитание, той не може да бъде изискван като **залог** за сделка. Отнемането на горния или долния воденичен камък ще лиши човека от средство за мелене на зърно.

24:7 Похитител или търгуващ с роби трябва да бъде умъртвен.

24:8, 9 В случай на язва от проказа трябва да бъдат спазвани специални предпазни мерки, съгласно дадените вече на левитите указания. Мариам е дадена като предупредителен пример.

24:10–13 Никой не може да влиза в **къщата** на човек, за да вземе **залог** от него. Ако **човекът** е толкова **беден**, че даде в залог **дрехата си**, тя трябва да му бъде връщана всяка вечер, за да може да **спи** с нея.

24:14, 15 Заплатата на **наемник** трябва да бъде плащана навреме.

24:16 Никой човек не може да бъде умъртвен заради греха на друг човек.

24:17–22 Към чужденеца, сирачето и вдовицата трябва да се оказва справедливост. **Нивите** не бива да бъдат жънати докрай. Трябва да се оставя пабирък за бедните и безпомощните. Същото се отнася и за брането на **маслините** и **гроздето**. Роналд Сайдър коментира:

Споменът за тяхната собствена бедност и гнет в Египет трябва да ги подтиква да оставят щедър пабирък за бедния чужденец, вдовицата и сирачето.¹⁷

Когато Джон Нютон се новородил, той напечатал стих 22 с големи букви и го окачил над камината си, за да го вижда и да си го припомня постоянно.

25:1–3 Когато някой нарушител бъде признат за виновен и бъде осъден на **бой**, той не бива да получи повече от **четиридесет удара**. Евреите обикновено нанасяли тридесет и девет удара с тогя или с камшик, да не би да сгрешат при броенето и така да нарушат това правило (вж. 2 Кор. 11:24).

25:4 На **вола**, който върше, **не** бива да се слага намордник, а трябва да бъде оставен да яде от зърното. Павел използва този стих в 1 Кор. 9:9–11, за да покаже, че човекът, който се труди в духовните неща, трябва да бъде подпомаган в материалните. Така Павел показва, че законът има и духовен аспект. Това не намалява неговото буквално значение; само означава, че много често под повърхността се крие духовен урок. Усърдният ученик ще търси и ще вземе под внимание този важен духовен урок.

13. Законът за левирата (25:5–10)

Ако някой израилтянин умре и остави вдовицата си без **син**, съществува опасност името му да изчезне и собствеността му да излезе от рода. По тази причина **братът** на починалия трябва да се ожени

за вдовицата. Тази практика на „брак с девера“ (лат. *левир* – девер, оттам *левират*) е съществувала в много древни нации. Ако братът не е съгласен да направи това, тогава вдовицата трябва да отиде при **старейшините** на града и да обяви този факт. Той трябва да бъде извикан пред **старейшините** и да му се даде възможност да потвърди нежеланието си. Ако постоянства в своя отказ, вдовицата трябва да събуе един от сандалите му и да го заплюе **в лицето**. Оттогава нататък той ще носи позорно име заради нежеланието си да продължи рода на брат си.

Левит 20:21 *забранява* на мъжа да се ожени за жената на брат си; тук му се *заповядва* да го направи. Несъмнено е, че пасажът от Левит се прилага когато съпругът е все още жив, докато този във Второзаконие се отнася за случая, когато съпругът е умрял и не е оставил мъжки наследник.

14. Три отделни закона (25:11–19)

25:11, 12 Ако жена се намеси в схватка между мъже, в която участва съпругът ѝ, и хване другия мъж за половите му органи, **ръката**, с която е извършила това, трябва да бъде отсечена. Това може да застраши възможността на мъжа да има потомство; поради тази причина и суровото наказание.

25:13–16 Изискват се точните **мерки** и **теглилки**. Често хората са имали по един комплект мерки за купуване и друг – за продаване. Това е **омразно на ГОСПОДА**.

25:17–19 Потомците на **Амалик** трябва да бъдат напълно изтребени заради своята подлост и жестокост (Исх. 17:8–16). Мойсей казва на израилтяните **да не забравят** да унищожат Амалик, но те изглежда забравят. Саул не се покорява на Господа като не ги изтребва в своето време (1 Царе 15). Всъщност, едва в дните на Езекия „избиха останалите от Амалик, които бяха оцелели“ (1 Лет. 4:43).

Р. Ритуали и утвърждаване (гл. 26)

1. Ритуалът за първите плодове (26:1–11)

След като се заселят в земята, израилтяните трябва да отидат при Божието светилище и да представят от първите от всички земни плодове пред свещеника като радостно признание за това, което е извършил Бог. Тогава трябва да преповторят всички прояви на Божията благодат към тях, като започнат от своя праотец, Яков (скитащ **арамеец**), преминат през робството в Египет, мощното Божие освобождение, и завършат с притежанието на **земята, в която текат мляко и мед**. Филип Келър обяснява този колоритен израз:

Описаната в Писанията картина на Обещаната земя, в която Бог толкова упорито се опитва да заведе Израил от Египет, е на „земя, в която текат мляко и мед“. Това е не само фигуративен език, но има и научна основа. Съществуват селскостопанските термини „максимален млеконадой“ и „главен медосбор“. С това се имат предвид пиковите периоди през пролетта и лятото, когато пасищата са в най-продуктивната си фаза. Казва се, че добитъкът, който пасе, и пчелите, които събират прашец от цветовете, произвеждат съответен „приток“ на мляко и мед. В този смисъл земя, в която текат мляко и мед, е земя на богати, зелени, буйни пасища. И когато Бог говори за такава земя за Израил, Той предвижда и също толкова изобилен живот на радост, победа и доволство за Своя народ.¹⁸

2. Ритуалът за десетъка на третата година (26:12–15)

Освен описаните по-горе първи плодове евреите трябва да принасят и втори десетък, наречен празничен десетък, който да бъде споделян с **левита, чужденца, си-**

рачето и вдовицата всяка трета година. Този десетък трябва да бъде разпределен между нуждаещите се в техните собствени градове. Тогава народът трябва да засвидетелства **пред ГОСПОДА**, че е изпълнил всички заповеди по отношение на десетъка.

3. Утвърждаване на Завета (26:16–19)

Понеже народът се е съгласил да **ходи в пътищата** на Господа, Той на Свой ред ги обявява за Свой **собствен свят народ** и обещава да ги издигне **над всички народи**. Те са **свят народ**, защото Бог ги е отделил от другите народи, а не заради някакво тяхно собствено достойнство. Те са различни от всяка друга нация на земята, защото са личното съкровище на Йахве. Техният отговор на такава почит би трябвало да бъде покорство на **Неговите заповеди**.

С. Благословения и проклятия (гл. 27, 28)

27:1–8 След като прекосят река **Йордан** и влязат в Обещаната земя, израилтяните трябва да изправят големи **камъни**, да ги **измажат с вар** и да **напишат на тях всичките думи** на закона. Този паметник трябва да бъде издигнат на **хълма Гевал**, като освен него трябва да бъде издигнат и **олтар** от недялани камъни.

27:9, 10 Евреите досега са били Божи народ поради Неговия избор, но сега, когато влизат в Обещаната земя, те стават Негов **народ** в един още по-специален смисъл. Благоразположението, което Той показва към тях, е призив за любящо покорство от тяхна страна.

27:11–13 Шест от племената са определени да **застанат на хълма Гаризим**, за да казват „Амин“ на благословенията. Тези шест племена са потомците на Лия и Рахил. Останалите племена трябва да **застанат на хълма Гевал**, за да потвърждават проклятията. Забележете,

че Ефрем и Манасия не са споменати поотделно, а в списъка фигурира племето на Йосиф. Рувим, първородният на Израил, (който е изгубил първородството си), и Завулон, най-малкият син на Лия, са на хълма Гевал със синовете на слугините. Привилегированите племена са на хълма Гаризим.

27:14–26 Левитите (вж. ст. 9) трябва да застанат в долината между двата хълма. Когато те произнасят проклятията или благословенията, народът трябва да отговаря „Амин!“ Проклятията са представени в ст. 15–26. Те са свързани с идолопоклонство, неуважение към родителите (ст. 16), нечестно преместване на границите (ст. 17), измамване на **слепия** (ст. 18), измамване на бедния и беззащитния (ст. 19), различни форми на кръвосмешение (ст. 20, 22, 23), полов контакт с животни (ст. 21), тайно убийство на **ближния** (ст. 24), убийство на **невинния** заради **подкуп** (ст. 25), неподчинение на Божия **закон** (ст. 26). Историческото описание на тази церемония се намира в Ис. Нав. 8:30 и сл. Обърнете внимание колко стриктно Исус изпълнява указанията, дадени от Мойсей.

Забележително е, че в гл. 27 са представени само проклятията. Не би могло и да бъде другояче, тъй като Павел ни напомня, че „всички, които се облягат на дела, изисквани от закона, са под проклятие“ (Гал. 3:10). Израилтяните не само ще *нарушат* закона, но те са под закона *като принцип*.

28:1–14 Ст. 1 се отнася към края на гл. 26 с думите „**Бог ще те постави високо**.“ Това създава впечатлението, че гл. 27 е вмъкната. Много библейски изследователи смятат, че благословенията от ст. 3–6 не са предназначени за шестте племена на хълма Гаризим, а че цялата тази глава е изявление на Мойсей за онова, което предстои на израилевите синове. Първите четиринадесет стиха говорят за благословенията, които ще последват

покорството, докато последните петдесет и четири стиха описват проклятията, които ще сполетят народа, ако изостава Господа. Обещаните благословения включват превъзходство сред **народите**, материално благоденствие, плодovitост, плодородие, изобилна реколта, победа в битките и успех в международната търговия.

28:15–37 Проклятията включват недоимък, безплодие, липса на реколта, мор, епидемии, болести по растенията, суша, поражение в битките, лудост, ужас, бедствия, гибел и безсилие (ст. 15–32). Ст. 33–37 предричат плен в чужда земя, което се изпълнява по време на Асирийския и Вавилонския плен.

Израил **ще стане за учудване, за поговорка и за присмех сред всичките народи**.

28:38–46 Евреите ще бъдат прокълнати с провалена реколта, лозя и **маслини**. Децата им **ще отиват в плен, а скакалци ще изждат дърветата и плода им**. **Чужденецът ще се издига все по-нагоре и по-нагоре**, а израилтяните ще падат **все по-надолу и по-надолу**. Между ст. 12 и 44 няма противоречие. Ако са послушни, евреите ще дават назаем на всички народи. Ако са непокорни, ще трябва да искат назаем от чужденци.

28:47–57 Ужасите на **обсадата** от далечен нашественик са описани в ст. 49–57. Тя ще е толкова страшна, че хората ще се **изяждат** един друг. Това се случва, когато Ерусалим е обсаден от вавилонците, а по-късно и от римляните. И в двата случая канибализмът е бил разпространен. Хората, които са били изтънчени и нежни, ще станат зли и човекоядци.

28:58–68 **Язвите и болестите** сериозно ще намалят населението на Израил. Оцелелите ще бъдат разпръснати по цялата **земя** и там ще живеят в постоянен **страх** от преследване. Бог дори ще **върне** народа Си в Египет с **кораби**. Според историка Йосиф пророчеството, че Из-

раил отново ще отиде в Египет, частично се изпълнява по времето на Тит, когато евреите са закарани там с кораби и са продадени като **роби**. Но тук „Египет“ може да означава и робство в най-общ смисъл. В миналото Бог е освободил Израил от буквално робство в Египет, но ако Израил не Го обича и не признава суверенното Му право над неговото покорство, ако не се пази в чистота като Божия съпруга, ако не желае да бъде Негово лично съкровище, а вместо това избира да бъде като другите народи, тогава той отново ще бъде продаден в робство. Но дотогава ще бъде толкова смазан, че **никой** няма да го иска даже за роб.

„От всеки, на когото много е дадено, много и ще се изисква“ (Лука 12:48). Израил е получил далеч по-големи привилегии от всички други нации и и съответно неговата отговорност е далеч по-голяма и наказанието му – много по-сурово.

Размишлението над тези проклетия оставя човека смаян от пороя на гнева на Йахве. Никакви думи не са смекчени и никакви детайли не са оставени на въображението. Мойсей рисува картината с подчертан, рязък реализъм. Израил трябва да знае до какво ще доведе непокорството, за да се научи да се бои от **това славно и страшно Име, ГОСПОД, ТВОЯТ БОГ**.

III. Третата реч на Мойсей – заветът за земята (гл. 29, 30)

A. Заветът, сключен в Моав (29:1–21)

29:1 Първият стих на гл. 29 може логично да бъде причислен към предходната глава, както е в еврейската Библия. Кайл и Делиш обаче го приемат като „заглавие“ на обръщенията в гл. 29 и 30.¹⁹

29:2–9 Народът е нарушил завета, който Бог е направил с него на синайската

та планина. Сега **Мойсей** го призовава да приеме **завета**, който се съдържа тук, в книгата Второзаконие, направен в равнините на Моав непосредствено преди влизането му в земята. На хората им липсва разбиране за Бога и за Неговите цели за тях. Йахве копнее да им даде **сърце, за да разбират, очи, за да виждат и уши, за да слушат**, но те се оказват неспособни да приемат тези неща поради постоянното си неверие и неподчинение. Израил се е наслаждавал на манната от небето и на вода от скалата; оцеляването му не е зависело от неща, произведени от хора (т. е. хляб, вино, спиртно питие). Това е станало, за да може той да познае Господа, своя Бог, в цялата Негова вярност и любов.

Като подбуда към спазването на **този завет** Мойсей още веднъж припомня добротата на Бога към Израил – чудесата в Египет, мощното освобождение, **четиридесетте години в пустинята**, поражението на **Сион ... и Ог**, и разделянето на отвъд-йорданската **земя** между Рувим, Гад и половината от племето на Манасия.

29:10–21 Мойсей призовава народа да **встъпи в клетвен завет с ГОСПОДА** (ст. 10–13) и му напомня, че **заветът** важи и за потомството му (ст. 14, 15). Неспазването на завета ще доведе до тежко наказание. Бунтовниците трябва да се пазят от всяко изкушение да **служат на идолите** на езическите народи, както и от мисълта, че могат да правят това и да избегнат Божия гняв (ст. 16–21). Ст. 19 ясно казва, че **никой** няма да избегне наказанието.

B. Наказание за нарушаването на Завета (29:22–29)

29:22–28 Идните поколения, както и чуждите народи ще бъдат смаяни от опустошението на Израил и ще питат за причината, поради която **ГОСПОД** е

постъпил със **земята** като с градовете от низината – **Содом и Гомора, Адма и Цевоим**. Отговорът ще бъде: „**Защото оставих завета на ГОСПОДА, Бога на бащите си ... и служиха на други богове.**“

29:29 Въпреки че съществуват някои **скрити неща**, които принадлежат на **ГОСПОДА**, особено неща, свързани с Неговите присъди, Мойсей напомня на народа, че тяхната отговорност е ясно открита – да пазят завета на Господа. Това означава, че откровението налага отговорност. Хората са отговорни да се подчиняват, а не да съдят словото на Господа. Този принцип може да бъде открит на много места и в Новия Завет. „Ако някой знае да прави добро и не го прави, за него това е грях“ (Як. 4:17).

В. Възстановяване при завръщането към Завета (гл. 30)

30:1–10 Гл. 30 предвижда, че народът ще наруши завета и ще бъде отведен в плен. Разбира се, точно това и се случва. Дори тогава Бог ще се **смили над тях** и ще ги **събере**, ако се **обърнат** към Него в покаяние. Той ще ги **доведе обратно в земята**. Освен физическото възстановяване ще има и духовно обновление („**ГОСПОД, Твоят Бог, ще обреже сърцето ти**“ – ст. 6). Тогава народът ще се наслаждава на благословенията на послушанието, а **враговете** му ще бъдат проклетни. Плановите на Всевишния не се провалят, въпреки че **обектите** на тези планове се провалят. Бог ще изпълни Своята дума към патриарсите и ще даде **земята на потомците им** завинаги. След пленничеството, което Той знае, че е неизбежно, Той ще ги въстанови и ще ги промени. Така действа безусловната любов на Най-любящия! Ст. 6 засяга една тема, развита стотици години по-късно от пророците, а именно Новия Завет (Ер. 32:39 и сл.; Езек. 36:24 и сл.). Въпреки че този Завет е разкрит в СЗ, той не е утвърден до смъртта на

Христос, тъй като Неговата кръв е кръвта на Новия Завет (Лука 22:20).

30:11–14 Мойсей напомня на народа, че заветът не е толкова **труден** за разбиране (тайнствен), **ниито** пък е **далече** (недостъпен). От тях не се изисква да направят невъзможното, за да го намерят. Господ им го е дал, а тяхната отговорност е да му се подчиняват. Павел използва тези стихове в Римл. 10:5–8 и ги отнася към Христос и евангелието. Не е лесно заветът да бъде спазен, но Бог дал необходимото средство за случай на провал. Тогава народът трябва да се покае и да принесе определените жертви. Тъй като жертвите са символ на Христос, изводът е, че онези, които съгрешат, трябва да се покаят и да положат вярата си в Господ Иисус Христос.

30:15–20 Народът е призован да избере между **живота и доброто** от една страна, и **смъртта и злото** от друга – **живот** за покорството, но **смърт** за непокорството. Мойсей горещо го моли да избере **живота** и благословието. Желаният отговор ще има добри резултати – продължаване на **дните** и изобилен **духовен живот**, съдържащ се в думите „**да се привързваш към Него**“. Единствената алтернатива е **проклятието**.

IV. Последните дни на Мойсей – смърт във от земята (гл. 31–34)

A. Заместването на Мойсей (гл. 31)

31:1–8 Сега Мойсей е **на сто и двадесет години**. Той знае Божието решение, че **няма да премине Йордан** заедно с народа, но напомня на хората, че **ГОСПОД** ще върви с тях, че **Иисус** ще бъде техен военачалник и победата им над враговете е осигурена. След това **Мойсей** публично насърчава **Иисус** за новото му служение и го уверява, че Бог ще бъде с него (ст. 7, 8).

31:9–13 Писаният **закон** е поверен на

левитите. Той трябва да бъде съхраняван заедно с **ковчега**. Това копие на закона трябва да бъде поставено до ковчега, докато двете плочи с Десетте заповеди са поставени *вътре* в ковчега (Изх. 25:16; Евр. 9:4). На всеки **седем години законът** трябва да бъде **прочитан** в присъствието на **целия Израил**.

Тъжно е, че четенето на Светото Писание днес се пренебрегва дори и в доктринално консервативните кръгове. Следната обширна, но ценна забележка на Ч. Х. Макинтош за съжаление е далеч по-актуална днес отколкото преди един век, когато е писана:

Божиято Слово не е обичано и изучавано – нито частно, нито публично. В частната сфера ненаситно се поглъща долнопробна литература, а в публичната жадно се търсят музика, ритуални служби и импозантни церемонии. Хиляди се тълпят да слушат музика и плащат за билети, а колко малко се интересуват от срещи за четене на Светите Писания! Това са факти, а фактите са силни аргументи. Не можем да ги пренебрегнем. Съществува растяща жажда за силни религиозни усещания и растящо отвращение от тихото изучаване на Светото Писание и духовните усилия в християнското събрание. Напълно безполезно е да го отричаме. Не можем да затворим очите си пред това. Срещаме доказателства за него на всяка крачка.

Благодаря на Бога, че има малцина, пръснати тук-там, които наистина обичат Божието Слово и се наслаждават да се срещат в свято общуване, за да изучават неговите безценни истини. Дано Господ умножи тези хора и ги благослови, „докато свършат дните на странстването“.²⁰

31:14–18 Когато смъртта на Мойсей наближава, Бог извиква него и **Иисус** в шагъра за срещане и се **явява** пред тях **в облачен стълб**. Най-напред Той разкри-

ва на **Мойсей**, че израилтяните скоро ще се отдадат на идолопоклонство и ще понесат Божия гняв.

31:19–22 После заповядва на Мойсей да **напише песен**, на която да **научи израилевите синове** като **свидетелство срещу тях** в бъдещите дни.

31:23 Бог лично упълномощава **Иисус** да заведе Неговия народ в Обещаната земя и го насърчава да бъде **силен и смел**. Иисус има нужда от подкрепата на Йахве с тези думи. Той току-що е чул от Бога за предстоящото отстъпление на народа (ст. 16) и трябва да бъде успокоен и утвърден, а не обезсърчен, за да изпълни възложената му задача.

31:24–27 **Книгата на закона**, т. е. Второзаконие, която е поверена на левитите, също ще служи за **свидетелство против** израилтяните, когато те оставят Господа.

31:28–30 **Тогавя Мойсей** представя следната **песен** пред **старейшините на племената** и **надзорниците**, както Бог му е заповядал.

Б. Песента на Мойсей (гл. 32)

32:1–3 Песента може да бъде обобщена по следния начин: Вселената е призована да **чуе** думите на Господа. Те са освежителни и хранителни като **дъжда** и **росата**. В ст. 3 (който може да се разглежда като заглавие на песента) Мойсей ги призовава да отдадат **величие** на своя **Бог**. Песента разкрива Божието **величие** в контекста на отношенията Му с Неговия народ.

32:4–9 Въпреки Божието величие, справедливост, вяроност и святост народът на Израил Го изоставя и съгрешава против Него. Тук славата на съвършенствата на Йахве е разкрита в контраст с мрака на **извратената** поквара на Израил. Той е получил твърде малко благодарност за това, че е техен **Отец** и Създател. Когато **Всевишният** е давал земята

на езическите нации, Той най-напред се е погрижил за нуждите на Своя собствен народ. Толкова велика е Неговите любов и грижа към тях.

32:10–14 В ст. 10 се описват раждането и детството на народа на Израил. След Изхода от Египет Бог е водил, **наставял** и пазил Своя народ с любовта на майка-орлица (ст. 11). Никакъв **чужд бог** не се е грижил за Израил. Защо тогава народът се впуска в идолопоклонство и приспива добротата на Йахве на друг? От ст. 13 нататък песента се превръща в пророчество. Бог въвежда Израил в благословенията на Обещаната земя.

32:15–20 Но **Есурун** (поетично име на народа на Израил, означаващо „почтен народ“) се разбунтува срещу Йахве, като се обръща към идолите. Те избират да жертват на **демони**, като много пъти им принасят в жертва собствените си деца. Дори изпадат в глупостта да се покланят на **нови богове**. Така те пренебрегват своята истинска **Канара**; забравят истинския си Отец. Заради това **ГОСПОД** скрива **лицето Си от тях**. Това се изпълнява чрез отвеждането им в робство.

32:21–33 След като остава Израил настрана, Бог се обръща с благодат към езичниците, за да **раздразни Израил до ревност** (както е в настоящата епоха на Църквата). През това време Израил ще бъде разпръснат и преследван. Въпреки това народът няма да бъде напълно унищожен, защото Йахве не иска враговете на Израил да изгълкуват погрешно падението на нацията. Те трябва да са наясно, че не **тяхната канара** е по-силна, а че **Канарата** на Израил ги е **предала** на клане заради тяхната поквара.

32:34–43 Този пасаж разглежда Божието **отмъщение** над народите, чрез които е изпълнено наказанието на Израил. **Отмъщението** (ст. 35) и отдаването на правото (ст. 36) принадлежат на Господа. Той се заклева в Себе Си (защото няма никой по-велик), да **отплати на врагове-**

те Си. Обърнете внимание колко пълно ще бъде извършена тази присъда (ст. 41, 42). В резултат от всичко това Божият народ и всички нации ще **ликуват**, защото Бог си е отмъстил и е направил **умилостивение за земята Си и за народа Си**.

32:44–47 Така тази песен обрисова историческите и пророческите контури на народа на **Израил**. След като е прочел песента, Мойсей горещо призовава народа да следва Господа с думите: „**За вас това не е празно нещо, а това е животът ви...**“

32:48–52 Тогава **ГОСПОД** извиква **Мойсей** да се изкачи на върха на **планината Нево**, откъдето ще му позволи да види земята. Мойсей няма да влезе в ханаанската земя заради греха си при **Мерива-Кадис**, а ще **умре на планината Нево** и ще бъде погребан в една долина в Моав (сравни с 34:6).

В. Благословието на Мойсей (гл. 33)

Използваните в тази глава еврейски думи на много места са неясни. Поради това съществуват различни мнения и тълкувания, предлагани от различни коментатори. Влизането в подробности по отношение на възможните интерпретации на еврейския текст е извън обхвата на тази книга. Ние предлагаме само кратък, свързан с пророческото значение, преглед на всяко благословение.

33:1–5 Като свой последен официален акт **Божият човек Мойсей** произнася **благословение над израилевите племена**. Пасажът в ст. 2–5 възхвалява любящата грижа на Бога за Неговия народ. На **Синай** Той им дава **закона**. **Сиир** и **планината Фаран** се намират на пътя от Синай към Ханаан. На поетичен език Мойсей описва Господ като **цар в Есурун**, който води Своя народ към победа. След това идват индивидуалните благословения:

33:6 Рувим. Тъй като се заселва източно от река Йордан и непосредствено на север от Моав, племето на Рувим ще бъде уязвимо за нападения; затова и молитвата племето да не загине, а да стане многобройно.

Симеон не е споменат. Това племе е станало тясно свързано с Юда и може би е включено в неговото благословение.

33:7 Юда. Това племе ще бъде водач при завоюването на Ханаан. Молитвата към Господа е Той да помогне на войниците и да ги доведе в безопасност **обратно при народа** им.

33:8–11 Леви. Божиите **Урим и Тумим** принадлежат на Леви, племето, критикувано от народа при Маса и при водите на Мерива. Това е племето, което застава на страната на Бога срещу своя собствен народ, когато той се покланя на златното теле. Леви е отделен да **учи** народа и да представя жертвите. Мойсей се моли **ГОСПОД** да **благослови богатството му**, да има благоволение в служението му и да унищожи **онези, които го мразят**.

33:12 Вениамин. Храмът, Божието обиталище на земята, ще бъде разположен на територията на Вениамин, ограден с хълмове като рамена. Заради това **Вениамин** е изобразен като **възлюбено** племе, наслаждаващо се на интимно общуване с Господа.

33:13–17 Йосиф. Територията на синовете на Йосиф ще бъде напоявана с **роса** отгоре и с извори **отдолу**. Тя ще бъде необикновено плодородна и ще се радва на благоволенieto на Озни, който се разкрива в горящата **къпина**. Величествени и мощни, двамата синове на Йосиф ще завладеят народи. **Ефрем** е получил първородството и затова е споменат с десетки хиляди, докато на **Манасия** са дадени само хиляди.

33:18, 19 Завулон и Исахар. Успешни у дома и в чужбина, те ще водят народите на поклонение в Ерусалим, **планината**

на Господа. Тези племена ще празнуват **в изобилието на моретата** и на земята. Тъй като няма сведения тези племена да са водили народи в поклонение и тъй като в миналото територията им не е имала излаз на море, това благословение вероятно очаква изпълнението си в Хиллядолетното царство.

33:20, 21 Гад. Бог дава на това племе голяма територия източно от Йордан. **Гад** се бие като **лъв**, за да я превземе и да я запази. Той е избрал отбран дял за себе си – **частта** на първенеца. Но той също така се бие заедно с главите на народа за завоюването на земята на запад от Йордан и така изпълнява Божията праведна воля.

33:22 Дан е сравнен с млад лъв, свиреп и силен, който напада неочаквано от засада. Първоначалната територия на Дан е в югозападната част на Ханаан, но данците се преселват на североизток и превземат още територия, като присъединяват **Васан**.

33:23 Нефталим е разположен в североизточната част на Ханаан, а на **юг** се простира до Галилейското езеро. Племето е удостоено с **благоразположението и благословието на ГОСПОДА**.

33:24, 25 Асир ще бъде благословен с безбройно потомство, добри взаимоотношения с другите племена и земя, изобилстваща с маслиново **масло**. Железните и бронзови **резета** говорят за сигурност на крепостите. Ф. У. Грант предлага интересен алтернативен превод на последният ред на ст. 25:

Съвременните, за разлика от древните изследователи четат думата като „почивка“ вместо „сила“. В тези две думи двукратно ще бъде изразена трайната сигурност на това племе. И макар да ни е неприятно да се откажем от това, с което толкова сме свикнали: „силата ти – като дните ти“, със сигурност няма да бъде неподходящо, ако краят на това прекрасно

благословение бъде: „като дните ти да бъде твоя почивка“.²¹

33:26–29 Заклучителните стихове прославят величието на Бога, когато Той подкрепя Своя народ. **Богът на Есурин в небесата, който идва на помощ**, е единствен. Милиони са били укрепени от думите на ст. 27: „**Вечният Бог е твое прибежище и подпора са ти вечните ръце**.“

Бъдещото унищожение на враговете на Израил от Бога, както и обещанията за сигурност, мир, благополучие и победа, съставляват завършека на песента на Мойсей.

Г. Смъртта на Мойсей (гл. 34)

34:1–8 Дори ако смъртта на Мойсей тук е записана от някой друг, това не засяга факта, че останалата част от Петокнижието е написана от Мойсей.²² След като вижда земята, Мойсей умира на планината Нево и бива погребан от ГОСПОДА в таен гроб. Причината за тази потайност несъмнено е да се попречи на хората да издигнат капище на гроба на законодателя и да му се покланят там. **Мойсей е на сто и двадесет години, когато умира**, но все още е силен, буден и енергичен. Това твърдение не е в противоречие с 31:2. Причината Мойсей да не може вече да води народа е не физическа, а духовна.

Крайни бележки

¹ (2:1–23) „Великаните“ (евр. *рефаим*), са древна раса гиганти, от които произхожда Ог. Думата рефаим, или рафаими, е станала нарицателно за човек с висок ръст.

² (3:1–11) J. A. Thompson, *Deuteronomy: An Introduction and Commentary*, p. 93.

³ (4:44–49) В древносирийската версия пише *Сирион*.

⁴ (5:22) Thompson, *Deuteronomy*, p. 119.

Бог му е казал, че заради греха си той няма да въведе народа в Ханаан (31:2), въпреки че е физически е годен за това.

34:9 Тогава **Иисус** Навиев поема задълженията си като главен водач. Мойсей е потвърдил Иисус за свой наследник според думите на Господа в Чис. 27:18–23. Така неговият слуга става и негов наследник – още едно свидетелство за смириеното на Мойсей.

34:10–12 Малцина са хората, имали такава почит като Мойсей. Разбира се, когато тези заклучителни стихове са били писани, Месията още не се е бил явил. Ст. 10 остава верен само до Първото пришествие на Христос.

„И Мойсей беше верен в целия Негов дом като *слуга*“ (Евр. 3:5). Той умира заради своя грях; гробът му е неизвестен. Но неговият прототип, Господ Иисус, „беше верен ... като *Син* над Неговия дом“ (Евр. 3:5, 6). *Той* умира заради *нашите* грехове; Неговият гроб е празен, защото Той е издигнат до десницата на Отца в небесата. „Затова, свети братя, участници в небесното призвание, *размислете за Апостола и Първосвещеника, когото ние изповядваме – Христос Иисус* ... Понеже Той се удостои със слава, толкова по-голяма от тази на Мойсей, колкото по-голяма е почитта, която има онзи, който е построи къщата, от почитта, която има къщата“ (Евр. 3:1, 3).

⁵ (8:Intro) *Ibid.*, p. 134.

⁶ (10:Въведение) Разделянето на библейските текстове на глави и стихове е извършено векове след написването на оригиналите.

⁷ (15:1–3) Matthew Henry, „Deuteronomy“, *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, 1:786.

⁸ (15:4–6) E. W. Bullinger, *The Companion Bible*, p. 259.

⁹ (16:1–8) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, pp. 44, 45.

¹⁰ (16:16, 17) *Ibid.*, p. 45.

¹¹ (18:9-14) Henry G. Bosch, *Our Daily Bread*, Grand Rapids: Radio Bible Class, June-July-August 1989, August 31.

¹² (20:1-8) Henry, „Deuteronomy,“ I:806.

¹³ (20:10–20) За някои подробности виж Въведение към Йона.

¹⁴ (22:13–21) Друга възможност е „доказателството за девствеността“ да бъде преведено като „доказателството за моминството“, което означава, че „момичето има редовен менструален цикъл. Мъжът, който се ожени за такова момиче, би очаквал да види доказателство за това след сватбата, ако, разбира се, тя не е забременяла от него веднага. Това, което е необходимо, е доказателство, че до времето на сватбата момичето не е било бременно и е имало менструация. Ако тя е виновна за изневяра след годеща, това в крайна сметка ще стане ясно, ако роди дете преди да са изминали девет месеца от сватбата. Следователно законът от ст. 13–21 може да засяга поведението

на годицината по време на периода на годеща и преди сватбата, а „доказателството за девствеността“ би могло да бъде тест за бременност.“

¹⁵ (23:1–8) Тази категория може да се отнася особено за потомък от кръвосмесителни връзки между евреи или от смесени връзки с езичници.

¹⁶ (24:5) „Изкупител“ е буквално думата, най-често превеждана като „сродник“.

¹⁷ (24:17-22) Ronald Sider, *Rich Christians in an Age of Hunger*, p. 92.

¹⁸ (26:1-11) Phillip Keller, *A Shepherd Looks at Psalm 23*, pp. 46, 47.

¹⁹ (29:1) C. F. Keil and F. Delitzsch, „Deuteronomy.“ In *Biblical Commentary on the Old Testament*, III:446.

²⁰ (31:9-13) C. H. Mackintosh, „Deuteronomy,“ in *Notes on the Pentateuch*, p. 895.

²¹ (33:24, 25) F. W. Grant, „Deuteronomy,“ in *The Numerical Bible*, I:622.

²² (34:1–8) Виж „Въведение към Петокнижието“ за защита на Мойсеевото авторство на Петокнижието.

Библиография

Grant, F. W. „Deuteronomy.“ In *The Numerical Bible*. Vol. I. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1977.

Henry, Matthew. „Deuteronomy.“ In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. I. MacLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Keil, C. F. and Delitzsch, F. „Deuteronomy.“ In *Biblical Commentary on the Old Testament. The Pentateuch*, Vol. III. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Kline, Meredith G. „Deuteronomy.“ In *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.

Mackintosh, C. H. „Deuteronomy.“ In *Notes on the Pentateuch*. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1972.

Shultz, Samuel J. *Deuteronomy: The Gospel of Love*. Everyman's Bible Commentary. Chicago: Moody Press, 1971.

Thompson, J. A. *Deuteronomy: An Introduction and Commentary*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: Inter-Varsity Press, 1974.

Towns, Elmer L. „Deuteronomy.“ In the *Liberty Bible Commentary*. Lynchburg, VA: The Old-Time Gospel Hour, 1982.

ВЪВЕДЕНИЕ В ИСТОРИЧЕСКИТЕ КНИГИ

За милионите хора, които обичат добрите истории, особено *истинските* истории, вторият основен раздел на Стария Завет е необикновено пленителен. Той подема разказа за Божия народ от момента, в който приключват събитията от Второзаконие, и го проследява в продължение на хиляда години до края на старозаветната история. (Поетичните и пророческите книги се включват в същата историческа рамка, но те не описват развитието на събитията.)

За онези, които *не* обичат „история“ (по природа или поради злополучен минал опит със скучни учители по история), можем да кажем само, че *тази* история е уникална. Преди всичко библейската история действително е, ако използваме старата поговорка, „Неговата история“ в пълния смисъл на думата. Тя не е цялостно описание на всеки период от еврейската история, а подбрана от Бога поредица от събития. На второ място, тази история има определена *цел* – не просто да информира или да забавлява, а да ни направи по-добри вярващи. Или, ако използваме думите на апостол Павел в Новия Завет, тези неща „са писани за наше поучение“ (Римл.15:4).

Макар всички тези събития действително да са се случили, подборът и представянето им от Божиите хора, писали под вдъхновението на Неговия Дух, е имало за цел да помогне на обикновения читател да усвои уроците, на които Бог иска да ни научи, например от живота на Давид, от разделението на царството или от завръщането на юдейския остатък след Вавилонския плен.

I. Хронология

Историческите книги обхващат периода от около 1400 г. пр. Хр. до около 400 г. пр. Хр. или цяло хилядолетие от еврейската история. Този дълъг период естествено се разделя на три главни епохи: периодът на теокрацията (1405–1043 г. пр. Хр.), периодът на монархията (1043–586 г. пр. Хр. или от Саул до разрушаването на Ерусалим), и периодът на възстановяването (536 до 420 г. пр. Хр.).

II. Книгите от периода на теокрацията

Също както *демокрацията* (гр. – „управление на народа“) описва управление, което се осъществява от населението, така и *теокрацията* е управление, осъществявано пряко от Бога. В древния Израил от Иисус Навиев до Саул (1405–1043 г. пр. Хр.) е съществувало точно такова управление от Бога.¹

Трите книги, които обхващат теократичната епоха, са Иисус Навиев, Съдии и Рут.

A. Иисус Навиев

Този книга продължава разказа за историята на евреите след смъртта на Мойсей и заместването му от Иисус – военачалника, който е и духовен водач на народа. Иисус продължава да призовава народа не само да завладее Палестина, но и да следва Господа. Първата половина на книгата описва завоюването на Обещаната земя, а втората разглежда подробно разпределянето на земята между дванадесетте израилеви племена.

Б. Съдии

Тъй като израилтяните не се подчиняват на Божията заповед и на много места оставят езичници в Палестина, впоследствие те преживяват вълна след вълна езически робства – общо седем.

Книгата Съдии съдържа няколко страшни и една или две направо ужасяващи истории, които илюстрират до какво може да доведе непокорството на Божието Слово.

В. Рут

Събитията, описани в тази малка очарователна книга, не се случват след времето на книгата Съдии, а точно през тази епоха на духовен мрак, като показват, че дори и във време на голям духовен упадък може да има благочестив остатък, който да служи на Бога по красив и угоден начин.

III. Книгите от периода на монархията

Книгите, които обхващат епохата на монархията (1043–586 г. пр. Хр.), също са три, но във всички съвременни преводи на Библията те са разделени за удобство на шест книги.

А. Първа и Втора книга на царете (книгите на Самуил)

Първата и Втората книга на Самуил (в бълг. trad. Първа и Втора книга на царете – бел. прев.) могат да бъдат обобщени в три имена – Самуил, Саул и Давид. Тези книги са наречени по името на *Самуил*, пророка, който помазва първия цар на Израил, *Саул*, а също и неговия наследник, *Давид*, чиито изпитания и успехи са описани по-подробно.

Б. Трета и четвърта книга на царете

Соломон, синът на Давид, макар и мъдър и блестящ владетел, изгубва своята духовна сила, като си взема множество

езически жени. Неговият син Ровоам предизвиква разделянето на царството на две: Юда в южната му част (където има както добри, така и зли владетели) и Израил в северната (където има само зли владетели). През 722 г. пр. Хр. северното царство бива отведено в плен, а между 605 и 586 г. същото се случва и с южното царство.

В. Книгите на летописите

В еврейската Библия това е последната книга и тя прави преглед на еврейската история от Адам (само родословията) до падането на южното царство. Тъй като това е духовен преразказ на еврейската история, той подчертава положителните елементи (като дори пропуска големия грях на Давид и напълно игнорира бунтовното северно царство).

IV. Книгите от периода на възстановяването

След седемдесетгодишното изгнание във Вавилон нацията, която някога е била *теокрация*, а след това *монархия*, става просто *провинция* на световните езически сили – най-напред на Персия, после на Гърция, а след това на Рим. Периода, който обхващат тези книги, е 536–420 г. пр. Хр.

А. Ездра

През 536 г. пр. Хр. цар Кир издава указ, с който позволява на евреите да се завърнат в родната си земя. Около 50,000 евреи (съвсем малобройно малцинство) се връщат под водачеството на Зоровавел да възстановят храма. Свещеникът Ездра взема със себе си около 2,000 евреи през 458 г. пр. Хр.

Б. Неемия

През 444 г. пр. Хр. Неемия получава разрешение от царя на Персия да построи отново стените на Ерусалим около възстановения храм. Когато стените са из-

дигнати, Ездра и Неемия повеждат обновлението и съживлението в еврейската провинция.

В. Естир

Тази книга не е последна в хронологичния ред на трите книги от периода на възстановяването, тъй като описаните в нея събития се разиграват в Персия, между шеста и седма глава на книгата на Ездра. Може би тя е поставена на по-

следно място, защото описва живота на онези, които не са си направили труда да се завърнат в Светата земя, когато са могли да го сторят. Естир илюстрира как Бог действа зад кулисите (Името Му не е споменато нито веднъж), за да предпази Своя древен народ от антисемитско преследване, дори от геноцид. Инструментите, който Той използва, са красивата и героична царица еврейка и нейния проницателен чичо Мардохей.

Крайни бележки

¹ Калвиновата Женева (ок. 1500-те години сл. Хр.) и Пуританската Нова Англия (ок. 1600-те) са в основата си опити на Реформираното протестантство за установяване на теокрация.

ИИСУС НАВИЕВ

„Тук свещеният канон ни представя една книга по история и историческо изкуство, от каквато нашето поколение, богато на исторически съчинения, но въпреки това бедно на историческо чувство и усет, има остра нужда.“

Паулус Касел

Въведение

I. Уникално място в канона

Книгата Иисус Навиев е задължително необходимият мост между Мойсеевите книги и историята на Израил в ханаанската земя. Както в еврейския ред на книгите, така и в християнската традиция Иисус Навиев е шестата книга на Стария Завет. За християните това е първата от дванадесетте исторически книги (от Иисус Навиев до Естир), за евреите тя е първата от т. нар. книги на „ранните пророци“ (от Иисус Навиев до Ездра и Неемия, като те поставят Рут и Летописите в „писанията“ в края на еврейския Стар Завет).

Йенсен подчертава важността на книгата със следните думи:

В съвсем реален смисъл Иисус Навиев е *кулминацията* в развитието на историята, а едновременно с това и *началото* на нови преживявания за Израил. Така историческата връзка, която тази книга представлява, ѝ отрежда стратегическо място в Старозаветните Писания.¹

II. Авторство

Макар книгата да е анонимна, древната традиция, че в по-голямата си част е написана от самия Иисус Навиев, а след смъртта му е довършена от първосвещеника Елеазар и неговия син Финес, изглежда най-приемлива. Книгата съдържа

живи описания, което подсказва, че авторът ѝ е бил очевидец на събитията. Има и пасажи, написани в първо лице („аз“, „ние“), като 5:1, 6. Освен това в книгата изрично е отбелязано, че Иисус е писал определени документи (18:9; 24:26). Фактът, че Раав все още е била жива (6:25) по време на писането на книгата, добре се съвместява с виждането, че Иисус е нейният главен автор.

III. Датиране

Датирането на Иисус Навиев донякъде зависи от датирането на Изхода от Египет (XV или XIII в. пр. Хр.). Фактите подкрепят по-добре ранната, по-консервативна дата от средата на 1400-те години пр. Хр. Написването на книгата между 1400 и 1350 г. пр. Хр. изглежда вероятно по следните причини: книгата трябва да е писана преди Соломон (ср. 16:10 с 3 Царе 9:16), а също и преди баща му Давид (ср. 15:63 с 2 Царе 5:5–9). Тъй като Иис. Нав. 13:4–6 нарича финикийците „сидонци“, тя трябва да е писана преди 1100-те пр. Хр., когато Тир завладява Сидон, и преди 1200 г. пр. Хр., защото филистимците нахлуват в Палестина след това време, а по времето на Иисус те все още не са проблем.

IV. Исторически фон и теми

Както Изход е разказ за Бога, който извежда Своя народ от Египет, така и книгата на Иисус Навиев е разказ за Бога, който въвежда Своя народ в Обещаната земя. Той ще изпълни докрай доброто

дело, което е започнал, въпреки неверието на народа. Както ще видим, хората не са се променили – те все още са невярващи. Независимо от това Божието Слово ще бъде изпълнено и семето на Авраам ще бъде засято в земята на завета (Бит. 15:13–16), за да се вкоренява и да расте.

Събитията в тази книга следват описанията в последната глава на Второзаконие. Израилтяните са разположени на стан в равнините на Моав, източно от река Йордан. Мойсей е умрял, а Иисус е станал главен военачалник. Законът, изобразен от Мойсей, не може да въведе Божия народ в наследството му. Само възкръсналият Христос, изобразен от Иисус Навиев, може да го стори.

Нека спрем за момент и да си припомним някои важни факти, свързани с Иисус Навиев. Мойсей променя името му от Осия на Иисус (Чис. 13:16). Той е от

ефремовото племе (Чис. 13:8) и е личен слуга на Мойсей (Иис. Нав. 1:1). Още отначало той се бие в Господните битки. Той води израилтяните в първото им сражение срещу амалитаните и е единственият военачалник, когото те имат от излизането си от Египет. Но онова, което прави Иисус подходящ да замести Мойсей начело на народа, е не неговата бойна храброст, а духовната му жизненост и вярата му. Като младеж той постоянно присъства край Господната скиния (Исх. 33:11). Той е заедно с Мойсей на Синайската планина (Исх. 32:17). Той и Халев са единствените, които виждат Обещаната земя с очите на вярата, когато народът е край Кадис-Варни тридесет и осем години по-рано (Чис. 14:6–10). Обучен от Мойсей, сега той е упълномощен от Йахве, независимо че е на повече от деветдесет години.

Схема на изложението

I. Превземането на Обещаната земя

(гл. 1–12)

A. Подготовката за преминаването на Йордан (гл. 1)

B. Разузнавачите в Ерихон (гл. 2)

B. Преминаването на Йордан (3:1–5:1)

Г. Церемониите в Галгал (5:2–12)

Д. Превземането на Ерихон (5:13–6:27)

Е. Акцията при Гай (7:1–8:29)

Ж. Увърждаването на Завета край Сихем (8:30–35)

З. Договорът с гаваонците (гл. 9)

И. Южната операция (гл. 10)

Й. Северната операция (гл. 11)

К. Обобщение на завоеванията (гл. 12)

II. Заселването на Обещаната земя

(гл. 13–24)

A. Земите, които все още предстои да бъдат превзети (13:1–7)

B. Разпределянето на земята (13:8–19:51)

1. Делът на Рувим, Гад и половината от манасиевото племе (13:8–33)

2. Делът на Юда (гл. 14, 15)

3. Делът на Йосиф (гл. 16, 17)

4. Дяловете на останалите племена (гл. 18, 19)

B. Прибежищните градове (гл. 20)

Екскурс за прибежищните градове

Г. Градовете на левитите (гл. 21)

Д. Олтарят източно от Йордан (гл. 22)

Е. Прощалното обръщение на Иисус към първенците на Израил (гл. 23)

Ж. Прощалното обръщение на Иисус към народа на Израил (24:1–15)

З. Подновяването на Завета в Сихем (24:16–28)

И. Смъртта на Иисус (24:29–33)

Коментар

I. Превземането на Обещаната земя (гл. 1–12)

A. Подготовката за преминаването на Йордан (гл. 1)

1:1–9 Най-напред ГОСПОД тържествено дава на **Иисус, сина на Навий**, указанията във връзка с предстоящата му задача. **Земята** е обещана на Израил, но той трябва да я завладее – от Негев на юг до **Ливан** на север и от Средиземно море на запад до **реката Ефрат** на изток (вж. ст. 3, 4). Иисус трябва да бъде **силен, много смел** и послушен. Сега, както и тогава, ние имаме уверение за добър успех, когато изпълваме сърцата и умовете си с Божието Слово и му се подчиняваме (ст. 8).

Три пъти Господ казва на Иисус да бъде **силен и много смел** (ст. 6, 7, 9). Обхватът и продължителността на предстоящата задача, трудността да се ръководи такъв твърдоглав народ и отсъствието на неговия духовен наставник, Мойсей, сигурно са потискали Иисус в този момент. Но Господ не го призовава, без да го направи способен за делото. Иисус има основателни причини да бъде **силен**: *Божие то обещание* (ст. 5, 6) – сигурната победа; *Божие то Слово* (ст. 7, 8) – сигурното ръководство; *Божие то присъствие* (ст. 9) – подкрепящата сила.

Т. Остин Спаркс пише:

Тук започва истинската борба на вярата. Не това, което сме ние, а онова, което е Той! Не това, което ние чувстваме, а Неговите факти.²

1:10–18 Народът трябва да си приготви **храна за път** за своето преминаване в ханаанската земя. Що се отнася до двете и половина племена, които трябва да се заселят източно от Йордан, Иисус напомня на мъжете им, че трябва да помог-

нат за завладяването на земята; **тогава** ще могат да **се върнат** при семействата си (ст. 12–15). Те с готовност се съгласяват (ст. 16–18). Всеки, който се отвърне, **ще бъде умъртвен**.

Има християнски песни, в които преминаването на Йордан се оприличава на смъртта, а ханаанската земя символизира небесата. Но в Ханаан има борба, докато в небесата няма да има битки. В действителност ханаанската земя е символ на нашето настоящо духовно наследство. То е изцяло наше, но ние трябва да го завладеем, като се покоряваме на Словото, приемаме лично обещанията и се борим в добрата борба на вярата.

B. Разузнавачите в Ерихон (гл. 2)

2:1a При подготовката за нахлуването **Иисус, синът на Навий**, изпраща двама разузнавачи от **Ситим** в **Ерихон**. Това не е признак за липса на вяра от неговата страна, а по-скоро въпрос за военна стратегия. Те не трябва да оглеждат цялата земя, както преди години, а само да проверят с какво ще се сблъскат при непосредствено предстоящата операция.

2:16–24 Разузнавачите намират **подслон в къщата на една блудница на име Раав**. Както посочват Кайл и Делищс, „влизането им в дома на такава личност не би предизвикало голямо подозрение.“³ От разказа става ясно, че **Раав е чула** за изумителните победи, които **ГОСПОД** е дал на еврейския народ (ст. 8–11). Тя стига до заключението, че техният **Бог** е истинският **Бог**, и затова Му се доверява, като действително повярва. Тя доказва реалността на своята вяра като спасява разузнавачите, въпреки че това означава предателство спрямо нейната страна.

Разузнавачите обещават да пощадят живота на Раав и семейството ѝ, ако тя провеси **въже от червена прежда от прозореца** на дома си и ако всички от **бациния ѝ дом** останат вътре по време на атаката срещу Ерихон (ст. 6–21).

Червеното въже ни напомня за домовете, защитени чрез кръвта по времето на първата Пасха (Изх. 12).

Когато пратениците на **ерихонския цар** питат **Раав** къде са шпионите, тя им казва, че вече са напуснали града (ст. 5). Докато ерихонските мъже ги търсят по пътя към Йордан, Раав изпраща разузнавачите на запад към планината. След като се крият там в продължение на три дни, те се връщат през Йордан при Иисус с обнадеждаващи сведения (ст. 22–24).

„Делата“ на Раав, а не нейните „думи“, са онова, което я оправдава (Як. 2:25). Библията не прославя нейната измама (ст. 4, 5), но прославя нейната вяра (Евр. 11:31). Яков също нарича постъпката ѝ дело на вярата (Як. 2:25). Тя рискува живота си, за да спаси този на разузнавачите, защото вярва в силата и върховната власт на техния Бог. Така и в дните на нашия Господ някои хора извън израилевото общество показват повече вяра от очевидците на Неговата слава (Лука 7:2–9). Силната вяра, у когото и да се намира, винаги ще бъде наградена (вж. гл. 6), защото тя е угодна на Бога (Евр. 11:6).

В. Преминването на Йордан (3:1–5:1)

3:1–13 Дошло е времето израилтяните да преминат през река Йордан, която сега е във фаза на пълноводие. **Свещениците** получават заповед да тръгнат, носейки ковчега на завета. (Обикновено каатците носят ковчега, както в Числа 4:1–15, но специално в този случай трябва да го носят свещениците.) Народът трябва да следва ковчега от разстояние, но винаги да го държи в полезрението си. Ковчегът е символ на Христос. Ние трябва да поддържаме почитателно разстояние, като не правим неуважителни опити да разгадаем тайните, свързани с Неговата Личност, които са твърде дълбоки за чо-

вешкия разум. Някои от най-лошите ереси в християнската история са възниквали именно в резултат на дръзки опити да се направи това. Но ние винаги трябва да гледаме към Христос. Именно това ни осигурява победата.

3:14–17 Когато краката на свещениците докосват водата на Йордан, се случва чудо. Реката спира да тече край града Адам, който се намира на няколко километра в северна посока. Там водите се струпват **накуп**, а останалата в речното корито вода се изтича в **Солено (Мъртво) море**.

Подобни спирания на течението на Йордан в близост до мястото, където несъмнено се е намирал Адам, се случват през 1267 г., когато реката се запирича за десет часа, и през 1927 г., когато спира да тече за двадесет и един часа. *И в двата случая това се дължи на земетресения.*⁴ Д. К. Кемпбъл обаче твърди, че тук става въпрос не просто за перфектно съпадение на времето, а за специално чудо:

Много свръхестествени елементи се струпват накуп: (1) Събитието се случва, както е предсказано (3:13, 15). (2) Моментът съпада изключително точно (ст. 15). (3) Събитието се случва когато реката е във фаза на пълноводие (ст. 15). (4) Образуващата се водна стена се задържа в продължение на много часове, може би дори цял ден (ст. 16). (5) Мекото и кално речно дъно изсъхва изведнъж (ст. 17). (6) Водата се връща в коритото си веднага след като народът е преминал и свещениците са излезли от реката (4:18). Векове по-късно пророците Илия и Елисей преминават през същата река по сухо, отивайки на изток (3 Царе 2:8). Скоро след това Елисей преминава реката в обратната посока отново по сухо. Ако обясним преминаването на израилтяните под водителството на Иисус Навиев с някакво естествено явление,

тогава трябва да заключим, че и при преминаването на Илия и Елисей са станали две земетресения бързо едно след друго, което изглежда малко самонадеяно.⁵

Бог, представен от ковчега, завежда народа Си в Йордан, също както ще го отведе и към победа на запад от Йордан. Той демонстрира, че тяхната надежда за триумф е Неговото присъствие, което кара водите да побягнат от Израил, а не нещо в тях самите.

Свещениците застават в средата на речното корито и остават там, **докато целият Израил преминава по сухо.**

4:1–24 ГОСПОД заповядва **дванадесет мъже (по един мъж от всяко племе)** да вземат всеки по един камък от коритото **на Йордан** и да издигнат паметник за **спомен** на мястото, където **Израил** за първи път ще пренощува на запад от Йордан. Паметникът е издигнат в **Галгал** като постоянен спомен на бъдещите поколения за свръхестественото спиране на водите на Йордан, което Бог извършва, за да могат израилтяните да преминат **по сухо.**

Племената, които получават своето наследство източно от Йордан, **Рувим, Гад и половината от манасиевото племе,** изпращат въоръжени бойци да помогнат на братята си да превземат ханаанската земя. Макар че обединените сили на двете и половина племена надхвърлят 100,000 мъже (вж. Числа 26), само **четиридесет хиляди ... преминават Йордан;** другите вероятно остават в земята си, за да осигурят безопасността ѝ и да пазят семействата си.

След като целият народ е преминал през реката, включително и мъжете от двете и половина племена, и след като са извадени и **дванадесете камъка, Иисус** изправя **дванадесет камъка в средата на Йордан, на мястото, където са стояли ... свещениците.** Веднага щом **свещениците** излизат на западния бряг с

ковчегата на завета, водите на Йордан приждат отново в приливна вълна.

Камъните в коритото на реката говорят за отъждествяване с Христос в Неговата *смърт*. Издигнатите на западния бряг камъни символизират отъждествяването с Христос в Неговото *възкресение*.

Като отсича водите на Йордан, **ГОСПОД възвеличава Иисус пред очите на целия Израил,** също както по-рано е възвеличил Мойсей. До този момент Иисус е бил слуга, който смирено служи в сянката на Мойсей и се учи на Божиите пътища. Сега е времето да бъде възвеличен, защото, „който смирява себе си, ще бъде възвишен“ (Лука 14:11).

Народът преминава Йордан на десетия ден от първия месец, пет дни преди да се навършат пълни четиридесет години от излизането от Египет и точно навреме, за да се подготвят за Пасхата (вж. Изх. 12:2, 3).

5:1 Езическите жители на Ханаан са обзети от паника, когато **чуват** за чудотворното прекосяване на Йордан от еврейската войска.

Г. Церемониите в Галгал (5:2–12)

5:2–9 Тази глава разказва за събитията, които се случват в **Галгал**, мястото, където Израил за първи път разполага своя стан в Ханаан. Тук **мъжете биват обрязани** (ст. 2–9). Тук те празнуват Пасхата, първата в Ханаан (ст. 10). Тук престава манната (ст. 11, 12), и тук Иисус среща Главнокомандващия на Господната войска, Иисус Христос (ст. 13–15).

По това време **ГОСПОД** заповядва на **Иисус** да поднови ритуала на обрязването. Всички мъже, които са **излезли от Египет,** са били **обрязани,** но **всичките мъже, годни за война,** междувременно са измрели в пустинята (Втор. 2:16). В продължение на **четиридесет години** не е имало обрязване. По време на **четиридесете години** странстване из пусти-

нята е израснало ново поколение, което сега трябва да изпълни тази церемония като знак за пълното възстановяване на правата му над благословенията на завета. Докато те са скитали из пустинята, египтяните са им се подигравали за това, че не получават Обещаната земя. Но сега те са в земята и **срамът е отнет** (ст. 9). „**Вторият път**“ (ст. 2) означава вторият път, когато обрязването започва да се практикува от народа.

5:10 Израилевите синове празнуват **Пасхата** четири дни след като преминават Йордан (**на четиринадесетия ден от месеца**). Забележете вратата на Иисус: въпреки че се намират във вражеската територия, той се покорява на Бога, като обрязва войниците си и празнува Пасхата. Това са „крайно невоенни действия“.

Посредством обрязването и Пасхата Господ призовава Своя народ да се върне обратно към основата на своите взаимоотношения с Него. И двата ритуала са били пренебрегнати в пустинята.

Обрязването е знак на завета между Бога и Авраам и Бог в Своята ярност изпълнява безусловното Си обещание, като им дава земята (Бит. 15:18–21). То също е и символ на отричането от себе си и отстраняването на плътската нечистота – неща, жизненонеобходими за победата. Пасхата е спомен за тяхното изкупление. Йахве ги е купил и освободил от робство в Египет. Като празнуват Пасхата, евреите се покоряват на заповедта на Господа, дадена чрез Мойсей по времето на първата Пасха четиридесет години по-рано (Изх. 13:5). Благодатта е Неговият мотив да призове Своя народ и да го изведе от Египет. Верността Му е Неговата гаранция, че Той ще го въведе в Обещаната земя.

5:11, 12 Манната е символ на Христос в Неговото възплъщение, хлябът, който слиза от небето, за да задоволи нуждите ни в пустинята. **Реколтата на земята** илюстрира Христос във възкресението

Му, след влизането в благословенията на ханаанската земя. И двете са наша духовна храна. **Манната престава** на сутринта, след като израилтяните за първи път ядат **печено жито**. „Колко точно нашият Бог следи времето и снабдява нуждите ни!“

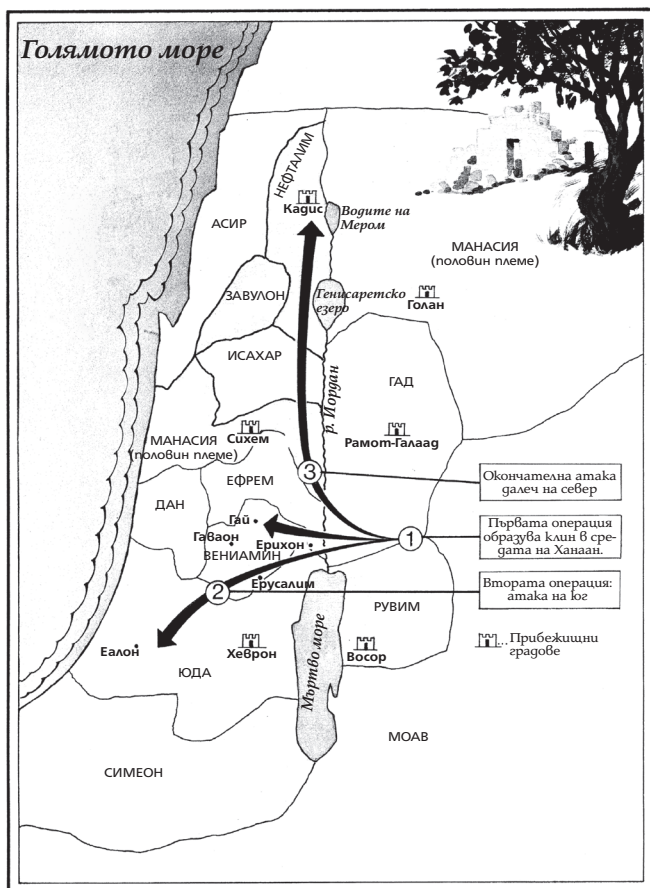
Д. Превземането на Ерихон (5:13–6:27)

5:13, 14a „Мъжът“ в ст. 13 е Ангелът на Йахве – Господ Иисус в една от Неговите появи преди възплъщението Му. Той се представя като **военачалник на ГОСПОДНАТА войска**. Христос не идва просто за да ни помогне, със сигурност не и за да ни навреди; Той идва, за да поеме пълния контрол.

5:14b, 15 Тук имаме убедително доказателство, че **Иисус** се намира в Божието присъствие и знае това. Обикновените ангели никога не приемат поклонение, но тук Господният Ангел *заповядва* на Иисус да му се поклони, като по този начин доказва божествената Си същност. Иисус трябва да научи от първа ръка онова, което и Мойсей е трябвало да научи в началото на своето служение (Иzx. 3) – светостта и върховната власт на Господа.

6:1–21 Завладяването на Ханаан се осъществява посредством три военни операции – централна, южна и северна. Централната операция, предназначена за разделяне и превземане на земята, се състои от две главни сражения – едното при Ерихон, а другото при Гай.

Ерихон е укрепен **град**, но стените и портите му служат единствено да задържат жителите му вътре за осъждане – те изобщо не успяват да задържат Израил навън. Този град се намира много ниско – топографски (около 250 м под морското равнище), но също и морално. Той е обречен, защото се намира в Божията земя и законните ѝ обитатели са дошли да изискат собствеността си. Много неща

Завладяване и разпределяне на Ханаан

в нашия живот се издигат застрашително над нас като духовен Ерихон и ни спъват по пътя ни към нашето притежание. Може би сме обезсърчени от огромни изпитания. Ако обаче приемем за себе си победата, която Господ дава, и тръгнем напред с вяра, с очи отправени към Бога за успех, ние също ще видим чудеса.

Поради страха от евреите жителите на Ерихон са се барикадирали, преди да дойдат нашествениците. В продължение на **шест дни** израилтяните **обикалят града**, по **веднъж** всеки ден, като през

нощта се връщат в Галгал. **На седмия ден те обикалят града седем пъти. Когато свещениците надуват овнешките рогове (тръбите), израилтяните надават силен вик. Стените падат на мястото си и Божият народ влиза в града.**

Някои библейски изследователи смятат, че стените са се спуснали в земята като асансьор, като по този начин са позволили на израилтяните да преминат над ръба на стените и да влязат в града. Както и да е станало обаче, това е резултат от вярата на Божия народ (Евр. 11:30).

Обърнете внимание, че **ковчегът** е поменат седем пъти в пасажа между ст. 6 и 12.

Всичко в **града** е „**прокълнато**“ – обречено на унищожение от **ГОСПОДА** като пръв плод от Ханаан. Жителите (с изключение на **Раав** и нейното семейство) и добитъкът трябва да бъдат изтребени, но **среброто**, **златото**, **бронзът** и **желязото** трябва да се занесат в **ГОСПОДНАТА съкровищница**. Никой не може да вземе нищо за себе си.

Когато човек осъзнае моралната поврека на ханаанците, е лесно да се разбере защо Бог заповядва пълното унищожение на всичко живо в Ерихон. Вместо да упрекваме Господ за това, че е изпълнил заслужената присъда над безбожните, ние трябва да се възхищаваме на Неговата благодат, която пощадява Раав и семейството ѝ от същото.

6:22–27 Същата вяра, която събаря стените (Евр. 11:30), **извежда ... Раав и роднините ѝ извън** града (Евр. 11:31). Божията благодат не само осигурява път за спасението ѝ, но я издига до място в родословието на Давид и в крайна сметка на Господ Иисус Христос (Мат. 1:5, 6). Благодатта не само ни спасява от унищожение, но и гарантира нашето възвисяване (Римл. 8:29, 30). Вярата е ръката, която хваща и приема благодатта.

След като **Раав** и семейството ѝ са безопасно изведени, **градът** бива **изгорен**. **Иисус** произнася проклятието над всеки, който би се опитал да изгради отново Ерихон като крепост, пророкувайки, че най-големият син на този човек ще умре, когато се полага **основата**, а **най-младият** – когато се издигат **портите** ѝ. Вж. 3 Царе 16:34 за изпълнението на това проклятие.

Е. Акцията при Гай (7:1–8:29)

Седма глава се занимава с проблема за греха в Ханаан. Макар народът вече да е преминал Йордан, той все още е склонен

към грях. Това е разказът за *поражението* на Израил при Гай и *победата* му над греха при Ахор.

7:1–5 Когато **Иисус** **изпраща** разузнавачи в Гай, те се **връщат** с обнадяващия доклад, че градът е слабо защитен и не е необходимо да се изпращат повече от **две или три хиляди** войници срещу него. Но когато армията от **около три хиляди** **мъже** настъпва срещу Гай, те не постигат победа, а претърпяват поражение.

7:6–10 Много пъти след победата идва поражение. Тогава най-малко го очакваме и тогава се чувстваме най-силни и сигурни в себе си. Народът не се моли преди да тръгне срещу Гай, нито пък Господ им заповядва да тръгнат, както им е заповядал да превземат Ерихон. Съответно те трябва да научат по болезнен начин, че не всичко е наред; нещо се е променило. **Ханаанците** не са станали по-силни, но Израил е отслабнал, и причината за това е, че грехът е влязъл в стана. Въпреки че съгрешилият е само един човек, цялата нация е виновна (ст. 11) и тридесет и шест мъже загиват (ст. 5). **ГОСПОД** казва на **Иисус**, че сега не е време за молитва, а за действие (ст. 10).

7:11–26 Иисус научава, че поражението се дължи на присъствието на грях в стана. Някой не се е подчинил на Господа по време на превземането на Ерихон и е заграбил плячка за себе си. Не е изрично казано какъв метод е използван за разкриването на виновника; вероятно това е станало чрез хвърляне на жребий. Във всеки случай кръгът е стеснен най-напред до **племето**, след това до **рода**, после до **дома**, и накрая до **мъжа** – **Ахан**. Той признава, че е взел една **дреха от Шинар**, **двеста сикъла сребро** и **една златна плочка**. Освен това признава и че ги е заровил под пода на **шатрата** си.

„**Когато видях ... пожелах ... и взех**“ (ст. 21). Историята на Ахан е ярка илюстрация на Яков 1:14, 15: „А всеки се из-

кушава, като се завлича и се подлъгва от собствената си страст; и тогава, когато страстна зачене, ражда грях; а грехът, като се развие напълно, ражда смърт.“

Като взема нещо, което е под проклятие, Ахан сам става прокълнат (Втор. 7:26). Може да изглежда жестоко, че цялото семейство на Ахан споделя неговата участ, но грехът е нещо сериозно. Вратата на Раав спасява целия ѝ дом. Грехът на Ахан осъжда неговия. Освен това домашните му вероятно са били наясно с неговите действия, тъй като откраднатите предмети са били под тяхната шатра. Може би децата му дори са участвали в неговия грях. Урокът, на който Бог учи Своя народ, е ясен: Грехът осквернява целия стан и той трябва да бъде напълно изкоренен, когато се появи.

Като наказание за престъплението му, Ахан и семейството му са умъртвени с камъни и след това изгорени. Изгорени са и всичките му притежания, както и заграбените предмети. Х. Дж. Блеър коментира:

Със смъртта на Ахан актът на светотатство е изкупен и сцената на трагедията, долината Ахор, става врата на надежда, когато народът отново насочва лицето си към онова, което му предстои.⁶

8:1–29 При втория опит Иисус и войската му превземат Гай чрез стратегията на засадата. Макар че е трудно да се разберат точните детайли на тази засада, общата схема вероятно е била следната: група израилтяни тръгват към Гай под прикритието на мрака и се скриват от западната страна на града. На сутринта останалата част от войниците нападат града откъм север. Когато гайските мъже контраатакуват, Иисус и неговите мъже нарочно се оттеглят, като отдалечават жителите от града им. Тогава Иисус простира копието си; това е сигналът за лежащите в засада мъже да

влязат в града и да го запалят с огън. Когато виждат града си в пламъци, гайските мъже изпадат в паника. Тогава за израилтяните е лесно да ги обградят от двете страни и да ги унищожат.

Трети стих казва, че са били изпратени тридесет хиляди мъже да поставят засада против града, докато ст. 12 говори за пет хиляди. Възможно е да е имало две засади. Но тридесет хиляди изглежда ненужно голям брой войници за засада. Някои вярват, че тридесет хиляди трябва да се чете като тридесет командири, тъй като еврейската дума за „хиляда“ може да бъде преведена и като „командир“. Други смятат, че това е грешка на преписвачите, които вместо пет хиляди са записали тридесет хиляди. Освен това е възможно петте хиляди мъже (ст. 12) да са били изпратени, за да отблъснат евентуална атака от мъжете на Ветил, който се намира на три километра западно от Гай.

В този конкретен случай евреите получават позволение да запазят плячката и добитъка ... за себе си. Ако Ахан само беше почакал, той можеше да получи плячката си, без да изгуби живота си заради нея!

В първата битка Израил губи тридесет и шест мъже; този път не губи нито един, поне според документираното в библейския разказ. След като са се очистили от осквернение, те отново са в безопасност в разгара на войната. Победата в християнския живот не е отсъствието на конфликти, а Божието присъствие и защита в разгара на конфликта.

Ж. Увърждаването на Завета край Сихем (8:30–35)

8:30–35 В изпълнение на Божията заповед (Втор. 27:2–6) Иисус построява олтар на хълма Гевал и изписва върху камъните препис на Мойсеевия закон. Племената са събрани, половината – към хълма Гаризим и половината –

към хълма Гевал. Иисус застава в долината между тях и или самият той **прочита ... благословието и проклятието, написани в книгата на Мойсеевия закон**, или нарежда на левитите да ги прочетат (Втор. 27:14). „В Писанието често се казва, че някой е направил нещо, което той само е наредил да се направи.“⁷

3. Договорът с гаваонците (гл. 9)

9:1–27 Новините за военните успехи на Израил карат **всичките царе** в Ханаан да се обединят срещу **Иисус и Израил** (ст. 1, 2). Но **жителите** на град **Гаваон** и три други града – **Хефира, Вирот и Кириат-Иарим** (ст. 3, 17) – решават, че е безсмислено да се противопоставят на нашествениците. Те знаят, че израилтяните имат заповед да **изтребят всички езически жители на земята**. Но освен това знаят и че по отношение на народите извън Ханаан няма такива нареждания (Втор. 20:10, 15). Ако успеят да убедят Иисус и войската му, че идват **от далечна страна**, те няма да бъдат избити.

И така, те се дегизират с **дрипави стари дрехи и кърпени обувки**. Освен това вземат със себе си **сух и плесенясал хляб и скъсани мехове за вино**. На Иисус казват, че идват **от много далечна земя**, и всичко по тях като че ли подкрепя твърденията им.

Израилтяните не търсят съвет от **ГОСПОДА** по въпроса, а **склучват договор** с гаваонците. Три дни по-късно заговорът е разкрит и сред евреите се надига брожение да избият измамниците. Но **първенците** решават да спазят договора и да пощадят гаваонците. Занапред обаче те ще служат на **обществото** като **дървосекачи и водоноски** за службата за олтар на **ГОСПОДА**.

Иисус и първенците постъпват мъдро като удържат клетвата си, дори след като разбират, че са излъгани. По-късно Саул се опитва да изтреби гаваонците и бива наказан за това (2 Царя 21).

И. Южната операция (гл. 10)

10:1–6 Десета глава описва южната военна операция. Когато **царете** на пет ханаански града **чуват**, че гаваонците са се договорили с израилтяните, те осъзнават, че това прави централната хълмиста област уязвима и затова решават да нападнат **Гаваон**. Гаваонците **изпращат** искане за военна помощ до **Иисус**.

10:7, 8 **Иисус** отново чува утешителните думи от уста на **ГОСПОДА**: „**Не се бой от тях**.“ Той вече ги е чувал преди победата над Ерихон и преди успешната засада при Гай. Те са гаранция за триумф независимо от силата на врага.

10:9–11 Уверен в победата от Господа, **Иисус** напада вражеските сили в **Гаваон** и ги обръща в бяг. При тяхното унищожение се случват две чудеса. Първото е огромна градушка, която убива **повече** мъже, отколкото израилтяните успяват да избият. Но обърнете внимание, че тази **градушка** е избирателна – тя убива само враговете.

10:12–15 **Тогава**, по молба на **Иисус, слънцето и луната** застава неподвижни (или „в очакване“), което продължава толкова дълго, че израилтяните да могат да преследват и изтребват враговете, преди те да успеят да се спасят зад стените на оградените си градове. Изразът „слънцето и луната застанаха“ е описателен преносен израз. Също такива изрази използваме, когато казваме, че слънцето изгрява или залязва. Предлагани са различни естествени обяснения за случилото се тогава.⁸ Но за нас е достатъчно да знаем, че това е чудо, изразяващо се в удължаване на деня, за да може битката да продължи. Спърджън казва:

Това, как Той го е извършил, не е въпрос за нас. ... Не е наша работа да изпитваме и смекчаваме чудесата, а да прославяме Бога заради тях.⁹

„**Книгата на Праведния**“ (ст. 13) е

наричана още „книгата Яшер“. Днес не е известна книга с това име и тя със сигурност не е била боговдъхновена.

Тази битка е огромно предизвикателство за Израил. Трябвало е да се придвижват цяла нощ, а след това да се бият цял ден, през най-дългия ден в историята. Те полагат усилия, далеч надхвърлящи обичайните им възможности, но победата отново е на Господа (ст. 10, 11). С типичното си проникновение Матю Хенри отбелязва:

Защо е било необходимо Иисус и неговите мъже да се напрягат толкова много? Не е ли обещал Бог, че непременно ще *предаде враговете му в ръката му*? Вярно е, че е обещал; но Божиите обещания нямат за цел да намалят или заместят нашите усилия, а да ги стимулират и насърчат.¹⁰

10:16–27 Петимата царе са заловени в пещерата при Макида, след това убити и обесени на пет дървета и накрая погребани в пещерата.

10:28–39 След това Иисус превзема ханаанските градове **Макида** (ст. 28), **Ливна** (ст. 29, 30), **Лакис** (ст. 31, 32), **Гезер** (ст. 33), **Еглон** (ст. 34, 35), **Хеврон** (ст. 36, 37) и **Девир** (ст. 38, 39). **Царят на Хеврон** от ст. 37 е наследник на убийта в ст. 26.

10:40–43 Този пасаж обобщава южната операция.

Изтреблението, описано в тази глава, трябва да се разбира общо, както отбелязва Хейли:

... Иисус преминава през целия регион твърде бързо, за да може напълно да го обезлюди. ... Всички, които е преследвал, са изтребени; но той не е спирал, за да претърсва всяко възможно кътче, където някой би могъл да се скрие. Това остава задача на всяко отделно племе в земята на неговото наследство.¹¹

Й. Северната операция (гл. 11)

11:1–9 Новините за новите победи на Израил карат **царете на север** да се съюзят. Те се **събират заедно при водите на Мером**, северно от Галилейското езеро. **Иисус и войската му ги нападат и ги разгромяват**. Тогава, според Божията заповед, Иисус **прерязва сухожилията на конете им и изгаря колесниците им в огън**. Прерязването на сухожилията изважда конете от строя.

11:10–15 Главният град **Асор** бива **изгорен**; другите **градове, които стоят на хълмовете си**, биват **поразени**, но не и **изгорени**. Може би Иисус е смятал, че градовете, които стоят на хълмове, ще бъдат полезни за израилтяните, които ще се заселят там. Жителите на градовете са избити, а **цялата им плячка израилевите синове вземат за себе си**. Пълното подчинение води и до пълна победа (ст. 15).

11:16–20 Тези стихове обобщават завоеванията на Иисус от Едом (**Сиир**) на юг до планината **Ермон** на североизток и **Ливанската долина** на северозапад. **Гаваон** е пощаден от изтребление. Ерусалим не бива превзет до времето на Давид. (**Гесенската земя**, спомената в ст. 16, не е оази в Египет, а област в южната част на Палестина.)

11:21–23 Специално е упоменат фактът, че **енакимите са изтребени** във всички **градове** с изключение на **Газа**, **Гет** и **Азот**. „**Земята си почива от война**“ в смисъл, че главните битки приключват, макар че има още много за „прочистване“.

К. Обобщение на завоеванията (гл. 12)

12:1–6 Първите шест стиха ни връщат към победата, която Бог дава на **Мойсей над аморейския цар Сион и васанския цар Ог**. Тези победи се считат за част от цялостното завоевание, тъй като териториите на тези царе биват заети от двете и

половина племена източно от река Йордан.

12:7–24 По-рано, преди да преминат Йордан, Бог дава обещание на Израил: „Той ще предаде царете им в ръката ти и ти ще заличиш името им под небето; никой няма да може да устои пред теб, докато не ги изтребиш“ (Втор. 7:24). Тук имаме **тридесет и един** примера за Божията вярност (ст. 7–24); Иисус разбива **тридесет и един** царе на запад от Йордан.

II. Заселването на Обещаната земя (гл. 13–24)

A. Земите, които все още предстои да бъдат превзети (13:1–7)

13:1–6 Иисус вече е стар, а израилтяните все още не са населили цялата земя, която им е обещана. Ст. 2–6 описват области в югозападната и северозападната част, които все още се обитават от езициници. Знаем също и че земята на изток до река Ефрат също е обещана на евреите, но те никога не са я заселвали.¹²

13:7 Господ заповядва на Иисус да **раздели земята**, която вече е завладяна, между **деветте племена и половината от манасиевото племе**.

B. Разпределянето на земята (13:8–19:51)

1. Делът на Рувим, Гад и половината от манасиевото племе (13:8–33)

За двете и половина племена вече е определена земята източно от Йордан. Тя е описана както следва: цялата територия, заета от двете и половина племена (ст. 8–13), **Рувим** (ст. 15–23), **Гад** (ст. 24–28) и **половината от манасиевото племе** (ст. 29–31).

Леви не получава племенно наслед-

ство (ст. 14), тъй като това е свещенческото племе и **ГОСПОД** е неговото специално **наследство** (ст. 33).

Исключването на Леви от племената ги прави единадесет. Но двамата сина на Йосиф, Ефрем и Манасия, са включени вместо Йосиф и това отново увеличава броя на племената на дванадесет. Причината двамата сина на Йосиф да бъдат включени е, че Яков ги осиновява за свои собствени синове преди смъртта си (Бит. 48:5).

Специално е отбелязан фактът, че **Валаам** е сред убитите отвъд Йордан (ст. 22). Господ не е забравил ужасното бедствие, което този зъл пророк е причинил на Неговия народ (вж. Чис. 23–25). „Да знаете, че грехът ви ще ви намери“ (Чис. 32:23).

Ст. 25 повдига интересен проблем. Племето на **Гад** завладява част **от земята на синовете на Амон**, което е забранено във Втор. 2:19. Но тази земя по-рано е била отнета от амонците от Сион, царя на аморейците, и е станала част от неговото царство. Така по времето, когато Израил отнема земята от Сион, тя вече не е принадлежала на амонците.

Споменатият в ст. 26 **Девир** не е градът, посочен в предходната глава. Този град се намира на изток от Йордан, докато превзетият от Иисус е западно от реката.

2. Делът на Юда (гл. 14, 15)

14:1–5 В тази глава започва описанието на разпределянето на земята на запад от река Йордан между **деветте племена и половината племе**. **ГОСПОД** е **заповядал чрез Мойсей** разпределянето да бъде извършено чрез **жребий**. Това вероятно означава, че общото местоположение на племенния дял трябва да бъде определено посредством жребий, а големината на територията зависи от числеността на племето (Чис. 26:53–56).

14:6–15 Първо в списъка на племената

е племето на **Юда** (14:6–15:63). Мъжете на **Юда** предвождат войнствата на Израил (вж. Чис. 10:14) и са най-голямото и най-силно племе, надхвърлящо 76,000 боеспособни мъже.

Преди да представи границите на териториите, Божият Дух е записал благородната молба на **Халев** за град **Хеврон**. Въпреки че тогава е **на осемдесет и пет години**, вярата му, смелостта му и силата му не са отслабнали. Той копнее за още духовни завоевания и получава **Хеврон** за свое наследство.

Хеврон се нарича не само градът, но също и областта около него (ст. 12). Градът по-рано е бил превзет от Иисус (10:36, 37). По-късно той е даден на свещениците, но **Халев** запазва обкръжаващата го територия за свое наследство.

Халев бива пощаден от язвата, която отнема живота на невярващите разумаващи **четирдесет и пет години** по-рано (Чис. 14:36–38). Той бива запазен по време на странстванията из пустинята. Оцелява по време на няколкото години война в Ханаан. Той знае, е Бог не го е запазил жив, като е обещал награда за вярата му, за да го предаде после на **енакимите**. Какво от това, че са великани? Те са в неговата земя и той **ще ги изгони** с Божията сила. Халев все още гледа на нещата с очите на вярата, а не както изглеждат външно. Това е тайната на неговата трайна **сила** и удивителен успех. Той няма намерение да се пенсионира (въпреки че е **на осемдесет и пет години**), докато не завладее своите притежания.

15:1–12 В този пасаж са описани границите на Юда. Почти невъзможно е да ги проследим с точност в днешно време. Затова някой би могъл да се учуди защо всички тези подробности са включени в Библията. Отговорът, разбира се, е, че всички те са важни от Божията гледна точка. Те са боговдъхновени и полезни, пълни с богати духовни уроци.

15:13–20 В ст. 14 е записано как **Халев** превзема **Хеврон**. Той обещава **дъщеря си Ахса** за жена на онзи, който **превзема Кириат-Сефер** (Девир) (ст. 16). Племенникът на Халев, **Готониил**, е онзи, който **превзема** града и получава невестата (ст. 17). По-късно той става първият съдия в Израил (Съд. 3:9). **Ахса подбужда Готониил да иска от баща ѝ нива** (ст. 18). Думите ѝ „**понеже си ми дал земя**“, подсказват, че Готониил е сторил това и е получил **нивата**. Тогава **Ахса** иска **горните** и **долните** извори, за да напоява земята.

Някои градове, като **Девир** и **Хеврон**, е трябвало да бъдат превземани повече от веднъж заради партизанската война, която са водели ханаанците (вж. бележките към гл. 10). Трябва да отбележим също и че е имало повече градове с едно и също име (напр. Девир).

15:21–63 Градовете на територията на Юда са изброени в ст. 21–63. Някои от тях са ни познати от разглеждането на живота на патриарсите: **Хеврон** (ст. 54) (наричан също **Кириат-Арва** и **Мамврий**) е свързан с Авраам, Исаак и Яков (Бит. 13:18; 35:27) и те всички са погребани там (Бит. 23:17–20). Може би това го прави толкова ценен за духовно проникателния Халев. **Вирсавее** (ст. 28) означава „клетвен кладенец“; патриарсите са прекарвали много време тук. Това е място на съживление, ободряване и почивка (Бит. 21:31; 26:33; 46:1). **Ерусалим** (ст. 63) остава във властта на **евусейците**. Едва по времето на Давид те биват напълно изгонени от Ерусалим (2 Царе 5:6, 7).

Тези градове осигуряват богатото наследство за Юда и мощен стимул за укрепване на тяхната вяра. Богът на Авраам, Исаак и Яков е сред Своите синове, за да изпълни Своето древно обещание.

Като преброим градовете в пасажа ст. 21–32, откриваме, че са тридесет и осем града, докато ст. 32 казва, че са само

двадесет и девет. Девет от тези градове принадлежат на племето на Симеон, чието наследство е в границите на Юда (19:1–9). Така за Юда остават **двадесет и девет** града. Подобен проблем има и при изброяването в ст. 33–36; изброени са петнадесет града, но вероятно **Гедира и Гедиротаим** са две имена на един и същ град, и така общият им брой е **четирнадесет града**, както е посочено в ст. 36.¹³

Обърнете особено внимание на последния стих. Горната част на града, хълмът Сион, бива превзет чак по времето на Давид. По-ниско разположеният град, **Ерусалим**, бива превзет от Юда (Съд. 1:8), а по-късно превзет обратно от **евусейците** (Съд. 1:21). Ерусалим е изброен като принадлежащ на Вениамин (18:28), както и на **Юда**; той се намира на границата между тези две племена.

3. Делът на Йосиф (гл. 16, 17)

16:1–4 След това е представено наследството на **синовете на Йосиф**. **Йосиф** получава правото на първородството (т. е. двойният дял, 1 Лет. 5:1), което Рувим пропилява (Бит. 49:4). Общите граници на територията на Йосиф са дадени в ст. 1–4. Тя, разбира се, е разделена между **Ефрем** и половината от племето на **Манасия**, които се заселват на запад от **Йордан**.

16:5–10 В ст. 5–10 са описани границите на Ефрем. Обърнете особено внимание на ст. 10. Фактът, че **не изгонват ханаанците**, създава сериозни проблеми на израилтяните в по-нататъшната им история.

17:1–13 Наследството на **Манасия** е частично в **Галаад и Васан**, източно от **Йордан** (ст. 1), и частично на западния бряг (ст. 7–11). Територията западно от **Йордан** е обградена от шест ханаански крепости **на север – Ветсан, Ивлеам, Дор, Ендор, Таанах, и Магедон** (ст. 11, 12).

Някои от **градовете на Ефрем** се на-

мират в територията на **Манасия**, а някои от **градовете на Манасия** са в територията на **Асир ... и Исахар** (ст. 7–12).

Дъщерите на Салпаад получават наследство заедно със **синовете на Манасия**, както Бог е **заповядал на Мойсей** (ст. 3, 4) (Чис. 27:1–7). Това се прави, за да се осигури дял на дома на Салпаад, независимо от това, че той няма мъжки наследници. **Дъщерите** трябва да се омъжат за мъже от своето племе, за да не премине земята, която принадлежи на Манасия, към някое друго племе, в случай на смесен брак (Чис. 36:1–13).

17:14–18 След като Ефрем и Манасия получават своите два съседни дяла на запад от **Йордан**, първенците им идват при Иисус и му се оплакват, че имат **само един жребий** (ст. 14) и че са стеснени от крепости на север (ст. 16). Иисус обръща всички техни доводи срещу тях. Когато казват, че имат нужда от повече земя, защото са **многоброен народ** (ст. 14), той има казва да използват работната си сила, да **изсекат гората** в своята територия и да се заселят там (ст. 15). Когато те се оплакват, че в пределите им живеят **ханаанци**, които **имат железни колесници** (ст. 16), той ги уверява, че имат превъзхождаща и могат да **изгонят ханаанците** (ст. 18). „**Един жребий**“ в ст. 14 означава обединената територия на Ефрем и Манасия западно от **Йордан**. Когато Иисус казва „**няма да имаш само един жребий**“ (ст. 17б), той няма предвид, че те ще получат допълнителна земя, а че трябва да заемат изцяло земята, която им е дадена.

4. Дяловете на останалите племена (гл. 18, 19)

18:1 Разположението на **израилевия** стан се измества от Галгал в **Сило**. Тук те **издигат шатъра за срещане**, и тук той остава до дните на Самуил. Тук продължава и разпределянето на земята.

18:2–10 Юда и **Йосиф** вече са получили своето наследство чрез **жребий**, но все още остават **седем племена** западно от Йордан, чието **наследство** все още не е определено. Затова **Иисус** изпраща група **мъже**, по **трима от всяко племе**, които да отидат и да **опишат** останалата част от земята, за да могат да я разделят чрез жребий между **седемте** племена.

18:11–28 Границите на Вениамин са посочени в ст. 11–20, а **градовете** – в ст. 21–28. Делът на Вениамин е малък, но превъзходен. Той заема сърцето на земята и включва в пределите си първите плодове от труда на Израил в Ханаан.

Галгал, който се намира в областта на Вениамин, е първото място западно от Йордан, където се разполага израилевият стан. Тук се намира каменният паметник, който пази свидетелството за чудодейното преминаване на Йордан. Тук народът отбелязва първата Пасха в Ханаан и започва да се храни от реколтата на земята. Тук бива и отново обрязан и срамът на Египет бива отнет. Едва ли има по-значима историческа точка в целия Ханаан, защото няма друго място, което да съхранява толкова много духовни уроци.

В земята на Вениамин все още могат да се видят руините на **Ерихон**. Стените му, някога смятани за непреодолими, сега са изравнени със земята. Наследството, принадлежащо на дома на Раав, остава да стои като свидетелство за Божията благодат, която винаги съпътства вярата. Вениаминците винаги могат да идват тук, когато имат нужда от непосредствено напомняне, че битката принадлежи на Господа.

Ветил (*Божият дом*) напомня на вениаминците за вярата на техните бащи и за верността на божествения Освободител на Израил (Бит. 28:18–22; 35:1–15).

Ерусалим е определен да бъде столицата, но едва когато идва Есеевият син, той изгонва евусейците от тяхната планинска крепост.

Земята на Вениамин съдържа много свидетелства и знаци за минали, настоящи и бъдещи благословения. Какъв богат жребий се пада на най-малкия син на Яков!

19:1–9 Наследството на симеоновото племе е сред **наследството на синовете на Юда**. Изглежда, че земята на Юда е толкова **голяма**, че племето не може да засели своя дял, така че част от него бива определена за **Симеон**. Това е изпълнение на пророческите думи на Яков за Симеон: „Ще ги разделя в Яков и ще ги разпръсна в Израил“ (Бит. 49:7).

Вирсавее и **Савее** вероятно се отнасят до едно и също място; оттук идва и общият брой от само **тринадесет града**, както е отбелязано в ст. 6. Някои градове са изброени, за да се уточнят границите между индивидуалните дялове на племената, макар тези градове да не попадат в пределите, и затова понякога посоченият брой на градовете не съответства на изброяването им в текста (напр. ст. 15, 30, 38).

19:10–39 След това са представени границите на останалите пет племена: **Завулон** (ст. 10–16), **Исахар** (ст. 17–23), **Асир** (ст. 24–31), **Нефталим** (ст. 32–39), и **Дан** (ст. 40–48). Дан получава някои от градовете на Юда (сравн. ст. 41 с 15:33).

19:40–48 Първоначалната територия, която се пада на **Дан**, се намира в юго-западната част и граничи със Средиземно море. Тя включва градовете **Йопия** и **Акарон** (ст. 40–46). По-късно, когато тази територия се оказва малка, някои от Дановото племе се заселват в Ляхис (**Лесем**) и променят името на града на **Дан** (ст. 47, 48; ср. Съд. 18).

19:49–51 В ст. 51 **завършва разделянето на земята**. Остава да бъдат определени прибежищните градове (гл. 20), а също и градовете на левитите (гл. 21), но работата на Иисус е почти завършена. Той получава **Тамнат-Сарах**, според **словото на ГОСПОДА** (ст. 50).

В. Прибежищните градове (гл. 20)

Следващата стъпка е да се определят шестте **прибежищни града**, по три от всяка страна на река **Йордан**, където онзи, който извърши непредумишлено убийство, да може да избяга **от отмъстителя за кръвта**. Непредумишлено е убийството, когато някой **неволно убие друг човек**, без да го е мразил. **Отмъстителят за кръвта** обикновено е близък роднина на убития, който се опитва да отмъсти за него. Ако убиецът успее да избяга в прибежищен град, там той намира убежище **до смъртта на първосвещеника**. След това той може безопасно да се **върне** в своя град.

ПРИБЕЖИЩНИТЕ ГРАДОВЕ

Прибежищните градове представляват интерес и от богословска гледна точка. Маклийър описва традиционните детайли, свързани с тези градове:

Еврейските тълкуватели ни разкриват, че в по-късни времена, за да бъде предлаганият на неволения убиец приют по-сигурен, (а) пътищата, водещи към прибежищните градове, са били поддържани винаги в идеално състояние и е трябвало да бъдат широки най-малко 32 лакътя (около 15 метра); (б) били са премахвани всички препятствия, които могат да спънат бягащия или да забавят скоростта му; (в) по пътя не е имало хълмове, както и реки, над които да не е построен мост; (г) на всеки завой е имало изправени стълбове с думите „Прибежище“, които да насочват нещастния човек в бягството му; (д) когато веднъж се заселел в такъв град, на неволения убиец било давано удобно жилище, а местните жители трябвало да го подпомогнат в започването на някаква работа, за да може да се препитава.¹⁴

Тези градове илюстрират народа на

Израил и неговата вина във връзка с убийството на Месията. Христос е прибежищният град, в който каещият се Израил може да потърси убежище. Д. Л. Муди отбелязва, че „прибежищните градове са символ на Христос, и в тази връзка техните имена имат значение.“¹⁵

Прибежищните градове и значенията на имената им са следните:

Западно от Йордан

Кадис – Святост

Сихем – Сила

Кириат-Арва или Хеврон – Общение

Източно от Йордан

Рамот-Галаад – Издигане

Голан – Щастие

Восор – Безопасност

Така Христос предоставя всички благословения, представени от имената на градовете. Един поглед към картата ни показва, че прибежищните градове са стратегически разположени, така че в земята няма точка, която да е по-далеч от петдесет километра от някой от тях. Муди отбелязва духовното приложение на този факт:

Така, както прибежищните градове са разположени, че да бъдат достъпни от всяка част на земята, така и Христос е изцяло достъпен за нуждаещите се грешници (1 Йн. 2:1, 2).¹⁶

Обърнете внимание на паралелите между временното спасение, предлагано на неволения убиец в прибежищните градове, и вечното спасение, което се предлага на грешника в Христос. Пътищата към градовете са чисти и добре обозначени, също като пътя на спасението, за да не може никой да се заблуди и да изгуби живота си. Градовете са разпръснати по цялата земя и са лесно достъпни за всички, както и Христос е достъпен за

всички хора. Хората биват принудени да потърсят прибежищия град в резултат на криза, и много пъти е необходима именно криза, която да накара хората да потърсят прибежище в Господ Иисус. За виновния човек няма неутрална земя – той или е в безопасност в града, или е изложен на гнева на отмъстителя за кръвта. Всеки човек е или в безопасност в Христос, или е под Божието осъждане (Йн. 3:36).

Г. Градовете на левитите (гл. 21)

21:1 – 42 Четиридесет и осем града (ст. 41) със землищата им за пасища на добитъка, включително и прибежищните градове, са предоставени на **левитите**, както е заповядал Господ (Чис. 35:2–8).

Каатци:

- (а) Синовете на **Аарон** (т. е. свещениците) – **тринадесет града** от **юдовото, симеоновото и вениминовото племе**.
- (б) **Останалите от каатците** – **десет града** от **ефремовото, дановото и половината от манасиевото племе**.

Гирсонци:

тринадесет града от **исахаровото, асировото, нефталимовото и половината от манасиевото племе**.

Мерариевци:

дванадесет града от **рувимовото, гадовото и завулоновото племе**.

Всяко племе предоставя по четири града, с изключение на Юда и Симеон, които предоставят девет от своите градове, и Нефталим, който дава три града.

Прибежищните градове, които са и градове на **левитите** (ст. 13, 21, 27, 32, 36, 38), са разпръснати сред всички племена, за да изпълнят пророчеството на Яков (бит. 49:5–7) и по-добре да подпо-

могат служението на поучаване на нацията, с което са натоварени левитите.

21:43 Този стих трябва да се разбира в светлината на останалата част от Писанията. Той не означава, че Израил е завладял **цялата земя** от Египетската река до река Ефрат; означава, че **земята**, която Иисус е разделил на дванадесетте племена, е изпълнение на Божието обещание, че Той ще им даде всяко място, на което стъпи стъпалото на крака им (Иис. Нав. 1:3).

21:44 По същия начин и ст. 44 трябва да бъде тълкуван внимателно. В земята все още има **врагове**; не всички ханаанци са изтребени. Но това не е по Божия вина. Той е изпълнил Своето обещание, като е разбил всеки враг, срещу когото израилтяните са излезли на бой. Ако все още има непобедени врагове и гнезда на съпротива, това е, защото Израил не е приложил изпълнението на Божието обещание.

21:45 Обърнете внимание на ст. 45. **ГОСПОД** е изпълнил всяко обещание. **Нито** дума от обещанията Му **не е пропаднала**. Каква прослава за Божията вяроност! Но Израил не е приложил на дело изпълнението на всички обещания.

Д. Олтарът източно от Йордан (гл. 22)

22:1–9 След като земята западно от Йордан вече е разпределена, **Иисус** позволява на **рувимците, гадците и половината от манасиевото племе** да се **върнат** в своята територия на изток от **Йордан**, както първоначално са се споразумели. Той им казва и да вземат със себе си своя дял от **плячката** от битките, в които са се били.

Изминали са повече от седем години, откакто те са оставили близките си и са отишли да воюват с ханаанците. Устояли са на изпитанията на битките, докато земята е била превзета. Ние също

сме призвани от нашия Военачалник да устояваме на изпитанията и да се борим в добрата борба на вярата, за да разпространяваме Божието царство на земята (1 Тим. 6:12; 2 Тим. 2:3). Тази саможертва не е лесна, но е съществено важна част от богоугодния живот. Днес на бойното поле са необходими мъже с пламенна ревност:

Да бъда ли аз носен на легло от рози
към небесни висини,
докато други за наградата се бият
в кървави борби?

За да царувам, трябва да се боря –
смелост дай ми, Господи!

Ще понеса несгоди, болки,
подкрепяй аз от Словото Ти.
Исаак Уотс

22:10, 11 По пътя към дома си тези мъже решават да издигнат **олтар** край бреговете на **Йордан**. Когато другите девет и половина племена чуват за това, те дълбоко се възмущават. Страхуват се, че този олтар е издигнат, за да съперничи на другия в Сило. Страхуват се още, че за в бъдеще той може да стане олтар на идолопоклонство и че Бог ще накаже целия народ заради него.

22:12–20 Преди да обявят **война** на племената, живеещи източно от Йордан, **израилевите синове изпращат** делегация, която да преговара с тях и да им предложи земя на запад от Йордан, ако те смятат своята територия за **нечиста** (ст. 19).

Говорейки с мъжете, които са построили олтара, **Финеес** и другите им припомнят как Израил е пострадал заради **беззаконието на Фегор** (ст. 17; ср. Чис. 25) и **престъплението на Ахан** (ст. 20; ср. гл. 7).

Те виждат този олтар като още една заплаха за своето благополучие и това предизвиква острата им реакция. Като

народ те са научили, че грехът омърсява целия стан, и че Бог държи отговорна цялата нация за поведението на отделните ѝ членове.

22:21–29 Тогава мъжете на **Рувим, Гад, и половината от манасиевото племе** обясняват, че това изобщо **не** е олтар за принасяне на **жертви**. Той е просто **олтар** за спомен, който да свидетелства на бъдещите поколения, че племената, живеещи източно от Йордан, също са част от народа на Израил.

22:30–34 Останалите племена са доволни от това обяснение и войната е предотвратена. Източните племена назовават **олтара Свидетел**, изразявайки, че той е **свидетел между** племената от двете страни на Йордан, че **ГОСПОД** е истинският **Бог**.

Е. Прощалното обръщение на Иисус към първенците на Израил (гл. 23)

Това е първото от двете прощални обръщения на **Иисус Навиев**. Тук той се обръща към ръководството на Израил.

Заповедта на Иисус към тях да бъдат смели и да пазят повелите на закона (ст. 6) е ехо на Божиите думи към него самия, които той е чул от Божиите уста години по-рано (1:7). Оттогава досега той е изпитал тяхната истинност в житейските изпитания и сега уверено може да ги предаде на следващото поколение.

Той им напомня за Божията вяръност, изразена в изпълнението на Неговите обещания по отношение на земята и езическите ѝ обитатели. Бог ще продължи да **изгонва** врага, но за да стане това, народът трябва да Му остане покорен. Преди всичко, той трябва да се пази от идолите на народите и от смесени бракове с ханаанците. В противен случай тези езичници ще бъдат причина за постоянни беди за Израил.

Нито една от Божиите думи **не** е про-

паднала (ст. 14). Това не означава, че цялата земя вече е в ръцете на евреите, защото Господ Сам е казал, че няма да изгони жителите ѝ наведнъж, а постепенно (Втор. 7:22). Фактът, че нито едно от Божиите обещания не се е провалило, е едно много силно насърчение, което Иисус използва, за да подтикне първенците да завършат делото, което той е започнал. Към този призив той добавя и предупреждението (ст. 5, 16), че ако израилтяните забравят своя завет и се обърнат към идолите, Йахве ще бъде също толкова верен да ги изтребят **от добрата земя**, която им е дал, както е бил верен да изтребят ханаанците.

Новозаветният паралел на тази глава е 2 Кор. 6:14–18. Отделянето е жизнено необходимо за Божия човек. Ние не можем да бъдем верни на Господа и същевременно да се обвързваме с враговете Му.

Ж. Прощалното обръщение на Иисус към народа на Израил (24:1–15)

24:1–14 Второто прощално послание, този път към целия народ, Иисус произнася в Сихем.

Иисус прави преглед на историята на Божия народ, като започва с **Тара** и продължава през времето на **Авраам**, **Исаак** и **Яков**. Той припомня на народа за мощното избягване от Египет, странстването из пустинята и победата над моавците на изток от Йордан. После разказва влизането им в Обещаната земя, победата при **Ерихон** и изтребването на ханаанските **царе** (ст. 2–13). **Мракът** в ст. 7 се отнася за Изх. 14:19, 20, където облакът е светлина за израилтяните и мрак за египтяните.

В това кратко резюме на историята от Битие до Иисус Навиев изпъква един забележителен факт: върховната власт на Бога. Обърнете внимание как Той разказва историята: **Аз взех** (ст. 3), **да-**

дох (ст. 4), **изпратих** (ст. 5), **изведох** (ст. 6–8), **Аз не пожелах да послушам** (ст. 10), **Аз ги предадох** (ст. 11), **Аз изпратих** (ст. 12), **дадох** (ст. 13). Йахве действа в изпълнение на Своите вечни цели и кой може да спре ръката Му? Такъв Бог заслужава да Му се боим и да Му служим (ст. 14).

24:15 Изборът тук не е между **ГОСПОДА** и идолите. Иисус приема за даденост, че народът *вече* е решил да не служи на Бога. Заради това той ги предизвиква да **изберат** между **боговете**, на които са служили техните прародители в Месопотамия, и **боговете на аморейците**, които са намерили в Ханаан. Благодарното решение на Иисус за него самия и за дома му е било вдъхновение за много следващи поколения вярващи: „**Но аз и домът ми ще служим на ГОСПОДА!**“

3. Подновяването на Завета в Сихем (24:16–28)

24:16–28 Когато народът обещава да служи на Йахве, Иисус казва: „**Няма да можете да служите на ГОСПОДА**“ (ст. 19). Това означава, че не могат да служат на Йахве и същевременно да се покланят на идолите. Иисус несъмнено осъзнава, че народът ще се отклони в идолопоклонство, защото дори и в този момент те имат **чужди богове** в шатрите си (ст. 23). **Народът** упорито продължава да обещава верност към своя **Бог** и затова Иисус изправя **голям камък под дъба** като знак и **свидетел** на **завета**, направен от Израил. (**ГОСПОДНОТО светилище**, споменато в ст. 26, не е скинията, която се намира в Сило, а просто едно свято място.)

Във връзка с проблема с идолите Карл Армърдинг пише:

Идолопоклонството като че ли е било един от най-упоритите грехове на Израил. Както видяхме, техните най-ранни

предшественици са служили на други богове (ст. 2). Когато Яков и семейството му напускат Лаван, Рахил взема боговете на баща си (Бит. 31:30–34). Но щом пристигат в земята, Яков заповядва на дома си да изхвърлят тези „чужди богове“, и ги скрива под дъба край Сихем (Бит. 35:2, 4). На същото това място Иисус Навиев призовава своето поколение да отмахне боговете, на които са служили бащите им (ст. 14).¹⁷

И. Смъртта на Иисус (24:29–33)

24:29–33 Иисус ... умира на възраст сто и десет години и бива погребан в града на наследството му. Народът на Израил остава верен на ГОСПОДА, докато са живи мъжете от поколението на Иисус. Ние не знаем кой е написал последните стихове на книгата, нито пък това знание ни е нужно – иначе щеше да ни бъде казано.

Костите на Йосиф, които са изнесени

Крайни бележки

- ¹ (Въведение) Irving L. Jensen, *Joshua, Rest-Land Won*, p. 14.
- ² (1:1-9) T. Austin Sparks, *What Is Man?* p. 104.
- ³ (2:1) C. F. Keil and Franz Delitzsch, „Joshua,“ in *Biblical Commentary on the Old Testament*, VI:34.
- ⁴ (3:14-17) Donald K. Campbell, „Joshua,“ in *The Bible Knowledge Commentary*, I:335.
- ⁵ (3:14-17) *Ibid*.
- ⁶ (7:11-26) Hugh J. Blair, „Joshua,“ *The New Bible Commentary*, p. 229.
- ⁷ (8:30-35) R. Jamieson, A. R. Fausset, and D. Brown, *Critical and Experimental Commentary*, II:23.
- ⁸ (10:12–15) Тук предлагаме три мнения, които приемат, че се е случило уникално чудо, и се опитват да обяс-

от Египет по негова молба, сега биват погребани в Сихем (Бит. 50:24; Изх. 13:19).

Накрая умира и **Елеазар, синът на Аарон**, и бива погребан в хълмистата земя на Ефрем.

В последните пет стиха на тази книга са споменати три погребения: на Иисус Навиев (ст. 29–31), на Йосиф (ст. 32) и на Елеазар (ст. 33). И тримата са погребани в земята на Йосиф. И тримата са служили вярно на своя Бог и своята страна. Иисус и Йосиф извършват велики освобождения през своя живот, а Елеазар – чрез своята смърт, защото той е бил първосвещеникът и смъртта му освобождава всички, които са избягали в прибежищния град (20:6). Както книгите Битие и Второзаконие, така и книгата на Иисус Навиев завършва със звъна на погребалните камбани за велики и благочестиви мъже. „Бог погребва Своите работници, но продължава своята работа.“

ният (но не да омаловажат чрез обяснение с естествени явления) текста:

1. Бог действително е задържал (или преустановил) въртенето на земята, докато слънцето е било над Иисус, като е направил завъртането да продължи четиридесет и осем часа. Съществуват паралелни разкази и в други древни култури, които разказват за „необикновено дълъг ден“, който може спокойно да е бил дългият ден на Иисус.
2. Ако „застанѝ“ (евр. *дом*) се преведе като „спри“ или „престани“ (както в 4 Царе 4:6 и Плач 2:18), това може да се приеме като молитва за облекчение от жегата на слънцето, която измъчва войските на Иисус, а необикновено продължителната градушка да се разгледа като отговор на неговата молитва.

3. Тъй като Иисус напада рано сутринта, някои вярват, че той се моли слънцето да „забави“ изгрева си, а полумракът да продължи. Тогава градушката е била Божият отговор на молитвата му.

Първото мнение като че ли най-добре съответства на текста: „И слънцето застана в средата на небето и не побърза да излезе почти цял ден“ (ст. 13б).

⁹ (10:12-15) C. H. Spurgeon, *Spurgeon's Devotional Bible*, p. 168. За кратко разглеждане на научните аспекти на текста вж. гл. X на *Difficulties in the Bible* by R. A. Torrey (Chicago: Moody Press, 1907).

¹⁰ (10:12-15) Matthew Henry, *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:59.

¹¹ (10:40-43) John Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, p. 324.

¹² (13:1-6) По време на владичеството

на Соломон царството действително достига в северозападна посока до тази част на река Ефрат, но като области, които плащат налози на Израил. Превръщането на цялата река в източна граница най-вероятно е все още бъдещо събитие.

¹³ (15:21-63) Кайл и Делиш смятат, че тези и други подобни числови проблеми в Стария Завет са просто грешки на преписвачите („Joshua,“ стр. 163-64). За по-подробна дискусия на предполагаеми несъответствия вж. коментара към 2 Летописи.

¹⁴ (Екскурс) G.F. MacLear, *The Cambridge Bible for Schools and Colleges, The Book of Joshua*, p. 183.

¹⁵ (Екскурс) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, pp. 48, 49.

¹⁶ (Екскурс) *Ibid.*, p. 49.

¹⁷ (24:16-28) Carl Armerding, *The Fight for Palestine*, p. 149.

Библиография

Blair, Hugh J. „Joshua.“ In *The New Bible Commentary*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1953.

Campbell, Donald K. „Joshua.“ In *The Bible Knowledge Commentary*. Wheaton, IL: Victor Books, 1985.

Freedman, H. „Joshua.“ In *Soncino Books of the Bible*, Vol. 2. London: The Soncino Press, 1967.

Grant, F. W. „Joshua.“ In *The Numerical Bible*, Vol. 2. Neptune, N. J.: Loizeaux Bros., 1977.

Henry, Matthew. „Joshua.“ In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 2. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Jensen, Irving L. *Joshua: Rest-Land Won*. Everyman's Bible Commentary. Chicago: Moody Press, 1966.

Keil, C. F., and Franz Delitzsch. „Joshua.“ In *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 6. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1971.

Kroll, Woodrow Michael. „Joshua.“ In *The Liberty Bible Commentary. Old Testament*. Lynchburg, VA: The Old Time Gospel Hour, 1982.

MacLear, G. F. *The Cambridge Bible for Schools and Colleges, The Book of Joshua*. London: C. J. Clay and Sons, 1888.

Pink, Arthur W. *Gleanings in Joshua*. Chicago: Moody Press, 1964.

СЪДИИ

„Много неща в Съдии могат да натъжат сърцето на читателя; може би няма друга книга в Библията, която толкова ясно да свидетелства за човешката слабост. Но в нея има и непогрешими знаци за божественото състрадание и дълготърпение. ... Разглеждайки живота на тези второстепенни спасители, можем и в нашето съвремие да осъзнаем нуждата от един по-велик Спасител, който може да даде съвършено освобождение – не само във времето, но и за вечността.“

Артър Е. Къндал

Въведение

I. Уникално място в канона

В тази впечатляваща книга по един уникален начин е описано как Бог превръща в сила човешката слабост. Всъщност, в определен смисъл книгата на Съдиите е илюстрация на трите стиха: „Но Бог избра глупавите неща на света, за да посрами мъдрите; и Бог избра слабите неща на света, за да посрами силните; още и долните и презрените неща на света избра Бог; и онези неща, които са, за да унищожи тези, които са, за да не се похвали никое създание пред Бога“ (1 Кор. 1:27–29). Аод например е вениаминец левак (3:12–30), а лявата ръка се счита за по-слаба от дясната. Самегар пък използваше волски остен, едно не твърде престижно оръжие, с което да избие 600 от враговете (3:31). Девора принадлежи към „слабия пол“ (макар че самата тя далеч не е слаба!) (4:1–5:31). Десетте хиляди войници-пешаци на Варак, по човешки погледнато, не биха могли да се справят с девестотинте железни колесници на Сисара (4:10, 13). Яил, също от слабия пол, убива Сисара, като забива кол от шатра в слепоочиего му (4:21). Тя държи кола с лявата ръка (5:26, Септуагинта). Гедеон напада врага с войска, която Господ е намалил от 32,000 на 300 души (7:1–8). Ечемиченият хляб, храната на бедните,

символизира бедност и немощ (7:13). Не-конвенционалните оръжия на войската на Гедеон са пръстени гърнета, факли и тръби (7:16), като гърнетата е трябвало да бъдат стрoшени (7:19). Авимелех е повален от ръката на жена, която хвърля на главата му воденичен камък (9:53). Името „Тола“ означава червей (10:1). Когато срещаме майката на Самсон, тя е безименна, безплодна жена (13:2). А Самсон убива 1000 филистимци с една магарешка челюст (15:15).

II. Авторство

Независимо от факта, че книгата на Съдиите е анонимна, еврейският Талмуд и ранната християнска традиция твърдят, че Съдии, Рут и книгите на Самуил (1 и 2 Царе в българската традиция – бел. прев.) са написани от Самуил. Това виждане може да се подкрепи от 1 Царе 10:25, където личи, че пророкът е бил и писател. Вътрешните свидетелства за времето на написването също съвпадат най-малкото с времето на Самуил.

III. Датирание

Най-подходящото датирание на Съдии е през първите 50 години от монархията по няколко причини.

Първо, постоянно повтаряната фраза „в онези дни нямаше цар в Израил“ (17:6; 18:1; 19:1; 21:25) предполага, че по времето на написването е *имало* цар.

Второ, тъй като от 1:21 става ясно, че евусейците все още са в Ерусалим, книгата трябва да се датира преди превземането на града от Давид. И накрая, Гезер, който е споменат в 1:29, по-късно бива подарен на Соломон като сватбен подарък от фараона, което подсказва, че книгата е написана преди това събитие. Така най-вероятното време на написването са годините на царуването на Саул или ранните години от царуването на Давид.

IV. Исторически фон и теми

Книгата на Съдиите продължава разказа за историята на израилевия народ след смъртта на поколението на Исус Навиев. Народът не е успял да изгони напълно езическите жители на Ханаан. Евреите дори са се смесили с езичниците и вече практикуват идолопоклонство. В резултат на това Бог периодично предава Своя народ в ръцете на езически поробители. Това робство довежда евреите до угризение и покаяние. Когато те извикват към Господа да ги освободи, Той издига съдии. Именно от тези водачи книгата получава името си.

Събитията, описани в книгата, обхващат около 325 години – от Готониил до Самсон.

Съдиите са били военни предводители, а не просто законници. Чрез героични дела на вярата те изпълняват Божиите присъди или повелят потисниците, като по този начин възстановяват до известна степен мира и свободата за своя народ. Дванадесет съдии са се издигали, за да освободят Израил. Някои от тях са разгледани подробно в книгата, докато други са споменати само в един или два стиха. Те произхождат от девет различни племена и освобождават своя народ от месопотамците, моавците, филистимците, ханаанците, мадиамците и амонците. Преди Самуил никой съдия не е владял над цялата нация.

Книгата на Съдиите не е строго хроно-

логична. Първите две глави съдържат ввеждащ материал, който е едновременно исторически и пророчески. Описанието на самите съдии (гл. 3–16) не непременно е в хронологичен ред. Някои от тях може да са воювали срещу враговете си по едно и също време, но в различни области. Това е важно да се запомни, защото, ако се събере последователно броят на споменатите в книгата години, той ще надхвърли 400, което е повече, отколкото Библията определя за този период (Деян. 13:19, 20; 1 Царе 6:1).

Заклучителните глави (17–21) описват събития, които се случват по времето на съдиите, но са поставени в края на книгата, за да дадат представа за религиозната, морална и гражданска поквара в Израил през този период. Духът на времето е най-добре изразен в ключовия стих (17:6): „В онези дни нямаше цар в Израил; всеки правеше, каквото му се виждаше добро.“

Ако вярваме, че всяка Божия дума е неподправена и че цялото Писание е полезно, то тогава книгата Съдии съдържа важни духовни теми и уроци за нас. Някои от тези уроци са скрити в имената на езическите потисници и на съдиите, които освобождават Израил. Потисниците символизират силите на този свят, които се опитват да заробят Божия народ. Съдиите са символ на средствата, с които водим духовната война.

В настоящия коментар сме включили някои практически приложения, много от които са почерпени от стари класически трудове.¹

Винаги съществува опасност изучаването на символиката и образността да се доведе до крайност. Ние сме се постарали да избягваме всички тълкувания, които са насилени или фантастични. Трябва също да признаем и че значенията на някои имена са несигурни. Където е възможно, сме предлагали алтернативни значения.

Съдиите на Израил

Схема на изложението

I. Поглед назад и поглед напред (1:1–3:6)

- A. Преглед на миналото (1:1–2:10)
- B. Предварителен преглед на бъдещето (2:11–3:6)

II. Времената на съдиите (3:7–16:31)

- A. Готониил (3:7–11)
- B. Аод (3:12–30)
- B. Самегар (3:31)
- Г. Девора и Варак (гл. 4, 5)
 - 1. Тяхната история в проза (гл. 4)
 - 2. Тяхната история в песен (гл. 5)
- Д. Гедеон (6:1–8:32)
 - 1. Призоваването на Гедеон за служение (гл. 6)

- 2. Тристата мъже на Гедеон (гл. 7)

- 3. Победата на Гедеон (8:1–32)
- Е. Узурпацията на Авимелех (8:33–9:57)

Ж. Тола и Яир (10:1–5)

З. Ефтай (10:6–12:7)

- 1. Окаяността на Израил (10:6–18)
- 2. Ефтай се бие за Израил (11:1–28)
- 3. Обрежът на Ефтай (11:29–40)
- 4. Ефтай избива ефремците (12:1–7)

И. Ивцан, Елон и Авдон (12:8–15)

Й. Самсон (гл. 13–16)

1. Благочестивият произход на Самсон (гл. 13)
2. Угощението и гатанката на Самсон (гл. 14)
3. Отмъщението на Самсон (гл. 15)
4. Далила измамва Самсон (гл. 16)

- III. Религиозен, морален и политически упадък (гл. 17–21)
 - А. Новата религия на Михай (гл. 17)
 - Б. Михай и данците (гл. 18)
 - В. Левитът и неговата наложница (гл. 19)
 - Г. Войната с Вениамин (гл. 20, 21)

Коментар

I. Поглед назад и поглед напред (1:1–3:6)

A. Преглед на миналото (1:1–2:10)

1:1–3 След смъртта на Иисус Навиев (ср. 2:8) племето на **Юда** поема водачеството във войните **против ханаанците** на юг. Въпреки Божието обещание за победа **Юда** търси подкрепа от племето на **Симеон**, като по този начин показва, че вярата им е лишена от пълна зависимост от Божието Слово.

1:4–7 Първата победа е над жителите на **Везек**. След като избиват десет хиляди мъже, те **отсичат палците на ръцете и краката** на техния цар, както той е правил на враговете си. Той е трябвало да бъде умъртвен, както е заповядал Господ (Втор. 7:24), но вместо това е бил само осакатен. После е отведен в Ерусалим, където по-късно умира. Тази случка е предвестник на непокорството, което Израил проявява по отношение на езичниците в своята земя. Вместо напълно да ги унищожат, израилтяните само ги осакатяват. Такова частично покорство в действителност е непокорство и ще струва скъпо на евреите в идещите дни.

1:8 **Юда** постига известен успех **срещу Ерусалим**, като изгаря града. Но нито Юда, нито Вениамин успяват да изгонят евусейците от тяхната крепост (вж. коментара към Ис. Нав. 15:21–63). Това

става едва по времето на Давид (2 Царе 5:6, 7).

1:9–15 Превземането на **Хеврон** тук е приписано на **Юда**; в Ис. Нав. 14 и 15 гл. ни се казва, че Халев е завладял този град. Несъответствие няма, тъй като **Халев** е от юдовото племе. Тези стихове (9, 10) вероятно се отнасят до завземането на града от Халев (ср. ст. 20), а не до някаква по-късна операция след смъртта на Иисус, също както и завладяването на **Кириат-Сефер** от **Готониил** е повторено в ст. 11–15, въпреки че се е случило по-рано (Ис. Нав. 15:16–19).

1:16 Кенейците продължават да живеят заедно със **синовете на Юда**, въпреки че всъщност никога не стават истински вярващи.

1:17–21 Другите завоевания на **Юда** включват **Хорма**, **Газа**, **Аскалон** и **Акарон**, но победите са частични. **Жителите на долината имат железни колесници** и Юда няма вярата да предприеме нападение срещу тях. Това е нежелание за постоянстване при трудни обстоятелства. Ст. 21 показва, че Съдии е написана, преди Давид да превземе Ерусалим.

1:22–26 Само двете племена на **Йосиф** постигат още победи. (Тези стихове вероятно се отнасят до завладяването на **Ветил**, докато Иисус все още е жив [Ис. Нав. 12:16], също както и предходните стихове за Хеврон и Кириат-Сефер сочат назад към дните на великия военачалник.) Те нападат **Ветил**, наричан по-рано **Луз**, и го поразяват. Грешката им обаче е, че обещават безопасност на

информатора. Той веднага започва да строи друг град с името **Луз в земята на хетейците**. Неосъденият грях остава жив и по-късно отново се проявява.

1:27–36 В останалата част от главата са посочени седем племена от централната и северната част на земята, които **не са изгонили ханаанците** от своята територия: **Вениамин** (ст. 21), **Манасия** (ст. 27, 28), **Ефрем** (ст. 29), **Завулон** (ст. 30), **Асир** (ст. 31, 32), **Нефталим** (ст. 33) и **Дан** (ст. 34–36).

2:1–5 Ангелът **ГОСПОДЕН** (Господ Иисус) изобличава народа за непокорството му в **Бохим** (*плачещи*). Ст. 1 казва, че Той е дошъл от **Галгал** (мястото на благословение) в **Бохим** (мястото на плач). Израил е отишъл от мястото на победата в мястото на скръбта. Народът не е изгонил ханаанците и не е разрушил олтарите на техните идоли. Затова и Господ ще откаже да **изгони ... жителите на земята** и вместо това ще им позволи да тормозят израилтяните. Така ст. 1–5 сочат скритата причина за потисничеството, на което в бъдеще ще бъде подложен Израил. Никак не е чудно, че **народът** започва да **плаче** и дава на **мястото** името **Бохим!**

2:6–10 Ст. 6–10 описват края на живота на Иисус Навиев и поколението, което го надживява. Във Втор. 6 Бог дава някои особено важни заповеди на Своя народ. Неизпълнението на тези заповеди довежда до тъжното състояние на нещата, описано в ст. 10, където става ясно, че липсата на духовно ръководство е довела до съответна липса на покорство от страна на Божия народ. Предишното **поколение** не е научило децата си да се боят от **ГОСПОДА** и да пазят Неговите заповеди. Небрежността на бащите е довела до отстъплението на техните синове.

Б. Предварителен преглед на бъдещето (2:11–3:6)

2:11–19 Следващите стихове, от друга

страна, представят предварителен обзор на целия период на съдиите. Те проследяват състояния се от четири елемента цикъл, който характеризира това време:

Грях (ст. 11–13)

Робство (ст. 14, 15)

Молитва (не е посочена тук, но вж. 3:9; 3:15; 4:3 и т. н.)

Спасение (ст. 16–18)

Този модел е описан още и като:

Бунт

Наказание

Покаяние

Почивка

Това резюме на Съдии (ст. 11–19), както посочва Йенсен, се фокусира върху две контрастиращи истини, ясно видими в цялата книга:

(1) Безнадеждната поквара на човешкото сърце, разкриващо своята неблагодарност, упорство, бунт и безумие; (2) Божието дълготърпение, търпеливост, любов и милост. Някоя друга книга в Библията не поставя тези две истини в такъв ярък контраст – пълния провал на Израил и неизменната благодат на Йахве!²

2:20–30 Тъй като Израил постоянно в неподчинението си, Бог решава да остави народите в земята като наказание за Своя народ (ст. 20–23). Но наказанието за непокорството не е единствената причина, поради която Господ не изгонва всички ханаанци. Той ги оставя, за **да изпита** Израил (ст. 22; 3:4), и за **да обучи** следващите поколения на война (3:1, 2). От това можем да разберем и защо Господ позволява вярващите да преминават през проблеми и изпитания. Той иска да знае дали те „ще пазят **ГОСПОДНИЯ път ... или не**“ (ст. 22).

3:1–4 В ст. 3 са изброени **народите**,

които Господ е оставил като изпитание за Израил: **петимата първенци на филистимците и всичките ханаанци, и сидонци, и евейци, които живеят в планината Ливан.**

Тук започва първият цикъл: грях (ст. 5–7); робство (ст. 8); молитва (ст. 9а); спасение (ст. 9б–11).

3:5, 6 Изброени са шест от седемте езически народа, сред които живее Израил. Към тези от ст. 3 са добавени **хетейците, аморейците, ферезейците, евейците и евусейците.** Седмият народ са гергесейците (Иис. Нав. 3:10; 24:11).

С няколко думи д-р Коен точно посочва началото на всеки цикъл към упадък:

Израилтяните пренебрегват предупреждението на Мойсей (Втор. vii. 3 и сл.) и създават смесени бракове с местните. Последствието от това е възприемането на техните съблазнителни култове.³

II. Времената на съдиите (3:7–16:31)

A. Готониил (3:7–11)

3:7, 8 Народът **върши зло пред ГОСПОДА**, като сключва бракове с езичниците и после се покланя на техните идоли. Нечистотата и неморалността (ст. 6) водят до идолопоклонство (ст. 7). Бог предварително е предупредил израилтяните за гибелните последици от смесването с ханаанските жители. Евреите са свят народ и трябва да останат чисти от осквернение, за да познаят Божиите благословения (Втор. 7:3–6). Бог наказва Израил, като предава народа **в ръката на месопотамския цар Хусанрисатаим за осем години.** Неговото име означава *Хус, човек на двойна поквара.*

3:9–11 В отговор на разкаяния вик на Своя народ **ГОСПОД издига ... Готониил**, племенника на Халев, който да ги

освободи от техния враг и да ги въведе в **четиридесет години** на мир. **Готониил** (*Божи лъв*) по-рано е превзел Кириат-Сефер (*град на книгата*) и го е превърнал в Дефир (*жива мъдрост*). Ето какво прави вратата с Божиите обещания.

Б. Аод (3:12–30)

3:12–14 При втория цикъл Израил е поробен от **моавския цар Еглон** за **осемнадесет години.**

3:15–30 Военачалникът, когото Бог дава на Израил този път е **Аод**, един левак от племето на Вениамин. Той е упълномощен от народа да занесе **подарък на цар Еглон.** Аод обаче скрива един **меч, остър и от двете страни ... под горната си дреха.** След като получава подаръка, царят вероятно се успокоява за настроението на своите еврейски поданици. Тогава **Аод** иска от него частна аудиенция, за да обсъдят заедно някакво **тайно послание.** Когато **всички** присъстващи са отпратени, **Аод** убива царя и избягва. Докато стореното бъде разкрито, Аод вече е събрал мъжете на Израил и настъпва заедно с тях срещу Моав, като **избиват около десет хиляди** отстъпващи войници. След това Израил се радва на **спокойствие** в продължение на **осемдесет години.**

Когато *размишлението* (Гира, ст. 15) ражда *възхвала* (Аод), присъдата над *световния владетел* (Еглон) се изпълнява от острия и от двете страни *меч* (Библията), дори когато Словото е в ръката на един левак.

Готониил е от Юда, най-силното племе в Израил. Аод е от Вениамин, понастоящем най-слабото племе. Бог може да използва както големия, така и малкия, за да дари победата, защото силата така или иначе е от Него. Хората са само слушители на освобождението, а не негови автори.

ТАБЛИЦА НА СЪДИИТЕ

Поробител	Значение на символа	Години робство	Освободител	Значение	Години мир	Описано в
Хусан-рисатаим, цар на Месопотамия	Хус, човек на двойна поквара-Себеиздигане, гордост	8	Готониил	Божия лъв (Божия сила)	40	3:7–11
Еглон, цар на Моав	Кръговрат Светска религия	18	Аод	Величие	80	3:12–30
Филистимци	Скитници сред Божия народ или плътска религия		Самегар	Чужденец или поклонник		3:31
Явин цар на Асор в Ханаан	Разум или човешки интелект Усядане	20	Девора	Пчела	40	4:1–5:31
военачалник Сисара	Боеен ред, значение неизвестно		Варак	Мълния		
Мадиамици	Раздор, съперничество светът	7	Гедеон	Който отсича	40	
			(Ероваал)	Нека Ваал се защити или Борец с Ваал		6:1–8:35
			Авимелех, узурпатор	Баща ми беше цар	3	9:1–57
			Тола	Червей	23	10:1, 2
			Яир	Носител на светлина	22	10:3–5
Амонци	Рационализъм или лъжеучение	18	Ефгай	Той ще отвори	6	10:6–12:7
			Ивцан	значение неизвестно	7	12:8–15
			Елон	значение неизвестно	10	
			Авдон	Служба	8	
Филистимци	Плътска религия	40	Самсон	Слънчице	20	13:1–16:31

В. Самегар (3:31)

3:31 На този съдия е посветен само един стих. Той убива **шестстотин мъже от филистимците с един волски остен** (остър инструмент, използван да се бодат с него воловете, за да вървят по-бързо). Това е още един от примерите в Съдии, в който Бог използва „слабо нещо“, за да постигне могъща победа. Един *поклонник (Самегар)*, който владее добре *Божие* Слово (**остен** – вж. Екл. 12:11), може да разгроми скитниците (**филистимците**) сред Божия народ.

Г. Девора и Варак (гл. 4, 5)

1. Тяхната история в проза (гл. 4)

4:1–3 Следващият поробител е **Явин**, цар на ханаанската крепост **Асор**. **Неговият военачалник е Сисара**. Със своите прехвалени **деветстотин железни колесници** той държи израилтяните под свое владичество **в продължение на двадесет години**.

4:4–9 Този път Бог не издига мъж. Той издига човек от „слабия пол“, една **пророчица** на име **Девора**. (Нормата не е жени да заемат такива места на духовна власт, но това е време на упадък. Девора не бива да се използва като пример за ролята на жената в църквата днес, тъй като тя е изключение, а не правило. Освен това тук става дума за Израил, а не за църквата.) Девора възлага на **Варак** да тръгне на север и да нападне силите на Сисара, но той отказва да стори това, ако тя не го придружи. Тя му казва, че заради нежеланието му да поведе израилтяните ГОСПОД ще даде победата над **Сисара в ръката на жена**, а не в неговата.

4:10–16 Девора поема инициативата да призове Варак и да му заповяда да излезе на бой срещу Сисара, както е заповядал Господ. Но **Варак**, а не Девора, е отличен за своята вяра в Евр. 11:32. След известно колебание в началото той се покорява на Господа с вяра и освобождава Израил.

(Според НМПБ **Овав** в ст. 11 трябва да бъде наречен „*шурей на Мойсей*“, а не „*тъста*“, както е в НИПБКДж.)

Варак открито показва силите си от 10,000 мъже по южните склонове на планината Тавор. Сисара се хваща на въдицата. Той и колесниците му пресичат сухото корито на Кисон при брода, разположен непосредствено от южната страна на Аросет. Те препускат по древния път към Таанах. Израилтяните от юг, от Ефрем, влизат в долината (5:14), и се присъединяват към Варак и неговите северни войски надолу от Таанах, южно от Кисон. Девора дава сигнал за атака (14). Пешаци срещу колесници! В критичния миг рукава дъжд, който превръща низината в тресавище и напълно изважда от строя колесниците и конете (5:4). Предимствата сега са изцяло на страната на пехотата. ... Варак усилва атаката. Сисара е разделен от мъжете си и хуква да бяга. Останалата без водач армия, невикнала да се бие пеша, също отстъпва. Дъждовете продължават и Кисон се превръща в буйна река. Онези от войниците на Сисара, които израилтяните не успяват да убият в преследването, са отнесени от водите на Кисон, когато се опитват да преминат през брода край Аросет ... [ст. 10–16; ср. 5:20, 21]. (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юнгън*)

4:17–24 Сисара отива да търси убежище в **шатрата** на кенейката **Яил**, където получава храна и подслон. Докато той спи, **Яил** забива **един кол от шатрата ... в слепоочieto му**. Когато **Варак** минава наблизко, преследвайки Сисара, **Яил** го кани да види трупа на своя враг. Така се изпълнява пророчеството на Девора от ст. 9. Бог използва една обикновена *медоносна пчела* (Девора), за да сринне *човешкия разум (Явин)*, когато той се издига против познанието на Бога. Присъдата постига врага като *мълния*

(Варак). **Яил** (*катерач*) използва кол от шатрата (свидетелство за нейния живот на чужденец и поклонник), за да срази претенциите на могъщите. **Чукът** симболизира Словото (Ер. 23:29).

2. Тяхната история в песен (гл. 5)

5:1–5 Песента на **Девора** и **Варак** е класика в боговдъхновената литература. След началото с прослава на **ГОСПОДА**, Девора припомня триумфалното шествие на Господа, когато израилтяните напускат пределите на **Едом**, за да тръгнат към Обещаната земя. Всяка съпротива се топи **пред** величието на **ГОСПОДА**, **Израилевия Бог!**

5:6, 7 След това тя описва обстановката в **дните на Самегар**. Опасностите са толкова много, че **пътищата опустяват**. **Пътиците** използват обиколни пътища, за да избегнат нападенията на разбойнически банди. Селяните не смеят да излязат от къщите си, докато не се издига **Девора**.

5:8 Понеже народът се обръща към идолите, земята е предадена на **война** и кръвопролитие, а **Израил** няма оръжия, с които да се бие.

5:9–15 Но когато Бог издига **Девора** и **Варак**, някои от първенците на Израил и някои от народа доблестно се вдигат на помощ. Това са мъже от **Ефрем**, мъже от **Вениамин**, от **Махир** (манасиевото племе) и от **Завулон** и **Исахар**.

5:16, 17 После Девора си спомня и за онези, които *не* са се притекли на помощ. **Рувим** е имал **велики сърдечни размисли**, но е останал **между кошарите**. **Га-лаад** (Гад) не е преминал **Йордан**, за да се включи в битката. **Дан** е останал **на корабите**, а **Асир** лениво е седял **край заливите си**.

Писанието внимателно отбелязва онези, които са се били в битките, и онези, които са стояли пасивно и не са пожелали да рискуват сигурността си заради **Йахве**. Така е и днес. Господ знае кой

активно се противопоставя на света и на дявола, и кой само седи и гледа. Идва време за награда, но то е също и време на загуба (1 Кор. 3:10–15).

5:18–22 **Завулон** и **Нефталим** се отличават, като рискуват живота си за **Йахве** без заплаता (те не вземат **сребърни трофеи**). Те се бият в разгара на битката срещу **ханаанските царе**. Природните сили са на тяхна страна, защото те са на страната на Господа.

5:23–27 **Мироз** е набелязан за **проклятие**, защото не е излязъл **на помощ** на **Йахве**. Мъжете в този град остават неутрални, когато е необходима помощ срещу врага. Но **Яил**, която живее в шатра, е **благословена** за нейната храброст и ловкост в унищожението на **Сисара**. Майката на нашия Господ е единствената друга жена, която изрично е наречена благословена между жените (Лука 1:42).

5:28–31 Междувременно **майката на Сисара** стои на **прозореца** и чака синът ѝ да се върне с плячка от победата. Тя не може да проумее закъснението му. **Нейните мъдри княгини** я уверяват, че той сигурно дели придобивките с мъжете си. Но **Сисара** никога няма да се върне. И нека неговата участ бъде участ и на **всички врагове** на **Йахве**.

А **онези, които любя**т Господа, нека бъдат като изгряващото **слънце**. Главата завършва с информацията, че **земята** е имала **спокойствие** в продължение на **четиридесет години** след смъртта на Сисара.

Д. Гедеон (6:1–8:32)

1. Призоваването на Гедеон за служение (гл. 6)

6:1–6 По време на следващия цикъл израилтяните биват угнетени от мадианците. Това са мародерстващи бедуински банди, които извършват набези сред посевите на евреите, като оголват **земята** като **скакалци** и ограбват **доби-**

тъка. Отстъплението на Израил води до бедност, робство и страх. Онези, които Израил някога е победил, сега стават негови господари. Така е и в живота ни като християни – когато се отдръпнем от Господа, старите навици ни заробват и докарват живота ни до бедност.

6:7–16 Когато **Израил извиква към ГОСПОДА** за помощ, Той най-напред им изпраща **един пророк**, който ги изобличава за идолопоклонството им. Тогава **Ангелът ГОСПОДЕН**, за когото вярваме, че е Христос преди въплъщението Си (виж изложението по-долу), **се явява** на един мъж от племето на Манасия на име **Гедеон**, докато той тайно вършее жито в лина, за да го скрие от мадиамците. **Ангелът** казва на този „силен и храбър“ мъж, че Бог ще го използва, за да освободи чрез него **Израил от мадиамците**. Въпреки протестите на Гедеон, Ангелът още веднъж го призовава за тази важна задача.

ГОСПОДНИЯТ АНГЕЛ

Ангелът на ГОСПОДА (на Йахве) е Господ Исус Христос, който се явява преди въплъщението. Изучаването на пасажите, в които Той се споменава, показва ясно, че Той е Бог, и че е Второто Лице на Троицата.

Първо, Писанията показват, че Той е Бог. Когато Той се явява на Агар, тя разбира, че се намира в Божието присъствие; тя Го нарича „Бог, който ме гледа“ (Бит. 16:13). Когато говори на Авраам на хълма Мория, Ангелът се определя като „ГОСПОД“ (евр. *ЙХВХ* или Йахве; Бит. 22:16). Яков чува Ангела да се представя като Бог на Ветил (Бит. 31:11–13). Когато благославя Йосиф, Израил използва „Бог“ и „Ангелът“ взаимозаменяемо (Бит. 48:15, 16). Именно „Ангелът ГОСПОДЕН“ е Онзи, който

се явява в горящата къпина (Изх. 3:2), но Мойсей „закри лицето си, защото се боеше да погледне към Бога“ (Изх. 3:6). Господ, който върви пред Израил в облачен стълб (Изх. 13:21), е не някой друг, а „Ангелът ГОСПОДЕН“ (Изх. 14:19). Гедеон се страхува, че ще умре, защото, виждайки Ангела ГОСПОДЕН, той вижда Бога (Съд. 6:22, 23). Ангелът ГОСПОДЕН казва на Маной, че Името Му е Чудесен (Съд. 13:18), едно от имената на Бога (Исаия 9:6). Когато Яков се бори с Ангела, той се бори с Бога (Осия 12:3, 4). Това са убедителни доказателства, че когато в Стария Завет става дума за Ангела ГОСПОДЕН, става дума за Божеството.

Джон Ф. Уолвурд (цитиран от Шефър) представя четири аргумента в подкрепа на това:

„(а) Второто Лице е видимият Бог на Новия Завет. (б) Ангелът на Йахве от Стария Завет повече не се явява след Въплъщението на Христос. (в) И Ангелът на Йахве, и Христос са изпратени от Отец. (г) Ангелът на Йахве не може да бъде Отец или Светият Дух.“⁴ По отношение на четвъртото доказателство Уолвурд обяснява още, че Отец и Духът са невидими за човека, и че и двамата притежават атрибута нематериалност. Той заключава: „Няма нито една основателна причина да се отрича, че Ангелът на Йахве е Второто Лице на Бога, след като всички известни факти, свързани с Неговата идентификация, Го определят като Христос от Новия Завет.“

Както Ангелът на Йахве, така и Христос се отличава от другите ангели по това, че е несътворен. Думите, преведени като *Ангел*⁵ и в Стария, и в Новия Завет, означават „пратеник“. Той е *Пратеникът* на Йахве. Затова, както казва Шефър, Той е „ангел“ само по служба.⁶

6:17–24 Усещайки, че говори с Господ, Гедеон иска от него **знамение**. После **приготвя принос от едно яре и безквасен хляб**. Когато **Ангелът ... докосва с жезъла си** приноса и той бива **изгорен от огън**, Гедеон разбира със сигурност, че е в Господното присъствие, и се уплашва, че ще **умре**. Но **ГОСПОД** го успокоява с думите „**Мир на теб**“. В отговор на това Гедеон **издига олтар** и нарича мястото **Йахве Шалом (ГОСПОД е мир)**.

6:25–32 През **същата нощ**, в изпълнение на заповед от **ГОСПОДА**, Гедеон събаря **олтара на Ваал**, който е издигнал баща му, отсича **ашерата, която е при него**, и на тяхно място издига друг **олтар на Йахве**. На **сутринта ... градските мъже** са готови да го убият заради тази дръзка постъпка. Но бащата на Гедеон, **Йоас**, се намесва и казва, че ако **Ваал** е истински **бог**, той би трябвало да може да се защити сам. **Йоас** постановява смърт за онзи, който би застанал на страната на Ваал. Гедеон получава прякора **Ероваал**, което означава „**Ваал да се защити (сам)**.“

Някои хора биха обвинили Гедеон за това, че от страх е съборил олтара през **нощта**. Но ние не бива да забравяме факта, че той всъщност се е подчинил на **ГОСПОДА**. Страхът на Гедеон не му е попречил да бъде покорен. Всички ние се страхуваме и страхът сам по себе си не е задължително погрешен. Но когато ни преци да се покоряваме на Господа, той се превръща в пречка за вярата ни и е грях.

6:33–35 По това време **Мадиа**, **Амалик** и **източните жители** се **събират заедно** на война срещу Израил, **преминават Йордан** и се **разполагат на стан в долината Езраел**. **ГОСПОДНИЯТ Дух** идва **върху Гедеон** и той събира войска от племената на **Манасия**, **Асир**, **Завулон** и **Нефталим**. **Авиезер** (ст. 34) е прародител на Гедеон. Тук името му е из-

ползвано като фамилно име на неговите живи потомци. Вж. също и 8:2.

6:36–40 Преди да тръгне на бой, Гедеон иска от **Бога** гаранция за победата. Първото потвърждение се изразява в падането на **роса само** по неговото **руно вълна**, но не и **по земята** около него. Второто идва следващата **нощ**, когато **росата пада по цялата земя**, но не и върху **руното**.

„Руното на Гедеон“ често се разбира неправилно от християните. Има две неща, които трябва да имаме предвид във връзка с тази случка. Чрез руното Гедеон търси не *водителство*, а *потвърждение*. Бог вече му е казал какво трябва да направи. Гедеон просто иска уверение за успех. Хората, които говорят, че „просият руно“, за да разберат каква е Божията воля по даден въпрос, прилагат този пасаж погрешно. Второ, Гедеон иска свръхестествен знак, а не естествено събитие. Това, което Гедеон иска, никога не би се случило по естествен начин, без пряката намеса на Бога. Днес различни хора използват като „руно“ неща, които могат да се случат по естествен път, без божествена намеса. Такова използване на случката също е погрешно. Това, което виждаме тук, е как Бог благоволява да даде на един човек със слаба вяра уверение в победата. Бог не само може, но и дава такива уверения и днес в отговор на молитва.

2. Тристата мъже на Гедеон (гл. 7)

7:1–3 За да бъде ясно, че победата над Мадиа е изцяло божествена, Господ първо намалява войската на Гедеон от 32,000 на **десет хиляди**, като изпраща **онези, които се страхуват** и са малодушни, да си вървят, както заповядва законът (Втор. 20:8).

7:4–8 За да намали още повече войската, Бог изпитва войниците край реката. Онези, които губят време да **пият вода**,

като **коленичат на коленете си**, са изключени. Онези обаче, които лочат вода **като куче** и бързо продължават по пътя си, остават в армията. Техният брой е **триста мъже**.

7:9–14 После **ГОСПОД** нарежда на **Гедеон** да отиде до края на **мадиамския стан** през **нощта**. Придружен от **слугата си Фура**, той се приближава до най-крайната част на вражеския лагер. Там чува как един мадиамец **разказва** на своя приятел **сън**, който е сънувал, в който един **ечемичен хляб** се търкаля върху една мадиамска шатра и я събаря. Приятелят разбира съня като предзнаменование, че израилтяните ще разбият **Мадиам**. **Ечемиченият хляб** е храната на обикновените земеделци и символизира Израил. **Шатърът** символизира войските на мадиамците.

7:15–20 Може би мисълта за топящата се армия отново е събудила страховете на Гедеон, и напълно разбираемо. Бог иска от него да се изправи срещу войска от 135,000 души със своите 300 (8:10)! Но онова, което чува от устата на враговете си, укрепва вярата му. Реакцията му е най-напред да се **поклони** (ст. 15), и после да тръгне **на бой**.

Уверен по този начин в победата, Гедеон се **връща в израилевия стан** и свиква своите мъже на бой. След като разделя войската си на **три части** от по сто души всяка, той въоръжава всеки един с **тръба** и пръстено гърне с факла в него. Те тръгват към края на мадиамския стан и когато го достигат, по уговорен сигнал всички **надуват тръбите си и строшават гърнетата**, така че светлината на факлите им да се види, и започват да викат: „**Меч за ГОСПОДА и за Гедеон!**“

Божественото тълкуване на това събитие е изложено във 2 Кор. 4:7. Нашите тела са пръстените съдове. Само когато бъдем постоянно изложени на смърт заради Исус, светлината на познанието на

Божията слава в лицето на Исус Христос може да свети и за другите.

7:21–25 В объркване и паника мадиамците започват да се избиват един друг, а после хуват да **бягат**. Първоначално ги преследват мъжете от племената на **Нефталим, Асир и целия Манасия**. Но после Гедеон призовава **всичките мъже на Ефрем** да се включат в преследването, като завардят бродовете на **Йордан** и избият враговете, когато те се опитат да избягат през реката. Ефремците успяват да заловят и да убият **двама** от мадиамските **владетели – Орив (гарван) и Зив (вълк)**.

От действията на Гедеон можем да научим ценни уроци за водачеството. Един водач трябва да бъде напълно убеден в това, което прави, преди да поведе останалите. Той трябва да бъде преди всичко поклонник, като отдава на Бога подобаващото място (ст. 15). Той трябва да ръководи с пример (ст. 17). Особено много трябва да внимава славата да бъде за онзи, на когото принадлежи – най-напред за Бога и едва след това за инструментите, които Той е избрал (ст. 18).

3. Победата на Гедеон над мадиамците (8:1–32)

8:1–3 Първоначално **мъжете от Ефрем** се разгневяват на Гедеон за това, че не ги е извикал на помощ по-рано. Но когато той им напомня, че залавянето на двамата владетели на Мадиам е далеч по-славно от всичко, което е направил той, те се успокояват. Както обяснихме и преди, **Авиезер** (ст. 2) се отнася до Гедеон и неговите мъже.

8:4–7 Евреите от **Сокхот** отказват да дадат храна на **Гедеон и тристата** му гладни **мъже**, защото се страхуват от отмъщението на мадиамците, ако Гедеон бъде разгромен. Гедеон заплашва да **разкъса** (евр. *вършее*) **плътта** им с тръ-

ните на пустинята и бодилите, когато ГОСПОД предаде Зевей и Салмана в ръката му.

8:8, 9 Фануилските мъже също отхвърлят молбата на Гедеон за храна. Заплахата му към тях е, че **когато се върне в мир, ще събори тяхната кула.**

8:10–17 Гедеон удържа на думата си. Той залавя двамата мадиамски царе и **разбива цялата войска.** С помощта на списък, изготвен от един младеж, Гедеон наказва седемдесет и седемте водачи на Сокхот.

Коен казва:

Тази форма на наказание „е описана в *Република* на Платон, като прилагана спрямо най-тежките престъпници.“⁷

Учените равини Кимхи и Раши разбират израза като идиома със значение „удрям жестоко“.

Други обясняват, че той [Гедеон] заплашва да ги хвърли голи в тръните и да ги стъпче като жито при вършитба.⁸

Колкото до **Фануил**, Гедеон действително **събаря кулата и избива градските мъже.**

„Мек отговор отклонява ярост, а оскърбителна дума възбужда гняв“ (Пр. 15:1). Първата истина е илюстрирана в ст. 1–3 от отговора на Гедеон към ефремците. Втората истина се разкрива в ст. 4–17 от думите на сокхотските и фануилските мъже.

8:18–21 Зевей и Салмана са убили някои от **братята** на Гедеон в **Тавор** и затова той нарежда на най-големия си син **Етер** да ги убие. Той обаче се **страхува, защото е още младеж**, затова Гедеон сам свършва работата.

8:22, 23 Военните подвизи на Гедеон правят такова впечатление на **израилевите мъже**, че те го молят да им стане

цар. Те отдават слава на човека вместо на Бога (ср. 7:2). Но Гедеон благородно отказва това за себе си и синовете си, като посочва, че само ГОСПОД има правото да **владее над тях.**

8:24–27 Но след като устоява на едно изкушение, Гедеон пада в друго. Той иска **златните обици**, които израилтяните са взели от мадиамците (известни още като исмаиляни; ср. Изх. 32:1–6). **От тях Гедеон прави ефод**, подобна на престилка свещеническа дреха. Когато този ефод бива **поставен в Офра**, той става обект на идолопоклонство и **примка** за Израил, като го отклонява от Сило и скинията. „Той отказва царството, но пожелава свещенството.“

8:28–32 След покоряването на мадиамците **Израил** се радва на **спокойствие в продължение на четиридесет години.**

Специално е отбелязан фактът, че **Гедеон** е имал **много жени** и те са му родили **седемдесет сина**. Освен тях той е имал и **наложница ... в Сихем**, която му е родила **син** на име **Авимелех**.

В тази глава се проявяват още две черти на многостранната личност на Гедеон. Неговото неумолимо преследване на мадиамците разкрива задълбоченост и постоянство до окончателно изпълнение на задачите му. Въпреки че е изморен, въпреки че вече е свършил много, и дори въпреки че никой не му помага, той продължава боя, докато исмаиляните биват избити и царете им падат мъртви в краката му. Апостол Павел е имал същата енергия, но тя се е проявявала в духовно воюване (Фил. 3:12–14).

Втората черта е отрицателна. Той пожелава и приема **златните обици от плячката** като награда за разгромяването на исмаиляните (ст. 24) и това **става примка за Гедеон**, за семейството му и страната му. Сравнете това с поведението на Авраам в Бит. 14:21–24. Ние трябва да се стремим с Божията подкрепа да

подражаваме на добродетелите на Гедеон и да избягваме неговите пороци.

Е. Узурпацията на Авимелех (8:33–9:57)

8:33–35 Скоро след смъртта на **Гедеон** Израил се отклонява в идолопоклонство пред **ваалимите**. Колко бързо израилтяните забравят героичните подвизи на Гедеон за неговия народ до такава степен, че се отнасят зле с потомците му и пренебрегват Божието освобождение! Но дали ние по-добре от тях помним благословенията, които сме получили от Господа или дори от ближните си? За наш срам сме склонни да ги забравяме.

9:1–6 **Авимелех** (*баща ми беше цар*), син на Гедеон, не е съдия на Израил, а узурпатор, който иска да владее над Израил, без да има правото на това. За да елиминира всички заплахи за своето управление, той убива всичките си **братя** с изключение на **Йотам**, **най-малкия**. С помощта на **безчестни** и **несериозни** роднини в **Сихем** Авимелех убеждава народа от тази област да го признае за **цар**. Тъй като Гедеон е имал **седемдесет ... сина** (ст. 2), а не всички от тях са убити, седемдесетте от ст. 5 вероятно е просто кръгло число.

9:7–15 Евангелията съдържат много притчи – истории с по-дълбоко значение. Тук срещаме една от малкото старозаветни притчи. Йенсен я коментира по следния начин:

Когато Йотам чува за коронацията на Авимелех, той бързо се изкачва на върха на хълма Гаризим, когато народът е събран в долината под него. От тази изгодна позиция гласът му може да бъде чул из цялата долина и народът внимателно слуша странната притча, която той разказва. Като използва образа на държава от дървета, в която те си избират цар, той представя поведението на Израил.

Гедеон и синовете му сравнява с маслина, смокиня и лоза, които мъдро отказват да оставят определените им от Бога места, на които принасят полза, за да отидат и да царуват над дърветата. А Авимелех сравнява с трън, който не само нетърпеливо приема поканата, но и предупреждава, че ще поразии ливанските кедрни, ако дърветата не го изберат за цар.⁹

9:16–21 После Йотам дръзко оповестява на хората, че ако те са **постъпили** праведно, като са избили братята му, ще се **радват** на своя владетел. **Но ако не** е така, между **сихемските мъже** и **Авимелех** ще избухне гражданска война и те ще се унищожат взаимно.

9:22–33 Точно това и се случва. **Три години** по-късно **Бог** **изпраща зъл дух** между **Авимелех** и **сихемските мъже**. Бог не е автор на злото, но Той не само допуска злото, но дори го използва за да осъществи намеренията Си спрямо злите хора (ср. 1 Царе 16:14; 3 Царе 22:19–23). **Сихемските мъже** започват да **ограбват** онези, които пътуват по търговските пътища около Сихем, като по този начин лишават Авимелех от налозите, които иначе той би събирал (ст. 25). **Гаал**, **синът на Евед**, използва празника за прибирането на реколтата от лозята като добър случай да призове на бунт срещу Авимелех с думите: „**Кой е Авимелех** и кои сме ние от **Сихем**, че да му **слугуваме?**“ **Зевул**, марионетният управител на Авимелех в Сихем, тайно известява **Авимелех** за заговора и го съветва да **нападне града ... на сутринта**.

9:34–40 Когато на другия ден **Гаал** застава до **градската порта**, му се струва, че вижда **народ**, който **слиза от върховете на планините**. Отначало **Зевул** се преструва, че това са просто **сенки**, надявайки се да спечели време за **Авимелех**. Накрая **Гаал** разбира, че това действително е **народ**, когато вижда и втората **част** да **идва** от друга посока. **Тогав**

Зевул го предизвиква да **излезе** и да се **бие** с онзи, чиято власт е **презрял**. Когато **Гаал** и шайката му от разбойници влизат в бой с врага, **много** от неговите мъже **падат** и той скоро е изтласкан обратно в града.

9:41–44 Докато **Авимелех** е разположил стана си наблизо, при **Арума**, **Зевул** изгонва **Гаал** и **братята** му от **Сихем**. **На следващия ден народът** от Сихем излиза на **полето** да работи или може би да обере плячка от убитите. Когато **Авимелех** чува за това той **разделя** мъжете си на **три части** и устройва засада. **Двете части** трябва да нападнат народа на полето, а третата да пресече пътя за отстъпление към **града**. Засадата се оказва успешна.

9:45 След еднодневна битка **градът** пада. Целият **народ** е избит, а **градът** е **сринат до основи** и **посипан със сол**. (Посипването **със сол** прави почвата неплодородна. Тук това е символичен акт от страна на Авимелех, изразяващ неговата решимост мястото да остане завинаги безплодна солена пустош.)

9:46–49 Наблизо се намира **сихемската кула**, където е **храмът на бог Верит**. Народът на кулата се скрива в едно голямо помещение в храма. **Авимелех** и хората му вземат клоно от гората на близката **планина Салмон** и запалват голям **огън** около **укреплението**. **Около хиляда мъже и жени** загиват в този пъкъл.

9:50–57 При превземането на **Тевес** **Авимелех** намира края си. Когато напада **кулата**, където мнозина от народа са потърсили убежище, **една жена хвърля един горен воденичен камък върху главата на Авимелех**. Тежко ранен, той кара един от собствените си мъже да го убие, за да не се говори за него, че е бил убит от **жена**. Така трънът бива погълнат, както е предсказал **Йотам**.

Справедливостта има свой собствен начин да наложи наказание за престъплението. Авимелех убива братята си

на един камък (ст. 5) и камък разбива собствената му горда глава. Онези, които живеят чрез насилие, ще умрат от същото.

Ж. Тола и Яир (10:1–5)

Тола, от племето на **Исахар**, **съди Израил двадесет и три години**. Той живее в **хълмистата земя на Ефрем**.

Следващият съдия е **Яир**, **галаадец**, който владее над **Израил** в продължение на **двадесет и две години**. Споменати са неговите **тридесет сина**, които владеят над **тридесет града**.

3. Ефтай (10:6–12:7)

1. Окаяността на Израил (10:6–18)

10:6–9 Отново четем печалния разказ за това как **израилевите синове ... оставят ГОСПОДА** и се впускат в идолопоклонство. Служенето на идолите поваля Израил под робство на идолопоклонниците. **Филистимците** и **амонците** **воюват против** евреите на източния бряг на **Йордан**, а **амонците преминават и Йордан**, за да **воюват** и **против Юда, Вениамин и Ефрем**.

Израил е безсилен пред филистимците и амонците, защото е оставил поклонението на **Йахве** и **служи** на боговете на тези езичници (ст. 6).

10:10–16 Когато израилтяните **извикват към ГОСПОДА**, Той първоначално отхвърля молбите им, като им посочва няколко примера от миналото, в които ги е освобождавал, и им припомня, че след всяко освобождение те са се отвръщали от Него (ст. 13). Но когато те продължават да се молят и след като **отмахват от сред себе си** своите идоли, Бог чува вика им. Ст. 16 ни помага да разберем малко от великата нежност на Божието сърце. Като баща Той се вълнува от тежкото положение на Своите непокорни деца. Тяхната **окаяност** предизвиква Неговата милост.

10:17, 18 В края на главата войските на **Амон** са разположили стана си в **Галаад**, а **израилевите синове са събрани ... в Масфа**. Галаадските мъже си търсят военачалник (ст. 17, 18).

2. Ефтай се бие за Израил (11:1–28)

11:1–3 Героят на деня е **Ефтай**. Той е описан като **галаадец, храбър воин и син на блудница**. След като е отхвърлен от роднините си, той скита из **земята Тов** (вероятно в Сирия), където става главатар на банда разбойници.

11:4–11 **Галаадските старейшини** сега викат Ефтай да поведе израилевите войски срещу амонците, като му обещават да го поставят за **глава** над себе си, ако победи врага.

В някои отношения Ефтай ни напомня за Господ Иисус: над раждането му тегне сянка и той е отхвърлен от братята си. Когато попадат в робство, те си спомнят за него и го призовават като свой спасител. Като склонява да помогне на галаадците, Ефтай се съгласява да стане техен спасител, но настоява да бъде и техен господар.

11:12–28 Първата работа на Ефтай е да изпрати **пратеници до царя на ... Амон**, за да му даде възможност да обясни агресията си. **Царят** недоволства, че **Израил** му е отнел **земята, когато** народът се е придвижвал от **Египет** към Ханаан. Ефтай ясно му обяснява, че това не е така. Господ е заповядал на Своя народ да не воюва с едомците (Втор. 2:4, 5), моавците (Втор. 2:9) и амонците (Втор. 2:19) – всички далечни роднини на евреите. Затова израилтяните заобикалят **едомската земя и моавската земя**. Когато обаче достигат територията на амонците, тя вече е превзета от **аморейците**, чийто **цар е Сион**. **Израил завладява тази земя** като разбива **аморейците**.

Когато **царят на ... Амон** отказва да оттегли претенциите си към земята, **Ефтай** се приготвя за бой.

3. Обрекът на Ефтай (11:29–40)

Преди да тръгне на бой, **Ефтай прави** необмислен **обрек**, че ще посвети на Господа **онова, което** първо **излезе от вратата на дома** му да го **посрещне**, ако се върне у дома като победител. **ГОСПОД** му дава победа над амонците и когато той се връща у дома си, **дъщеря му** излиза да го посрещне. Затова Ефтай я принася на Господа.

Съществува значително несъгласие за това какво точно е направил Ефтай с дъщеря си. Едното виждане е, че той я е убил и я е принесъл във всеизгаряне на Господа. Това е може би най-очевидното значение на текста, макар че идеята за човешка жертва е отблъскваща и Бог никога не я е одобрявал (Втор. 18:9–14). Само животни са били принасяни в жертва; човешките същества са били посвещавани и после откупувани с пари (Изх. 13:12, 13; Лев. 27:1–8).

Другото разпространено мнение е, че Ефтай е предал дъщеря си да бъде вечна девица в служба на Йахве. Онези, които поддържат тази гледна точка, сочат, че **обректът на Ефтай** е бил **онова, което излезе от вратите на дома му ... „да бъде на ГОСПОДА**, или аз ще го принася във всеизгаряне“ (ст. 31). Идеята за доживотната девственост намира силна подкрепа в ст. 37–39. Във всеки случай обаче *поуката* е, че не бива да даваме необмислени обещания.

4. Ефтай избива ефремците (12:1–7)

12:1–4 **Ефремските мъже** ревнуват заради победата на Ефтай и се оплакват, че не са били допуснати да участват в нея. **Ефтай** им напомня, че той е поискал помощ от тях, но напразно. Ефремците се присмиват на хората на Ефтай, **галаадците**, казвайки, че те са не нищо повече от **бежанци от Ефрем**. (Ефремците

явно са били размирници и подбудители на конфликти. Те се карат и с Гедeon, когато той разбива мадиамците [гл. 8], а сега се карат с Ефтай без основателна причина.)

12:5, 6 Ефтай и неговите мъже нападнат ефремците и отрязват пътя им за бягство **при бродовете на Йордан**. За да позволят на някого да **премине**, те го принуждават да каже паролата „**шиболет**“ (букв. *течение*). Ефремците **не могат да произнесат** тази дума правилно; те издават принадлежността си, като казват „**сиболет**“.¹⁰ **Ефтай** убива **четиридесет и две хиляди мъже при ... Йордан** – едно безобразно клане на собствените му сънародници.

Такива вътрешни войни сред Божия народ са нещо наистина много тъжно. Вече кръвта на ефремците е смесена с кръвта на амонците. Дори светлите моменти в Съдии са помрачени от бедствия. Ридант прави следното тъжно наблюдение:

Не е ли факт, че ... онези, които са се изправили срещу ересите и са ги отхвърлили, са същите, които са кръстосали мечове с братята си и са се били за неща, които не са жизненоважни въпроси на вярата?¹¹

12:7 Службата на Ефтай като съдия продължава **шест години**; после той **умира** и бива **погребан** в Галаад. Ефтай е изреден в Евреи 11:32 заедно с Гедeon, Варак, и Самсон. Тези мъже са имали своите слабости, но всички те в определен момент са проявявали голяма вяра.

И. Ивцан, Елон и Авдон (12:8–15)

12:8–10 Ивцан ... съди Израил седем години. Всичко, което знаем за него, е, че произхожда от **Витлеем** и е имал **тридесет сина**, за всеки от които е взел жени **отвън** (т. е. извън неговия род).

12:11, 12 Елон е от племето на **Заву-**

лон. Неговата дейност като съдия продължава **десет години**. Той е погребан при **Еалон**.

12:13–15 Авдон, синът на Илел, произхожда от град **Пиратон ... в земята на Ефрем**, в хълмистата земя на амалитчаните. Той **съди Израил осем години**. Специално са споменати неговите **четиридесет сина и тридесет внуци**.

Й. Самсон (гл. 13–16)

1. Благочестивият произход на Самсон (гл. 13)

13:1–3 За седми пореден път в Съдии четем: „**И израилевите синове пак вършиха зло пред ГОСПОДА**.“ Цикълът започва отново. Този път **филистимците** заработват Израил за **четиридесет години**. Това е най-дългото робство, което народът познава до този момент. Докато израилтяните са под робството на филистимците, **Ангелът ГОСПОДЕН** (Христос) **се явява на жената на Маной**, от племето на Дан, и обявява, че въпреки досегашното ѝ безплодие, тя ще роди **син**. Безплодната утроба често е отправна точка в осъществяването на Божиите цели. Той извиква живот от смъртта и използва нещата, които „не са“, за да посрами онези, които са.

13:4–7 Този син ще бъде **назирей от утробата** на майка си **до деня на смъртта си**. Той не бива да **пие ... вино** и да яде грозде или стафида, а косата му не бива да бъде подстригвана. Майка му също трябва да се въздържа от **вино или спиртно питие** и да **не яде нищо нечисто**.

Библейските принципи на назирейската клетва се намират в Числа 6:2. Обикновено назирейството е обрек, който човек прави по собствена воля. Но в случая със Самсон назирейството му се простира от раждането до смъртта му.

13:8–14 Маной се моли за ново посещение на **Божия Ангел** и за по-нататъш-

ни указания. **Ангелът пак** се явява **на жената** и тя бързо довежда **мъжа си**, за да се срещне с небесния Посетител. Този път обаче Ангелът не дава допълнителни указания.

13:15–18 Тогава **Маной** предлага да **приготви** ястие за **Ангела**, като мисли, че той е просто човек. **Ангелът** отказва да **яде** с **Маной** като с равен. Вместо това Той предлага ярето да бъде принесено във **всеизгаряне ... на ГОСПОДА**. Когато **Маной** пита за името на **Ангела**, Той му казва, че то е чудно. *Чудесен* е едно от имената, дадено на Господ **Иисус** в **Исаия 9:6**.

13:19–23 Тогава **Маной** **принася ярето на ГОСПОДА**. **Ангелът се издига** в небесата в **пламъка на олтаря**, което ясно показва, че това е явление на **Самия ГОСПОД**. **Маной** и жена му се покланят, като падат **по лице на земята** – действие, което би било неподходящо, ако **Ангелът** беше по-низш от **Бога**. Те са видели **ГОСПОДА**, но няма да умрат от това, защото иначе **Бог** не би приел от тях **всеизгаряне и хлебен принос**.

13:24, 25 След това им се ражда **син** и те го наричат **Самсон** (*слънчище*). Скоро става ясно, че **ГОСПОДНИЯТ** **Дух** действа мощно в неговия живот.

Малцина мъже в Библията показват такъв ярък контраст между сила и слабост. Когато мислим за **Самсон**, ние обикновено мислим за неговите *силни страни*. Той убива лъв с голи ръце (**Съд. 14:6**). После убива тридесет филистимци (**14:19**). Скъсва въжетата, с които са го вързали мъжете от **Юда**, и убива 1000 филистимци с една магарешка челюст (**15:14–16**). Той се спасява от капан, който са му заложили филистимците, като си тръгва, носейки градските порти на **Газа** (**16:3**). Три пъти той избягва от предателството на **Далила** – веднъж, като къса седемте пресни тетиви, с които са го вързали, втори път, като къса новите въжета, все едно че са конци, и трети път,

като изтръгва колчето, с което са вътъкали седемте плитки на косата му на стена (**16:6–14**). Накрая срутва стълбовете на къщата, в която забавлява филистимците, като в смъртта си убива повече, отколкото през живота си (**16:30**).

Но *слабостите* на **Самсон** са дори още по-явни. Той има слабост към жените и е готов да не се покори на **Бога**, за да вземе жената, която харесва (**14:1–7**). Не се покорява и на родителите си (**14:3**). Използва измама (**14:9; 16:7, 11, 136**). Побратимява се с тридесет филистимци, враговете на **Божия народ** (**14:11–18**). Отдава се на гняв и отмъстителност (**14:196; 15:4, 5**). Склонен е да проявява жестокост (**15:4, 5**). Отива при блудница (**16:1, 2**). Играе си със злото (**16:6–14**). Разкрива тайната на своята сила на врага (**16:17, 18**). Твърде самонадеян и самоуверен е (**16:206**). И накрая, но не на последно място, той нарушава назирейския си обрек (**14:9**).

2. Угощението и гатанката на **Самсон** (гл. 14)

14:1–4 Своеволието на **Самсон** скоро се проявява в решимостта му да си вземе **жена** от филистимците – от враговете на **Израил**. **Баща му и майка му** се опитват да го разубедят, но той настоява. Ст. 4 не означава, че **ГОСПОД** одобрява непокорството на **Самсон**, а че го допуска и възнамерява да го обърне за доброто на **Израил** и за наказание на врага.

14:5–7 На път към **Тамна** (филистимски град) с родителите си, **Самсон** се натъква на **едно лъвче**. **ГОСПОДНИЯТ** **Дух** идва върху **него** и му дава способността да убие лъва без чужда помощ. Вероятно тогава са правени приготвления за сватбата.

14:8, 9 По-късно, когато **Самсон** се връща в **Тамна** да вземе младоженката си, той намира **мед ... в трупа на лъва**, който е убил, и яде от него, като дава и на **баща си и майка си**. Той не им каз-

ва, че медът е осквернен от контакта с мъртвото тяло. (Като назирей той нарушава част от назирейския си обрек, като докосва мъртвото животно.)

14:10–14 В Тамна бива устроено голямо сватбено **угощение** и **Самсон** представя **гатанка**, като обещава на всеки от **тридесетте** си **другари** по една пълна премяна дрехи, ако успеят да я разгадаят. Гатанката е: „**От ядещия дойде ядене и от силния дойде сладост.**“ Това разбира се, се отнася за убийтия от него лъв и меда, който той намира в тялото му.

14:15–18 Тъй като мъжете не успяват да отгатнат отговора, те със заплахи убеждават **жената на Самсон** да научи от него отговора. **Тя** прави това и го издава на тридесетте млади мъже. Те идват при Самсон с отговора и изискват да им даде облеклото. Самсон разбира, че са използвали помощта на жена му.

14:19, 20 За да се снабди с дрехите, които да даде на мъжете, Самсон гневно **убива тридесет мъже** от **Аскалон** и взема **облеклото им**. На седмия ден, когато трябва да консумира брака си, той се връща у дома си. **Жена му** бива дадена на **другаря му**, неговия **приятел**.

3. Отмъщението на Самсон (гл. 15)

15:1–6 Когато тъстът му отказва да пусне Самсон при **жена му**, той предприема лично отмъщение, като завързва **опашките на триста лисици** по двойки и поставя по една запалена **факла по средата между две опашки**. После пуска животните в нивите, **лозията и маслините**. Филистимците разбират кой е извършителят на това жестоко и разорително дело и си отмъщават, като изгарят жената на Самсон и **баща ѝ**.

15:7–13 Отговорът на Самсон е да убие **голямо** множество филистимци. След това той се оттегля в **процепата на скалата Итам** в територията на Юда. Но насилието предизвиква ново насилие. Когато **филистимците** тръгват след

него, **мъжете от Юда** в раболепен страх му напомнят, че **филистимците** са техни господари. За да спасят собствената си кожа, те се съгласяват да вържат здраво Самсон и да го предадат на врага. Тяхната робска психика ги кара да изберат да предадат собствения си сънародник и да останат лоялни към поробителите си, вместо да застанат на страната на Самсон и да се избавят от оковите си.

15:14–17 След това идва един от найславните моменти в живота на Самсон. Когато бива докаран вързан, **ГОСПОДНИЯТ Дух** идва на него. С една **магарешка челюст** той успява да убие хиляда филистимци. **Мястото** получава името **Рамат-Лехий** (*хълмът на челюстта*). В ст. 16 има игра на думи, тъй като еврейските думи за магаре и за куп звучат еднакво.

Човек може да се чуди защо Господ е дал такава велика победа чрез такава необичайно оръжие. На Самсон му е забранено да докосва каквото и да е нечисто нещо, а челюстта със сигурност е такава, защото е част от мъртво животно. Но това необикновено оръжие още по-явно показва, че победата е свръхестествена, дадена от Бога чрез долни средства. Това е един пример как във време на крайна криза Господ допуска нередности, които нормално не биха били позволени.

15:18–20 В отговор на молитвата на Самсон за **вода**, **Бог** по чудодееен начин прави да избликне извор от „Хълма на челюстта“. Това място получава името **Енакоре** (*извор на викация*).

Именно през този знаменит период от живота на Самсон **Божият Дух** отбелязва, че той е съдил **Израил двадесет години**.

4. Далила измамва Самсон (гл. 16)

16:1–3 Към края на управлението му необузданата похот на Самсон го отвежда в къщата на **една блудница** във филистимския град **Газа**. Градските мъже ре-

шават, че най-накрая са успели да хванат своя враг в капан. Но в полунощ **Самсон** става, вдига на гръб **вратите на градската порта** заедно с **двата стълба** и ги отнася до **върха на хълма, който е срещу Хеврон**, на разстояние от почти 60 км.

16:4–10 После **Самсон** се влюбва в една филистимска **жена** на име **Далила**. Когато това става известно на **филистимските първенци**, те ѝ предлагат голяма награда, ако успее да подмами Самсон да разкрие тайната на **голямата си сила**.

При първия ѝ опит Самсон казва, че ако бъде завързан със **седем пресни тетиви, ще стане слаб**. Тогава тя го **вързва със ... седем пресни тетиви** и му дава фалшив сигнал, че филистимците се готвят да връхлетят върху него. Той обаче къса връзките, все едно, че са **върв от кълчища**.

16:11, 12 Втория път **Далила** проверява твърдението на Самсон, като го връзва с **нови възета** и го предупреждава, че **филистимците** идват да го убият. Но той отново къса връзките като **конец**.

16:13, 14 Самсон продължава да си играе с огъня и казва на **Далила**, че ще бъде безпомощен, ако тя втъче **седемте плитки** на косата му в **кросното на стана**. Когато тя го събужда с предупреждението, че филистимците се готвят да го хванат, той става, изтръгвайки **колчето на стана и кросното**.

16:15–20 Накрая Самсон се предава и разкрива на **Далила** тайната на своята **сила**. Дългата му коса, макар и да не е източникът на неговата сила, е външният белег на факта, че той е **назирей** – отделен за Бога. Връзката му с **Бога** прави толкова силен, а не косата му. Но ако косата му бъде отрязана, той ще бъде безсилен. Далила знае, че сега вече е разкрила тайната му. Когато той заспива на **коленете** ѝ, тя извиква **филистимците**. Един от тях обръсва главата му и **силата му го напуска**.

Ч. Х. Макинтош отбелязва:

Скутът на Далила се оказва прекалено голяма сила за Самсон и онова, което не успяват да сторят хиляда филистимци, е извършено от впримчващото влияние на една жена.¹²

Когато **Самсон** се събужда, той се опитва да събере силите си, без да знае, че **ГОСПОД** се е оттеглил от него.

16:21, 22 Филистимците изваждат **очите** на Самсон и го затварят в **Газа**, където го принуждават да мели жито. Някой е описал тази тристепенна деградация като „връзващите, ослепяващи и смилаци окови на греха“. Но **косата** му бавно **започва да расте отново**.

16:23–31 Когато **филистимските първенци** устройват **голяма жертва** в чест на своя **бог Дагон**, те докарват **Самсон** като доказателство за онова, което техният **бог** е направил за тях. Те го принуждават да ги забавлява със своите подвизи. По време на празника **Самсон** обхваща **двата средни стълба, на които се крепи къщата**, призовава **Господ** за сила, натиска стълбовете и така събаря сградата. Тъжният коментар е, че Самсон убива със **смъртта си повече от онези**, които е убил **през живота си**.

Понеже толкова често през живота си общува с филистимците и намира жените им за неустойми, Самсон се оказва заедно с тях и в своята смърт – труп сред труповете под развалините на храма на Дагон. Отделянето би му отредило по-благородна смърт. Това е един отрезвителен урок и за нас, на който не бива да гледаме несериозно. Загубата на отделяне (освещение) води до загуба на сила и последваща гибел. Да предоставяме частите на тялото си на греха, означава да вървим към самоунищожение. Тялото на Самсон бива пренесено в територията на Дан от неговите роднини и там бива погребано.

III. Религиозен, морален и политически упадък (гл. 17–21)

Последният раздел от книгата на Съдиите е почти като притурка към самата книга. Хронологически глави 17–21 не придвижват разказа напред. Те по-скоро дават ужасяващи примери за ниското религиозно, морално и политическо състояние, до което Израил е стигнал през периода на съдиите. Също така и малката книга Рут не продължава разказа след времето на съдиите, но по един контрастиращ начин очарователно показва благочестивия остатък по времето на тази мрачна епоха в еврейската история.

A. Религиозното нововъведение на Михей (гл. 17)

17:1–4 Първият разказ е за религиозна поквара. **Михей**, един мъж от **Ефрем**, е откраднал **хиляда и сто сребърни сикъла** от **майка си**. Тя на свой ред е проклела крадеца, без да знае, че това е синът ѝ. Явно от страх от последиците от проклятието, той ѝ връща **среброто**. Тогава майката отменя проклятието и **благославя сина си** за това, че ѝ е върнал **среброто**. Сега вече тя може да го използва за целта, за която е възнамерявала. Тя взема **двеста сребърни сикъла** и поръчва на **златаря** да направи от тях два идола. Единият **идол** е **изваян** от дърво и обкован със сребро. **Излетният идол** е изработен изцяло от сребро.

17:5, 6 **Михей** поставя идолите в своя **дом за богове** заедно с **домашните си идоли** (*терафим*). Освен това той решава да установи свещенство за семейството си, като изработва **ефод** (свещенческа одежда) и **посвещава един от синовете си** да му бъде **свещеник**. Това, разбира се, е в противоречие с Божия закон, който забранява на ефремец да бъде **свещеник**. Въобще цялата процедура е в противоречие с Мойсеевия закон.

17:7–13 След време един **левит** от

Витлеем, живеещ сред племето **Юда**, идва в **хълмистата страна на Ефрем**, **търсейки място, където да се засели**. (Той би трябвало да бъде зает със служба на **Йахве** и издържан от десетниците на народа. Но тъй като законът не е бил спазван, той е принуден да си търси свое място, където да живее.) **Михей** му предлага длъжността на **свещеник** в неговото семейство. Макар че този човек е **левит**, той не е от семейството на **Аарон** и съответно не е изпълномощен да служи като **свещеник**. **Михей** обаче му предлага заплата, храна и облекло и **левитът** се съгласява да служи. **Левитът** е трябвало да се противопостави на **Михей** като изтъкне факта, че всички тези постановления са противни на Божия ред. Вместо това обаче той дава мълчаливото си съгласие, като приема заплата и другите допълнителни облаги. Така устата му бива ефикасно затворена, за да не заявява Божията воля.

Думата, с която можем да опишем състоянието на нещата в тази глава, е „бъркотия“ – откраднатите пари се използват за изработката на идоли, а Господ е призван да благослови крадеца (ст. 2); домашни капища заместват поклонението в скинията; левити и обикновени хора се посвещават за свещеници; в поклонението на **Йахве** се използват идоли. А **Михей** се надява Господ да го благослови във всичко това (ст. 13)! Това объркване произхожда от човешкото сърце (ст. 6). Ако по това време в Израил е бил съблюдаван Божият закон, нито едно от тези неща не би се случило. „Има път, който се вижда прав на човека, но краят му са пътища на смъртта“ (Пр. 14:12), както ще видим в следващата глава.

B. Михей и данците (гл. 18)

18:1–6 Горедолу по същото време хора от **племето на данците** решават да си потърсят допълнителна територия, в която да живеят.

(Когато в първи стих се казва, че Дан не е имал **наследство**, това не означава, че те не са получили земя при първоначалното разделяне на Ханаан (Иис. Нав. 19:40–48), а че тяхната част, най-малката от дванадесетте, им е станала прекалено малка.) Когато техните разузнавачи стигат до **къщата на Михей** в хълмистата страна на **Ефрем**, те **познават гласа на младия левит** и искат да им даде потвърждение за Божието благословение на техните планове.

18:7–13 Петимата мъже от Дан разглеждат северния град **Лаис** и го намират за **спокойно и безгрижно** място. Нещо повече, в града **няма властник, който да притеснява** жителите му, т. е. те са една миролюбива общност „без договор за взаимопомощ с някой съседен народ“.¹³

Като приемат беззащитното му състояние за дар от **Бога, шестстотин** въоръжени до зъби **данци** се отправят към Лаис.

18:14–26 По-късно, докато данците се придвижват на север да превземат Лаис, **петимата мъже** влизат в **къщата на Михей** и отнасят неговите **идоли**. След плах протест левитът радостно се съгласява с предложението им да служи като свещеник на племето на Дан, вместо да служи само в дома на Михей. Когато Михей и някои от неговите съграждани търгват след данците да протестираат срещу тази кражба на **боговете** му, те му казват да мълчи и го отправят у дома с празни ръце.

18:27–31 След това данците **нападат** мирния град **Лаис** и променят името на **града на Дан**. Там те изправят **изваяния идол** и определят **Йонатан, сина на Гирсон, син на Мойсей, и синовете му за свещеници**.

Всеобщо прието е, че в Съдии вместо „Манасия“ (ПБКДж, НАСПБ) трябва да четем „Мойсей“ – тъй като името е било

маскирано от еврейските преписвачи, за да избегнат предполагаемия позор за Мойсей поради идолопоклонството на неговия внук.¹⁴

Вероятно **Йонатан** е името на споменатия преди това левит. Градът **Дан** става идолопоклоннически град оттагава нататък. Именно тук по-късно Еровоам поставя едно от златните телета. Не е известно дали пленът, споменат в ст. 30, е филистимско владичество над тази област (напр. 1 Царе 4:11) или асирийския плен (4 Царе 15:29).

Не всички данци отиват в **Лаис** или изпадат в идолопоклонство. Някои остават в своята земя между Юда и Ефрем. Самсон, най-известният член на това племе, принадлежи към последната група данци.

В. Левитът и неговата наложница (гл. 19)

19:1–12 Сега стигаме до една история за невероятна морална поквара – разказа за **левита** и неговата **наложница**. Този левит има наложница, произхождаща от **Витлеем Юдейски**. Тя го изоставя и се връща в дома си, за да живее като блудница. Той **отива** в дома на баща ѝ, за да я вземе, и тъстът му го задържа ден след ден. Всеки път, когато се опитва да си тръгне с **наложницата си, баща ѝ успява да го убеди да остане още малко**. Накрая той си тръгва на петия ден със **слугата си, двете си оседлани магарета и наложницата си**. Късно следобед те стигат до **Евус (който е Ерусалим)**, но не спират там, защото градът все още е населен от езичниците евусейци.

Джордж Уилямс отбелязва:

За левита щеше да е по-добре да беше пренощувал при езичниците, отколкото при така наречените Божии деца, защото последните вече били станали по-зли от първите.¹⁵

19:13–21 По залез те достигат **Гавая**, в областта на Вениамин. Никой не предлага подслон на кервана, затова левитът временно се разполага на улицата. Тогава **един старец** от Ефрем му предлага да отидат в неговия дом и те приемат предложението му.

19:22–24 Същата вечер група сексуално извратени мъже **заобикалят къщата** и искат да им бъде **изведен** гостуващият левит. Единственият друг случай, в който четем за такова перверзно поведение, е в дните на Лот (Бит. 19). За нещастие на младата жена в Гавая няма ангели-хранители както в Содом. И двата инцидента имат тежки последици за виновните. Господ се отвращава от хомосексуализма. Човешката поквара трудно може да стигне по-ниско. Стопанинът се опитва да задоволи злите вениаминци, като им предлага **девствената си дъщеря и наложницата** на левита. Артър Къндал коментира поведението им по следния начин:

В своята грижа за общоприетите правила на гостоприемството старецът е готов да погази един принцип, който за съвременния читател е от несравнимо по-голяма важност, а именно грижата и закрилата за слабите и беззащитните. Жените са били твърде ниско ценени в древния свят. Всъщност именно благодарение на наставленията на еврейската вяра и просветлението, което идва чрез християнството, жените могат да се радват на настоящото си положение. Старецът предпочита да пожертва своята собствена дъщеря девица и наложницата на левита, за да утоли извратените страсти на събралата се тълпа, пред това, да допусне да се случи някаква беда на неговия изключително важен гост.¹⁶

19:25–30 Накрая от страх за собствената си кожа страхливият левит **им извежда наложницата си**. В резултат от

жестоката им гавра с нея тя умира през нощта. Без да извиняваме вениаминците, можем да отбележим, че ако тя не се беше отдала на блудство преди това (ст. 2), не би умряла като блудница. Грехът безмилостно отплаща на последователите си. На сутринта левитът намира тялото ѝ на прага на къщата. Той е толкова разярен от факта, че в Израил може да се извърши такова безчестие, че **разсича тялото ѝ на дванадесет части ... и изпраща** по една от тях до всяко от дванадесетте племена заедно с описание на случилото се.

Народът на Израил е шокиран!

Г. Войната с Вениамин (гл. 20, 21)

20:1–14 Избрани бойци от **израилевите племена** (с изключение на Вениамин) се събират в **Масфа**, където левитът им разказва какво се е случило. Те решават да нападнат **Гавая**, но преди това предоставят на вениаминците възможността да им **предадат** виновните **зли мъже** за наказание. Когато вениаминците отказват, избухва гражданска война.

20:15–48 Този инцидент се случва сравнително скоро след смъртта на Иисус Навиев и неговото поколение, тъй като по това време първосвещеник е **Финеес** (ст. 28). Вениаминовото племе разполага само с 26,700 войници срещу **четиристотин хиляди** от другите племена (ст. 15–17). Въпреки това при първата битка вениаминците убиват **двадесет и две хиляди мъже** (ст. 18–21). При второто стълкновение биват убити **осемнадесет хиляди мъже** от **Израил** (ст. 22–25). Причината Израил да понесе такава голяма загуба е, че макар тяхната кауза да е справедлива, самите те не се държат близо до Господа. В ст. 18, 23, и 26–28 виждаме как народът бива принуден да се смири пред Господа, преди Той най-накрая да му обещае успех. При третия сблъсък израилтяните използват

стратегията на **засадата**. Те отдалечават мъжете на Вениамин от Гавая, запалват града с огън и после избиват общо **двадесет и пет хиляди и сто** вениаминци, докато бягат към пустинята. След това изгарят всички **градове** на Вениамин и избиват жените и децата (ст. 29–48).

В трите битки Вениамин губи 26,100 мъже (ср. ст. 15, 47). (Трябва да заключим, че те са изгубили 1,000 души в първите два дни.) Убитите в ст. 35 и 44–46 са жертвите само от последната битка. **Шестстотин** оцелели намират убежище в **канарата Римон** за **четири месеца** (ст. 47). Без този остатък племето би било напълно изстребено.

21:1–15 След това единадесетте израилеви племена биват обзети от съжаление за това, че племето на **Вениамин** е почти напълно унищожено. Те не искат това племе да загине. Преди това обаче те са дали тържествена клетва в **Масфа**, че няма да дават дъщерите си за жени на мъжете от Вениамин. Първото решение е да отидат и да воюват с **Явис-Галаад**, който се намира източно от Йордан, защото жителите му не са помогнали във войната срещу Вениамин. Избити са всичките му жители с изключение на **четиристотин момичета девици**. Те са отведени и дадени на мъжете от Вениамин.

21:16–24 За да се продължи съществуването на племето обаче са необходими още жени. Мъжете на Израил са се заклели, че няма да дадат дъщерите си на вениаминците, и нямат намерение да престъпят клетвата си. Затова те стигат

до решението да позволят на **оцелелите от Вениамин** да грабнат жени за себе си от младите момичета, които танцуват на годишния празник (вероятно Празника на колибите) в **Сило**. Когато мъжете от Сило се оплакват, останалите племена им обясняват, че това е необходимо, за да се предотврати загубата на едно от израилевите племена. Така Вениамин се връща в земята си, за да започне отново да гради бъдещето си.

Тези няколко последни глави ни дават задълбочен поглед към делата на две конкретни племена в Израил по времето на ранния период на съдиите. Човек може само да си представя какво е ставало в другите племена, без да бъде записано! А знаем и че нещата са се влошавали още повече с напредването на времето! Тези ужасяващи разкази ни показват колко много може да се отдалечи един народ от Бога. Тук виждаме достатъчно от плодовете на отстъплението, за да се отворим от него. Дано онова, което прочетохме, да наклони сърцата ни да търсим Господа, нашия Бог, и да Му служим вярно през всичките си дни.

21:25 Съдии завършва с тъжния припев, звучащ в ушите ни: „**В онези дни нямаше цар в Израил; всеки правеше, каквото му се виждаше добро.**“

Има и един благовъротен епизод от тази мрачна епоха, но той е изложен отделно, като че ли за да не бъде осмърсен от твърде близко съседство с окмарата в Съдии. Сега ще насочим вниманието си към светлата история на Рут.

Крайни бележки

¹ (Въведение) Използвали сме цитати основно от Грант, Дженингс и Ридаут (вж. Библиография).

² (2:11-19) Irving L. Jensen, *Judges/Ruth*, p. 12.

³ (3:5, 6) A. Cohen, „Joshua • Judges“, pp. 176,177.

⁴ (Екскурс) Quoted by Lewis Sperry Chafer in *Systematic Theology*, V:32.

⁵ (Екскурс) На еврейски *малак*, на гръцки *ангелос* (откъдето идва и нашата дума „ангел“).

- ⁶ (Екскурс) Chafer, *Systematic Theology*, I:328.
- ⁷ (8:10-17) Cohen, „Joshua • Judges,“ p. 227.
- ⁸ (8:10-17) *Ibid.*, p. 225.
- ⁹ (9:7-15) Jensen, *Judges/Ruth*, p. 49.
- ¹⁰ (12:5, 6) В някои езици (включително и гръцки и латински) няма звук „ш“. Очевидно говорещите един от еврейските диалекти или не са могли да произнесат „ш“, или не са могли да направят разлика между „с“ и „ш“, поне в тази дума. Подобна ситуация е имало и по време на Втората Световна война, когато американските войници в южните морета избрали думата „лалапалуза“ за парола. Японците трудно различавали „л“ и „р“ и казвали „рарапаруза.“
- ¹¹ (12:5, 6) Samuel Ridout, *Lectures on the Books of Judges and Ruth*, p. 177.
- ¹² (16:15-20) С. Н. Macintosh, *Genesis to Deuteronomy*, p. 465.
- ¹³ (18:7-13) Cohen, „Joshua • Judges,“ p. 291.
- ¹⁴ (18:27–31) Джон Хейли, *Привидни противоречия в Библията*, стр. 338. На еврейски гласните, с които се изписват *Мойсей* и *Манасия* са почти едни и същи (*Мсхх* и *Мнсхх*), така че това може и да е просто грешка на преписвачите.
- ¹⁵ (19:1-12) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, p. 132.
- ¹⁶ (19:22-24) Arthur E. Cundall, *Judges and Ruth*, p. 197.

Библиография (Съдии и Рут)

Atkinson, David. *The Message of Ruth: The Wings of Refuge*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1983.

Barber, Cyril J. *Ruth: An Expository Commentary*. Chicago: Moody Press, 1983.

Campbell, Donald K. *No Time for Neutrality*. Wheaton, IL: Scripture Press Publications, Victor Books, 1981.

Cohen, A. „Joshua • Judges.“ *Soncino Books of the Bible*. London: The Soncino Press, 1967.

Cundall, Arthur E. and Leon Morris. *Judges and Ruth*. The Tyndale Old Testament Commentaries. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1968.

Fausset, A. R. *A Critical and Expository*

Commentary on the Book of Judges. London: James Nisbet & Co., 1885.

Grant, F. W. „Judges“ and „Ruth.“ In *The Numerical Bible, Vol. 3, Joshua to 2 Samuel*. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1977.

Jennings, F. C. *Judges and Ruth*. New York: Gospel Publishing House, 1905.

Jensen, Irving L. *Judges/Ruth*. Chicago: Moody Press, 1968.

Macintosh, C. H. *Genesis to Deuteronomy*. Neptune, NJ: Loizeaux Brothers, 1989.

McGee, J. Vernon. *Ruth and Esther: Women of Faith*. Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1988.

Ridout, Samuel. *Lectures on the Books of Judges and Ruth*. New York: Loizeaux Bros., 1958.

РУТ

„Малката книга Рут, която обикновено следва след Книгата на Съдиите, съдържа само осемдесет и пет стиха; но в тях расте градина от рози, така ароматни и отрупани с тайнствени цветове, като онези, които съвременният пътешественик все още може да види цъфтящи и оплетени около усамотените руини на Израил и Моав, от едната и от другата страна на Йордан. Значимостта и красотата на този малък разказ трудно могат да бъдат достатъчно високо оценени – по отношение и на мисълта, която го изпълва, и на историческата стойност, която притежава, и на чистата и очарователна форма, в която е изложен.“

Паулус Касъл

Въведение

I. Уникално място в канона

Струва си да се отбележи, че от двете жени, на чиито имена са наречени книги от Библията, едната е еврейско момиче, което се омъжва за виден езичник (Естир и цар Асуир), а другата е езичничка, която се омъжва за бележит евреин (Рут и Вооз). Друго значимо нещо, общо за тези две жени, е фактът, че и двете са част от изкупителната история на Бога. Бог използва Естир, за да спаси Своя народ от физическо унищожение, и Той използва Рут като важна родословна връзка в потеклото на Месията, най-напред до Давид, а в крайна сметка до Христос, който ще спаси Своя народ от греховете му. От Матей 1:5 научаваме, че Вооз е потомък на езичничката Раав, която почти сигурно е Раав от Ерихон. Сега Рут, друга езичничка, влиза в родословието на Христос като съпруга на Вооз. Както Раав, така и Рут, символизират Божиата благодат, тъй като и двете биха били изключени от израилевото гражданство заради своя етнически произход.

„Книгата Рут“, както отбелязва Макгий, „е по същество историята на една жена, а Бог е поставил Своя печат на

одобрение върху нея, като я е включил в божествената библиотека.“¹

Чарът и красотата на тази книга са прекрасно илюстрирани от една случка с участието на Бенджамин Франклин, американския държавник и изобретател. Когато служел във френския двор, той виждал как някои от аристократите презирали Библията като незаслужаваща да се чете заради липсата ѝ на стил и т. н. Въпреки че той лично не бил явяващ, в младостта си в американските колонии той се бил запознал с превъзходните литературни качества на Библията. Затова решил да изиграе номер на французите. Преписал книгата Рут на ръка, като заместил всички оригинални имена с френски имена. След това прочел ръкописа си пред събрания елит на Франция. Всички били удивени от елегантния и семпъл стил на този вълнуващ разказ.

„Очарователно! Но къде намерихте този литературен бисер, мосю Франклин?“

„В Книгата, която толкова презирате – отговорил той, – светата Библия!“

Тази вечер мнозина в Париж се изчервили от срам, както трябва да бъде и в нашата библейски неграмотна съвременна култура.

II. Авторство

Според еврейската традиция автор на Рут е Самуил, въпреки че книгата е анонимна. Тъй като историята приключва с Давид, авторът не би могъл да я напише преди неговото време. Самуил, който помазва Давид за цар, би могъл да напише книгата, за да покаже родословието на новия монарх.

III. Датиране

Тъй като името на Давид се появява в 4:17, 22 като кулминация, към която историята на Рут води, най-вероятно е книгата да е написана по време на неговото царуване или малко след това (ок. 1011–970 г. пр. Хр.), или поне след като Самуил го е помазал за цар.

Йенсен пише:

Книгата вероятно е написана преди Соломон, наследника на Давид на трона, защото в противен случай авторът вероятно би включил и името на Соломон в родословието. Това означава, че авторът е съвременник на Давид.²

Някои обаче предпочитат малко по-късна дата, може би защото авторът е сметнал за нужно да обясни обичая на свалянето на обувката при сключване на сделки (4:7). Това предполага определен период от време между отмирането на тази практика и написването на книгата Рут.

IV. Исторически фон и теми

Събитията, описани в книгата Рут, се развиват във времената на съдиите (1:1). Докато по-голямата част от израилевите синове са далеч от Господа, вярата на една езическа девойка на име Рут блести със своето великолепие.

Ключовата дума в тази книга е *откупувам*. Друга ключова дума е *сродник*, която се появява дванадесет пъти. Вооз е сродникът-изкупител, който откупува обратно земята, която принадлежи на Елимелех, и издига потомство, което да продължи семейното му име. Той е символ на Христос, истинския Сродник-Изкупител. Моавката Рут символизира църквата като невестата на Христос, изкупена от Неговата чудна благодат.

Схема на изложението

- I. Пребиваването в Моав (1:1–5)
- II. Завръщане във Витлеем (1:6–22)
- III. Рут в нивите на Вооз (гл. 2)

- IV. Сродникът-изкупител на Рут (гл. 3)
- V. Вооз откупува Рут (4:1–12)
- VI. Царското родословие на Давид, проследено назад до Овид (4:13–22)

Коментар

I. Пребиваването в Моав (1:1–5)

1:1, 2 В началото на книгата виждаме едно еврейско семейство, което напуска **Витлеем** („дом на хляб“) **Юдейски** („хвала“) поради **глад** и се заселва в **моавската** земя, югоизточно от Мъртво море. Родителите са **Елимелех** („моят Бог е Цар“) и **Ноемин** („приятната ми“). Синовете са **Маалон** („болнав“) и **Хелеон** („скърбящ“). За тях е щяло е да бъде по-добре да останат в земята и да се доверят на Бога, вместо да емигрират в Моав. **Ефрата** (коренът на **ефратци**), древното име на **Витлеем**, означава „плодородие“.

Времето на съдиите се характеризира с морален упадък. Ето защо не е изненадващо, че земята се намира в състояние на усилващ се **глад**, което е обещаното от Бога наказание за непокорството. **Елимелех** не е трябвало да напуска Обещаната земя, още по-малко да се заселва в Моав. Нима никога не е чел Втор. 23:3–6? Защо не се е заселил при еврейските си братя източно от Йордан? Той завеща семейството си от земята на живите в местата на смъртта и безплодието (нито **Маалон**, нито **Хелеон** имат потомство).

1:3–5 След като **Елимелех ... умира**, двамата му сина се женят за моавки. **Маалон** се оженва за **Рут** (4:10), а **Хелеон** – за **Орфа**. Въпреки че моавците не са изрично споменати във Втор. 7:1–3 като народ, с който израилтяните не бива да влизат в брачни отношения, от други места се вижда, че законът поставя и тях в това число (Ездра 9:1, 2; Неем. 13:23–25). Според закона моавците също така не могат да бъдат приемани в Господното събрание до десетото поколение (Втор. 23:3). В случая с Рут благодатта надделява, както ще видим по-нататък, като позволява нейният потомък Давид да стане цар на Израил.

Десет години по-късно **Маалон** и **Хелеон** умират, като оставят Ноемин с две снахи чужденки – **Орфа** и **Рут**.

II. Завръщане във Витлеем (1:6–22)

1:6–15 Ноемин решава да се завърне в Юда, когато чува, че там има изобилие от храна. **Двете ѝ снахи** тръгват с нея с намерение да я придружат. Когато тя ги увещава да се **върнат** в домовете си в Моав, като им напомня, че няма повече синове, които да им предложи за съпрузи, **Орфа целува свекърва си за сбогом** и си тръгва.

Обърнете внимание на различната нагласа на трите вдовици: **Ноемин** е **скърбяща** вдовица, лишена от земната радост на съпруг и семейство поради божествена присъда. **Орфа**, след като трезво обмисля думите на свекърва си, се проявява като **напускаща** вдовица, която избира най-лесния и най-удобен път. А **Рут** е **прилепящата се** вдовица, която се привързва към Ноемин, въпреки разубеждаването от нейна страна. Когато Рут избира нов живот заедно с Ноемин, тя знае, че няма да ѝ е лесно. Предстоят им тежък труд и бедност, защото нямат мъж в семейството. Освен това тя ще бъде разделена и от близките и семейството си.

1:16, 17 Рут обаче няма да **остави** Ноемин. Едно от най-благородните изказвания на езичник в Стария Завет е нейно. Тя заявява, че изцяло се посвещава на **Ноемин**. Тя избира нейната посока, нейния дом, нейния **народ**, нейния **Бог** и дори нейния гроб.

1:18–22 Благодарение на божествено съвпадение Ноемин и Рут се завръщат във **Витлеем в началото на ечемичната жетва**, времето на първите плодове (което символизира Възкресението на Христос). **Целият град** е развълнуван да види отново **Ноемин** и всички сърдечно я поздравяват по име.

Тя им казва: „**Не ме наричайте Ноемин** („Приятна“), **наричайте ме Мера** („Огорчена“), **защото Всесилният ми е направил живота много горчив.**“ Тя е излязла **пълна** (т. е. със съпруг и синове), а Господ я е **довел обратно празна** (т. е. вдовица и бездетна). Така е и с нас – ние можем сами по собствена воля да тръгнем по пътищата на отстъплението, но Господ ще ни върне обратно празни, и то обикновено чрез горчиво наказание.

III. Рут в нивите на Вооз (гл. 2)

2:1–3 Законът задължава израилтяните да не жънат нивите си открай докрай по време на жетвата. Те трябва да оставят на полето част от плода като пабирък за нуждаещите се, чужденците, сираците и вдовиците (Лев. 19:9; 23:22; Втор. 24:19).

Рут решава да се възползва от тази разпоредба на закона и отива в ечемичните ниви да събере част от тези остатъци. Благодарение на божественото поддръждане на събитията, а не просто на щастлива случайност, тя попада в една **нива**, собственост на **Вооз** („в него е сила“), богат роднина на починалия ѝ свекър.

2:4–12 Когато **Вооз** пристига от **Витлеем**, той пита за самоличността на **момичето**. Научава, че това е снахата на Ноемин, и сърдечно я кани да продължи да събира пабиръците в нивата му и да пие от водата, осигурена за работниците му. Като я хвали за нейната върност и самоотверженост, Вооз завършва с една малка молитва за нея:

ГОСПОД да ти отплати за делото ти и пълна награда да ти се даде от ГОСПОДА, Израилевия Бог, под чиито крила си дошла да търсиш прибежище (ст. 12).

Леон Морис коментира:

Когато настава времето, отговорът на молитвата идва чрез онзи, който я е произнесъл. Той вижда религиозния аспект

на решението на Рут да промени родината си, като казва, че тя е *дошла да се довери* под крилата на Йахве. Подходящата метафора може би е малка птичка, която се гуши под крилето на квачката, която я е осиновила. Тя рисува ярка картина на доверие и сигурност ...³

Рут се чуди как той, който е евреин, оказва такова незаслужено благоволение към една езичничка. Но за това има причина! Вооз, разбира се, е чул за добротата, която Рут е проявила към Ноемин, и как се е обърнала към еврейската вяра.

2:13–16 Тя му прави такова впечатление, че той я кани да яде с работниците му и нарежда на **жетварите** нарочно да ѝ оставят още **класове**.

2:17 В края на деня тя очуква **събраното**, което е **около една ефа ечемик** – много голямо количество. Ние трябва да правим същото, когато изучаваме Словото – да усвояваме за себе си скъпоценните му истини и да ги прилагаме на практика.

У Вооз можем да видим илюстрация на много от превъзходствата на Христос. Вооз е много богат човек (ст. 1). Той е състрадателен към чужденеца, който няма правото да очаква неговите добрини (ст. 8, 9). Той знае всичко за Рут още преди тя да се срещне с него (ст. 11), също както и Господ знае всичко за нас, преди ние изобщо да Го познаваме. Той служи милостиво на Рут и задоволява всичките ѝ нужди (ст. 14). Той гарантира нейната защита и благосъстояние за бъдещето (ст. 15, 16). В тези прояви на благодат ние виждаме предвестник на милостите на нашия благословен Сродник-Изкупител към нас.

2:18–23 Когато Рут донася зърното вкъщи и разказва на Ноемин всичко, което се е случило, мъдрата стара еврейка разбира, че Божият план се развива задоволително. Тя знае, че Вооз е близък роднина на починалия ѝ съпруг и преду-

сеца, че Господ ще подейства по чуден начин за Рут и за нея. Затова тя насърчава Рут да продължи да събира класове в неговата нива.

Съветът на Ноемин към Рут да остане в нивите на Вооз е благоразумен. Защо, след като той се е отнесъл с нея толкова благодатно, тя да го оскърбява или да отхвърля защитата му, като отиде в **друга нива**? И ние не бива да бягаме от обещаната ни от Господа грижа и защита в полето на светските удоволствия.

IV. Сродникът-изкупител на Рут (гл. 3)

3:1–5 Ноемин е загрижена за това, Рут да намери **спокойствие**, т. е. да си намери съпруг и дом. Затова тя се отказва от собствените си права на брак и имот и вместо това съветва Рут да **слезе на хармана** една нощ, когато **Вооз** ще отиде да **вее ечемик**.

Рут, която не познава еврейските обичаи, трябва да получи подробни указания за това как да отправи общоприетия призив към своя родственик за защита и за левиратен брак. (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

3:6, 7 След като Вооз свършва работата си, вечеря и ляга да спи, Рут **ляга ... в краката му** под края на **завивката му**. Това може да ни изглежда много неприемливо от гледна точка на нашата култура, но всъщност е общоприета практика по онова време (вж. Езек. 16:8) и в него няма нищо зло или неприлично.

3:8–11 Когато се събужда **около полунощ**, Вооз намира Рут в **краката си**. Без ни най-малък укор, той я благославя, след като тя го моли да постъпи с нея като сродник-изкупител. Думата *криле* в 2:12 е множественото число на същата дума, която тук е преведена като „**дреха**“ („крило“). Вооз вече е похвалил Рут за това, че е потърсила прибежище

при Йахве; как би могъл сега да ѝ откаже прибежището, която тя иска от него според законите на Йахве? Освен това тя е **добродетелна жена**, чиято стойност далеч превъзхожда скъпоценни камъни (Пр. 31:10). Той я хвали за нейната лоялност, като казва, че последната ѝ **доброта** (нейното лично посвещение на него) е по-голяма от първата (напускането на дома и семейството ѝ, за да бъде с Ноемин).

Мойсеевият закон изисква, когато някой мъж умре бездетен, някой негов близък роднина да се ожени за вдовицата му (Втор. 25:5–10), и така да продължи семейното име и да запази земята като притежание на семейството. Особено е важно, когато някой мъж умре без да има син, някой да се ожени за вдовицата му, за да му роди тя син, който да продължи да носи името му.

Рут, разбира се, е останала бездетна. Тъй като Вооз е родственик на Елимелех, той е подходящ да изпълни задължението си, като се ожени за нея. А той не само е подходящ, но има и желанието за това.

3:12, 13 Явява се обаче едно правно усложнение – **има по-близък сродник** от Вооз, и той има предимство. Ако този по-близък **сродник** не желае да изпълни задължението на сродник, тогава Вооз ще го стори. Въпросът ще се реши **на сутринта**.

3:14–18 Рут остава да лежи при **краката му** до малко преди зазоряване. Вооз напълва **покривалото ѝ с шест мери ечемик**. Това убеждава Рут в неговата дълбока любов и е уверение за Ноемин, че той ще разреши въпроса своевременно.

Рут е благородна жена, която заслужава добротата на Вооз. Но ние сме грешници, които не заслужават нищо добро. Въпреки това Господ простира Своите криле над нас и ни приема такива, каквито сме. Той ни обсипва с дарове и ни

насърчава да очакваме Неговото бъдещо завръщане, когато ще консумираме брака си. Нашето спасение е едно уредено, завършено дело. Но влизането в пълното блаженство на нашия съюз ще стане при завръщането на Младоженеца.

Когато Ноемин чува всичко, което се е случило, тя казва на Рут да стои и да чака изхода от този сложен развой на събитията.

Това често е най-трудният етап от вярата – когато повече не могат да се предприемат никакви действия и не ни остава нищо друго освен търпеливо да чакаме Бог да осъществи Своята воля. Именно в този момент възникват съмнения и ни обзема безпокойство. *(Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън)*

V. Вооз откупува Рут (4:1–12)

4:1–6 На сутринта **Вооз** се изкачва в градската **порта**, където седят старейшините, и където се решават правните въпроси. Така „се случва“ – още едно нагласено от Бога съвпадение – че **сродникът** минава оттам тъкмо в този момент. Като се обръща към него с „**ти и ти**“⁶⁴ и го моли да спре за малко, Вооз се изправя пред **десет** от **старейшините** и разказва историята на **Ноемин** и Рут. Тогава той предоставя на **сродника** възможността да откупи земята, принадлежала на **Елимелех**, която вероятно е била заложена, когато Елимелех е тръгнал за Моав. До този момент родственикът, чието име не се споменава, е съгласен. Когато обаче Вооз му казва, че онзи, който откупи земята, трябва и да се ожени за **моавката Рут**, той се отказва, като обяснява, че така ще **съсипе наследството** си.

Той ще трябва да посвети време и енергия да се грижи за имота на Рут и е възможно така да пренбрегне грижата за

собствения си имот. А накрая земята ще остане на наследниците на Рут, а не на неговите.⁵

Коментирайки пропускането на името на роднината Матю Пул пише:

Несъмнено Вооз е знаел името му и го е извикал с него; но то е пропуснато от светия писател, отчасти защото не е необходимо да го знаем, но главно като израз на презрение, което е обичайно, и като справедливо наказание – онзи, който не желае да опази името на брат си, може да изгуби своето собствено.⁶

Широко застъпено е виждането, че близкият сродник символизира закона. Десетте свидетели (Десетте заповеди) потвърждават неговата неспособност да изкупи грешника. „Законът не може да изкупи онези, които осъжда. Това би било противно на неговата цел.“⁶⁷ Законът не може да изкупува, защото е слаб чрез плътта (Римл. 8:3).

Отказът на сродника дава зелена светлина на Вооз, който е следващият по ред да се ожени за Рут.

4:7, 8 По това време всички сделки за откупуване или замяна, са били потвърждавани, като единият си е събувал **обувката** и я е давал на другия. Всъщност Законът постановява вдовицата да събуе обувката на роднината, който отказва да я вземе за жена, и да го заплюе в лицето (Втор. 25:9). В този случай **сродникът** просто събува **обувката си** и я дава на Вооз.

4:9–12 Веднага щом получава обувката, **Вооз** обявява, че ще купи собствеността на **Елимелех** и ще се ожени за **моавката Рут**. Народът благославя Вооз и му пожелава многобройно потомство като на **Рахил** и на **Лия**. При споменаването на Фарес, потомъка на **Тамар** от **Юда**, са пренебрегнати тъмните аспекти

на историята и е наблегнато на факта, че това е още един случай на левиратен брак на израилтянин с чужденка.

VI. Царското родословие на Давид, проследено назад до Овид (4:13–22)

4:13–16 Вооз се оженва за Рут и тя му ражда син, когото наричат **Овид** („слуга“). Ноемин взема детето като свое собствено и му става **бавачка**.

4:17–22 Овид по-късно става баща на **Есей, бащата на Давид**. Така книгата завършва с кратко родословие на **Да-**

вид („възлюбен“), което ще стане част от едно по-велико родословие – това на великия Син на Давид – Господ Иисус Христос (Мат. 1). Това родословие няма за цел да е изчерпателно. **Салмон** живее в началото на периода на съдиите, а Давид се ражда едва в началото на епохата на царете. Между тези два периода изминават повече от 400 години. В библейските родословия често целенасочено се пропускат имена.

С това малко родословие, което завършва с Давид, читателят е подготвен за монархията и за следващите книги в библейската поредица – Първата и Втората книга на Царете.

Крайни бележки

¹ (Въведение) J. Vernon McGee, *Ruth and Esther: Women of Faith*, p. 15.

² (Въведение) Irving L. Jensen, *Judges/Ruth*, p. 80.

³ (2:4-12) Leon Morris (with Arthur E. Cundall), *Judges and Ruth*, pp. 276, 277.

⁴ (4:1–6) Еврейският език тук е образен. Вместо да спомене името на човека, текстът го нарича *ти и ти*, или *едикой-ци* (*нелони алмони*).

⁵ (4:1–6) Неизвестен източник.

⁶ (4:1–6) Matthew Poole, *Matthew Poole's Commentary on the Holy Bible*, p. 511.

⁷ (4:1–6) Неизвестен източник.

Библиография

За библиография вж. Съдии.

ПЪРВАТА КНИГА НА ЦАРЕТЕ

ИЛИ

Първата книга на Самуил

„Първата книга на Царете е ненадминато интересна. Тя не само разказва богатата на събития история; в този динамичен разказ са вплетени биографиите на три ярки личности – Самуил, Саул, и Давид. И около тези трима са групирани главите на книгата.“

Дж. Сидлоу Бакстър

Въведение

I. Уникално място в канона

Без първата и втората книга на Царете в старозаветния канон щеше да зее огромна празнина. Книгата на Самуил, която първоначално е била една, за първи път е разделена за удобство на две в превода Септуагинта. Оттогава насам всички следващи версии на Стария Завет, включително и печатните еврейски библии, следват този пример.

Безброй еврейски и християнски деца са били очаровани и са получили поука от разказите за Самуил, Давид и Голиат, Давид и Йонатан, бягството на Давид от Саул, неговата доброта към Мемфивостей, тъгата му заради бунта и смъртта на неговия син Авесалом.

На по-доктринално ниво по-зрелите читатели изучават Давидовия завет и ужасяващите паралели на греха на Давид с Витсавее, които се проявяват в живота на неговите деца.

Първата и Втората книга на Царете са връзката между съдиите и пълното установяване на царската родословна линия на Давид. Те заемат уникално място в историята на Израил.

II. Авторство

Въпреки че еврейската традиция сочи Самуил като автор на книгата, която сега е разделена на първа и втора книга на Царете, това авторство може да се отнася само до описанието на събитията *по време на* неговия живот (1:1–25:1).¹ По-голямата част от събитията в тези книги се развиват *след* смъртта на пророка.

Възможно е някой от младите пророци, които са се учили при Самуил, да е написал книгата, като е включил в нея и писания на учителя си. Друга възможност е свещеникът Авиатар, който вероятно е имал навика да води точни записки, да е съставил книгата. Той е тясно свързан с живота на Давид и дори е бил в изгнание заедно с него.

III. Датиране

Времето на написването на книгите на Самуил не може да се определи с точност. По-ранната част вероятно датира от около 1000 г. пр. Хр. Фактът, че не се споменава пленът на Израил (722 г. пр. Хр.), със сигурност изисква датиране преди това събитие. Някои вярват, че споменаването на „Израил“ и „Юда“ налага датиране след 931 г. пр. Хр., когато монархията се разделя на две части. По-

добни понятия обаче лесно биха могли да бъдат използвани и преди политическото разделяне, горе-долу както са били използвани и понятията „янки“ (американци от северните щати – бел. прев.) и „южняци“ още преди отцепването през 1861 г.

IV. Исторически фон и теми

Първата и Втората книга на Царете проследяват Божиите отношения с Израил от XXII до началото на X в. пр. Хр. *Самуил* (пророкът-съдия), *Саул* (отхвърленият цар), и *Давид* (пастирът-цар) са главните персонажи, около които се изгражда повестуването.

Самуил е издигнат от Бога да сложи край на периода на съдиите и начало на епохата на царете. В своето време той става свидетел на провала на свещенството (представено от Илий и синовете му) и въвеждането на пророческото служение. Самуил от своя страна е последният от съдиите, първият от пророците от този период (не и първият пророк в Писание-

то – Бит. 20:7), и човекът, който трябва да помаже първия цар на Израил. Макар че е левит, той не е от семейството на Аарон; въпреки това служи като свещеник, очевидно с Божието одобрение. Сърцето му е чисто и посветено; сърцето на Илий е омърсено и непокорно.

Темата на книгите на Самуил е как по молба на народа Бог, истинският Цар на Израил, делегира царски правомощия първо на Саул, а след това и на Давид и неговата родословна линия. Юджийн Мерил по един красив начин свързва книгите с темата на цялата Библия:

Чрез царския дом на Давид в крайна сметка получава Своето Въплъщение и неговият по-велик Син, Исус Христос. По време на Своя живот Христос по един съвършен начин упражнява царската Си власт, а чрез смъртта и Възкресението Си осигурява основата, на която всички хора, които вярват, могат да царуват със и чрез Него (2 Царе 7:12–16; Пс. 89:36–37; Ис. 9:7).²

Схема на изложението

I. Служението на Самуил до помазването на Саул (гл. 1–9)

A. Раждането и детството на Самуил (гл. 1)

B. Песента на Анна (2:1–10)

B. Илий и неговите покварени синове (2:11–36)

G. Призоваването на Самуил (гл. 3)

Д. Божият ковчег (гл. 4–7)

1. Пленяването на ковчег (гл. 4)

2. Мощта на ковчег (гл. 5)

3. Връщането на ковчег (гл. 6, 7)

E. Искането и избирането на цар (гл. 8, 9)

II. Царуването на Саул до отхвърлянето му (гл. 10–15)

A. Помазване и утвърждаване (гл. 10, 11)

B. Самуил изобличава и задължава народа да се бои от Бога (гл. 12)

G. Непокорството и отхвърлянето на Саул (гл. 13–15)

1. Греховният принос на Саул (гл. 13)

2. Безразсъдните клетви на Саул (гл. 14)

3. Половинчатото покорство на Саул (гл. 15)

III. Животът на Давид до смъртта на Саул (гл. 16–30)

A. Самуил помазва Давид (16:1–13)

B. Давид служи на Саул (16:14–23)

B. Победата над Голиат (гл. 17)

Г. Женитбата с Михала (гл. 18)

Д. Давид бяга от Саул (гл. 19–26)

1. Верността на Йонатан (гл. 19, 20)
2. Добротата на Ахимелех към Давид (гл. 21)
3. Бягството на Давид и убийството на свещениците от Саул (гл. 22)
4. Предателството на Кеила (гл. 23)
5. Давид пощадява Саул (гл. 24)
6. Безумието на Навал (гл. 25)

7. Давид пощадява Саул за втори път (гл. 26)

Е. Животът на Давид във филистимската земя (гл. 27–30)

1. Давид придобива Сиклаг (гл. 27)
2. Предсказание за участието на Саул (гл. 28)
3. Анхус освобождава Давид от служба (гл. 29)
4. Разгромът на амаличаните (гл. 30)

IV. Смъртта на Саул (гл. 31)

Коментар

I. Служението на Самуил до позоваването на Саул (гл. 1–9)

A. Раждането и детството на Самуил (гл. 1)

1:1–10 Първата книга на Царете започва с представянето на **Елкана** и двете му жени – **Анна** („благодат“) и **Фенина** („бисер“). Той е левит от **Раматаим-Софим в Ефрем** (ср. 1 Лет. 6:22–28). Като достоверен исторически източник Библията отбелязва практикуването на полигамия, но никога не я одобрява. Също както в случая с Лия и Рахил едната съпруга е плодовита, а другата е бездетна. Това е причина за съперничество в семейството, защото, въпреки че **Анна** е бездетна, съпругът ѝ я **обича** повече. **Всяка година**, когато семейството отива в **Сило** да отпразнува един от празниците, Анна получава **двоен дял** от примирнителната **жертва** (ст. 3–5). Но това предизвиква язвителните нападки на Фенина. Година след година подигравките ѝ стават все по-оскърбителни и накрая Анна в своето отчаяние поставя въпроса пред **ГОСПОДА** в **храма**.

1:11–18 Тя се заклева, че ако Бог ѝ даде мъжко дете, тя ще го даде обра-

тно на **ГОСПОДА**. Момчето ще бъде назирей от раждането си. Бишъп Хол ни съветва:

Начинът да получим някое благословение е да го посветим за славата на същия този Бог, от когото го искаме; така Бог едновременно ще зарадва слугата Си и ще прослави Името Си.³

Илий, старият свещеник, вижда Анна да движи **устните** си и решава, че е **пияна**. Но когато тя обяснява поведението си, той разбира нейната сериозност, благославя я и я изпраща по пътя ѝ с **мир**. Анна се терзае заради своето *физическо* безплодие. А ние трябва да скърбим заради нашето *духовно* безплодие.

1:19–28 Когато молитвата на Анна получава своя отговор, тя дава на детето името **Самуил** (*чул от Бога*),⁴ защото то е „измолено от **ГОСПОДА**“. След като отбива Самуил, тя го донася в **ГОСПОДНИЯ дом** и го посвещава веднъж завинаги на **ГОСПОДА**. От самото начало момчето започва да помага на свещениците и да служи пред Господа. Последната фраза на ст. 28 включва и Самуил: макар и още малък, той вече е поклонник, защото животът му е посветен на служба на **ГОСПОДА**.

Б. Песента на Анна (2:1–10)

Посветеността на съпругата и сина на Елкана ярко контрастират с покварата на семейството на Илий. След като предава сина си на Господа, **Анна** излива сърцето си в благодарност към Него. Думите ѝ разкриват задълбоченото ѝ познаване на Бога, Неговия характер и Неговите дела. На пръв поглед молитвата изобличава Фенина за многобройните злостни думи към Анна, но тя е едно пророчество, което далеч надхвърля тази домашна кавга и стига до триумфа на Израил над враговете му и окончателното установяване на царството на Христос. Песента на Мария, често наричана *Магнификат* (Лука 1:46–55), очевидно е повлияна от песента на Анна.

В. Илий и неговите покварени синове (2:11–36)

2:11–17 Тук разказът се заема с покварените синове на Илий. Те **не познават ГОСПОДА** в смисъл, че не са спасени чрез вяра. Обвинени са в три гряха: те ограбват от **народа** неговия дял от примирителната жертва, като не се задоволяват само с гърдите и бедрото (ср. Лев. 7:28–34). Изискват **месото**, преди **тлъстината** да е принесена на Бога, като по този начин заобикалят закона. Трето, искат да пекат **месото**, вместо да го варят, като така поставят на първо място своите плътски апетити. Ако някой се опита да протестира, те отнемат месото **насила**. **Грехът** им е **много голям**, защото те **презират Господния принос**.

2:18–21 В ярък контраст с тяхната греховност виждаме посвещението на детето **Самуил** и верността на неговите родители към **годишните празници**. Тъй като Анна посвещава първия плод от утробата си на Господа, Той я благославя с **трима сина и две дъщери**. Това е една добра илюстрация на обещанието на Господа: „Давайте и ще ви се дава.“

2:22–26 Едва когато чува слухове за

разврат, **Илий** смъмря **синовете** си. Но вече е твърде късно неговият мек словесен укор да постигне някакъв ефект. Те закоравяват сърцата си и съответно Бог ги закоравява като осъждане, също както фараона в древността, защото е решил да ги погуби. През това време **Самуил** тихо расте, а чистотата и добростта му радват както **ГОСПОДА**, така и **хората**. Като си дадем сметка, че тези събития се развиват по времето на съдиите, не е изненадващо, че свещенството не е успяло да избегне моралния упадък на този период.

2:27–36 Божието изобличение към Илий е толкова остро, колкото меко е било изобличението на Илий към синовете му. Явява се **един** неназован **Божичовек**, който обявява каква ще бъде частта на **дома** на свещеника Илий. Пророкът започва с напомняне на Божия призив към семейството на Аарон да бъдат Негови свещеници и щедрото Му позволение свещениците да използват месото на жертвите за своята прехрана. После пророкът изобличава **Илий** за това, че е позволил страстите на синовете му да вземат предимство пред Господното право над жертвите (ст. 29). Предишното обещание на Господа към свещениците, че службата им ще продължи вечно, предполага, че свещениците ще бъдат хора с праведен характер. Но заради покварата на Илий и неговия **дом** те повече няма да имат правото да упражняват свещеническата служба; нито един член от семейството му няма да достигне до старини; светилището в Сило ще бъде забравено; а потомството на Илий ще му носи скръб и срам. Освен всичко това и **двамата му сина, Офний и Финеес, ще умрат в един и същ ден** като **знамение** за това, че всички тези присъди ще бъдат изпълнени.

Присъдата над дома на Илий се изпълнява в следните събития: убийството на Ахимелех и всичките му синове

(с изключение на Авиатар) от Саул (ст. 31; 22:16–20); отстраняването на Авиатар от свещенство от Соломон (ст. 32, 33; 3 Царе 2:27); и смъртта на **Офний и Финеес** (ст. 34; 4:11). Илий е от дома на Итамар и когато по-късно Соломон отстранява Авиатар, свещенството отново преминава към дома на Елеазар, у когото е трябвало винаги да бъде. **Финеес**, синът на Илий, не бива да се бърка с Финеес, внука на Аарон (Чис. 25:7, 8).

Верният свещеник, обещан в ст. 35, е Садок, от дома на Елеазар, който служи в дните на Давид и Соломон. Неговото свещенство ще продължава завинаги, дори и по време на Хилядолетното Царство на Христос (Езек. 44:15). Наследниците на Илий обаче ще се стремят към свещеническата служба не за да служат на Господа, а просто за да имат храна (ст. 36). Мнозина виждат във верния свещеник в ст. 35 загатване за Месията, отчасти може би заради думата **завинаги**.

Г. Призоваването на Самуил (гл. 3)

3:1–3 По времето когато **Самуил** служи в **ГОСПОДНИЯ храм** в Сило, **ГОСПОДНОТО слово** е **рядко**; това означава, че Господ много рядко говори на хората във видения. Уилямс вижда в първите три стиха илюстрация на моралното състояние на Израил.

Ношта царува; Божият светилник в храма угасва; очите на първосвещеника са отслабнали и той не може да вижда ясно; а и двамата със Самуил са заспали.⁵

Божият светилник е този, чиято светлина се угася, когато изгрее слънцето.

3:4–9 Една нощ, малко преди разсъмване, **Самуил** чува глас, който го вика. Той решава, че е **Илий**, но свещеникът не го е викал. **Самуил** **още не познава ГОСПОДА** в смисъл, че никога преди това не е получавал пряко, лично откровение от Него (ст. 7). След като Самуил

чува гласа още два пъти, Илий осъзнава, че **ГОСПОД** вика Самуил. Старият свещеник казва на момчето, ако още веднъж чуе гласа, да каже: „**Говори, ГОСПОДИ, защото слугата ти слуша.**“

3:10–14 Когато **ГОСПОД** се обръща към Самуил за четвърти път, момчето отговаря: „**Говори, защото слугата Ти слуша**“, като пропуска думата „Господи“. Господното послание потвърждава произнесената по-рано присъда **против Илий и дома му**, а присъдата вероятно е включвала и поражението на Израил и пленяването на ковчега. Бащата е също толкова виновен, колкото и синовете, защото не ги е възпрял и не ги е отвърнал от греховете им. Те е трябвало да бъдат умъртвени заради светотатството си, вместо просто да бъдат само смъмрени. **Никаква жертва** не може да изкупи **беззаконието** им; съдбата им е решена и потвърдена пред Илий от устата на двама свидетели: Божия човек (гл. 2) и момчето пророк Самуил (ст. 14).

3:15–18 Отначало **Самуил** се страхува да каже на **Илий** какво е казал Господ, но принуден от тежката му клетва, той разкрива на свещеника надвисналото осъждение. Илий приема новините смирено. Той положително разбира, че Божията присъда е справедлива. Възможно ли е Бог да порази синовете на Аарон заради непочтителността им (Лев. 10), а да не осъди Офний и Финеес?

3:19–21 Скоро в целия Израил от **Дан до Вирсавее** става известно, че **ГОСПОД** е със **Самуил**, и всички виждат в младото момче истински **пророк** на **ГОСПОДА**.

Д. Божият ковчег (гл. 4–7)

1. Пленяването на ковчега (гл. 4)

4:1–4 Следващите три глави проследяват откарването на **ковчег** на **ГОСПОДНИЯ завет** в територията на врага и връщането му от нея. Бог ще защити

Своята чест сред **филистимците** (гл. 5), но Той няма да защити израилтяните, докато е сред тях, защото те са престанали да Го почитат. Когато излизат **на бой срещу филистимците** при **Евен-Езер**, те изгубват **четири хиляди мъже**. В опит да променят хода на събитията, старейшините решават да наредят **ковчега на завета** да бъде пренесен от **Сило ... в стана**.

4:5–11 Израилтяните изпадат във възторг, **когато виждат ковчега**, а филистимците – в ужас, когато чуват радостния вик, защото славата на Йахве им е добре известна. Но те се насърчават взаимно и отново се хвърлят в бой. И за тяхно изумление **Израил** побежда, **тридесет хиляди пешаци** от Израил са убити, свещениците **Офний** и **Финеес** загиват, а самият **ковчег е заловен!**

4:12–22 Когато един беглец се връща в **Сило** и съобщава на **Илий**, че **ковчегът е заловен**, старият свещеник пада **назад от съдийския си стол**, счупва **врата си** и умира. При тези лоши новини **жената на Финеес** получава родилни **болки** и умира при раждането. Известие за смъртта на **свекъра ѝ и мъжа ѝ** като че ли не я засяга толкова много, колкото новината, че **ковчегът** е попаднал в ръцете на филистимците. При смъртта си тя нарича сина си **Ихавод** („безславен“), като казва: „Славата се оттегли.“

2. Мощта на ковчега (гл. 5)

5:1–5 Филистимците вземат **Божия ковчег** и го пренасят от **Евен-Езер в Азот**, където го поставят в храма на **Дагон**, националният бог на филистимците. **Дагон** се смята за баща на Ваал – друг често срещан в Писанието идол. **Филистимците** поставят **ковчега** редом до образа на **Дагон**, като ги считат за равни. Но когато се връщат в храма на **сутринта**, те откриват, че Господ е съборил **Дагон** на пода **пред ковчега**. Без да схванат смисъла на това събитие, те отново из-

пращат **Дагон** до ковчега. **На следващата сутрин** обаче не остава съмнение кой е по-силният, тъй като **главата** и **ръцете** на **Дагон** са **отсечени**. Ако **Дагон** е истински бог, той би трябвало да може да се защити. Последователите му би трябвало да приемат фактите. Вместо това обаче те измислят суеверното правило никоой да не стъпва **на прага** на храма на **Дагон**. **Дагон** не се представя добре в сблъсъците си с Бога на Израил. **Самсон** е разрушил храма му в Газа, като Бог му е дал сила да срути цялата сграда върху филистимските първенци (**Съд. 16**). Сега Самият Йахве осакатява образа на **Дагон**, като по този начин демонстрира, че в идолите няма нито разум (**главата**) нито сила (**ръцете**).

5:6–9 Не само техният идол, но и самите **азотяни** започват да усещат върху себе си негодуванието на **ГОСПОДА**, като страдат от объркване, тумори или **хемороиди**, и много от тях умират. В смут и отчаяние те решават да преместят **ковчега в Гет** – друг от техните големи градове. И тук отново хората са поразени с **хемороиди**.

5:10–12 Когато **ковчегът** бива изпратен в **Акарон**, жителите му биват обзети от напълно оправдан **смъртен ужас**, от който загиват мнозина. **Хората, които не умират**, са **поразени с хемороиди**. Те се молят ковчега да бъде **върнат** на Израил.

3. Връщането на ковчега (гл. 6, 7)

6:1–6 Само за **седем кратки месеца ... филистимците** придобиват подобаващия страх от ковчега. Те искат да го **върнат** на Израил, но по подходящ начин, така че да избегнат по-нататъшно осъждане. Затова те искат съвета на езическите **жреци** и **гадатели**, които им предлагат ковчегът да бъде върнат заедно с **жертва за вина** от **пет златни хемороида** и **пет златни мишки**. Сред тези народи е било прието да умилостивяват богове-

те си, като им поднасят за компенсация принос от онова, което е причинило опустошението сред тях. Споменаването на **мишките** кара библейските изследователи да мислят, че **язвата**, която е поразила градовете на филистимците, е бубонната чума, пренасяна от бълхи по гризачите. Освен това жреците припомнят на филистимските първенци съдбата на Египет поради осъждането на Йахве и ги увещават да не **закоравяват сърцата си**, както египтяните и фараонът са закоравили своите, а да положат всички усилия да върнат ковчега на правилното му място.

6:7–12 За да се уверят, че нещата, които са им се случили, са присъди на Йахве, а не просто **случайност**, филистимските жреци уреждат детайлите на връщането по начин, който да свидетелства за божествената намеса. **Двете дойни крави**, използвани да теглят **колата**, имат малки **телета** и би било против всички техни естествени инстинкти да тръгнат нанякъде и да изоставят телетата си. На двете **криви никога** преди това **не е слаган ярем**, но въпреки това те много добре теглят каруцата заедно, като не се обръщат **нито надясно, нито наляво**. Без някой да ги води, **кравите поемат направо** към **Ветсемес**, в територията на Юда!

6:13–18 Когато ковчегът се приближава, **ветсемесците жънат**. Каква гледка – две сами криви теглят каруцата с Божия ковчег обратно към Израил! Настава голяма радост. От **дървата на колата** ветсемесците запалват огън, а **кравите принасят във всеизгаряне на ГОСПОДА**. **Ковчегът и сандъчето** с жертвата за вина са поставени върху един **голям камък**.

Разказът за **кравите** от **Ветсемес** има своя *духовен паралел*. Християнските мисионери напускат дома и семейството си, за да носят Божието послание там, където ги заведе Господ, без да се обръщат нито наляво, нито надясно. Невярва-

щите се радват, когато чуят за Господа. Мисионерите са готови за служение или за саможертва.

6:19–21 Но **ветсемеските мъже** не зачитат светостта на **ГОСПОДНИЯ ковчег**, защото междуременно **поглеждат** в него. В резултат на това Бог поразява **седемдесет мъже и петдесет хиляди мъже** от тях. Заради страха си ковчегът да остане сред тях, народът **изпраща пратеници** до мъжете от **Кириат-Иарим** с молба да вземат **ковчегата** при себе си. (Съмнително е дали във Ветсемес е имало 50,070 мъже. Йосиф Флавий,⁶ Кайл и Делиш,⁷ и много други авторитети смятат, че текстът трябва да гласи само 70 мъже, тъй като 50,000-те липсват в много еврейски ръкописи.)

7:1–6 **Ковчегът** е пренесен в **къщата на Авинадав в Кириат-Иарим**, където остава в продължение на **двадесет години**. Тогава идва **Самуил** и увещава народа да се **върне при ГОСПОДА**, за да може Бог да го **избави** от потисниците му – филистимците. Израилтяните изхвърлят идолите и народът **се събира** при **Самуил в Масфа**. Там **постят** и се покаяват пред Йахве. Те изразяват покаянието си символично, като **изливат ... вода** на земята.

7:7–14 Когато чуват, че израилтяните са събрани в **Масфа**, **филистимците** решават, че се подготвя въстание и ги нападат. Неподготвените за война евреи изпадат в ужас. Когато се обръщат към **Самуил** с молба да се застъпи за тях, той **принася цяло агне във всеизгаряне** (което, както изглежда, левитите могат да правят, 1 Лет. 23:26–31), и се моли. Тогава Бог по свръхестествен начин разгромява врага, като изпраща **силен гръм върху филистимците**, и Израил печели битката. В израз на благодарност **Самуил ... поставя ... един камък** за паметник и му дава името „**Евен-Езер**“ („камък на помощта“). Ст. 13 описва само временна победа, както става ясно от последното

изречение в стиха и от 9:16. Тогава бива възвърната и част от земята, а **Израил** се радва на **мир** със съседите си за известно време.

7:15–17 След всичко това **Самуил** става пътуващ съдия, който обикаля всичките градове на **Израил** и раздава правосъдие в съответствие с Господния закон. Той живее в **Рама**, в бащиния си **дом**, и там **издига олтар**. Не ни е казано защо той не се връща при Господния олтар, който сега е в Ноб, нито пък защо позволява ковчегът да остане в къщата на Авинадав. Но в това време на нередности се вършат много неща, които Бог позволява, въпреки че не са според Неговите първоначални намерения.

Седма глава е урок по съживление. Отначало Бог издига човек, Самуил, който призовава народа към покаяние, изповед и очистване. Той се застъпва за народа чрез кръвта на едно агне (символ на Голготското Агне) и тогава идва победата. Това са стъпките както към националното, така и към личното съживление.

Е. Искането и избирането на цар (гл. 8, 9)

8:1–5 Когато **остарява**, Самуил се опитва да **постави синовете си** за свои заместници като **съдии**. Но те са лоши мъже, които приемат **подкупи** и **изкривяват правосъдието**. Също като своя предшественик Илий и Самуил не е отвърнал синовете си от злите им пътища и заради това и неговият дом бива отхвърлен. **Старейшините на Израил** отказват да приемат **Йоил** и **Авия**. Вместо това те искат **цар** като другите **народи**.

8:6–18 Божието намерение, разбира се, е Самият Той да бъде Цар на Израил. Неговият народ трябва да бъде свят, а не като който и да е друг народ на земята. Но те не *искат* да бъдат различни, те искат да са като света. Самуил е насърбен от това искане, но **ГОСПОД** му казва да направи каквото му казват. Все

пак те **отхвърлят** не пророка, а **ГОСПОДА**. Самуил трябва да изпълни желанието им, но **строго да ги предупреди за правото на царя, който ще царува над тях**. Накратко казано, царят ще *се обогати*, като ограбва народа, ще изнемва младежите и девойките му за военни и домашни задължения и ще ги превърне на практика в свои роби. Вярно е, че Бог е постановил определени правила за царете в закона (Втор. 17:14–20), но Неговата съвършена воля е Той Самият да бъде техният Цар (8:7; 12:12). Правилата във Второзаконие са предвидени, за да обуздаят злото, което със сигурност ще последва.

8:19–22 Когато **народът** продължава да настоява на желанието си въпреки предупреждението, Господ отново казва на Самуил да направи, както искат хората, и да **им постави цар**. Тогава пророкът изпраща народа да си върви у дома. Скоро той ще има своя цар.

9:1–14 Тук на сцената се появява **Саул, синът на Кис (вениаминец)**. Докато търсят **магариците** на баща му, той и **слугата** му решават да попитат за животните един **Божи човек** в близкия **град**. С малък подарък в ръка те приближават **града** и от няколко **момичета** научават, че **гледачът**, когото търсят, точно същия ден ще се яви пред народа на религиозен празник. Те продължават напред и срещат човека, когото търсят. В този момент **Саул** няма и най-малката представа, че пророкът също го търси!

9:15–21 Предишният ден **ГОСПОД** е обещал на **Самуил** да му посочи мъжа, който ще бъде цар. Сега Той му разкрива, че **Саул е човекът**. Но пророкът не казва това веднага на Саул. **Високото място** (т. е. мястото, определено за поклонение) обикновено е свързано с поклонението на идоли, но в този случай е за поклонение на Йахве. Самуил казва на високия и красив вениаминец, че има да му съобщи важни новини на следващата

сутрин. Очевидно без да са му съобщили причината, поради която Саул го търси, Самуил му казва, че **магариците са се намерили**, и че той **не бива да ги мисли**. А и какво са няколко **магарици**? Скоро той ще има „цялото желание на Израил“. Саул посреща това твърдение с привидна скромност. **Вениаминовото племе** определено е **най-малкото от израилевите племена**. В миналото техният брой е бил намален до 600 души заради тяхната поквара (Съд. 20).

9:22–27 На угощението Саул получава **най-главното място между поканените**, както и **най-отбрания дял от месото**. Вечерта Самуил провежда дълъг разговор с него. На следващия ден Самуил задържа Саул, когато си тръгва от града, и му разкрива **Божие слово**.

II. Царуването на Саул до отхвърлянето му (гл. 10–15)

A. Помазване и утвърждаване (гл. 10, 11)

10:1–6 Самуил тайно помазва Саул за владетел над Израил, като излива **масло на главата му**. Свещенството бива официално постановено чрез помазване (Лев. 8:12), а сега и първият цар е **помазан** по същия начин. Публична церемония ще последва по-късно. Три знамения ще потвърдят Господното слово пред Саул: (1) **Двама мъже ще го срещнат край дъба на Рахил** и ще му кажат, че **магариците** на баща му са **се намерили**; (2) **други трима мъже ще го срещнат край дъба на Тавор**, на път към **Ветил**, и ще му дадат **два хляба**; (3) **когато дойде до „Божия хълм“ и срещне дружина пророци, ... ГОСПОДНИЯТ Дух ще дойде върху него и той ще пророкува**.

10:7–9 След като всички **тези знамения** се сбъднат, Саул трябва да отиде в **Галгал** и да чака там седем дни Самуил да дойде и да принесе жертви. Всички знамения, описани в ст. 2–6, се изпълня-

ват още същия ден; събитията в Галгал се случват по-късно (13:7–15).

От ст. 9 не бива да се заключава, че Саул искрено се е обърнал към Бога. В действителност той е човек на плътта, както неговата по-нататъшна история убедително демонстрира. Той бива подготвен за своето официално положение като владетел на Божия народ чрез Светия Дух, въпреки че не познава Бога по личен, спасителен начин. С други думи, той *официално* е Божий човек, макар че не е истински вярващ.⁸

10:10–16 Пророците са посветени и ревностни мъже и **всички, които познават Саул от по-рано**, са изненадани да го видят как **пророкува сред тях**. От тази случка възниква **поговорката**: „**И Саули е между пророците?**“ Тя става нарицателна за изненада, че Саул прави нещо толкова непривично за характера му. **Чичото на Саул** (а не баща му, както бихме очаквали) го разпитва за разговора му със **Самуил**. Саул споменава за своето посещение при него, но не разкрива, че тайно е бил помазан за цар.

10:17–19 Междувременно **Самуил събира народа ... в Масфа**, за да провъзгласи поставянето на **цар**. Преди да оповести кой е царят, той още веднъж напомня на народа, че **настояването им за цар** е отхвърляне на **Бога**, който ги е **извел от Египет** и ги е довел в Обещаната земя. Когато Саул бива избран, той се крие – или от скромност, или от страх. Матю Хенри представя четири възможни причини, поради които Саул може да се е страхувал:

- (1) Защото вътре в себе си се е чувствал неподходящ за такова огромно доверие. ... (2) Защото това би го изложило на завистта на съседите му, които били зле настроени срещу него. (3) Защото от онова, което Самуил е казал, той е разбрал, че народът е съгрешил, като е поискал цар, и че Бог отговаря на тях-

ното искане с гняв. (4) Защото по това време положението на нещата в Израил е лошо; филистимците са силни, амонците – застрашителни; той трябва да бъде наистина много смел, за да вдигне платна в бурята.⁹

10:20–27 Саул бива доведен и представен пред народа като негов цар. Едва ли в целия Израил би могъл да се намери по-разкошен екземпляр във физическо отношение. Няколко **силни мъже** се прилепят към Саул и го придружават до дома му в **Гавая**, но не всички подкрепят новия монарх. Саул мъдро **се прави, че не чува** бунтовниците, които го **презират**.

11:1–5 **Явис-Галаад** е град източно от река Йордан в територията, принадлежаща на Гад. Когато амонците, техните югоизточни съседи, обсаждат града, жителите му ги молят да сключат с тях **договор** и да им се предадат. Но **Наас** иска да ги осакати и да ги направи **позор в Израил**, като извади **дясното око на всеки от тях**. Изненадващо амонците се съгласяват да позволят на **явиските старейшини да изпратят пратеници**, които да потърсят помощ. Може би **Наас** не е бил напълно подготвен или пък не се е опасявал, че останалата част от Израил ще помогне на Явис. **Пратениците** отиват в **Гавая**, където **Саул** все още работи на **полето**. Крайно време е той да се прояви като новия цар на Израил!

11:6–11 Чрез един ярък и заплашителен нагледен пример – насечен на парчета волски впряг – Саул призовава народа на оръжие. **Страхът от ГОСПОДА обзема народа**. **Израил** и **Юда** събират обединените си сили от 330,000 силни мъже във **Везек** и цяла нощ вървят към **Явис**, където напълно **разбиват** амонците.

11:12–15 Опиянен от победата, **народът** иска да убие онези, които по-рано са отхвърляли управлението на Саул. Но **Саул** мъдро ги възпира. Фактът, че **ГОС-**

ПОД им е дал победата, е достатъчен за него. Тогава **Самуил** призовава народа на тържествено събрание в **Галгал** и царуването на Саул отново е потвърдено в общонационален мащаб. Този път няма опозиция. **Галгал** е свързан с духовното възраждане (**Иис. Нав. 5:9**).

Б. Самуил изобличава и задължава народа да се бои от Бога(гл. 12)

12:1–13 След церемонията по установяването на царството в **Галгал** **Самуил** **говори на целия Израил**. Най-напред той му припомня праведното си управление като съдия. Никой не може да го обвини в несправедливост. Но искайки цар, **Израил** отхвърля това управление и Божие владичество над себе си. Господ е бил благ в миналото и винаги е издигал освободители, когато са били нужни. „**Ведан**“ в ст. 11 вероятно се отнася за Варак (**НИПБКДж**, бел., Септуагинта, Сирийския превод).¹⁰ **Самуил** поставя себе си в поредицата от освободители, която започва с **Мойсей**. Но **Израил** е неблагодарен за тези минали милости и **иска цар**. Господ, който действа чрез Своите съдии, не е достатъчен за него и затова Той му дава Саул.

12:14–18 Като са поискали цар за себе си, хората са извършили голям грях. Но **ако се боят от ГОСПОДА**, дори и сега Той ще ги благослови. А **ако не**, ще изпитат на гърба си Неговия гняв. Като строго предупреждение и доказателство **Самуил** измолва от Бога голяма гръмотевична буря – очевиден знак от Него, защото сезонът на такива бури не е по време на **пшеничената жетва** и бурята е в толкова точен момент, че не е възможно да бъде просто природна случайност.

12:19–25 Ужасен страх сковава **народа** и всички умоляват **Самуил да се помоли** за тях. Неговата молитва е донесла осъждение – тя може да донесе и милост. **Самуил** им отговаря с още един призив да следват **ГОСПОДА**. Това е начинът да

избегнат осъждението. Колкото до него, той не може да спре да се моли за тях, това би било **грях** за него. Това важно твърдение показва, че липсата на молитва е *грех*, а не просто небрежност.

Г. Непокорството и отхвърлянето на Саул (гл. 13–15)

1. Греховният принос на Саул (гл. 13)

13:1 Първи стих представлява очевидна трудност, което лесно може да се види, като се сравнят различни преводи. В ПБ-КДж и НИПБКДж пише: „Саул царува една година, и когато беше царувал две години над Израил ...“ Ерусалимският превод гласи: „Саул беше на *тридесет* години, когато се възцари, и царува две години над Израил ...“ РИСПБ: „Саул беше на ... години, когато се възцари, и царува ... две години над Израил.“ НАСПБ: „Саул беше на *четиридесет* години, когато се възцари, и царува *тридесет* и две години над Израил.“ Някои ръкописи на Септуагинта изцяло пропускат проблемния стих! Най-вероятното обяснение за това объркване е, че някои букви са били изпуснати от невнимателни преписвачи в по-късните векове.¹¹ С положителност знаем, че Саул е бил зрял мъж, когато е дошъл на власт, защото синът му Йонатан е бил достатъчно голям, за да воюва.

13:2–5 Саул е създал постоянна армия от **три хиляди мъже**. **Йонатан** взема своята военна част и успешно **разбива гарнизона на филистимците ... в Гава**, северно от Ерусалим. Това подбужда филистимците да подготвят огромна армия за тотална война. (Някои преводи, следващи Сирийския, и някои ръкописи на Септуагинта посочват 3,000 колесници в ст. 5, по-вероятен брой за **шестте хиляди конници**.)¹²

13:6–9 Евреите реагират на заплахата с голямо малодушие. Някои дори бягат отвъд **Йордан**. Те толкова дълго са били под робско иго, че разчупването му им

изглежда почти невъзможно; всички предимства са на страната на филистимците. Докато **Саул** чака **Самуил** в **Галгал** (вж. 10:8), все повече мъже липсват при всяка следваща проверка. Започва седмият ден, **но Самуил** все още не се е явил. Като вижда как войските му се топят, и при надвисналата война, Саул решава да действа по целесъобразност и сам да принесе **всеизгарянето**, въпреки че няма това право, защото не е левит. Дори закъснението на Самуил не оправдава неговото нахлуване в свещеническата служба.

13:10–14 **Самуил** пристига веднага след това и разбира **какво е направил Саул**. Дори основателните извинения не променят факта, че Саул не се е покорил на Бога. Заради това той ще изгуби **царството**. Бог вече си е намерил друг **човек по сърцето Си**. Това е първият от няколко грехове в живота на Саул, заради които той изгубва престола на Израил. Останалите са: безразсъдната му клетва (гл. 14); пощадяването на Агаг и най-доброто от плячката при битката с амалеханите (гл. 15); убийството на Ахимелех и другите осемдесет и четири свещеници (гл. 22); многократните му опити да отнеме живота на Давид (гл. 18–26); и допитването до врачката в Ендор (гл. 28).

13:15–23 Саул взема своите **шестстотин мъже** и се присъединява към **Йонатан в Гава**. **Филистимците**, които са **разположени на стан недалеч от Михмас**, започват да изпращат **нападатели** на север, на запад, и на изток, и Израил изглежда безсилен да спре настъплението им. Филистимците са имали толкова пълен контрол в продължение на толкова дълго време, че не са оставили нито един **ковач в цялата израилева земя**. Евреите е трябвало да ходят при филистимците, за да им точат земеделските сечива. Само няколко мъже имат **мечове**. Положението действително изглежда трагично.

2. Безразсъдните клетви на Саул (гл. 14)

14:1–15 Виждайки бездействието на баща си, **Йонатан** взема **оръженосеца си** и двамата заедно се измъкват и отиват да нападнат **филистимския пост**. Това не е безразсъден риск или глупава самоубийствена мисия. Йонатан очаква от Бога да даде велика победа. Няма значение, че са само двама. Йонатан е убеден, че „**нищо не пречи на ГОСПОДА да спаси чрез мнозина или чрез малцина**“. И неговата вяра ще бъде възнаграден. Бог му показва, че ще му даде успех, като филистимците го канят да отиде при тях, вероятно мислейки го за дезертър. Щом филистимците му казват: „**Изкачете се при нас**“, ... **Йонатан се изкачва до поста** им и скоро **двадесет** от тях вече лежат в праха. Докато оцелелите бягат, Бог изпраща земетресение, което причинява голямо обръкване във филистимския стан. **Вярата**, която **Йонатан** (ст. 6) и неговият **оръженосец** (ст. 7) проявяват, е всичко, от което Бог се нуждае, за да се справи с филистимците. Колко е тъжно, че *глупостта* на Саул намалява плодовете от победата!

14:16–23 **Стражите на Саул** забелязват обръкването и му докладват за него. При проверката на войниците се установява, че отсъстват **Йонатан и оръженосецът му**. Саул незабавно нарежда на свещеника **Ахия** да **донесе Божия ковчег**, за да се допита до Господа. (В бележките под линия на НИПБКДж, който следва Септуагинта, пише *ефод* вместо *ковчег*.¹³ По това време ковчегът вероятно е все още в Кириат-Иарим.) Но Саул бързо променя решението си, чувайки, че **гльчката** сред врага нараства. Той казва на свещеника да **оттегли ръката си**, т. е. да престане да търси Божията воля (ст. 19). Саул събира войниците си, убеден, че няма нужда от божествено водителство, за да знае, че Господ предава

филистимците в ръката му. Други също забелязват, че Господ воюва за Израил. Онези **евреи**, които преди са дезертирали, сега се обръщат срещу филистимските си господари. Дори **мъжете**, които се крият в **хълмистата земя на Ефрем**, намират смелост да се включат в битката. Всеки е готов да се бие, когато победата е почти спечелена, но къде са Йонатановците, които инициират първоначалния сблъсък?

14:24–30 За да осигури скоростен успех, Саул безразсъдно забранява **под клетва** на войниците си да ядат каквото и да било **до вечерта**, когато приключи битката. Той подсилва заповедта си с проклятие. Гладът изтощава силите на мъжете му и така ги поставя в неизгодно положение. Без да знае за заповедта на баща си, **Йонатан** хапва малко **мед**, за да възстанови силите си. Когато му казват за проклятието, той се ядосва, че победата на Израил е затруднена от такава глупава заповед.

14:31–42 Забраната на Саул не само ядосва Йонатан, но и застрашава и народа. Когато боят приключва, хората се **нахвърлят върху плячката**, колят добитъка и започват да ядат, без да източат **кръвта** в нарушение на Лев. 17:10–14 и Втор. 12:23–25. Когато Саул чува това, той ги смъмря и поставя **един голям камък**, където да носят животните си и да ги колят правилно. Освен това тук той построява **олтар – първия си**. В усърдието си Саул иска да преследва **филистимците** и **през нощта**, затова отново се обръща към **свещеника** с молба да се допита до Бога. Но Бог **не му отговаря**. Това навежда Саул на мисълта, че в стана има **грях**. Както и в други подобни случаи, се хвърля жребий и за най-голяма изненада на Саул **се хваща Йонатан**, което означава, че според жребия виновен е той.

14:43–46 **Йонатан** обяснява какво се е случило, и Саул, за да не се изложи,

заповядва да го умъртвят. **Но народът** показва повече разум от своя цар. Нали точно **Йонатан е действал с Бога**, за да донесе тази велика победа? Нима е възможно Бог да негодува точно срещу Йонатан за това, че е нарушил клетвата на баща си, когато толкова мощно го е използвал в сражението? Не, Йонатан няма да **умре**. Така героят бива спасен от незаслужена смърт. Но докато Саул се занимава с такива ненужни глупости, **филистимците** успяват да избягат. За втори път неговата липса на мъдрост ограничава победата му.

14:47–52 Ст. 47 и 48 обобщават някои от военните победи на Саул. Следващите три стиха представят подробности за неговото семейство. Последният стих е изпълнение на предсказанието на Самуил, че царят ще взема храбрите синове на Израил за военна служба (1 Царе 8:11).

3. Половинчатото покорство на Саул (гл. 15)

15:1–3 Саул се плъзга все по-бързо по наклонената плоскост и вече приближава дъното. Независимо с какво се заема, никога не стига до пълно покорство. В тази глава той получава заповед от Бога да унищожи амаличаните – народът, който безмислено е **застанал на пътя** на Израил, когато той изтощен **идва от Египет** на път за Ханаан (Втор. 25:17–19). Заповедта е пределно ясна: всичко, което диша, трябва да се изтръгне – то е обречено на Бога. Божието дълготърпение години наред е понасяло народа на **Амалик**, но думата Му против тях не е отменена (Исх. 17:14–16; Чис. 24:20). Те трябва да бъдат изтребени като наказание за своя грях.

15:4–12 Саул събира армията си и тръгва на юг към **един град на амаличаните**. Преди да нападне, той предупреждава **кенейците** да избягат от града, защото тези мадиамски номади са **показали добрина към ... израилевите сино-**

ве по време на Изхода. Това действие показва, че **Саул** няма за цел просто клане; той осъществява Божието отмъщение над един покварен народ. Той напълно разбива **амаличаните** и изтребва всичко с **меч с изключение** на техния **цар** и **най-доброто** от плячката. (Остатък, вероятно живеещ някъде другаде, също оцелява – вж. 30:1–6; 2 Царе 8:12; 1 Лет. 4:43.) На километри далеч от мястото на събитията **ГОСПОД** уведомява **Самуил** за непокорството на Саул. Това сериозно разтревожава Самуил и го кара да прекара **нощта** в молитва. **На сутринта** вече е ясно какво трябва да направи.

15:13–35 На път за **Галгал** Саул спира и издига **памятник**, който отбелязва неговата победа. Но **Самуил** вижда нещата по различен начин и обвинява **Саул** за непокорството му. На Саул никога не му липсват оправдания, но звукът от неговия провал стига до ушите на пророка и оставя извиненията на Саул да висят във въздуха. **Отхвърлен!** Саул вече е чувал това преди (13:14), но сега то отново се стоварва върху него със зашеметяваща сила. Саул постоянно преиначава Божиите заповеди като прави онова, което на него му се вижда добро, а не онова, което Бог казва, че е най-доброто. Той разиграва покаяние и моли Самуил да не го изоставя. Дори **откъсва мантията** на пророка, когато той се опитва да си тръгне. Това също е знак, че **царството** ще бъде **откъснато** от Саул и дадено на друг човек.

След като придружава **Саул** да **се поклони на ГОСПОДА**, Самуил иска да му доведат **Агаг**. Мислейки, че може да бъде пощаден, **Агаг** отива **при него весело**, като си казва: „**Положително горчивината на смъртта е отминала**“ (ст. 32). Тогава **Самуил** го **съсича** с меч. До края на живота си старият съдия остава с болка в сърцето заради провала на Саул. В известен смисъл дори Бог **се разкайва, че е направил Саул цар над Израил**.

Ние трябва да запомним наизуст ст. 22, той е класика в Божието слово. Покорството на първо и последно място – винаги покорство. Това е лозунгът на онези, които искат да служат да Бога и да Му угаждат. Ердман коментира:

В думите **послушанието е по-добро от жертвата** мисълта поема нова посока: ... само покорната нагласа на ума е нещо добро само по себе си; приносът без такава нагласа не е добро нещо – той няма морална стойност. ... Така непокорството и произтичащите от него бунт и предизвикателна самостоятелност са в основата си подобни и на същото морално ниво като явното зло на *окултизма*, т. е. „гадаене в служба на богопротивни демонични сили“ (Кайл), и идолопоклонството.¹⁴

Ст. 29 и 35 като че ли си противоречат. Първият казва, че Бог не променя мнението си и не **се разкайва**, докато вторият казва, че Той се е **разкайал**, че е направил **Саул цар**. Ст. 29 описва Божия *същностен характер*. Той не се променя и не може да се променя – Той е Неизменният. Ст. 35 означава, че промяната в *поведението* на Саул изисква съответната промяна в Божиите *планове и цели* за него. За да бъде верен на Своята същност, Бог трябва да благослови покорството и да накаже неподчинението.

III. Животът на Давид до смъртта на Саул (гл. 16–30)

A. Самуил помазва Давид (16:1–13)

16:1–3 Докато Самуил все още скърби за Саул, ГОСПОД директно му казва, че трябва да приеме факта, че Саул е **отхвърлен**. Бог е избрал друг човек да управлява народа Му. Самуил трябва да отиде във Витлеем и да **помаже** един от синовете на Есей за **цар**. Тайната и лъжата са различни неща. Бог не казва

на Самуил да излъже за намеренията си във **Витлеем**; той действително принася **жертва** там. Но помазането на новия цар е тайно дело, което не бива да придобива обществена известност още много години.

16:4–13 Когато Самуил идва във **Витлеем**, старейшините са **разтреперени**. След като кани **Есей и синовете** му на угощението, той един след друг преглежда всеки от мъжете, убеден, че следващият цар е пред очите му. Но нито един от тях не е Божият избраник. **Самуил** би трябвало да е научил от своя опит със Саул, че външният човек далеч не е толкова важен колкото вътрешния (13:14). Бог съди по **сърцето** (ст. 7). Принципът, изразен в ст. 7, винаги е важал: хората преценяват по външния вид, облеклото и всякакви външни неща. В днешно време обаче средствата за масова информация насърчават тази погрешна нагласа, използвайки обаятелни хора в рекламите, телевизията и печатните издания, до там, че хората с обикновен външен вид вече не се приемат като задоволителни. Саул е висок, тъмен и красив. Всъщност Давид също е **хубав на вид** (ст. 12), но все още изглежда твърде млад за по-важна служба. За съжаление църквата, особено по телевизията, често набляга не на духовността, а на повърхностната привлекателност на говорителите, което има опустошителни резултати, когато тези телевизионни идоли се провалят.

Давид трябва да бъде **доведен** на угощението. Той е толкова незначителен в очите на баща си, че **Есей** е сигурен, че пророкът няма да се интересува от него. Но ГОСПОД се интересува тъкмо от овчарчето и **Самуил**, подчинявайки се на Божия глас, **помазва ... Давид**. Оттогава ГОСПОДНИЯТ Дух идва мощно **върху Давид** и напуска Саул. Ще минат години, преди Давид да може да носи короната на Саул, но **от този ден нататък** царството му е сигурно.

Б. Давид служи на Саул (16:14–23)

Приблизително по това време Саул започва да страда от душевно разстройство, причинено от зъл дух. Изразът „зъл дух от ГОСПОДА“ се обяснява с факта, че в Библията често се казва, че Бог *прави* онова, което Той всъщност *допуска да стане*. Д-р Рендъл Шорт анализира проблема на царя по следния начин:

В днешно време цар Саул щеше да бъде диагностициран като типичен пример на манию-депресивно разстройство. Периодите на силна меланхолия със спорадични изблици на насилие и желание за убийство без определена причина, самозаблудата, че хората заговорничат против него ... не могат да се сбъркат.¹⁵

Слугите на Саул предлагат на царя да си потърси някой надарен музикант, който да го успокоява. Предлагат му Давид и Саул изпраща да го доведат. Ст. 18 показва, че Давид вече е бил доста известен още преди да се е бил с Голиат. Сега неговата музика като че ли изважда царя от депресията му. Саул толкова много го харесва, че прави Давид свой личен **оръженосец**.

В. Победата над Голиат (гл. 17)

17:1–11 Филистимците свикват войските си за бой близо до долината Ила, югозападно от Ерусалим и недалеч от Гет. Саул и неговата войска също се разполагат наблизко, като долината Ила остава между тях. **Един единокорец на име Голиат** в продължение на четиридесет поредни дни излиза всеки ден от филистимския стан и предизвиква **израилевите войски** да му предоставят достоен противник. Този великан е около три метра висок и носи по себе си най-малко 80 кг въоръжение. Само **острието на копие** му тежи около 7 кг. Тежките оръжия не са проблем за Голиат, тъй като той самият трябва да е тежал между

250 и 350 кг (а може би и повече, в зависимост от телосложението му). Това му дава сила, много по-голяма отколкото на нормален мъж.

17:12–30 Веднъж, когато Давид носи храна на тримата си по-големи **братя** на фронта, той чува подигравките на великана и вижда страха по лицата на еврейските войници. Давид пита **какво ще се направи на човека, който смълчи аrogантния звяр. Елиав, най-големият му брат**, го обвинява в нечисти подбуди, вероятно за да прикрие собственото си малодушие, но Давид държи да разбере какви награди очакват **човека, който убие великана**.

17:31–40 Саул скоро научава, че се е намерил някакъв младеж, който иска да се бие за Израил. Слугите му довеждат пред него Давид. Когато Саул го вижда, той изказва разбираеми съмнения относно способността на момчето да се бие с Голиат. Но Давид знае, че Божията сила е действала чрез него, когато е защитавал стадото си от **лъва и мечката**. Той е опитал Бога в тайно, сега може да разчита на Него и публично. Виждайки смелостта и решимостта му, Саул дава на Давид собствените си **доспехи**, но той се отказва от тях, защото те му пречат. Вместо това той тръгва, въоръжен с **пет гладки камъка, прашка, тояга** и силата на **живия Бог!**

17:41–54 Когато Голиат вижда Давид, който по това време вероятно е на около двадесет години, той се разярява от мисълта, че Израил го обижда, като му изпраща за противник едно дете, каквото му се вижда Давид. Но Давид не показва и следа от страх, когато отговаря на проклятията на великана. Той има пълната вяра, че Господ ще му даде победата. Когато Голиат тръгва към него, Давид ... **хвърля първия камък** и уцелва с него Голиат **в челото**. Великанът **пада по лице**. Тогава Давид взема собствения **меч** на филистимеца и **отсича главата**

му. Като **виждат** това, **филистимците** се втурват да **бягат**, а **израилевите синове** се впускат да ги преследват.

17:55–58 Тези стихове¹⁶ на пръв поглед представляват проблем: странно е, че Саул не познава Давид, след като вече го е определил за свой оръженосец (16:21). Трябва обаче да отбележим, че стихът не казва, че Саул не е знаел *кой* е младият герой; казва се само, че е попитал: „**Чий син е този?**“ Саул лесно може да е забравил произхода на Давид. Уилямс коментира:

Съвсем естествено е Саул, който е обещал освобождаване от данъци за семейството на победителя и ръката на дъщеря си заедно със значителна зестра, да попита Авенир за сведения за бащата на Давид и неговото положение в обществото...¹⁷

Това изглежда се подкрепя и от факта, че Давид по-късно изразява своята недостойност да бъде зет на царя (18:18). Майкъл Грифит прави добро приложение:

Както Йонатан (гл. 14), така и Давид, предприемат действия на съвсем малък фронт – непосредствено където се намират, но онова, което правят, довежда до велики победи. И ние по същия начин трябва да завземем територията локално. Не можем да се надяваме да сломим наведнъж цялата сила на врага, нито пък е нужно. Работа за Исус има точно на вашия „фронт“. Призовани сме да бъдем смели и да вземем инициативата точно там, където се намираме. Бог ще се погрижи за останалото, когато в резултат от нашето действие сражението се разпростира по целия фронт.¹⁸

Г. Женитбата с Михала (гл. 18)

18:1–5 Между **Йонатан** и **Давид** възниква дълбоко и трайно приятелство.

Те са сродни души, които притежават рядкото качество на истинска смелост. **Йонатан** е законният наследник на престола на баща си, но като дава **мантията си ... на Давид**, той показва, че е готов да се откаже от своето право, за да види на престола Давид.

18:6–16 Когато **Давид** продължава да печели битка след битка, **Саул** става крайно ревнив. Като чува песента на **жените**, които приписват на **Давид** големи подвизи отколкото на него, той побеснява от ярост. Понякога Бог използва зло, за да накаже злото. Ето защо Той допуска Саул да бъде измъчван от **зъл дух** (ст. 10). **Два пъти** царят лично се опитва да убие **Давид**, но и двата пъти **Давид** успява да избяга. Тогава Саул го **назначава за хилядник**, като може би се надява, че ще бъде убит, докато се бие с филистимците. (Вероятно преди това Давид е ръководел по-голяма бойна част.) Но **ГОСПОД** е с Давид и подвизите му приковат вниманието на **целия Израил**.

18:17–30 **Дъщерята** на царя е била обещана на човека, който убие филистимския великан, затова Саул предлага на Давид **Мерава, по-голямата си дъщеря**. Преди това обаче той трябва да извоюва още победи. Саул се надява, че Давид ще бъде убит в някое от сраженията. Когато Давид изразява опасението си, че е социално недостоеен да бъде **царски зет, Мерава бива дадена** на друг, с което вероятно Саул се опитва да унижи Давид. Но по-младата **дъщеря на Саул Михала обича Давид** и Саул се съгласява да му я даде, като иска от него **зестра от сто филистимски краекожия**. Саул отново се надява да убие **Давид** чрез **ръката на филистимците**. Но Давид не може да бъде елиминиран толкова лесно. Той се връща с двоен дял от ексцентричната **зестра** и печели **Михала** за своя съпруга. Постоянните военни успехи на **Давид** ясно показват, че

ГОСПОД е с него, и омразата и страхът на Саул продължават да растат.

Д. Давид бяга от Саул (гл. 19–26)

1. Верността на Йонатан (гл. 19, 20)

19:1–7 Когато **Йонатан** разбира, че баща му има намерение да убие Давид, той съветва Давид да се скрие в полето, докато той се опита да укроти царя. Като увещава Саул да бъде справедлив към Давид, **Йонатан** му напомня за неговата храброст, лоялност, и успех срещу враговете на Израил. Той не е сторил нищо, което да заслужава смърт. Саул е временно умиловителен и възстановява положението на Давид в царския двор.

19:8–10 Но когато отново избухва война, Давид пак се отличава и завистта на Саул пламва наново. **Злият дух** се връща и Саул се опитва да прикове Давид с копието на стената. Това е третият път, в който Саул пропуска целта. Давид едва успява да избяга жив.

19:11–17 Същата нощ цар Саул изпраща пратеници да убият Давид в дома му. Михала, която знае за заговора, му помага да избяга, като слага в леглото му домашния идол. (Идолът вероятно е бил неин, тъй като Давид никога не е бил идолопоклонник.) Когато Саул изпраща мъжете да хванат Давид, хитростта ѝ бива разкрита.

19:18–23 Но дотогава Давид вече е избягал. Той отива в Рама при Самуил. Божиите хора отиват при други Божии хора във време на трудности. Три пъти пратениците на Саул не успяват да заловят Давид, защото, когато приближават, пророците, които са със Самуил, и те самите започват да пророкуват под контрола на Божия Дух. По-късно, когато и самият Саул тръгва след Давид, той също попада под контрола на Божията власт. Това божествено овладяване обаче не е същото като обръщението.

19:24 Народът отново започва да повтаря поговорката за Саул между пророците (10:11, 12). Неговото неспокойно поведение вероятно ги е хвърлило в недоумение. Думата „гол“ не означава напълно гол, а означава, че Саул си е свалил горните дрехи – символа на неговото царство. Докато Бог държи Саул проснат на земята през целия онзи ден и през цялата онази нощ, Давид успява да избяга (20:1)

Ст. 24 не противоречи на 15:34, 35, където се казва: „И Самуил не видя повече Саул до деня на смъртта си ...“ Тук Саул идва при пророка, и то непреднамерено и съвсем неочаквано.

20:1–3 След като напуска Навиот, Давид отива при Йонатан и се опитва да разбере защо Саул е така решен да го унищожи. Явно Йонатан не знае нищо за продължаващите опити на баща си да отнеме живота на Давид. Давид му обяснява, че царят не би споделил с Йонатан плановете си заради приятелството, което съществува между него и Давид.

20:4–9 Давид предлага на Йонатан да извършат опит, който ще покаже дали той е в опасност, или не. Вместо да заеме мястото си на царската трапеза за месечния празник, Давид ще отсъства. Ако Саул попита за отсъствието му, Йонатан ще обясни, че той е отишъл на годишната жертва във Витлеем. (Това може и да е било вярно, въпреки че пътуването не е записано в Писанието. Ако е било лъжа, то просто е записано като факт, който обаче Бог не одобрява.) Ако Саул не възрази, когато чуе това, това ще покаже, че Давид е в безопасност; но ако царят се разяри затова, че Давид отново се е изплъзнал от ръцете му, тогава Йонатан ще знае със сигурност, че Давид е в смъртна опасност.

20:10–17 Йонатан обещава да излезе на полето на третия ден и с помощта на предварително уговорен знак да извести на Давид как вървят нещата. Вероятно

уещайки каква ще бъде развързката, Йонатан моли Давид да **окаже** вярната любов на ГОСПОДА към него и към неговия **дом**, когато се издигне на власт. От ст. 14–17 става ясно, че Йонатан вярва, че Давид все пак ще стане цар; но той потвърждава своята любов към него, макар че правата върху престола, които иначе биха се полагали на него, ще принадлежат на Давид. Какво себеотрицателно посвещение!

20:18–23 Тези стихове описват подробно сигнала, с помощта на който Давид ще бъде осведомен за отношението на царя. **Йонатан** ще излезе на полето и **ще изстреля** няколко **стрели** близо до една скала, където **Давид** ще се крие. Указанията, които той ще извика **на момчето**, което ще му носи обратно **стрелите**, ще бъдат знак за Давид дали да бяга за живота си, или да се върне в царския двор с **мир**. Може да се чудим защо Йонатан организира целия този театър, за да се разбере с Давид, когато така или иначе по-късно отива и разговаря с него лично. Първоначално обаче той може да не е знаел дали ще може да говори с Давид, без да го видят.

20:24–34 На първата вечер от угоещението **Саул** не казва нищо за отсъствието на Давид, като си мисли, че най-вероятно той е ритуално **нечист**. Но на **втория ден**, когато разпитва **Йонатан** къде е Давид и разбира, че той е отишъл **във Виглеем**, Саул изпада в ярост и обвинява Йонатан, че е станал приятел с човека, който ще обезчести него и майка му. Езикът на Саул е груб, но още по-брутално е поведението му, когато се опитва да прикове своя собствен син за стената, като за момент прехвърля омразата си към Давид върху Йонатан.

20:35–42 **На сутринта** на третия ден уговореният сигнал е подаден и страховете на Давид се потвърждават. Мъжете се прегръщат и **заплакват**. Сега те трябва да поемат различни пътища и вече няма

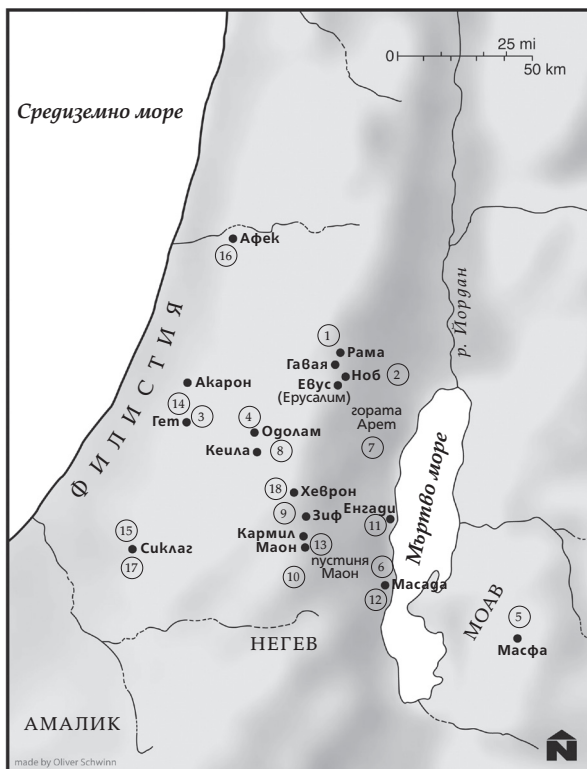
да се наслаждават на дружбата си. Давид тръгва да се крие – една необходима стъпка от Божия план за неговата подготовка за престола. **Йонатан** се връща обратно в царския двор, като остава верен на баща си, макар че дълбоко в себе си знае, че няма да бъде следващият цар на Израил. Трябвало ли е да тръгне с Давид? Правилно ли е постъпил, оставайки лоялен на баща си въпреки че е знаел, че Господ е отхвърлил Саул като цар?

2. Добротата на Ахимелех към Давид (гл. 21)

Дори великите мъже имат глинени крака. Давид също не е изключение. Тази тъжна глава описва неговите лъжи пред скинията, която по това време се намира в Ноб (ст. 1–9), и престорената му лудост пред филистимците (ст. 10–15).

21:1–6 Бягайки от Саул, Давид е отишъл при Самуил (гл. 19) и при Йонатан (гл. 20), а сега отива и при първосвещеника. **Ахимелех** е **разтреперан** от Давид и се учудва защо е сам. (Всъщност с него е имало няколко другари, които са чакали някъде другаде, ст. 2; Мат. 12:3.) Давид излъгва, като казва, че е тръгнал с тайна мисия, възложена от **царя**. После иска малко **хляб**. Но там няма друг освен присъствения **хляб**, **осветения хляб**, използван при поклонението в скинията. **Свещеникът** го предлага на Давид при условие, че неговите хора не са ритуално нечисти поради сексуални контакти през изминалите няколко дни. Давид отговаря, че младежите му не само са чисти, но и свети (отделени) поради своята специална мисия. Шекспир е бил много прав, когато е писал: „О, каква объркана мрежа заплитаме, когато започнем с първата лъжа!“ **Присъственият хляб, който** току-що е бил **вдигнат** от святото място, е даден на Давид.

В Матей 12:3, 4 Господ Исус одобрява тази незаконна употреба на присъст-

Преследването на Давид от Саул

1. Давид бяга от Гавая при Самуил в Рама (19:18).
2. Давид отива в Ноб (21:1–9).
3. Давид отива в Гет (21:10).
4. Давид бяга от филистимците в Одолам (22:1).
5. Давид отвежда семейството си на сигурно място в Моав (22:3).
6. Давид отива в Моав (22:4).
7. Давид бяга в гората Арет (22:5).
8. Давид и мъжете му нападат филистимците, които плякосват Кеила (23:5).
9. Давид се оттегля в пустинята Зиф (23:14).
10. Давид се оттегля в пустинята Маон (23:24).
11. Преследването на Саул изгласква Давид към Енгади (23:29).
12. След като пощадява живота на Саул, Давид се връща в Моав (24:22).
13. Давид се връща в Кармил-Маон и се жени за Авигея (25).
14. След като отново пощадява живота на Саул, Давид се връща в Гет (26:1–27:2).
15. Давид получава Сиклаг от Анхус, филистимския цар на Гет (27).
16. Давид отива с мъжете си в Афек и се присъединява към филистимските сили (29:1–3).
17. Съпротивата на филистимските началници принуждава Давид да се върне в Сиклаг (30).
18. След смъртта на Саул Давид се връща в Хеврон, където е коронясан като цар (1–2).

вения хляб, вероятно защото в Израил е имало грях, а Давид представлява каузата на правдата. Ако Давид е заемал полагащото му се място на трона, е нямало да има нужда да проси хляб. Законът, който забранява обикновената употреба на хляба, не е имал за цел да забрани подобна проява на милост.

21:7–9 По това време един от слугите на Саул, Доик, е задържан пред ГОСПОДА в Ноб. Макар че е едомец, той е приел еврейската религия и сега е задържан заради обрек, заради нечистота или заради някакво друго ритуално изискване. Той естествено вижда помощта, която Ахимелех оказва на Давид, и впоследствие докладва за това на Саул. Междувременно Давид отправя втора молба, този път за **оръжия**. Той отново излъгва, като казва, че е тръгнал на спешна мисия за царя. Ахимелех изважда **меча** на Голиат и Давид нетърпеливо го грабва, възкликвайки, че **няма друг като него**. Той се е доверил на Господа, за да убие великана, а сега изпада дотам, да търси сигурност в меча на убития си враг.

21:10–15 Тогава Давид напуска Израил и бяга в Гет, родния град на Голиат. Тук той, помазаният цар на Израил, търси убежище сред враговете на Божия народ. Когато филистимците започват да го подозират, той е принуден да се **престори на луд**, за да спаси живота си. Де Ротшилд отбелязва, че Давид добре е знаел, „че лудите са били неприкосновени, защото са били считани за поразени, но пазени от Божеството.“¹⁹ И така, псалмистът на Израил стои с тецащите по **брадата** си лиги и **драска по вратите на портата**. Поради закоравяването на Божия народ и своето изпадане в неверие Давид стига до това позорно поведение.

Но благодарение на това изпитание Давид научава някои ценни уроци. Преди да преминете към следващата глава, прочетете Псалм 34, който е написан приблизително по това време. Този

псалм разкрива нови черти от характера на Давид. Той притежава забележителна издръжливост и гъвкавост, която го прави способен да расте в своето познаване на Бога въпреки провалите си.

3. Бягството на Давид и убийството на свещениците от Саул (гл. 22)

22:1, 2 Когато Давид се връща в Израил, той намира подслон в **пещерата Одолам**, на територията на Юда, югозападно от Витлеем. Това става прибежището за **всеки, който е в беда, който е недоволен, и всеки длъжник**. В това отношение Давид е символ на Христос в Неговото сегашно положение на отхвърлен, който призовава обезсърчените при Себе Си за спасение. За кратко време край Одолам се събира малка армия от **около четиристотин мъже**. По-късно тя ще нарасне до шестстотин. В света тези хора са неудачници, но под ръководството на Давид стават силни и храбри мъже (2 Царе 23).

22:3–5 Родителите на Давид също са се присъединили към него. Загрижен за тяхното благополучие, той отива в Моав, за да уреди да останат там, докато той се крие. Въпреки че е потомък на Рут, която е моавка (Рут 4:17), Давид допуска грешка, като се доверява на Господните врагове. (Според традицията в крайна сметка моавците убиват родителите на Давид.) Веднага щом Давид се връща, **пророк Гад** му казва да напусне Одолам и той **отива в гората Арет**, която също се намира в земята на Юда.

22:6–8 В **Гавайя**, в областта на Вениамин, Саул настройва **вениаминците и слугите си** против Давид. Той ги пита дали Давид ще ги възнагради така щедро, както е сторил той. Давид, така или иначе, не е от тяхното племе. Саул ги обвинява, че прикриват от него заговори **срещу** живота му. Тук вече той е напълно обзет от параноя и безумие. Той въз-

приема всички като свои врагове, дори собствения си **син**.

22:9–15 Едомецът **Доик**, който иска максимално да използва възможността да се представи добре пред царя, казва на Саул как свещеникът **Ахимелех** е помогнал на Давид, като му е дал **храна** и се е допитал до **ГОСПОДА** за него. **Свещеникът** и семейството му незабавно са извикани **при царя** и обвинени в предателство. В своя отговор Ахимелех посочва, че Давид е бил лоялен към царя, а самият той е невинен, че е помогнал на човек, за когото е смятал, че е **верен** на Саул. Той посочва, че това не е първият път, в който се е допитвал до Господа за Давид. По отношение на обвинението на Саул, че Давид е подбудил бунт срещу него и е искал да го убие, Ахимелех казва, че **не знае нищо за всичко това**.

22:16–19 Действията на Саул говорят, че той вече е напълно луд. Когато **телохранителите** му отказват да **убият ГОСПОДНИТЕ свещеници, Доик**, езическото „куче“ в буквалния смисъл на думата, бързо се нахвърля върху тях, без никаква смущение, че те са **свещеници**, и избива **осемдесет и пет** от тях. И като че ли това не е достатъчно, той напада и **Ноб, града** на Ахимелех, и избива всичките му жители и добитъка му.

22:20–23 Само **Авиатар** оцелява. Той **избягва** при Давид и му **разказва** всичко, което е станало. След това той остава с него и служи като първосвещеник, докато Соломон справедливо го отстранява от служба (3 Царе 2:27). В известен смисъл **смъртта** на свещениците е резултат от лъжите и интригите на Давид (ст. 22). В друг смисъл то е изпълнение на Божията присъда над дома на Илий (2:31–36; 3:11–14). Но самият Саул носи основната вина за това клане, защото той го заповядва.

Пророк (Гад), свещеник (Авиатар) и цар (Давид), всички заедно в изгнание, символизират Христос в днешно време,

докато чака враговете Му да бъдат положени под краката Му и престолът Му да бъде установен на земята.

4. *Предателството на Кеила (гл. 23)*

23:1–5 Давид получава известие, че град **Кеила**, южно от Одолам, е нападнат от **филистимците**. Воден от **ГОСПОДА**, той се бие срещу врага, **избява** града и заграбва голямо количество **добитък**.

23:6–12 Когато **Саул** чува, че **Давид** е в **Кеила**, той решава да го хване в капан там. Но Давид разбира за заговора и моли **ГОСПОД** за водителство за следващата си стъпка. Ще бъде ли в безопасност в Кеила? Дали жителите на Кеила ще го предадат на **Саул** въпреки помощта, която им е оказал? С помощта на ефода, който Авиатар е донесъл, и точно чрез Урим и Тумим, Бог разкрива, че когато Саул дойде, **неблагодарните хора** наистина ще предадат Давид.

23:13–18 **Тогава Давид и мъжете му** бягат в **пустинята Зиф**, която се намира югоизточно от Хеврон. Но дори и там продължават да бъдат безмислено преследвани. Там **Йонатан** намира **Давид** и го насърчава в Господа. Колко необходимо е това служение днес! Църквата би имала голяма полза, ако сред редиците ѝ има повече насърчители. Само онези, които са изпитали силата на подкрепящата дума, изречена в точния момент, познават благословието, което тя носи на душата. Любовта на Йонатан към Давид е самоотвержена. Той уверява Давид, че Бог ще изпълни Своята цел за него въпреки Саул. Човек, който има приятел като Йонатан, е щастливец. Защо той не остава при Давид, а отново се връща вкъщи, остава загадка.²⁰

23:19–29 **Зифците** също предават **Давид**, като изпращат на **Саул** новини за местонахождението му и обещават да **предадат беглеца в ръката на царя**. Когато Давид чува, че Саул идва, той **побягва в пустинята Маон**, а Саул неотклон-

но го преследва. Точно когато изглежда, че Давид ще бъде обграден, **филистимците** нападат Израил и Саул е принуден да изостави преследването. Неволно враговете на Израил стават съюзник на неговия отхвърлен цар. Тогава Есеевият син отива в **Енгади**, на западния бряг на Мъртвото море.

5. Давид пощадява Саул (гл. 24)

24:1–7 След като заплахата от филистимците е елиминирана, **Саул се връща** да гони Давид. Той го проследява до скалистите върхове на **Енгади**. Докато е там, царят влиза в една от пещерите за кратка пауза. Но **пещерата**, която е избрал, не е празна. Малко **по-навътре** човекът, когото той така безмилостно преследва, възпира своите **мъже** да отнемат живота на царя! Те смятат, че Бог е предал Саул в ръцете им. Но Давид не е получавал заповед от Бога да завзема царството със сила. Той се задоволява да изчака Божието време и начин. Дори когато тайно **отрязва един край от дрехата** на царя, съвестта му го избличава. Той не се отнася лекомислено към факта, че Саул е **помазан** за цар на Израил. Бог трябва да сваля този цар. Давид трябва да го уважава, докато Господ го отстрани.

24:8–15 След като Саул тръгва, Давид ... **излиза от пещерата и извиква след него**. Покланяйки се на **царя**, Давид му казва, че клеветническите твърдения за него, които е чул, не са верни. В същия този ден Давид е можел да отнеме живота му, но не го е направил, защото Саул е **ГОСПОДНИЯТ помазаник**. Парчето от **дрехата в ръката** на Давид е доказателство за неговата добрина. Един **беззаконен** човек сигурно би поискал да си отмъсти, но Давид няма такова желание. Той пита Саул защо трябва да преследва така безмилостно такъв безобиден и незначителен човек – като **умряло куче** или **бълха**.

24:16–22 Моментно развълнуван до сълзи от думите на Давид, Саул признава праведността на неговото поведение и собствеността си беззаконие. Изненадващо той признава, че един ден Давид **ще стане цар** в Израил и го кара тържествено да му се закълне, че ще постъпи милостиво със семейството му. След това Саул си тръгва с мир. Но отдихът, на който Давид се радва, е кратък. Саул скоро забравя неговата добрина.

В думите си към Саул Давид два пъти призовава **ГОСПОД да отсъди**. Той предпочита да остави делото си в Божиите ръце вместо да направи това, което изглежда право в очите на естествения човек. Едно от нещата, които Петър помни за нашия Господ, е че „когато Го хулеха, с хула не отвръщаше; когато страдаше, не заплашваше, а предаваше делото си на Този, който съди справедливо“ (1 Петр. 2:23). Дано Бог ни направи способни да бъдем така доверчиви и спокойни пред лицето на бедите!

6. Безумието на Навал (гл. 25)

25:1–9 Смъртта на **Самуил** слага край на епохата на съдиите. Израил вече е монархия. Потомците на Давид ще заемат израилевия престол завинаги, а Христос е изпълнението на това обещание. Дълбокото уважение, с което Самуил се е ползвал, се вижда от скръбта, която залива целия народ, когато той умира.

След смъртта на пророка Давид ... **слиза в пустинята Фаран**, в южната част на Юда, може би за да избяга още по-далеч от Саул и неговите планове за убийството му. **Кармил**, който е споменат в ст. 2, не е **планината** Кармил, която се намира на север, а **град** близо до **Маон**. Там **Навал стриже овцете си** и Давид, съгласно обичая, **изпраща** няколко **момчета** да поискат дар в замяна на защитата, която е осигурявал за стадата на Навал.

25:10–13 Но Навал отговаря на **слугите на Давид** така егостично и ос-

кърбително, че Давид се разярява и поема към Кармил с **около четиристотин мъже**, за да накаже Навал и дома му.

25:14–22 Красивата и умна **жена на Навал, Авигея**, научава за опасността, на която безразсъдното поведение на съпруга ѝ ги е изложило. Тя набързо събира голямо количество хранителни продукти и излиза да посрещне Давид. Докато приближава Кармил, **Давид** си припомня добрината, която е проявил към Навал, и оскърблението, с което той му е отвърнал.

25:23–31 Когато **Авигея** среща **Давид**, тя пада в краката му и произнася една блестяща и успешна молба. Най-напред тя признава, че господарят ѝ отговаря на името си (**Навал** означава „безумен“ или „мерзавец“). Когато мъжете на Давид са дошли преди това, тя не е знаела. Като го моли за прошка, тя му напомня, че **ГОСПОД** го е **възпярл да пролее кръв**, и че Той ще накаже **враговете** му – даже и **Навал**. Тя има истинско духовно прозрение за това кой е Давид – Господният помазаник – и искрено го възхвалява за това, че се бие в **ГОСПОДНИТЕ битки**. Колко по-добре ще бъде, когато стане цар, да не трябва да си спомня за един случай, когато е прострял собствената си ръка и сам си е отмъстил, вместо да остави враговете си на Господното отмъщение!

25:32–35 Тези дипломатични думи правят дълбоко впечатление на **Давид** и той ѝ благодари, че го е предпазила от това да убие **Навал**. Господ знае как да доведе в нашия живот точните хора, които да ни насочат и предупредят. Трябва да Му бъдем много благодарни за това. **Съветът** на Авигея има успех и нейният щедър дар е приет. Давид оставя Навал на Господа. И Бог не се забавя да подейства. Някои могат да възразят, че Авигея е нарушила Божията заповед, като не се е посъветвала със съпруга си и е узурпирала неговия авторитет. Но Библията

дори не загатва, че тя е постъпила погрешно. Точно обратното, тя може би е спасила Навал и семейството му от унищожение чрез спешното си действие.

25:36–44 Когато **Авигея** се връща вкъщи, **Навал ... е крайно пиян**. Тя изчаква до следващия ден и тогава му разказва какво се е случило. Когато чува новините, той получава парализа, удар или сърдечен пристъп. **Десет дни по-късно** той **умира**, като оставя всички притежания, които така скъпернически е пазил за себе си. Когато чува за смъртта на Навал, **Давид** скоро изпраща предложение за женитба до **Авигея**, което тя приема с огромно смирение. Давид си е взел и още една съпруга, **Ахиноама**, докато се е криел от Саул. Междувременно **Михаела**, неговата първа жена, е била **дадена** на друг мъж.

В тази история отново виждаме, че онзи, който възвишава себе си, ще бъде смирен (Господ убива Навал), а онази, която смирява себе си, ще бъде възвисена (Авигея става съпруга на царя) (Лука 14:11).

7. Давид пощадява Саул за втори път (гл. 26)

26:1–4 Още веднъж **зифците** съобщават на **Саул** местонахождението на Давид (ср. 23:19). Саул незабавно събира отряд, пет пъти по-голям от малобройната чета на Давид, и **слиза в пустинята Зиф**. Не ни е казано какво е подбудило Саул отново да преследва Давид. Когато двамата се разделят последния път, те изглеждат до известна степен помирени (гл. 24). Може би някакви зли хора отново са разбудили омразата на царя (вж. ст. 19).

26:5–12 **Давид** разузнава стана на Саул и вечерта двамата с неговия роднина **Ависей** проникват в стана и идват до мястото, където Саул спи. Неестествен сън от Господа прави това възможно.

Ависей иска да удари царя светкавично, но Давид забранява всякакво подобно действие, защото, въпреки че е зъл човек, Саул е **ГОСПОДНИЯТ помазаник**. Господ има отговорността да се справи с него. **Давид взема копие**то на Саул и **стомната с вода** и си тръгва.

26:13–16 Когато Давид вече е в безопасност извън стана, той издига гласа си и саркастично упреква **Авенир** за небрежността, с която пази **царя**. Такова нехайство заслужава смърт. **Стомната и копие**то, които Давид е взел, показват на Саул, че за втори път е бил спасен от смърт от неговата ръка.

26:17–20 Това, което все още озадачава Давид, е **защо** цар Саул го преследва така неуморно, след като му е доказал, че няма намерение да му навреди. **Ако ГОСПОД е подбудил Саул против Давид**, тогава Давид може да Го умоли, като му принесе **жертва**. **Но ако човешки синове** подклаждат враждебността на Саул, те ще бъдат **проклет**и, защото отдалечават Давид от единственото светилище, където може да се поклони на Бога. „**Иди да служиш на други богове**“ (ст. 19б) е онова, което тези зли мъже казват чрез действията си, ако не чрез думите си. Давид моли да не умре „далеч от лицето на Господа“, т. е. в чужда земя. Саул гони **бълха, както се гони яребица в планините**.

26:21–25 Саул изглежда се разкайва, като осъзнава, че Давид отново е пощадил **живота** му. Той признава, че Давид е по-праведен от него, защото той търси живота му без причина, докато Давид пощадява неговия, въпреки би могъл да го убие при самоотбрана. Давид отправя финален апел към **ГОСПОДА** да обърне внимание на неговата **правда**. **Тогава Саул отговаря на Давид** с благословение и пророчество за бъдещото величие на неговия „**син Давид**“.²¹ **Давид си отива по пътя, а Саул се връща в града си**.

Е. Животът на Давид във филистимската земя (гл. 27–30)

1. Давид придобива Сиклаг (гл. 27)

27:1–4 Напрежението от постоянното бягане от едно място на друго на косъм от смъртта накрая се отразява и на **Давид**. Въпреки чудотворната грижа на Бога към него, вярата на Давид се поклаща. Той изгубва от поглед факта, че е помазаният цар на Израил. Нима Бог ще го определи за цар, а след това ще допусне да бъде убит, преди да може да царува? Нима Бог ще го избави от ръката на Голиат, само за да го предаде в **ръката на Саул**? Не, но обстоятелствата понякога успяват да изкривят виждането на човека. Настоящата опасност често засенчва Божиите обещания. Давид отново бяга **в земята на филистимците** и се свързва с **гетския цар Анхус**. Минало е много време, откакто е бил тук за последен път, и Анхус вероятно е наясно, че той е бежанец. Езическият цар го посреща топло, виждайки в него храбър воин и съюзник срещу Израил. Това не непременно е същият Анхус, когото Давид среща в 21:10, понеже „Анхус“ е царската титла на филистимците.²² Когато **Саул чува, че Давид е избягал** от страната, той спира да го преследва.

27:5–7 Последния път, когато Давид е бил в Гет (гл. 21), слугите на Анхус са го заподозрели и са се опитали да го убият. Давид не е забравил това. С привидна скромност той сега отказва да **живее** в столицата и моли за свой собствен град. Така получава **Сиклаг**, град близо до границата с Израил, който първоначално е принадлежал на Юда (Ис. Нав. 15:31).

27:8–12 По време на шестнадесетмесечния си престой при **филистимците** Давид извършва нападения над **гесурците, гезерците и амаличаните**. Тези народи са езически жители на Ханаан, чието изтребление е заповядано от Бога

(Изх. 17:14; Ис. Нав. 13:13; 1 Царе 15:2, 3). Дори и в изгнание, Давид воюва в Господните битки. Това поставя един парадокс – как Давид може да се довери на Бога да го запази за победа над враговете на Израил, а не може да му се довери за защита от Саул!

2. Предсказание за участи на Саул (гл. 28)

28:1, 2 Сега положението на Давид става изключително трудно. **Филистимците** отиват на **война** срещу Израил и Давид получава заповед от царя да се присъедини към тях. Той като че ли се съгласява с това, макар че думите му в ст. 2 могат да се разбират по два начина: „**Така ще разбереш какво ще направи слугата ти** да те подкрепи“ или „Така ще разбереш какво ще направи слугата ти и как ще те измами!“ Анхус избира първото значение и прави Давид член на своята лична охрана.

28:3–8 Враждуващите армии се събират в северозападната част на Израил в равнината Езраелон (долината Армагедон). **Филистимците ... се разполагат на стан в Сунам, а Израил ... в Гелвие.** Когато Саул не получава никакъв отговор от **ГОСПОДА, нито чрез сънища, нито чрез Урим, нито чрез пророците,** той решава да потърси **медиум**, който вика мъртви. По-рано той е заповядал всички **викачи на мъртви и врачки** в Израил да бъдат убити или прогонени, както заповядва законът. Сега, когато разбира, че в близкото градче **Ендор** има **жена медиум, Саул се предпришва и ... отива** при нея да потърси съвет от мъртвите.

28:9, 10 Първата грижа на врачката е за нейната собствена безопасност. Тя напомня на посетителя си за заповедта на царя против **викачите на мъртви и врачките.** Как **Саул** може да обещае

защита в името на **ГОСПОДА**, който е постановил смърт за такива хора, и как врачката може да се надява на безопасност заради клетва, изречена в името на точно този Бог, е загадка.

28:11–14 Коментаторите са на различни мнения за това какво точно се е случило после. Някои смятат, че зъл дух *се е представил* за **Самуил**, докато други вярват, че Бог неочаквано е прекъснал сеанса като е изпратил да се появи *истинския Самуил*. Второто мнение се предпочита поради няколко причини. Врачката се стряска от внезапната поява на Самуил вместо духовете, с които тя е свикнала да контактува. Освен това текстът уточнява, че **това беше Самуил.** И последно, **свръхестественото същество** точно предсказва какво ще стане на следващия ден.

28:15–19 Саул казва на **Самуил** защото е извикал от царството на мъртвите. Укорът на Самуил сигурно е пронизал сърцето на царя. Той наистина ли си мислел, че Самуил може да му помогне, когато *Бог*, на когото Самуил служел, мълчи? Вместо това Самуил потвърждава най-дълбоките страхове на Саул. **Царството** ще бъде отнето от него и ще бъде **дадено на Давид**, както и по-рано му е казал. **Филистимците** ще разбият **Израил** на следващия ден, а Саул и **синовете** му ще отидат при Самуил. Това не означава, че те ще споделят една и съща вечна съдба. Ако съдим по техните плодове, изглежда, че Саул е невярващ, докато Йонатан е човек на вярата.

28:20–25 Всички грехове на Саул ще се стоварят върху него, преди да да се спусне следващата нощ. С големи усилия го склоняват да **яде** нещо, преди да си **отиде по пътя си.** **Угоеното теле** е заклано, но не за празник. Потънал в мрачно мълчание, осъденият на смърт мъж **яде** за последен път, преди да изчезне в нощта.

3. Анхус освобождава Давид (гл. 29)

29:1–5 Когато филистимците се събират за бой, Давид и мъжете му се присъединяват към тях, като преминават заедно с Анхус накрая на колоната. Някои от филистимските началници разумно възразяват срещу присъствието на Давид. Те съзнават, че той може да се обърне срещу тях по време на битката. Какъв по-добър начин да се помири с цар Саул от това, да му представи купчина филистимски глави? **Не е ли това Давид**, който се слави като убиец на повече филистимци от самия Саул?

29: 6–11 Техните доводи са логични, затова Анхус моли Давид да се върне в Сиклаг. Отговорът на Давид изглежда недостоен за един Божии човек. Той възразява, като иска да му бъде позволено да се бие срещу „враговете на господаря ми, царя“ – дори ако тези врагове са неговия собствен народ. Давид и по-рано е лъгал Анхус (гл. 27) и това вероятно е още един опит да измами филистимците. Ако той наистина е възнамерявал да воюва срещу Израил, което изглежда малко вероятно, то Бог го е предпазил от позора да убива братята си израилтяни и да подсилва ръката на филистимците срещу тях. Господ няма да позволи на Давид да използва меч на Голиат срещу Израил.

4. Разгромът на амаличаните (гл. 30)

30:1–6 Докато Давид се е придвижвал на север с войските на Анхус, амаличаните са нападнали Сиклаг и са отвели в плен жените и децата. И така, когато Давид се връща, той намира само тлеещите развалини на града. Възможно ли е това да е наказание от Бога над него за това, че се е присъединил към филистимците? Ако е така, Давид показва дълбоко познаване на същността на Божия характер, защото отива при Него за утеха,

когато всичко и всички са против него. Той знае, че няма към кого да се обърне за подкрепа по време на такава съкрушителна криза освен към ГОСПОДА, за когото е казано: „Той разкъса, и Той ще ни изцели; Той удари, и Той ще ни превърже“ (Ос. 6:1).

30:7–15 След като се допитва до ГОСПОДА, Давид получава уверение за успех и тръгва след амаличаните. Двеста от мъжете му (една трета) не могат да продължат по-нататък от потока Восор, защото са душевно съкрушени от сполетялата ги загуба и физически изтощени от тридневния поход към Сиклаг. Давид ги оставя там и продължава на юг с останалите четиристотин мъже, които също са изморени, но продължават преследването. Не след дълго те намират един болен египтянин на полето, който е бил изоставен от своя господар амаличанин да умре. Когато му дават храна и вода, той скоро възвръща част от силите си. В отговор на обещаната безопасност, той завежда Давид в стана на амаличаните.

30:16–25 Последното нещо, което пиените амаличани очакват, е изненадващ гост на победното им пиршество. Давид се хвърля като леопард върху гуляйджиите и напълно разгромява далеч по-многобройната им сила. Само четиристотин младежи успяват да се избяват от меч, като избягват, яздейки на камили. Еврейските пленници са освободени невредими и мъжете откарват огромно количество плячка – и всичко това за по-малко от двадесет и четири часа. Давид получава като свой дял овцете и говедата, отнети от амаличаните. Някои от мъжете му обаче не искат да споделят останалата част от плячката с другарите си, които са останали отвъд Восор. Давид поставя като наредба „сядящите при вещите“ да получават същото количество от плячката, като онези, които са слезли в боя (вж. също и Чис. 31:27).

30:26–31 Давид отделя от плячката си дарове за различни приятели в Юда. Той изпраща подаръците по всичките места, където е обикалял. Те свидетелстват, че Бог го е благословил срещу враговете му. Освен това Давид може би се е опитвал да укрепи приятелствата си, за да може да намери подкрепа в борбата срещу Саул, без да знае, че Саул вече е мъртъв.

IV. Смъртта на Саул (гл. 31)

31:1–6 Докато Давид се радва на успех в боя, Саул претърпява поражение. Израилтяните са изтласкани назад и тримата сина на царя са убити. Самият Саул е тежко ранен от стрелците. Паднал и умиращ на хълма Гелвие, той моли оръженосеца си да го убие, за да не го намерят филистимците жив и да се гаврят с него. Но човекът много се страхува да удари царя, затова Саул сам отнема живота си, като се хвърля върху меча си. Малко след това и оръженосецът му прави същото.

31:7–13 След този обрат израилевите мъже са напълно обезсърчени и отстъпват пред нахлуващата войска. Когато филистимците идват да съблекат

мъртвите и намират Саул и тримата му сина сред падналите, те разпращат вест по цялата филистимска земя. Тялото на Саул и телата на синовете му са отнесени във Ветсан и окачени на градската стена. Когато мъжете от Явис-Галаад чуват за това, те извървяват петнадесетте километра дотам, за да вземат телата. После погребват останките под вечнозеленото дърво в Явис. Те не са забравили как Саул ги е избавил от амонците в своята първа голяма битка като цар (гл. 11). Кремацията не е била често практикувана в Израил. Може би тук тя е използвана, защото телата са били много обезобразени. Освен това тя лишава филистимците от възможността отново да се гаврят с тях.

Божията присъда над Саул вече е изпълнена (вж. бележките по 1 Лет. 10). Саул многократно се е опитвал така да подреди обстоятелствата, че Давид да бъде убит от филистимците, но в крайна сметка самият той пада пред тях. Давид получава престола като определен за това от Бога. Саул получава справедливата отплата за своите дела според Божията справедливост, на която Давид толкова често го е оставял.

Крайни бележки

¹ (Въведение) Еврейският изследовател Абар-банел обяснява традицията по следния начин: „Цялото съдържание на двете книги може в известен смисъл да бъде свързано със Самуил, дори делата на Саул и Давид, защото и двамата, като помазани от Самуил, са, така да се каже, дело на неговите ръце“ (цитиран от Erdmann, „The books of Samuel“, Lange's *Commentary on the Holy Scriptures*, p. 1).

² (Въведение) Eugene H. Merrill, „1 Samuel“, *The Bible Knowledge Commentary*, p. 432.

³ (1:11-18) Bishop Hall, quoted in *Spurgeon's Devotional Bible*, p. 222.

⁴ (1:19-28) Гезениус и други специалисти по еврейски език смятат, че името означава „Божие Име (иеш)“.

⁵ (3:1-3) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, p. 140.

⁶ (6:19-21) Flavius Josephus, *The Works of Flavius Josephus (Ant. vi 1:4)*, p. 178.

- ⁷ (6:19-21) C. F. Keil and F. Delitzsch, „The Books of Samuel,“ *Biblical Commentary on the Old Testament*, VII:68.
- ⁸ (10:7–9) Някои евангелски изследователи приемат Саул за вярващ, но изпаднал в ужасно отстъпление и последващо умопомрачение. Те твърдят, че е малко вероятно Бог да избере новороден човек да бъде първият цар на Неговия избран народ.
- ⁹ (10:17-19) Matthew Henry, „I Samuel,“ in *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:334, 35.
- ¹⁰ (12:1–13) Имената *Ведан* и *Варак* изглеждат почти еднакво в древните текстове. Еврейското „д“ (*dalet*) и „р“ (*resh*) често са обърквани при преписване, също както и крайните форми на „н“ (*nun*) и „к“ (*kaф*).
- ¹¹ (13:1) Голяма част от проблемите с грешки в Стария Завет са свързани с еврейската числова система, която лесно може да бъде сгрешена при преписване. Виж коментара върху Летописи за повече подробности по този въпрос.
- ¹² (13:2-5) Вж предната бележка.
- ¹³ (14:16-23) Старата Ревизирана версия от 1885 г. гласи: „Донеси тук ефода – защото по онова време той носеше ефода пред Израил.“
- ¹⁴ (15:13-35) Christian F. Erdmann, ‘The Books of Samuel,‘ in Lange’s *Commentary on the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal and Homiletical*, III:209.
- ¹⁵ (16:14-23) Arthur Rendle Short, *The Bible and Modern Medicine*, p. 71.
- ¹⁶ (17:55-58) Септуагинта пропуска тези стихове.
- ¹⁷ (17:55-58) Williams, *Student's Commentary*, p. 152.
- ¹⁸ (17:55-58) Michael Griffiths, *Take My Life*, p. 128.
- ¹⁹ (21:10-15) DeRothschild, *further documentation unavailable*.
- ²⁰ (23:13–18) Може би е проявявал лоялност към *положението* на баща си, макар да е знаел, че той *лично* не е прав.
- ²¹ (26:21–25) Това може да е било само на думи. От друга страна, ако Саул е бил искрен, това може да е аргумент че въпреки греха и параноята си той е имал истинска вяра в Бога.
- ²² (27:1–4) Кайл и Делищ, като приемат петдесетгодишното царуване за „не възможно“, вярват, че и в двата текста е споменат същия Анхус, както и в 1 Царе 2:39 („Samuel“, VII:255).

Библиография

(1 и 2 Царе)

Blaikie, William Garden. „The First Book of Samuel.“ In *The Expositor's Bible*. London: Hodder and Stoughton, 1909.

— —. „The Second Book of Samuel.“ In *The Expositor's Bible*. London: Hodder and Stoughton, 1909.

Erdmann, Christian F. „The Books of Samuel.“ In Lange’s *Commentary on*

the Holy Scriptures, Critical, Doctrinal and Homiletical. Vol. 3. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1960.

Grant, F. W. „Samuel.“ In *The Numerical Bible*. Vol. 2. New York: Loizeaux Brothers, 1904.

Henry, Matthew. „The Books of Samuel.“ In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 2, Joshua to Esther. McLean, VA: MacDonald Publishing Company, n.d.

Jensen, Irving L. *I & II Samuel*. Chicago: Moody Press, 1968.

Keil, C. F., and Delitzsch, F. „The Books of Samuel.“ In *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 7. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.,1971.

Laney, J. Carl. *First and Second Samuel*. Everyman’s Bible Commentary. Chicago: Moody Press, 1982.

Merrill, Eugene H. „1 and 2 Samuel.“ In *The Bible Knowledge Commentary. Old Testament*. Wheaton, IL: Victor Books, 1985.

Meyer, F. B. *Samuel*. Chicago: Fleming H. Revell Co., n.d. Reprint. Fort Washington, PA: Christian Literature Crusade, 1978.

Short, Arthur Rendle. *The Bible and Modern Medicine*. Chicago: Moody Press, 1953.

ВТОРАТА КНИГА НА ЦАРЕТЕ

ИЛИ

Втората книга на Самуил

„Цар Давид е великият образ в тази книга. Докато ходи в светлината, той е един богат преобраз на Царя Месия. Първата част от книгата разказва победите, които изгълват неговия живот на вяра и воюване; втората част се спира на пораженията, които той понася, когато благополучието го отклонява от пътя на вярата и отваря вратата на своеволието.“

Джордж Уилямс

Въведение

За въведение вж. 1 Царе.

Схема на изложението

- I. Издигането на Давид на власт
 - (гл. 1–10)
 - А. Оплакването на Саул и Йонатан (гл. 1)
 - Б. Коронация за цар на Юда (2:1–7)
 - В. Конфликт с дома на Саул (2:8–4:12)
 - Г. Коронация за цар над целия Израил (гл. 5)
 - Д. Пренасянето на ковчега в Ерусалим (гл. 6)
 - Е. Божият завет с Давид (гл. 7)
 - Ж. Победа над враговете на Израил (гл. 8)
 - З. Милостта на Давид към Мемфивостей (гл. 9)
 - И. Следващи победи (гл. 10)
- II. Падението на Давид (гл. 11, 12)
 - А. Престъпленията срещу Витсавее и Урия (гл. 11)
 - Б. Изповед пред Господа (гл. 12)
- III. Бедите на Давид (гл. 13–20)
 - А. Амнон изнасилва Тамар (13:1–19)
 - Б. Отмъщението на Авесалом над Амнон и бягството му (13:20–39)
 - В. Завръщането на Авесалом в Ерусалим (гл. 14)
 - Г. Въстанието на Авесалом и бягството на Давид (15:1–18)
 - Д. Приятелите и враговете на Давид (15:19–16:14)
 - Е. Съветниците на Авесалом (16:15–17:23)
 - Ж. Смъртта на Авесалом и оплакването на Давид (17:24–19:8)
 - З. Завръщането на Давид от изгнание (19:9–43)
 - И. Бунтът и смъртта на Савей (гл. 20)
- IV. Приложение (гл. 21–24)
 - А. Гладът и неговият край (гл. 21)
 - Б. Благодарственият псалм на Давид (гл. 22)
 - В. Силните мъже на Давид (гл. 23)
 - Г. Преброяването на Израил от Давид и неговите последици (гл. 24)

Коментар

I. Издигането на Давид на власт (гл. 1–10)

A. Оплакването на Саул и Йонатан (гл. 1)

1:1–16 В 1 Царе 29 гл. се разказва как Господ запазва **Давид** да не участва в битката, в която загиват Саул и Йонатан. По това време той се сражава с **амаличаните**, които са нападнали Сиклаг (1 Царе 30). След като се връща в Сиклаг, при него идва пратеник от север с новината за смъртта на Саул. Пратеникът е с **раздрани дрехи и пръст на главата си** – символите на скръбта. Той разказва как е намерил **Саул** да се **подпира ранен на копието си**, докато вражеските сили се приближавали към него. Саул го помолил – него, един **амаличанин**, – да му нанесе смъртен удар, и той изпълнил молбата на царя. Това описание на смъртта на Саул очевидно противоречи на разказа в 1 Царе 31, където се казва, че Саул се е самоубил. Най-приемливото обяснение е, че разказът на амаличанина е лъжа. Той си е мислил, че Давид ще се радва да срещне убиеца на Саул и ще го възнагради щедро. Вместо това обаче Давид **скърби** дълбоко целия този ден, а вечерта заповядва амаличанинът да бъде езекутиран, понеже е убил Господния помазаник.

Амаличаните са заклетите врагове на Израил (Изд. 17). Една от причините Саул да изгуби царството е, че не е изпълнил изцяло присъдата на Божия гняв над тях (1 Царе 15). Съвсем наскоро Давид и мъжете му са убили мнозина амаличани заради техния набег над Сиклаг. Ето защо не е чудно, че когато амаличанинът идва в стана и обявява, че е убил Саул, той получава не награда, а меч.

1:17, 18 Фактът, че вместо да се рад-

ва за смъртта на Саул, Давид горчиво го оплаква, несъмнено говори за неговото великодушие.

О. фон Герлах вижда тук паралел между Давид и Христос:

Единствената дълбока скръб по Саул, с изключение на тази на явис-галаадците (1 Царе 31:11), идва от човека, когото той е мразил и преследвал в продължение на толкова много години, чак до смъртта си; също както и великият наследник на Давид плаче за падението на Ерусалим – точно когато той се кани да унищожи самия Него.¹

Освен това Давид съчинява вълнуващо **оплакване**, което нарича „**Песента на лъка**“. Книгата Яшар или „**Книгата на Праведния**“ вероятно е била сборник от поеми за великите мъже на Израил (вж. също Ис. Нав. 10:13). Доколкото е известно, тя вече не съществува и със сигурност не е част от боговдъхновените Писания.

1:19–27 Емоционалната ода на Давид оплаква смъртта на **Саул** и **Йонатан** – **красотата на Израил**. С величава поетичност тя призовава да не се известяват **филистимските** градове за смъртта на царя и сина му, **за да не тържествуват**. **Планините** на Гелвусе, където Саул умира, са прокълнати да страдат от суша и безплодие. **Щитът на Саул е захвърлен, непомазан с масло** (ст. 21) – т. е. той е изоставен и вече няма да бъде излъскан за бой. Давид прославя храбростта на Саул и Йонатан (ст. 22) и личните им достойнства. Те са заедно **в смъртта си**, също както са били и **в живота си** (ст. 23). Това не бива да се разширява и да се разбира като вечната им участ. Онези, които са били благодетелствани от царуването на Саул, са призовани да **плачат** (ст. 24). Поемата завършва с любяща възхвала на **Йонатан**, близкия приятел на Давид.

Б. Коронация за цар на Юда (2:1–7)

2:1–7 Със смъртта на Саул Израил остава без цар. Тогава **Давид** търси водителство от **ГОСПОДА** и Той го напътства да отиде в **Хеврон**, един от **юдовите градове**. Там **юдовите мъже ... го помазват** за свой **цар**. Когато му разказват как **явис-галаадските мъже** милостиво са **погребали Саул**, Давид веднага им изпраща послание на благодарност, в което индиректно ги кани да го признаят за **цар**, както са сторили мъжете от Юда.

В. Конфликт с дома на Саул (2:8–4:12)

2:8–11 Но не всички племена на Израил искат да приемат Давид за свой монарх. **Авенир**, главният **военачалник** на покойния Саул и негов чичо, **взема** единствения оцелял син на Саул **Исвостей** и го обявява за **цар**. В продължение на **седем години и шест месеца ... Давид** царува само **над** племето на **Юда** със столица **Хеврон**. Само в **две** от тези **години** обаче **Исвостей ... царува** над другите единадесет племена. Може би на Авенир са му били необходими пет години, за да изгони филистимците от Израил и да постави Исвостей на престола на баща му.

Давид никога не е отстоявал своето право над престола. Не го прави и сега. Вместо това той решава да остави проблема в ръцете на Господа. Щом Йахве го е помазал за цар, Той ще покори враговете му и ще го въведе в царството му. По подобен начин и Господ Исус очаква времето, когато Бог Отец ще Го направи Цар над цялата планета. Неговата власт сега се признава от много малка част от човечеството, но идва определен ден, в който всяко коляно ще се преклони и всеки език ще изповяда, че Исус Христос е Господ (Фил. 2:10, 11).

2:12–17 След време **Авенир, синът на**

Нир, военачалникът на войските на Израил (единадесетте племена) се среща с **Йоав, син на Саруя**, водача на Давидовите войници край **Гаваон**. Разположени на двата срещуположни бряга на едно езеро, те решават да организират състезание между някои от своите **младежи**, за да се види кой има превъзходство в боя. Когато **Авенир** предлага **младежите ... да се състезават**, той няма предвид игра. Това е истинско сражение. **Дванадесетте** вениаминци се бият срещу **дванадесетте** младежи от Юда и всички се убиват един друг. Тъй като резултатът е неопределен, между останалите от **мъжете** избухва **много жестока битка**, при която **мъжете** на Авенир са **разбити** и се **разбягват** разпръснати.

2:18–23 Един от братята на Йоав, бързоногият **Асаил**, преследва **Авенир** с намерението да го убие. Отначало Авенир се опитва да убеди Асаил да се задоволи да хване **един от младежите**. Изглежда **Авенир** е съзнавал, че лесно може да убие **Асаил**, но не е искал да го стори, за да не усилви враждата с **Йоав**. Тъй като Асаил не се вслушва и във второто увещание на Авенир да спре да го преследва, Авенир го напада в самоотбрана и го убива **със задния край на копие**то.

2:24–32 Йоав и другият му брат, **Авиесей**, продължават да преследват Авенир докато **стигат до хълма Амма**. Там Авенир се обръща към Йоав с молбата да спре тази ненужна гражданска война. Отговорът на Йоав може да се разбере по два начина. Първо, той може да означава, че ако Авенир не е бил отправил първоначалната провокация (в ст. 14), тогава младежите биха си отишли у дома с мир. Или пък може да означава, както е предадено в НМПБ, че ако Авенир не е поискал примирие, тогава младежите биха продължили да преследват **братята си** до сутринта. Във всеки случай Йоав се съгласява да спрат битката. **Авенир и мъжете му ... преминават ... в Махана-**

им, на източния бряг на река **Йордан**, където е столицата на Исвостей. Той е изгубил **триста и шестдесет мъже**. **Йоав** и войниците му се **върщат** в Хеврон само с **деветнадесет мъже** по-малко.

3:1–5 По време на седемте и половина години, през които Давид е в Хеврон, царството му става **все по-силно**, докато **Сауловият дом**, управляван от Исвостей, става **все по-слаб**. Семейството на Давид също се увеличава. Когато първоначално идва в **Хеврон**, той има две жени – **Ахиноама** и **Авигея**. Противно на Божията воля, той се оженва за още четири жени – **Мааха**, **Агита**, **Авитала** и **Егла**. Тези шест съпруги му раждат шестима сина, трима от които му носят скръб – **Амнос**, **Авесалом** и **Адония**. (По-късно му се раждат и други синове.)

3:6–11 Докато уж служи на Исвостей, **Авенир** всъщност укрепва собствената си политическа позиция, защото вижда, че балансът на силите преминава на страната на **Давид**. **Исвостей** обвинява **Авенир** за връзката му с **Ресфа**, **наложница на Саул**, и вероятно тълкува това като знак, че Авенир иска да присвои властта над единадесетте племена. Дали Авенир е бил виновен за това, не знаем. Той отхвърля обвинението остро и непочтително и обявява, че ще **отвърне** своята преданост и тази на племената на **Израил** към **Давид**. **Исвостей** е безсилен да се съпротиви. Думите „**Кучешка глава ли съм аз, която държи страната на Юда?**“ (ст. 8) означават: „Безполезен и презрян предател ли съм аз, който е служил на Юда?“

3:12–16 След това **Авенир** **изпраща ... пратеници до Давид** и му предлага да **обърне целия Израил** към него. Преди **Давид** да се съгласи с предложението на Авенир, той изисква **Сауловата дъщеря Михала** да му бъде върната, като се надява по този начин да затвърди правата си над царството на Саул. **Исвостей** кротко се съгласява и **Михала** бива върната на

Давид за голяма скръб на **мъжа й Фалтиил**. Така личният живот на Давид се оплита още повече и в биографията му се написва още една мрачна глава.

3:17–21 Тогава **Авенир** отива при племето на **Вениамин** и при другите племена, които са последвали Исвостей, и им казва, че **Давид** е обещаният от Бога избавител от потисничеството на **филистимците**. Тъй като явно отговорът им е благосклонен, той отива при **Давид** и изразява готовността си да **събере целия Израил** в убедителен израз на преданост.

3:22–30 Докато Авенир си тръгва от Давид, за да осъществи своя план, **Йоав** се връща в царската къща и научава за събитията от деня. След като укорява **царя**, че толкова глупаво е приел един шпионин, той тайно **изпраща** войници да **върнат** Авенир обратно. Веднага щом **Авенир се връща в Хеврон**, **Йоав** го извиква край **портата** под претекст, че иска да проведе таен разговор с него. Истинската му цел обаче е да убие Авенир, което и прави, като го пробожда в **корема**. По този начин **Йоав** си отмъщава за смъртта на **брат си Асаил** и елиминира един евентуален съперник за позицията на главен военачалник. **Йоав** не зачита факта, че Хеврон е прибежищен град, където Авенир има правото поне на съдебен процес (Чис. 35:22–25). Изразът „**такъв ... който се подpira на тояга**“ (ст. 29) може да означава инвалид. В НАСПБ той е предаден с думите „такъв, който държи хурка“ (т. е. женствен, слаб мъж). Подобно и РИСПБ гласи „такъв, който държи вретено“, което означава негоден за война или тежка работа.

3:31–39 **Давид** обявява голям траур заради **Авенир**, но не наказва **Йоав** за това, че го е убил. Царят е наскърбен от факта, че Авенир е умрял така безславно, понеже неговата храброст е заслужавала по-достойна смърт. Мисълта в ст. 33 може да бъде изразена и така: „Тряб-

ваше ли Авенир да умре като неопитен глупак, който не може да се защити?“⁴¹ А очакваният отговор е: „Не, той станал жертва на подъл и безбожен заговор.“⁴² От тъгата на царя народът разбира, че Йоав е действал самоволно. Възмущен Давид изразява публично негодуванието си от жестокостта на **синовете на Саруя** (Йоав и Ависей) и призовава Господ да ги накаже. В гл. 3 виждаме как Бог използва греха и машинацията на хората, за да даде обединеното царство на Давид. Той прави така, че дори човешката ярост да Го хвали (Пс. 76:10).

4:1–7 Смъртта на Авенир още повече отслабва царството на Исвостей. Веднага след като войската изгубва своя силен водач, се надигат **двама** бунтовници, **Ваана** и **Рихав**, които убиват царя. Това става като **влизат в къщата**, докато **Исвостей си почива по пладне**. Те се преструват, че са дошли да вземат малко **жито**. Ст. 6 в РИСПБ, която следва Септуагинта, гласи: „И ето, вратарката на къщата чистеше жито, но ѝ се додряма и заспа; тогава Рихав и брат му Ваана се промъкнаха вътре.“ Така остава само един мъжки наследник на трона на Саул – един сакат младеж на **име Мемфивостей**.

4:8–12 Рихав и Ваана **донасят главата на Исвостей на Давид** с надеждата да спечелят благоразположението му. Тези **безбожни мъже** се опитват да твърдят, че **ГОСПОД** ги е подтикнал да извършат това. Но **Давид** далеч по-добре знае как стоят нещата! Бог няма да накара хората да нарушат Неговия закон, за да постави на трона Своя цар. Бог може да изпълни Своите обещания, без да прибегва към услугите на убийци. Давид им казва, че те са по-виновни от онзи, който е твърдял, че е убил **Саул**, и заповядва **незабавно** да бъдат екзекутирани. Телата им са изложени позорно на показ, а **главата на Исвостей** е **погребана** с почести **в гроба на Авенир**.

Г. Коронация за цар над целия Израил (гл. 5)

5:1–5 С думи на вярност и преданост единадесетте **израилеви племена** се присъединяват към Юда и признават **Давид** за законен цар. Онези, които идват при него, са изброени в 1 Лет. 12:23–40. Така започва неговото царуване над обединената нация, което ще продължи **тридесет и три години**. Като цяло царуването на Давид продължава **четиридесет години**.

Ст. 3 описва третото помазване на Давид. Първоначално той е помазан от пророк Самуил (1 Царе 16:13). След това е помазан като цар над юдовия дом в Хеврон (2:4). Накрая бива **помазан** и като законен **цар** от целия народ.

5:6–10 Една от първите военни операции на цар Давид е отнемането на крепостта **Сион** от **евусейците**. Тези езически воители смятали своя град за така непревземаем, че би могъл да бъде защитаван и от **куците** и **слепите**. Давид открива слабо място във водоснабдителната система на града; той заповядва на хората си да се изкачат през подземния водопровод, който евусейците използват, за да докарват в града вода от извора по-долу. Стратегията се оказва успешна и Евус става **Ерусалим**, наричан още **Давидовия град**, столицата на Израил. Последната част от ст. 8 е свързана с подигравката на евусейците от ст. 6, която по-късно се превръща в поговорка: „**Слепият и кучият няма да влезе в дома**.“ **Мило** е част от укрепленията на древния град. (Паралелният разказ в 1 Лет. 11 разкрива, че Йоав е предвождал успешната атака срещу града и така си е осигурил мястото на главен военачалник на силите на Давид.)

5:11–16 **Хирам**, езическият **цар на Тир**, **изпраща** материали и работници да построят дворец за Давид в Ерусалим. В нарушение на Втор. 17:17 **Давид си взема още наложници и жени** в Еру-

салим и му се **раждат още синове и дъщери**. Царското потекло на Месията е проследено до **Соломон**. Има още два списъка на синовете на Давид, родени в **Ерусалим** (1 Лет. 3:5–8; 14:3–7), които се различават незначително (предимно в изписването на имената).

5:17–21 Обезпокоени от единството на Израил и силното му централно управление, **филистимците** решават да нападнат. Те разполагат силите си в **долината Рафаим**, южно от Ерусалим. След като бива уверен от Господа в предстоящата победа, **Давид** атакува врага и го разбива. **Той нарича мястото Ваал-Ферасим**, което означава „Ваал е разбит“ или „господар на проломите“. Тук Господ прави пролом в редиците на врага. **Давид** взема (ст. 21) и изгаря (1 Лет. 14:12) **идолите**, които филистимците са оставили, за да не станат те спънка за бъдещите поколения.

5:22–25 След известно време **филистимците** отново се връщат в **долината Рафаим** и застрашават Израил. Този път **ГОСПОД** казва на **Давид** да **заобиколи** вражеските сили изотзад, при едни **черници**. Когато чуе **шум като от маршируване по върховете на черниците**, тогава ще знае, че **ГОСПОД** настъпва срещу **филистимците**. Резултатът е, че Давид унищожава врага **от Гава** до **Гезер**. **Гава** вероятно трябва да се чете като **Гаваон** (НИПБКДж, бел., Септуагинта и 1 Лет. 14:16).³ Забележете, че Давид не смята, че Божието водителство за една битка (ст. 19) ще бъде същото и за следващата (ст. 23). Ние трябва постоянно да търсим Божията воля за всичко. В първата битка Божията стратегия е пряко нападение, а във втората – засада.

Д. Пренасянето на ковчега в Ерусалим (гл. 6)

Събитията от гл. 6 не се случват непосредствено след описаните в пета глава.

Втората Книга на Царете не винаги следва строг хронологичен ред.

6:1–7 Последното място, където сме чели за **Божия ковчег**, е в 1 Царе 7:1, 2. След като бива изпратен обратно от филистимците, израилтяните го прибират в **къщата на Авинадав** в Кириат-Иарим. Оттогава минават години. Сега **Давид** решава да го пренесе в Ерусалим, за да стане градът както **политическа**, така и **религиозна** столица. И така, заедно с **тридесет хиляди мъже от Израил** той отива във **Ваала-Юда** (друго име на Кириат-Иарим) да го вземе. Бог е заповядал ковчегът да се пренася с помощта на пръти, носени на рамене от каатците (Чис. 7:9). Вместо това обаче **Давид** приготвя **нова кола** и с големи тържества пренася **ковчеза до хармана на Нахон** (наречен Хидон в 1 Лет. 13:9). Там **воловете се препъват** и има опасност ковчегът да падне от каруцата. Затова **Оза**, единият от синовете на **Авинадав**, подпират **ковчеза с ръката си**. Тъй като дори на свещениците е забранено да докосват ковчеза (Чис. 4:15), Господ **независимо поразява Оза със смърт**.

Често се задава въпросът защо Бог поразява Оза за това, че докосва ковчеза, докато филистимците често са го пипали, без да умрат. Отговорът изглежда е, че „колкото по-близо е човек до Бога, толкова по-сериозно и по-бързо той ще бъде наказан за всяко зло“. Съдът трябва да започне от Божия дом.

Твърде тежко ли е извършеното от Бога? Ние си позволяваме да съдим Бога, защото ни липсва съзнание за Неговата страшна святост и величие. Ковчегът е най-ясното видимо проявление на Самия Бог, което хората ще могат да виждат до идването на Исус. Оза пренебрегва този факт. Смъртта му е незабравим урок за израилтяните да гледат сериозно на славата на своя Бог. Нашият език и нашите действия показват ли, че когато се молим

с думите „Да се свети Твоето Име“, ние наистина го мислим? (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

6:8–11 Давид протестира пред ГОСПОДА срещу тази тежка присъда и временно се отказва от своя план да занесе ковчега ... в града. Той решава да го остави в къщата на Овид-Едом, вероятно близо до Ерусалим.

ГОСПОД богато благославя дома на Овид-Едом по време на трите месеца, през които ковчегът е в неговата къща.

6:12–15 Когато чува за това благословение, цар Давид решава да пренесе Божия ковчег в Ерусалим. Разказът в 1 Лет. 15:13–15 ни разкрива, че по време на тези три месеца Давид е изследвал Писанията, за да разбере как трябва да бъде пренесен ковчегът. Новата кола е изоставена и левитите пренасят ковчег на раменете си. На всеки шест крачки, с които носачите внимателно се придвижват напред, Давид жертва говеда и угоени агнета, за да се увери, че Господ вече не е разгневен. Така, с танци по улиците, ковчегът е пренесен във временна шатра в Давидовия град. (Вероятно Псалм 68 е написан по това време.) Самият цар е толкова въодушевен, че танцува пред ГОСПОДА с всички сила. Давид носи лепен ефод вместо обичайните царски дрехи.

6:16–23 Жена му Михала поглежда през прозореца и вижда Давид, облечен в ефод, да се държи по начин, който тя смята за недостоен за един цар. Когато той се връща у дома, тя несправедливо го укорява, че е танцувал неподобаващо пред хората. („Съблече“ в ст. 20 трябва да се разбира в светлината на ст. 14). Той отговаря, че танците му са израз на неговата радост в Господа и дава да се разбере, че няма намерение да потиска своя ентузиазъм за Божиите неща. Освен това Давид е готов да стане още по-презрян от хората и да се смири в собст-

вените си очи, но ще бъде почитан от „слугините“, за които говори Михала. Заради своята критична нагласа Михала понася позора да остане бездетна до деня на смъртта си. Това е едно необходимо напомняне, че критикарският дух води до безплодие.

Е. Божият завет с Давид (гл. 7)

7:1–5 Давид чувства, че е неуместно той да живее в своя разкошен дом, докато Божият ковчег стои под завеси на шатър. Затова той разкрива на пророк Натан намерението си да построи дом за ковчега. Отначало Натан одобрява идеята, явно защото не се е допитал до Господа. После към него идва ГОСПОДНОТО СЛОВО, което му съобщава, че Давид няма да получи разрешение да построи храм за Йахве.

7:6–11 ГОСПОД напомня на Натан, че е обитавал в шатър от деня на Изхода от Египет. Шатрата е била подходяща за народа на Израил, докато е бил на път. Сега е дошло време за постоянен храм.

7:12–15 После ГОСПОД разкрива на Натан безусловния завет, който ще склучи с Давид. Този завет обещава, че Давид ще има син (Соломон), който ще построи храма; че престолът на неговия син ще бъде утвърден до века; че когато той съгреша, Бог ще го поправи, но няма да оттегли от него милостта Си.

7:16, 17 Заветът обещава още, че домът на Давид, неговото царство и неговият престол ще бъдат утвърдени до века, и че собствените му потомци ще седят на престола. Династията на Давид е прекъсната от времето на Вавилонския плен, но ще бъде възстановена, когато Христос, Семето на Давид, се завърне да царува над цялата земя. Йенсен допълва:

Давид иска да построи храм за Бога, но Соломон получава тази привилегия. Несъмнено естеството на делото за Бога в живота на Давид е воюването, а не стро-

ителството. Но и чрез това воюване той подготвя пътя за един свой наследник, който ще положи основата на този дом за поклонение, който сърцето на Давид така горещо е копняло да построи. След като войните приключват, Соломон издига храма от материалите, които Давид е приготвил. Давид изобразява Христос в Неговото страдание и победата Му над големия враг. Соломон изобразява Христос в Неговата слава, когато сблъсъците и страданията са приключили. Църквата, истинският храм на Бога, чийто главен крайъгълен камък е Христос, ще бъде открито изявена в последния ден. Сега, в дните на страданията и борбите на църквата, се подготвят материалите за това славно здание за Бога.⁴

7:18–29 Дълбоко развълнуван от ветнатата Божия благодат, Давид влиза във временната шатра и произнася благодарствената молитва, записана тук. В нея, казва Блейки,

... той изразява учудване от миналото, от това как Бог е избрал такъв невзрачен дом и такава незначителна личност; удивлява се и на настоящето: „Как си ме довел дотук?"; но най-вече се изумява от бъдещето, от обещанието за непокланителността на дома му във всички идещи дни.⁵

Думите „И това е човешкият обичай (или „закон“), о, Господи Боже“ (ст. 19б, НАСПБ) означават, че Бог се отнася към Давид със същата любов и снизходителност, които е заповядал и на хората да показват един към друг.

Ж. Победа над враговете на Израил (гл. 8)

8:1, 2 Политиката на Давид като цар е да прочисти царството от езическите му жители, които се бунтуват срещу неговото управление. Резултатът от тази по-

литика е разширяването на територията на Израил.

Той например **разбива филистимците** и превзема Гет (1 Лет. 18:1). Преди време той се е правил на **луд** в Гет (1 Царе 21:10–15), сега ще бъде **цар**. Също така той **разгромява** и **моавците** и използва мерително **въже**, за да избере двете трети от тях, **които да бъдат убити**. Сигурно Моав е действал предателски спрямо Израил.

8:3–8 Следващата победа на Давид е в областта на Сирия. Той **разгромява Ададезер**, **цар** на страна наречена **Сова**, разположена между Емат и **Дамаск**, като пленява **хиляда колесници, седемстотин конници, и двадесет хиляди пешаци**. (В някои версии хиляда и седемстотин конници и двадесет хиляди пешаци – бел. прев.)

Давид **прерязва сухожилията на всичките коне**, като запазва коне само **за сто колесници**.⁶ Това означава, че на конете се прерязва сухожилие на крака, което ги прави негодни за война. Когато **арамейците от Дамаск идват да помогнат на Ададезер**, Давид **избива ... двадесет и две хиляди мъже** от тях и прави **арамейците** свои васали. После се връща в Ерусалим с **бронза** и **златните щитове**, които е отнел от Ададезер.

8:9–12 Тои, царят на съседен Емат, поздравява Давид за триумфа му над Ададезер и **изпраща дарове от сребро, ... злато и ... бронз**. Тези ценни метали, заедно с другото **сребро** и **злато**, които е спечелил във войните си, Давид **посвещава на ГОСПОДА** и те по-късно биват използвани в строителството на храма.

8:13 Тук има привидно несъответствие. Стихът казва, че Давид е убил **осемнадесет хиляди арамейци** в Солната долина, а в 1 Лет. 18:12 се казва, че **Ависей** е убил **осемнадесет хиляди едомци** в Солната долина. Действително в някои еврейски ръкописи, както и в стари версии на Септуагинта и Сирийс-

ките преводи във 2 Царе 8:13 също пише „едомци“.⁷

Но фактът, че **Давид** е **придобил име** от победата във 2 Царе, а в 1 Летописи славата получава Ависей, е необичаен. Първата книга на Летописите обикновено изобилства с хвалебствия за Давид. Вероятно, както често се случва по време на война, най-висшият, в случая Давид, получава славата за победата като „главнокомандващ“. Но всъщност прякото ръководство на битката се осъществява от Ависей и дори летописецът, който се старае да възвеличи Давид, е подтикнат от Светия Дух да насочи вниманието към прекия командващ на бойното поле. За да усложни нещата още повече, бележката към Псалм 60 твърди, че „**Йоав** (братът на Ависей) е убил дванадесет хиляди едомци в Солната долина.“⁸

Юджийн Мерил прави следното предположение:

Може би тази разлика е обяснима, като отбележим, че цялата операция е била проведена под прякото командване на Ависей, а Йоав е бил отговорен (с воинските от своята част) за унищожаването на две трети от едомците.⁹

8:14 Фактът, че Давид е **поставил гарнизони по целия Едом** и е **направил всички едомци свои слуги**, вероятно е още една подкрепа за прочита в полето на ст. 13 като „едомци“, както е във всички ръкописи на паралелния пасаж в Летописи.

8:15–18 Така царството и властта на Давид много се разширяват и укрепват и той управлява с **правда** и безпристрастност. В ст. 16–18 са изброени някои от неговите главни служители: **Йоав** – главнокомандващ **над войската**; **Йосафат** – летописец; **Садок** и **Ахимелех** (вместо **Авиатар**, вероятно грешка на преписвачите, вж. по-долу) – **свещеници**; **Сарая** – писар или секретар; **Ваная** – началник

на телохранителите на Давид; **синовете на Давид** – **велможи**. В ст. 17 има текстуален проблем. Тук и в 1 Летоп. 18:16 и 24:6 **Ахимелех** е посочен като **син на Авиатар**, докато в 1 Царе 22:20 се казва, че **Авиатар** е син на Ахимелех. Най-простото обяснение е, че преписвачите може да са разменили имената в стиховете, определящи Ахимелех като син на Авиатар.

Съществува обаче и друга възможност, свързана със старозаветната традиция според имената са се повтаряли през поколение, т. е. внуците са получавали имената на дядовците си. Така по всяко време колежата свещеник на Садок е бил или Авиатар, или Ахимелех. Авиатар и Ахимелех са служели заедно като колеги-свещеници, както явно и Анна и Каляфа по времето на нашия Господ (Лука 3:2).

Когато Саул убива **Ахимелех** и синовете му в Ноб, единствено **Авиатар** оцелява. Когато Давид става цар, той определя **Авиатар** за първосвещеник, но не отстранява **Садок**.

3. Милостта на Давид към Мемфивостей (гл. 9)

9:1–13 Давид си спомня за своя завет с Йонатан (1 Царе 20:14–17) да му **окаже милост** и търси възможност да го изпълни. **Сива**, един **слуга** на починалия цар Саул, съобщава на Давид, че един **сакат син на Йонатан** живее в **Ло-Давар**, на източния бряг на река Йордан. **Давид** **изпраща да го доведат** в Ерусалим, заповядва да му бъде върнат семейният имот и му осигурява място да **яде** на царската **трапеза**. **Сива** и **синовете** му са определени за слуги на **Мемфивостей**.

Мемфивостей е преобраз на непокаялата се душа, която живее в пустиня (**Ло-Давар** може да означава „няма паша“¹⁰) и е продадена под греха (**Махир** означава „продаден“ – ст. 4). Той е изгнаник от падналия **Саулов дом**. Неспособен е да

дойде при царя да проси милост, защото е **недъгав и в двата крака**. Но милостивият владетел го издирва, за да го благослови. След като бива открит, Мемфивостей получава огромни богатства и място на общение на царската трапеза. Паралелите със спасението са очевидни. Също като Мемфивостей и ние сме *безпомощни* (неспособни да отидем при Бога); състоянието ни е *безнадеждно* (ние сме част от падналия човешки род). Но чрез благодатта ние ставаме обект на божественото благоволение. Издигнати сме до място в Божието семейство и сме направени сънаследници с Христос.

Любов така удивителна и божествена,
Изисква моето сърце, живот и всичко!
Исаак Уотс

И. Следващи победи (гл. 10)

10:1–5 Явно **Наас, царят на амонците**, е направил услуга на Давид в миналото. Това е същият Наас, когото Саул разгромява в началото на своето царуване (1 Царе 11). **Наас** може би е помогнал на Давид, когато е бил бежанец, тъй като за известно време Саул е бил техен общ враг. Сега **Давид** иска да се отблагодари за тази преданост и затова **изпраща** пратеници до **Анун, сина на Наас**, който е коронясан за цар след смъртта на баща си. **Князете на синовете на Амон** дозират, че пратениците на Давид са шпиони и **Анун** заповядва да бъдат подложени на лични оскърбления и опозоряване. Когато вижда унижените си пратеници, Давид се разгневява.

10:6–8 Веднага щом амонците научават това, те се подготвят за война срещу Израил, като наемат **арамейците** от север (вж. 1 Лет. 19). Така мъжете на Давид, ръководени от **Йоав**, се изправят пред две армии – на **арамейците** (сирийците) и на амонците.

Джон Хейли предлага следното обяс-

нение на привидните несъответствия между ст. 6 и 1 Летоп. 19:6, 7:

Вет-Реов е едно от малките месопотамски царства, както и Мааха, Сова и Тов са дребни сирийски монархии. Така имената и броят на войниците се съгласуват по следния начин:¹¹

2 Царе

Арамейци от Вет-Реов и Сова	20, 000
Арамейци от Тов	12, 000
Арамейци от Мааха	1, 000
ОБЩО	33, 000

1 Летописци

Арамейци от Сова и др.	32, 000
Арамейци от Мааха (не е посочен брой)	[1, 000]
ОБЩО	33, 000

10:9–14 **Йоав** разделя мъжете си на две части. Самият той повежда някои от най-отбраните **израилеви** войници в атака **срещу арамейците**. **Брат** му **Ависей** повежда **останалите израилтяни срещу ... Амон**. Двата генерали се разбират да си изпратят един на друг помощ, в случай че бъдат застрашени. **Арамейците побягват**, когато **Йоав** и мъжете му настъпват срещу тях на открито поле. Тогава уплашените амонци се оттеглят в града си (вероятно Рава).

10:15–19 Малко след това **арамейците** реорганизируют силите си и търсят подкрепа от други арамейски провинции. Те се придвижват до **Елам**, на изток от Йордан (точното местоположение не е известно), където войските на Давид ги посрещат и ги разгромяват. Израилтяните изтребват **седемстотин бойци на колесници и четиридесет хиляди конници**. (В 1 Летоп. загубите им са определени на „седем хиляди бойци на колесници и четиридесет хиляди пешаци.“ Уилямс предполага, че арамейците са имали конница от 40,000 мъже със 700 леки колесници и пехотна

бригада от 40,000 мъже със 7,000 тежки колесници.)¹² Тази битка убеждава сирийците в мощта на Давид, затова те **склучват мир с Израил** и отказват **вече да помагат на амонците**.

II. Падението на Давид (гл. 11, 12)

A. Престъпленията срещу Витсавее и Урия (гл. 11)

11:1–5 Прочутото морално падение на Давид е предизвикано, пише уважаваният коментатор Матю Хенри, от три неща: (1) „Пренебрегването на задълженията му“; (2) „Любов към спокойствието и отдаване на леност“; (3) „Блуждаещо око.“¹³ Вместо да излезе **на война** срещу амонците през пролетта **на годината ... Давид изпраща Йоав** срещу тях, докато той самият **остава** вкъщи без работа. Времето на безделие често е време на най-големите изкушения. Един ден **привечер** той поглежда от покрива на своя дворец и вижда една **красива ... жена, която се къпе**. Запитването показва, че това е **Витсавее, ... жената на Урия**, един от силните бойци на Давид. **Давид изпраща** да я доведат и извършва прелюбодейство с нея. Тя се очиства от ритуалната **си нечистота и се връща у дома си**. Когато разбира, че е бременна, **тя изпраща** известие до **Давид**.

11:6–13 Тогава царят замисля да прикрие своя грях. Най-напред той вика **Урия от войната**, като се преструва, че иска да чуе от него какво става с **Йоав** и войската. След като **Урия** отговаря на въпросите му, **Давид** го изпраща у дома, като се надява, че той ще спи с Витсавее. Така, когато бебето се роди, Урия ще си помисли, че то е негово. Но Урия осуетява плановете на Давид. Вместо да се прибере вкъщи, той **преспива при вратата на царската къща**; той не смята, че може да се наслаждава да удобствата на дома си, докато народът му е на война. В отчаяние **Давид ... напива** Урия,

но **верният войник** и този път отказва да отиде у дома си. Лоялността и верността на Урия изпъкват в ярък контраст с коварството на царя.

11:14–17 Тогава **Давид** прибегва до своята най-ниска проява на подлост. Той заповядва на **Урия** да занесе **писмо на Йоав** – писмо, което съдържа смъртната присъда на Урия. Царят заповядва на Йоав да **постави Урия напред, където боят е най-силен** и съответно смъртта ще бъде неизбежна. Така Урия няма да бъде жив, за да отрече бащинството си, когато детето се роди. Йоав организира битката така, че да е сигурен, че Урия ще бъде убит. Той заповядва на частите си да настъпят, а след това нарежда двата фланга да се оттеглят. Придвижвайки се **напред в центъра**, Урия и мъжете му стават лесна мишена за стрелците на амонците от стената. Във военно отношение това е нелепо, но така бива премахнат **Урия**, както и много други верни **слуги на Давид**.

11:18–21 Когато **Йоав изпраща** новините до Давид, той знае, че **царят** ще се разгневи от поражението. Давид ще каже: „**Защо се доближихте до града да се биете?** Не помните ли как е бил убит **Авимелех, сина на Гедеон (Ерувесет)**, когато направи точно същото?“ (Вж. Съд. 9:50–55). Затова Йоав съветва **пратеника** да **изпревари гнева на царя**, като му каже, „**И слугата ти, хетеецът Урия, умря.**“ Това ще накара Давид да забрави за моментните военни несполуки.

11:22–25 **Пратеникът** докладва на **Давид**, както е бил инструктиран. Давид му казва да съобщи **на Йоав**, че военните неуспехи са неизбежни, и че смъртта на Урия не бива да става повод за скръб, защото в битките **мечът поглъща** безразборно. Така Давид лицемерно се опитва да прикрие тежката си вина „с една фаталистична забележка за неизбежността и капризите на смъртта“.

11:26–27 След обичайния период на

жалеене, Давид изпраща да доведат Витсавее и я прави своя **жена**. След известното време се ражда и бебето.

Това, че Писанието ни разказва този инцидент от живота на Давид, е показателно за неговата достоверност. То ни показва истински и нецензуриран образ на Божиите хора, такива, каквито са били в действителност, с всичките им недостатъци (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*).

Б. Изповед пред Господа (гл. 12)

12:1–9 Всеобщо е мнението, че между събитията, описани в гл. 11 и 12, изминава около една година. По това време ръката на **ГОСПОДА** натезжава над Давид; неговите духовни борби са описани в Псалми 32 и 51. Пророк **Натан** идва при него със следната притча, като иска присъдата на Давид за случая: „Един богат човек с много овце не поиска да сготви никое от своите животни, за да нагости своя гостенин. Затова реши да вземе единственото малко агънце на един много беден човек и го закла.“ Давид много по-лесно осъжда греха у другите отколкото у себе си. Той гневно заявява, че богатият трябва четирикратно да възстанови отнетото и че заслужава смърт за своя грях. **Натан** безстрашно насочва обвинително пръста си срещу Давид, като по същество му казва: „Ти си човекът, който е сторил това. Бог постъпи милостиво с теб, като те направи цар, направи те богат, даде ти всичко, което може да пожелае сърцето ти. Но ти отне Витсавее от съпруга ѝ, а после го уби, за да прикриеш престъплението си.“

12:10–14 Тогава пророкът произнася тежката присъда за царя. Децата му ще му носят скръб. Семейството му ще бъде разединено от кървав конфликт. **Жените** му ще бъдат отнети от него и публично изнасилени (вж. 2 Царе 16:22). Неговото

греховно дело ще стане всеобщо достояние. Тогава Давид стига до покаяние и изповядва, че е извършил своя грях **против ГОСПОДА**. Морган коментира:

Обърнете внимание на думата „и“ в ст. 13. Човек отхвърля своя грях, когато искрено го изповяда. Това прави възможно и Бог също да го отмахне.¹⁴

Натан незабавно го уверява, че *наказанието* за греха му е отменено – той **няма да умре**. Но *последниците* от греха ще го следват. Той наистина ще трябва да плати четирикратно (Изд. 22:1), както сам е постановил за богатия човек в притчата: бебето ще **умре**; Амнон ще бъде убит (гл. 13); Авесалом също ще бъде убит (гл. 18); Адония ще бъде екзекутиран (3 Царе 2).

12:15–23 Когато бебето **се разболява**, **Давид** ляга на земята в молитва и пост. Той е дълбоко натъжен. Но когато научава, че детето е **умряло**, той **става и яде**, като обяснява, че детето не може да бъде върнато, но той самият един ден ще отиде при него, когато умре. Ст. 23 е бил извор на утеха за много вярващи родители, които са изгубили бебета и малки деца.

Матю Хенри коментира:

Благочестивите родители имат сериозна причина да се надяват, че душите на техните деца, които са починали като малки, са добре в отвъдния свят; защото *обещанието е за нас и за нашето семе*, и то ще бъде изпълнено и за онези, които не залостват вратата си – което малките деца не правят.¹⁵

Ние можем да сме сигурни, че деца-та, които умират, преди да са достигнали възрастта на морална отговорност, отиват в небето, защото Иисус казва: „На такива е небесното царство“ (Мат. 19:14).

Фактът, че Давид дълбоко познава и разбира Божия характер, се вижда от начина, по който реагира на Неговата присъда. Преди да падне ударът, той се моли, защото знае, че Йахве е *Бог на милостта*. След като Господ поразява детето, Давид се покланя пред Него, защото знае, че Йахве е *Бог на правдата*. Той загърбва миналото, приема божественото наказание и гледа напред към бъдещето. Не изпада в отчаяние, защото знае, че Бог отново ще го благослови. И е прав.

12:24, 25 Витсавее ражда друг син, **Соломон**, който е определен да наследи баща си на престола. Чрез пророк **Наган** Бог дава на детето още едно име – **Едидия** (*възлюбен от Йахве*).

12:26–30 Тук разказът се връща към атаката **против Рава**, прекъснат в 11:1 от греха на Давид. Изглежда **Йоав** е успял да превземе целия град с изключение на една част, може би крепостта на върха. (Йосиф Флавий¹⁶ и НИПБКДж казват, че Йоав е превзел и **града на водите**, т. е. водоснабдяването на града, като по този начин е направил капитулацията въпрос на дни.) Тогава Йоав вика **Давид** да дойде и да завърши битката, като по този начин му преотстъпва цялата слава за победата. Това е поразителен акт на себеотрицание от страна на Йоав. Йоав е в най-добрия случай непредсказуема личност. На моменти той като че ли показва истинска сила на характера. Но цялостното му поведение е на лукав, безскрупулен и зъл интригант. Давид успешно превзема **Рава** и получава за награда **корона от злато**, тежаща един **талант**, и още много плячка.

12:31 Библейските изследователи поддържат различни мнения за това дали последният стих описва жестоко наказание, на което Давид е подложил **синовете на Амон** (според интерпретацията на ПБКДж),¹⁷ или просто описва робска земеделска или занаятчийска работа (спо-

ред интерпретацията на НИПБКДж). Последното изглежда по-характерно за начина, по който Давид е постъпвал с враговете си.

Ш. Бедите на Давид (гл. 13–20)

А. Амнон изнасилва Тамар (13:1–19)

13:1–14 **Авесалом** е син на Давид от Мааха, а **Амнон** е негов син от Ахиноама, т. е. те са полу-братя. **Амнон** страстно пожелава **Тамар**, красивата сестра на Авесалом, и съответно негова полу-сестра. Той обаче не вижда възможност да се доближи до нея заради затворения ѝ живот и чистотата ѝ. Тогава **Йонадав** (племенник на Давид, ст. 3) предлага решение. Като се преструва на болен, Амнон подмамва Тамар в спалнята си под претекст, че има нужда от грижите ѝ, и я изнасилва.

13:15–19 След като извършва престъплението, той **я намразва** повече, отколкото някога я е **обичал**, както често става. Похотта и омразата са тясно свързани. Амнон се опитва да се отърве от нея, но тя не желае да си тръгне. Накрая той я изгонва насила, надявайки се, че като не я вижда, ще я забрави. Тамар се покрива със символите на скръбта и така Авесалом разбира какво се е случило.

Б. Отмъщението на Авесалом над Амнон и бягството му (13:20–39)

13:20 **Авесалом** успокоява **Тамар**, като дава вид, че не смята случилото се за много сериозно, но всъщност вече планира отмъщение срещу Амнон.

Обезчестена и нежелана за брак, макар и не по нейна вина, **Тамар остава сама в дома на брат си Авесалом**. Това вероятно означава, че тя е живяла и е умряла неомъжена. Похотта наранява както виновния, така и невинния.

13:21 Въпреки че Давид **много се разгневява**, той не наказва Амнон, както би

трябвало да направи – вероятно защото неговият собствен грях е все още пресен в ума на всички.

Той знае задължението си, но ръцете му са вързани. Така преднамереният грях ограбва нашата морална свобода, а също и свободата на речта и свидетелството ни. (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

Фактът, че Амнон е неговият първороден син (1 Лет. 3:1) и естествен наследник на престола, може би също е повлиял на Давид.

13:22–29 Авесалом чака времето на своето отмъщение. То идва след **две пълни години**. Както винаги по времето на стриженето на овците, е планирано голямо празненство близо до Ветил. Настоятелната покана на Авесалом не успява да доведе баща му, вероятно защото Давид иска да спести на сина си големи разходи. Но тя успява да доведе **всичките царски синове**, и най-важното, идва и Амнон, който като най-голям син представлява отсъстващия им баща. По предварително уговорен сигнал **слугите** на Авесалом убиват **Амнон**. Останалите принцове панически **побягват** обратно към Ерусалим.

13:30–36 Междуременно до Давид достига **слух**, че **Авесалом** е **избил всичките му синове!** Давид отново е хвърлен в скръб. **Йонадав** опровергава неверния разказ със сведението, че **само Амнон** е **мъртъв**, и че **Авесалом** е планирал смъртта му от деня, в който **Тамар** е била изнасилена. Малко след това **синовете** на Давид се връщат в Ерусалим с голям плач, като потвърждават твърдението на Йонадав, че са още живи.

13:37–39 **Авесалом бяга** за живота си в **Гесур**, в Сирия, където е живяла майка му и където царува **Талмай**, неговият дядо по майчина линия. Авесалом остава в Гесур **три години**. Амнон е по-голям

от Авесалом и до смъртта си е първият наследник на царя. Със смъртта на Амнон Авесалом започва да вижда *себе си* на престола. **Цар Давид** копнее да види **Авесалом** отново, след като скръбта му по Амнон е утихнала с времето.

В. Завръщането на Авесалом в Ерусалим (гл. 14)

14:1 **Йоав** разбира, че царят копнее да върне **Авесалом** отново в Ерусалим. Но народът знае, че **Авесалом** е виновен за убийство и трябва да бъде екзекутиран. Така страхът от общественото неодобрение пречи на Давид да върне обратно Авесалом.

14:2–7 Затова **Йоав** изпраща при Давид една **жена** от **Текое** (малък град близо до Витлеем), която да представи пред него семейна ситуация, подобна на неговата. Като се прави, че е в дълбока скръб, тя му казва, че единият от двамата **й сина** е убил другия. Сега **родът** ѝ иска смъртта на нейния единствен наследник. Това напълно ще изличи **името** на семейството ѝ от **земята**.

14:8–13 Първоначално **царят** ѝ казва да се върне у дома си и да чака неговия отговор, като се надява да успее да избегне вината за оправдаването на убиеца. Но тя иска незабавен отговор, за да може да улови Давид в капана на собственото му решение. Тя предлага да поеме върху себе си всяка вина, която той може да си навлече с решението си. Цар Давид ѝ дава друго общо уверение, като ѝ обещава сигурност. Тогава тя директно го моли за уверение, че синът ѝ няма да бъде убит. Като прави това, тя го хваща в капана си. Ако **царят** гарантира това помилване на нейния син, защо тогава не възстанови своя собствен син **изгнанник** – Авесалом?

Измислената ситуация на жената е горе-долу сходна с тази на Давид. Единият син е мъртъв и неговите роднини искат

смъртта на виновника като наказателно от мъщение (ст. 7). Решението на Давид показва милост и прекратява кръвното от мъщение, което в Средния изток често е продължавало през много поколения. Но жената настоятелно иска да приложи историята към случая на Давид и Авесалом и отново, както в случая с Натан, Давид се оплита в паяжината на собствената си морална мъдрост. Той се обвързва да върне прокудения и изплашен Авесалом и да му осигури защита. (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юнгън*)

14:14 Жената явно иска да каже, че **като вода, разлята по земята**, миналото (т. е. смъртта на Амнон) **не може да се събере отново** и занимаването с него безполезно. Възможно е и да има предвид, че животът е твърде кратък и не си струва да бъде пропилян в продължителна вражда.¹⁸ Последната част на ст. 14 вероятно означава, че **Бог не унищожават** незабавно престъпника (както Давид би трябвало добре да знае) **а измисля средства**, с помощта на които грешникът да бъде простен и възстановен. Ако Бог действа така, защо и царят не направи същото?

14:15–23 Жената казва, че е дошла при **царя**, очаквайки милост като Божи-ята. Тя я е получила за своя **син** и сега се моли за неговия **син**. **Царят** подозира, че **Йоав** е нагласил заговора, и **жената** открито признава това. Цар Давид мекушаво заповядва на Йоав да **доведе** Авесалом **обратно** в Ерусалим въпреки факта, че Авесалом не се е покаял. Така Давид извършва голяма неправда, за която първа скъпо ще плати.

14:24–33 В продължение на **две пълни години ... Авесалом живее в Ерусалим**, без да получи разрешение да влезе в присъствието на баща си. (Естествената му **красота** и разкошната му **коса** са споменати като фактори, които впоследствие му помагат да открадне сърцата на изра-

илтяните.) След две години Авесалом се опитва да се свърже с Йоав, за да получи разрешение да види царя. **Йоав** два пъти отказва да дойде при него, затова **Авесалом** нарежда да изгорят **нивата** му с **ечемик**. Това бързо довежда Йоав пред вратата му! Молбата на Авесалом за аудиенция при баща му е удовлетворена и двамата се събират отново.

Изминали са седем години от изнасилването на Тамар и пет години от убийството на Амнон. Авесалом не е виждал баща си пет години. Въпреки че Давид му е простил и го е върнал обратно в Ерусалим, вместо да го екзекутира, той не е забравил случилото се. Но когато двамата мъже накрая се срещат, Авесалом получава пълна прошка. Тогава той използва благостта, която баща му показва към него, като основа, на която организира бунт (гл. 15–18). Давид пощадява живота на сина си, но в отговор на това Авесалом замисля смъртта на баща си.

Действията на Йоав във всичко това като че ли целят да спечелят благоразположението на Давид, а също и на Авесалом, който е следващият наред да стане цар.

Г. Въстанието на Авесалом и бягството на Давид (15:1–18)

15:1–6 До този момент **Авесалом** е прикривал желанието си да бъде цар. Но сега той се движи с внушителна свита. Всяка сутрин застава дръзко край градската **порта** (където се решават правните спорове) и се представя за единствения, който е искрено заинтересован за благо на хората. На практика той обвинява баща си в неспособност да раздава подходящо правосъдие и казва, че ако той самият беше цар, хората биха получавали **правото**, което заслужават. Така той се стреми да спечели благоразположението на хората от различните градове на Израил.

15:7–12 След четири години¹⁹ (според

някои ръкописи на Септуагинта, Сирийския превод, Йосиф и бел. в НИПБКДж) **Авесалом** получава позволение да **отиде в Хеврон**, уж за да изпълни **обрек, който е направил**, докато е бил в изгнание. Жителите на **Хеврон** вероятно са били недоволни, защото Давид е преместил столицата си оттам в Ерусалим. Хеврон също така е родното място на Авесалом. **Двестата мъже**, които придружават **Авесалом**, не знаят, че неговата истинска цел е да провъзгласи установяването на ново управление, в което самият той ще бъде цар! **Ахитофел**, един от съветниците на Давид и дядо на Витсавее (ср. 11:3 с 23:34), минава на страната на **Авесалом** и мнозина от **народа** се присъединяват към Авесалом в неговия **заговор** да узурпира престола. Може би Ахитофел дори е искал да си отмъсти на Давид за неговия грях с внучката му.

15:13–18 Когато чува новините, **Давид** решава, че положението е сериозно и трябва да напусне **Ерусалим**. Той незабавно събира **целия си дом** и бяга към покрайнините на града. **Но царят оставя десет наложници да пазят къщата**.

Д. Приятелите и враговете на Давид (15:19–16:14)

15:19–22 Сред онези, които тръгват с Давид, е и група филистимци, които са напуснали Гет заедно с него. Един от тях е **гетецът Итай**. Когато той тръгва с него, царят го увещава да се върне. Все пак, той не е евреин; той е в изгнание и едва наскоро се е присъединил към народа; а каузата на Давид е в най-добрия случай несигурна. Но Итай не може да бъде разубеден. Той е твърдо решен да придружи царя независимо от цената. Давид възнаграждава верността на този езичник, като позволява на него и на онези, които го следват, да го придружат в изгнанието му. **Итай ... казва: „... където и да бъде господарят ми, царят, било за смърт,**

или за живот, там ще бъде и слугата ти!“ Вярващите трябва да проявяват същото посвещение към Царя на царете по време на Неговото отхвърляне, каквото е имал Итай към Давид, докато той е бил отхвърлен.

15:23 Те **преминават потока Кедрон**, течащ източно от Ерусалим, и се отправят към долината на Йордан. Близо хиляда години по-късно великият Давидов Син ще последва неговите стъпки, когато самият Той е отхвърлен като Цар (Йоан 18:1). Давид **преминава Кедрон** бягайки, за да *спаси* живота си. Исус прекосява долината и се моли в Гетсимания на път да *даде* живота Си в откуп за мнозина.

15:24–29 Свещениците **Садок и Авиатар** излизат от **града с ковчегата**, като възнамеряват да последват Давид в изгнанието му. Но той ги изпраща **обратно** с надеждата, че **ГОСПОД** ще му позволи да се завърне. Той казва на свещениците, че ще му бъдат от по-голяма помощ в **Ерусалим** (като един вид пета колона сред хората на Авесалом). Самият Давид ще достигне до западния бряг на Йордан и ще чака от тях сведения за развитието на бунта на Авесалом.

Вместо да се огорчи от принудителното си изгнание, Давид смирено понася онова, което Бог е допуснал да се случи. Според заглавието си Псалм 3 е написан по това време. В този псалм откриваме, че упованието на Давид в Господа остава непокатливо, когато бурята го връхлита.

15:30–37 Давид се изкачва по **възвишението на маслините** заедно със своите верни последователи, като всички дълбоко скърбят и се молят Бог да **осуети всеки съвет, който Ахитофел би дал на Авесалом**. На върха на възвишението на маслините царят е посрещнат от **архиеща Хусай**. Давид го моли да **се върне** в Ерусалим и да се престори на лоялен

към **Авесалом**. По този начин той ще може да противодейства на съветите, които **Ахитофел** би дал. Освен това така ще може да предава новини на **свещениците Садок** и **Авиатар**, които на свой ред ще изпращат двамата си **сина** със сведения при Давид. **Хусай** отива в **Ерусалим** точно когато **Авесалом** пристига да поеме управлението.

16:1–4 След като **Давид** отминава върха на възвишението, **Сива**, **слугата на Мемфивостей** го посреща с голямо количество храна и **вино** и **двойка маггарета**. Когато Давид го пита за Мемфивостей, Сива го излъгва (вж. 19:27), че синът на Йонатан е останал в **Ерусалим** с надеждата, че **царството** ще бъде върнато на **дома** на Саул и съответно на него, като следващ наследник. Давид по-вярва на тази лъжа и заповядва имотът на Мемфивостей да стане собственост на Сива.

16:5–14 Във **Ваури**м, който се намира на пътя за Ерихон, се появява един наследник на Саул **на име Семей**. Той ожесточено проклита **Давид** и го обвинява за **кръвта на Сауловия дом**. **Ависей**, един от служителите на Давид, иска на място да убие **Семей**, но Давид не допуска това. Той предполага, че може **ГОСПОД** да му е казал да го **кълне**. Давид смята, че един от членовете на Сауловия дом все пак има по-голямо основание да **търси живота** му, отколкото собственият му **син Авесалом**. Освен това Давид може би си спомня за смъртта на Урия и си дава сметка, че обвиненията на Семей не са съвсем без основание. Той се надява, че крайната враждебност на Семей ще предизвика Бога да му окаже милост. Когато Давид и хората му продължават към Йордан, **Семей** също продължава да върви с тях, като кълне и хвърля **камъни** и **пръст** по него. Най-накрая прогоненият **цар** достига до реката, където той и другарите му **си отдъхват**.

Е. Съветниците на Авесалом (16:15–17:23)

16:15–19 Действието се премества обратно в **Ерусалим**, където **Авесалом** току-що е пристигнал. **Хусай** шумно и убедително изразява верността си към **Авесалом**. Първоначално заподозрян, в крайна сметка той бива приет от узурпатора.

16:20–23 Първият съвет на Ахитофел към **Авесалом** е да **влезе** при десетте **наложници** на Давид, които той е оставил в Ерусалим. Това безобразно само по себе си действие е неопишуемо оскърбление за Давид, прави помирието невъзможно и представлява пряка претенция към престола. Авесалом приема **съвета**, като влиза в царския харем **пред очите на целия Израил** и така изпълнява пророчеството на Натан в 12:11, 12.

Съветите на Ахитофел са високо ценени в онези дни. **Авесалом** ги следва, без да ги поставя под въпрос, също както е правел и баща му. Но когато си спомним, че Ахитофел е дядо на Витсавее, можем да видим как желанието за отмящение намира отражение точно в този съвет.

17:1–4 След като има успех с първия си съвет, **Ахитофел** препоръчва на **Авесалом** да му позволи да събере **дванадесет хиляди мъже**, с които да връхлети внезапно върху **Давид**, да го убие неочаквано и да **върне** последователите му **обратно** в Ерусалим.

17:5–14 **Авесалом** е доволен, но решава да **повика Хусай** и да чуе и неговия съвет. Това е благоприятният случай, който Хусай е чакал. Той казва, че този втори **съвет** на **Ахитофел** **не е добър „този път“**. Все пак Давид и **мъжете му са огорчени** от метежа и ще се бият ожесточено. А Давид е твърде мъдър, за да прекара нощта с войските си; той ще се скрие в някоя пещера. Ако първото нападение на Ахитофел се окаже неуспешно, народът ще бъде обзет от паника

и каузата на Авесалом ще бъде изгубена. **Хусай** предлага алтернативен план, който на пръв поглед показва лоялността му към Авесалом, но в действителност има за цел да осигури допълнително време за бягство на Давид, както и да създаде възможност за смъртта на Авесалом. Той предлага обща мобилизация на войските на целия **Израил**, предвождани от Авесалом. Такава армия би била непобедима. Давид ще бъде атакуван и бягството му ще стане невъзможно. Авесалом решава, че съветът на Хусай е по-добрият и затова отхвърля плана на Ахитофел, точно както Давид се е молил (15:31).

17:15–17 **Хусай** незабавно изпраща известие до **свещениците Садок и Авиатар**, с което им поръчва бързо да съобщят на Давид да **премине Йордан** и да избяга в безопасност. **Свещениците** изпращат по **една слугиня** съобщението до синовете си, които чакат при **Ен-Рогил**, в покрайнините на града.

17:18–22 **Но едно момче вижда** тази тайна среща и издава шпионите на **Авесалом**. Затова двамата сина на свещениците, **Йонатан** и **Ахимаас**, се скриват в един **кладенец** (празен резервоар за вода) във **Ваури**, докато издирващият ги отряд отминава. Тогава те избягват и отнасят новините на **Давид**. Той **преминава Йордан** и така поставя естествена бариера между своите сили и тези на Авесалом. След това Давид отива в **Маханаим**, един град в галаадската земя.

17:23 **Ахитофел** изпада в униние, защото **съветът** му е бил отхвърлен, и защото разбира, че в крайна сметка Давид ще победи. Той се връща у **дома си**, нарежда **домашните си работи и се обесва**. И в живота, и в смъртта си той е образ на Юда Искариотски.

Ж. Смъртта на Авесалом и оплакването на Давид (17:24–19:8)

17:24–26 **Авесалом** преследва баща си отвъд **Йордан** в Галаад, като поставя

Амаса начело на своите сили. **Башата** на Амаса е **исмаилянин** по рождение (1 Лет. 2:17), но **израилтянин** по религия. Той е племенник на Давид и първи братовчед на **Йоав**.

17:27–29 **Докато Давид** е на стан в **Маханаим**, при него идват трима мъже с необходими трайни хранителни продукти за **Давид** и за **народа с него**. Това са **Совей**, **Махир** и **Верзелай**.

Совей е **син на Наас**, покойния цар на амонците. Неговият брат **Анун** отхвърля доброжелателството на Давид и пострада заради това (гл. 10). Но **Совей**, макар и чужденец по рождение, обича израилевия цар повече от мнозинството от евреите. Така и много езичници са приели Онзи, който е отхвърлен от „Своите Си“ (Йоан 1:11).

Махир се е грижил за Мемфивостей в продължение на много години, докато Давид го довежда в Ерусалим (9:3–5). Той служи на онези, които са в нужда – и на сакатия княз, и на детронирания цар. Онези, които дават от имуществото си за да подкрепят чрез гостоприемство делото на Христос, ще получат добрината си стократно, когато Той се завърне в слава.

Верзелай помага на Давид, като го изхранва през цялото време, докато е в **Маханаим**. Той е много богат човек и неговата подкрепа означава много за царя (19:31–39). На своя смъртен одър Давид казва на Соломон да издигне синовете на Верзелай до положение в царския двор (3 Царе 2:7). Христос няма да забрави онези, които са Му послужили; те ще получат почетни места в Неговото царство.

18:1–5 **Давид** разделя войската си на три части под командването на **Йоав**, **Ависей** и **Итай**. Царят иска да участва в предстоящата битка, но **народът** го убеждава да остане в **града** и да им изпрати помощ, ако е нужно. Докато войниците излизат от града, Давид публично

заповядва на командирите си да **пощадят ... Авесалом**.

18:6–9 Битката се провежда в **Ефремовата гора**, която е източно от Йордан и близо до Маханаим. През този ден загиват **двадесет хиляди** души от войските на Авесалом, предимно заради гъстата гора, която се превръща в капан за войниците. Армията на Давид побеждава. Докато препуска през гората, **Авесалом** заклеща **главата** си в **клоните на един голям дъб, ... а мулето ... продължава** без него. Като един вид картина справедливост именно онази част от тялото му, с която толкова много се е гордеел, става причина за неговата гибел.

18:10–15 Един човек вижда безпощното състояние на Авесалом и съобщава на **Йоав**, който от своя страна остро го укорява, че не е убил бунтовника. Той подробно обяснява, че никаква сума пари не би го склонили да наруши заповедите на **царя**. Освен това, ако убил Авесалом, това щяло да стане известно на царя, а Йоав нямало да се обяви в негова защита. Йоав смята този разговор за загуба на време. Той изстрелва **три стрели в сърцето на Авесалом** и оставя **десетте си оръженосци** да нанесат последния удар. Всичко това е против царската заповед, но е най-доброто за царството. Давид системно отказва да накаже синовете си за престъпленията им, затова тази задача се пада на някой друг.

18:16–18 Веднага след това **Йоав** мъдро слага край на битката, защото главната цел е постигната. Тялото на Авесалом е хвърлено в **един голям ров** и затрупано с **голяма грамада от камъни**. Тя е в ярък контраст с паметника, който той е издигнал за себе си в **Царската долина**, вероятно намираща се близо до Ерусалим. Авесалом е имал трима сина, но те вероятно са умрели млади и той е останал без наследник. Затова той е построил **Авесаломовия паметник**, който да запази името му за идните поколения.

18:19–23 **Ахимаас** иска да отнесе **вестта** на Давид, но **Йоав** не му позволява да го стори. Изглежда, че Ахимаас е имал репутацията на носител на добри вести (ст. 27б) и би било несвойствено за него да занесе новината за смъртта на Авесалом. Затова Йоав изпраща един **хусит** като официален пратеник. Но след като той тръгва, **Ахимаас** убеждава **Йоав** да го пусне, дори и да не получи награда за поръчката. Той успява да изпревари **хусита**, като минава по по-пряк път.

18:24–30 Давид стои нащрек за вести от битката. **Стражът** му докладва, че вижда един бегач, който се приближава, а после и **още един**. Когато Давид чува, че **първият** прилича на **Ахимаас**, той се подготвя за **добри вести**, защото в миналото Ахимаас винаги е носил добри новини. Приближавайки се, **Ахимаас** тържествено обявява, че **ГОСПОД** е поразил армията на бунтовниците. Но когато Давид пита за **Авесалом**, куражът на Ахимаас се изпарява и той дава неопределения отговор, че е видял **голям смут**, но не знае подробности.

18:31–33 В този момент пристига **хуситът**. Той обявява, че враговете на Давид са разбити. Неизбежният въпрос от царя за Авесалом получава директния отговор: „Нека всички **врагове** на царя да станат **като момчето**“ – с други думи, **мъртви**. Тези думи хвърлят Давид в много дълбока скръб. Неговото покръстително оплакване е записано в ст. 33. Това е една от най-големите скърби в живота му и е съмнително дали той някога е простил на Йоав за това.

19:1–8 Мъката на царя е толкова голяма, че народът се чувства засрамен и виновен. Войниците се държат, като че ли са победени, а не победители. При всичко това **Йоав** изгубва търпение и отправя суров укор към царя. Той негодува, че Давид изглежда по-заинтересован от своите **врагове** отколкото от верните си последователи, и че е неблагодарен

на онези, които са **спасили живота** му. Той предупреждава Давид, че ако не про-
ява незабавно загриженост към народа
си, всички ще го изоставят още същата
нощ. Давид се съгласява, като заема мяс-
тото си **в портата** на града и излиза да
говори пред народа.

3. Завръщането на Давид от из- гнание (19:9–43)

19:9, 10 Междувременно в цялата **изра-
илева** земя цари смут. **Целият народ се
кара** помежду си. Цар Давид, който ги е
избавил от ... филистимците, е в изгна-
ние, разискват те, а **Авесалом**, техният
самозван владетел, е мъртъв.

Така се поставя началото на движение,
имащо за цел да възстанови Давид на
престола. „**Защо не говорите да върнем
царя?**“ е уместен въпрос и за заспалата
църква днес.

19:11–15 Когато Давид чува, че де-
сетте племена на **Израил** говорят да го
възстановят на трона, той **изпраща** два-
ма **свещеници** до **юдовите старейшини**
да ги попитат **защо** те, неговите кръвни
роднини, **са последните**, които искат да
го **върнат като цар**. Мъжете на **Юда** са
подкрепили сериозно Авесалом в бунта и
сигурно у тях е останало някакво огорче-
ние или страх.

Давид решава да отстрани **Йоав** като
главен **военачалник** (вероятно защото
той е убил Авесалом) и да постави **Амаса**
на неговото място. **Амаса**, който е пле-
менник на Давид, непосредствено преди
това е станал командир на войската на
Авесалом. Отстрани погледнато вероятно
изглежда, че Давид наказва верността
и възнагражда бунта – ход, който едва
ли би могъл да му осигури политическа
стабилност. Но тези действия печелят
сърцата на всичките юдови мъже на
страната на Давид и те изпращат до него
единодушно послание, че е добре дошъл
у дома.

19:16–23 Семей, който преди това

е **проклинал** Давид, и **Сива**, който е
оклеветил Мемфивостей, бързат към
Йордан, за да посрещнат завръщащия
се монарх. Многословното извинение
на Семей вероятно е неискрено; голямо-
то му желание е да избегне наказанието
сега, когато Давид отново е на власт. В
моментния ентузиазъм царят отхвърля
желанието на Ависей да убие Семей и
вместо това му обещава амнистия. Но
Давид не забравя проклятията на Семей.
По-късно той заповядва на Соломон да
се разправи безмилостно със сквернос-
ловния вениаминец (3 Царе 2:8, 9).

19:24–30 Мемфивостей също **слиза
да посрещне царя**. От вида му ясно личи,
че е скърбил за изгнанието на Давид още
от първия му ден. Той е бил истински вер-
ен на Давид противно на несправедли-
вите обвинения на Сива. Царят грубо го
обвинява за това, че не го е придружил
в изгнанието. Мемфивостей обяснява,
че е помолил слугата си Сива да **оседлае
магарето**, но понеже Сива не го е сто-
рил, той е останал безпомощен, защото е
сакат. Директно заявява, че Сива го е **на-
клеветил**, но тази несправедливост сега
няма значение за него, защото **царят** се е
върнал. Когато Давид много несправед-
ливо нарежда **Сива** и Мемфивостей **да
разделят земята** помежду си, куцийт
син на Йонатан разкрива истинската пре-
даност на своето сърце: „**И всичко нека
вземе, след като господарят ми, царят,
се върна с мир в дома си!**“

19:31–39 Верзелай, осемдесетгодиш-
ният **галадец**, е друг верен приятел на
Давид. Той е **осигурявал прехраната на
царя**, докато е бил в **Маханаим**. Сега го
придружава до **Йордан**. Давид го кани да
отиде с него в **Ерусалим**, като му обеща-
ва, че там ще се погрижат добре за него.
Но **Верзелай** отказва с аргументите, че
не му остава да живее още дълго, че вече
не може да **различава** между приятно и
неприятно, и че е изгубил вкуса и слуха
си. Ако дойде, той ще **бъде** само **допъл-**

нителна тежест на ... царя. Затова Верзелай се съгласява да придружи царя още малко след **Йордан**, а после ще се **върне в града си**. Предложението му **Хамам** (вероятно синът му) да отиде с Давид е прието с готовност.

19:40–43 Сега вече се е формирало огромно шествие, **целият народ на Юда** и **половината от** мъжете от другите племена, което да върне **царя** обратно в Ерусалим.

При това назрява вътрешен конфликт, защото **Юда** е заел толкова важно място във възстановяването на царя (т. е. превеждането му **през Йордан**), без да покани останалите десет племена да участват. Мъжете на **Юда** обясняват, че царят е техен близък **сродник** и те не са получили никакви облаги пред останалите, като са поели инициативата. Десетте племена спорят, че те имат **десет** пъти по-голямо право да участват в това от Юда. Остротата на **думите** на Юда подсказва сериозните **неприятности**, които предстоят.

И. Бунтът и смъртта на Савей (гл. 20)

20:1, 2 Един **зъл** бунтовник на име **Савей**, от вениаминовото племе (и вероятно някакъв родственик на Саул), използва думите на Юда (19:42) и подклажда бунт. **Юдовите мъже** са предявили претенции, че **Давид** е техен цар. Сега **Савей** предизвикателно провъзгласява, че десетте племена **нямат дял в Давид** и се отцепват. С Давид остава само юдовото племе. По-късните събития показват, че Савей е имал относително малко последователи. Изразът „**всичките израилеви мъже**“ трябва да се разбира в ограничен смисъл, включващ само сепаратистки настроените мъже от десетте племена.

20:3 Когато пристига в **Ерусалим**, **царят** намира десетте **наложници**, които е **оставил** там, и които са били опозорени от Авесалом. Давид заповядва да бъдат пазени в къщата и да им се осигу-

рва всичко необходимо, но да живеят там **затворени като вдовици** до края на живота си.

20:4–7 По това време **Йоав** вече е понижен и **Амаса**, командирът на бунтовническата армия на Авесалом, е начело на войските на Давид. **Царят** му заповядва да **събере юдовите мъже за три дни**, за да **преследват** и да заловят водача на бунта **Савей**. Поради някаква необяснена причина **Амаса** не успява да свърши работата за **определеното време**, затова **Давид** заповядва на **Ависей** да поеме ръководството и заедно с избрани **мъже** да тръгне, за да попречи на **Савей** да се установи в **укрепени градове**. Сред онези, които тръгват с Ависей, е и **Йоав**.

20:8–10a Когато те стигат до голямата скала в **Гаваон**, **Амаса** идва да ги посрещне. **Йоав**, облечен във **военно облекло**, се приближава към Амаса, като междуременно **мечът** му пада на земята. Изглежда **Йоав** нарочно го е оставил да падне. Тогава той го вдига и пристъпва към нищо неподозиращия си братовчед. Демонстрирайки топло приятелско отношение, **Йоав** **хваща Амаса за брадата** уж да го целуне и го пробжда с един удар на меча си.

20:10b–13 Когато **Йоав** и **Ависей** тръгват да преследват **Савей**, всички, които ги следват, спират, приковани от вида на **валящия се насред пътя в кръвта си Амаса**. Едва когато тялото на Амаса бива **преместено** от пътя, мъжете на **Йоав** тръгват след него.

20:14–22 Преследването на Савей ги отвежда далеч на север – до града **Авел-Вет-Мааха**. Той е разположен северно от водите на Мером. Този град е известен с мъдростта на своите жители. Когато **Йоав** **обсажда** града, **една мъдра жена** го вика и го пита защо **възнамерява да погуби един град** – **майка в Израил** (т. е. град с голямо значение), който винаги е бил прочут със своята мъдрост. Когато **Йоав** обяснява, че той просто преследва

един бунтовнически водач, **Савей**, който се крие в града, тя се съгласява гражданите да го убият и да **хвърлят главата му през стената** като доказателство, че е мъртъв. Веднага след като това е извършено, **Йоав надува тръбата и се връща ... в Ерусалим** с изпълнена мисия. Метежът на Савей вероятно не е продължил повече от една седмица.

20:23–26 Давид е понижил **Йоав**, като е поставил на неговото място най-напред Амас (19:13), а след това Ависей (20:6). Но Йоав си възвръща положението на главен военачалник.

Списъкът на висшите царски служители в ст. 23–26 е почти същият, като този в 8:15–18. **Йоав** оглавява **войската**; **Ваная** е началник на телохранителите на Давид; **Йосафат** е **летописец**; **Сева** (другото име на Сарая) е **писар** или стенограф; **Садок** и **Авиатар** са **свещениците**. (В предишния списък свещениците са Садок и Ахимелех.) Единствените други разлики са, че **Адорам** е **над задължителния труд**, а **яирецът Ирас** е свещеник на Давид (или **велможа** – мистър-председател), докато в гл. 8 са посочени синовете на Давид.

IV. Приложение (гл. 21–24)

Останалата част от Втората книга на Царете всъщност е една притурка, осветляваща различни епизоди от царуването на Давид макар и не в хронологичен ред. (Хронологията на събитията продължава в 3 Царе 1.)

A. Гладът и неговият край (гл. 21)

21:1 Първото събитие е **гладът**, който продължава **три години**. Когато Давид се допитва до **ГОСПОДА** за причината, Той му казва, че гладът е настанал **заради Саул**, понеже той е нарушил завета с **гаваонците**. Тези езически жители на земята са излъгали Иисус Навиев да сключи договор с тях. **Саул** е нарушил този договор, като се е опитал да **избие**

гаваонците – факт, който досега не е бил споменат в Стария Завет. Изразът „**крвожадният дом**“ може би внушава, че потомците на Саул са играли активна роля в избребването на гаванците, и в този случай тяхното наказание (ст. 2–9) е справедливо. Може да изглежда жестоко, че народът страда заради престъплението на един човек, който вече е мъртъв, но векове преди това Израил се е заклек с тържествена клетва на гаванците (Иис. Нав. 9:19, 20) и гладът идва, защото тази клетва е нарушена. Времето не отслабва Божията памет и Неговата справедливост.

21:2–9 Давид се обръща към **гаваонците** с въпроса какво биха приели като компенсация за престъплението на Саул. Те отговарят, че не искат **нищо сребро**, **нищо злато** на Саул, нито пък имат право да умъртвят **някого в Израил**. Единствено екзекуцията на **седем** от мъжките потомци на Саул би ги задоволило, и Давид се съгласява да им ги предаде. Седемте души са: **двамата сина на Ресфа**, **Армоний** и **Мемфивостей** (не синът на Ионатан), и **петимата сина на дъщерята на Саул Мерава** (ст. 8, бележка под линия). По две причини се счита, че тук „**Михала**“ не е правилно прочит. Първата е, че Михала е била омъжена за Фалтий, а не за **Адриил** (вж. 1 Царе 25:44), а втората е, че тя е била бездетна (2 Царе 6:23). Споменатият тук **Верзелай** не е същият, който по-късно помага на Давид, когато бяга от Авесалом (17:27).

21:10 **Ресфа**, вярната наложница на Саул, застава на денонощен пост край телата, за да не ги докоснат нито лешояди, нито диви **зверове**. Тя остава на това бдение **от началото на жетвата, докато Бог изпраща дъжд** и слага край на глада, който е довел до тези екзекуции.

21:11–14 Когато Давид чува за нейното посвещение, той урежда достойно погребение за седемте тела, а също и за

Царството на Давид. Завоеванията на Давид присъединяват към израилевото царство Едом, Моав, Амон и Сова.

костите на Саул и Йонатан, които са били погребани в Явис-Галаад. Костите на Саул и Йонатан са положени в гроба на Кис във вениаминовата земя.

21:15–22 Този пасаж описва различни битки срещу филистимски великани. В първата от тях Давид едва не бива убит от Исви-Венов, но Ависей го спасява и убива филистимеца. Оттогава народът забранява на Давид ... да излиза на бой. Във втората битка, която се разиграва край Гов (или Гезер), друг син на великан е убит от Сивехай. При третата битка Елханан ... убива брата на гетеца Голиат, който се казва Лаамий (ср. 1 Лет.

20:5). Четвъртата битка довежда до смъртта на великан, който има по шест пръста на ръцете си и по шест пръста на краката си. Плиний описва случаи на шестопръсти римляни. Тази особеност е наследствена в някои семейства.²⁰

Б. Благодарственият псалм на Давид (гл. 22)

22:1–51 С думите на тази песен Давид прославя ГОСПОДА за избавлението от враговете му и за безбройните благословения, излети върху него. Тя вероятно е била написана, след като Давид се е закрепил на престола. Саул е мъртъв,

царството е обединено под управлението на Давид, а враговете на Израил са отблъснати. Думите, с някои изменения, се повтарят в Псалм 18 и са цитирани в Новия Завет като отнасящи се до Месията (ст. 8, „на когото се уповавам“, ср. Евр. 2:13; ст. 50, ср. Римл. 15:9).

Разглеждайки песента като Месиански псалм, можем да обобщим, както следва:

1. Прослава на Бога за това, че чува и отговаря на молитва (ст. 2–4).
2. Смъртта обгръща Спасителя (ст. 5–7а).
3. Бог воюва срещу силите на ада, които неуспешно се опитват да осуетят възкресението (ст. 7б–20).
4. Причините, поради които Бог възкресява Месията от мъртвите (ст. 21–30).
5. Второто пришествие на Месията, когато Той унищожава враговете Си (ст. 31–43).
6. Славното царство на Месията (ст. 44–51).

За по-подробно изложение вж. коментара към Псалм 18.

В. Силните мъже на Давид (гл. 23)

23:1–7 Първите седем стиха представят изключително красивите **последни думи на Давид**, т. е. последната му богородънхвена песен. Той описва съвършения владетел, Месията, чието царуване ще бъде славна зора, **безоблачно утро** след дълга бурна нощ.²¹ Давид съзнава, че самият той не отговаря на това описание, но намира утеха в уверенията на Божия завет, че Месията ще бъде негов потомък. Ст. 6 и 7 описват присъдата на Христос над **злите**, когато Той се завърне да установи Своето царство.

23:8–12 В ст. 8–39 е представено описание на силните мъже на Давид. Важно е да се отбележи, че Йоав не е почетен

в този списък, вероятно защото е убил Авесалом (да не говорим за Авенир и Амася!). Този регистър е съставен към края на царуването на Давид, докато паралелният списък в 1 Лет. 11:11–47 е поставен в началото му. Макар да не са идентични, между двата списъка има голямо сходство. Повече информация за тези мъже и техните подвизи можете да намерите в коментара към 1 Лет. 11.

Първите трима **силни мъже** са:

1. **Йосев-Васевет**, наречен също **Адинион, есонецът – той убива осемстотин мъже в един бой**. (1 Лет. казва триста, но това вероятно е грешка на преписвачите.)
2. **Елеазар** – той разбива филистимците, когато всички войници с него се оттеглят. Те се връщат само да обрат убитите. Когато битката приключва, ръката му е толкова **изтощена** (вероятно в мускулна крампа), че той не може да разтвори пръстите си и да пусне **меча**.
3. **Сама** – той остава сам срещу **филистимците**, когато израилевите мъже са се разбягали. Като застава наред **една нива ... с леща**, той разбива врага и извършва **голямо избавление**.

23:13–17 Тримата неназовани силни мъже, споменати тук, идват **при Давид** когато той е в **пещерата Одолам**, и когато **Витлеем** е в ръцете на **филистимците**. Давид изразява силен копнеж да **пие вода от витлеемския кладенец**. С риск за живота си тези **мъже правят пробив** в позициите на филистимците и **донесат вода на Давид**. Той е толкова трогнат от тази саможертва, че не се чувства достоен да пие от водата, а **излива** като принос на **ГОСПОДА**. Уилямс коментира:

Онези, които живеят близо до Иисус, чуват копнежа на Неговото сърце за глътка любов от Африка, Индия, Китай; и също като тези силни мъже те обръщат гръб

на дома и имота си, рискуват или отдават живота си, за да спечелят за Христос обичта и служението на народите, така безнадеждно държани под властта на Сатана, както тогава витлеемският кладенец е бил в ръцете на филистимците.²²

23:18–23 Други двама от знаменитите герои на Давид са:

1. **Ависей – той убива триста души** като водач на **тримата**, споменати в ст. 16, макар да не е един от тях.
2. **Ваная – той убива двама лъвовидни мъже от Моав. Той също ... убива един лъв в рова в един снежен ден, както и един по-добре въоръжен от него египтянин.**

23:24–29 Останалите силни мъже на Давид – **тридесетте** (или **тридесет и седемте**) са изброени в ст. 24–39.

Някои числа в тази глава имат нужда от обяснение, като например **тридесетте** началници (ст. 13, 24), **тридесет и седемте** (ст. 39), и т. н. **Тридесетте** може би са били елитен военен отряд, но когато се изброят всички, които по едно или друго време са служили в него, общият им брой е **тридесет и седем**. Трима от тях са в първата група – Йосев-Васевет (или Адинон), Елеазар, и Сама (ст. 8–12). Двама са във втората група – Ависей и Ваная (ст. 18–23). Числото „тридесет“ във втората група може да е термин като „дванадесетте“ за апостолите, дори когато един или повече от тях не винаги са били в тази група. Също така това число може да бъде и съвсем буквално, но броят на мъжете над тридесет е възможно да се е получил при заместването на онези, които за загинали в бой, като **хетеецът Урия**, който е последният храбър мъж в списъка и е съпруг на Витсавее.

Господ Исус също има Своите храбри мъже (и жени!). Той ги отбелязва, така както Давид със сигурност е обръщал внимание на онези, които храбро са му служили. Каквото и да е нашето положение

ние, нека винаги да се борим в добрата борба на вярата:

Станете, воини на Христа
и ризниците облечете!
Силни с Божията сила
чрез Неговия вечен Син.

Станете, в Неговата мощ велика,
снабдени с пълна сила,
но пълното въоръжение вземете
за битката, която предстои.

Чарлз Уесли

Г. Преброяването на Израил от Давид и неговите последици (гл. 24)

Уилям Д. Крокет предполага, че събитията, описани тук, се развиват известно време след като Давид е превзел Ерусалим (гл. 5), но преди да е пренесъл ковчеза в светия град (гл. 6).²³

24:1 На пръв поглед изглежда, че Бог в Своя гняв казва на **Давид** да извърши преброяване на **Израил и Юда**. Но от 1 Лет. 21:1 научаваме, че *Сатана* подбужда Давид да извърши това. Сатана го *иницира*, Давид го *извършва* (поради гордостта на сърцето си), а Бог го *допуска*. Вариантът на ст. 1 в Септуагинта е „и Сатана подбуди Давид“, а не „и **Той** подбуди Давид“.

24:2–9 Когато **царят** заповядва на **Йоав** да започне преброяването, **военачалникът** на Давид проявява по-добра преценка от господаря си. Той осъзнава, че целта на преброяването е да задоволи гордостта на Давид и увещава **царя** да се въздържа от него, но напразно. Покорни на Давид, Йоав и мъжете му преминават през цялата земя и преброяват народа; те установяват, че в **Израил има осемстотин хиляди** войници, а в Юда – **петстотин хиляди**.

Изх. 30:12, 13 заповядва да се събира по половин сикъл откуп, когато се извършва преброяване. Няма данни Давид

да е направил това. Неговият мотив да преброи народа е гордостта. Преброяването можело да го подведе да разчита на големината на своята армия, а не на Божията сила.

24:10–14 След като преброяването е приключило, царят бива **изобличен** за своя грях и вика към **ГОСПОДА** за прошка. Бог изпраща при него **пророк Гад**, който му предлага да избере едно от три възможни наказания: (1) **седем години глад в земята**; (2) **три месеца преследване от враговете му**; (3) **три дни язва или мор**. Давид избира да **падне в ръката на ГОСПОДА**, а не в ръката на човек.

24:15–25 **ГОСПОД** изпраща три дни **мор**, който убива **седемдесет хиляди мъже**. Погубващият **ангел** тъкмо се кани да **погуби Ерусалим**, когато Бог го спира **при хармана на евусееца Орна**. Давид пита Господа защо унищожават народа, когато виновният е Давид и неговия дом. Божият отговор, който Той дава чрез пророк **Гад**, е заповед Давид да построи **олтар на хармана на евусееца Орна**. И **Давид** незабавно започва да урежда с **евусееца Орна** покупката на мястото. Въпреки че е езичник, Орна предлага безплатно не само **хармана**, но и **говедата за жертвите и диканите и впряговете на говедата за дърва**. Благородният отговор на царя е: „**няма да принесе на ГОСПОДА, своя Бог, всеизгарания, които не ми струват нищо!**“

В крайна сметка **Давид купува хармана и говедата за петдесет сикъла сребро**. (1 Лет. 21:25 казва, че Давид е платил 600 сикъла злато за мястото, но това несъмнено включва и собствеността около хармана.) **Язвата** престава, когато **Давид принася всеизгарания** на олтара (ст. 25).

Харманът на Орна, разположен на хълма Мория, вероятно е същото място,

където Авраам принася в жертва Исаак. По-късно той става мястото на Соломоновия храм, а след това и на Иродовия храм в дните на Христос. Сега там се намира мюсюлманско светилище – „Скалният купол“. Това вероятно е мястото и на храма в дните на Скръбта и в крайна сметка на храма на хилядолетното Царство.

Писанията са пределно честни в своето отношение към героите на вярата. Давид притежава своите *недостатъци* и те са описани заедно с неговата *вяра*. Ние проследихме Давид от стадата, през изгнанието му, до неговото издигане. Малцина са ходили по-близо до Бога; малцина са падали по-дълбоко в греха. Но през всичко това той е бил преведен от Господа. Ние всички можем да извлечем голяма полза от преживяванията, през които е преминал Давид, защото той ги е описал в своите псалми.

Матю Хенри отбелязва следното във връзка с образа на Давид в книгите на Царете и в Псалмите:

Много неща в неговата история са поучителни; но за героя, който е в нейната основа, при все че в много примери го виждаме като велика личност и много добър човек, и много често като Божия любимец, трябва да признаем, че неговото благородство блести по-ярко в неговите Псалми, отколкото в неговите Анали.²⁴

Думите на Псалм 40 обобщават живота на Давид по един подходящ начин:

Чаках търпеливо ГОСПОДА и Той се приклони към мен и чу вика ми. Изведе ме от рова на погибелта, от тинята и калта; на скала постави краката ми и стъпките ми утвърди. И сложи в устата ми нова песен, възхвала на нашия Бог; мнозина ще видят и ще се убоят, и ще се уповават на ГОСПОДА (Пс. 40:1–3).

Крайни бележки

- ¹ (1:17, 18) Цитирано от Keil and Delitzsch, „The Books of Samuel,“ in *Biblical Commentary on the Old Testament*, VII: 286, 87.
- ² (3:31-39) William Hoste and William Rodgers, *Bible Problems and Answers*, p. 214.
- ³ (5:22–25) Кайл и Делищ твърдят, че Гаваон „е без съмнение верният прочит, а Гава е грешка на перото,“ защото Гава не е мястото, където се случва това („Samuel,“ VII:326).
- ⁴ (7:16, 17) Irving L. Jensen, *I and II Samuel*, p. 92.
- ⁵ (7:18-29) William Garden Blaikie, „The Second Book of Samuel,“ in the *Expositor's Bible*, p. 105.
- ⁶ (8:3–8) Съществува известно объркване когато сравняваме ст. 4 с 1 Лет. 18. Ст. 4 казва, че са били пленени хиляда колесници (думата *колесници* е добавена от преводачите) и седемстотин конници, докато 1 Лет. 18:4 казва, че са взети седем хиляди конници. Числото от 2 Царе може да е броят им само от една битка, а това в 1 Лет. – общият брой за цялата военна операция. А може и да е просто грешка на преписвачите.
- ⁷ (8:13) Ако тук правилният прочит е „арамейци“, това би могло да означава, че едомците са потърсили помощ от тях. Тъй като *Арам* и *Едом* се пишат почти по един и същ начин в еврейския текст от съгласни („р“ и „д“ често се бъркат при преписване), по-вероятно е това да е грешка на преписвачите.
- ⁸ (8:13) Не всички консервативни коментатори смятат, че началните бележки и заглавията на Псалмите са оригинални, но авторът и редакторът на този коментар са убедени в това.
- ⁹ (8:13) Eugene H. Merrill, „2 Chronicles,“ in *The Bible Knowledge Commentary*, p. 608.
- ¹⁰ (9:1–13) „Ло“ определено означава „не“, но стандартното произношение на думата „паша“ е *добер*, а не *давар*. Съгласните *двр* могат да означават „дума“ или „нещо“. Възможен превод на *Ло Давар* е „няма дума“ или „нищо“.
- ¹¹ (10:6-8) John Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, p. 321.
- ¹² (10:15-19) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, p. 166.
- ¹³ (11:1-5) Matthew Henry, „The Books of Samuel,“ *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:494.
- ¹⁴ (12:10-14) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, p. 91.
- ¹⁵ (12:15-23) Henry, „Samuel,“ II:504.
- ¹⁶ (12:26-30) Flavius Josephus, *The Works of Josephus*, Peabody, MA: Hendrickson Publishers, 1987, p. 193.
- ¹⁷ (12:31) Кайл и Делищ вярват, че жестокото значение е правилното и фактите не бива да бъдат смекчавани изкуствено в преводите. Те обаче приемат, че това наказание е наложено или само над бойците, взети в плен, или се отнася „до по-голямата част от мъжкото население на акропола Рава“ („Samuel,“ VII:396).
- ¹⁸ (14:14) Hoste and Rodgers, *Bible Problems*, p. 215.
- ¹⁹ (15:7–12) Тъй като *цялото царуване* на Давид е продължило четиридесет години, традиционният прочит тук (*четиридесет*) несъмнено е грешка на преписвачите. Числата са били особено трудни за точно преписване в древноеврейските ръкописи.
- ²⁰ (21:15-22) Цитирано от Keil and Delitzsch, „Samuel,“ VII:446.
- ²¹ (23:1–7) Един от най-ранните американски композитори Ричард Билингс

е създад забележително музикално оформление към стихове 3б и 4.

²² (23:13-17) Williams, *Student's Commentary*, p. 309.

²³ (Chap. 24: Въведение) William D. Crockett, *A Harmony of Samuel, Kings and Chronicles*, pp. 138-40.

²⁴ (24:15-25) Henry „Samuel,“ II:446.

Библиография

За библиография вж. 1 Царе.

ТРЕТАТА КНИГА НА ЦАРЕТЕ

ИЛИ

Първата книга на царете

„Описана е историята на нацията от края на царуването на Давид до средата на царуването на Охозия. В своята върховна слава под властта на Соломон израилевото царство предвещава хилядолетното царство на нашия Господ. Нацията просперира или запада в зависимост от характера на владетеля и неговия народ, като илюстрира за нас важния принцип, че покорството е задължителното условие за благословение.“

Ф. Б. Майер

Въведение

I. Уникално място в канона

Значението на третата и четвъртата книга на царете, които първоначално са били една книга, се вижда дори само в историческата перспектива. Те обхващат 400 години от историята на Израил – от царуването на Соломон до Вавилонския плен, като описват царете не само на Юда (както книгите на Летописите), но и на отстъпническата нация, наречена „Израил“ или „Ефрем“, която заема северните територии. Това обаче не са просто исторически книги. Те предлагат духовен анализ на царете по критерия дали са служили на Господа, или на идолите или са показвали половинчата вяност към Бога.

Може би за повечето читатели на Библията най-полезни от всичко са удивителните и същевременно поучителни служения на пророк Илия и неговия наследник Елисей.

Важен урок в книгите на царете е принципът, че Бог възнагражда верността и наказва отстъплението. Езекия и Йосия са най-ярките примери за пър-

вото (3 Царе 18:3; 22:2). Най-очевидният пример за второто – и то на национално ниво – е пленът, най-напред на северното (722 г. пр. Хр.), а след това и на южното царство (586 г. пр. Хр.).

II. Авторство

Човешкият автор на книгите на царете е неизвестен. Голяма част от тях очевидно е сборник от записки, но съставен под ръководството на Светия Дух. Някои предполагат, че авторът им е бил някой свещеник, но е под въпрос какви свещеници е имало в отстъпилото северно царство. Изглежда по-вероятно авторът им да е бил пророк. За окончателен редактор на книгата (книгите), ако той е бил свещеник, се приема Ездра, а ако е бил пророк – Езекиил или Еремия.

III. Датиране

Четвъртата книга на царете завършва с обнадеждаващата забележка, че вавилонският цар Евил-Меродах милостиво е издигнал юдовия цар Йоахин след тридесет и седем години затвор (ок. 560 г. пр. Хр.). Едно дори още по-насърчително историческо събитие, чието *отсъствие* прави впечатление, е началото на завър-

щането на евреите в Палестина (536 г. пр. Хр.). Тъй като е невероятно такъв патриотично настроен писател като автора на книгите на царете да пренебрегне това завръщане и да не го спомене, в случай че то вече е започнало, изглежда, че времето на завършването на тези книги е някъде между 560 и 536 г. пр. Хр.

IV. Исторически фон и теми

Двете групи, изтъкнати в книгите на царете, са царете и пророците. Присъдата за всеки цар произтича пряко от неговото покорство или непокорство към Господа. Служението на пророците винаги е било да призовават лутащата се нация обратно към Йахве.

О. Дж. Гибсън обобщава съдържанието на книгата по следния начин:

В разказа са преплетени две хронологични линии на управлението на царете. Израил с десетте си племена понякога е наричан северното царство, защото земята му се намира северно от Ерусалим. От

своя първи владетел, Еровоам, до унищожението си при асирийския плен, то постоянства в непокорство и идолопоклонство пред Бога. Така нареченото южно царство на Юда, чийто център е Ерусалим, е далеч от това да бъде истински вярно на Бога, но все пак поддържа поне малко покорство сред едно вярно малцинство. Най-славният период от това време е този на Соломоновото царуване. На изграждането на Храма и неговото посвещение се отделя повече внимание отколкото на всички останали периоди, което е показателно за важността му в Божиите очи. Царуването на Соломон, което завършва с отстъпление и осъждение, е плашещо предупреждение за онова, което ще се случи, когато човек злоупотреби с божествените привилегии и оказаната му от Бога чест и пренебрегне Неговото слово. Едва когато всеки благодатен призив е отхвърлен от постоянно непокорство, Бог, а не езичниците, унищожава най-напред северното, а след това и южното царство.¹

Схема на изложението

I. Последните дни на Давид (1:1–2:11)

А. Опитът на Адония да узурпира престола (1:1–38)

Б. Помазването на Соломон при Гион (1:39–53)

В. Последната заръка на Давид към Соломон (2:1–11)

II. Златната епоха на царуването на Соломон (2:12–11:43)

А. Соломон ликвидира съпротивата (2:12–46)

Б. Мъдростта на Соломон (гл. 3)

В. Управителите на Соломон (4:1–19)

Г. Соломон в цялото му величие (4:20–34)

Д. Соломоновият храм (гл. 5–7)

1. Споразумението на Соломон с цар Хирам (гл. 5)

2. Описание и изграждане на храма (гл. 6)

3. Изграждане на други здания (7:1–12)

4. Обзавеждане на храма (7:13–51)

Е. Посвещението на храма (гл. 8)

Ж. Славата на Соломон (гл. 9, 10)

1. Неговият завет от Бога (9:1–9)

2. Даровете на Соломон за Хирам (9:10–14)

3. Поданиците и жертвите на Соломон (9:15–25)
 4. Флотът на Соломон (9:26–28)
 5. Посещението на Савската царица (10:1–13)
 6. Богатствата на Соломон (10:14–29)
- З. Провалите и смъртта на Соломон (гл. 11)
- III. Разделеното царство (гл. 12–22)
- А. Юдовият цар Ровоам (12:1–24)
- Б. Израилевият цар Еровоам (12:25–14:20)
1. Идолопоклонническите религиозни центрове на Еровоам (12:25–33)
 2. Еровоам и Божия човек (13:1–32)
 3. Фалшивото свещенство на Еровоам (13:33, 34)
 4. Смъртта на сина на Еровоам (14:1–20)
- В. Юдовият цар Ровоам (продължение) (14:21–31)
- Г. Юдовият цар Авия (15:1–8)
- Д. Юдовият цар Аса (15:9–24)
- Е. Израилевият цар Надав (15:25–27)
- Ж. Израилевият цар Вааса (15:28–16:7)
- З. Израилевият цар Ила (16:8–10)
- И. Израилевият цар Зимрий (16:11–20)
- Й. Израилевият цар Тивний (16:21, 22)
- К. Израилевият цар Амрий (16:23–28)
- Л. Израилевият цар Ахав и пророк Илия (16:29–22:40)
1. Греховете на Ахав (16:29–34)
 2. Илия и сушата (17:1–7)
 3. Илия и вдовицата от Сарепта (17:8–24)
 4. Илия предизвиква свещениците на Ваал (18:1–19)
 5. Победата на Илия над жреците на Ваал (18:20–40)
 6. Молитвата на Илия за дъжд (18:41–46)
 7. Бягството на Илия на Хорив (19:1–18)
 8. Илия определя Елисей за свой наследник (19:19–21)
 9. Първата победа на Ахав над Сирия (20:1–22)
 10. Втората победа на Ахав над Сирия (20:23–34)
 11. Непокорството на Ахав (20:35–43)
 12. Престъпленията на Ахав срещу Навутей (гл. 21)
 13. Последната битка на Ахав (22:1–40)
- М. Юдовият цар Йосафат (22:41–50)
- Н. Израилевият цар Охозия (22:51–53)

Коментар

I. Последните дни на Давид (1:1–2:11)

А. Опитът на Адония да узурпира престола (1:1–38)

1:1–4 Давид вече е **стар**, на седемдесет години, и здравето му се влошава. Той е на път да напусне историческата сцена. Предложението на **слугите му** в ст. 2 на

първ поглед изглежда учудващо и шокиращо. Но по онова време тази практика е била приета като полезна в случай на болест като тази на Давид. Това не е съмнителен в морално отношение акт, който би предизвикал обществен скандал. Сигурно е, че Давид **не** е „познал“ (в смисъл на сексуална връзка) **Ависага** (ст. 46). От втора глава изглежда, че тя е била призната за законна съпруга на Давид, тъй като Соломон приема по-къс-

ната молба на Адония за нея като претенция към престола (2:21, 22).

1:5–10 Адония явно е най-възрастният оцелял **син** на Давид (2:22) и това го поставя в положението на следващ престолнаследник. И Амнон, и **Авесалом** са мъртви. Хилеав може би също е мъртъв (2 Царе 3:2–4). Още докато баща му е жив, Адония се провъзгласява за **цар**, събира си голяма свита и си спечелва подкрепата на **Йоав** и **Авиатар**. Тъй като е **много хубав на вид** мъж, той печели много последователи. Ст. ба показва, че Давид е бил твърде снизходителен **баща**, а Адония – разглезен син. **Адония жертва** голям брой животни край **Ен-Рогил** и **кани** на празника **всички** освен онези, за които знае, че са верни на баща му – **пророк Натан, Ваная, силните мъже** на Давид, и **Соломон**.

1:11–38 Преди Соломон да се роди, Бог е казал на Давид, че той ще бъде следващият цар на Израил (1 Лет. 22:9, 10). **Натан** държи да види, че Господното слово се изпълнява. Обезпокоен от опасността, която създава **Адония**, той умело поставя въпроса на вниманието на царя. Подучена от **Натан, Витсавее** се явява пред болния цар и го уведомява за заговора. Освен това тя му напомня и обещанието, което той ѝ е дал по-рано (макар и незаписано), че **Соломон**, нейният **син**, ще бъде следващият цар. Тъкмо когато приключва с молбата си Давид публично да провъзгласи Соломон за свой наследник, **Натан** пристига и **Витсавее** се оттегля. Той повтаря новините за заговора на Адония да узурпира царството и пита дали това е волята на царя. Когато **Давид** извиква **Витсавее**, Натан се оттегля. **Давид** отново уверява **Витсавее**, че **Соломон** действително ще бъде неговият наследник. После той нарежда на **свещеник Садок, пророк Натан и Ваная** да **вземат ... Соломон ... на мулето** на царя, да го заведат до **Гион**, един извор извън града, и там да го **помажат за цар**.

Б. Помазването на Соломон при Гион (1:39–53)

Тъй като е широко прието схващането, че Соломон е царувал две години съвместно с баща си, за което трябва да е бил помазан, това се явява като второ помазване, което го обявява за единствен владетел. Това публично помазване от **свещеник Садок** предизвиква **голямо** ликуване сред поддръжниците на Давид и същевременно ужас у **Адония** и онези, **които** празнуват с него. Когато последните чуват, че **Соломон** е седнал на царския престол, и че Давид е благодарен на Бога за това, те осъзнават, че заговорът на Адония се е провалил. **Адония** избягва в скенията и **се хваща за роговете на олтара** – действие, имащо за цел да му гарантира освобождаване от наказание. Соломон постановява Адония да бъде пощаден, ако се покаже **достоеен**, но да бъде наказан, ако бъде заловен в някакво бъдещо злодеяние. После той го изпраща да си върви **у дома**.

В. Последната заръка на Давид към Соломон (2:1–11)

Ако Давид в своето изгнание символизира Христос в Неговото отвърляне по време на настоящата епоха на благодатта, Соломон е Негов символ като Цар, царуващ в Своята хилядолетна слава. Когато Христос се завърне да установи Своето царство, първата Му работа ще бъде да унищожи враговете Си и да прочисти царството Си от всички съблазни. Ние виждаме преобраза на тези събития в глава 2.

Непосредствено преди смъртта си **Давид** отправя тържествена заръка към **Соломон**, с която го увещава да бъде покoren на **ГОСПОДА** и го напътства да предприеме съответните действия по отношение на определени хора: **Йоав** трябва да бъде убит заради убийството на **Авенир ... и Амася**; към **синовете на**

Верзелай трябва да бъде **показана благод** заради добрината на баща им към Давид, когато е бягал **от Авесалом**; **Семей** също трябва да бъде убит, защото е проклед Давид, но Соломон сам трябва да уреди подробностите за това.

След **четиридесет години** царуване **Давид** умира и бива **погребан** в Ерусалим.

II. Златната епоха на царуването на Соломон (2:12–11:43)

A. Соломон ликвидира съпротивата (2:12–46)

2:12–25 Соломон сяда на престола и царството му се утвърждава здраво. **Адония** е наскърбен от това, че царството му е било отнето, въпреки че самият той е трябвало да признае, че то принадлежи на Соломон по Божията воля (ст. 15б). Дали невинно, или лукаво, той отправя чрез **Витсавее** молба към цар **Соломон** да му бъде дадена за жена **Ависага**, болногледачката на Давид. Соломон приема това като претенция на Адония към самото царство, и затова нарежда на **Ваная** да го екзекутира.

2:26–34 Царят отстранява и **Авиатар** от свещенството, несъмнено защото е подкрепил неуспелия метеж на Адония. Това е частично изпълнение на Божията присъда над дома на **Илий** (вж. 1 Царе 2:31–35). Когато **Йоав** чува за отстраняването на Авиатар, той **бяга** в скинията и **се хваща за роговете на олтара**, търсейки убежище. Ваная му заповядва да напусне олтара, но Йоав отказва, изразявайки решимост да **умре** там. Ваная бързо го екзекутира и го **погребва в дома му в пустинята**. Най-накрая **Авенир** и **Амаса** са отмъстени. Божият олтар не осигурява закрила за човек, който е нарушил Божия закон.

2:35 Ваная е определен за главнокомандващ на **войската**, а **Садок** наследява **Авиатар** като **свещеник**. Ваная е

служил на Давид от дните на Саул. Той е много доблестен мъж и е бил началник на личната охрана на Давид (2 Царе 20:23). Неговата непоклатима храброст е надмината само от неотклонната му преданост към дома на Давид. Храбростта и предаността трябва да характеризират и онези, които служат на по-великия син на Давид – Господ Исус Христос.

2:36–46 Соломон не заповядва незабавно екзекуцията на Семей. Вместо това той го поставя под нещо като домашен арест, като му забранява да напуска града. След **три години ... Семей** напуска **Ерусалим ... да търси ... двама** свои избягали **слуги ... в Гет**. Така той нарушава клетвата, с която Соломон порано го е накарал да се **закълне**, и по този начин демонстрира, че е също толкова неверен към Соломон, колкото е бил и към Давид. Когато той се връща, **царят заповядва на Ваная да го умъртви**.

Така Соломон утвърждава царството си, като енергично отстранява всички, чиито сърца не са с него. Оттук нататък той владее в мир. Християнинът ще познае Божия мир, когато премахне от живота си нещата, които се противят на царуването на Христос вътре в него.

Б. Мъдростта на Соломон (гл. 3)

3:1 Соломон се оженва за **дъщерята на фараона**, който тогава е на власт в Египет. Това може би показва, че той се уповава на политическите съюзи. Този брак, макар и политически целесъобразен, е духовно пагубен и е забранен от закона. От този момент нататък харемът на Соломон започва да расте и постепенно се напълва със стотици чужденки. Така Соломон се обвързва с много чужди сили, но се отчуждава от Господа (11:1–8).

3:2–4 В този случай **високите места** се използват за поклонение на **ГОСПОДА**. Това не е в строго съответствие със закона; поклонението пред Бога е трябвало да се извършва само на мястото,

което Той е посочил. Но тук то е извинено от факта, че **не е имало официален дом**, тъй като Сило е бил разрушен от филистимците около 1050 г. пр. Хр., когато ковчегът е бил пленен (1 Царе 4). След построяването на храма **високите места** продължават да се използват, но вече за идолопоклонство. Въпреки че по това време ковчегът е в Ерусалим, скинията е в **Гаваон** (1 Лет. 21:29), на около 10 км от там. Именно там царят **принася хиляда всеизгаряния**, вероятно в началото на своето царуване.

3:5–15 В Гаваон Бог се явява на Соломон и го пита какво би искал най-много. Царят моли за **слушащо сърце**, т. е. за мъдрост и разбиране за огромната задача да съди и да управлява народа на Израил. Молбата **се вижда добра на ГОСПОДА** и Той я удовлетворява – заедно с **богатства и слава**, а също и дълъг живот, ако Соломон **ходи в покорство** пред Бога. Днес Бог предлага на всички най-великия дар, който човек би могъл да поиска – Господ Исус Христос, „в когото са скрити всичките съкровища на мъдростта и на познанието“ (Кол. 2:3).

3:16–28 Останалата част от трета глава ни дава пример за огромната мъдрост на царя. **Две блудници** се карат коя от тях е **майката** на едно бебе. Когато Соломон заплашва да **раздели с меч** детето на **две равни части**, истинската **майка** се разкрива чрез желанието си да пощади **детето**, дори ако то не остане за нея. Такава **мъдрост** прави Соломон дълбоко уважаван в целия Израил и народът се **бои** от него.

В. Управителите на Соломон (4:1–19)

4:1–6 Тези стихове изброяват височайшите **първенци** на Соломон, или неговия кабинет: **Азария**, внукът на **Садок**, който изглежда го е наследил като първосвещеник; **Елиореф** и **Ахия**, министри; **Йосафат**, **летописец** или хроникьор;

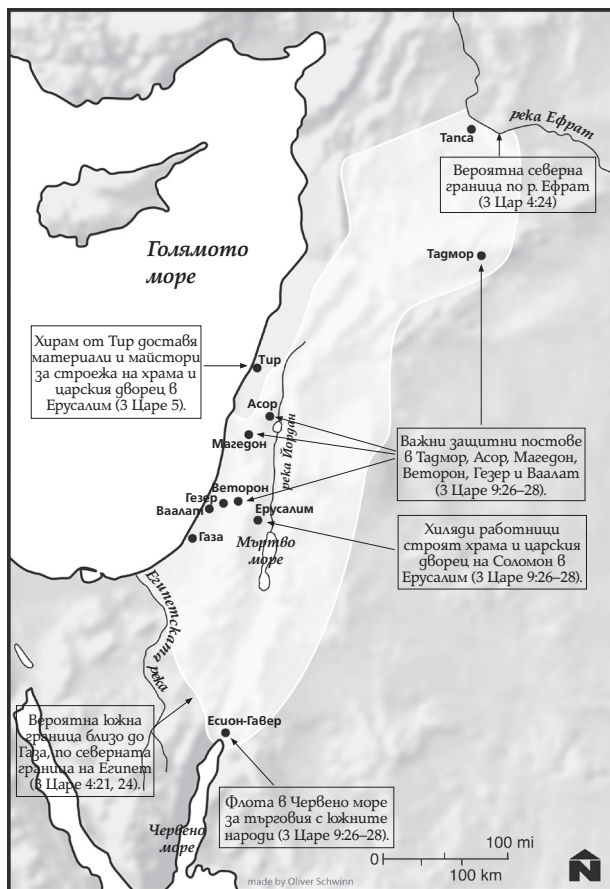
Ваная, главнокомандващ **на войската**; **Садок** и **Авиатар** – **свещеници**; **Азария** – **над надзирателите**; **Завуд** – **приятелят** на Соломон; **Ахисар** – отговорник за двореца; **Адонирам** – отговорник за **задължителния труд** (повинност). Името „**Авиатар**“ в ст. 4 представлява трудност, ако става въпрос за същия, когото Соломон освобождава в 2:27. Може би той е бил освободен след този период, или пък все още е носил титлата свещеник, въпреки че вече не е изпълнявал свещенически функции. Възможно е обаче и да да е друг Авиатар (вж. 2 Царе 8:15–18). Матю Пул коментира:

Някои казват, че тук са изброени всички главни управители на Соломон – онези, които са били преди това, тези, които са такива в момента, както и онези, които ще станат такива по-късно – тъй като в ст. 11 и 15 са посочени двама души, които са се оженили за две от дъщерите на Соломон; това обаче не би могло да се случи преди да са изминали много години след това време.²

4:7–19 Соломон разделя територията на Израил на **дванадесет** области и над всяка от тях поставя управител, който да събира **храна** от народа. Всеки регион заедно с назначения за него служител е отговорен да осигурява продоволствието за царската трапеза **за един месец в годината**. Юда не се споменава.

Г. Соломон в цялото му величие (4:20–34)

4:20, 21 Под властта на Соломон царството достига до **реката Ефрат**, **до земята на филистимците** и **до границата на Египет** (ст. 21, 24). Голяма част от тази територия се състои от **царства**, които плащат **данък** на Соломон, но не се считат за част от Израил. Ето защо царството на Соломон не е окончателно

Империята на Соломон – дванадесетте области

изпълнение на Палестинския завет (Бит. 15:18–21).

4:22–28 Тук е описано величието на царуването на Соломон: огромното му продоволствие, хилядите му **коне** и т. н. Трябва да помним обаче, че поддържането на такава разточителност е изисквало събирането на тежки данъци от народа. Освен това събирането на толкова много **коне** е нарушение на Божия ред (Втор. 17:16). (По отношение на привидното противоречие между ст. 26 и 2 Лет. 9:25 вж. бележките по главата в Летописи.)

4:29–34 Отново е изтъкната **мъдрост-**

та на царя. **Той** е **по-мъдър** от всеки друг. Мъдреците, изброени в ст. 31 са синовете на Зара (1 Лет. 2:6), **Маол** („танцуващ“) е само прозвище. **Етан** е авторът на Псалм 89; **Еман** е написал Псалм 88. За другите мъже не знаем нищо. Соломон **изрича три хиляди притчи**, от които само малка част е запазена в книгата Притчи. **Песните** му са **хиляда и пет**, а най-хубавата от тях е Песен на Песните. Ст. 33 означава, че широките му познания в областта на много науки са му давали възможност да използва примери от природата, с помощта на ко-

ито да обяснява своята мъдрост. Отдалеч идват хора да го слушат.

Д. Соломоновият храм (гл. 5–7)

1. Споразумението на Соломон с цар Хирам (гл. 5)

5:1–12 Хирам е езическият **цар на Тир** и като такъв контролира огромните ресурси от дървен материал в Ливан. Той е бил много приятелски настроен към **Давид** и сега иска да покаже същата доброжелателност и към **Соломон**. Ето защо те се уговарят Хирам да осигури дървен материал, с който Соломон да **построи** храм на **ГОСПОДА**. Соломон възнамерява да изпрати работници на север в Ливан, които да помагат при сеченето на дърветата. Дървените трупи ще бъдат пренасяни до Средиземно **море**, там ще бъдат връзвани **на салове** и карани по вода до едно място на брега близо до Йопия, а след това отново по суша ще бъдат пренасяни до Ерусалим. Като заплаता за дървения материал **Соломон** ще осигурява храна за **дома** на Хирам **всяка година**.

5:13–18 За да осигури човешката сила за изпълнение на внушителната задача за изсичането на толкова огромно количество дървен материал, **Соломон** събира **тридесет хиляди мъже от Израил**, като ги задължава да ходят **в Ливан на смени** от по **десет хиляди души всеки месец**. Освен тези мъже **царят** притежава **осемдесет хиляди ханаански роби (гевалци)**, които работят в кариерите на Израил и приготвят **камъни** за **дома** (ср. ст. 15 с 2 Лет. 2:17, 18). Освен тях **той има** и **седемдесет хиляди носачи**.

Мащабните строителни проекти на Соломон налагат използването на много робски труд (ср. 9:15–22). Но дори и това се оказва недостатъчно и той е принуден да събира израилтяни (вероятно от останалите племена без Юда) като принудителни работници, макар и не като

роби. Израилтяните, които традиционно притежават силно развит стремеж към независимост, гневно негодуват срещу това и то става главната причина за разделянето на царството (12:4). Колко ни е необходимо да притежаваме божествена мъдрост във всичко, което вършим, и да не погавяме чувствата и благополучието на другите! (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

(Вж. бележките към 2 Лет. 2 за обяснение на проблемите по числените несъответствия между тези две глави.)

2. Описание и изграждане на храма (гл. 6)

6:1 В ст. 1 се казва, че работата по изграждането на храма е започнала 480 години след излизането от **Египет**. Ако Соломон е започнал строителството в 967/66 г. пр. Хр., това поставя датата на Изхода в 1446/47 г. пр. Хр. Невъзможно е обаче тези дати да бъдат определени с абсолютна сигурност. Сред учените има много спорове по този въпрос, но 1446 г. пр. Хр. е много близка до ранната дата на излизането от Египет.

6:2–6 В шеста глава са представени детайлите от плана на **дома**. На места те са технически неясни, поради което е трудно да си съставим точна картина. Знаем обаче, че храмът е бил построен горе-долу по следния начин. Той е бил дълъг 27 м, широк 9 м и висок ок. 13 м (ст. 2). Бил е разделен на две помещения. Първото помещение е **храмовата зала**, която е с дължина 18 м, ширина 9 м и височина 13 м (ст. 2, 17). **Решетъчни прозорци**, вероятно разположени близо до покрива, осигуряват светлина и служат за извеждането на дима (ст. 4). Второто помещение е **вътрешната зала**, която е дълга 9 м, широка 9 м и висока 9 м. **Предверната зала** добавя още 9 м към дължината откъм източната или предната страна и се издига на ок. 4 м над земята. От се-

верната, западната и южната страна на храма са разположени три етажа с **пристройки** или **странични помещения** за свещениците. Те се намират **около стените на дома**, но не са част от него.

6:7–10 Всичкият дървен материал и **камъните** за храма са **издялани на кариерите** по точни размери, така че когато бъдат пренесени в Ерусалим, частите да могат да се сглобят без използването на **железни инструменти** (ст. 7). Така **домът** се издига тихо, също както **се строи** днес живият храм на Бога. Ст. 8 и 10 описват входа към страничните помещения и височината на всеки етаж (2 м). Ст. 9 описва покрива на целия храм.

6:11–22 **ГОСПОДНОТО** слово благосклонно идва **към Соломон** по време на строителството, като му обещава да утвърди завета с Давид, както и че Бог ще **обитава** в храма **сред израилевите синове**, ако царят е послушен (ст. 11–13). Интериорът на сградата е **облицован с кедрови дъски**, изцяло **обковани ... с чисто злато**; нито един **камък не се вижда**. Тези камъни, така умело и прецизно издялани, дори не се виждат. Спърдъжън извлича от този факт духовно приложение:

Дори основните камъни не са неравни и груби, а издялани и великолепни. Бог иска всичко, което се прави за Него, да бъде извършено добре. Той не се вълнува толкова от онова, което виждат човешките очи, а се наслаждава на красотата на онези живи камъни в Своя духовен храм, които са дълбоко скрити от погледите.³

6:23–28 **Във вътрешната зала**, от двете страни на ковчеза, са изправени **два издялани херувима, обковани ... със злато**. Разперените им крила достигат **от едната стена до другата**. Това не са същите херувими, като херувимите на умиловитилицето (Изх. 25:18; 37:9).

6:29, 30 В храма не се вижда нищо друго освен **злато**.

6:31–35 В ст. 31 и 32 са описани **врътящите** се или плъзгащи се **врати**, водещи към **вътрешната зала**. Помещенията са отделени и от завеса, която виси над вратите на вътрешното светилище, (2 Лет. 3:14). Главните **врати на входа на храма** са описани в ст. 33–35.

6:36 Пред храма е разположен **вътрешният двор** на свещениците. Между него и външния двор има ниска стена. Тази стена е изградена от **три реда дялани камъни и един ред кедрови греди**.

Във вътрешния двор има голям бронзов олтар за жертви, голям умивалник, използван от свещениците за очистване, и десет по-малки умивалника (гл. 7). Външният двор е за народа.

6:37, 38 Изграждането на храма започва **в четвъртата година** от царуването на Соломон и **завършва ... седем години** по-късно.

3. Изграждане на други здания (7:1–12)

7:1 Тук разказът се насочва към строителството на **къщата на Соломон** и другите царски сгради, които се намират в големия двор.

За изграждането на **къщата на Соломон**, или царския дворец, са необходими **тринадесет години**. Тя е разположена югоизточно от храма непосредствено до вътрешния двор. Някои смятат, че фактът, че строителството на двореца отнема шест години повече от строителството на храма, показва далеч по-голямата загриженост на Соломон за собственото му егo, отколкото за Божията слава. От друга страна обаче може би храмът е бил построен само за седем години заради ревността на Соломон да приготви място за Бога, в резултат на която хилядите му работници построяват „свят храм“ (за ГОСПОДА) много по-бързо.

7:2–12 **Къщата „Ливанска гора“** (ст.

2–5) се намира в южната част на големия двор. Нейна забележителност е големият брой **кедрови колони**, от които е изградена. Може би оттам идва името ѝ. Не знаем каква точно е била функцията на тази сграда, но от 3 Царе 10:17 можем да предположим, че е била оръжейница. От северната страна, непосредствено до къщата „Ливанска гора“, се намира **предверната зала** (или покрития вход) (ст. 6). Тя вероятно е входът към **Залата на съда и престолната зала** (ст. 7). До царския дворец е разположена къщата на **дъщерята на фараона**, където вероятно е бил настанен царският харем (ст. 8). **Всички** сгради са изградени от блокове от **благородни камъни, издялани** по точни размери. Също така и стената около големия двор е построена от **три реда** каменни блокове, покрити с **кедрови греди**.

Според друга интерпретация на тези стихове **къщата „Ливанска гора“, предверната зала, и престолната зала (Залата на съда)** са всички част от двореца. **Залата**, построена за **дъщерята на фараона**, се намира до царското жилище.

4. Обзавеждане на храма (7:13–51)

7:13, 14 Хирам не е царят на Тир. Той е майстор-работник от еврейски произход, който живее в **Тир**.

7:15–22 След това са подробно описани два огромни **бронзови стълба**, които са изправени на входа на храма. Единият е наречен **Яхин** („Той ще утвърди“), а другият – **Воаз** („В него е силата“). На върха на всеки стълб има подобен на чаша **капител**, изкусно украсен с многобройни орнаменти. Макар физическите детайли на тези **стълбове** да са подробно описани, не ни е казано какво е тяхното духовно значение. Някой много правилно е отбелязал, че стълбовете в храма на живия Бог днес са вярващите със свят характер (Гал. 2:9). В Откр. 3:12 четем

Божие обещание, че онези, които победят, ще бъдат направени **стълбове** в Неговия небесен храм за вечността.

7:23–26 Леяното бронзово **море** е големият умивалник, който се намира във вътрешния двор. Това е голям съд, поставен върху **дванадесет** бронзови **говеда** и разположен между храма и олтара, но от южната страна на храма (2 Лет. 4:10). Той е пълен с вода, с която свещениците да мият ръцете и краката си.

7:27–39 Освен големия умивалник, във вътрешния двор има и **десет** по-малки **умивалника**, поставени върху четириколесни колички или **стойки**. Бронзовият олтар се споменава едва в 8:64, въпреки че той също се намира във вътрешния двор.

7:40–47 Хирам ръководи изработката на всички **вещи от полиран бронз** за двора около храма, както и на **котлите, лопатите и легените** за самия храм. **Бронзовите вещи** са отлети в глинени калъпи, по същия начин, по който това се прави и днес (ст. 46).

7:48–50 Вещите за святото място включват **златния олтар** за кадене на тамян, **златната маса**, десет **златни маси** за присъствените хлябове (2 Лет. 4:8), десет **светилника от чисто злато** и **златните принадлежности**.

7:51 Давид е направил обстоятелни приготовления за храма, който не му е било позволено да построи. **Соломон внася** тези съкровища в храма за употреба и съхранение.

Различията между тази глава и 2 Летописи 2–4 са разгледани в бележките към 2 Летописи.

Е. Посвещението на храма (гл. 8)

8:1–5 След завършването на храма следващата стъпка е да се **пренесе ковчегът на ГОСПОДНИЯ завет** от квартала на Ерусалим, известен като **Давидовия град** или **Сион**, в храма на хълма Мория. Това става може би почти една година,

след като строителството е приключило (ср. ст. 2 с 3 Царе 6:37, 38).

Непосредствено преди празника на колибите се провежда голям общонационален празник и **ковчегът, шатърът за срещане и светите принадлежности** биват **пренесени** в храма от **свещениците и левитите**. Пренасянето е съпроводено с жертване на голям брой овце и говеда.

8:6–9 Ковчегът е поставен в **Пресвящото място**. По някакъв неразбираем за нас начин, **краищата на прътовете се виждат от святото място, но не се виждат отвън** – от входа. **Прътовете** не са били изваждани (ст. 8). По това време единствените предмети в ковчега са **двете каменни плочи**, на които са записани Десетте заповеди. Не се казва какво се е случило със стомната с манна и Аароновия жезъл, който разцъфтял (Евр. 9:4).

8:10, 11 Веднага щом ковчегът (символ на Христос) получава полагащото му се място, **облакът** на славата, който изразява божественото Присъствие, **изпълва** храма. **Свещениците не могат да изпълняват задълженията си, защото ГОСПОДНАТА слава изпълва дома**.

8:12, 13 Когато всичко е завършено, **Соломон** се обръща към **ГОСПОДА**. Бог е **казал, че ще обитава** в мрак. Сега Соломон Му е **построил извисен дом**, в който Пресвящото място няма никакво осветление освен славата на Самия Бог.

Със своето характерно духовно проникновение Матю Хенри коментира:

Той е готов да чуе молитвата, която Соломон възнамерява да отправи към Него; но не спира дотук, а прави този дом Свое обиталище, за да могат всички молители да бъдат насърчени да отправят молбите си към Него. Но Божията слава се явява облак, тъмен облак, за да покаже: (1) тъмнината на тази диспенсация в сравнение със светлината на евангелието, чрез която *с открито лице гледаме като в*

огледало Господната слава; (2) мрака на нашето настоящо състояние в сравнение с Божия образ, който е блаженството на небесата, там, където божествената слава е изляло разкрита. Сега можем само да кажем какъв Той не е, но тогава ще Го видим такъв, какъвто е.⁴

8:14–21 След това **царят** се **обръща** към народа с благословение. Той проследява изпълнението на Божието обещание към **Давид** по отношение на **дома** и изразява своето задоволство, че **ковчегът на завета** вече е получил постоянно жилище.

8:22–26 В ст. 22–53 е представена молитвата за посвещението на дома. След като възхвалява Бога за това, че е изпълнил **Своя завет с Давид** по отношение на храма, той Го моли да изпълни още един завет, който е сключил с Давид – обещанието, че **никога няма да липсва** потомък на Давид, **който да седи ... на престола**.

8:27–30 Соломон ясно осъзнава, че на земята няма храм, който да е достатъчен да **побере великия Бог**, но въпреки това се моли **ГОСПОД** да зачете **този дом** и когато той или някой от **народа на Израил** се обърне към Бога там, Той да **чуе** и да **прости**.

8:31–53 После царят изброява различни специални случаи, в които Господният отговор е особено желан.

1. При съдебни процеси, в които са дават клетви, вероятно защото няма достоверни доказателства, Бог е призван да накаже виновния и да възнагради невинния (ст. 31, 32).
2. Когато израилевата войска претърпи поражение, **защото Израил е съгрешил**, Соломон моли Бога да им **прости** и да ги **върне в земята** им, когато изповядат своя **грях** (ст. 33, 34).
3. Във времена на суша молитвата към Бога е да **даде дъжд**, когато **наро-**

- дът се смири пред Него в покаяние (ст. 35, 36).
4. Ако **глад** или **мор**, или **главня**, или **мана**, или пък нашествие от насекоми, обсада от **врага** или каквото и да е друго бедствие сполети Израил, Бог е призван да се вслуша в молитвите, **принесени** към Него **към дома** и да **прости** на **земята** (ст. 37–40).
 5. Ако някой езичник се обърне към юдаизма и се помоли на Бога, Той е призван на отговори на молитвата на такъв прозелит (ст. 41–43).
 6. Соломон предвижда молитви за победа в **бой** и се моли Господ да не забравя да отговори на такива молби (ст. 44, 45).
 7. По-нататък Соломон пророчески предсказва времето, когато Израил може да бъде отведен в плен, защото е съгрешил. Той се моли Господ да послуша молитвите на покаяние и да направи поробителите им милостиви към тях – все пак израилтяните са Неговият **народ**, който Той е освободил **от Египет**. Тези стихове се изпълняват във Вавилонския плен и последващото завръщане по указа на цар Кир (ст. 46–53).

8:54–61 След своята **молитва към** Бога **Соломон ... благославя** народа, като изрича една великолепна **молба** към Бога за Неговото присъствие и за сила, за да останат **неразделени към** Него и да бъдат Негови свидетели сред народите **на земята**.

Благословията на Соломон, както и останалата част от неговата молитва, показват едно дълбоко разбиране на велики духовни истини: 1. *Бог е напълно достоен за доверие*. „Нито една дума не пропадна“ (56) – какво свидетелство! 2. *Миналото е гаранция за бъдещето* (57). Тъй като Бог е неизменим (ср. Евр. 13:8), ние можем да се надяваме на факта, че в бъдеще Той ще се показва към нас такъв,

каквото е бил и в миналите времена (ср. Ис. Нав. 1:5). 3. *Човекът се нуждае от Божията помощ, за да води живот на ученичество* (58) – истина, която Еремия знае, и за която посочва причината (вж. Ер. 10:23; 17:9). Дори подтикът на свободната воля на човека идва от Бога – какъв парадокс! Разгледайте действието на Светия Дух в Йн. 16:8–11. 4. *Ние имаме ежедневна нужда от Божията подкрепа* („според нуждата за всеки ден“, 59). Той обаче няма да задреме, нито да заспи (Пс. 121:4)! 5. *Божията грижа за Неговите деца никога не е за собственото им удоволствие, а за да могат другите да Го познаят* (60). 6. При знанието за всичко това *можем ли да Му отдадем нещо по-малко от абсолютната си вярност и покорство* (61)? (*Ежедневни бележки на Скрипчър Юниън*)

Тази молитва е записана и във 2 Летоп. 6 (вж. бележките към този пасаж), като разликите са, че във 2 Летоп. Соломон завършва своята молитва с три молби (2 Лет. 6:40–42), които не са представени в 3 Царе, а в 3 Царе Соломон благославя народа (ст. 54–61, което е пропуснато във 2 Летописи).

8:62–65 От огромния брой животни, принесени в жертва, някои са използвани за храна на големите множества, които са се събрали (ст. 65). Тъй като **бронзовият олтар** не е достатъчно голям **да побере всички всеизгаряния** и други жертви, Соломон **освещава** едно място в **средата на двора**, където останалите жертви да бъдат **принесени** на Господа. Това огромно празненство се характеризира с радост, поклонение и благодарност. От хилядите заклани животни нито едно не е принесено в жертва за грях или вина.

По същото това **време** Соломон провежда празника на колибите с израилтяни, дошли от цялата територия на **Израил – от прохода на Емат** на север, който

се намира близо до Дан, **до египетския поток** на юг. Празникът на посвещението заедно с Празника на колибите продължават **четирнадесет дни**.

8:66 После **народът** се връща у дома **радостен и с весело сърце**. Във 2 Летоп. 7:9 казва, че тържественото събрание е било проведено на „осмия ден“, докато ст. 66 казва, че народът е бил „разпуснат на осмия ден“. Джон Хейли съгласува тези две твърдения по следния начин:

Празникът на колибите започвал на петнадесетия и завършвал на двадесет и втория ден на месеца със „святото събрание“ на „осмия ден“ (Лев. 23:33–39), в края на който Соломон разпуска народа; самото разотиване става на следващата сутрин, на двадесет и третия ден (2 Лет. 7:10).⁵

Ж. Славата на Соломон (гл. 9, 10)

1. Неговият завет от Бога (9:1–9)

9:1–5 Божият отговор на **молитвата** на Соломон е, че Той ще приеме храма за **свой дом** и ще **постави там Името Си до века**. Независимо от факта, че Соломоновият храм отдавна вече не съществува, Бог отново ще обитава в храм в Ерусалим, когато Господ Исус се завърне, за да утвърди Своето световно царство. Междувременно Бог обитава в храма на тялото на всеки вярващ и на църквата.

9:6–9 Колкото до дома на Соломон, Бог обещава, че Соломон и синовете му винаги ще имат своите потомци, които да седят **на престола**, ако Му бъдат покорни. **Но ако** се отдръпнат от живия Бог и се обърнат към идолопоклонство, **тогава** Той ще изпрати народа в изгнание, ще разруши храма и ще направи **Израил ... за поговорка и подигравка сред езичниците**. Храмът ще се превърне в куп развалини и посетителите **ще се ужасяват** от запустението му.

2. Даровете на Соломон за Хирам (9:10–14)

За този пасаж някои коментатори смятат, че Соломон е взел назаем **сто и двадесет таланта злато** от **Хирам** (ст. 14), за да финансира мащабната си строителна програма, и е дал **двадесет града в галилейската земя** на **Хирам** като залог. Соломон е имал свободата да поиска заема заради предишната помощ на Хирам (ст. 11а). Когато **Хирам вижда градовете**, той не ги харесва и **ги нарича земята Хавул** („неприятен, лош, боклук“, букв. „не става за нищо“). От 2 Летоп. 8:2 изглежда, че Соломон може би е откупил **градовете**, като е изплатил заема.

3. Поданиците и жертвите на Соломон (9:15–25)

9:15–23 Ст. 15–22 дават описание на **задължителния труд**, който Соломон налага за реализацията на строителната си програма. **Асор, Магедон и Гезер** са три града, които Соломон превръща в крепости с отбранителна цел. **Асор** се намира на север и защитава северния подход към Палестина. **Магедон** е:

... важен град в централната северна част на Палестина, който се намира над долината Езраелон. Той контролира кръстопътя на важни търговски пътища и има ключова роля в отбраната на долината на Йордан (откъм юг) и централната равнина (откъм север).⁶

Гезер е разположен западно от Ерусалим на главен търговски път от вътрешността на страната към филистимското крайбрежие. Всички езически племеници, изброени в ст. 20 са **принудителни работници**. **Израилеви синове** не са унижавани до робски труд. **Петстотин и петдесет души** са поставени за **надзиратели над работата на Соломон**.

9:24 „Мило“, което Соломон **построява**, е някакъв вид допълнително укрепление около Ерусалим. Работата по него започва, след като е построен дворецът за **дъщерята на фараона**.

9:25 Соломон принася жертви на ГОСПОДА ... **три пъти в годината** на трите главни празника: Празника на безквасните хлябове, Празника на седмиците (Петдесетница), и Празника на колибите (2 Лет. 8:13).

4. Флотът на Соломон (9:26–28)

Цар Соломон притежава флота от **кораби в Есион-Гавер, ... на брега на залива Акаба, при Елат. Хирам изпраща на корабите някои от слугите си ... в Офир** (точното му местоположение не е известно – някои казват, че е южна Арабия, други – Индия, а трети – Африка). **Те ... донасят на цар Соломон ... четиристотин и двадесет таланта злато.**

5. Посещението на Савската царица (10:1–13)

Целта на гл. 10 е да подчертае славата на Соломон. От съдове за пиене до плавателни съдове, от престол от слонова кост до майсторски изработени колесници – той притежава всичко, което човешкото сърце би могло да си пожелае, и то в количества, които изумяват въображението. **Савската царица**, тази дъщеря на разкоша, е напълно поразена от **мъдростта** на Соломон и от блясъка на неговото царство. Това е в изпълнение на Божието обещание, на което Соломон дължи всичко (3:11–13).

Савската царица (владетелката на Сава в южната част на арабския полуостров) идва да **изпита** мъдростта на Соломон, като го обсипе с трудни **въпроси**, но той успява да **отговори на всички** (ст. 3а). Когато вижда великолепието на неговото царство, тя е принудена да признае, че и най-възторжените слухове, които е чула, са били само частични.

Царицата поднася на Соломон дарове от **злато и аромати в много голямо изобилие**, и на свой ред също получава дарове от него преди да се върне обратно в **земята си**.

6. Богатствата на Соломон (10:14–29)

10:14, 15 Помощта на Хирам осигурява на **Соломон** не само **злато** от Офир, но също и голямо количество алмугово дърво и скъпоценни камъни. Соломон е търговски гений.

10:16–22 **Златото** е толкова изобилно, че **Соломон** го използва дори за изработката на **щитове**, които окачва в **къщата „Ливанска гора“**. Неговият престол от **слонова кост е обкован с чисто злато**. От всяка страна на **престоло** има голям изваян лъв от злато. Също и от **всяка страна на шестте стъпала**, водещи към престоло, има такъв лъв. **Среброто** се смята за относително малоценно **в дните на Соломон**. **Тарсийските** (търговски) **кораби** на Соломон му носят не само **злато и сребро**, но и такива екзотични стоки като **слонова кост, маймуни и пауни**.⁷

10:23–25 **Богатствата и мъдростта** на Соломон му донасят световна слава, а поклонниците му, които идват да го посетят, го обсипват с дарове.

10:26–29 Споменат е фактът, че Соломон усилено е събирал **коне и колесници**. Той не само се снабдява с **колесници и конници** и **коне** за националната отбрана, но и ги **изнася** и за други страни.

Макар това да не е споменато тук, разкошът на Соломоновото царуване е изисквал облагане на народа с тежки данъци. Това впоследствие довежда до разцеплението на царството (12:3–15).

„Облагането с данъци и налози“, пише Дж. Р. Лъмби, „вероятно е било толкова смазващо, че целият този ориенталски блясък и разкош е бил прогнил отвътре. Соломон е еврейският Луи XIV.“⁸

Умножаването на богатства и коне е нарушение на Божието Слово (Втор. 17:16, 17).

3. Провалите и смъртта на Соломон (гл. 11)

11:1–3 Втор. 17:17 забранява на израилевия цар да си взема езически жени. Степента, в която Соломон нарушава тази важна заповед, е шокираща. Резултатът е точно според предреченото – **жените му го отклоняват** в идолопоклонство.

11:4–8 Ст. 4 означава, че **сърцето** на Цар Давид е било напълно вярно на **ГОСПОДА, неговия Бог** в смисъл на предпазване от идолопоклонство, но **Соломон** не е последвал **баща** си в това отношение. Той **построява** идолопоклонническо капище на възвишението на маслините източно от **Ерусалим**.

11:9–13 Бог **се е явил** на Соломон два пъти – в Гаваон (3:5) и в Ерусалим при посвещението на храма (9:2). Сега Той обявява, че заради идолопоклонството на Соломон **царството** ще бъде **откъснато** от него и ще бъде дадено на един от **слугите** му. Това обаче няма да се случи, докато Соломон е жив, и не всички племена ще бъдат отнети от дома на **Давид**. **Едно племе** (Вениамин, тъй като Юда се приема за гарантирано за наследниците на Давид – 12:23) ще бъде дадено на **сина** на Соломон.

11:14–22 След това са описани трима от противниците на Соломон. Първият от тях е **Адад**, едомски княз, който е избягал в **Египет** като **малко момче**, по времето, когато **Йоав** е избивал всички от мъжки пол в **Едом**. **Фараонът** се отнася добре с него и дори му дава **сестрата** на **царица Тахпенеса за жена**. **Когато Адад чува, че ... Давид ... и Йоав са мъртви**, той получава неохотното съгласие на фараона да се върне в Едом. Оттам той започва военни операции срещу Соломон откъм юг.

11:23–25 Вторият противник е **Резон**, който е **избягал**, когато **Давид** е **избивал тези от Сова**. **Тогава той става главатар на разбойническа чета**. Покъсно основава независимо царство в **Дамаск** и се превръща във военна опасност за **Соломон** откъм север. **Дамаск** е под властта на Израил от времето, когато Давид превзема града и разполага там гарнизони (2 Царе 8:5, 6).

Загубата на Дамаск, главния град-държавя на Арам, е особено значима, защото арамейското царство ще бъде трън в плътта на Израил за векове напред.

11:26–28 Третият противник е **слугата** на Соломон, който се споменава в ст. 11: **Еровоам, синът на Нават**, от племето на Ефрем. **Соломон** го е поставил на отговорен пост при строителството на **Мило**. Може би тази власт е породила у Еровоам желанието да царува над целия Израил.

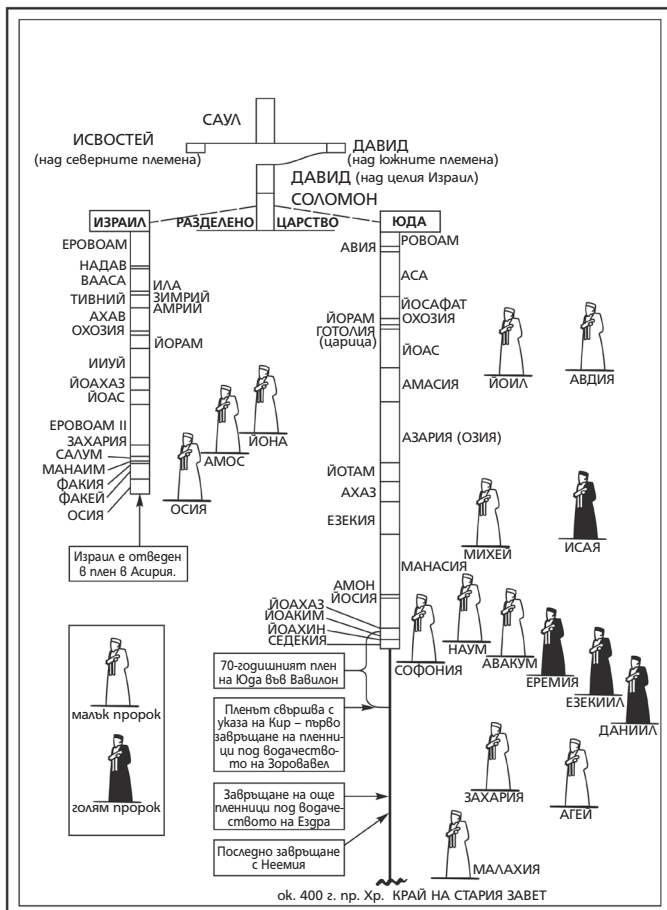
11:29–39 Един ден **Еровоам** среща един **пророк** на име **Ахия**. Докато са **сами на полето**, **Ахия** хваща своята **нова дреха ... и я разкъсва на дванадесет части**. Той дава **десет части ... на Еровоам** като знак, че **Бог** ще му даде власт над **десет племена** от Израил. Обяснява на Еровоам също, че **едно племе** (Вениамин) ще остане за **сина** на Соломон (Юда се подразбира – 12:23), и че **царството** няма да бъде разделено преди смъртта на Соломон. **Ако** Еровоам бъде покорен на Господа, той ще си сигурност ще има Господното благословение и помощ. Обърнете внимание на ограниченията, които Бог поставя на Еровоам: той ще получи **десет племена**, но **не цялото царство**; ще дойде на власт **едва след смъртта на Соломон**; **Бог** ще му **съгради сигурен дом само ако** той Му бъде покорен и Го следва изцяло.

11:40 Очевидно **Еровоам** е встанал, докато Соломон е бил все още жив, и затова е трябвало да избяга в **Египет**, за да се спаси от гнева на царя. Той остава там

до смъртта на Соломон. Вместо да изповяда греха си и да се покае, Соломон се опитва да попречи на Божието решение, като се разправи с Еровоам. Било е глупаво от негова страна да се бори срещу Еровоам, тъй като той вече е бил определен от Бога наследник на северните племена. Опитите на Саул да убие своя наследник, Давид, се оказват неуспешни. Също така неуспешни са и опитите на Соломон да премахне Еровоам.

Племената, които Еровоам ще управлява, са Рувим, Дан, Нефталим, Гад, Асир, Исахар, Завулон, Ефрем, Манасия и части от Леви и Симеон. Племената, над които ще царува синът на Соломон, са Юда, Вениамин, и части от Леви и Симеон. В по-голямата си част Леви (2 Лет. 11:13–16) и Симеон остават верни на Юда.

11:41 Книгата на делата на Соломон вероятно е официалната хроника на не-

Царете и пророците на Израил и Юда

говото царуване, но със сигурност не е боговдъхновена част от Писанието.

11:42, 43 След царуване в продължение на **четиридесет години, Соломон** умира и бива **погребан в Ерусалим. Синът му Ровоам** го наследява на престола. Началото на Соломон се оказва по-добро от неговия край. Добрият старт не е гаранция за добър финал. Той е бил издигнат до върха на величието, но пропада в пропастта на моралната разруха и идолопоклонството. Колко по-различно биха се развили нещата, ако царят се беше придържал към онова, което сам проповядва в Екл. 12:13, 14:

Нека чуем свършека на цялото слово: Бой се от Бога и пази заповедите Му, понеже това е всичко за човека – защото Бог ще доведе всяко дело на съда над всичко скрито – било то добро или зло.

III. Разделеното царство (гл. 12–22)

A. Юдовият цар Ровоам (12:1–24)

Синът на Соломон Ровоам царува над Юда в продължение на седемнадесет години (931/30–913 г. пр. Хр.; 3 Царе 12:20–24; 2 Лет. 11 и 12).

12:1–11 Ровоам отива в Сихем, за да бъде провъзгласен за **цар**. Тъй като е чул за смъртта на Соломон, **Ровоам** се връща от **Египет** и също отива в Сихем заедно с мъжете от **цялото израилево събрание**. Израилтяните поставят ультиматум на **Ровоам**: „Облекчи сега жестоката служба на баща си и тежкия му ярем, който той наложи върху нас, и ще ти служим.“ За да поддържа ориенталския разкош на своя дворец, Соломон е използвал принудителен труд и е налагал тежки данъци. С тези думи те всъщност казват: „Намали данъците, с които баща ти ни потискаше, и ще ти служим. В противен случай ще встанем.“ Рово-

ам иска **три дни**, за да размисли върху това. През това време той най-напред **се посъветва** с по-старите съветници. **Те му препоръчват** да се отнесе благо с народа и да му стане **слуга**. Неговите помлади съветници обаче предлагат точно обратното – те му казват да заплаши народа с *още* по-тежки товари. В този смисъл **малкият пръст** на Ровоам ще бъде **по-дебел от слабините на Соломон**. Ако Соломон ги е **наказвал с камшици**, то Ровоам ще използва **скорпиони** (което вероятно означава бичове или камшици с остри краища).

12:12–20 Когато **Ровоам** и събрането на Израил се връщат **на третия ден** да чуят решението, те получават **отговор ... според съвета на младежите**. Ст. 15 обяснява, че това е **обрат** на събитията, предизвикан от **ГОСПОДА**, за да **изпълни словото Си**, изговорено чрез **силонеза Ахия** (11:30–39). Тогава народът на **Израил** въстава срещу **Ровоам**, въпреки че част от него продължава да живее на територията на **Юда. Ровоам** **изпраща Адорам**, своя непопулярен сред народа надзирател над принудителния труд, за да подчини въпросните израилтяни, но те **убиват Адорам с камъни**. Тогава народът на **Израил ... прави ... Ровоам** **свой цар**. Въпреки че ст. 20 казва, че **само юдовото племе ... последва Ровоам**, трябва да помним, че **Вениамин** (ст. 21), **Симеон** (Иис. Нав. 19:16) и по-голямата част от **Леви принадлежат към Юда**.

12:21–24 Ровоам решава да попречи на това, като обяви война на Израил, но отменя плана си по заповед от Бога. След като преди това е пренебрегнал съвета на своите старейшини, сега **Ровоам** се вслушва в съвета на **ГОСПОДА** и така запазва живота на много израилтяни. Господното слово постановява разделението и Господното слово прави така, че това разделение да стане без кръвопролития.

Разделянето на царството

Историята на разделеното царство започва тук и продължава в 4 Царе. Еровоам царува над десетте северни племена, обикновено наричани „Израил“, а в проците понякога „Ефрем“. Това царство има *девет* последователни династии и *всички* негови царе са зли.

Ровоам царува над южното царство, известно като „Юда“. Това царство има само *една* династия, в която всички царе са потомци на Давид. През тази династия се проследява законното право на Христос над престола на Давид чрез Йосиф, Неговия настойник (вж. родословието в Матей 1). Той е също и физически син на Давид чрез Дева Мария, която сама е потомка на сина на Давид Натан (вж. родословието в Лука 3). Някои от тези царе се проявяват като забележителни реформатори, но повечето от тях са зли.

Царете на Израил и Юда

Династия	Израил	Династия	Юда
1	Еровоам	1	Ровоам
	Надав		Авия
2	Вааса		Аса
	Ила		[добър]
			Йосафат
			[добър]
3	Зимрий		Йорам
4	Амрий-Тивний		Охозия
	Ахав		Готолия
			[узурпаторка]
	Охозия		Йоас
			[добър]
	Йорам		Амасия
			[добър]
5	Ииуй		Озия
			(Азария)
			[добър]
	Йоахаз		Йотам
			[добър]

	Йоас	Ахаз
	Еровоам II	Езекия
		[добър]
	Захария	Манасия
6	Салум	Амон
7	Манаим	Йосия
		[добър]
	Факия	Йоахаз
		(Салум)
8	Факей	Йоаким
		(Елиаким)
9	Осия	Йоахин
		(Йехония,
		Хония)
		Седекия

Историята на разделеното царство може да бъде разделена на четири фази. *Първо*, имало е време на открит конфликт, който продължава от Еровоам (3 Царе 12:1) до Амрий (3 Царе 16:28). *Второ*, в двете царства се установява период на разведряване на отношенията, който продължава от Амрий (3 Царе 16:29) до Ииуй (4 Царе 9). *Третата фаза*, от Ииуй до пленяването на Израил от Асирия (722 г. пр. Хр.), се характеризира с относителна самостоятелност (4 Царе 9–17). И *последно*, Юда остава оцелялото царство, докато бива отведено в плен от вавилонците през 586 г. пр. Хр. (4 Царе 18–25).

Израилевото царство никога не се връща в земята си като народ. Юда остава в плен в продължение на седемдесет години, а след това отделни големи групи се връщат в Ерусалим, както е записано в Ездра и Неемия. След това и северните племена се връщат в земята, но под езическо владичество. Това става около 500 години преди раждането на Христос.

В края на старозаветната история евреите в земята са подчинени на царя на Персия. По-късно Персия е превзета от Гърция и евреите се оказват подчинени на тази световна сила. Накрая гърците са завладени от Римската империя. По

времето на нейната власт идва Господ Исус.

Изучавайки разделеното царство, изследователят често се сблъсква с привидни противоречия в представените дати. Много от тези хронологични трудности могат да бъдат обяснени с факта, че при изчисляването на продължителността на царуването на царете в Израил и Юда са използвани различни методи. Друг важен фактор е, че често двама царе са управлявали съвместно за известен период от време. Цялата тема за хронологията на царете е разгледана умело и в големи подробности в *Загадъчните числа на еврейските царе*, от Едуин Р. Тийл.⁹

Ние ще разгледаме разделеното царство в реда, в който са изброени царете, като представим важните събития в царуването на всеки от тях. Датирването е взето от споменатата по-горе книга на Тийл.

Б. Израилевият цар Еровоам (12:25–14:20)

Еровоам, синът на Нават от племето на Ефрем, е цар на Израил в продължение на двадесет и две години (931/30–910/09 пр. Хр.).

1. Идолопоклонническите религиозни центрове на Еровоам (12:25–33)

12:25–30 Първият цар на Израил първоначално прави **Сихем** своя столица, след това **построява Фануил** отвъд река Йордан. От страх, че **народът** ще се върне да се покланя в **Ерусалим** по време на празниците и така ще премине **пак** на страната на **юдовия цар**, той установява своя собствена религиозна система. Определя **Дан** и **Ветил** за нови центрове на поклонението, като на всяко от тези места поставя по едно златно теле и обявява, че *тези идоли са боговете*, които са извели Израил **от египетската земя!**

12:31–33 Еровоам прави идолопоклоннически **домове по високите места**. Той създава и ново свещенство от **всякакви хора**, които **не** са задължително от племето на **Леви**, както е заповядал Бог. Освен това определя и нов религиозен календар с голям **празник на петнадесетия ден от осмия месец**, който замества Празника на колибите, който се провежда в седмия месец. Самият той узурпира свещеническата служба, като **принася жертви на олтара, който е направи в Ветил**.

Фактът, че мнозина от Израил приемат тези промени, показва, че сърцата им са далеч от Господа. В миналото бащите им са се поклонили на едно теле и са били наказани за това (Исх. 32). Соломон издига високи места и заради това изгубва царството си (гл. 11). Корей и последователите му се опитват да узурпират свещеническата служба и заради това изгубват живота си (Чис. 16). Нововъведенията, с които Еровоам цели да заздравят царството си, само довеждат до неговия провал впоследствие. Онези, които имат сърца за Бога, бягат в Юда (2 Лет. 11:14–16), като оставят братята си на удобствата – и последиците – на измислената човешка религия. Някой много добре е казал, че „Еровоам не е заслужавал толкова добър пост [цар], но Израил е заслужавал такъв лош княз.“

2. Еровоам и Божия човек (13:1–32)

13:1–3 Докато Еровоам гори тамян на олтара във Ветил, **един Божи човек** бива изпратен **от Юда** да обяви присъдата над идолопоклонническия **олтар**. Той предрича, че в Юда ще се издигне цар на име **Йосия**, който ще изгори служещите на идолите **свещеници** на олтара. Изпълнението на пророчеството в ст. 2 намираме в 4 Царе 23:15, 16. Между пророчеството и неговото изпълнение минават повече от 300 години. Като знак за сигурността на пророчеството Божият

Разделеното царство

човек казва, че олтарът ще се разцепи и пепелта ... ще се разпилее.

13:4–6 Когато Еровоам посочва пророка и заповядва да бъде арестуван, ръката на царя изсъхва. Олтарът се разцепва и пепелта се разпилява – знамение за присъдата над религията на Еровоам. В отговор на милостивата

молитва на пророка изсъхналата ръка отново става нормална.

13:7–10 След като царят не може да смълчи пророка чрез заплахи, той се опитва да го стори, като спечели благоразположението му. Бог е дал на пророка строги нареждания да не прави нищо, което показва и най-малката търпимост

към злото управление на Еровоам. Затова, според заповедите на Господа, пророкът отказва да **яде** или да **пие** с Еровоам. Освен това той **си тръгва** от Ветил към къщи **по друг път**.

13:11–19 По пътя той е пресрещнат от **един стар пророк** от Ветил. Първоначално **Божият човек** отказва гостоприемството на **стария пророк**, за да не покаже и най-малко одобрение към онова, което става във Ветил. Но тогава старият човек казва, че **един ангел** му е казал да покани у дома си **Божия човек**, и тази лъжа успява да убеди последния да приеме предложеното гостоприемство.

13:20–25 Докато ядат заедно, **ГОСПОД** говори на стария пророк от Ветил и той на свой ред предава посланието на Божия човек. Заради непослушанието си той ще умре и няма да бъде погребан при семейството си. Ако това ни изглежда жестоко или твърде тежко, добре е да си спомним, че Бог се отнася по-строго с онези, които обича, с онези, които са Негови говорители, и с онези, които са по-привилегирани. На път към дома си Божият човек бива **убит от един лъв**. Противно на природните закони **лъвът и магарето** на стария пророк **стоят заедно** и **бдят над трупа му на пътя**.

13:26–32 Когато старият пророк **...** чува вестите, **той** веднага разбира, че това е Господната присъда над непослушанието. **Той отива** на мястото на трагедията, **донася** тялото **обратно** във Ветил и го погребва в собствения си гроб. После казва на **синовете си**, че желае да бъде **погребан при Божия човек**; той осъзнава, че идолопоклонническата система, към която принадлежи, е осъдена на унищожение от Бога.

3. Фалшивото свещенство на Еровоам (13:33, 34)

Цар Еровоам продължава да упорства в злото, като прави свещеници от всякакви хора и самият той служи като свещеник.

Този грях е причината за последващото унищожение на династията на Еровоам.

Ървинг Л. Йенсен отбелязва:

Цар Еровоам би трябвало да види в участта на пророка от Юда образ на самия себе си и собствената си съдба, ако не се покае. Еровоам, също като пророка, е бил избран от Бога за високо положение. И той, като пророка, е знаел точно какво иска от него Бог. Но отново като пророка не е послушал Божието слово.¹⁰

4. Смъртта на сина на Еровоам (14:1–20)

14:1–4 Когато **Авия, синът на Еровоам, се разболява**, царят изпраща **жена си при пророк Ахия** – Божия човек, който преди е казал на Еровоам, че **ще бъде цар над десетте северни племена**.

Царицата се предрешва, вероятно по няколко причини. Първата е, че откритото посещение при Божия човек ще издаде липса на вяра в идолите в Дан и Ветил. На второ място, Еровоам е наясно, че Ахия е противник на идолопоклонството и няма да ѝ каже добри неща, ако знае самоличността ѝ. Трето, може би царят си мисли, че като измами пророка, може да измами и Господа.

14:5–13 **ГОСПОД** предупреждава слепия пророк за идването на царицата. Веднага щом тя пристига, пророкът избличава маскирането ѝ и я изпраща обратно при Еровоам с послание за гибел. Заради непокорството и идолопоклонството на царя Господ **ще отсече** от него **всеки от мъжки пол в Израил**, както **роба**, така и **свободния**, и в крайна сметка напълно ще изличи неговия дом. Никой от семейството му няма да има нормално погребение с изключение на болния му син Авия, който **ще умре** веднага щом царицата влезе в града.

14:14–16 Бог **ще издигне друг цар** (Вааса), който ще унищожи семейството

на Еровоам. Накрая народът на Израил ще бъде отведен в плен, защото **Еровоам** е въвел поклонението на **ашерите**. Ашерите са издялани дървени идоли, символи на плодородието.

14:17, 18 От ст. 17 изглежда, че столицата на Израил вече е **Терса**. Веднага щом царицата се завръща там, синът ѝ умира. Израил го погребва и го оплаква, както е предсказано от пророка.

14:19, 20 След като царува в продължение на двадесет и две години, **Еровоам** умира и е наследен на престола от сина си **Надав**. Книгата на летописите на израилевите царе не е книгата Летописи в Библията, а официалната хроника на царете, която е съхранявана като публична национална история.

Тук разказът се обръща към царството на Юда.

В. Юдовият цар Ровоам (продължение) (14:21–31)

14:21–24 Вече разгледахме първата част от царуването на Ровоам в гл. 12. Настоящият пасаж обобщава по-главните черти на неговото царуване. Фактът, че два пъти е споменато, че царицата-майка е **амонка** (ст. 21, 31) може би има за цел да подсказва скритата причина за провала на управлението на Ровоам – баща му Соломон е взел за жени много чужденки, които са тласнали него и семейството му към идолопоклонство. Идолопоклонството се разпространило широко в **Юда** и протитируиращи мъже (**посветени блудници**) практикували своите отвратителни обичаи по капищата.

14:25–28 Ерусалим е нападнат и ограбен от египетския цар **Сисак**. Той плячкосва всички **съкровища** от храма и от царския дворец. **Ровоам** нарежда **вместо ... златните щитовете**, които са взети, да бъдат направени **бронзови**.

Не е ли ирония, че Соломон се е опитал да се предпази от Египет, като се е оженил за дъщерята на фараона, но съв-

сем скоро след смъртта му Сисак от Египет отнася много от блясъка на златния град на Соломон!

14:29–31 Това е време на война между Юда и Израил. Тя продължава петдесет и седем години по времето на царуването на Аса в Юда и Амрий в Израил. Господ предотвратява всеобщата война между Юда и Израил (12:24), но двете братски царства влизат в постоянни схватки помежду си. **Ровоам** умира на възраст петдесет и седем години и **синът му Авия** се възцарява на негово място.

Г. Юдовият цар Авия (15:1–8)

Синът на Ровоам **Авия** царува над Юда в продължение на **три години** (913–911/10 г. пр. Хр.; 2 Лет. 13:1–14:1а).

15:1 Ст. 1 съдържа една стереотипна фраза, която често се повтаря в книгите на царете. Тази формулировка описва началото на едно царуване, като посочва името на царя, който е на власт в *другото царство*, и колко време вече е царувал. Така и този стих обяснява, че **Авия се е възцарил над Юда в осемнадесетата година** от царуването на Еровоам над Израил.

15:2 Тук и във 2 Летоп. 11:21 майката на Авия е наречена **Мааха, дъщерята на Авесалом**; във 2 Летоп. 13:2 обаче е посочена Михая, дъщерята на Уриил. Възможно е тя да е имала две имена или и да е била дъщеря на Уриил и **внучка на Авесалом**. („Син“ и „дъщеря“ в Библията често означават просто *потомък*.)

15:3–8 **Авия** последва **баща си** като идолопоклонник и не ходи в пътя на **Давид**, който е имал **неразделено сърце** към Бога в смисъл, че никога в живота си не се е покланял на идоли. Ст. 4 и 5 подсказват, че Бог би унищожил дома на Авия, ако не беше Неговия завет с Давид. Обърнете внимание в края на пети стих как един иначе образцов живот може да бъде помрачен от един миг на страст! **Войната** с Израил, която започ-

ва по времето на царуването на Ровоам, продължава и през царуването на Авия. В ст. 6 имената на **Ровоам** и **Еровоам** са представителни за Юда и Израил. Между двете царства има война през целия живот на Авия. Той се опитва да върне Израил обратно както чрез увещание, така и чрез военна сила, като при този опит убива 500,000 израилтяни (2 Лет. 13:1–20).

Д. Юдовият цар Аса (15:9–24)

Синът на Авия Аса царува над Юда четиридесет и една години (911/10–870/69 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 14:16–16:14).

15:9–15 Аса е един от малкото благочестиви царе на Юда. Той премахва содомитите (идолопоклонни хомосексуалисти) от земята и унищожава **всичките идоли, които са направили бащите му** (ст. 12; ср. 2 Лет. 14:3–5). Той детронира и баба си **Мааха** и унищожава нейния **идол**, макар че **не премахва високите места**, свързани с него. Той посвещава на храма дарове от **баща си** и от себе си.

15:16–22 Когато **израилевият цар Вааса** започва да укрепва **Рама**, който се намира на няколко километра северно от Ерусалим, **Аса** осъзнава, че столицата му е в опасност. Но вместо да се обърне към Господа, той търси помощта на **арамейския цар Венадад**. С помощта на щедро заплащане Аса убеждава чуждоземния монарх да нападне Израил от север в района на Галилея. Това кара Вааса да оттегли силите си на север и дава на **Аса** възможността да разгради укрепленията на **Рама** и да построи укрепените градове **Гава** и **Масфа** по протежение на северната си граница.

Среброто и златото, което Аса донася в храма, е било дарено за Господа. Но когато **Вааса** застрашава неговото царство, той **взема всички** съкровища и ги дава на един езически цар, като по този начин ограбва Бога и обогатява **Арам** (Сирия). Християните трябва да внима-

ват да не отнемат онова, което принадлежи на Бога (т. е. своето време, пари, възможности и т. н.) и да го дават на някой друг.

15:23, 24 Фактът, че е поразен с болест в **краката**, може би е споменат, за да подчертае Божието недоволство от това, че Аса се доверява на арамейския цар да го освободи. По време на последните три или четири години от живота на Аса **синът му Йосафат** вероятно е царувал заедно с него.

Е. Израилевият цар Надав (15:25–27)

Надав, синът на Еровоам, от племето на Ефрем, **царува над Израил две години** (910/09–909/08 г. пр. Хр.)

Надав следва по стъпките на **баща си** в идолопоклонството. Един от неговите поданици, **Вааса**, прави **заговор против него и го убива**. Същевременно **Вааса избива** и всички останали членове на **Еровоамовия дом** в изпълнение на пророчеството на **Ахия** (14:10, 14).

Ж. Израилевият цар Вааса (15:28–16:7)

Вааса, синът на Ахия, от племето на **Исахар**, царува над Израил в продължение на **двадесет и четири години** (909/08–886/85 г. пр. Хр.).

15:28–34 Царуването на Вааса отбелязва началото на втората династия в царството Израил. Конфликтът между **Юда** и **Израил** продължава по време на цялото царуване на Вааса. С **Терса** за столица, той продължава идолопоклонството, което е въвел **Еровоам**.

16:1–7 Един пророк на име **Ииуй** съобщава на Вааса, че понеже е последвал идолопоклонството на Еровоам, и неговият **дом** ще има подобна участ. Те няма да бъдат погребвани според обичая, а ще бъдат ядени от **кучета** или от **птици**. Друга причина за присъдата над Вааса е

посочена в края на ст. 7 – **той е изтребил дома на Еровоам**. Може би той не е бил онзи, когото Господ е определил да извърши това, или пък го е направил по жесток и отмъстителен начин, противно на Божията воля.

З. Израилевият цар Ила (16:8–10)

Ила, синът на Вааса, от племето на Исахар, **царува над Израил две години** (886/85–885/84 г. пр. Хр.).

Ила е покварен **цар**, отдаден на идолопоклонство и пиянство. След като е **царувал две години**, той е убит от **Зимрий**, **началник на половината му колесници**. Избити са също и останалите от семейството на Вааса, в изпълнение на пророчеството на Иуйи (16:3). Смъртта на Ила слага край на втората династия в Израил.

И. Израилевият цар Зимрий (16:11–20)

Зимрий царува над Израил в продължение на седем дни, (885/84 г. пр. Хр.).

Поквареното царуване на Зимрий е най-краткото всички и продължава само **седем дни**. Когато той узурпира трона, израилевата войска се опитва да превземе града **Гиветон** от **филистимците**. Армията обявява своя **военачалник Амрий за цар**. Той незабавно тръгва към столицата **Терса**, за да поеме управлението. **Зимрий** се оттегля **във вътрешната царска къща**, запалва я и загива в пламъците.

Й. Израилевият цар Тивний (16:21, 22)

Тивний, синът на **Гинат**, царува над Израил четири години (885/84–881/80 г. пр. Хр.).

Въпреки че Израил обявява за цар Амрий, военачалника на армията, (ст. 16), той намира своя спърник в лицето

на Тивний, и така избухва гражданска война, която продължава четири или пет години (ср. ст. 15 със ст. 23). Половината от северното царство последва Тивний до неговата смърт.

К. Израилевият цар Амрий (16:23–28)

Амрий царува над Израил дванадесет години (885/84–874/73 г. пр. Хр.).

Царуването на Амрий поставя началото на четвъртата династия в северното царство. **Тивний** е разбит през 880 г. пр. Хр., и **Амрий** става безспорния цар. През първите **шест години** той **царува в Терса**. След това купува **хълма Самария за ... два таланта сребро** и премества столицата си там. **Злият** характер на неговото царуване е подчертан в ст. 25 и 26.

Хронологията на Амрий е доста сложна. Той е обявен за цар в двадесет и седмата година на Аса (тогава зад него застава само **половината от народа**), след смъртта на Зимрий (ст. 15). След четири години гражданска война става безспорен цар над северното царство в **тридесет и първата година** от царуването на Аса (ст. 23). В тридесет и осмата година на Аса той умира (ст. 29). Така през неговото царуване има около четири години вътрешни борби и около осем години относителен мир.

Амрий е напредничав цар и донася известен мир и благоденствие на Израил. Извънбиблейски източници сочат Амрий като завоевател на Моав. Той е толкова бележит сред асирийците, че те наричат Израил „Дома на Амрий“ или „Земята на Амрий“. Археолозите считат, че са открили двореца на Амрий в Самария.

Л. Израилевият цар Ахав и пророк Илия (16:29–22:40)

Ахав, синът на **Амрий**, **царува над Израил двадесет и две години** (874/73–853 г. пр. Хр.).

1. Греховете на Ахав (16:29–34)

Ахав е извънредно зъл цар, не само защото продължава идолопоклонството на **Еровоам**, но и защото се оженва за **Езавел**, дъщерята на **сидонския цар**. Тази чудовищна жена е поклонница на Ваал, която успява да повлияе на **Ахав** да организира поклонение пред Ваал в Израил, като издига **храм**, **олтар**, и **ашера** (дървена статуя). Безбожието на времената е засвидетелствано от наглия опит на **вельцеца Хиил** да построи отново **Ерихон** в открито предизвикателство към Божието проклятие (Иис. Нав. 6:26). Когато **полага основите му**, неговият най-голям син, **Авирон**, умира. При издигането на **портите** умира и **най-младият му син**, **Сегув**.

2. Илия и сушата (17:1–7)

17:1 В гл. 17 срещаме пророк **Илия**. Неговото служение продължава до 4 Царе 2:11. Във времена на грях и упадък Бог говори на Своя народ чрез пророци. Те безстрашно и открито протестираат срещу идолопоклонството, неморалността и всички други форми на беззаконие. Призовават народа да се покае и да се върне при Господа и предупреждават за страшните последици, ако не го направи. Някои пророци са служили предимно на Израил, други на Юда, а някои и на двете царства. Тъй като Израил е по-поквареното от двете царства, Бог придружава посланията на пророците към Израил с чудеса и знамения. Това оставя Ираил без извинение.

Илия е споменат в евангелията във връзка със служението на Йоан Кръстител. Йоан идва в духа и силата на Илия (Лука 1:17).

Илия идва от Тесва в Галаад, източно от река Йордан, и затова е наречен **тесвиец**. Неговата история е записана само в книгите на царете. Не ни е казано нищо за неговия произход, семейство, или призоваване за пророческото служение. Но

никой не може да отрече, че той е човек, изпратен от Бога. Той е Божият избран инструмент да постави блудния и горделив Израил на колене. Молитвите му могат да донесат благословение (дъжд) или гняв (суша и пожари). Той служи на своето поколение като безстрашна въплътена съвест. Първото му записано дело е, че съобщава на **Ахав**, че в земята ще настъпи суша. Това очевидно е божествена присъда над идолопоклонството. Бог избира да използва тежка суша, за да привлече вниманието на хората. Те не се вълнуват от това, че идолопоклонството им е донесло духовна суша, но не могат да пренебрегнат физическата суша, която е нейно картинно изражение.

17:2–7 По думата на **ГОСПОДА** Илия отива от Самария **при потока Херит** точно от **Йордан**. Тук той е подсигурен с вода **от потока** и с храна, която получава по чудодееен начин сутрин и вечер от **враните**. След известно време обаче поради сушата **потокът пресъхва**.

3. Илия и вдовицата от Сарепта (17:8–24)

17:8–16 Послушен на **ГОСПОДНОТО слово**, Илия отива в **Сарепта**, на средиземноморския бряг между Тир и Сидон. Там Бог е уредил **една езическа вдовица** да го **храни**. Първоначално тя се колебае, защото има храна само колкото **за сина** си и **за себе** си. Пророкът обаче ѝ заповядва **първо да направи една малка питка** за него. Като прави това, тя всъщност поставя Бога на първо място. След като се подчинява, тя научава безценния урок, че онези, които поставят Бога на първо място, никога не са лишени от необходимите за живота неща. Нейната **делва с брашно и стомна с масло** никога не се изразват. Иисус обръща внимание на факта, че Илия е изпратен до една **езическа** вдовица, а не до някоя от многобройните вдовици в **Израил** (Лука 4:26).

По време на сушата Йахве осигурява

нуждите на Своя пророк по най-смиряващи начини – най-напред чрез нечисти птици, а след това чрез една езичница, при това бедна вдовица. Царят в своя дворец е в лишение, но Илия има всичко, от което се нуждае. Божият човек, който се подчинява на Божия глас, винаги ще бъде доволен в своите нужди независимо от условията наоколо.

17:17–24 По-късно **синът на жената** се разболява от **тежка болест** и умира. Майката веднага заподозира, че **Илия** е заповядал смъртта му заради някакъв **грех**, който тя е извършила. Пророкът **взема момчето** в своята спалня, **простира се три пъти върху детето и извиква към ГОСПОДА**. Момчето **се съживява** и Илия го завежда долу при **майка му** в съвършено здраве. Това убеждава **жената**, че **Илия е Божи човек** и че **ГОСПОДНОТО** слово е истина. Като езичница, тя проявява вяра в Бога на Израил.

4. Илия предизвиква жреците на Ваал (18:1–19)

18:1–6 Три години, след като Илия напуска Израил, и три години и половина след началото на глада (Лука 4:25) пророкът получава заповед от Бога да отиде при **Ахав** – по човешки погледнато, изключително опасно действие. **Гладът** е толкова **страшен**, че **Ахав** и неговият **управител Авдия** (не пророкът, който е написал книгата на Авдия) претърсват **земята за трева**, с която да нахранят животните. (Това е **Авдия**, който спасява **сто** от **ГОСПОДНИТЕ пророци**, когато Езавел вече е убила мнозина от тях и търси и другите, за да ги изтреби напълно.)

18:7–15 Докато **Авдия** търси трева, **Илия го среща** и му казва да съобщи на **Ахав** къде се намира. Авдия се страхува, че това ще стане причина за неговата смърт, тъй като Ахав непреклонно е издирвал Илия, за да го накара да замълчи веднъж завинаги. Ако Авдия му разкрие

присъствието на Илия, царят несъмнено ще се отзове. Но дотогава **ГОСПОДНИЯТ Дух** може вече да е отнелъ Илия нанякъде. Тогава Ахав ще **убие** Авдия за неговата „недостоверна“ информация. Освен всичко това положението на Авдия в царския двор вече е несигурно, защото той е укрил **ГОСПОДНИТЕ пророци**. Илия обещава, че няма да напусне мястото и срещата бива уговорена.

18:16–19 Цар Ахав отива да се срещне с Илия и го обвинява, че е **докарал беда на Израил**, като не осъзнава, че Божият човек е един от най-добрите приятели, които **Израил** някога е имал. Без да го е страх за собствения му живот, Илия отговаря на Ахав смело и обвинително. Той обвинява царя за това, че е смесил поклонението на Йахве с поклонение пред **Ваал** и го предизвиква да събере идолослужещите **пророци** за спор на **планината Кармил**, за да стане ясно кой е истинският Бог. (**Четиристотин и петдесетте пророци на Ваал** отиват на **Кармил**, но **четиристотинте пророци на Ашера** не идват; ср. ст. 19, 22.)

5. Победата на Илия над жреците на Ваал (18:20–40)

18:20–25 Като се обръща към събраните представители на Израил, Илия ги обвинява за това, че се двоумят между две мнения – те трябва да изберат или **ГОСПОДА**, или **Ваал**. После състезанието започва. **Два юнеца** трябва да бъдат заклани и поставени върху **дърва** за горене. **Илия** ще представлява **ГОСПОДА**, а **четиристотин и петдесетте пророци** на Ахав ще представляват **Ваал**. **Богът, който отговори с огън**, ще бъде признат за истинския **Бог**.

18:26–29 Пророците на Ваал викат към своя бог и **подскачат около олтара от сутринта ... до пладне**. **Илия им се присмива** с „полезни“ обяснения защо Ваал не успява да отговори. „Може би той е толкова малък и слаб бог, че не

Животът на Илия

1. Тесвиецът Илия пророкува на Ахав.
2. Илия се крие при потока Херит.
3. Илия отива в Сарепта.
4. На път към Ахав, Илия среща Авдия.
5. Ахав се съгласява да се срещне с Илия на планината Кармил.
6. Илия изпреварва Ахав в Езраел.
7. От страх от Езавел Илия отива във Вирсавее.
8. Илия пристига в пустинята при Вирсавее, откъдето тръгва на юг и изминава целия път до планината Синай.
9. Илия тръгва към Дамаск по пътя през пустинята, за да помаже Азаил за цар на Сирия.
10. Илия намира Елисей.
11. Илия осъжда Ахав за убийството на Навутей.
12. На път към Акарон Илия смело се сблъсква със слугите на Охозия.
13. Илия пророкува смъртта на Охозия.
14. Последното пътуване на Илия и Елисей.
15. Илия е грабнат на небето във вихрушка.

може да прави две неща едновременно.“ В израз на отчаяние те **се режат според обичая си с мечове и копия** и беснеят до времето **на хлебния** (вечерния) **принос**. „**Но нямаше глас и нямаше кой да отговори, и нямаше кой да обърне внимание.**“

18:30–35 Тогава Илия построява **олтар от дванадесет камъка в ГОСПОДНОТО Име**. Камъните представят дванадесетте **племена на Израил**. После, за да изключи всяка възможност олтарът да се възпламени от нещо друго освен по чудо, той накисва юнеца и дървата с дванадесет **ведра вода (четири ведра, изляни три пъти)**.

Някои се учудват откъде Илия е намерил толкова много вода във време на суша. Но всъщност това не е истински проблем. Не е невъзможно да се намерят дванадесет ведра вода във време на суша. Сушата е засегнала пасищата и обработваемите земи, но би трябвало все пак да е имало питейна вода, защото в противен случай всички биха измрели. Друго обяснение е, че тази вода може да е била взета от Средиземно море, което се намира на няколко километра. Уилямс казва:

Потокът Кисон (ст. 40), морето (ст. 43) и някой кладенец, който все още не е пресъхнал, може поотделно или заедно да са осигурили необходимата вода за напълването на изкопа (ст. 35).¹¹

18:36–40 По времето на вечерния **принос Илия** се моли Бог да се изяви, като изпрати огън от небето. **Незабавно пада огън от ГОСПОДА** от небето и изгаря не само **всеизгарянето, но и дървата, и камъните, и пръстта, и ... водата ... в равнина** около олтара. Така **народът** е принуден да признае, че **ГОСПОД** е истинският **Бог**. Тогава израилтяните се подчиняват на заповедта на Илия да **изколят злите пророци на Ваал**. Едва след като народът *признава*, че Йахве

е Бог и *екзекутира* пророците на Ваал, идва дъждът. Изповядването на греха и покорството на Божието Слово са стъпките към благословието.

6. Молитвата на Илия за дъжд (18:41–46)

Пророкът съветва **Ахав** да яде и да пие, защото скоро ще трябва да напусне планината Кармил, за да избяга от предстоящия **дъжд**. Когато **Ахав** сяда да **яде, Илия** става, за да се моли. Той **се изкачва на върха на планината Кармил и се навежда до земята с лице между коленете си**, като горещо се моли Господ да изпълни словото Си, като изпрати дъжд. Той продължава да се моли, докато **слугата му** му съобщава за малък **облак** на хоризонта. За Илия това е достатъчно. Той незабавно изпраща слугата си да съобщи **на Ахав** да побърза към **Езраел**, един град в Исахар, където царското семейство понякога живее (21:1). Като лоялен поданик и верен слуга, пророкът **бяга** пред колесницата на Ахав в **проливния дъжд** тридесет километра до **Езраел**.

7. Бягството на Илия на Хорив (19:1–18)

19:1–4 Когато **Ахав** **разказва на Езавел** за поражението и смъртта на **пророците** на Ваал на планината Кармил, тя се заклева до един ден да убие **Илия**. Тогава пророкът, чиято вяра е извоювала такава мощна победа предния ден, изгубва кураж. Той **побягва за живота си** от Езраел на юг през земята към **Вирсавее, който** се намира на около 160 км, близо до южната граница на **Юда**. Оставяйки **слугата си** във **Вирсавее**, Илия продължава на юг на **един ден път в пустинята**. Накрая сяда **под една хвойна** обезверен, победен и потиснат.

19:5–8 Интересно е да отбележим начина, по който Бог лекува тази тежка депресия: почивка, храна и питие; още

почивка, още храна и питие. Подкрепен по този начин, пророкът върви **със силата от онази храна** повече от 300 км в продължение **на четиридесет дни и четиридесет нощи** до планината **Хорив** (Синай), където Бог е дал на Мойсей закона.

19:9–14 Там в една пещера ГОСПОД се заема **него**. Със себебраведен дух Илия защитава своята ярност и обвинява **израилевите синове**. Той всъщност казва, че е единственият, който е останал верен на Господа. Тогава Бог му заповядва да **застане на планината** на закона, но Илия не се подчинява. Разбираме това, защото по-късно (ст. 13) той **излиза и застава на входа на пещерата**. В бърза поредица **планините** са сподобени от **силен вятър, земетресение, и огън**. Тези стихийни явления трябва да са напомнили на Илия за неговия остър и осъдителен дух. Нито едно от тях обаче не го извежда от пещерата. Най-накрая, **след огъня** пророкът чува **звук като от тих повей**. Именно милостивият глас на Господа извежда Илия до **входа на пещерата**. Там той отново се изтъква като единствения оцелял Божии свидетел. Джордж Уилямс коментира:

Ако сърцето му не било заето толкова много със самия него, той щял да научи, че силните бури, земетресенията и огънят не могат да постигнат онова, което прави нежният глас на любовта. Той би трябвало да признае, че няма разлика между неговото сърце и сърцето на народа; и също както принудата не успява да го накара да напусне пещерата си, така тя не успява и няма шанс да успее да накара хората да оставят греховете си.¹²

19:15–18 Изглежда, че полезността на Илия като Божии служител намалява, когато той възприема тази нагласа на собствена значимост. Бог му казва да **се върне на север в пустинята към**

Дамаск, където да помага трима души: (1) Най-напред ще **помаже Азаил за цар над Арам**. Непокорният народ на Израил ще бъде наказан от този цар. (2) Той ще **помаже Ииуй за цар над Израил**. Ииуй ще изпълни Божията присъда над дома на Ахав. (3) И последно ще **помаже ... Елисей** за свой собствен наследник.¹³ Това ще го научи, че Бог може да осъществи волята Си и без него. Тези трима мъже ще изпълнят Божията присъда над идолопоклонниците в Израил (ст. 17), но Господ ще **остави седем хиляди, които не са преклонили колена пред Ваал и не са го целунали**.

8. Илия определя Елисей за свой наследник (19:19–21)

19:19 Илия отива на север до Авел-Меола, който се намира в долината на Йордан близо до Ветсан. Там той **намира Елисей** – един земеделец, който **оре** нивата си. Фактът, че Елисей притежава **дванадесет двойки говеда**, показва, че не е бил беден. Самият той вероятно е орял с едната двойка, а слугите му – с другите единадесет. **Илия хвърля кожата си върху Елисей** – знак, че Елисей трябва да стане негов наследник.

19:20, 21 Елисей иска разрешение да се върне вкъщи и да направи прощален празник за семейството си. Илия дава съгласието си, но го предупреждава да не забравя какво се е случило току-що – т. е. как Илия го е помазал. След пищното угощение Елисей **става и последва Илия**, като става негов личен слуга.

Молбата на Елисей да се сбогува с родителите си опасно напомня тази на човека, който твърди, че иска да бъде ученик на Исус, и когото Исус обявява за негоден за Божието царство (Лука 9:61, 62). Разликата е, че в случая на Елисей той всъщност взема сериозното решение незабавно да прекъсне всички връзки, докато в другия случай това е просто тактика на отлагане и оправдание.

9. Първата победа на Ахав над Сирия (20:1–22)

20:1–6 По-рано се смятало, че **арамейският цар Венадад** е син на споменатия в 15:18, 20 Венадад. Последните изследвания обаче показват, че е възможно това да е същата личност. Той формира съюз от **тридесет и двама** арамейски **царе** и настъпва срещу **Самария ... с коне и колесници**. След като обсажда града, той поставя на Ахав условия да се предаде – „**среброто ти и златото ти ... и жените ти, и синовете ти, най-хубавите**“. Ахав покорно и малодушно се съгласява. Но тези първоначални условия за капитулация не задоволяват Венадад и заотва той иска и правото **слугите** му да влязат и да си вземат, каквото поискат.

20:7–12 **Старейшините** на Израил са възмутени от второто искане и настояват за неотстъпчивост. Когато казват на **Венадад** за отказа на Израил, той изпада в ярост и се хвали, че така ще опустоши Самария, че няма да остане и **шепа пръст** за всеки от войниците му. На това Ахав отговаря, че този, който сега се въроръжава за битката, не бива да **се хвали**, като че ли вече я е спечелил. Тази подигравка кара гуляещия арамеец и съюзниците му да пристъпят към действие.

20:13–15 Точно тогава един **Господен пророк се приближава до Ахав** и го уверява в предстоящата победа. Бог използва малка сила от **двеста тридесет и двама** от **слугите на областните управители**, последвани от **седем хиляди души** от Израил, с които разгромява обединените войски от север. Изразът „**всички израилеви синове**“ (ст. 15б) означава всички войници в Самария. Бог избира малък брой млади слуги, за да бъде очевидно, че победата е *от Господа*, а не чрез плътска сила.

20:16–22 Ахав атакува **по пладне**, докато **Венадад** и помощниците му **се напиват**. Когато Венадад чува, че към тях

се приближават 232 мъже от Израил, той заповядва те да бъдат заловени **живи**. Това, разбира се, дава на израилтяните предимство в боя, което донася **голямо поражение на арамейците**. Оцелелите се оттеглят към своите земи. Господният **пророк** предупреждава Ахав, че сирийската войска отново ще се върне **при завръщането на годината** (т. е. през пролетта).

10. Втората победа на Ахав над Сирия (20:23–34)

20:23–25 Слугите на Венадад отдават позорното си поражение на два фактора: (1) Израилтяните са спечелили битката в планинска област. Несъмнено **техните богове са планински богове**, но те ще бъдат безсилни в равнините. Затова следващият път сирийците трябва да ги нападнат в равнината. (2) Тридесет и двамата царе, които са се били срещу Ахав, очевидно са се показали неспособни във воденето на военни действия. **Слугите** на Венадад го съветват те да бъдат заменени от професионални **управители**.

20:26–30а През пролетта **Венадад** отново настъпва **срещу Израил**. Войската на Израил изглежда **като две малки стада кози** в сравнение с арамейските множества. Един **Божии човек** казва на Ахав, че **ГОСПОД** ще покаже на Венадад, че Той е **Бог на долините**, също както и **на планините**. В боя израилевите **синове избиват сто хиляди пешаци**. **Арамейците**, които избягват, се опитват да заемат позиции по **стената** на град **Афек**, но тя рухва, като убива **двадесет и седем хиляди** от тях.

20:30б–34 **Венадад** остава в Афек, като **се крие от стая в стая**. Слугите му го убеждават да излязат при Ахав, облечени със символи на поражение и скръб, и да го молят за милост. Ахав глупаво нарича царя свой „**брат**“. Арамейците веднага се хващат за тази дума и казват: „**Да, Венадад ти е брат!**“ Ахав им

заповядва да му доведат сирийския цар. Венадад обещава да **върне градовете**, които са били отнети от предшественика на Ахав (15:20), и да позволи на Израил да **си направи търговски улици в Дамаск** (ст. 34). Ахав сключва с него **договор** при тези условия и пуска Венадад, вместо да го убие, както е трябвало да направи.

11. *Непокорството на Ахав* (20:35–43)

20:35, 36 Ахав иска силно арамейско царство, което да действа като буфер между Израил и нарастващата заплаха от Асирия. Случката, която следва, е нагледен урок, изигран от един пророк, който демонстрира безумието на действията на Ахав.

Един от **синовете на пророците** заповядва чрез **ГОСПОДНОТО СЛОВО** на приятеля си да го **удари**. Човекът отказва да го направи и така отказва да се подчини на **ГОСПОДА**. За непокорството си на Господния глас той бива **убит от един лъв**.

Ако един добър пророк е наказан по този начин за това, че е пощадил своя и Божия приятел, когато Бог е казал: *Удари*, колко по-тежко наказание мислите заслужава Един зъл цар, който е пощадил своя и Божия враг, когато Бог е казал: *Удари!*¹⁴

20:37–43 Пророкът **среща един друг човек**, който се подчинява и го **удря и наранява**. Тогава пророкът ... се **предрешва с превръзка на очите си** и застава да чака цар Ахав. Когато **царят** минава край него, пророкът му разказва как, докато е бил на бойното поле, е получил задачата да пази един пленник от враговете. Бил предупреден, че ако пленникът избяга, той ще трябва да заплати или с **живота си**, или с непосилната сума от **един талант сребро**. Преоблечени-

ят пророк казва, че докато е бил зает с други неща, пленникът е успял да избяга. **Царят** не показва и следа от снизходителност; той държи първоначалните условия на наказанието да бъдат изпълнени. Тогава пророкът затваря капана. Той маха превръзката си и става ясно, че е един **от пророците**, които Ахав познава. **Ахав** е държал в ръцете си един вражески пленник – Венадад. Покорството към Господа е изисквало арамейският цар да бъде убит. Заради неподчинението си Ахав ще бъде убит. Кемпбъл Морган обяснява:

Ето значението на притчата: Ахав е трябвало да направи едно нещо по заповед на Бога, но вършейки стотици други работи, той пренебрегва именно това нещо. Как добре е разкрита тук тази вечна причина и начин за провал! Бог ни е дал някаква отговорност, нещо съществено и точно определено, което трябва да правим. Ние започваме да го правим с най-добри намерения, но после другите неща, които не непременно са лоши сами по себе си, застават на пътя ни. Ние сме „заети и тук, и там“, вършим много неща и пренебрегваме най-главното, което е поверено на нашата отговорност.¹⁵

Също като цар Давид преди него, Ахав се осъжда със собствените си думи. Но за разлика от Давид, който се покайва, Ахав се втурва към двореца си **мрачен и огорчен**. Вместо да помолни Господа за милост, той продължава да предизвиква Неговия гняв, както четем в оставащите глави на 3 Царе.

12. *Престъпленията на Ахав срещу Навутей* (гл. 21)

21:1–4 Гл. 21 проследява събитията, водещи до смъртта на Ахав. Мястото на действието е **Езраел**, където **Ахав** и Езавел имат **дворец**. В съседство с двореца

има едно **лозе**, собственост на **езраелеца Навутей**. Ахав иска да присъедини **лозето** към земята на двореца си, за да може да си посади там **зеленчукова градина**. **Навутей** отказва да продаде или да замени собствеността си, тъй като законът на Израил постановява земята да остава в семейството, за което е била предназначена първоначално (Лев. 25:23–28; Чис. 36:7; Езек. 46:18).

21:5–16 Когато **Езавел** намира мъжа си ядосан и **мрачен** и разбира за отказа на **Навутей** да продаде **лозето** си, тя уверява Ахав, че лозето скоро ще бъде негово. **Тя** заповядва да бъде обявен **пост** и да се проведе разследване. **Двама** зли мъже са натоварени със задачата да обвинят **Навутей** в хули срещу **Бога и царя**. И така, **Навутей** е отведен **извън града и убит с камъни**.

Коварната **Езавел** така скалтъпва обвинението срещу **Навутей**, че да излезе че той е бил екзекутиран за нарушение на закона на **Йахве**. Тъй като собствеността би трябвало да премине на синовете на **Навутей** след неговата смърт, **Езавел** урежда и те да бъдат убити (4 Царе 9:26). Порочната царица е колкото зла, толкова и старателна в извършването на злото.

21:17–26 Когато **Ахав** отива, за да присвои лозето, **Илия** го среща и го осъжда за убийството и кражбата, които е извършил. **Илия** предсказва, че самият **Ахав** ще бъде убит, че **мъжките** му на следници също ще бъдат избити, с което ще се сложи край на неговата династия, че тялото на **Езавел** ще бъде изядено от **кучета в Езраел**, и че наследниците на **Ахав** няма да имат прилично погребение (ст. 24). Тежестта на наказанието на **Ахав** е обяснено с крайностите, до които той достига в идолопоклонството: „**Наистина нямаше никой като Ахав, който така се продаде да върши зло.**“

21:27–29 Когато **Ахав** чува присъдата си, той се **смирива** пред Господа. Заради това Господ обявява, че присъдите над

жена му и над семейството му няма да бъдат изпълнени преди смъртта на **Ахав**.

Ако можем да научим нещо от тези стихове, то е, че **Бог** е **Бог** на благодатта и милостта. „Жив съм **Аз**, заявява **ГОСПОД** **Бог**, нямам благоволение в смъртта на безбожния, а да се обърне безбожният от пътя си и да живее! **Обърнете се, обърнете се от злите си пътища!** Защо да умрете?“ (Езек. 33:11). Дори повърхностното покаяние на **Ахав** му донася отсрочка. Но следващата глава доказва, че сърцето му остава непроменено. **Благодатта** е посрещната с **гордост**, и затова **Господ** предава **Ахав** на ангела на смъртта, а **Ииуй** е натоварен да изпълни кървавата присъда над останалите от дома му според пророчеството на **Илия**.

13. Последната битка на Ахав (22:1–40)

22:1–6 След **три години** мир между **Арам** и **Израил** на **Ахав** му идва идеята да си възвърне от арамейците **Рамот-Галаад**, който се намира на изток от **Йордан**. **Венадад** е обещал да върне израелските градове, когато **Ахав** го е помилвал (20:34), но явно не го е направил. Случва се така, че по това време **Йосафат**, царят на **Юда**, е на посещение при **Ахав** и изразява желание да съдейства във военното начинание. **Йосафат** обаче предлага **първо** да се **допитат до ГОСПОДА** чрез **пророците**. **Четирисотинте пророци** в свитата на **Ахав** съветват в полза на плана и обещават победа. Това може да са били същите 400 пророци, които не идват на планината **Кармил** за спора с **Илия** (18:19, 22).

22:7–12 **Йосафат** явно се е чувствал неспокоен, защото пита дали **няма ГОСПОДЕН пророк**, с когото да се посъветват. Това извежда на сцената **Михей** – безстрашен пророк, когото **Ахав** **мрази** заради безкомпромисните му послания. Преди **Михей** да бъде извикан, четирис-

тотинте пророци единодушно насърчават царете на **Израил** и **Юда** да нападнат Арам. Един от тях, **Седекия**, си прави **железни рогове**, за да илюстрира непреодолимата сила на Ахав и Йосафат срещу **арамейците**.

22:13–17 На Михей се казва, че думите му трябва да съвпадат с тези на останалите **пророци**, но този съвет към него е напразен. Когато Ахав го пита дали да предприеме кампанията срещу **Рамот-Галаад**, Михей отначало казва същото като другите пророци: „**Изкачи се и ще успееш, защото ГОСПОД ще го предаде в ръката на царя!**“ Твърде вероятно е обаче той да е казал това подигравателно. Тонът му явно е преливал от ирония и сарказъм.

Ахав усеща това и поставя Михей под клетва да **говори ... истината** (Лев. 5:1). Тогава пророкът разказва едно видение, в което **Израил** е **пръснат**, защото **няма овчар**, като по този начин дава да се разбере, че Ахав ще бъде убит и войската му ще се разпръсне.

22:18–23 Цар Ахав представя това на **Йосафат** като доказателство, че Михей може да говори само зло срещу него. Тогава храбрият пророк отново взима думата. Той разкрива видение, в което един **лъжлив дух** заявява **пред ГОСПОДА**, че е готов да подмами Ахав да тръгне срещу **Рамот-Галаад**, за да бъде убит. **Лъжливият дух** ще **сложи съвета си в устата на всички пророци** на царя. Това е един пример как Бог, макар да не е автор на злото, го използва, за да постигне окончателните Си цели. Той изпраща **лъжливия дух** само в смисъл, че го допуска.

22:24, 25 **Седекия** отлично схваща идеята на тази притча. Осъзнавайки, че той и останалите пророци са обвинени в лъжа, той **удря Михей** и го пита: „**Откъде мина ГОСПОДНИЯТ дух от мен, за да говори на теб?**“ С други думи, Седекия казва:

Аз говорих чрез Божия Дух, когато съветвах Ахав да се изкачи срещу Рамот-Галаад. Сега ти твърдиш, че говориш чрез Духа, а съветваш точно обратното. Как Духът премина от мен на теб?

Михей спокойно отговаря, че Седекия ще разбере истината, когато в ужас ще **се крие** на някое тайно място – несъмнено когато смъртта на Ахав ще определи за Седекия участието на лъжепророк.

22:26–30 Разяреният **израилев цар** започва да **бъде хвърлен ... в затвора** и да **бъде хранен с хляб ... и вода ... докато** той (Ахав) се върне в мир от Рамот-Галаад. Прощалното послание на Михей е: „**Ако някога се върнеш в мир, ГОСПОД не е говорил чрез мен.**“ Ахав решава да се **предреша**, преди да **влезе в битката**, като се надява по този начин да избегне предсказаната от Михей гибел. А **Йосафат** ще носи царските си **одежди**, което го излага именно на опасността, която Ахав се опитва да избегне. Така Ахав се опитва да измами и Господа, и арамейския цар, но „Бог не е за подиграване; понеже, каквото посее човек, това и ще пожъне“ (Гал. 6:7). Ахав бива *убит*, а Йосафат – *спасен*.

22:31–36 На арамейците е наредено да убият **израилевия цар**, това е тяхната главна цел в битката. В първия момент те вземат **Йосафат** за Ахав. Царят на Юда **извиква** от страх, като така вероятно разкрива истинската си самотичност. После Ахав е **улучен между ставите на бронята** си от случайна стрела и е изведен от полесражението, но **се удържа прав в колесницата** си, за да не се обезсърчи войската му. Когато той **умира** по **залез**, фактът бързо става известен и войниците му се оттеглят по домовете си.

22:37–40 Тялото на Ахав е върнато в **Самария** и там е **погребано**. Окървавената му **колесница** е **измита при самарийския водоем ... където се къ-**

пят блудниците. Това е само частично изпълнение на пророчеството на Илия (21:19); то става в **Самария**, а не в Езраел. Понеже Ахав се е смирил (21:29), Бог милостиво отсрочва цялостното изпълнение на пророчеството за сина на царя, Йорам (4 Царе 9:25, 26).

Ахав получава три пророчески предупреждения за смъртта си. Едното е изречено от един неназован пророк, когато Ахав пощадява живота на Венадад (20:42); другото е обявено от пророк Илия, когато Ахав отнема лозето на Навутей (21:19); и третото пророчество е произнесено от Михей в навечерието на съдбоносната битка (ст. 17–23).

М. Юдовият цар Йосафат (22:41–50)

Йосафат, синът на Аса, царува над Юда двадесет и пет години (873/72–848 г. пр. Хр.).

През първите три или четири години **Йосафат** царува заедно с баща си **Аса**. Вече видяхме Йосафат в ст. 2–4, където той прави позорен съюз със злият израилен цар и едва не изгубва живота си заради това. Като цяло обаче неговото царуване е благочестиво. По-значителните характеристики на управлението на Йосафат са следните:

1. Той следва примера на баща си в борбата с идолопоклонството, въпреки че не успява да го изкорени напълно (ст. 43).
2. Царува съвместно с **баща си Аса**.
3. Сключва **мир с израиления цар Ахав** (ст. 44).
4. Премахва **от земята** мъжете, които практикуват култова проституция (ст. 46).

5. Неговото царство включва и земята на **Едом** (2 Царе 8:14), където е представяван от **управител** (ст. 47). По-късно неговият син Йорам изгубва Едом поради бунт (4 Царе 8:20).
6. Той участва в проект за строеж на кораби в **Есион-Гавер** съвместно с **Охозия**, сина на Ахав (2 Лет. 20:35, 36). Техният план е да изпратят **корабите ... в Офир за злато**. Но **корабите се разбиват** още преди да излязат от пристанището (ст. 48), явно от морска буря. Пророкът Елизеер казва на Йосафат, че това се е случило, защото Господ не одобрява несветия съюз с Охозия (2 Лет. 20:37). Когато **Охозия** предлага да подновят проекта, **Йосафат** отказва (ст. 49).

Н. Израиленият цар Охозия (22:51–53)

Охозия, синът на Ахав, царува над Израил две години (853–852 г. пр. Хр.; ср. 4 Царе 1:1–18).

Царуването на **Охозия** е белязано от грубо идолопоклонство и поквара. **Майка** му Езавел несъмнено го е насърчавала в безбожието, също както навремето **баща** му. **Той служи на Ваал ... и разгневява ГОСПОДА, Израиления Бог**. Крушата не пада по-далеч от дървото. Третата книга на царете няма формален завършек, тъй като 3 и 4 Царе първоначално са съставлявали една книга и разделянето им е направено единствено за удобство. Четвъртата книга на царете продължава разказа от този момент.

Крайни бележки

- ¹ (Intro) O. J. Gibson, непубликувани бележки.
- ² (4:1-6) Matthew Poole, *Matthew Poole's Commentary on the Holy Bible*, p. 657.
- ³ (6:11-22) C. H. Spurgeon, *Spurgeon's Devotional Bible*, p. 305.
- ⁴ (8:12, 13) Matthew Henry, „1 Kings,“ in *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:614.
- ⁵ (8:66) John Haley, *Alleged Discrepancies of the Bible*, p. 223.
- ⁶ (9:15-23) *Baker's Bible Atlas*, p. 309.
- ⁷ (10:16–22) Думата, предадена като „пауни“ в ПБКДж, сега се превежда като *маймуни* (ПИБКДж) или *навигани* (НМПБ). Древните царе действително са обичали пауните и затова този превод (вероятно предположение) е направен от Йероним в Латинската Вулгата.
- ⁸ (10:26-29) J. R. Lumby, *The Cambridge Bible for Schools and Colleges, The First Book of the Kings*, p. 114.
- ⁹ (Екскурсе) Вж. библиографията за подробности.
- ¹⁰ (13:33, 34) Irving L. Jensen, *I Kings with Chronicles*, pp. 80-81.
- ¹¹ (18:30-35) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, p. 195.
- ¹² (19:9-14) *Ibid.*, p. 196.
- ¹³ (19:15–18) Илия вероятно е поръчал на своя наследник Елисей да изпълни Господната заповед да помаже Азаил и Иууй, тъй като те биват помазани след грабването на Илия (4 Царе 8:7 и сл.; 9:1 и сл.). Елисей е единственият от тримата, когото Илия помазва лично.
- ¹⁴ (20:35, 36) Henry, „1 Kings,“ II:692-93.
- ¹⁵ (20:37-43) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, p. 100.

Библиография

Gates, John T. „1 Kings.“ In *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.

Henry, Matthew. „1 and 2 Kings.“ In *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*. Vol. 2.

Jamieson, Robert. „I and II Kings,“ In *A Commentary, Critical, Experimental and Practical on the Old and New Testaments*. 3rd ed. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1983.

Jensen, Irving L. *I Kings with Chronicles*. Chicago: Moody Press, 1968.

Keil, C. F. „The Books of Kings.“ In *Biblical Commentary on the Old Testament*. Vol. 8. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 1971.

Lumby, J. R. *The Cambridge Bible for Schools and Colleges, The First Book of the Kings*. London: C. J. Clay and Sons, 1890.

McNeely, Richard I. *First & Second Kings. Everyman's Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1978.

Stigers, Harold. „II Kings.“ In *The Wycliffe Bible Commentary*. Chicago: Moody Press, 1962.

Thiele, Edwin R. *A Chronology of the Hebrew Kings*. Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1977.

— —. *The Mysterious Numbers of the Hebrew Kings*. Rev. ed. Chicago: University of Chicago Press, 1983.

Whitcomb, J. C., Jr. *Solomon to the Exile*. Grand Rapids: Baker Book House, 1975.

ЧЕТВЪРТАТА КНИГА НА ЦАРЕТЕ

ИЛИ

Втората книга на царете

„Историята на Царете е история на упадък; нещата стават все по-мрачни и по-мрачни, докато накрая вече са непоправими. ... Отначало са отведени в плен десетте племена, а след тях и останалите две.“

Самюъл Ридаут

Въведение

Въведението към двете книги се намира в коментара към 3 Царе.

Схема на изложението

I. Разделеното царство (Продължение от 3 Царе) (гл. 1–17)

A. Израилевият цар Охозия и служението на Илия (гл. 1)

B. Грабването на Илия (2:1–12a)

B. Началото на служението на Елисей (2:12b–25)

Г. Израилевият цар Йорам (гл. 3)

Д. Чудесата на Елисей (4:1–8:15)

1. Чудотворното снабдяване с масло (4:1–7)
2. Чудотворното раждане (4:8–17)
3. Възкресяването на сина на сунамката (4:18–37)
4. Премахването на отровното действие на отровното ястие (4:38–41)
5. Чудотворното снабдяване с хляб (4:42–44)
6. Чудотворното очистиране на прокажения Нееман (5:1–19)
7. Алчността на Гиезий (5:20–27)

8. Чудотворното намиране на острието на бравата (6:1–7)

9. Чудотворните военни маневри (6:8–23)

10. Гладът в Самария (6:24–7:20)

11. Връщането на имота на сунамката (8:1–6)

12. Пророчеството на Елисей за царуването на Азаил (8:7–15)

E. Юдовият цар Йорам (8:16–24)

Ж. Юдовият цар Охозия (8:25–29)

3. Израилевият цар Ииуй и служението на Елисей (гл. 9, 10)

1. Помазването на Ииуй (9:1–10)

2. Екзекуциите на Ииуй (9:11–10:17)

3. Прочистването на поклонниците на Ваал от Ииуй (10:18–36)

И. Узурпацията на царица Гоголия в Юда (гл. 11)

Й. Юдовият цар Йоас (гл. 12)

К. Израилевият цар Йоахаз (13:1–9)

Л. Израилевият цар Йоас (13:10–13)

М. Краят на служението на Елисей (13:14–25)

- Н. Юдовият цар Амасия (14:1–20)
 О. Юдовият цар Азария (Озия) (14:21, 22)
 П. Израилевият цар Еровоам II (14:23–29)
 Р. Юдовият цар Азария (Озия), продължение (15:1–7)
 С. Израилевият цар Захария (15:8–12)
 Т. Израилевият цар Салум (15:13–15)
 У. Израилевият цар Манаим (15:16–22)
 Ф. Израилевият цар Факия (15:23–26)
 Х. Израилевият цар Факей (15:27–31)
 Ц. Юдовият цар Йотам (15:32–38)
 Ч. Юдовият цар Ахаз (гл. 16)
 Ш. Израилевият цар Осия (17:1–6)
 Щ. Падането на северното царство (17:7–41)
 П. Царството на Юда до отвещдането му в плен (гл. 18–25)
 А. Цар Езекия (гл. 18–20)
 1. Праведното царуване на Езекия (18:1–8)
 2. Превземането на Самария (18:9–12)
 3. Първото нашествие на Сенахирим в Юда (18:13–16)
 4. Второто нашествие на Сенахирим в Юда (18:17–19:34)
 5. Поражението и смъртта на Сенахирим (19:35–37)
 6. Болестта на Езекия и оздравяването му (20:1–11)
 7. Глупавата гордост на Езекия (20:12–21)
 Б. Цар Манасия (21:1–18)
 В. Цар Амон (21:19–26)
 Г. Цар Йосия (22:1–23:30)
 1. Йосия ремонтира храма (22:1–7)
 2. Йосия намира книгата на Закона (22:8–20)
 3. Йосия подновява Завета (23:1–3)
 4. Реформите на Йосия (23:4–30)
 Д. Цар Йоахаз (23:31–33)
 Е. Цар Йоаким (23:34–24:7)
 Ж. Цар Йоахин (24:8–16)
 З. Цар Седекия (24:17–25:7)
 И. Падането на Ерусалим (25:8–21)
 Й. Управителят Годолия (25:22–26)
 К. Цар Йоахин (25:27–30)

Коментар

И. Разделеното царство (Продължение от 3 Царе) (гл. 1–17)

А. Израилевият цар Охозия и служението на Илия (гл. 1)

1:1 Моав е бил завладян от Давид (2 Царе 8:2). Когато царството на Соломон се разделя на Израил и Юда, Моав попада под владичеството на Израил. След смъртта на Ахав моавците въстават и извоюват своята независимост.

1:2 Цар Охозия пада през решетката на покрива на двореца си в Самария и сериозно се разболява. Вместо да се помолни на Господа за изцеление, той изпраща пратеници да се допитат до акаронския бог Ваал-Зевув дали ще оздравее. Джон К. Уитком пише следното за този езически бог:

Иситнското име на това сирийско божество е Ваал-Зевул („Господар на живота“), но евреите подигравателно го наричат Ваал-Зевув („Господар на мухите“). По времето на Христос това

божество вече се е превърнало в символ на Сатана.¹

Колко тъжно е, че един цар, чието име означава „подкрепял от Йахве“, се обръща за изцеление към Ваал!

1:3–8 Един човек с козинява дреха – пророк **Илия** – среща **пратениците** и ги изпраща обратно при Охозия със сурово изобличение за това, че се допитва до **Ваал-Зевув**, и със съобщението, че болестта му ще бъде фатална.

1:9–12 В отговор Охозия изпраща **един петдесетник с петдесет войници** да заповяда на **Илия** незабавно да се яви пред него. Когато командирът представя арогантното искане, Бог защитава Илия, като изпраща **огън от небето**, който унищожаваша командира и **петдесетте му войници**. Охозия изпраща втори **петдесетник с петдесет войници**, който заповядва на Илия: „Слез бързо!“¹, но и те споделят същата участ. По-рано с **огън от небето** Бог е разкрил безсилието на Ваал и неговите свещеници (3 Царе 18). Сега същият небесен пламък унищожаваша и войниците на Ваал, които се опитват да сложат безбожни ръце на Илия. Пророкът получава своите заповеди от истинския Цар на Израил, а не от идолопоклонника узурпатор. Не ни е казано точно защо са унищожени офицерите и войниците им; може би и те са споделяли решимостта на Охозия да убие Илия.

1:13–16 Едва когато **третият петдесетник** смирено признава силата на Илия и **го моли** за милост, **Ангелът ГОСПОДЕН** (Христос преди Своето възплъщение) казва на пророка да отиде и да говори на Охозия. **Илия** безстрашно заявява на **царя**, че **няма** да оздравее, защото е презрял Господа, като се е допитал до **Ваал-Зевув**.

1:17, 18 Когато **Охозия умира**, той е наследен от брат си **Йорам**, понеже няма **син**, който да носи короната. По това време в Юда управляват съвмест-

но **Йосафат** (3:1) и неговият син, който също се казва **Йорам**.

Б. Грабването на Илия (2:1–12а)

Тази глава започва с грабването на праревдника Илия (ст. 1–11) и завършва с разкъсването на хулиганчетата от Ветил.

2:1–6 Дошло е времето **Илия** да завърши своето служение и **Елисей** да го замести. Но преди това **Илия** трябва да посети **Ветил**, **Ерихон** и **Йордан**. Елисей предано настоява да отиде с него на тези места. Във **Ветил** и **Ерихон синовете на пророците** казват на **Елисей**, че в този ден **ГОСПОД ще вземе** Илия „над главата му“. Това е свързано с обичая ученикът да седи в краката на господаря си; така, разбира се, господарят е над главата на ученика си. Елисей вече знае това и казва на пророците да **мълчат**. Въпросът е прекалено тъжен и свят, за да бъде обсъждан.

2:7–9 От Ерихон Илия и Елисей тръгват към река **Йордан**, следвани **отдалеч от петдесет ... пророци**. Когато **Илия ... удри Йордан с кожата си**, водите **се разделят** и двамата **преминават по сухо**. По времето на царуването на Ахав Илия идва от Галаад, от източната страна на Йордан, за да започне пророческата си дейност (3 Царе 17:1). Сега, в края на своето служение, той отново пресича Йордан, за да бъде грабнат в небесата. Когато пророкът, отивайки си, приканва Елисей да поиска нещо от него, Елисей го моли за **двоен дял от духа му**. **Двойният дял** е правото на първородния син и може просто да означава, че Елисей иска да бъде негов достоен наследник. Джордж Уилямс смята, че изпълнението на тази молба се вижда във факта, че Илия извършва осем документирани чудеса, докато записаните чудеса, които е извършил Елисей, са шестнадесет.²

2:10–12а Илия казва, че не е в неговата власт да изпълни тази молба, и после добавя едно условие, което също не зави-

си от него: **Ако** Елисей успее да го **види**, когато бъде взет, тогава молбата му ще бъде изпълнена. Докато вървят и разговарят, те са **разделени от огнена колесница и огнени коне**. После **вихрушка** издига **Илия ... на небето** пред очите на Елисей. **Елисей ... извиква: „Отче мой, отче мой! Колесница израилева и конница негова!“** Това може би показва, че Илия е бил най-силното оръжие на Божията мощ и най-добрата защита на Израил.

В. Началото на служението на Елисей (2:126–25)

2:126–14 След като **разкъсва дрехите си** от скръб, Елисей се връща на източния **бряг на Йордан, удря водата с кожуха на Илия, и казва: „Къде е ГОСПОД, Бог на Илия?“** Този въпрос не е израз на съмнение или неверие, а просто предоставя на Бога възможността да засвидетелства, че сега е с **Елисей**, също както преди е бил с Илия. Водите **се разделят**, като позволяват на пророка да се върне на западния бряг на реката, където **петдесет** синове на пророците чакат и гледат.

2:15–18 След като виждат как разделя водите на Йордан, те признават, че **Елисей** наистина е наследник на **Илия**. Въпреки правилния съвет на Елисей те настояват да изпратят група мъже, които да **потърсят** Илия, но издирването им, разбира се, се оказва напразно, както ги е предупредил Елисей. Те или не са видели грабването на Илия, или са смятали, че отсъствието му е временно.

2:19–22 От този момент до 13:20 служението на Елисей се състои в поредица от чудеса, предназначени да обърнат народа на Израил от идолопоклонството към живия и истински Бог. Събитията не непременно са представени в хронологичен ред. Първото от тези чудеса се случва, когато **Елисей** хвърля **сол** в лошата **вода** на извора край Ерихон; от

този момент нататък водата вече не причинява **смърт и безплодие**.

2:23, 24 На път от Ерихон към **Ветил**, един от центровете на поклонението на телетата, Елисей е срещнат от тъпла **груби момчета**, които го наричат **плевшива глава** и подигравателно го приканват да се изкачи на небето като Илия. Когато той ги проклена в **ГОСПОДНОТО Име, от гората излизат две мечки и разкъсват четиридесет и две деца от тях**. Обидата към Божия пратеник е обидата към Самия Бог.

2:25 Елисей се връща по стъпките на Илия, като преминава през школите на пророците в Ерихон и Ветил, преди да отиде на **планината Кармил** и в **Самария**. В Ерихон народът се отнася към него почитателно и получават благословение. Тъй като не зачитат Йахве, младежите във Ветил се държат безсрамно и с пророка, за което получават проклятие.

Г. Израилевият цар Йорам (гл. 3)

Йорам, синът на Ахав, царува над Израил дванадесет години (852–841 г. пр. Хр.; 4 Царе 3:1–9:29).

3:1–3 Когато **Йорам, синът на Ахав**, започва своето царуване **над Израил**, в **Юда** царуват съвместно **Йосафат** и неговият син Йорам. Това обяснява как **израилевият цар Йорам** започва да царува в **осемнадесетата година на Йосафат** и във втората година на юдовия цар Йорам (4 Царе 1:17).

Йорам не е така зъл като родителите си; той премахва **стълба на Ваал, който баща му е направил**. Остава обаче верен на култа към златните телета, установен от **Еровоам, сина на Нават**.

3:4–9 По време на царуването на Ахав **моавският цар** е трябвало да плаща ежегоден данък на **Израил**. **Когато Ахав умира**, цар **Миса** решава, че е дошъл стратегическият момент за въстание. Прочутият Моавски камък, открит от един германски мисионер през 1868 г.,

споменава владичеството на Израил над Моав и успешния бунт на Миса.³

Охозия не е предприел нищо срещу моавското въстание. Когато обаче неговият заместник Йорам идва на власт, той незабавно се опитва да върне Моав обратно под своя контрол, тъй като не иска да изгуби сериозния данък. **Йорам** моли **Йосафат** да го подкрепи във войната и Йосафат още веднъж глупаво се съгласява. (Вж. 3 Царе 22, където Йосафат едва не изгубва живота си, като се съюзил с Израил.) Те решават да тръгнат към западния бряг на Мъртво море на изток през Едом и на север към Моав. Тъй като **едомският цар** по това време е васал на Йосафат, за войната е осигурена и неговата подкрепа.

3:10–12 Вече близо до Моав, **войската** остава без **вода**. Когато Йорам дръзко обвинява **ГОСПОД** за бедата, Йосафат предлага да се допитат до някой **ГОСПОДЕН пророк**. Разбирайки, че **Елисей**, слугата на **Илия**, е някъде наблизо, тримата царе **слизат при него**.

3:13–19 Първоначално **Елисей** заявява, че няма нищо общо с идолопоклонния цар на Израил, и му предлага да отиде при **пророците на баща си**, които служат на неговите идоли. Отговорът на Йорам може би предполага, че не идолите, а **ГОСПОД** е причинил проблема. Заради почитта си към **Йосафат** Елисей се съгласява да потърси мнението на Господа. Когато **един свирач** започва да **свири**, Божията сила идва **върху** Елисей и той предсказва, че **долината** ще се напълни с вода, без да има **дъжд**, и че **моавците** ще бъдат разгромени.

3:20–25 На следващата **сутрин** в долината потича **вода**, идваща откъм **Едом**. На светлината на изгрева **моавците** взимат **водата** за **кръв** и решават, че **царете** на Израил, Юда и Едом са се били помежду си. Те се втурват към **израилевия стан** за **плячката**, но са посрещнати от съкрушителна атака. Израилтяните **на-**

пълват обработваемата земя с камъни, **запушват** кладенците и **повалят всички добри дървета**.

3:26, 27 Озлобен към предишните си съюзници, едомците, а и вероятно считайки, че техният цар няма да се бие с всички сили за Израил и Юда, **моавският цар** се опитва да си **пробие път** през техните войски. Когато тази тактика пропада, той принася **първородния си син** в жертва на градската **стена**, за да умилостиви боговете си, да подтикне мъжете си да се бият още по-ожесточено, и да сплши врага. Израил е шокиран от тази човешка жертва, която, разбира се, е отвратителна мерзост. Поразени директно от Бога или от своята собствена съвест, те се оттеглят, без да възстановят властта си над Моав. Харълд Стайгърс коментира:

Авторът като че ли пита: След като Израил е бил толкова разгневен от този случай, защо тогава не е бил достатъчно шокиран, за да изостави собственото си идолопоклонство? Идолопоклонството обаче продължава и в Израил, и в Юда.⁴

Д. Чудесата на Елисей (4:1–8:15)

1. Чудотворното снабдяване с масло (4:1–7)

Една обедняла вдовица на един от благочестивите **пророци** е застрашена да изгуби синовете си, които трябва да се продадат в робство заради неплатени дългове. По чуден начин тя е снабдена с голямо количество **масло**, ограничено само от броя на **съдовете**, които успява да вземе назаем, за да го побере. Като продава **маслото**, тя успява да **плати дълга** си и да осигури препитанието на семейството си. Тази случка е илюстрация на благодатта към дължника, благодарение на която той може да задоволи настоящите си нужди и да осигури бъдещата си пре-

храна. Божията благодат към нуждаещите се грешници ни освобождава от дълга и робството и ни осигурява всичко, от което се нуждаем за един нов живот.

2. Чудотворното раждане (4:8–17)

Една знатна жена от Сунам показва необикновено гостоприемство към Елисей, като дори обзавежда малка горна стая за него в дома си. Когато ѝ се предлага благодетелствано положение при царя чрез застъпничеството на Елисей, тя смирено заявява удовлетворението си от това, да живее скромно сред своя народ. Гиезий, слугата на пророка, предполага, че тя би се радвала на син, и това предложение става реалност по думата на пророка. На следващата пролет тя ражда син. Бог създава живот от смъртта (безплодната утроба), илюстрация на духовното раждане на всяко Божие дете (Еф. 2:1–10).

3. Възкресяването на сина на сунамката (4:18–37)

4:18–25а Години по-късно момчето получава нещо като удар, докато е на полето. То е занесено обратно на майка му и умира в ръцете ѝ по пладне. Тя слага тялото му в спалнята на пророка. После, без да му ракрие причината, жената казва на мъжа си, че иска да посети Божия човек на планината Кармил. Той намира желанието ѝ да ходи при Божия човек, когато няма религиозен празник, за странно, но извършва необходимите приготовления за пътуването. С голяма скорост тя препуска от Сунам, в долината Езраелон, към планината Кармил.

4:25б–28 Когато я вижда да се приближава, Елисей изпраща Гиезий да я посрещне и да я попита дали е добре. Тя обаче не казва на Гиезий причината за посещението си. Всъщност дори го заблуждава, като казва, че всички са добре – и тя, и мъжът ѝ, и детето. Жената иска да представи случая си направо пред про-

рока. Тя среща Елисей с бурен емоционален изблик и Гиезий би я отпратил, но пророкът го спира, тъй като усеща дълбоката ѝ мъка и ѝ позволява да говори. ГОСПОД не е открил на Елисей причината за нейното посещение. Не го прави и жената. Но тя загатва за нея, като казва: „Искала ли съм син от господаря си? Не казах ли: Не ме лъжи?“ С други думи: „Не искам да бъда излъгана, като ми се даде син, а после пак ми се отнеме.“ Вероятно от тези думи Елисей е предположил, че синът ѝ е сериозно болен.

4:29–31 Първоначално пророкът изпраща Гиезий да положи тоягата му върху мъртвото момче, като му заповядва да избягва характерните продължителни източни поздрави по пътя. Жената чувства, че това няма да е достатъчно, и настоява и самият Елисей да се върне с нея. Когато приближават Сунам, Гиезий ги посреща със съобщението, че момчето не се е събудило.

4:32–37 Тогава Елисей влиза в стаята, където лежи тялото, затваря вратата, помолва се и се простира върху детето – с уста си върху неговите уста, очите си върху неговите очи, и ръцете си върху неговите ръце. После пророкът става, разхожда се насам-натам в къщата и отново се простира върху момчето. Този път детето киха седем пъти и ... отваря очите си. Благодарната майка приема сина си върнат към живот. Като възкресява детето, Елисей напълно се отъждествява с мъртвото момче: уста върху уста, очи върху очи, ръце върху ръце. Тоягата му не предизвиква никаква промяна, но когато самият той ляга върху момчето и вдъхва в него собствения си живот, то оживява.

4. Премахването на отровното действие на отровното ястие (4:38–41)

Следващото описано чудо се случва в Галгал. По време на глад (може би се-

демгодишният глад, споменат в гл. 8) Елисей заповядва **на слугата си да сготви** някакво **ядене за учениците на пророците**. По погрешка слугата слага **в котела** някакви отровни **тиквички**. Когато грешката се установява, Елисей **хвърля в котела брашно** и така ястието става безвредно за ядене.

5. Чудотворното снабдяване с хляб (4:42–44)

В друг случай Елисей нахранва **сто души** с **двадесет** малки, кръгли, плоски **ечемични хляба** и няколко **житни класа**. Те се оказват достатъчни, а остава и излишък, както е обещал Господ. Елисей безкористно дава на другите онова, което по право принадлежи на него. Когато споделяме благата си с другите и оставаме последните в ръцете на Бога, Той ще снабдява нашите нужди и нуждите на другите, и дори ще ни оставя в повече (Пр. 11:24, 25).

6. Чудотворното очистване на прокажения Нееман (5:1–19)

5:1–4 Чудотворната сила на Елисей достига даже до арамейската войска. Едно пленено еврейско **момиче** е слугиня в дома на **Нееман, военачалника на арамейския цар**. Тъй като ѝ е известно, че той е **прокажен**, тя дава предложението, че **пророк Елисей в Самария** може да **го изцели**. Това момиче илюстрира как един човек без никакво значение в очите на света, който обаче се намира на ключово място и е предан на Бога, може да повлияе на хода на историята на спасението. Д. Л. Муди коментира:

Една малка слугиня казва няколко думи, които предизвикват въълнение в две царства. Бог възнагражда нейната вяра, като прави за идолопоклонника Нееман такова чудо, каквото не е правил за никого в Израил. Вж. Лука 4:24. Колко често детският пръст посочва на възрастните

хора върнатата посока. Девојката се хвали с Бога – че Той ще направи за Нееман онова, което не е правил за никого в Израил; и Бог почита нейната вяра.⁵

5:5–7 Нееман получава препоръчително **писмо от арамейския цар** Венадад до **израилевия цар** Йорам и взема със себе си дарове от скъпоценности и **дрехи**. Явно писмото не споменава Елисей, а просто моли **Нееман** да бъде изцелен. **Израилевият цар** е разярен от такова немислимо искане и го приема като знак, че арамейският цар търси повод да нападне Израил.

5:8–12 Елисей получава известие за затрудненото положение на царя и иска Нееман да бъде изпратен при него. В двореца няма сила, защото там са идолопоклонници; но в **Израил има пророк** на Бога, който може да очисти човек и да го направи отново здрав. **Елисей** не разговаря с Нееман лично; неговата дума е достатъчна, ако бъде изпълнена с вяра. Той **изпраща до Нееман пратеник**, който да му **каже да се изкъпе** в река **Йордан седем пъти**. Нееман е очаквал да бъде изцелен по по-драматичен и колоритен начин и **яростно** негодува, че **водите на родния му Дамаск** далеч превъзхождат Йордан.

5:13, 14 Д. Л. Муди точно анализира проблема:

Нееман страда от две болести – гордост и проказа. Първата се нужда от изцеление също толкова, колкото и втората. Най-напред той трябва да слезе от своята колесница на гордостта, а след това – да се изкъпе по посочения начин.⁶

В крайна сметка слугите му успяват да го убедят да се подчини на пророка в това просто нещо и той бива напълно изцелен. Както добре е казано: „Той преглъща гордостта си и изгубва проказата си.“

5:15–19 Нееман става поклонник на

Бога на Израил и иска да възнагради Елисей, но пророкът не желае да приеме нищо от него. Тогава сирийският военачалник иска позволение да отнесе **товара на две мулета пръст** със себе си у дома, за да може да се покланя на истинския Бог върху пренесената от Израил пръст. Той обяснява, че служебните му задължения могат да го принудят да отиде **в храма на идола Римон с господаря** си и дори да трябва да **се наведе**, но се надява, че **ГОСПОД** ще му **прости това**. Елисей нито одобрява, нито осъжда това, а просто изпраща Нееман по пътя му.

В историята на Нееман намираме класическа илюстрация на евангелието на благодатта. Като командир на арамейската армия, той е *враг* на Бога. По човешки погледнато, неговото положение е *безпомощно* и *безнадеждно*, тъй като е прокажен (ср. Римл. 5:6–10). Като езичник, той е *чужд* на обещанията и заветите на Бога и отлъчен от Неговото благословение (Еф. 2:11, 12). Но Божиата благодат протяга ръка към човешката нужда. Всичко, което Нееман трябва да направи, е да се смири и да се подчини на словото на Господа. Накрая той се окъпва в покорството на Божието слово и става нов човек, с нова кожа и ново сърце.

Чудна благодат на любящия Бог,
надхвърляща нашия грях и вина,
изляна на хълма Голгота, където
на Агнеца Божий кръвта се проля.

Джулия Х. Джонстън

7. Алчността на Гиезий (5:20–27)

Гиезий обаче пожелава даровете на **Нееман**, които Елисей е отказал. Той настига **арамееца** и му казва, че Елисей го е изпратил да вземе дарове за **двама младежи от ... пророците**, които току-що са дошли при него **от хълмистата земя на Ефрем**. После взема парите и дрехите и ги отнася в дома си. Като пророк, Елисей

често получава специални откровения от Бога. Сега той разбира какво е направил слугата му и когато Гиезий се връща, Елисей го изобличава. Той напомня на алчния слуга, че сега не е **време да взема пари и дрехи** или други неща, които могат да се купят с пари. Гиезий бива поразен с **проказата на Нееман**. Той е извършил голям грях, като е дал на арамейците повод да мислят, че безплатният дар на Божиата благодат всъщност не е безплатен.

8. Чудотворното намиране на острието на брадвата (6:1–7)

Някои от **учениците на пророците** са недоволни от теснотията, в която живеят заедно с **Елисей**, вероятно в Ерихон или Галгал. Заради това те получават разрешението на пророка да отидат край **Йордан** и там да си построят **място** за живеене. Докато секат дървета, един от мъжете изпуска **желязото** – острие на брадвата, която е взел назаем – във водите на Йордан. Елисей отговаря на отчаяната му молба, като хвърля във водата **едно дръвце**. **Желязото изплува** и благодарният работник си го прибира обратно.

9. Чудотворните военни маневри (6:8–23)

Друго доказателство за свръхестествените сили на Елисей е свързано със знанието му за строго секретните военни ходове в **стана** на врага. Арамейският **цар** е твърде озадачен от факта, че всички негови планове постоянно се оказват известни на **израилевия цар**; той подозира, че някой от неговите хора шпионира за **Израил**. Когато научава, че всъщност пророк **Елисей** разкрива всичките му планове на **израилевия цар**, той решава да залови Елисей на всяка цена. Разбирайки, че **пророкът е в Дотан**, един град недалеч северно от Самария, той изпраща банда мародери да обградят

града през нощта. На сутринта, когато вижда вражеските множества около града, слугата на Елисей изпада в ужас. В отговор на молитвата на пророка слугата получава свръхестествената способност да **види** отбранителната мощ от **огнени коне и колесници**, изпратени от Бога да защитят неговия народ.

Елисей моли **ГОСПОД** да **порази** сирийците **със слепота**. Така пророкът ги завежда от Дотан в **Самария** без употребата на сила. **Когато израилевият цар** предлага да ги **избие**, Елисей му напомня, че той **не би избил** пленниците, **които би пленил с меч и с лъка си**. Защо тогава да убива **онези**, които са паднали в ръцете му без никакви усилия от негова страна? Вместо това Елисей казва на царя да ги нахрани и да ги изпрати у дома. С това хуманно отношение той побеждава злото чрез добро. Оттогава такива мародерстващи **чети** повече не предприемат набези в Израил.

Ст. 16 ни напомня за 1 Йоан 4:4б: „Онзи, който е във вас, е по-велик от онзи, който е в света.“ В нашата духовна битка със силите на злото ние разчитаме на защитата и силата, които ни предоставя нашият всемогъщ Съюзник. Чрез молитвата на вярата Господ може да отвори очите на сърцето ни за насърчителния факт, че Той ни защитава и осуетява унищожителните намерения на Сатана.

10. Гладът в Самария (6:24–7:20)

6:24–31 Събитието, чието начало е описано тук, не задължително е представено в хронологичен ред. **Арамейският цар Венадад** така успешно **обсажда Самария**, че в града **настава голям глад**. (Ако тази обсада се е състояла *след* седемгодишния глад, споменат в 8:1–2, както предполагат някои, можем да разберем колко сериозно е било в действителност положението.) Хората трябвало да плащат безбожни цени за церемониално нечисти храни (**магарешка глава**)

и за треви или зърно. „**Гълъбова тор**“⁴⁷ е име на едно растение с ядливи луковичи. Днес това растение носи названието „витлеемска звезда“. **Израилевият цар** признава, че никой друг освен **ГОСПОД** не може да **помогне**, и дълбоко се насърбява, когато научава, че сред народа се практикува канибализъм. Обвинявайки **Елисей** за ужасните условия и че не прави нищо, за да облекчи положението, той се заклева да го убие преди денят да е свършил.

6:32, 33 Но **Елисей** получава от Бога информация за намеренията на царя и казва на **старейшините**, че един **пратеник на царя** идва към къщата му, следван от самия цар. Той им заповядва да не пускат **пратеника** да влезе, докато не дойде царят. Почти веднага след думите му пратеникът пристига, а после и царят. Той смята, че единственото, което могат да направят, е да се предадат на Арам: „**Ето, това зло е от ГОСПОДА. За какво още да се надявам на ГОСПОДА?**“ Тази случка ни напомня, че „сърцето на царя е като водни потоци в ръката на ГОСПОДА. Той го обръща накъдето иска“ (Пр. 21:1).

Тук израилевият цар не е споменат по име; всъщност името на царя не е дадено в никой от случаите, описани в глави 4–8. Много коментатори приемат, че по време на тази обсада цар е бил Йорам, но това е невъзможно да се знае със сигурност, тъй като служението на Елисей, което продължава повече от половин век при четирима различни царе, не е описано в хронологичен ред.

7:1, 2 Тогава Елисей прави пред царя едно удивително предсказание. Той обещава, че на следващия ден пшенично брашно и ... ечемик ще се продават на много ниски цени при портата на Самария. Когато скептичният помощник на царя поставя под въпрос вероятността за такова невероятно изобилие, Елисей заявява, че той ще види с очите си, но няма

да яде от него. „Ако наистина ярваш“, пише Муди, „трябва да разпънеш на кръст въпроса „как?“⁸ (ср. с учениците на нашия Господ, преди Той да нахрани четирите хиляди души в Марк 8:4).

7:3–7 Същата вечер **четирима прокажени**, които седят при **портата** на Самария, в отчаянието си решават да дезертират в **арамейския стан** с надеждата да намерят храна. Когато пристигат, те намират **арамейския стан** изоставен – **Господ е направил** така, че вражеските сили да **чуят шум** от могъща връхлитаща върху тях армия. Предполагайки, че това са **хетейски и египетски войски**, **наети** от израилевият цар, те побягват в безпорядък. Матю Хенри коментира:

Арамейците, които обсаждат Дотан, са поразени в *зрението си*, гл. 6:18. Тези тук са поразени в *слуха си* ... Не е сигурно дали шумът действително е бил предизвикан във въздуха от служението на ангели, или е се е чувал само в ушите им; сигурното обаче е, че това е от Бога.⁹

7:8–16 Отначало **прокажените** щедро се обслужват с храна, пари и дрехи. Но когато осъзнават, че народът скоро ще разбере, че арамейците са си отишли, и тогава те ще бъдат наказани за мълчанието си, решават да уведомят царя. Той веднага изказва подозрението, че **арамейците** са поставили засада за израилтяните. Но един слуга предлага да изпратят няколко разузнавачи, като изтъква, че ако не бъдат убити от арамейците, те и без това скоро ще умрат от глад също като другите израилтяни. Разузнавачите установяват, че **арамейците** действително са избягали, оставяйки пътека от изоставена плячка. Тогава **народът** на Израил **разграбва стана на арамейците** и гладът приключва.

7:17–20 Точно според пророчеството на Елисей през този ден **пшеничното брашно и ечемикът се продават** на неве-

оятно ниски цени. Царският **сановник**, който се е усъмнил в предсказанието, вижда това, но не може да се възползва, защото е **стъпкан** от ликуващата тълпа край градската порта. Ст. 18–20 отново подчертават, че човекът загива според Господното слово заради своето неверие. Неверието ограбва благословието и води до смърт.

Паметните думи на прокажените **„Ние не правим добре. Този ден е ден на добри вести, а ние мълчим“** (ст. 9) са постоянно предизвикателство към нас, на които е поверено евангелието на изкупителната благодат.

11. Връщането на имота на сунамката (8:1–6)

Преди в **земята** да настане седемгодишният **глад** (вероятно гладът от 4:38), **Елисей** предупреждава сунамката (същата от гл. 4) да напусне страната заедно със семейството си, включително със **сина си**, когото той е **съживил**. **Тя** отива във **филистимската земя** и **се връща**, след като гладът приключва. По това време **Гиезий** е в двореца на израилевия **цар** – място, което обикновено е забранено за прокажени. Точно **когато** той **разказва на царя как** Елисей е **съживил** едно момче, **жената** идва с молбата да ѝ бъде възстановена собствеността. **Царят** заповядва да ѝ бъде върнат както имота, така и произведенията, които **нивите ѝ** са родили по време на седемгодишното ѝ отсъствие.

12. Пророчеството на Елисей за царуването на Азаил (8:7–15)

8:7–12 Когато боледуващият **арамейски цар Венадад** чува, че **Елисей** е дошъл в **Дамаск**, той изпраща един свой служител, **Азаил**, да се **допита** до него **дали ще оздравее**. Тъй като Нееман е бил военачалник при Венадад, царят вероятно е знаел за изцелителната сила на Елисей (гл. 5). Може би пророкът щял да изцели

и него. Двусмисленият отговор на пророка на въпроса на Азаил е: „**Иди, кажи му: Непременно ще оздравееш. Но ГОСПОД ми откри, че непременно ще умре.**“ Това означава, че болестта сама по себе си не е смъртоносна, но Венадад няма да оздравее от нея, защото Азаил ще го убие. Елисей така съсредоточено **втренчва погледа** си в Азаил, че последният **се засрамва**. Елисей предсказва, че Азаил ще причини ужасни загуби и страдания **на израилевите синове** – толкова ужасяващи, че мисълта за тях го кара да заплаче.

8:13–15 Азаил отговаря, че той е само едно **куче**; как може да се очаква от него да извърши такова **голямо нещо**? Уилямс перифразира думите му:

Мога ли аз, който съм само едно куче, да се възкача на престола на Арам и да извърша такива велики дела!¹⁰

Но ГОСПОД е казал на Елисей, че Азаил **ще царува над Арам**. След това известие Азаил се връща при Венадад, казва му, че **ще оздравее**, и после коварно го удушва с дебела **завивка**, натопена във **вода**.

Следният цитат накратко ни разкрива колко точно е било пророчеството на Елисей:

Скоро след [убийството на Венадад] Азаил разбива обединените сили на Йорам и Охозия при Рамот-Галаад (8:28, 29; 9:14, 15). Той често разгромява Ииуй в битките, като опустошава цялата му страна източно от Йордан от Арнон на юг до Васан на север (10:32:33). По време на царуването на Йоахаз, наследника на Ииуй, той многократно нахлува в територията на Израил, който е запазен от пълно унищожение само благодарение на Божията милост (13:3, 22, 23). Азаил атакува и югозападна Палестина, като превзема Гет; той принуждава царя на Юда да му

плати тежък откуп, за да пощади Ерусалим (12:17, 18; 2 Лет. 24:23, 24). Едва след смъртта на Азаил Израил успява да отблъсне успешно арамейската агресия, ръководена от Венадад III, сина на Азаил (4 Царе 13:24, 25).¹¹

Е. Юдовият цар Йорам (8:16–24)

Йорам, синът на Йосафат, е цар на Юда в продължение на **осем години** (853–841 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 21:4–20).

8:16, 17 Хронологията в ст. 16 трябва да бъде съгласувана с тази в 3 Царе 22:42, 51; 4 Царе 3:1; и 8:25. Едно от обясненията е, че **Йорам** е царувал съвместно с баща си **Йосафат** в продължение на пет години. Друго възможно обяснение е, че Йосафат е споделил част от своето царуване с Аса и че управленията на Охозия и Йорам са датирани от началото на самостоятелното царуване на Йосафат.

8:18, 19 Йорам се е оженил за Готлия, дъщеря на Ахав и Езавел. Този брак без съмнение е бил организиран от баща му Йосафат като част от неговата политика на помирение с Израил. Резултатът обаче е още по-нататъшно затъвяне на Юда в идолопоклонните пътища на северното царство. ГОСПОД би **изтребил Юда** заради това отсъпление, ако не беше Неговото обещание към **Давид** (2 Царе 7:12–16).

8:20–24 По време на царуването на Йорам Едом встѡва срещу него. За да потуши бунта, той тръгва с войската си към **Саир** (Едом), южно от Мъртво море. **Едомците ... го обкръжават**, като го принуждават да си пробие път през тях, за да се спаси. Войската му **побягва** по домовете си. Оттогава **Едом** вече не е изцяло подчинен на Юда. Възможно е пророк Авдия да е произнесъл своето пророчество против Едом по времето на царуването на Йорам.

Споменато е, че и **Ливна**, която се намира близо до филистимската земя,

също е възстанала, което е показателно за слабостта на Юда, характерна по време на злото управление на **Йорам**. **Ливна** е левитски град. Причината за нейния бунт е посочена във 2 Лет. 21:10, 11. По-късно Юда явно си възвръща контрола над града (19:8).

Ж. Юдовият цар Охозия (8:25–29)

Охозия, синът на Йорам, царува над Юда една година (841 г. пр. Хр., ср. 2 Лет. 22:1–9).

8:25–27 В ст. 26 се споменава, че **Охозия** е син на **Готолия, внучката на Амрий**. **Охозия** е наречен **Йоахаз** във 2 Лет. 21 и **Азария** във 2 Лет. 22:6. **Охозия** е племенник на **Йорам**, царя на Израил. Неговата майка, **Готолия**, е дъщеря на **Ахав** и сестра на *израилевия* цар **Йорам**. В този момент от историята имената са малко объркващи! Израилевият цар **Ахав** е имал двама сина, които сядат на престола един след друг – **Охозия** и **Йорам**. **Йосафат**, царят на Юда, има син на име **Йорам**, който царува след него. Този **Йорам** е наследен от трона от своя **син Охозия**. Така **Охозия** и **Йорам** царуват в Израил, докато **Йорам** и **Охозия** владеят в Юда.

Израил	Юда
Охозия	Йорам
Йорам	Охозия

Тук е казано, че юдовият цар **Охозия** е бил на **двадесет и две години, когато се е възцарил**; във 2 Лет. 22:2 възрастта му е посочена на четиридесет и две години. Повечето свидетелства сочат **двадесет и две години** като правилната възраст. Другата цифра вероятно е грешка при преписването.

8:28, 29 **Охозия** се съюзява с вуйчо си **Йорам**, израилевия цар, за **война против арамейците в Рамот-Галаад**. В битката цар **Йорам** е ранен и пренесен да се лекува в **Езраел**. **Охозия** го посещава

там, докато се лекува. Баштата на **Йорам**, **Ахав**, изгубва живота си при **Рамот-Галаад** (3 Царе 22). Дядото на **Охозия**, **Йосафат**, неразумно се присъединява към **Ахав** в тази битка и в резултат на това едва не е убит. Но **Охозия** не се вслушва в предупреждението на историята (да не се съюзява с Израил) и в резултат на това по-късно бива убит (гл. 9).

З. Израилевият цар Ииуй и служението на Елисей (гл. 9, 10)

1. Помазването на Ииуй (9:1–10)

Елисей заповядва на един от учениците на пророците да отиде в **Рамот-Галаад** и тайно да помаже **Ииуй за цар на Израил**, който да заеме мястото на **Йорам**. **Ииуй е син на Йосафат, сина на Намесий** (ст. 2), а не на юдовия цар **Йосафат**. **Ииуй** е **военачалник** в армията на **Йорам** и е изпратен в **Рамот-Галаад** да удържа настъплението на арамейската войска. Когато го помазва, пророкът му възлага да изтреби дома на **Ахав**, според пророчеството на **Илия** (3 Царе 21:21–24). **Илия** е получил заповедта да помаже **Ииуй** (3 Царе 19:16), но изглежда е прехвърлил тази отговорност на своя наследник **Елисей**, който на свой ред изпраща един неизвестен пророк в **Рамот-Галаад**, за да може помазването да бъде извършено тайно. Тази потайност предоставя на **Ииуй** предимството на изненадата, което той умело използва, за да завладее престола.

2. Екзекуциите на Ииуй (9:11–10:17)

9:11–13 Когато **Ииуй** излиза от вътрешната стая, останалите офицери го питат какво му е казал „**гози луд**“. Най-напред **Ииуй** се опитва да избегне въпроса с предположението, че те вече знаят. Може би той е подозирал, че именно те са изпратили пророка да го помаже, за да свалят **Йорам**. Но по тяхно настояване той им ракрива, че току-що е бил **пома-**

зан за цар. Неговите хора бързо постигат стъпалата с дрехите си и публично го обявяват за цар над Израел.

Ииуй, синът на Йосафат, е цар на Израил в продължение на двадесет и осем години (841–814/13 г. пр. Хр.; 4 Царе 9:14–10:36).

9:14–26 Царуването на Ииуй поставя началото на петата династия на северното царство. Преди вестите за неговото помазване да достигнат **Езраел,** Ииуй бързо отива там, за да убие **Йорам.** Един **страж ... вижда** приближаването на **дружината на Ииуй** и съобщава на **Йорам.** Той на два пъти изпраща пратеници да разберат самоличността на приближаващата група, но **Ииуй** им попречва да се върнат. Тогава стражите съобщават на царя, че буйното **каране прилича** на това на **Ииуй, сина** (внука) на **Намесий.** **Йорам** тръгва към него със своята царска колесница, придружен от племенника си **Охозия, юдовия цар,** предполагайки, че конниците носят важни новини от Рамот-Галаад. Той поздравява Ииуй с думите „С мир (*шалом*) ли идеш, Ииуй?“ , но в отговор чува враждебни думи. Усещайки **предателството, Йорам** се опитва да избяга, но е убит от **стрелата на Ииуй.** В буквално изпълнение на пророчеството на Илия (3 Царе 21:19) тялото му е хвърлено в лозето на **Навутей.**

9:27–29 **Охозия** също се опитва да избяга, но и той е улучен от стрела и умира в **Магедон.** Като се побратимява с дома на Ахав, той пада под божественото проклятие, което Ииуй е упълномощен да изпълни. След това тялото му е пренесено в **Ерусалим,** за да бъде погребано. Във 2 Лет. 22:9 казва, че той е умрял в Самария, но това се отнася или за царството на Самария или за областта. Ст. 29 не следва хронологичния ред, а е повторение на 8:25. Несъответствието между споменатите години (**единадесетата** и **дванадесетата**) вероятно се дължи на различни методи на пресмятане.

9:30–37 Когато **Ииуй** достига до самият град **Езраел, Езавел** го вижда и му се подиграва, викайки: „С мир ли идеш, **Зимрий, убицецо на господаря си?**“ **Зимрий** също е станал цар на Израил, като е убил господаря си, но никога не се е радвал на мир. Неговият несполучлив преврат продължава само седем дни (3 Царе 16:9–19). С думите си **Езавел** намеква, че **Ииуй** няма да успее в своя бунт. **Двама скопци** в двореца доказват своята лоялност към Ииуй, като хвърлят Езавел през прозореца. **Кръвта ѝ пръсва по стената и по конете,** а тялото ѝ е изядено от **кучетата на Езраел** в изпълнение на 3 Царе 21:23, с изключение на **черепа, стъпалата и дланите на ръцете.**

Кемпбъл Морган отбелязва:

Дори кучетата се отвръщат от черепа, ръцете, и краката, които са измисляли и извършвали такива мерзости; и не гробът, а позорът ѝ увековечева нейната памет.¹²

10:1–11 Следващата стъпка на Ииуй е да избие **седемдесетте** потомци („**синове**“) на Ахав, които живеят в **Самария.** Най-напред той поставя на настояниците им ултиматум – да изберат **най-способния** от потомците на Ахав и да го направят цар, а след това да **се бият** с Ииуй и мъжете му. Възпитателите обаче си припомнят, че **двамата царе** (Йорам и Охозия) са били безсилни срещу **Ииуй** в Езраел и **изпращат до Ииуй да му кажат,** че ще бъдат негови покорни **слуги. Той им** изпраща **второ писмо,** в което им дава възможност да засвидетелстват своята лоялност към него, като му донесат **главите** на седемдесетте мъжки потомци на Ахав в **Езраел** на следващия ден. На сутринта Ииуй излиза да види **главите,** струпани на **два купа при входа на портата.** Може би насъбралите се хора са очаквали, че той ще се разгневи от това

масово клане, без да знаят, че всъщност той го е заповядал. Ииуй бързо ги успокоява, като на практика казва:

Вие сте невинни в това нещо. Аз също съм невинен. Вярно е, че убих господаря си, Йорам, но кой е убил тези? Сигурно е бил Бог, който е извършил онова, което е предсказал чрез Своя слуга Илия.

В по-нататъшно изпълнение на пророчеството на Илия, **Ииуй** пристъпва към убийството на **всички** роднини на Ахав, **всичките му големци, домашните му и свещениците му** в Езраел.

10:12–14 По пътя към столицата **Самария** **Ииуй** среща ... **четиридесет и двама** от роднините на Охозия. „**Братя**“ (ст. 13) означава братовчеди, племенници и т. н., тъй като братята на Охозия са били избити (2 Лет. 21:17). Тези хора са дошли от Юда да посетят царското семейство на Израил. Като си дава сметка, че те имат връзки с дома на Ахав, Ииуй заповядва да бъдат убити **при кладенеца на Вет-Акад**.

10:15–17 След това Ииуй среща **Йонадав, сина на Рихав**. На уверението на **Йонадав**, че му е верен, Ииуй отговаря с поканата да отиде с него в **Самария** и да види **ревността му за ГОСПОДА**. Еремия 35 гл. ни разкрива повече за **Йонадав**. Той нарежда на потомците си да се върнат към предишния начин на живот, който Израил е водил по времето на Мойсей и Иисус Навиев, в опит да ги предпази от опасността да последват пътя на царството във вероотстъпничеството, националния грях на Израил. Като чува за прочистването, което Ииуй подготвя, той тръгва заедно с новия цар, който незабавно го приветства като силен съюзник в борбата срещу поклонението на Ваал. **В Самария Ииуй** избива всички останали роднини на **Ахав**. **Морган** предупреждава:

Той [Ииуй] се гордее със собствената си ревност. Каква подмолна опасност! Но това действително е опасност. Този човек, който изпълнява Божиите присъди над Израил, е покварен в собствения си живот.¹³

3. *Прочистването на поклонниците на Ваал от Ииуй (10:18–36)*

10:18–28 Следващото покушение на новия цар е насочено срещу **служителите на Ваал**. С цел да ги издири, той свиква **голям празник** в чест на **Ваал**. **Храмът на Ваал се напълва** със служители от всички части на **Израил**, които получават специални опознавателни **одежди**. Взимат се специални мерки, за да не пристъпват никакви поклонници на Йахве. Веднага след като Ииуй принася **всеизгарянето**, той дава знак на **телохранителите и пълководците** да **избият** всички идолопоклонници. **Отвън** са поставени **осемдесет мъже**, които да не допуснат никой да избяга. Мъжете на Ииуй **влизат в храма на Ваал**, събарят **кумирите**, които се намират там, и ги **изгарят**. Те **сриват храма на Ваал** и го превръщат в отходно място или **бунище**.

10:29, 30 В много отношения Ииуй е един от най-добрите, може би *най-добрият* от царете на Израил. Той изпълнява Божията присъда над **дома на Ахав** и прочиства земята от поклонници на Ваал. Господ възнагражда похвалното, което той извършва, като му обещава, че неговата династия ще продължи **до четвъртото поколение** (т. е. Йоахаз, Йоас, Еровоам II и Захария).

10:31–36 **Ииуй** обаче продължава да поддържа поклонението пред златните телета, което е въвел **Еровоам**. Освен това в Осия 1:4 той е осъден за крайната жестокост, с която унищожава дома на Ахав. Заради греховете му **ГОСПОД започва да орязва части от Израил**.

Арамейският цар **Азаил** превзема земята източно от **Йордан**, която първоначално е била заселена от племената на Рувим, Гад и половината от Манасиевото племе. Елисей е предвидил онова, което ще извърши **Азаил** (8:12). Арамейският цар изпълнява Господната присъда над израилевия дом дори след като Ииуй е изпълнил Неговата присъда над дома на Ахав. Зад делата на тези зли царе вярващото око може да съзре суверенната ръка на **Йахве**, която кара човешката ярост да изпълнява Неговите цели.

И. Узурпацията на царица Готолія в Юда (гл. 11)

Готолія, дъщерята на Ахав, царува над Юда в продължение на **шест години** (841–835 г. пр. Хр.; 2 Лет. 22:10–23:21).

11:1 Тук сцената на събитията се премества от Израил в Юда. **Готолія** завзема властта след убийството на сина си **Охозия** от Ииуй. За да елиминира всяка заплаха за своето управление, тя заповядва смъртта на всички (както смята) синове на Охозия. Фактът, че **Готолія** е в състояние хладнокръвно да заповядва екзекуцията на собствените си внуци, само показва колко много тя прилича на майка си (Езавел). Без да осъзнава обаче тя изпълнява проклятието, произнесено над потомците на нейния баща Ахав (3 Царе 21:21, 22).

11:2, 3 Йосавеета, жената на **Йодая** (2 Лет. 22:11) и леля на обречените на смърт **синове**, смело влиза в царския дворец и **открадва** едно от момчетата на име **Йоас** **отсред царските синове**, **когато ги убиват**. **Готолія** би прекъснала царското потекло, но Господ запазва **Йоас** заради Своя завет с Давид. Далечните последиствия от това, което тя се опитва да направи, са потресавачи. Това е един сатанински опит да бъде прекъсната родословната линия на Месията. **Йоас** е скрит **заедно с кърмачката си в**

спалнята на неизползваемия храм. Той остава там **шест години**, докато **Готолія** **царува над земята**.

11:4–11 В седмата година първосвещеникът **Йодая** свиква **стотниците на дворецвите войници и телохранителите**, **показва им престолнаследника и прави с тях договор** да свалят от власт Готолія и да коронясат **Йоас**. Уилямс коментира:

Стъпките, предприети от **Йодая** за издигането на законния престолонаследник на престола (ст. 4–11), следва да бъдат обобщени по следния начин. Най-напред той събира началниците на царската охрана. На една от военните части той нарежда да обгради царската къща, а другите две части трябва да се строят пред входа на храма. Всеки, който се опита да си пробие път насила през войските, трябва да бъде убит. Смяната на телохранителите, отстъпваща от поста си тази сутрин (ст. 9), не трябва да се прибира в казармите, а да се слее със застъпващата смяна и да се присъедини към основната част в защита на царя.¹⁴

11:12 Тогава **Йоас** е **изведен** пред народа. **Йодая** поставя на главата му **корона** и му връчва копие от **свидетелството** (Закона). Сред народа се разнася възгласът: „**Да живее царят!**“

11:13–16 **Когато Готолія** идва в двора на храма, привлечена от **виковете**, и вижда какво става, самата тя **закрещява** „**Заговор! Заговор!**“ Тъй като **Йодая** не иска тя да **бъде убита** в близост до храма, той заповядва да **бъде изведена навън** между редиците на войниците и **да бъде убита при входа за конете**.

11:17–21 **Тогава Йодая прави завет между ГОСПОДА**, **новия цар и народа**, че ще служат на Господа. Като доказателство за това народът **рарушава храма на Ваал**, който е построила Готолія, и

убива Матан, жреца на Ваал. Царят е придружен до царския дворец от голямо шествие. След екзекуцията на **Гоголия народът на страната се зарадва и градът се успокоява.**

Й. Юдовият цар Йоас (гл. 12)

Йоас, синът на Охозия, цар на Юда, **царува четиридесет години** (835–796 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 23:1–24:27).

12:1–5 Джон К. Уитком коментира царуването на Йоас:

Четиридесетгодишното царуване на Йоас може да бъде разделено на две части – преди и след смъртта на неговия духовен наставник Йодая. Твърдението „Йоас върши това, което беше право пред ГОСПОДА, *през цялото време, когато го наставляваше свещеник Йодая*“ звучи застрашително. Без моралното и духовното мъжество на този първосвещеник Йоас е непостоянен както Лот без Аврам. Затова Бог изявява Своята милост към народа на Юда като удължава живота на Йодая до изумителните 130 години (2 Лет. 24:15)! Така Йодая е живял повече от всички записани в Библията през последните хиляда години след Амрам, бащата на Мойсей, който умира на 137 години (Иzx. 6:20).¹⁵

Като цяло царуването на Йоас е похвално. Той обаче не успява да спре **народа** да се покланя **по високите места**. Неговият главен принос е начинанието му да **поправи ... дома**. За да направи това, той заповядва **на свещениците** да отделят определени суми за възстановяването на **ГОСПОДНИЯ дом**. Според Уилямс източниците на тези суми са следните: (1) парите на всеки от преброяните – това е данъкът за **преброяването** от Изход 30:12; (2) парите, на които е оценен всеки човек – това са **парите от оценката** на хората, които са направили обрек за посвещение – от Левит 27;

(3) **всичките пари, които** някой би пожелал **да принесе** – това са обичайните доброволни приноси, описани в Левит.¹⁶

12:6–16 Тъй като до **двадесет и третата година** от царуването на цар Йоас не са извършени никакви ремонтни дейности, царят **повиква Йодая и другите свещеници** и им представя нов план за събирането на парите и ремонтването на храма. Свещениците вече няма да събират сумите пряко, нито пък ще надзирават поправянето на храма (ст. 7). Вместо това **отдясно на олтара** трябва да бъде поставен **сандък с дупка на капака му**, в който да се събират **парите** за възстановяването на храма. **Писарят на царя и първосвещеникът** преброяват и пресмятат сумите и след това ги разпределят на работниците. Надзирателите са честни, затова не е необходимо от тях да се изисква публичен отчет за средствата. На пръв поглед ст. 13 противоречи на 2 Лет. 24:14; ст. 13 обаче означава, че тези суми не са били използвани за покупката на съдове за храма по времето на ремонта, докато 2 Лет. 24:14 има предвид, че след завършването на работата по храма, остатъчните средства са били използвани за тази цел. В изпълнение на Божието Слово (Лев. 5:16; Чис. 5:8, 9) **парите за жертва за вина и парите за жертва за грях** продължават да се дават **на свещениците**.

12:17, 18 По това време **арамейският цар Азаил** превзема Гет и тръгва към **Ерусалим**. Йоас му дава **посветените неща** от храма и от **царската къща**, за да го убеди да не напада Ерусалим.

12:19–21 След смъртта на Йодая първенците на Юда обръщат своя цар към идолопоклонство. Когато Захария, синът (или внукът) на първосвещеника, се опитва да призове народа обратно към поклонение на Йахве, цар Йоас заповядва той да бъде убит с камъни (2 Лет. 24).

Собствените **слуги** на Йоас се наговарят срещу него и **го убиват в къщата**

Мило. Това е Божията присъда над него за убийството на Захария.

Иисус припомня смъртта на Захария, когато упреква законниците (Лука 11:51). Той казва, че кръвта на всички пророци, от кръвта на Авел до кръвта на Захария, ще се изиска от тяхното поколение. Така Той включва смъртта на всички мъченици в старозаветния период, от тази на Авел до тази на Захария тук и във 2 Летописи, последната книга в еврейската Библия. (Еврейската Библия съдържа същите книги като нашия Стар Завет, но в различен ред.)

Йодая е благочестив човек, който се е посветил на служба на царството и храма. Заради това той получава две благословения: синът на Захария последва неговия път, а той самият е погребан заедно с царете на Юда – действително огромна чест за човек, роден извън царското семейство. Йоас от друга страна става все по-лош след смъртта на Йодая. Той обира храма, който преди това е ремонтирал, и ограбва царското съкровище, за да плати откуп на арамейците. Той не е погребан в гробницата на царете, защото умира под божествената присъда за убийството на Захария. Жизненоважно е да постоянстваме в благочестието, за да не пречим на Божието царство. Йодая е блестящ пример, а Йоас – сериозно предупреждение!

К. Израилевият цар Йоахаз (13:1–9)

Йоахаз, синът на Ииуй, царува над Израил в продължение на седемнадесет години (814/13–798 г. пр. Хр.).

Йоахаз е последовател на Еровоам в смесеното поклонение на Йахве и Ашера (ст. 6). Бог наказва **Израил**, като изпраща срещу него арамейците. Те намаляват войската на Йоахаз до петдесет конници, десет колесници и десет хиляди пешаци. Когато **Йоахаз се помолва на ГОСПОДА**, Той издига **избавител**,

който спасява Израил от **ръката на арамейците**. Освободителят може да е бил Адад-Нирари III, асирийският цар, който по-нататък по времето на царуването на Йоахаз създава все по-големи неприятности на Арам, като не му оставя много време да безпокои Израил. Някои коментатори предполагат, че избавителят е бил Елисей. Други смятат, че ст. 5 се отнася или за Йоас (ст. 25), или за Еровоам II (14:26, 27). Ст. 23 обяснява защо Бог е отговорил на молитвата на Йоахаз – заради Своя завет с Авраам, Исаак, и Яков.

Забележете, че ст. 5 и 6 са вметнати думи на благодат. Преди да мине още един век, Израил ще бъде пометен от Обещаната земя заради своето упорство в греховете на Еровоам. Като издига **избавител** за нацията, Господ се стреми да я отвърне от нейния разрушителен път, преди да се стовари последният удар на осъждението. Народът обаче **не се отклонява от греховете на Еровоамовия дом**, а продължава да **ходи в тях**.

Л. Израилевият цар Йоас (13:10–13)

Йоас, синът на Йоахаз, царува над Израил шестнадесет години (798–782/81 г. пр. Хр.; 4 Царе 13:10–14:16).

13:10–13 Този **Йоас** трябва да бъде разграничаван от юдовия цар със същото име, който царува по това време. Царуването на този Йоас е покарвано, следващо напълно това **на Еровоам, сина на Нават**. Тези стихове представят обобщено описание на неговото управление. Той се **възцарява; върши зло пред ГОСПОДА; ляга при бащите си**. Отношенията му с Амасия от Юда са описани в 14:8–16.

М. Краят на служението на Елисей (13:14–25)

13:14–19 Ст. 14–25 ни разказват за прочестото и смъртта на **Елисей**, който

се случват по времето на царуването на Йоас. Когато пророк Елисей е на смъртно легло, **Йоас** отива при него и **плаче над него**, като казва: „**Отче мой! Отче мой! Колесница Израилева и конница негова!**“ С тези думи той иска да каже, че хора от величината на Елисей са най-истинската и най-добрата защита на народа на Израил. Елисей използва същите думи, когато скърби за отнемането на Илия (2:12). Царят осъзнава, че кончината на пророка ще бъде огромна загуба за царството. От болничното си легло **Елисей** заповядва на Йоас да **вземе лък и няколко стрели**, да изстреля една **стрела** на изток, и после да **удари в земята със стрелите**. Изстреляната на изток стрела означава победа над арамейците, които са окупирали земята на Израил от източната страна на Йордан. Тъй като Йоас **удря земята само три пъти**, той ще победи **арамейците ... само три пъти**. Ако беше ударил **пет или шест пъти**, опасността от **арамейците** щеше да бъде елиминирана. Но на царя му липсват постоянство и твърдост. Победата над враговете зависи от степента на послушание. Йоас трябва да е разбирал значението на онова, което прави, иначе не би бил държан отговорен. Смъртта на Елисей не предвещава нищо добро за северното царство.

13:20, 21 В началото на всяка година разбойнически чети от Моав **опустошават земята**. Един ден, когато няколко мъже от Израил носят тялото на един човек, за да го погребат, те виждат една такава чета да се приближава към тях. Набързо отварят **гроба на Елисей** и хвърлят тялото в него. Веднага **щом докосва костите на Елисей, човекът оживява и се изправя на краката си**.

13:22–25 Писанието не ни казва нищо за последните четиридесет и пет години от служението на Елисей – от помазването на Ииуй през 841 г. пр. Хр. (гл. 9) до

смъртта му около 795 г. пр. Хр. Последното му пророчество, от смъртното му легло, е пророчество за победа (ст. 17). Неговото последно чудо, извършено дълго след смъртта му – ст. 21, е потвърждение на неговото послание и служение за Израил и неговия цар. В изпълнение на пророчеството на Елисей **Йоас взима обратно ... градовете, които** Азаил е **отнел** от Израил. Това става с **три** последователни победи.

Н. Юдовият цар Амасия (14:1–20)

Амасия, синът на Йоас, царува над Юда в продължение на **двадесет и девет години** (796–767 г. пр. Хр.; 2 Лет. 25).

14:1–7 Царуването на Амасия макар и общо взето добро, не достига превъзходното царуване на Давид. То прилича на царуването на баща му (**Йоас**) по това, че и двамата не успяват да премахнат **високите места**. Едно от първите дела на Амасия е да убие заговорниците, **които са убили баща му** (12:20, 21). Той обаче пощадява **синовете** им в изпълнение на Втор. 24:16. Освен това Амасия провежда забележителна военна кампания срещу Едом, като убива **десет хиляди** от жителите му и превзема укрепления в скалите град **Села** (вероятно идентичен с Петра). За жалост той донася оттам едомски богове и започва да им служи (2 Лет. 25:14).

14:8–14 Изпълнен с гордост, **Амасия** безразсъдно предизвиква **израилевия цар Йоас** да премерят силите си. **Йоас** му отговаря с една притча, в която **трънът** (Юда) казва на **кедъра** (Израил): „**Дай дъщеря си на сина ми за жена!**“ (Бурен отправя нагло искане към едно могъщо дърво.) Един **див звяр** (армията на Израил) **стъпкавва тръна** (Юда). Йоас призовава Амасия да се задоволи с победата си над **Едом** и да не предизвиква беда, като предизвиква Израил. Но тъй като **Амасия** отказва да го послуша,

Йоас напада **Юда**, **събаря ... ерусалимската стена** и отнася част от съкровищата на Ерусалим.

14:15–20 Враждата между Юда и Израил, която започва тогава, продължава до падането на Израил през 722 г. пр. Хр. **Амасия ... бяга в Лакис**, за да се спаси от подготвен срещу него **заговор**, но преследвачите му го настигат и го **убиват там**.

О. Юдовият цар Азария (Озия) (14:21, 22)

Азария (наричан още Озия), **синът на Амасия**, царува над Юда **петдесет и две години** (792/91–740/39 г. пр. Хр.; ср. 15:1–7; 2 Лет. 26).

Служенията на Исая, Амос и Осия започват в този период от старозаветната история (Ис. 1:1; Ос. 1:1; Амос 1:1). Книгите на Амос и Осия разкриват царящите по това време в Израил социални и религиозни условия. Чрез тези пророци Господ постоянно предупреждава за надвисналите бедствия и се опитва да спаси Своя народ от пропастта на осъждане-то, към която се е запътил.

Азария царува съвместно с баща си в продължение на първите двадесет и четири години. **Той построява Елат** в северната част на залива Акаба. По-пълно описание на неговото царуване можем да открием в гл. 15 и във 2 Летоп. 26.

П. Израилевият цар Еровоам II (14:23–29)

Еровоам II, синът на Йоас, царува над Израил **четиридесет и една години** (793/92–753 г. пр. Хр.)

Първите 12 години от царуването на Еровоам се припокриват с царуването на неговия баща **Йоас**. По отношение на религиозната политика този цар продължава да следва идолопоклонството, въведено от неговия съименник **Еровоам, сина на Нават**. Държавната му политика се

отличава с възвръщането на **Израил** на земята **от прохода на Емат** (Галилея) **до Морето на равнината** (източно от Йордан) съгласно пророчеството на **Йона**. Това пророчество не е записано в Библията. (Ст. 25 определя с точност времето на служението на Йона, което е важно при изучаването на книгата, носеща неговото име. Изумително е да разберем, че асирийците отвеждат Израил в плен само четиридесет до седемдесет години след покаянието на Ниневия, предизвикано от проповедта на Йона!) **Еровоам II** може би е избавителят, споменат в 13:5 (ср. 14:26, 27). Ст. 26 и 27 разкриват дълбоката и нежна любов на **ГОСПОДА** и Неговото търпение. Ст. 27 трябва да се разбира в своя контекст; Израил, а по-късно и Юда, впоследствие са изличени за определено време, но съгласно Божието обещание към еврейските патриарси нацията отново ще бъде събрана и отново ще насели земята.

Р. Юдовият цар Азария (Озия), продължение (15:1–7)

Като цяло **Азария** е добър цар. Част от провала му се състои в това, че е допуснал **високите места** в Юда да продължат да съществуват. Когато решава да узурпира свещеническите функции, като покади с тамян в храма въпреки протестите на свещениците, той е **поразен** с проказа и се налага да **живее в отделна къща до деня на смъртта си** (ср. 2 Лет. 26:16–21).

Служението на пророк Амос завършва в този период.

С. Израилевият цар Захария (15:8–12)

Захария, синът на Еровоам II, царува над Израил **шест месеца** (753–752 г. пр. Хр.).

Също като своите предшественици **Захария** следва стъпките на **Еровоам I**,

като служи на златните телета в Дан и Ветил. След кратко царуване от **шест месеца** той е убит от **Салум**. РИСПБ, следвайки Септуагинта, казва, че той е бил убит при Ивлеам – град в долината Езраел, близо до мястото, където Ииуй убива Охозия (9:27). Смъртта му слага край на династията на **Ииуй**, като **Захария** е **четвъртото поколение**, за което Бог е обещал на Ииуй, че **ще седи на израилевия престол** (ст. 12; ср. 10:30).

Т. Израилевият цар Салум (15:13–15)

Салум, синът на Явис, царува над Израил **един месец** (752 г. пр. Хр.).

За този цар се казва много малко. Неговото царуване е единственото в шестата династия на десетте племена. Салум придобива престола с помощта на убийство и го изгубва по същия начин **един месец** по-късно. Той е убит от **Манаим**.

У. Израилевият цар Манаим (15:16–22)

Манаим, синът на Гадиин, царува над Израил **десет години** (752–742/41 г. пр. Хр.).

Манаим обсажда град **Тапса**, за да го плячкоса. Тази Тапса не е градът на брега на Ефрат, а друг град със същото име, разположен близо до **Терса**. Когато градът отказва да се предаде, Манаим жестоко избива населението му, включително и бременните жени.

По това време арамейското (сирийското) царство е вече западнало и главен враг на Израил става Асирия. По времето на царуването на Манаим **асирийският цар Фул** нахлува в **Израил**. **Манаим** му дава **хиляда таланта сребро**, за да го умилостиви и да спечели подкрепата му за укрепването на собствената си несигурна власт. Израилевият цар събира тези пари, като облага с данък от **петде-**

сет сребърни сикъла на човек **всички заможни хора** (ст. 20). По това време цената на един роб в Асирия е **петдесет сребърни сикъла**. Манаим доброволно се покорява на асирийския ярем, защото смята, че това ще му бъде изгодно. Общоприето е мнението, че **Фул** е цар Теглат-Феласар III (ст. 29).

Ф. Израилевият цар Факия (15:23–26)

Факия, синът на Манаим, царува над Израил **две години** (742/41–740/39 г. пр. Хр.).

Всичко, което знаем за този цар, е, че царуването му е кратко и зло, и че е убит от **Факей** и **петдесет** галаадци в **Самария**. Царуването му слага край на седмата династия в Израил. Това е единственият от късните царе на Израил, който не взема короната насилствено, но не след дълго я изгубва по този начин от един от своите служители.

Х. Израилевият цар Факей (15:27–31)

Факей, синът на Ромелия, царува над Израил **двадесет години** (752–732/31 г. пр. Хр.).

Факей е военачалник при **Факия**, когато убива. От други места в Писанието знаем, че той напада Юда и търси подкрепата на Арам срещу Юда. Но юдовият цар Ахаз призовава на помощ Асирия. Асирийският цар убива арамейския цар Расин и после напада Израил. Той завладява земите на двете и половината племена на източно от Йордан, както и територията на Галилея, като отвежда жителите им в плен. Това е първата фаза от асирийския плен. Службата на **Факей** като военачалник се застъпва с царуването на Манаим (десет години) и на **Факия** (две години). С подкрепата на Асирия **Осия** узурпира престола на Израил като прави

заговор **против Факей** и го убива. Това слага край на осмата династия в Израил.

Ц. Юдовият цар Йотам (15:32–38)

Йотам, синът на Озия, е цар над Юда в продължение на общо двадесет **години**, които включват четири години съвместно царуване с Озия (750–732/31 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 27).

Първата част от царуването на Йотам преминава в съвместно управление с баща му Озия, а последната – с Ахаз. Официалното му управление продължава **шестнадесет години**. Йотам е един от добрите царе на Юда, въпреки че не успява да премахне **високите места**. Той **построява горната порта на ГОСПОДНИЯ дом** и спонсорира и други строителни проекти в страната. Точно преди смъртта му **Расин** и **Факей** започват съвместното си нападение **против Юда**. Пророк Михей започва своето служение по времето на царуването на Йотам.

Във 2 Летоп. 27:6 се съдържа следният редакторски коментар, който възхвалява Йотам: „И Йотам стана силен, понеже изправяше пътищата си пред ГОСПОДА, своя Бог.“ Това е в ярък контраст с царете на Израил, които следват пътищата на Еровоам.

Йосиф Флавий също споменава за благочестието на Йотам.¹⁷

Ч. Юдовият цар Ахаз (гл. 16)

Ахаз, синът на Йотам, царува над Юда двадесет **години** (735–716/15 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 28).

16:1–4 Ахаз царува заедно с баща си в продължение на може би дванадесет години. Името Ахаз е съкращение за Йоахаз, с което име този цар фигурира в асирийските анали. В еврейския език представката „Йо“ е свързана с Името на Йахве и несъмнено Светият Дух умишлено я е изпуснал, тъй като Йоахаз

е вероотстъпник. Той е последовател на **израилевите царе** в тяхното идолопоклонство, като **даже превежда сина си през огън**. Смята се, че в култа към Молох деца са били превеждани между нажежените до червено ръце на бронзовия идол като символ на очистване от злото и посвещение на бога. Понякога децата действително са били убивани и изгаряни (Ер. 7:31; Езек. 16:21).

16:5–9 За да принудят Юда да се присъедини към тях против Асирия и да поставят на престола на Юда васален цар (Ис. 7:6), **Арам** и Израил заедно нападат **Ерусалим**. Същевременно **Арам** си **възвръща Елат** и заселва там колония от арамеици. Когато изпада в беда, **Ахаз** търси помощ от **Асирия**, като изпраща по пратениците си сребърни и златни съкровища от храма и двореца. **Теглат-Феласар** се отзовава, като превзема **Дамаск** и убива арамейския цар. Това става в изпълнение на пророчеството на Исаия. Но Бог ще превърне Асирия в проклетие за Юда (Ис. 7:17–25).

16:10–16 Отивайки в **Дамаск** да посрещне **Теглат-Феласар**, **Ахаз ... вижда един езически жертвеник** и решава да направи същия в Ерусалим. Затова той изпраща негов модел на **свещеник Урия** и **Урия** изработва **жертвеника**, преди **цар Ахаз** да се **върне от Дамаск**. **Ахаз** принася различни **жертви** на своя нов олтар (с изключение на жертви за грях и вина) и после **заповядва на Урия** да го използва вместо **бронзовия олтар**. Последното изречение на ст. 15 на пръв поглед предполага, че Ахаз ще използва **бронзовия олтар** за гадаене. Би могло обаче и да означава „Колкото до бронзовия олтар, той ще бъде, за да се допитам (или да се посъветвам, да размисля) какво да правя с него.“¹⁸ **Свещеник Урия** извършва грях, като се подчинява на цар Ахаз в неговото светотатство, вместо смело да го избличи. В Исаия 8:2 Урия е споменат в благоприятна светлина, но

това става преди нападението над Ерусалим. Греховното му съгласие с нарежданията на Ахаз да построи жертвеника идва по-късно.

16:17–20 Ахаз изнася някои принадлежности от района на храма, може би от страх **асирийският цар** да не ги вземе, ако някога превземе Ерусалим. Някои смятат, че той ги е използвал за плащане на данъци. Във 2 Летоп. 28:24 се казва, че в края на своето царуване Ахаз напълно е затворил храма. Като другите царе отстъпници преди него Ахаз не е погребан в гробниците на царете (2 Лет. 28:27), а **ляга при бащите си в Давидовия град**.

Ш. Израилевият цар Осия (17:1–6)

Осия, синът на Ила, царува над Израил девет години (732/31–723/22 г. пр. Хр.).

17:1, 2 Тук стигаме до последния цар и до деветата и последна династия на Израил. **Осия** убива Факей (ср. 15:30) вероятно заради неспособността му да се противопостави на набезите на Асирия в Израил, и поема кормилото на държавата. Той не е така покварен като предшествениците си, но нацията е отишла твърде далеч – за подобренията му вече е много късно.

17:3–6 **Асирийският цар Салманасар** напада Самария и принуждава **Осия** да му плаща **данък**. Осия прави заговор с **египетския цар** и спира да плаща **данъка** си. Заради това **асирийският цар** (Салманасар или наследникът му Саргон) **затваря Осия, обсажда Самария** в продължение на **три години** и **отвежда** част от народа в плен. Не ни е казано нищо за частта на Осия; той просто изчезва в асирийски затвор и оставя Самария без цар в последните ѝ дни. Окончателното падане на Израил става през 723 или 722 г. пр. Хр.

Щ. Падането на северното царство (17:7–41)

17:7–23 Тези стихове описват причините, поради които **Бог** негодува срещу Израил и позволява нацията да бъде завладяна и отведена в изгнание. **Те почитат други богове, ходят в обичаите на езичниците, ... построяват си високи места, ... стълбове и ашери** (дървени идоли) навсякъде и умножават идолопоклонството. Отказват да послушат Неговите **пророци, закоравяват врата си** и отказват да **повярват** в словото на **ГОСПОДА, своя Бог**. Обръщат гръб на Божиите **наредби** и приемат човешката религия на своите съседи. Те са ревностни да упорстват в **злото**, като принасят **синовете си и дъщерите си** в жертва на лъжливи богове.

17:24, 25 **Асирийският цар** отвежда десетте северни племена на Израил в Месопотамия и Мидия. Също така той **довежда хора** от пет други народа, които е завладял, **и ги заселва** в израилевата земя. По-рано, когато Израил се е покорявал на Господа, Бог е изгонил езическите народи и е заселил Своя народ в Ханаан чрез ръката на Иисус Навиев. Когато те престават да Го слушат, Той изгонва тях и довежда обратно народите чрез ръката на асирийският цар. Тези езически народи служат на собствените си езически божества и така попадат под ударите на Божието негодувание, още повече поради факта, че живеят в земята на Емануил. Божият гняв се изявява, като Той **праща между тях лъвовете**, които **убиват някои** от хората.

17:26–28 Някой уведомява **асирийския цар**, че нападта от лъвовете се дължи на присъствието на тези чужденци, които не познават закона на **Бога** на Израил. **Тогава асирийският цар заповядва** един израилев **свещеник** да бъде върнат от плена, за да може да учи

езическите заселници как да се боят от Господа. Свещеникът, който се завръща, най-вероятно е един от идолопоклонническите свещеници в Израил, а не от верните на Йахве. Той отива във Ветил, мястото на култа към телето (въпреки че телето вече не е там), и започва да учи новите жители на осквернената религия на Еровоам, която включва поклонението на Йахве, но в никакъв случай не се ограничава само до него. Тези чужди заселници се женят за израилтяните в земята и така възниква народът, познат като самаряни – смесена етническа група със своя собствена религия и обичай.

17:29–34a Тези стихове изглежда описват чужденците заселници в земята. Всяка от тези групи си има **своите собствени богове и си поставя свещеници** от сред собствения си народ. Те приемат и поклонението пред Йахве и в резултат се получава една смесена религия, която е далеч по-лоша от чистото езичество.¹⁹

17:34b–40 Пасажът от ст. 34b („не се боят от ГОСПОДА ...“) до ст. 40 изглежда описва израилтяните, които са останали в земята. Те не обръщат внимание на постоянно повтаряните предупреждения на Господа срещу идолопоклонството, а продължават да се покланят на златните телета.

17:41 Това отново се отнася за езическите заселници в земята. Изглежда, че те имат по-малка вина от Израил. С малкото светлина, която имат, те **се боят от ГОСПОДА** до известна степен; но десетте племена, с цялата светлина, която притежават, **не се боят от ГОСПОДА** (ст. 34b).

Доколкото ни е известно десетте племена никога не се завръщат в земята.²⁰ Те са разпръснати по целия свят. Може би от тях са юдеите в Етиопия, Китай и Индия. Тяхната самоличност не е скрита за Бога; един ден Той отново ще ги върне в Израил.

Служението на пророк Осия вероятно приключва по това време, с падането на Самария и отвещдането на Израил в плен.

II. Царството на Юда до отвещдането му в плен (гл. 18–25)

A. Цар Езекия (гл. 18–20)

Езекия, синът на Ахаз, царува над Юда **двадесет и девет години** (716/15–687/86 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 29–32; Ис. 36–39). Смята се, че преди това той е царувал съвместно с Ахаз от 729/28 до 716/15.

1. Праведното царуване на Езекия (18:1–8)

18:1–6 На **Езекия** е посветено повече място отколкото на почти всички царе след времето на Соломон. Трябва да се прочетат и паралелните разкази във 2 Летоп. 29–32 и Исаия 36–39, за да се разберат по-добре духовните и политическите победи, които Езекия печели благодарение на своята вяра в Бога.

Когато **Езекия** идва на власт, Юда на практика е васална провинция на Асирия. Неговото царуване е белязано от големи реформи. Той провежда кампания срещу всички форми на идолопоклонство, като унищожава дори **високите места и медната змия** от Числа 21 (защото **израилевите синове ѝ кадят**), която нарича **Нехушан**, което буквално означава „късче мед“. По отношение на вярата си в **ГОСПОД Бог Езекия** е най-великият **между всичките юдови царе**. Йосия е най-великият цар на Юда по отношение на усърдието, с което премахва от земята онези, които вършат зло (23:24, 25).

18:7, 8 Накрая Езекия **въстава против асирийския** ярем, вероятно заради военния успех, който е имал при изгонването на **филистимците** от земята – от

стражарска кула (селските райони) **до укрепен град** (гъсто населени и добре защитени селища).

2. Превземането на Самария (18:9–12)

Този пасаж описва превземането на **Самария** от асирийците и вероятно е поместен тук за да подчертае сериозността на заплахата, пред която е изправен **Езекия** по това време. Привидното противоречие между датите в ст. 9 и 10 се обяснява с факта, че евреите броят част от годината като година. Обсадата на **Самария** започва в последната част от **четвъртата година на царуването на Езекия**, продължава през петата година, и завършва в първата част на **шестата година** – оттам „**три години**“. Това трябва да се е случило през 725–722 г. пр. Хр. по време на споменатото по-горе съвместно царуване на Езекия с баща му Ахаз.

3. Първото нашествие на Сенахирим в Юда (18:13–16)

По това време Асирия има свои собствени проблеми; Саргон II е умрял и Вавилон се бунтува. Едва през 701 г. пр. Хр. **Сенахирим**, наследникът на Саргон, потегля на военен поход към Палестина и Финикия. В своите анали Сенахирим твърди, че е превзел четиридесет и шест **укрепени града** и е отвел 200,000 пленници от **Юда**. **Езекия изпраща** до него сервилно съобщение, в което му заявява, че е **съгрешил**, като е въстанал срещу него. Той унижително му заплаща **триста таланта сребро и тридесет таланта злато** (огромна сума), за да предотврати нападение над Ерусалим. По това време **Сенахирим** се намира в **Лакис**, югозападно от Ерусалим, на път за Египет.

3. Второто нашествие на Сенахирим в Юда (18:17–19:34)

18:17–19 Тогава Езекия започва да укрепва Ерусалим (2 Лет. 32:5). Може

би вестите за това по-късно карат **асирийския цар** да изпрати своите военни ръководители в Ерусалим с искане за безусловна капитулация. Трима еврейски първенци **излизат** да посрещнат асирийските пратеници и да чуят техните искания. НМПБ предава термините като „главнокомандващ“, „главен офицер“, и „полеви командир“. НИПБКДж представя тези официални лица с техните автентични военни титли: **тартан, рапсарис и рапсак**. Това не са собствени имена.²¹

18:20–25 **Рапсакът** им говори оскърбително на техния собствен **юдейски** език. Най-напред той се присмива на надеждата на Езекия в укрепленията на Ерусалим. После съобщава, че знае, че **Езекия** е търсил помощта на **Египет** срещу Асирия, и подигравателно оприличава **Египет** на **счупена тръстика** (ст. 21). Трето, той казва, че **Юда** не може да се **уповава на ГОСПОДА**, защото **Езекия** е разрушил всички **високи места и жертвеници**. **Рапсакът** не разбира, че това са *езически* капища, а не места за поклонение на Господа! После той предлага облог – **рапсакът ще даде две хиляди коня** на Юда, ако Езекия успее да събере толкова ездачи за тях. Юда няма толкова много кавалеристи, подиграва се той, и ще трябва да разчита на **Египет за колесници и за конници!** Накрая **рапсакът** заявява, че **ГОСПОД** е изпратил Асирия да **съсипе** Юда.

18:26, 27 Еврейските първенци бързо предлагат на **рапсака** всички по-нататъшни преговори да се водят на **арамейски**, езикът на дипломацията, а **не на юдейски**. Те се опасяват, че това арогантно говорене може да се окаже пагубно за бойния дух на еврейския **народ**, който слуша на **стената**. Но рапсакът им отговаря, че иска и народът да чуе и да разбере, че го очаква гладна смърт и гибел.

18:28–37 Като се обръща направо към хората, **рапсакът** ги предупреждава да

не допускат **Езекия да ги мамии**, като ги кара да се надяват, че **ГОСПОД** ще ги спаси. Ако се предадат, ще им бъде гарантирано правото временно да продължат да живеят в Ерусалим. След като **асирийският цар** се върне от настъпленieto си в Египет, той ще ги **заведе** в Асирия, „**земя като вашата земя**“. Никои други божества не са успели да **избавят** своите народи от **Асирия**; как могат те да очакват, че Бог ще го стори? **Народът** на стената запазва мълчание, а тримата еврейски първенци се връщат **при Езекия** напълно обезсърчени.

19:1–7 Езекия е силно отчаян, когато чува за подигравките на рапсака. Той **праща** пратеници **при пророк Исаия**, които да му предадат, че Юда е безсилен, когато най-много се нуждае от сила, и моли Исаия да се помоли **за остатъка** от Юда и Ерусалим. **Исаия** изпраща пратениците обратно при него да му съобщят, че не трябва да се страхува от **асирийския цар**, защото Бог **ще сложи в него дух** на страх и ще направи така, че да **чуе слух** и да **се върне в земята си**, където ще бъде убит.

19:8–13 Когато **рапсакът се връща** в **Лакис, намира**, че Сенахирим е насочил атаката си към съседната крепост **Ливна**.

Сенахирим **чува**, че **етиопският цар Тирак**, който се намира в горен (т. е. южен) Египет, настъпва към него с намерение да го нападне. Тогава той незабавно изпраща едно богохулно писмо, с което се опитва да спласи Ерусалим и да го принуди бързо да се предаде. Някои учени смятат, че слухът, споменат в ст. 7 е посоченият в ст. 9 – слухът за приближаващите египтяни. Други смятат, че това е съобщението, че вавилонците са въстанали.

19:14–20 Езекия мъдро занася **писмото** в храма и го **разгъва** пред **ГОСПОДА**. Молитвата му е израз на дълбокото му упование в Йахве. Чрез пророк **Исаия**

Бог изпраща на **Езекия** Своя отговор, състоящ се от две части.

19:21–28 Думите в ст. 21–28 са адресирани до Сенахирим, а тези в ст. 29–34 са отправени към Езекия. Пророчеството на **Исаия** е подигравателна песен срещу **Асирия**. Тя разказва как Ерусалим, **девицата, сионската дъщеря**, се смее на заплахите на Асирия. Тя заклеиява Сенахирим за това, че хули Божието свято Име и надуто се хвали, че ще завладее Юда (**Ливан**) ще унищожи управниците му и великите му мъже (**високите му кедри и ... елхи**) и ще влезе в дворците на хълма Сион (**обиталището му и гората**). Сенахирим се превъзнася и за другите си военни победи в чуждите земи, включително и за победата над Египет. Но той не осъзнава, че всичко, което е направил, вече е било решено от Бога. Бог го познава съвършено и ще съкруши неговата горделива арогантност, като изпрати обратно в Асирия остатъците от разбитата му войска.

19:29–34 След това, обръщайки се към Езекия, Господ му дава **знамение** (знак), че асирийците няма да превземат Ерусалим. В продължение на две години народът на Юда няма да може да отглежда нормална реколта заради асирийското нашествие, а **ще ядат самораслото**. После, **на третата година**, вече ще бъдат в пълна безопасност от нападения и ще могат да се заемат с нормалните си дейности. Не само, че народът на Ерусалим ще оцелее, но Бог **няма** да позволи на **асирийския цар** дори да **влезе в града** и да **изстрелея там стрела**.

5. Поражението и смъртта на Сенахирим (19:35–37)

В същата нощ Ангелът ГОСПОДЕН²² посещава асирийския лагер и **избива сто осемдесет и пет хиляди войници**. **Когато** израилтяните **стават на сутринта**, асирийците вече са **трупове**. **Сенахирим** се връща в своята столица, **Ниневия**, къ-

дето бива убит двадесет години по-късно (681 г. пр. Хр.). (Всъщност той надживява Езекия с пет години.) Пророчеството на Исаия (ст. 7) се сбъдва, когато двама от **синовете** на Сенахирим **го убиват**, а трети, **Есарадон**, **се възцарява вместо него**.

6. Болестта на Езекия и оздравяването му (20:1–11)

20:1–7 Общоприето е виждането, че събитията от гл. 20 са се случили по-рано, вероятно в първата част от времето на глава 18, по време на първото нашествие на Сенахирим (вж. ст. 6). Когато **Езекия се разболява** сериозно, **Исаия** му казва да уреди делата в **дома си**, защото скоро ще умре. Царят горещо **се моли** да оздравее и Бог му обещава още **петнадесет години** живот. Уитком коментира:

Какво бих направил с останалата част от живота си, ако Бог ми кажеше, че ми остава да живея само 15 години? Какво е направил Езекия през тези години? Библията не ни казва това, тъй като последното описано събитие от времето на неговото царуване е унищожението на армията на Сенахирим през 701 г. пр. Хр. (което вероятно се случва по-малко от една година след заболяването му). Предполага се, че една от причините, поради които Бог е удължил живота му, е че той не е имал мъжки престолонаследник (4 Царе 21:1 посочва, че Манасия е бил едва на дванадесет години, когато е започнало царуването му). Твърде вероятно е обаче Манасия да е царувал заедно с баща си в продължение на почти десет години, защото в противен случай е невъзможно 55-те години на неговото царуване да се вместят в този период от историята на Юда, като се проследят назад от точно датирания Вавилонски плен.²³

20:8–11 Като знамение, че Езекия ще бъде изцелен и ще се върне в храма да се

поклони, Бог кара **сянката на слънчевия часовник на Ахаз да се върне десет стъпала назад**. (Хронологично ст. 7 следва след ст. 8–11.)

От 2 Летоп. 32:31 стигаме до извода, че това е свръхестествено събитие, новините за което достигат чак до Вавилон. Вавилонците боготворят небесните тела и със сигурност биха забелязали всякаква аномалия. Бързо се разпространява слухът, че това велико чудо се е случило заради Езекия.

7. Глупавата гордост на Езекия (20:12–21)

20:12–18 Вавилонският цар **Веродах-Валадан изпраща на Езекия** поздравления по случай оздравяването му. Несъмнено истинската му цел е била да заздрави връзките си с Юда срещу Асирия. **Езекия** глупаво показва на вавилонските пратеници **цялата си съкровищница**. (От 2 Лет. 32:31 научаваме, че чрез тази ситуация Бог го изпитва, за да познае какво има в сърцето му. Отговорът е: *гордост!*) **Исаия** го изобличава за това и пророкува, че Юда ще бъде отведен в плен във **Вавилон** и дори някои от собствените **синове** на Езекия **ще станат скопци** (държавни служители, НАСПБ) **в двореца на вавилонския цар**. Преди да стигнат до Вавилон, някои от тези съкровища попадат най-напред в Асирия като част от данъка, който Езекия плаща на Сенахирим, когато асрийците нахлуват в Палестина малко след оздравяването на Езекия (18:13–16).

20:19 Езекия се смирява пред Божието постановление и признава неговата снизходителност. „И каза: ‘Защо не, щом в моите дни ще има мир и сигурност?’“ (РИСПБ)

20:20, 21 Езекия построява **водоем и водопровод** (тунел), с помощта на който в Ерусалим може да се пренася **вода** от извор извън **града**. Такъв скрит водоизточник би бил особено ценен във време

Вавилонската империя, ок. 560 г. пр. Хр.

на обсада. Все още е възможно да се прегази през тунела на Езекия от извора Гион до Силоамския водоом.

През 1880 г. е открит надпис, издълбан от работниците на Езекия с древното клинописно семитско писмо. Той е пренесен в музей в Турция, която по това време управлява Палестина като част от старата Османска империя.²⁴

Служението на пророк Михей приключва по това време.

Б. Цар Манасия (21:1–18)

Манасия, синът на Езекия, **царува** над Юда **петдесет и пет години** (697/96–643/42 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 33:1–20).

21:1–9 Царуването на Манасия е най-дългото и най-злото от това на всички останали царе на Юда. Ето някои от греховете му: той отново въвежда култа към Ваал, Ашера и звездите; осеквернява храма като издига в него **жертвеници** за поклонение на звездите; **превежда сина си през огъня**; **занимава се с окултизъм и гадания**; **допитва се до запит-**

вачи на мъртви и врачове; **поставя изваян идол на Ашера** (вероятно неприличен сексуален символ) в Божия храм. Божият Дух подчертава сериозността на тази постъпка, като отново повтаря и изтъква Божие обещание към Неговия народ по отношение на храма (3 Царе 8:29; 9:3).

21:10–15 Манасия **въвежда** народа в **мерзости**, по-лоши от тези на **аморейците**. Заради това Бог казва, че ще накаже Юда, както е наказал **Самария** и **Ахавовия дом**. **Мерителната връв ... и отвесът** (ст. 13) символизират осъждение. Освен това Той ще изпразни **Ерусалим**, **както човек изпразва блюдо** като го **обръща наопаки** и го избърсва. Неговият народ ще бъде отведен в плен, защото много силно е предизвикал Господа.

21:16–18 Освен идолопоклонството си **Манасия пролива твърде много невинна кръв**. Според неканоничната книга „*Възнесението на Исаия*“ Манасия **разрязва пророк Исаия** на две с трион (ср. Евр. 11:37).

От 2 Летописи 33 научаваме, че Манасия е отведен в плен във Вавилон от асирийския цар (Асурбанипал). Там, в затвора, той се покаява и се обръща към Господа. След това Бог му позволява да се завърне в Ерусалим и да продължи своето царуване – удивително доказателство за благодатта, любовта, и милостта на Господа. Манасия се опитва да поправи извършеното зло, но вече е твърде късно. Народът, включително и неговият син, следва по-ранния му пример (2 Летописи 33:14–23).

В. Цар Амон (21:19–26)

Амон, синът на Манасия, **царува** над Юда **две години** (642–639 г. пр. Хр; ср. 2 Летописи 33:21–25).

Амон е прочут със своето идолопоклонство и отстъплението си от истинския **Бог**. Някои от неговите **слуги ... правят заговор против него и го убиват** след кратко царуване от **две години**. **Народът избива** виновните за убийството и **прави сина му Йосия цар вместо него**. Нито Амон, нито баща му са **погребани** в гробниците на юдовите царе.

Г. Цар Йосия (22:1–23:30)

Йосия, синът на Амон, царува над Юда тридесет и една години (641–609 г. пр. Хр.; ср. 2 Летописи 34–35).

1. *Йосия ремонтира храма* (22:1–7)

Софония (Соф. 1:1) и Еремия (Ер. 25:3) започват своето пророческо служение приблизително по това време. Авакум вероятно е служил към края на времето на Йосия. Царуването на Йосия е последната епоха на положителни реформи в юдовото царство. Той предприема решителни действия против идолопоклонството и призовава народа да се обръне към Господа. **В осемнадесетата година** на своето царуване, когато е на двадесет и шест години, той прави програма за **поправяне** на храма. **Парите**, които са

събрани в храма, трябва да бъдат предадени на работниците за материали и като заплата за труда им. Поради честността им от тях не се изисква **сметка за парите**, които са им предадени.

2. *Йосия намира книгата на Закона* (22:8–20)

22:8–10 В хода на ремонтите **първовещеникът Хелкия ... намира** копие на **книгата на закона**, може би цялото Петокнижие или Второзаконие. Книгата е занесена на цар Йосия и е **прочетена** пред него.

22:11–13 Когато **царят чува** Божието Слово и си дава сметка колко далеч се е отклонила нацията от Бога, той **раздира дрехите си** в израз на покаяние. Той веднага изпраща пет от високопоставените си служители да се **донитат до ГОСПОДА**, осъзнавайки, че Божията **яроост** е надвиснала над Юда заради греховете на народа.

22:14–20 Служителите **отиват при пророчицата Олда**, която **живее в Ерусалим, във втория участък** – район или предградие на града. Те не отиват направо при Еремия, нито при Софония. Олда вероятно е леля на Еремия (ст. 14; ср. Ер. 32:7). Тя потвърждава страховете на Йоас, че Бог скоро ще накаже Юда заради покварата на народа, но уточнява, че това няма да се случи през живота на Йосия, защото се е **смирил** и се е покаял.

Фактът, че Йосия по-късно умира в битка (23:29) не противоречи на ст. 20. **„Ще се прибереш в гроба си с мир“** може би означава „преди определената катастрофа на Вавилонския плен“. Или пък може би означава, че Йосия ще умре **в мир** с Бога (той определено не умира в мир с хората).

3. *Йосия подновява Завета* (23:1–3)

После **царят** свиква свято събрание в храма и **прочита думите на книгата на завета** пред **целия народ**. Застанал до

колоната, той прави завет да се покорява на думите на закона. **Народът също влиза в завет с ГОСПОДА.**

4. Реформите на Йосия (23:4–30)

23:4–9 След това следва списък на многото реформи, които Йосия предприема. Той прочиства храма от **всички вещи**, използвани за идолопоклонство, **изгаря ги и огнася пепелта им във Ветил** (за да оскверни и капището там). Той сменя от длъжност и вероятно избива **жреците на идолите**. После **изнася ашерата** от храма, **изгаря я** и **разпръсва праха ѝ по гробовете** на простолудieto. **Събаря къщите на посветените блудници** – ритуалните постройките на култово проституиращите мъже (содомити) в района на храма, където **жените тъкат завеси за ашерата**. **Осквернява и високите места**, така че да не могат повече да се използват. Той **довежда всички свещеници от юдовите градове**, където те принасят жертви на Йахве по **високите места**. Бог е определил Ерусалим да бъде мястото, където да се принасят тези жертви. Йосия не допуска тези **свещеници** да служат по-нататък в храма, но им дава дял от **безквасния хляб**.

23:10–12 Царят **осквернява** и **разрушава и Тофет**, езическото светилище в долината на **Еномовите синове**, където са били принасяни деца в жертва на **Молох**. Той **отмахва конете, посветени на слънцето, ... и изгаря колесниците на слънцето, ... които юдовите царе** са използвали във връзка с култа към **слънцето**. Събаря идолопоклонническите **жертвеници**, издигнати от **Ахаз** и **Манасия**. Манасия сам събаря тези жертвеници след обръщането си (2 Лет. 33:15), но те явно са били възстановени от идолопоклонника Амон. Йосия се подsigурява, че те никога няма да могат да се използват отново.

23:13, 14 Йосия **осквернява високите места** по южната част на Елеонския

хълм (**хълма на покварата**), датиращи от времето на **Соломон**. Той **строшава** идолопоклонническите **стълбове, съси-ча ашерите**, а после осквернява местата **им с човешки кости**.

23:15–18 Царят **събаря жертвеника във Ветил ... и изгаря високото място**. После **взема костите от близките гробове и ги изгаря** върху останките от **жертвеника**. („Както израилтяните, така и езичниците са смятали човешките кости за вечно осквернение.“²⁵) Всичко това става в изпълнение на пророчеството, изречено преди повече от 300 години от Божия човек към Еровоам. Йосия е един от малкото хора в Писанието, чието име е посочено преди раждането им (3 Царе 13:2). Той е избран съд, предопределен да изпълни предсказанието на неназования пророк против **ветилския жертвеник**.

Когато цар Йосия вижда надгробния **стълб на Божия човек**, който е свидетелствал против **ветилския жертвеник**, той **заповядва никой да не поклати костите на пророка**. Така те остават там **заедно с костите на неназования пророк, който е дошъл от Самария** (ср. 3 Царе 13:30, 31).

23:19, 20 Реформите на царя се простират чак до Самария. Очевидно той е придобил контрола над тази област, до голяма степен понеже властта на Асирия запада. Той опустошава **високите места** и **изколва** идолослужещите **жреци на жертвениците**, където преди това те са принасяли жертви. И тези места осквернява с пепел от човешки кости.

23:21–23 Когато се завръща в Ерусалим, Йосия възстановява **Пасхата** в съответствие с Божието Слово, което е прочел (вж. 2 Лет. 35:1–19 за повече подробности). Това е най-голямото отбелязване на Пасхата **от времето на съдиите**. Имало е и по-големи и по-богати Пасхи, но точно тази е особено угодна на **ГОСПОДА**. Писанието споменава само три Пасхи от времето на Царете – Пасхата

на Соломон (2 Лет. 8), на Езекия (2 Лет. 30) и Пасхата на Йосия.

23:24 Йосия прочиства земята и от запитвачите на духове и врачовете, гадателите, и други магьосници.

23:25–27 По отношение на довеждането на реформите докрай той е най-великият от царете на Юда. Езекия има същата слава по отношение на своето упование в Бога (18:5, 6). Въпреки праведното царуване на Йосия обаче ГОСПОД не променя Своя план да накаже Юда, като отведе народа в плен и разруши Ерусалим.

23:28–30 През 609 г. пр. Хр. фараонът Нехао, египетският цар тръгва на север по протежението на палестинския бряг срещу Вавилон. По политически причини Йосия решава да попречи на настъплението на Нехао и бива смъртно ранен в Магедон. Слугите му го пренасят в Ерусалим, където той умира и бива погребан (ср. 2 Лет. 35:20–24). Нехао настъпва към реката Ефрат, където четири години по-късно вавилонците го разбиват в битката при Кархамис (Ер. 46:2).

Д. Цар Йоахаз (23:31–33)

Йоахаз (наричан още Салум), синът на Йосия, царува над Юда само три месеца (609 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 36:1–4).

Йоахаз пренебрегва реформите на баща си и позволява на народа да се върне към идолопоклонството. Египетският цар, фараонът Нехао го затваря в Ривла, в Емат – област в Сирия, където са разположени египетските станове – и налага глоба на Юда. По-късно Нехао отвежда Йоахаз в Египет, където той умира (Ер. 22:11, 12).

Е. Цар Йоаким (23:34–24:7)

Йоаким, синът на Йосия, царува над Юда в продължение на единадесет годи-

ни (609–598 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 36:5–8; Ер. 22:18, 19; 26:21–23; 36:9–32).

23:34–37 Фараонът Нехао поставя Елиаким, брата на Йоахаз, за цар вместо Йосия и променя името на Елиаким на Йоаким. Йоаким е най-големият жив син на Йосия (ср. ст. 31, 36), но отначало народът поставя на неговия престол Йоахаз. Нехао отменя това и поставя Йоаким за васален цар. Той се оказва поверен на фараона, отколкото на Йахве.

24:1–4 Египет е разбит от Вавилон при Кархамис през 605 г. пр. Хр. и Юда попада под контрола на вавилонците.

Йоаким убива пророк Урия (Ер. 26:23) и изгаря Божието Слово за Юда и Израил, което пророк Еремия е записал (Ер. 36:23). Той се опитва да арестува Еремия и неговият писар Варух, но Господ ги скрива (Ер. 36:26). В третата година от царуването на Йоаким Навуходоносор се изкачва против Ерусалим (ст. 1), отвежда някои от жителите му (включително и Даниил) във Вавилон и взема и някои от съдовете от храма (2 Лет. 36:7; Дан. 1:1, 2). Той оковава Йоаким във вериги с намерението да го отведе във Вавилон. Впоследствие Навуходоносор или променя решението си, или връща обратно в Ерусалим царя на Юда, тъй като по-късно Йоаким въстава срещу вавилонците (24:1). Уитком описва ситуацията по следния начин:

Летописецът казва, че Навуходоносор „го върза с бронзови окови, за да го отведе във Вавилон“ (2 Лет. 36:6); но преди планът му да се изпълни, се случва нещо от спешно значение, което кара Навуходоносор да промени решението си. Той получава известие, че баща му Навополасар е умрял във Вавилон на 15 август. Осъзнавайки, че престолът му е в опасност, той принуждава Йоаким да му обещае лоялност като васал и поема прекия път към Вавилон през арабската пустиня.²⁶

Военните походи на Навуходоносор срещу Юда

Бог изпраща против Юда нашественически войски от четири народа **заради греховете на Манасия**.

24:5–7 Господ постановява, че царят ще бъде погребан с магарешко погребение – тялото му ще бъде изхвърлено извън града и изоставено на природните стихии и на дивите животни, които ще го разкъсат (Ер. 22:19). Тук не са дадени никакви подорбности за неговата смърт.

Ж. Цар Йоахин (24:8–16)

Йоахин, синът на Йоаким, наричан още Йехония и Хония, **царува над Юда три месеца** (598–597 г. пр. Хр.; ср. 25:27–30; 2 Лет. 36:9, 10).

По време на краткото царуване на този покварен цар **Навуходоносор ... обсажда град Ерусалим и отвежда втора група пленници**. По време на това изселва-

не във Вавилон е отведен и Езекиил. Тук са включени и царското семейство, 7,000 войници, както и обучените **занаятчии**. Всъщност остава само **по-сиромашката част от народа на земята**. Освен това **Навуходоносор** взема **съкровищата** от храма и от **царския дворец**. Ст. 14 казва, че са били отведени общо **десет хиляди пленници**. Еремия казва, че са отведени 4,600 пленници. Цифрата в 4 Царе може би включва и пленниците, отведени и при други случаи. След като Йоахин прекарва в плен 37 години, вавилонският цар Евил-Меродах го освобождава от затвора, поставя го над останалите пленени царе, дава му почетно положение в двореца и щедро го осигурява (25:27–30).

Пророк Езекиил започва своето служение в този период.

3. Цар Седекия (24:17–25:7)

Седекия, чичото на Йоахин, царува над Юда **единадесет години** (597–586 г. пр. Хр.; ср. 2 Лет. 36:11–21; Ер. 52:1–30).

24:17–20 Вавилонският цар определя **Матания, чичото на Йоахин, за цар вместо него**, като **променя името** на Матания на **Седекия**. Седекия сключва договор с Навуходоносор, с който се съгласява да му служи като марионетка. Но след това той нарушава споразумението и **въстава против вавилонския цар**, като търси помощта на Египет. Измяната на Седекия, нарушаването на клетвата му и последващата Божия присъда над него са описани в Езек. 17:11–21.

25:1–7 Заговорът на Седекия с Египет нанася последния удар на града Ерусалим. **Навуходоносор** го обсажда осемнадесет месеца, като предизвиква жесток глад зад стените му. **Седекия** и неговите **воени мъже** се опитват да избягат от града **през нощта** към пустинята недалеч от Мъртво море. **Халдейците** залавят **царя** и го **завеждат при Навуходоносор в Ривла** (в Емат в Арам). След като избиват

синовете му пред очите му, вавилонският цар заповядва **очите му да бъдат избодени** и той да бъде отведен в **бронзови окови във Вавилон**. Това е изпълнение на две забележителни пророчества: Еремия предсказва, че Седекия ще види царя лице в лице (Ер. 32:4; 34:3). Това става в Ривла. Езекиил пък пророкува, че Седекия ще бъде отведен във Вавилон, но няма да го види, и ще умре там (Езек. 12:13). **Очите** на Седекия биват **избодени**, преди да тръгне към **Вавилон**. Там той умира.

И. Падането на Ерусалим (25:8–21)

25:8–12 Окончателното разрушаване на Ерусалим става през 586 г. пр. Хр. от **Навузардан, началникът** на вавилонските **телохранители**. Той **изгаря** храма, царския дворец и всички големи сгради. После **събаря стените и отвежда в плен** всички с изключение на най-бедните жители **на земята**.

25:13–17 Тези стихове описват пълното разграбване на съкровищата от храма. Нещата, които са твърде големи, за да бъдат пренесени, биват нарязани на малки парчета. Заграбеният **бронз** е толкова много, че **не може да се претегли**. Освен това **халдейците** вземат всичкото масивно **злато** и **сребро**, които успяват да открият.

25:18–21 **Навузардан** взема около седемдест и двама от ръководните граждани на Ерусалим и ги **завежда** при цар Навуходоносор в Ривла, където те биват незабавно екзекутирани.²⁷

Й. Управителят Годолия (25:22–26)

Вавилонският цар определя **Годолия** за **управител над народа, останал в Юда**. **Когато** четирима **военачалници** чуват за това, те отиват **при него в Масфа**, вероятно за да подтикнат народа да избяга в Египет. **Годолия** ги съветва да

се подчинят на вавилонското робство и ги убеждава, че така **ще им бъде добре**. По-късно **Исмаил**, един от членовете на **царския род**, напада и **убива Годолия** и сподвижниците му. Така народът остава без организирано управление и побягва в **Египет**.

К. Цар Йоахин (25:27–30)

Книгата завършва с нотка на надежда. Книгата на пророк Еремия и 4 Царе завършват по сходен начин (ср. 25:27–30 с Ер. 52:31–34). **В тридесет и седмата година от пленяването му Йоахин** получава благосклонно отношение от страна на **вавилонския цар**. Това дава надежда,

че негодите на плена ще бъдат облекчени и накрая напълно ще приключат.

3 Царе започва със смъртта на Давид, а 4 Царе завършва с унищожението на Юда. Нацията се е провалила под управлението на Мойсей, след това под управлението на съдиите, а сега се проваля и под управлението на царете. Народът отказва да слуша Божието слово. Отказва да се трогне от сълзите на пророците. Той закоравява сърцето и врата си, докато Бог определи асирийците и вавилонците да го научат, че заплатата на греха е смърт. Пленът добре изпълнява своята цел – той прочиства сърцето на Божия избран народ от идолите.

Крайни бележки

- ¹ (1:2) John C. Whitcomb, Jr., *Solomon to the Exile*, p. 64. Много учени превеждат *Ваал-зевул* като „Извисеният Ваал“.
- ² (2:7-9) George Williams, *The Student's Commentary on the Holy Scriptures*, p.200.
- ³ (3:4-9) See *Unger's Bible Dictionary*, pp. 217, 226, 227.
- ⁴ (3:26, 27) Harold Stigers, „II Kings,“ in *The Wycliffe Bible Commentary*, p. 344.
- ⁵ (5:1-4) D. L. Moody, *Notes from My Bible*, p. 58.
- ⁶ (5:13, 14) *Ibid.*
- ⁷ (6:24–31) Някои смятат, че това действително са птичи изпражнения, които обаче се използват за гориво.
- ⁸ (7:1, 2) Moody, *Notes*, p. 58.
- ⁹ (7:3-7) Matthew Henry, „2 Kings,“ in *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible*, II:745, 746.
- ¹⁰ (8:13-15) Williams, *Commentary*, p. 207.
- ¹¹ (8:13-15) Merrill C. Tenney, *The Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible*, III:49.

- ¹² (9:30-37) G. Campbell Morgan, *Searchlights from the Word*, p. 209.
- ¹³ (10:15-17) *Ibid.*, p. 104.
- ¹⁴ (11:4-11) Williams, *Commentary*, p. 210.
- ¹⁵ (12:1-5) Whitcomb, *Solomon*, p. 103.
- ¹⁶ (12:1-5) Williams, *Commentary*, p. 211.
- ¹⁷ (15:32-38) Flavius Josephus, summarized by Matthew Henry, „2 Kings,“ *Matthew Henry's Commentary*, II:785.
- ¹⁸ (16:10-16) F. C. Cook, ed., *Barnes' Notes on the Old and New Testaments, I Samuel—Esther*, p. 273.
- ¹⁹ (17:29–34a) Такава смесена религия се нарича „синкретична“.
- ²⁰ (17:41) Лука 2:36 обаче споменава, че пророчицата Анна е „от асировото племе“ – едно от десетте племена. Явно някои от тези племена са се завърнали. Яков също адресира своето послание „до дванадесетте пръснати племена“ (1:1), следователно десетте племена не са били напълно изгубени от поглед дори и в ранната християнска епоха.
- ²¹ (18:17–19) Като пропускат опреде-

лителните членове, някои преводи на Библията (напр. ПБКДж) създават впечатлението, че става дума за собствени имена.

²² (19:35–37) Широко разпространено е схващането, че това е Христос преди възплъщението Му.

²³ (20:1-7) Whitcomb, *Solomon*, p. 127.

²⁴ (20:20, 21) Текстът на надписа може да се намери в *Unger's Bible Dictionary*, pp. 481, 482, и във *First and Second Kings*, by Richard I. McNeely, p. 145.

²⁵ (23:15-18) Williams, *Commentary*, p. 221.

²⁶ (24:1-4) Whitcomb, *Solomon*, p. 146.

²⁷ (25:18–21) В гл. 25 има три числови проблема, като вероятно всички се

дължат на грешки при преписването – или тук, в 4 Царе, или някъде другаде в съответните стихове в 3 Царе и Еремия. Точното преписване на числата в древните ръкописи е представлявало особен проблем. (Вж. 2 Летопис за повече подробности за този тип проблеми.) Трудностите са следните: датата, на която е изгорен Ерусалим (ст. 8 казва, че това е станало на седмия ден от месеца, докато Ер. 52:12 твърди, че е на десетия ден); височината на капителите на стълбовете (в ст. 17 е три лакътя, а в 3 Царе 7:16 са пет лакътя); броят на убитите съветници (в ст. 19–21 се казва, че са убити пет души, а в Ер. 52:25 се твърди, че убитите са седем).

Библиография

За библиография вж. 3 Царе.